CAMIL PETRESCU **UN OM ÎNTRE OAMENI**

O AMIL PETRESC

˻UN OM
INTRE

OAMENI

roman

EDITURA TINERETULUI

Coperta de VAL
MUNTEAN

UCARTEA A CINCEA

Ca**-a** fost mai departe **în noaptea cea de iainâ**

D
îsaas ^ rumeagul gloduros pe care mergeau
acum lăsa în stînga via cea mare a Mitropoliei,

mărginită cu tufărişuri spinoase şi corcoduşi care le scuturau picături de ploaie în cap. Noaptea se mai luminase puţin, devenise uşor ceţoasă ; din cînd în cînd răzbătea luna, care răsărise dincolo de puful albicios al norilor. După cîteva sute de

paşi, Dincă se îndreptă spre o poartă de uluci ascuţite sus, spunîndu-le celor din urmă să şadă jos sau să se lipească de gardul de tufiş, ceea ce înfriguraţii cauzaşi, trecuţi prin spaimele arestării, făcură numaidecît. Se lăsau ca nişte

copii în grija lui, fiindcă îşi dădeau seama că numai el e în stare să-i ducă la liman în întîmplările atît de încărcate ale acestei nopţi de la birtul din Dealu Filaretului, prea pline de neprevăzut. Ofiţerul de pompieri ciocăni uşor în

poartă, după ce domoli cu vorba vreo trei dulăi ce păreau că îl cunosc. Apoi aşteptă liniştit, căci văzu că se mişca la geamul dinspre uliţă perdeaua. Ieşi cu un ciomag în mînă Licsandru

Hergă... dar dintr-o dată i se auzi vocea groasă, încărcată în întuneric parcă de un surîs :

— Dumneata erai... frate ? Mă miram eu de ce nu te latră cîinii.

Dincă îi spuse într-o şoaptă piezişă :

?

— Licsandre, vino mai aproape, vreau să-ţi spui ceva.

îşi şuşotiră apoi cîtva timp la ureche şi, după asta, mulţumit, Dincă îi spuse cu vocea mai ridicată :

— Atunci, ţine cîinii...

Licsandru îi şopti din prag Licsandrei să cheme pe Mitru şi pe Damian, apoi închise cei trei cîini în magazia de scîn- duri, de lîngă casă.

Câuzaşii veniră din întuneric în şir, unul după altul, alu- necînd pe rînd în şănţuleţul lutos prin care se scurgea la vale apa drumeagului.

Erau acum ca la douăzeci de inşi în tinda şi în odaia de la faţă a meşterului tăbăcar. Vorbeau pe întuneric, în şoapte, fără să-şi vadă faţa, şi chiar dacă şi-ar fi văzut-o, puţini dintre ei s-ar fi cunoscut din pricina spaimelor prin care trecuseră. În afară de Dincă, îl mai cunoşteau pe

Licsandru Hergă doar Bălcescu şi Nicolae Golescu de cînd cu vizita făcută cîndva la tăbăcăria lui Dobrovici. Colonelul îl uitase, firește, şi l-ar fi uitat poate şi Bălcescu dacă nu l-ar fi văzut chiar acum după întoarcere la Axente Sever acasă, unde-i întîlnise şi pe ceilalţi tabaci

prieteni. Mitru se şi ivi de altfel, în noaptea ceţoasă, la gard, şi după el, în urma Licsandrei, Damian şi Toma, care, în aşteptarea secerişului, întîrzia la Bucureşti, la feciorul lui.

Simţeau că s-a întîmplat ceva cu totul neobicinuit şi se îmbrăcaseră în grabă. Pe urmă

Hergă le şopti şi lor că aseară boierii au ţinut adunare la birtul cu grădină şi au fost arestaţi de Agie. Au scăpat, şi acum trebuie să fie duşi în oraş. îi arătă cît putu pe întuneric, fiindcă unii rămăseseră pe prispa fără parmalîc, dar înălţată

două palme de la poteca ce ducea spre poartă. Stăteau jos, căci aici era cel puţin uscat.

Bălcescu se lăsă numaidecît convins de Licsandru Hergă că e mai bine să aştepte toată lumea aici, decît să mai umble aşa droaie pe uliţe. Aşadar se hotărî ca Dincă şi Licsandru să o

ia pe lîngă mănăstire şi apoi prin prundiş să răzbată în mahalaua Dobrotşsei, acasă la Axente Sever.

Totul ieşi pe potriva dorinţei lor. La dascălul ardelean găsiră o altă consfătuire, abia sfîrşită. O potrivise Axente Sever dinadins, ca să

nu fie silit să meargă la şedinţa boierilor, din Dealu Filaretului. Fire bănuitoare, nu-i plăceau acestui ardelean ciolănos şi slab „ciocoii din Bucureşti". N-avea încredere în ei. „Eu cînd mărg la revoluţie, vreau să ştiu bine care e ăl din dreapta mea şi care ăl din stînga." Se aflau acum

la el alţi doi dascăli ardeleni, de la Radu-Vodă, unul înalt şi rotofei de-a binelea, Constantin Dorcea după nume, celălalt îndesat şi fălcos, cu ochii vii, cu o bărbuţă neagră, Vasile Maio- rescu, frate cu Ion Maiorescu, inspectorul şcoalelor de la Craiova.

Mai erau încă şi trei dascăli de dincoace de munte. Un boiernaş moldovean, fugit de la Iaşi de cînd cu întîmplările din martie, pe care, ca să se simtă independent de domnitorul Moldovei, la stăruinţa lui Costache Filipescu, Vodă Bibescu primise să-l facă dascăl de franceză cu numele

schimbat de Dumitru Rădulescu ; ceilalţi doi erau fraţi; unul, Scarlat Turnavitu, fusese cel dintîi premiant pe şcoală al Colegiului de Ia Sfîntul Sava, la înfiinţare, în 1832... şi fratele lui, Ştefan, care mai avea şi slujba de ajutor de procuror. Erau feciorii unui serdar, Costache Turnavitu,

arendaş de pe la Turnu- Măgurele. Acesta, om sanchiu şi cîrcotaş, dar iubitor de carte, avea patru băieţi şi pe toţi îi dăduse la învăţătură. Scarlat fusese mai întîi, ca şi fraţii lui, elev la şcoala înfiinţată de Dinicu Golescu la conacul din Goleşti. De acolo trecuse la Sfîntul Sava şi, după

ce sfîrşise anii Colegiului, Scarlat a fost timp de şase ani dascăl la Giurgiu, de unde fu în sfîrşit adus profesor la şcoala al cărui strălucit premiant fusese. Era mic de statură, cu fruntea rotundă şi chelă, cu ochii mici şi cam botos, sau poate că părea numai, fiindcă purta o barbă arămie scurtă

în fir în jurul fălcilor ieşite în faţă. Al şaselea ins care se găsea de faţă era Deivos, locotenentul îmbătrînit în grad, cu faţa măslinie şi mustaţa neagră, pe care Odobescu şi Voineseu I, omul lui, ar fi vrut să-l scoată din oştire şi nu-i dădeau nici o comandă. Fusese mai multă vreme la pompieri,

unde erau mutaţi şi uitaţi aceia dintre ofiţerii care nu erau de neam şi se strecuraseră totuşi în armată. Excepţie uimitoare la aceasta era însă colonelul Dăscălescu, fiu de popă de ţară, care ajunsese aghiotant domnesc, fiind din cale-afară de frumos. Era în sfîrşit un preot încă tînăr, popa

Dumitru Geor- gescu, de la biserica, acum arsă, Sfîntu Ion, profesor şi el la şcoala bisericească de la Sfîntu Gheorghe. Fusese prieten bun cu Scarlat Turnavitu, dar acum se cam răciseră, de cînd acesta îi ceruse de nevastă pe fata lui cea mai mare, care împlinise chiar săptămîna trecută

cincisprezece ani, Tinca o chema, căci popa îl găsea prea bătrîn, la treizeci şi doi de ani, pentru ea. Acum se uitau cam de pe muchie, aşa pieziş, unul la altul.

Axente Sever nu^ vru să se afle nici de data asta chiar între cauzaşi, aşa încît el şi

Deivos se opriră în odaia din faţă a lui Mitru. Era întuneric, căci apropierea zorilor fusese înşelătoare. Între dascăli veniră aci la Mitru doar Bălcescu, Arăpilă, Nicolae Golescu şi, fireşte, Dincă. Discuţia a fost scurtă de tot.

în ce priveşte împrăştierea căuzaşilor, Axente Sever găsi că nu era cine ştie ce greutate. Căuzaşii aveau să aştepte ivirea zorilor, ca să nu stîrnească pe cît se va putea cîinii mahalalelor, şi apoi aveau să fie risipiţi unul cîte unul printre vii ori în gropile de nisip mărginaşe.

Un grup, Bălcescu, Arăpilă, Telegescu, Nicolae Golescu, Marin Serghiescu, Ştefan Turnavitu şi Dincă urmau să meargă, călăuziţi de ofiţerul de la pompieri, numai prin zăvoaiele Dîmboviţei pînă la Sfîntu Eleftherie şi de acolo s-o ia pe Podul de Pămînt pînă la via lui Aristia, vie

mărişoară de zece pogoane, care era gard în gard cu grădina cea mare de la Belvedere a Goleştilor. Aveau să ceară apoi de la grajdurile palatului caii de trebuinţă şi să părăsească toţi degrabă Bucureştii.

O mare nedumerire stîrni însă ciudata propunere a lui Bălcescu de a rămîne şi el în Bucureşti, împreună cu Nicolae Golescu, ca să fie alături de poporul bucureştean în acele clipe. Se opuse Nicolae Golescu, dar mai ales Axente Sever.

— Apoi... iată că asta nu se poate... A fost tare cuminte hotărîrea luată ca domnia-ta, frate Bălcescu, şi dumnealui, fratele Alecu, să nu vă găsiţi în Bucureşti în clipa cînd se va stîrni revoluţia. Asta nu e joacă... Dacă va izbucni un foc aici, apoi unul la Izlaz, altul la Telega... va mai

veni poate pofta şi altor oameni de inimă să se ridice... atunci eu vă întreb pe dumneavoastră : au care va face legătura şi unde va fi comînda preste toţi, dacă dumneavoastră, dumneata şi fratele Alecu, cei doi care sînteţi azi tot Comitetul executiv, sîn- teţi închişi în Bucureşti, or sînteţi

fugari de nu vi se ştie urma. Cum vom face ? Eu nu zic nu, poate că izbînda să vie din întîiul ceas... dar ea poate să vie şi mai greu... să şovăie... să fie cîtva timp schimbătoare... Apoi atunci ce facem ? Eu zic că musai să rămîie totul aşa cum mi-aţi spus mie alaltăieri. Şi încă mai

mult... Eu nu văd ce mai căutaţi acum dumneavoastră la Telega... mai ales acuma cînd fratele Teologu a fost arestat ? După părerea mea fusese mai bine chibzuit ca să vă găsiţi dumneavoastră amîndoi la Goleşti... Acolo vă aflaţi între Bucureşti, Telega, Ocnele Mari şi Izlaz, ca în

inima unei stele. Ar fi acolo, cum s-ar zice, un *praesidium exercituum* Ştafetele noastre vă pot găsi acolo oricînd... Fiecare ştie ce are de făcut. Datoria conducătorului, după ce a pregătit cu luare-aminte totul şi a dat poruncile cuvenite, este să stea liniştit în bîrlogul lui, să cugete

singuratic, aşteptînd să izbucnească bătălia şi să i se aducă veşti... Dacă el se amestecă printre soldaţi, cum de l-or ajunge veştile ?

— Revoluţia este în mers şi nimic nu o poate opri, frate Axente.

— Așa o fi... se amestecă în vorbă Marin Serghiescu, dar dacă o fi nevoie să i să îndrepte cumva planul, apăi cine o să facă asta ?

— Nici gînd, frate, nu poate fi ca să mai schimbăm ce-aţi hotărît odată în Comitetul

executiv, fiindcă a fost bine chibzuit... Musai să facem aşa ! stărui dîrz ardeleanul.

Fu şi părerea lui Nicolae Golescu.

Se făcu totuşi o schimbare în acest plan. Fiindcă alaltăieri căpitanul Teologu fusese

arestat şi nu-l mai putea întovărăşi pe Bălcescu la Telega, se hotărî ca Marin Serghiescu să meargă la Ocnele Mari cu profesorul Ştefan Turnavitu, care şi el era bun prieten cu căpitanul Grigore Marghiloman, cel care avea comanda

pazei de acolo, iar pe Bălcescu să-l întovărășească Telegescu ; acesta, fiind din partea locului, putea să fie de mare folos.

Dincă ieşise din odaie, şuşotind apoi tot timpul pe prispă, cu Deivos, care nu putea

pricepe în ruptul capului năzdrăvana întîmplare de la birt.

— Măi Dincă, al dracului oltean ca tine n-am mai pomenit... Auzi, să-l arestezi tu pe căpitanul Costache Chiorul ?„ Şi tocmai cînd el

arestase toată conducerea revoluţiei ?... Mă, ascultă, mai sînt mehedinţeni ca tine pe-acolo, mă, pe la. Cerneţii ăia ?

Dincă rîdea, înveselit mai ales de ciuda lui Deivos că nu fusese şi el aseară acolo.

— Ştiţi că am vrut să vă chem, domnule locotenent, dar nu v-am găsit... Aţi fi văzut cu ochii dumneavoastră.

[1] **Post de comandă (lat.).**

— Fusese poruncă de la Comitet ca eu să stau pe lîngă profesori şi tabaci... să ţinem sfătuire şi noi acolo... Dar ascultă, măi Dincă, tu socoţi că dorobanţii ăia de la podişcă n-au prins cumva de veste cum au fost păcăliţi ? Cît crezi că

o să mai stea acolo în şanţ, oricît or fi ei de proşti, fără să se ducă să vază ce s-a întîmplat la birt ?... Ascultă-mă pe mine, acuma ne pomenim aici cu ei toţi... Şi de data asta nu mai e de glumit, mă... Pînă mîine seară sîntem toţi cu fiare

la picioare, în bolnița cu apă de la Snagov. Nu. se lasă Costache Chiorul cu una, cu două : de dimineață, cum o fi scos din beciul birtului, o să aresteze în dreapta și-n stînga, pe capete, pe oricare-l va întîlni. Ba, stai mă, n-am dreptate.

Să ştii că n-am dreptate. Are el altceva mai bun de făcut decît să-i aresteze pe căuzaşi... mai ales cînd o vedea că o să se prăpădească lumea de rîs, aflînd cum ţi-ai bătut joc de el... O să fie orb şi turbat de mînie. Ţi-o spui eu... îşi împinse chipiul

spre ceafă rîzînd : N-o să te caute decît pe tine,
Dincă, numai pe tine, să te împuşte cu mîna lui.
Dincă se scărpină în cap, gînditor.
— Asta o să fie cam greu...

— Hei, păi că n-o să te caute singur, o să te caute cu patruzeci de dorobanţi după el.

— Nu, o să fie greu din altă pricină.... N-o să mă mai găsească în Bucureşti dacă nu dă de mine în două ceasuri... Aoleo, dar

mi se pare că aveţi dreptate... Trebuie să ne grăbim, că ne apucă zorile... Domnule locotenent, hai în casă la boieri să le amintim că aici nu sîntem la sindrofie... Văz că s-au pornit pe taifas.

în timpul acesta Licsandru, Mitru şi Damian făceau de pază fiecare într-o parte a casei, ca la o sută, două de paşi, iar căuzaşii din căsuţa meşterului se simţeau ca nişte bolnavi,

care aşteaptă fără putere rezultatul sfatului de medici care discută alături despre ei.

Deivos şi Dincă intrară peste cei care mai plănuiau încă în odaia din faţă a lui Mitru. Era tocmai la timp. Nicolae Golescu, care se simţise

pe neașteptate bolnav, îl apucă pe Deivos de epoletul stîng, ca și cum ar fi căutat sprijin, și spuse cu o voce slăbită :

— Deivos, dumneata şi Dincă veţi fi *nos officiers d'or- donnance* [1]... veţi fi ofiţeri de legături dintre diferitele grupuri şi Comitetul

1 **Ofiţerii noştri de ordonanţă (fr.).**

executiv. îl vei găsi la început pe fratele Bălcescu, căutîndu-l la castelul de la Filipeşti al lui Costache. Găseşti acolo pe soru-sa, care singură va şti să-ţi arate unde să-l afli pe fratele

Bălcescu... Poţi să mergi fără prea multă fereală, căci pe Costache nu-l bănuieşte încă nimeni...

Mare vornic, Costache Filipescu era unul dintre cei mai aleşi prieteni ai lui Bălcescu, dar, deşi cu tot sufletul în raidurile revoluţionarilor, se

ţinuse mai deoparte, tocmai ca să facă servicii mai bune tovarăşilor săi. Sora lui era la Filipeştii de Tîrg din Prahova.

Nicolae Golescu spuse mai departe :

— Dumneata, Dincă, mergi la Giurgiu la Teii şi pe urmă de acolo, împreună cu el, la Izlaz, apoi ca şi Deivos te vei îndrepta spre

Goleşti, unde va fi *le poşte de commendement*[2].
Veţi găsi acolo pe Bălcescu şi pe văru-meu Alecu.

2**Postul de conducere (fr.).**

Bălcescu tăcuse tot timpul încruntat. îi venea nespus de greu să părăsească, chiar în zilele acestea, Bucureştii. Pînă la urmă îl convinse Arăpilă, care-i arătase că nimeni nu-i mai potrivit ca el, Bălcescu, care să ridice la

nevoie noianul cel mare al ţărănimii şi că tocmai pentru asta nu trebuie să rămîie în Bucureşti. Bălcescu se gîndi că într-adevăr o dată dezlănţuită revoluţia, chiar dacă nu va izbuti de la început, trebuia să se facă stăruitoare

încercări în diferite alte centre pînă va plesni într-un loc şi va nărui stăpînirea lui Bibescu.

Via lui Aristia era chiar lîngă Podul de Pămînt, colţ cu Uliţa Farmazonului. Din pricina holerii, el. îşi adusese aici nevasta şi fata, de care

parcă uitase pînă acum, şi deodată copleşit de dragoste pentru ele, descoperindu-le parcă, nu se mai îndurase să plece. Legătura cu oraşul — teatrul era închis acum — i-o înlesnea un publicist şi actor, foarte devotat, care-i făcea de

altfel tot felul de servicii de secretar, de vechil şi chiar de servitor. Avea cheia de la casa lui de burlac de lîngă răspîntia de la doctor Marcovici, în gura Cişmigiului, şi-i aducea de acolo tot ce-i

era de trebuinţă. Era un vlăjgan cam înalt, şui, cu capul mic, nas ascuţit şi sprîncene tari.

Tocmai aici unde se credea mai la adăpost de holeră, Aristia se îmbolnăvi, şi de şapte zile zăcea la pat. Acum fie că nu era chiar holeră, ci doar de spaima molimei li se păruse la

cei din jurul său că e — aşa cum se mai întîmplase şi cu alţii — fie că fusese o formă mai uşoară, se simţea de ieri destul de bine, totuşi sta închis în odaia lui, ferit şi fe- rindu-se de toată lumea. Nu intra la el decît devotatul lui, Halepliu.

O dată cu răsăritul soarelui, Aristia se pomeni cu un grup întreg de căuzaşi, care stîrniseră cîinii din vie. Un paznic arnăut, cu puşcă, pistoale şi iatagan, cunoscuse între ei pe boierul Nicolae Golescu şi le deschisese. Veniseră, după ce trecuseră de maidanul

Dudesculuí, numai prin zăvoaiele şi prundişu- rile Dîmboviţei, pe care Dincă o cunoştea în toate meandrele ei. Greu de tot fusese tocmai cu Nicolae Golescu, care devenise pămîntiu la faţă, îi ardeau ochii de fierbinţeală şi sta gata în fiece clipă să se frîngă, să cadă moale pe prundiş.

Cu Aristia însuşi vorbiră doar prin uşa deschisă, dar multe nu putură să-i spuie decît să-i arate în cîteva cuvinte hotă- rîriîe luate, aşa cum se cuvenea să le ştie unul dintre căuzaşii cei mai inimoşi. După aceea Halepliu şi un argat duseră, cum putură, pe Nicolae Golescu la palatul vecin

şi-1 dădură în grija slujitorilor. Fostul colonel avu totuşi puterea să dea poruncă unui om de încredere al său să se înfăţişeze, în via de alături, domnului Nicolae Bălcescu şi să facă tot ceea ce acesta îi va cere. Îndeosebi să pregătească neîntîrziat cîţiva cai de călărie, arătînd anume ca

să fie dintre cei de tabun şi să le facă de asemeni rost de unele lucruri de îmbrăcăminte.

După ce totul fu pus cu grijă la cale, cei ce se pregăteau de plecare ascultară totuşi de sfatul lui Aristia şi, într-o cramă a lui dinspre malul Dîmboviţei, se lungiră pe nişte pături, ca să

poată dormi măcar un ceas, două, căci petrecuseră o noapte albă şi plină de zbucium, fără să închidă ochii, iar acum îl aştepta pe fiecare o călătorie grea, călare. Telegescu îl întrebă pe Aristia dacă nu are un om de încredere care în aceste două ceasuri ar putea să

meargă prin tîrg, prin preajma Agiei, să vadă aşa, mai de departe, ce se mai întîmplă pe acolo, dacă a răbufnit cumva zăpăceala de astă-noapte. Aristia le arătă că pot avea toată încrederea în vlăjganul saşiu şi cu cap mic, care ştie să se

descurce în orice împrejurare, căci, zicea el, acest Halepliu nu ştie ce e aia uşă închisă.

Soarele se înălţase de o suliţă, era cam în dreptul turlelor bisericii Sărindarului, al căror înveliş de tablă albă scînteia deasupra copacilor grei de verdeaţă din grădina Gişmigiului.

Duminica de 6 iunie se vestea călduroasă, cu un cer sticlos. Dincă nu vru să mai aştepte, spunînd că va dormi la nevoie un ceas, două la Crînguri, înainte de Călugăreni, unde avea un proprietar prieten.

Vătaful curţii Goleştilor adusese şase căluţi, patru vineţi şi doi murgi, cu trup gros şi foarte lung, cu picioare scurte şi urîţi foc. Erau păroşi şi berbecari, cu capul osos, adică şi fruntea "cu spinare, ca un nas coroiat.

Dincă îşi înfipse mîna în coama scurtă şi groasă a vînă- tului său.

— Păi bine, fîrtate, cu calul ăsta de cotigă vrei dumneata să ajung eu pînă în prînz la Giurgiu ? N-ai găsit alţi cai mai acătării în

grajdurile alea ale voastre ? Şi cîţi naiba aveţi dacă ai adus patru la fel ?

— Domnule ofiţer, cu Viscol ăsta nu numai că sînteţi pînă la prînz la Giurgiu, dar dacă vreţi, sînteţi pînă-n seară şi înapoi, în Bucureşti.

E drept că la galop nu-i mare lucru dă el, dar în trap ţăcănit calcă la nevoie şi cinci poşte pă zi, ba chiar şapte, fără să hodinească decît noaptea. Sînt un soi dă cai dă tabun, că nu ştiu ce e grajdul, cumpărat dă boieru bătrîn dă la un ofiţer

dă cazaci acum douăzeci dă ani. A cumpărat o pereche. Acum avem dă toţi vreo paisprezece. In şase ceasuri, cînd e nevoie, Viscol ăsta e la Goleşti cu scrisoarea boierilor şi în şase ceasuri vine d-acolo Vîrtej cu răspunsul, fie vremea cît dă

rea. N-aveţi nici acum nici o grijă. Nici cu Vîrtej, nici cu Vînăta, nici cu Vîntuleţ ori cu Văpaie, ca să nu vorbesc dăcît dă ăi vineţi, care sînt şi mai vînjoşi dăcît murgii, nu rămâneţi pă jos.

Dincă se minună, nu mai zise nimic şi, încălecînd, o luă de-a dreptul prin zăvoaiele Dîmboviţei, căci nu voia să treacă pe podul de la Grozăveşti.

Peste vreo două ceasuri, ceilalţi fură treziţi de Halepliu, care venise speriat să-i anunţe că la Agie se ştie de plecarea lui Bălcescu la Telega şi îi sfătui să ocolească drumul cel mare, deoarece a şi plecat o ceată de dorobanţi

cu poruncă să-i prindă şi să-i aducă înapoi. Omul era înalt, speriat şi năduşit tot, căci venise în goană.

Cei cinci încălecară în grabă şi o luară şi ei prin zăvoaiele Dîmboviţei. Lui Bălcescu îi fu adus Vîntuleţ, după cîte a înţeles el de la vătaf.

Deşi era un bun călăreţ, ar fi fost greu să plece la un drum lung cu pantalonii lui prinşi cu bentiţă pe subt ghetele subţiri. Vătaful lui Golescu se gîndise la toate şi adusese şi pantaloni de călărie, de nu or fi fost cumva de vînătoare, din dulapurile lui stăpîne-său, pentru toată

lumea. O pereche de coburi de pînză groasă atîrnau de o parte şi de alta a şeii, încărcaţi cu schimburi pentru primenealã şi cîte ceva de-ale mîncării... I se dădu fiecăruia şi cîte două pistoale înfipte lîngă coburi. Arăpilă călărea pe Văpaia,

mai mult sură decît vînătă, căci era bătrînă, şi părea astfel şi mai întunecat la faţă.

Nu un pîlc de dorobanţi pornise spre Cîmpina, aşa cum spusese Halepliu, ci însuşi colonelul Banov, comandantul Dejurstfei, cu trei

ofiţeri şi peste treizeci de călăreţi, apucase pe drumul Ploieştilor, stîrnind nori de praf.

Vestea că Bălcescu a pornit spre Telega îi fusese adusă la cunoştinţă lui Bibescu în acelaşi timp cu întîmplările de azi- noapte. Se ţinuse un fel de sfat în palatul de subt Mitropolie şi toţi

fură, fără discuţie, de părere că acolo unde e Bălcescu se pregăteşte lovitura hotărîtoare, că e negreşit nevoie ca el să fie prins, împreună cu Telegescu, înainte de a ajunge la Telega şi că prezenţa şefului de stat-major al domnitorului e neapărat necesară acolo, la faţa locului. Se luă şi

un ofis cu semnătura lui vodă şi sigiliul statului prin care se arăta că ocîrmuirea se lasă de procesul început cu vreo zece ani înainte cu Telega şi cele trei sate din jurul ei pentru moşia cea mare şi dealurile împădurite care mergeau pînă spre Comarnic. Se recunoştea fără înconjur

dreptatea obştei şi se vestea că în scurtă vreme aceasta va fi pusă în stăpînirea averii. O poruncă anume era trimisă tuturor satelor să prindă şi să dea pe mîna dorobanţilor, sau oştirii, pe „fostul parucic" Telegescu şi pe un tovarăş al lui, care au

fost amîndoi pe vremuri osîndiţi şi ţinuţi în temniţă.

Colonelul Banov şi unul dintre ofiţerii care-1 întovărăşeau călătoreau într-o caleaşcă cu cai de poştă, ca să-i poată schimba des, de aceea ţineau numai drumul cel mare. Plutonul de

cavalerie era împărţit în două, cîţiva călăreţi cu un ofiţer mergeau înainte, iar ceilalţi cu celălalt ofiţer, la vreo sută de paşi în urmă. Păreau mai mult o escortă pompoasă, încît lui Bălcescu şi Telegescu, care luaseră cu ocol o potecă din marele codru al Vlăsiei, nu le fu greu să afle de la

săteni, dincolo de Snagov, şi după ce trecuseră şi ei Ialomiţa prin vad, că un ofiţer mare cu mulţi călăreţi au trecut spre Ploieşti. Odihniră caii puţin înainte de Potigrafu, apoi ocoliră capitala prahoveană şi se îndreptară spre Filipeştii-de-Tîrg. De Arăpilă, Marin Serghiescu şi Ştefan

Turnavitu se despărţi- seră încă înainte de Săftica, aceştia luînd-o spre Butimanu.

Ajunseră în vederea castelului în miezul zilei călduroase. Se limpeziseră în zare, spre miazănoapte, dincolo de dealurile molcome, umbrele albăstrii, încă joase, ale Bucegilor, cu în-

torsătura Caraimanului văzută de aci, în faţa Gîrbovei.

Unde-cr fi trebuit să fie un om

Au fost cîteva zile de zbucium şi de ocoluri zadarnice. Orice încercare de a se

apropia de Telega se dovedi legată de primejdii. Cu greu izbutiră să-1 vadă pe locotenentul Cristophi în apropierea Cîmpinei, pentru o jumătate de ceas, într-un hăţiş ae pădure. Un om de încredere al Elenei .Fili- pescu izbutise să

ajungă pînă la el cu o scrisoare a lui Bălcescu, că era luni a doua zi de Rusalii şi oamenii nu prea erau pe la casele lor. Era un bărbat voinic, care începuse să se în- grașe timpuriu, iar creştetul capului îl avea cu totul pleşuv. Se vedea cît de

colo că prezența lui Banov la Telega băgase groaza în el. Bălcescu, care-l cunoscuse doar puțin, de la unele serate ale „Frăției", unde fusese adus de Tell, cel care-l inițiase, fu uimit de șovăirea lui. Căuta totuși să se ție liniștit, ca

să nu-l sperie şi mai rău pe cel din faţa lui printr-o stăruinţă pripită, care ar fi sugerat impresia de aventură. Doar glasul lui, ce venea de obicei din piept şi era foarte înrîurit de gîndirea lui lăuntrică, era acum alterat, căci tocmai voinţa lui

Bălcescu de a fi calm şi liniştit îi dădea un soi de răgu- şeală, dramatică, puţin crispată.

— Frate, ceea ce ai a face e limpede şi foarte uşor de adus la îndeplinire.

Cristophi își pipăia în neștire mustața neagră, tușinată, ca și cînd ar fi vrut să se reazeme de ea. Se vedea că nici nu poate gîndi legat ceea ce i se spunea.

— Și ce poci să fac ?

Bălcescu îl privi de jos în sus şi puţin oblic, apoi spuse aşezat :

— Mîine în zorii zilei, cu roata dumitale, ai să-l arestezi pe Banov şi să

dezarmezi rnîna de călăreţi pe care i-a adus cu el.

Omul încremeni, păru că nu pricepe. O sudoare rece îi înmuie tîmplele.

— Să-l arestez pe şeful de stat-major al oştirii ?

— Dacă ai avut norocul să-ţi vie singur în mînă ? înţelegi ? Asta va fi hotărîtor

pentru revoluție... Bălcescu răsufla acum greu și își căuta cu grijă cuvintele.

Telegescu, care nu putea sta locului și tot făcea să-i trosnească subt picioare ramurile putrede ale frunzarului mort, veni spre Cristophi

aproape urlînd, dar cu o voce atît de mohorîtă, încît deşi ea avea tăria ridicată a unui urlet, abia s-ar fi auzit de la cîţiva paşi :

— Ai jurat... Ai jurat, înţelegi ? Ai o roată de soldaţi şi poţi deci să-l arestuieşti.

Invocarea jurămîntului îl făcu pe Cristophi să pălească şi-i dădu dintr-o dată un soi de cearcăne în jurul ochilor rotunzi, dar mari. Veni spre Telegescu alb ca varul şi îi vorbi cu un glas parcă îngenuncheat, rugător :

— Dumneavoastră nu cunoaşteţi starea de lucruri de aci. Ascultaţi-mă... Eu nu am o roată, aşa cum credeţi, de două sute cincizeci de soldaţi... Nu am decît o comandă de vreo sută treizeci de oameni...

— Dar nici el nu are decît treizeci de călăreţi, pe care poţi să-i surprinzi, căuta să-l convingă Bălcescu, care, printr-o voinţă crîncenă, izbutea totuşi să-şi stăpînească respiraţia, şi a cărui privire avea lucirî de oţel. Cu toată chica lui

de poet, avea în faţa lui prelungă, negricioasă, slabă, cu pomeţii ieşiţi în chenarul bărbiei negre, ceva neomenesc, de ascet necruţător.

— Pai vedeţi că tocmai asta e, se scîncsa Cristophi. Nu sînt numai aceşti treizeci de călăreţi... mai e şi comanda pra- porcicului

Racod, trimis, chipurile, tot pentru paza arestaţi-
lor... Are şi el vreo optzeci oştire... Se zbătea,
simţind că îi piere pământul de subt picioare.

Telegescu, care clocotea, izbucni iar :

— Atunci, omule, ce mai aşteptţi ?... Ori, cum văz, ai mai bine de două sute de oameni, nu ?

— Ei, vedeţi, tocmai aici e aici ; contrar legilor militare, praporcicul Racod nu e subordonat parucicului Cristophi. Vilara mă ştie

omul lui Tell şi tocmai de aceea mi-a trimis pe cap pe serdarul Leţu, vornicul închisorilor, care toată ziua mănîncă şi bea, îndemnîndu-mă şi pe mine la băutură, ca să-mi pierz capul şi să scap vreo vorbă despre prietenii mei... Nu mai poci

aduna oamenii nici pentru ecsersiz măcar, afară din tîrg...

Locotenentul nu mai ştia ce să spuie şi se zbătea, aşa mare cum era, întorcîndu-se rugător cînd către unul, cînd către altul.

Mai mult însă nu putură scoate de la el. Seara se întoarseră la coliba din pădure de lîngă Filipeştii-de-Tîrg, unde dormeau şi unde Elena Filipescu le trimitea de-ale mîncării şi scrisori cu veşti despre cele ce se aude prin judeţ. Amîndoi fierbeau de mînie că nu pot să-l mişte pe

Cristophi. Fiecare simţea gîndurile celuilalt. Trebuie ca acest laş să plătească neapărat cu viaţa. Dar curajul să spuie cu glas tare osînda nu-l avea nici unul dintre ei.

Lungit, cu faţa în sus, pe aşternutul de paie, Bălcescu se gîndi că trebuie să înceapă să

mişte satele dintre Breaza şi Ploieşti. Se învăluiră în pături şi încercară să adoarmă, dar fiecare simţea, după răsuflarea celuilalt, că nici vecinul nu poate aţipi. Caii schimbaţi erau duşi în grajd la căsoaia din pădure a Filipeştilor, ca să nu fie descoperiţi, din pricina nechezatului lor, cei

ascunşi în pădure. Pînă la urmă cei doi aţipiră totuşi în mireasma tare a ierburilor.

Fură treziţi după răsăritul soarelui de către flăcăul cu cămaşa scurtă, peste iţarii strînşi pe pulpe, care aducea pe Dincă, îndreptat spre ei de la palat de către Elena Filipescu. Omul ei

aducea şi obicinuita scrisoare, cum şi o traistă cu de-ale mîncării. Ziua de marţi se vestea cu un potop de lumină.

Bălcescu se frecă la ochi, căci nu-i venea să creadă că omul plin de praf din faţa lui era

chiar Dincă, de altfel mereu în uniforma lui de ofiţer.

— Omule, te credeam la Izlaz... Ce e cu dumneata ?...

Le povesti că a fost trimis de Tell, care ştia că locotenentul Cristophi nu se mişcă fără un

cuvînt din partea lui... Că aşa le-a fost înţelegerea dintre ei. Scoase din căptuşeala chipiului o ţigaretă, după felul cel nou, adus de ruşi, adică pe. trei sferturi carton alb. Înăuntru era un bileţel răsucit: „Locotenent Cristophi, scoală, dacă îţi iubeşti ţara. Este vremea..." Le mai aducea şi alte

veşti, destul de neplăcute, de la Tell. Plecase de la Giurgiu spre Izlaz, fără să ia nici un om din batalionul lui. Nu avea încredere în căpitanii comandanţi de roate, fiind convins că printre ei se găseau chiar spioni. Se încredea numai în sublocotenentul Serurie, pe care avea să-1

întîlnească la Turnu-Măgurele, şi în fraţii Racottă, care aveau o comandă de călăreţi la Zimnicea. Se bizuia însă mai ales pe compania lui Pleşoianu, care ţinea de altfel de Regimentul I de la Craiova. îl ştia om hotărît şi ascultat orbeşte de oamenii săi.

Bălcescu ceru să li se aducă numaidecît caii şi trimiseră pe flăcăul acesta inimos, pe care Elena Filipescu îi—1 dăduse ca om de încredere şi legătură, să meargă pe furiş la Cristophi şi să-i spuie să vie din nou în crîngul de pe drumul

Cîmpinei, unde a mai fost ieri, căci are veşti numai pentru el.

Se întîlnirã către prînz. Cristophi, care nu dormise toată noaptea, scăzuse mult la făptură. Venise, deşi chinuit de presimţiri rele. Se uită neîncrezător la ţigara întinsă, apoi, la îndemnul

lui Bălcescu, scoase biletul dinăuntru, îl citi şi încremeni, ca lovit de dambla, cu ochii în lacrimi.

— Nu poci.i. Nu poci să fac nimic...

— Este vremea, frate, uite ce-ţi scrie maiorul dumitale ! strigă la el Telegescu. Este vremea, şi nu uita că te-ai juruit.

Cristophi tăcu îndelung. Vădit, parcă nu mai ştia ce să spuie, dar pe faţa lui rotundă, acum suptă şi gălbejită, se puteau vedea ca nişte umbre ale unor imagini, ele însele nevăzute, întrebările, regretele, deznădejdea de a se fi lăsat tîrît într-o asemenea aventură. Şovăise mult dacă

să mai vie şi azi, şi pînă la urmă, convins că dreptatea şi logica sînt de partea lui, nădăjduind că ei în sfîrşit au înţeles, lăsase vorbă la cănţălaria comandei că se duce să vadă o fineaţă, pe care urma s-o tocmească pentru cei şase cai ai companiei şi pornise totuşi spre crîngul acesta de

lîngă drumul Cîmpinei. Era subt poala unui codru de stejar un şleau de soiuri mărginaşe şi cam pipernicite, mesteacăni, aluni, arini, arţari, un plop şi destulă răchită, mai mult ramuri şi tufăriş încîlcit decît trunchiuri puternice, dar care alcătuiau în jurul lor, la un pas, un ascunziş

întortocheat în care li s-ar fi pierdut uşor urma. O clipă, Cristophi se gîndi să sară printre lăstari, căci înţelegea, privindu-i pe cei doi, că un laţ se strînge tot mai mult în jurul lui şi va fi tot mai greu de desfăcut dacă întîrzie. Voia, totuşi, cu un soi de încăpăţînare, să se explice. I se părea că

nu se poate ca pînă la urmă ei să nu înţeleagă. Dar nu mai ştia cum să înceapă şi tăcea îndelung privind înfipt un muşuroi de cîrtiţă, înaintea botului ascuţit al cizmei. Bălcescu aştepta, iar Telegescu, a cărui mustaţă mică se strîmba pentru că îşi muşca buzele, îl privi în ochi şi puse

mîna încet, cu un suflu apăsat, pe plăselele întoarse ale pistolului de subt jiletca rotundă. Crezu că omul încovoiat sufletește din fața lui nu-l vede şi aştepta mereu, gata să tragă, încuviințarea din ochi a lui Bălcescu. Acesta, cu privirea lui de ascet, oblică, îl scruta mereu pe

acel tovarăş sleit, în care ei puseseră atîtea nădejdi. Neliniştit el însuşi de această îndelungată tăcere, Cristophi ridică bănuitor o privire buimacă şi văzu mîna lui Telegescu pe pistol. înainte ca acesta să-1 scoată de la brîu, el

îşi trase sabia şi, lăsîndu-se în genunchi, i-o întinse cu garda înainte, lui Bălcescu.

—Nu cu pistolul... străpungeţkă cu asta, dacă socotiţi că eu am jurat ceea ce îmi cereţi şi că mi-am călcat jurămîn- tuL. dar eu nu văz cum aş putea ca să fac cea mai mică mişcare cu

oamenii mei fără să fiu ghicit de cei care mă urmăresc bănuitori... Nu vă închipuiţi cu cîtă greutate am venit aici... Din ochii lui mari, dar rotunzi, curgeau, alunecînd pe lîngă nas spre mustaţa tuşinată, şiroaie de lacrimi.

Bălcescu îl asculta îngîndurat, parcă absent. Telegescu, înţelegînd din privirea prietenului său că în clipa trecută un fulger s-a stins, lăsă mîna de pe pistol şi păru că se interesează mai mult de o codobatură, care se

lăsase pe o ramură de arin, iară ca, în neastîmpărul ei, să ştie lîngă ce întîmplare de viaţă şi de moarte s-a oprit. Soarele era sus şi un miros de fin copt se înteţea o dată cu nămiaza.

Cristophi îşi zise în gînd că stihia morţii a trecut alături şi, ca să răsplătească clipa lor de

şovăire datorită căreia mai era în viaţă, convins că se poate apropia iarăşi de inima lor, începu din nou, de acolo de unde îl întrerupsese săgeata mută a spaimei, să-şi arate gîndul. Lacrimile îi curgeau acum slobode pe chipul rotund, care era încă palid.

— încercaţi în altă parte, unde va fi mai uşor, şi apoi mă voi ridica şi eu cu oamenii mei.

— Dar ce se aude cu ciocănaşii ? îl întrebă încet şi îndepărtat Bălcescu. Văz că nu ne vorbeşti de loc de ei ! De ce nu te bizui pe

oamenii care trudesc din greu şi cărora pentru munca lor li se dă abia cu ce s-o ducă de azi pe mîine ? Le-ai vorbit vreodată ? Ai încercat să te apropii de ei ? Vocea lui Bălcescu devenise treptat tăioasă, fără pic de prietenie.

Cristophi răspunse încurcat, încheindu-şi gulerul mundi- rului, pe care mai înainte şi-1 desfăcuse, ca să nu se înăbuşe :

— Sînt puţini la număr — două-trei sute de oameni — şi pe deasupra nu au nici un fel de arme.

— începe dumneata şi îşi găsesc ei singuri armele de care au trebuinţă... Bălcescu vorbea cu un soi de ciudă amestecată cu silă... Nu poţi să ni-i trimiţi pe vreo cîţiva mai dezgheţaţi dintre ei, să stăm noi cu ei de vorbă ?

Telegescu ţişni mînios, el care tăcuse cum nu prea tăcuse de multe ori în viaţa lui :

— Măcar asta să faci... Trimite-ne aci mîine doi-trei dintre ciocănaşi... Trimite-mi pe Floroiu şi pe Vasile al lui Usca.

Dar Cristophi nu mai răspunse acum, căci privirea lui era întoarsă spre muchia de sus a văii. Se uita lung, încremenit, şi cei doi se întoarseră după căutătura lui.

Pe dîmbul dintre culmi, lîngă o cocioabă albă din marginea Brăneştilor, un pîlc de călăreţi cerceta valea.

Săriră toţi trei în lături, ascunzîndp-se după copaci.

— Ne-au înconjurat... V-am spus că vă caută în tot plaiul... Ce ne facem acum ?

Ochii rotunzi, mustața tușinată a lui Cristophi erau în tot o întrebare speriată.

Cei doi cercetară dealul îndelung.

Soarele Ie venea în ochi şi, cum erau departe, nu puteau desluşi dacă sînt dorobanţi sau soldaţi din cavalerie.

În căldura amiezii aerul fierbea între colinele cu codri de stejar ca un vin alb şi limpede. Cerul era înalt, albastru, şi cîţiva

norişori încremeniseră în slavă, ca nişte fulgi albi.

Scînteiau la şase-şapte sute de paşi în vale şuvoaiele şi prundişul Prahovei, rupturile stîncilor cu straturi oblice, aşezate aliniat ca de mînă omenească.

înainte de a se despărți, Telegescu îi ceru din nou lui Cristophi să-i trimită măcar pe cei doi ciocănași, cunoscuți ai lui.

— Trimite-mi-i negreșit... Și mai bine azi, nu mîine... Azi, marți, pe înserate... Cunosc drumurile ca și ei...

— Cînd vor scăpa din salină.

— Li se dă drumul totdeauna înainte de asfinţit.

Munca în salină era grea şi nesănătoasă, iar ciocănaşii,

muncitori cu ziua la tăiatul şi transportatul sării, izbutiseră să impuie contraccilor să le dea drumul mai devreme, mai ales că nu toţi locuiau în Telega, mulţi fiind din satele vecine.

Cristophi încălecă, se aplecă pe gîtul roibului său greoi ca să le spuie ceva, dar se

mulţumi să dea din cap de două ori şi să salute. Telegescu şi Bălcescu se înfundară într-o viroagă umedă, aproape noroioasă, timbrită de răchite peste care se înălţau, acoperitor, frunzişuri fremătătoare de plopi şi mesteacăn, amestecaţi. Merseră aşa cîtva timp într-o umbră

umedă şi vîscoasă care mirosea a ciuperci şi a melci.

„După un cKmb le apărură în faţă trei puţuri negre, din care oamenii scoteau cu găleţile un lichid gros, negricios, cu reflexe albăstrii, care jur împrejur făcea mocirle ca puţurile cu apă.

Oamenii, în zdrenţe greu de deslușit, care fuseseră şi ele cîndva cămaşă albă şi iţari, răsuceau o funie pe un mosor gros de un cot, un fel de scripete care scotea o găleată neagră, plină, în timp ce se lăsa la fund alta goală. La unul din aceste puţuri, mai puţin adînc, cu

malurile întărite cu bîrne lungi, un om călare pe un băţ legat cu o frînghie se apleca şi scotea găleată după găleată, pe care o trecea unuia mai bătrîn, ca să o golească în butoiul din carul alăturat. Feţele lor, cătrănite de păcură ca şi zdrenţele, nu mai erau feţe omeneşti. Telegescu

întrebă de departe prin semne dacă pot să se apropie. Un bătrîn în straie mai puțin murdare, care ținea un fel de socoteală a butoaielor, își pipăi după învoiala știută mustața groasă și căruntă, semn că era ceva îndoielnic pe acolo, înțeleseră că nu trebuie să se apropie. Bătrînul

nu-l cunoştea destul de bine pe negustorul cu un şerpar lat, burduhănos, şi cu faţa neagră lucioasă, stăpînul butoaielor şi poate şi al celor zece-douăsprezece care cu butoaie, care aşteptau să le vie rîndul, ca la moară. Lui Bălcescu îi plăcea în mod ciudat mirosul de păcură şi era

încă un motiv pentru el să se abată printre oamenii aceştia care se arătaseră atît de iscusiţi prieteni, căci prin - ei supravegheau drumul cel mare care trecea la vreo sută de paşi mai jos. Păcura avea multă căutare la oraş, mai ales la Bucureşti, folosită la unsul osiilor şi la făcutul

masalalelor. S-ar fi putut ca negustorul s-o care şi la Ploieşti, unde un vienez deschisese un atelier cam rudimentar pentru rafinarea petrolului. În casele boiereşti se foloseau acum tot mai mult lămpile cu gaz.

Se ascunseră cumințI după dîmb, şi bătrînul veni spre ei, cam furişîndu-se. Le spuse că nu e chip de trecut drumul cel mare spre Filipeştii-de-Tîrg, căci cutreieră locul soldaţi călări şi dorobanţi. Au trecut de două ori şi pe acolo şi le-au spus că dacă vine la ei unu

Telegescu, ăl de a fost părucic, cu un tovarăş, să puie mîna pe ei, să-i lege şi să-i dea oamenilor stăpânirii. Le mai spuse că omul de la Filipeşti, cel care venise cu de-ale mîncării şi primeneli, nu-i mai aştepta la locul ştiut... ci ei să meargă b. pădure pînă la o căsoaie părăsită, dar să nu intre

în căsoaie, ci să mai meargă o sută de paşi, că vor da de un gorun mare, răsturnat de trăsnet. Acolo îl vor găsi pe el... pe omul de la Filipeşti.

În apropiere de locul arătat, după o colibă de lemn părăsită, îi aştepta într-adevăr omul Filipeştilor. Le aducea scrisori şi merinde, dar îi

şi vestea că un căpitan şi zece călăreţi se aşezaseră de pază în tîrg, după ce cercetaseră palatul şi toate acareturile. în scrisoare, Elena Filipescu, speriată, îi sfătuia să nu stea mult in coliba din pădure şi le dădea o altă adresă, dincolo de Cîmpina, spre Breaza, ca să fie mai

aproape de graniţă. Era adresa unui vameş, om de toată încrederea, al lor, al Filipeştilor, care nu numai că îi putea trece dincolo, dar le putea da şi paşapoarte pe nume străine, îi găsise şi acest nume : Vasile Olduck. îi cerea mii de „scuze" că nu poate să-1 ajute mai mult şi-i arăta că suferă

şi ea cînd îi vede urmăriţi ca nişte fugari, dormind prin bordeie şi ascunzişuri.

Privirea lui Bălcescu se înseninã cînd văzu un paner mare cu nişte căpşuni cît perele.

— Ideea cu paşapoartele nu e prea atreiantă, dar căpşu- nele astea sînt straşnice... şi începu să aleagă dintre ele.

Omul lămuri, învîrtind pălăriuţa neagră în mînă, cam încurcat:

— Dar vedeţi că astea le duc la boierul Cantacuzino. I le-a trimis măria-sa.

Cărnoase, brobonate ca gutuile, de un roşu răcoritor şi umed, cu umbre verzi, fructele erau o ispită de neînvins.

— Fugi de-aici, Dumitre... Astea sînt pentru noi... Da' a zis cucoana aşa, că să ai tu ce spune dorobanţilor care ne caută... Cine să îndrăznească să se atingă de căpşunile Cantacuzineştilor... ?

începură să le guste lacomi, așa, pe nemîncate. Nu mer- seră însă la Breaza. Hotărîră să rămîie aici în pădure peste apa Doftanei, chiar în coliba asta părăsită, e drept, mai prăpădită încă de te uitai la ea, dar tocmai de aceea mai nimerită pentru mas noaptea.

Potriviseră aşa lucrurile ca oamenii de la puţurile de păcură să doarmă cam în jurul colibei părăsite şi să le dea de veste dacă simt ceva. Nu era nevoie să stea nimeni de pază, dar tot era mai bine ca ei să se afle între prieteni. De altfel, hotărîră să doarmă şi ei afară. Îşi făcuseră

aşternutul între două clăi de fîn proaspăt cosit, care abia fusese strîns în ajun.

Noaptea asta de iunie era caldă ca în miezul verii. Bălcescu îşi aştepta tovarăşul, dus să stea de vorbă cu cei doi cunoscuţi ciocănaşi ai lui, şi care încă întîrzia, deşi se apropia miezul

nopţii. Mirosul de fîn copt şi de fragi îl ameţea plăcut altădată, dar acum nu se putea bucura de nimic. Luceafărul de seară ardea ca un nod de flacără albă între stelele palide ca nişte ţinte alămii, lă o suliţă deasupra dealului negru, a cărui coamă molatică, venită din înălţimile

îndepărtate ale Comarnicului, se topea tărăgănat în jos spre Ploieşti.

Îl copleşea sentimentul unei prăbuşiri, ivirea unui neant în locul a ceea ce trebuia să fie şi nu a fost. Gîndea atît de frămîntat şi de nemulţumit, încît din cînd în cînd se trezea

vorbind singur. în adîncul lui mijeau umbrele îndoielii şi ale deznădejdii. Laşitatea lui Cristophi i se păru dintr-o dată simbolică. Bălcescu nu îndrăznea să privească întîmplarea drept în faţă, aşa cum o bănuia, căci simţea că totul se răsturna în el însuşi ca nişte năluciri de binale

crezute din greşeală zidiri aievea. Se iscă în el întrebarea de care credea că nu va fi atît de aproape : Dar dacă poporul nu se va ridica ? Dacă două sute de ani de lîncezeală naţională vor fi închircit cumva în el acele mădulare care fac ca un popor să fie popor ? De ce oare s-a prăbuşit şi

încercarea lui Tudor ? îşi simţea buzele uscate de fierbinţeală şi din nou vedea în minte chipul mare, greoi şi înspăimîntat al lui Cristophi. Acest ofiţer ar fi trebuit să facă el fapta dintîi, el din tot neamul românesc, dar nimic n-a răspuns în fiinţa lui, cum nu răspunde mîinii

0 orgă cu maşinăria stricată. Ce se rupe în făptura unui om cînd e să fie el cel dintîi, cînd sorţii au căzut pe el să înceapă fapta care nu s-a mai făcut de un veac, două ? Acest Cristophi era un ofiţer, un căuzaş afiliat al „Frăţiei", un om care ştia ce legămînt face, atunci cînd îl făcuse...

şi iată-l că acum pus în faţa clipei, nu mai e
căuzaş, nu mai e revoluţionar, şi

se pare cu
neputinţă să ţie un

jurămînt ca acela
pe care 1-a făcut.

Fulgerarea scurtă
a începutului de

înfăptuire poate fi
deopotrivă legată

de neant, ca şi de
cascada nesfîrşită

de fapte şi
răsturnări care

înseamnă o epocă
nouă, dar e legată

numai de cîteva
clipe. Ea poate fi

ori una, ori alta.
Acum se arăta că

poate să fie doar o
firească

continuare a
nimicului sterp

care a fost, şi pe
care el, Bălcescu,

1-a crezut cu
sîmbu- rele în el,

neştiut, dar
încărcat de rodul

viitorului. Nu e. A
dat învelişul la o

parte şi nu e nimic
înăuntru

.îl cuprinde mînia, dar numaidecît îl înmoaie şuvoiul gîn- dului. Ce a fost în făptura lui Cristophi mai puţin decît în aceea a oamenilor care au stat totuşi în faţa turcilor la Podul Înalt, la Călugăreni ? Şi ei au făcut ceea ce nu se mai făcuse, de către ai lor, mai înainte. Ce se întîmplă

cînd omul trăieşte o viaţă întreagă la fel cu el însuşi şi iată că într-o zi i se spune să fie altfel decît a fost pînă atunci, decît au fost ai lui timp de două sute de ani... ? Ceva de neînchipuit în vremurile acestea care au pierdut chiar şi amintirea altor vremuri. Şi iar îl mistuie apa tare

a îndoielii. Să fie oare sfîrşită făptura neamului românesc şi acest neam să nu mai dăinuie decît aşa cum mai dăinuie încă ramurile unui copac pornit să se usuce ? Să fie cu adevărat sfîrşitul sfîrşitului ? O revoluţie este făcută din isprăvi nesocotite, îndrăzneţe, din răbufniri bruşte (care

arată o îndelungată acumulare a răului), dintr-o fierbere atît de mare, că omul nu mai judecă ce se poate şi ce nu se poate imediat! Dar Cristophi a reflectat şi, reflectînd, încremenea la gîndul că trebuie să-l aresteze pe Banov. I se părea un act de neînchipuit. Poate face un popor o revoluţie

cînd există fapte care i se par, celui pe care au
căzut sorţii să fie înfăptuitorul, de neînchipuit ?
Privit pe faţa asta, totul e părelnic.

Desigur, trecerea
este grea. Au fost

cîndva, neîndoios,
Rovine, Podul

înalt, Roşcanii,
incursiile furioase,

bărbăteşti, peste
Dunăre, şi au fost

Călugărenii, dar
după aceasta ce-a

mai fost ?...
Lîncezeala

molcomă în
mocirla imperiului

turcesc, în care
pretendenţii luptă

doar între ei
pentru scaunul

domnesc, însoţiţi
fiecare cu o mînă

de oameni care-şi
încercau norocul o

dată cu ei, cu o
furie de otrăviţi de

pofte şi cu o orbire
îndrăzneaţă de

oameni care cred
primejdiile mai

mici decît sînt,
căci nu sînt în

stare să privească
nimic în faţă, iar

vitejia lor vine din
poltronerie, pe

cînd faptele mari
se cer făcute la

rece. Au mai fost,
e drept, haiducii,

oameni dez-
nădăjduiţi şi

hăituiţi care nu
mai aveau altă

cale de ales decît
ori moartea

înceată, de
neocolit în robie,

fiindcă şi-au
mîniat cîndva

stăpînul,
nefăcîndu-i pe

voie, nefiind robi
aşternuţi ca toţi

robii, ori moartea
crîncenă, dintr-o

dată, însă după
cîţiva ani de

libertate şi de un
trai oarecum mai

omenesc decît
pînă atunci. Au

fost volintiri care
au luptat alături

de ruşi. A fost şi
un Tudor

Vladimirescu, cel
părăsit de

căpitanii lui. Aşa
vedea istoricul în

acea clipă ceea ce
a fost şi îşi spunea

că drept faţă-n
faţă cu fapta, la

rece, nemijlocit,
de două sute

cincizeci de ani,
un om din neamul

lui, atît pe cît îşi
putea aminti în

aceste clipe
năucitoare, nu a

stat. Nu numai un
Pasvantoglu, dar

un singur turc
călare băga

spaima într-un
conac cu şaptezeci

de slugi. Un
imbrohor venea cu

trei gealaţi şi
pleca în traistă cu

capul domnitorului

fără să-1 supere
nimeni

.Dar oare se ştie ceva cu adevărat ? în miezul istoricului din el mijea în noaptea asta înstelată, în umbra codrului, viermele tuturor îndoielilor cunoaşterii. Oboseala şi înfrîngerea sînt neîndoios o otravă care, ca un haşiş ticălos, amorţeşte făptura vie. Se întreabă cutremurat:

La urma urmelor, oare Rovine, Podul înalt şi Călugărenii au existat cu adevărat ? Nu sînt cumva o legendă, un mit ca atîtea legende naţionale ? O realitate înfrumuseţată, cum creează istoricii, cititi şi ascultaţi, pe seama popoarelor care au moştenit tradiţiile culturale

ale antichităţii ? Un nimic pe care ei în zelul lor revoluţionar vor să-l învieze, ca şi cum ar fi fost vreodată ?

Îl cuprinse o silă de el însuşi, se strîmbă în întuneric de parcă i s-ar fi strepezit dinţii şi se ridică de pe aşternutul de fîn proaspăt. Această

gogire în îndoială îi păru lui însuşi netrebnică. Nu, el ştie că Podul înalt şi Călugărenii au existat, de vreme ce după ce au cucerit Adrianopolul, turcii au pisat în loc, între Carpaţi şi Adriatică, timp de aproape două sute de ani,

pînă ce au răzbit spre apus. Cine i-a putut ţine în loc două sute de ani ? Românii, ungurii, sîrbii, albanezii şi bulgarii le-au fost în cale aici. Nu se putea trece spre apus cîtă vreme erau în coasta lor Corvin, Ştefan cel Mare şi Scander- beg. S-au

găsit prea devreme în faţa turcilor, asta e. Peste ei au trecut, dar apusenii s-au aflat în faţa unor năvălitori sîcîiţi timp de două sute de ani în lupte locale, împuţinaţi în puterea lor de luptă, în avîntul dintîi... Sare de pe aşternutul de fin şi se

plimbă mînios pe el însuşi. Ah, pînă unde te poate duce laşitatea în gîndire...

Păcurarul cel bătrîn vine, tîrîndu-se pe brînci, spre el.

— Boierule, nu vă supăraţi, nu mai vorbiţi aşa tare, noaptea se aude pînă departe... Io zic că e vremea să dormiţi şi dumneavoastră.

— Nu poci, bade, că mi-e greu... greu de tot...

— Auz că boierii ascultă privighetorile... mi-a spus fecio- ru-miu de la palatul lui Cantacuzin... Noi nu le prea ascultăm, că seara sîntem tare trudiţi şi cădem ca bolovanii, în greul somnului.

Bălcescu întrebă uimit şi oarecum curios:

— Cîntă acum vreo privighetoare ?

— Păi au cîntat şi socot că o să mai cînte. Mai au şi ele cîteva zile... Le-aţi speriat dumneavoastră adineauri, cînd aţi început să

strigaţi... Sînt mai multe, care îşi răspund... Ia auziţi-le...

Se auzi într-adevăr o întrebare şuierată, repetată, uimită. Urmă o scurtă tăcere şi din nou întrebarea precisă, limpede, aurie forfecă

întunecimea nopţii. Apoi începu o cascadă de întrebări şi răspunsuri cînd gingaşe şi mînioase, cînd nebunatice, zvăpăiate. Bălcescu se lăsă furat cîteva clipe, dar deodată se auziră în noaptea răcoroasă, în care apropierea rece a munţilor se

făcea simţită, unele ţipete scurte, răguşite, parcă aproape omeneşti. Necunoscute păsări de noapte se chemau între ele, şi privighetoarea tăcu înfricoşată.

Din prea numeroase motive Bălcescu nu iubea oratoria şi nici nu-i iubea pe oratori. Dar

gîndirea lui era dialectică, iar fraza era vorbită, în aşa măsură, că răsunătoarele lui articole porneau ca nişte monoloage interioare, dictate penei care le aşternea pe hîrtie. Clocoteau de mînie şi de patimă şi pînă nu le scria, nu se putea domoli. Dar acum nu putea să scrie şi, ca să se

domolească, se aşează iar pe aşternutul de fîn, cu mîinile subt cap, ştiind că nemişcarea îl ajută. Nu-l ajută de tot, oricum însă firul gîndului deveni mai curgător.

...Dacă Podul înalt şi Călugărenii au existat, şi e sigur că au existat, atunci tot ce-a

urmat de două veacuri încoace nu e decît amorţire, din pricina vitregiei vremurilor. E un somn care nu e numaidecît al morţii. Ce a fost trebuie să mai fie. În sarcofagele egiptene s-au găsit boabe de grîu care au rodit după o aşteptare de trei mii de ani. Gînduri de felul

acesta s-au iscat în cugetul lui domolit unele dintr-altele încă multă vreme.

A încercat din nou, mai tîrziu, să aţipească, dar în zadar, căci acum îl neliniştește întîrzierea lui Telegescu. Simte în el un gol care fierbe uscat şi nu-l lasă să aţipească. E departe

de el toropeala binefăcătoare a împăcării cu nefiinţa... Dintr-un colţ al gîndirii lui se ridică, asemenea unei stele din umbra orizontului, un chip... Tudor Vladimirescu... Nu-şi mai pune întrebări... Nu mai răspunde... Pînă la urmă fierberea din el se face treptat mai molcomă.

Telegescu a venit mult după miezul nopţii. E uimit cînd îl găseşte pe Bălcescu aşteptîndu-1.

— Nu dormeai, frate ?

— Te-am cam aşteptat...

— Bine ai făcut... ca să mai auzi şi lucruri bune după cele ce ai aflat de la scîrba de Cristophi. Mama lui de ticălos... Ah, frate, să vezi ce oameni minunaţi sînt ciocănaşii mei... La început le-am vorbit eu, de unul singur, vreun ceas şi mai bine. Nici Floroiu, nici al lui Uscă n-au

spus nimic. Eu vorbeam, şi ei nu răspundeau o iotă. Telegescu rămăsese în genunchi pe aşternutul de fin, ca să-i vadă mai bine în lumina lunii faţa lui Bălcescu. Vorbeam, frate, într-una, pentru că de la o vreme îmi era frică să tac... căci nu le prea vedeam faţa şi-mi era teamă să nu mă

trăsnească aşa cu vreun „nu" îndesat. Pînă la urmă am tăcut, ce era să fac ?... Atunci al lui Uscă a spus : ...„Apăi, domnule, io zic să facem uite aşa... Să mergem mine seară, după ce ieşim dîn ocnă, noi şi cîţi or merge dintre cio- cănaşi, spre Breaza... că la Telega e multă oştire şi e mai

greu... Miercuri seară ne împărţim şi mergem dîn casă în casă... Spo- rovăim toată noaptea cu oamenii... Joi dimineaţă ne adunăm şi pornim la vale, aşa încet, cu gloata..." „Păi bine, bre, joi dimineaţă nu mergem în ocnă la lucru ?..." a întrebat Floroiu. „Dă-o aşa şi pă dincolo dă

ocnă... dacă încep să să ridice satele, s-a isprăvit cu ocna...", a răspuns al lui Uscă. „Aşa măturăm plaiul dă la munte spre vale pînă la Ploieşti... că în drum luăm şi pă puţarii dă la păcură..." „Măi Uscă, dacă ne ies în cale ăia cu puştile ?..." „Ei şi... ? N-avem şi noi ciocane şi tîrnăcoape ?...

Dacă om fi două mii, ei omoară două sute trăgînd o dată şi pă urmă pînă îşi umplu ei iar puşcoaiele alea ale lor, îi zobim dă-i facem piftie în sînge."

Bălcescu nu putu să asculte mai mult, căci i se umplură ochii de lacrimi.

— Frate Telegescule, poci să-l văz şi eu pe al lui Uscă ăsta ? In degetul lui mic e mai multă minte decît în căpăţînele noastre...

— Nu poţi a-l vedea acum, că nu putem merge la el acasă în noaptea asta, iar

mîine dimineaţă va intra în ocnă... îl vom vedea mîine noaipte...

Bălcescu ardea de nerăbdare, şi nici Telegescu nu prea avea chef să doarmă.

— Asta e, frate... Dacă izbutim să adunăm două mii de oameni la un loc, dar ziua,

ca să se vază unii pe alţii, apoi nu are Bibescu atîta oaste ca să-i poată împrăştia... Uscă ăla al dumitale scoate din viaţa lui înţelepciunea, cum îşi trage stejarul puterea din pămînt.

— Nu-i aşa, frate ? Dar vezi că noi am căzut, în aste două zile, peste Cristophi, nu

peste Uscă... Da' să ştii că eu tot îl spintec pe rîncaciul ăsta... Uite, bag şişul în el de la burtă pînă în gît.

Dar aprobarea pe care o aştepta de la Bălcescu nu prea veni, căci acesta ţinea mîinile

subt cap şi întîrzie răspunsul, îşi arătă gîndul după un răstimp, ocolit :

— Omule, aş vrea să ştii un lucru... M-am gîndit mult astă-seară la Cristophi ăsta... M-am întrebat eu pe mine însumi, cum întreabă un judecător pe împricinat... îţi mărturisesc ca nu

mai mi se pare atît de vinovat... Cine are oare dreptul, să spună, fără şovăire, că în locul lui ar fi făcut altfel ? în ceea ce mă priveşte, mi se pare că la o asemenea întrebare nimeni nu poate răspunde în mod cinstit „da"... A... *dacă...* însă

între ceea ce e şi între *dacă* e aceeaşi depărtare ca între viaţa asta şi viaţa de apoi... Mă înţelegi ?

Telegescu rămase într-adevăr întîia oară dator cu răspunsul... Adică spuse, cuprins de îndoială, numai:

— Deh !

— Ceea ce poţi să ştii în privinţa asta e doar ce trebuie să fie faptul moral, care este în stăpînirea omului ca fiinţă gînditoare, dar nu înfăptuirea fizică, fiindcă aceasta poate fi, e

drept, dar e numai o singură dată şi deci nu se poate închipui dinainte... Ea este în clipa în care trebuie să fie, ori nu este. Altceva nu e, şi asta-i tot... Poate că ghiceşti ceea ce vreau să spui. Ştii, amîndoi am fost într-o legătură şi am stat la tem-

niţă pentru ea... Dar aci fraza se poticni. Dintr-o dată amintirea unor laşităţi de atunci îi înnegri cugetul. Numai după un timp legă iar gîndul... Dar atunci am fost surprinşi înainte de faptă... Ce-am fi făcut dacă nu era aşa ? Ştiu eu ?...

Deseori, îţi mărturisesc, am căutat să mă închipui în locul căpitanului de gardă — care era şi scriitor — Alexandru Bestujev[1], în clipa în care, pătruns de răspunderea luată, s-a decis să pornească spre Piaţa Senatului, unde la miezul

nopţii se întîlnea cu ceilalţi decabrişti [2]... El a făcut ceea ce trebuia să facă, dar nimeni nu poate spune cinstit că ar fi avut şi el tăria lui. Oamenii îşi închipuie prea uşor că şi ei puteau să facă ceea ce au făcut alţii... Eu zic : nu putem a

spune ce am fi făcut noi în locul lui... sau cine dintre noi ar fi făcut cu acelaşi curaj ceea ce a făcut el atunci fără şovăire... Tell ? Ai văzut că s-a ferit de propriul lui batalion... Cine deci ?

Telegescu răspunse cu un soi de hotărîre :

— Pleşoianu... Şi adăugă după un timp, răsfrînt în cuget: Am fost într-un batalion cu el.

Pleşoianu comanda pe Dunăre, la Gura Oltului, la Izlaz, roata a cincea din regimentul de la Craiova.

Urmă un răstimp de tăcere apăsată. Bălcescu, îndepăr- tîndu-se în gînd, îşi aminti dintr-o dată de acel locotenent uscăţiv, înalt, cu

umerii înguşti. îşi aminti de convorbirea avută cu el la Izlaz în acele trei zile, de la începutul lui april, cînd, întorcîndu-se înfierbîntat de la Paris, coborîse din pi- roscaf şi străbătuse înfrigurat drumul de la Orşova la Izlaz, căutînd să aibă convorbiri de ultim ceas cu oamenii „Frăţiei". Era

amărît că nu-1 prinsese şi pe Magheru la Caracal. înainte de a se urca din nou pe vaporul austriac, mai întîrzie o zi, ca să-1 poată vedea pe acest căpitan la Corabia. îl întrebase hotărît: „Mergi cu noi... ori ba ?" Răspunsul fusese neliniştitor : „Merg, dar aş vrea să ştiu ce face

Teii". Erau între sălcii în ostrovul din faţa tîrgului, unde venise şi Popa Şapcă... îşi aduce aminte că răspunsul 1-a supărat şi că 1-a întrebat tăios : „Vreau să ştiu dacă mergi cu noi, chiar dacă nu merge Tell...? Nu-mi plac «dar» şi «dacă»..." Omul înalt, uscăţiv, din faţa lui, îi

spusese punîndu-i mîna pe braţ, ca şi cînd ar fi făcut din nou jurămînt: „Eu, cu cei două sute de oameni ai mei, merg cu revoluţia, orice s-ar întîmpla... Ce am jurat, am jurat... Dar ar fi mai bine să meargă şi Tell cu noi..."

Telegescu aştepta încă să vadă ce gîndeşte Bălcescu, dar numai după o îndelungată tăcere îi auzi şoapta răspicată :

— Crez că Eliade, Tell şi ceilalţi se pot bizui la Izlaz pe acest Pleşoianu şi roata lui. Dar lucrurile stau aici la Cristophi altfel decît

stau acolo... între Izlaz şi Caracal e o poştă şi jumătate... Iar la Caracal e Magheru, nu e Banov...

Telegescu întrebă cu un fel de fior :

— Şi Magheru ?... Ce face ?... El are şase sute dorobanţi oaste.

— Magheru ? Ce poci să-ți răspunz ?... Nu mai am curajul să judec oamenii decît în clipa faptei. M-ai întrebat ieri însă ceva și nu ți-am răspuns atunci la întrebare. E ceva de taină aici... Azi te cunosc ceva mai bine ca ieri și

crez că îți poci spune... M-ai întrebat unde pleacă prietenul meu Arăpilă... Iată, îți răspunz : la Magheru.

Telegescu gîndi atît de viu, încît Bălcescu tăcu un răstimp, ca să nu-i tulbure întoarcerea

din el însuşi. îl auzi re- petînd numele lui Magheru, aşteptă şi apoi vorbi mai departe :

— Acum crez că acolo la Izlaz nu vor face greşeala pe care fu s-o facem noi aici... Vor nimeri gîndul temeinic al lui Uscă al dumitale...

Care e un gînd mult mai vechi. E al Vladimirescului... Să pornești cu două mii de oameni dintr-un colț de țară și, să mături ca o apă revărsată, crescînd mereu, tot ceea ce ți-e împotrivă. Cînd devin din noujstoricul care am

crezut că şînt, ştiu că e deosebire între revoluţie şi complot. Dacă nu este o grabnică prefacere de la zi la zi de întîmplări, la început simple încăierări, porniri de mînie ale maselor, pînă ce ele devin insurecţie — adică mari muvmenturi —

apoi ră- mîne tot mai bun cazul pornirii dintr-un colţ al ţării... Stenka Razin [3] şi Pugaciov [4] au zguduit Rusia mai mult decît deca- briştii,

3 ***Stepan Timofeevici Razin*** **— conducătorul răscoalei ţărăneşti din Rusia din anii 1670—1671.**

pornind cu gloatele înarmate de pe Don, de pe Volga.

---

[4] ***Emilian Vasilievici Pugaciov*** **(1742—1775) — conducătorul răscoalei ţărăneşti din Rusia din anii 1773—1775.**

— Dar revoluţia franţuzilor ?

— Acolo au fost întîmplări, cum am zis întîi, iscate unele dintr-altele şi din ce în ce mai insurecţioniste... Ceea ce i-am cerut noi lui Cristophi e altceva...

— Să-1 aresteze pe Banov şi pe călăreţii lui.

— Ei bine, asemenea actiiri hotărîte şi dezlănţuite dintr-o dată, ca din senin, au în ele o cruzime înspăimîntătoare, ceva care trece de

puterile omului, ca să zic așa. Ele cer o încrîncenare asemenea morții înșăși. Îți vorbesc ca istoric. Iureșul asaltului e ceva unde lumea merge înflăcărată, năvalnic, simțind fiecare cotul vecinului. Mai sînt, firește, capcanele, or

surprinderea santinelelor. Există acolo, cît de cît, o ordine a morţii... Dar într-o încăierare dezlănţuită brusc, de la ochi la ochi, la rece, e ceva supraomenesc de necruţător... Se cere o voinţă fără margini. Astfel de întîmplări ostăşeşti

sînt rare în istorie, căci în bătălii iscate în felul acesta nu e vorba de oarecare scandaluri monstre în care se bat oameni, orbiţi de furie, încolţiţi de spaimă, care scot cuţitul sau pistolul

fără să-şi dea ^eama ce fac. Tăcu... Simţi un fior de răcoare şi-şi trase cerga mi- ţoasă pe el.

Nu aţipiră decît în zorii zilei celei noi, de miercuri, care se ridica plină de întrebări.

întoarcere spre o duminică viu însorită

„Ceasornicul vremii nu e potrivit şi nu merge cu ceasornicul omului", gîndea Pavlicioni, lungit pe sofaua din cerdac şi sprijinit într-un cot.

Era încă îmbrăcat în halatul vişiniu şi îşi rotea privirea în jos, departe peste vie, spre lac.

E o dimineaţă însorită, proaspătă, vie, e un adevărat început de sărbătoare această duminică din 6 iunie. Apa eleş- teului e netedă şi

răsfrînge ca o oglindă lumina soarelui înălţat de vreo trei suliţe, iar dincolo, pe malul celălalt, moara Funde- nilor şi podul de lemn se văd atît de limpede, că se zăreşte pînă şi ruptura parapetului de scînduri putrede... Verdele cel viu

al cîmpului, cel albicios al stufului, verdele negru al pădurii arată îmbelşugat tăria începutului de vară. înspre apus, pe dîmbul mic, rîpos, care înaintează în apa lacului,, pasc liniştit, în paza copiilor, vaci şi boi, cîţiva cai, care se smucesc

împiedicaţi de două picioare. Cîteva oi au coborît, cu mieii după ele, pînă spre stufişul des al malului. La gheţăriile de lîngă ziduri, aici aproape, în stînga, se încarcă în căruţe mari, căptuşite cu scînduri şi rogojini, bucăţi groase de

gheaţă, tăiată frumos astă-iarnă pentru hotelurile şi restaurantele din oraş, acelea unde vin mai ales călătorii străini... Totul e pace luminoasă şi vecinicie. Nimic nu arată că în oraş, în fiecare zi, mor de holeră patruzeci-cincizeci de copii, femei,

bărbaţi şi bătrîni, că alţi o sută cincizeci-două sute se îmbolnăvesc şi azi, ca ieri.

Dar mai ales nimic nu arată ce s-a întîmplat astă-noapte, ce fierbere nevăzută (dar ştiută în toată fiinţa lor de către cei care sînt

prinşi în mrejele revoluţiei, de căuzaşi ca şi de stă- pînirea aprigă, reacţionară) grăbea orele.

— „Revoluţia e în mers şi nimic nu o mai poate opri", a spus tînărul acela, Bălcescu, gîndi cu glas tare Hagi Curţi, care sta aşezat cu

un şold sprijinit pe parmalîcul pridvorului siniliu. Bun băiat, Rudi... Mi-a plăcut... Ce să-ţi spui ? Mi-a plăcut... Da' unde o fi acum el cu soţii lui ? Că era vorba să plece chiar azi-noapte. Şi spuse

tot pentru el însuşi : Oricum, cel mai tîrziu azi-dimineaţă a plecat acolo, la Telega.

— Rămîne să vedem ce va face mai apoi. Ziua bună nu se cunoaşte totdeauna de dimineaţă, fu de părere bancherul, care se

credea bun cunoscător de oameni, cum se cred bancherii de obicei, devenit sceptic prin profesie.

— Ce va face mai tîrziu nu poci şti, dar, ce să spui mi-a plăcut... Aproape toţi îşi

pierduseră capul aseară, dar el, deşi îl simţeai că e fierbinte, gîndea limpede. Asta e mult, Rudi.

Hagiul cugeta. Cînd vrea să cugete mai adînc, omul cu faţa osoasă şi negru-roşcată îşi răsucea puternic mustaţa neagră şi subţire, care-

şi trimitea apoi sfîrcurile, scurte de altfel, în afară. Cealaltă mînă o ţinea înfiptă în brîul galben, un taclit lat, care-i strînge anteriul de sevai verde ; şi acesta era un fel al lui obicinuit.

Hagiul avea uneori o duritate de vergea de fier, deşi părea mlădios.

Cît era de cătrănit, State Dobrovici care, lungit pe canapea, grăbea mereu boabele de mătănii, izbucni într-un rîs care-i zgudui burta :

— Hî... hî... hî... mie mi-a plăcut ofițerul ăla cu mustăcioară răsucită. Al dracului rumân, că e oltean, mi se pare... Cum i-a păcălit pă toți de ne-a scos de acolo grămadă, și încă păziți ?...

Rîdea gros, arătînd subt mustaţa căruntă şi stufoasă caninii colţoşi şi galbeni. Apoi deodată se răci, căci îşi aduse aminte că necazurile lui abia au început şi se uită îngrijorat în jur să vadă ce zic cei doi de un rîs atît de nesăbuit. Dar

aceştia erau întorşi în ei înşişi şi nu luau seama la el.

Ca mulţi oameni graşi, starostele tăbăcarilor nu credea în primejdie, dacă n-o vedea cu ochii lui. Dar atunci cînd o vedea, se

speria rău... După ce plecaseră de la Licsandru Hergă, el şi cu hagiul nu dormiseră acasă, ci se ascunseseră împreună cu Grădişteanu în gropile cele mari de nisip din marginea oraşului, de lîngă biserica Sfîntu Ştefan. Le fusese frică să vie

noaptea aici la prietenul lor, din pricina zecilor de dulăi dezlegaţi, din toate viile, care uneori săreau gardul noaptea şi sfîşiau pe trecătorii întîrziaţi. De cum se luminase de ziuă însă o porniseră încoace. Ştiau că azi chiar, cînd va afla de că-

pitanul Costache şi de dorobanţii lui închişi cu lacăte în beciul birtului, aga Iancu Mânu va turba şi va aresta în dreapta şi în stînga.

— Ştii că l-au arestuit şi pe Rosetti, nu numai pe căpitanul Teologu ?... Djjcă nu l-o

slobozi poporu, o să-i putrezească şi lui picioarele înlănţuite în apă, cum a păţit Mitică Filipescu, spuse Hagi Curţi, gîndindu-se la el însuşi, dacă ar fi fost să fie prins de dorobanţii Agiei.

Pavlicioni ştia că a fost arestat Rosetti. Ştia de aseară, de cînd, îndrăznind totuşi, Ion Brătianu venise să se ascundă în vie, dar pe la zece seara, pe cînd erau încă răsfrîngeri vesperale, ceţoase, de lumină. După ce ţinuse pe la opt seara împreună cu Rosetti un fel de adunare

populară în cîrciuma lui Ulumeanu, de dincolo de barieră, unde drumul Panteli- monului iese larg din Cîmpul Moşilor, se despărţise de prietenul său, căci avea ceva de vorbit, spunea el, cu alt cîrciumar, de pe la Bariera Iancului, şi peste vreun ceas se îndrepta spre casă, cînd îi ieşi"

înainte o slugă credincioasă, care-i aduse un bilet grabnic de la Maria Rosetti. „Ascunde-te numaidecît... bărbatul meu a fost arestuit acum zece minute... l-au dus la cazarma din Cotroceni... Trimite-mi vorbă unde poţi fi găsit, ca să vedem ce e de făcut." Socoti pe loc că ăl

mai bun ascunziş e la Pavlicioni, care-1 primi bucuros şi cu care stătu de vorbă toată noaptea. Acum, ascuns într-o odaie de lîngă cramă, dormea poate, cu o pătură pusă la singura fereastră a odăii.

După ce Hagi Curţi se mai plimbă încă prin ceardac fără grijă, căci vederea nu era spre uliţă, şi ea mărginită de altfel de tufărişuri încîlcite de gherghini şi măceşi, ca să nu se vadă în vie, oftă lung şi se aşează ostenit pe sofaua

cealaltă, care făcea pereche cu aceea pe care era lungit acum într-o rînă Pavlicioni.

— Hei, Rudi, pe unde scoatem cămaşa ?

Pavlicioni zîmbi cu buzele lui de muiere, cărnoase :

— Hagiule, nu fi copil... Aici sînt şi -eu de părerea Băl- cesculuí... Revoluţia e în mers. Şi nimic n-o mai poate opri. El are dreptate... Ne va scoate poporul... Totul e să ne opintim odată din toate puterile, ca să se sfîrşească mai repede. Nu la 11 iunie, ci la *9* iunie, adică miercuri, o

dată cu Izlazul trebuie să pornească şi Bucureştii...

Se auziră bătăi puternice în poartă şi toţi trei încremeniră. State Dobrovici, care părea cu cîteva clipe înainte nepăsător şi curajos, se îngălbeni cît era el de stacojiu la faţă :

— Ce facem, Rudi ? Dacă sînt ăia da la Agie ?

Nu erau cei de la Agie. Era Gîţu, dogarul din Obor, un bărbat cu cap mare, cam uscăţiv, cu nădragi şi pieptar de dimie neagră. Era dogarul cramei lui Pavlicioni, dar mai ales *era.* omul lui

de încredere în mahala. Celălalt, mărunt şi cu gîtul mîncat de scrofule, era un mămular, care-şi avea negustoria alături de dogar. Pavlicioni, ridicat şi mai mult într-o rînă, privi în curte şi cam mirat că-i vede, le făcu semn să se urce pe la

capătul pridvorului boit siniliu, căci numai aşa se putea veni în ceardac.

— Ei, ce-i ? Cum stăm ? îi întîmpina grăbit, înainte ca ei să poată da bună ziua. Se temea acum ca ei să nu fi venit cu vreo veste proastă.

— Stăm bine... răspunse şovăielnic dogarul, învîrtind pălăria cu margini late ca de muşchetar în mîini, ca şi cînd ar fi vrut să-şi acopere cu ea burta.
Pavlicioni nu băgă de seamă ezitarea omului şi se bucură :

— Stăm bine ? Ei, bravos...
Dogarul legă încă şi mai şovăielnic :
— Dă stat, stăm bine... Da' nu prea...
Arendaşul, căci Pavlicioni luase în arendă vreo două moşii spre Snagov, cunoştea totuşi prea puţin felul ţăranului cînd el se codeşte, şi dogarul

era încă ţăran, aşa cum era o mare parte dintre mărginaşii Bucureştilor.

— Mă, spune limpede, ce vrei să zici ?

Atunci se vîrî în vorbă, hotărît, mămularul, care-şi certă prietenul că nu spune ce gîndeşte.

— Măi omule, nu mai vorbi în bobote, spune-i fățiș boierului... că nu ne putem urni miercuri seară.
Pavlicioni sări de pe sofa și se apropie aproape mînios de Gîțu, care însă nu.se feri de el, ci rămase așa moale.

— Cum ? Nu putem urni oamenii ? Ce vrei să spui ? N-ai fost aseară la adunarea aia, așa cum ți-am spus ?
— Am fost, cum să nu fiu ?... răspunse Gîțu tot moale, și să vedeți...
— Ce să văz ? Ai fost, ori nu ?

— Am fost, cum să nu fiu ?... Dacă vă spui că am fost, am fost...

— Ei, domnul Brătianu mi-a spus că a fost o însufleţire de nedescris, că lumea striga mereu „ura" şi „să trăiască constituţia..." E aşa, ori nu e aşa ?...

— Aşa e, cum să nu fie aşa, dacă spune dumnealui ? însufleţire a fost, că strigau toţi „ura" şi-şi spuneau că o să vie cu mic şi mare la costituţie... întări cu bunăvoinţă dogarul.
— Păi atunci e bine, mă Gîţule !... E foarte bine...

— Da, e bine... cum să nu fie bine, da' nu prea...

Arendaşul îşi ieşi din sărite :

— Cum „nu prea", mă dogarule ?... Ce tot zici anapoda ? Dacă Oboru se mişcă, nu mai am nici o grijă. Miercuri ţinem o adunare

noaptea în Cîmpul Moşilor, în faţa grădinii lui Eliade, şi apoi pornim spre palat, aşa cum au hotărît conducătorii. Spune mai bine cum a fost aseară...

— Păi să vedeţi... a fost cam aşa...

— Ei, acum... „cam așa"... Noi vrem să ne spui cum a fost... nu „cam" cum a fost...

— Păi, oi spune și io cum m-oi pricepe.

— Hai, spune, cum oi spune, dar începe odată.

Dogarul îşi frămîntă puţin mustaţa, ca să-şi adune gîndurile, privind în podeaua ceardacului.

— Păi, a vorbit întîi un boier mai voinic, cu barbă cam bălaie şi ochi verzi, cam bulbucaţi...

— Era multă lume ?...

— Era curtea plină, că puseseră vreo patru mese alături, şi boierii vorbeau urcaţi pă ele... da' unii şedeau acolo pă scaune... Am uitat să spui că s-a urcat întîi pă masă Ulumeanu, care a spus că au venit boierii să facă dreptate

poporului şi toată lumea a strigat „ura" şi „să trăiască..." Şi băteau cu ciomegile — că mai toţi aveau ciomegi — în mese, în gard şi strigau după boieri, „să trăiască...", adică poporul. Pă urmă a vorbit boierul acela, cu ochi verzi, dă-i zicea

lumea că-i prinţ. Acum io nu ştiu dacă o fi sau nu prinţ, dar aşa spuneau oamenii. El a zis că poporul vrea libertate, că nu mai trebuie să fie bogaţi şi săraci... că toţi trebuie să fie la fel, că trebuie ca toţi să-şi dea viaţa pentru sfînta

libertate, aşa zicea... Că nu s-a născut boieru călare pă şa, iar omu sărac cu şaua în spinare ; aşa zicea : „Fraţilor, aşa zicea el, unde nu e libertate, e moarte..." Lumea striga „libertate" şi lovea cu ciomegile în mese. Pă urmă el, adică

prinţul acela, cine o fi el, a vorbit şi dă biruri, a spus că dă ce s-au pus acsize, că dă ce să ia bir dă la ţăranii care intră cu carele în oraş ?... Aici n-a mai stri- gaţără nimeni „să trăiască..." S-a făcut deodată tăcere, că parcă înghețaseră cu

toţii. El îi tot da zor cu acsizele' şi cu slobozenia aia să vie oamenii cu căruţele în oraş fără plată să vînză ce au dă vîndut. Ăi d-acolo au început să să uite unii la alţii, dar prinţul ăla, că aşa-i

ziceau, îi tot da zor ca să nu mai fie acsize la bariere...

— Păi ce, nu-i zicea bine... ? Ăsta e în programul nostru.

— Zicea bine, da' nu prea...

— Cum nu prea ? De ce nu prea ?

— Păi vedeţi dumneavoastră, erau acolo în grădina cîr- ciumii lui Ulumeanu numai cîrciumarii din mahala şi oamenii lor, toţi cu mîna pă cuţit mereu, aşa că...

— Aşa că...

— Aşa că vedeţi, lor nu le vinea bine... să să dăsfiinţeze, cum zicea, acsizele şi barierele, că, deh... cîrciumarii şi oamenii lor dîn asta trăiesc. La cîrciumarii ăştia dă dincoace dă barieră să adună în pivniţă tot spirtu, iar noaptea cînd le vine bine, oamenii lor îl trec în oraş, cu tot

felul dă şmecherii, prin curţile oamenilor... Hei, au făcută mulţi averi dă pă urma acsizilor astea, şi ei, şi bătăuşii lor. Aşa cC vedeţi...

— Dar ce rost au bătăuşii ? întrebă uimit arendaşul, pe cînd ceilalţi doi ascultau tăcuţi şi întrebîndu-se unde vor ajunge lucrurile.

— Păi, fără bătăuşi nu să poate ; că dacă ar trece toată lumea spirt pă furiş, n-ar mai avea preţ. Au pus ei şi aici un fel dă rînduială... Fiecare circiumar are drept să treacă prin anume loc, şi dacă vin alţii peste el, iese bătaie a dracului, că mardeiaşii ăia din nimic pun mîna pă

cuţit... Că sînt spaima mahalalelor. Aşa că vedeţi, prinţul îi tot dădea zor cu scoaterea acsizilor şi a barierelor, cum zicea el. Nu simţea că să făcuse o tăcere dă gheaţă, cum vă spui... Atunci unu a strigat ca dîn butoi dîn fundul grădinii : „Ce vrea ăsta, fraţilor ?" Atunci Ulumeanu, care făcea feţe-

feţe, i-a spus ceva la ureche unui boier mai subţîrel, cu păr creţ şi cu o bărbuţă neagră.şi deodată s-a ridicat ăsta dă pă scaun şi a şuşotit ceva la urechea prinţului, şi pă urmă ăsta l-a lăsat să vorbească pă el : pă negriciosul ăsta subţirel cu bărbuţă neagră, iar Ulumeanu a spus:

„S-ascultăm şi pă cuconu Iancu Brăteanu, fraţilor". Şi a vorbit Brăteanu ăsta, cum îl chema. Da dîn mîini al dracului: „...Fraţilor, a zis el, mi să pare că n-aţi înţeles prea bine ce a vrut să spuie prietenul nostru Rosetti, vorbind despre acsize şi despre barieră..." „...A spus că vreţi să le

scoateţi... a strigat iar glasul ăla mînios dîn fundu grădinii... Vreţi să ne nenorociţi..." „...Nu, fraţilor, nici pomenealã dă desfiinţarea acsizilor şi a barierelor... dimpotrivă...", a zis Brăteanu. „Prietenul nostru a vrut să spuie tocmai că nu trebuie să să desfiinţeze acsizele." „A... aşa da,

au strigatără oamenii... Aşa da..." „El a vrut să zică doar că să să desfiinţeze ăi care fac dă pază la bariere şi să vă puie pă dumneavoastră în locul lor. Asta a vrut să spuie."

Şi ce-să vedeţi dumneavoastră, dintr-o dată oamenii s-au înveselit. „Aşa... da... au

început ei să strige. Aşa mai putem sta dă vorbă." Şi Brăteanu ăsta a spus mai departe aşa : „Prin urmare, nu le desfiinţăm... dar desfiinţăm pă taxidarii dă la barieră, că sînt oamenii lor, ai boierilor... şi vă punem pă dumneavoastră

taxidari... că sînteţi oameni dîn popor..." Toţi au început să strige iar „să trăiască" şi „ura" şi au zis că o să lupte pentru costituţia aia... şi loveau cu ciomegile.

— Păi atunci e bine, mă dogarule, ce tot încurci tu lucrurile ?

— Nu e prea bine, vedeți dumneavoastră, că au aflat oamenii din mahala ce s-a întîmplat aseară la crîșmă, ca io i-am văzut

azi pă mulți la biserică și pă alții pă laviță și pă scaune prin fața prăvăliilor închise, cu locu măturat și stropit în față. Așa stau ei dă vorbă, să vedeți dumneavoastră, duminica, gătiți cu hainele bune și bărbieriți, că numai sîm- bătă are

omul timp să să bărbierească şi el. Ei ziceau, negustorii, că nu mai vine nimeni dîn Obor, boierule, miercuri, cînd ziceţi dumneavoastră, că negustorii dă p-aici nici nu vor să auză, spun că

ei nu merg cu mardeiaşii şi cu huidumele alea lu Brăteanu ăla şi ale lu Ulumeanu.

— Ascultă, mă, ce-i asta ? Păi nu aştia ai lui Ulumeanu sînt Oborul ? întrebă

înciudat Pavlicioni, pieptănîndu-şi părul cu un pieptene galben, mic, de buzunar.

Aci Gîţu parcă se supără şi el :

— Fugiţi, d-acolo, ăia sînt pacostea mahalalelor, stricaţi pă ei vorba dă pomană, dacă

ziceți că ăştia sînt Oboru... Oboru e negustorimea şi meseriaşii care-şi au averile şi muncesc la rostul lor, nu e derbedeii ăştia, oameni fără căpătîi, borfaşi care aţin calea ţăranilor ca să-i înşele, dă să unesc trei-patru inşi dă fac scandal

şi altul fuge cu vita omului, ori cu porcul, dacă l-au îmbrobodit, şi p-ormă merg dă să îmbată ca godănacii şi să taie cu cuţiţele, se iţi acum dogarul, căruia de mînie îi juca omuşorul ca un cotuleţ de copil... Apăi dumneavoastră nu

cunoaşteţi Oboru, dă ziceţi că turbaţii ăştia, mereu cu mîna pă cuţit, sînt negustorii şi meseriaşii din Obor.

— Ei, negustori... Vai de capul lor, spuse dispreţuitor Pavlicioni.

— Ce vreţi să fie ? Negustori. E o vorbă la noi în Obor. Cînd ai prăvălie... dă cîştigi, dă păgubeşti, tot negustor te numeşti... Fac şi ei ce pot, dar cu mardeiaşii şi pungaşii mahalalei nu vor să aibă a face.

Gîţu nu avea deplină dreptate. Scandalagiii mahalalelor nu erau turbaţi de loc, sau mai bine zis erau turbaţi cu socoteală, se prefăceau doar turbaţi, ca să bage spaima în oameni. Nici cuţitul nu-l răsuceau prea des, ci numai atît cît să li se ducă vestea. Dar că erau

pacostea mahalalelor, asta era adevărat, căci în mahalaua lor ei erau stăpîni... ei şi oamenii stapînirii. Luau ce le trebuia de unde le plăcea şi nimeni nu crîcnea. Se îndopa, de pildă, cîte unul cu turte de icre tescuite şi negustorul îl privea oţeţit. Ştia că pleacă fără să plătească.

— Măi, nea Costică, mă luași dă luni dimineață, ce Dumnezeu. Dă-mi un gologan acolo, să-mi fie dă saftea. Uite, ai luat un pumn dă turtă dă icre sărate dă crap.

— Du-te-n aia mă-ti cu safteaua ta cu tot. Vrei bani pă icrele astea împuţite ? Cînd oi da o măciucă tarabei ăştia, te satur io dă saftea...

Dar grosul cîştigului nu era pentru derbedei gustările şi băutura neplătită, pe unde se nimereau la chef, şi nici căratul spirtului, plătit

scump, noaptea prin curţi, pe la barieră, pe subt nasul dorobanţilor şi al căpitanilor de barieră care luau şi ei ce li se cuvenea, ci era pleaşca zilelor de tîrg, marţea şi vinerea. Atunci intrau cu carele încărcate sătenii din judeţ şi mai departe, de pe drumurile cele mari, ale Urzicenilor, al Pan-

telimonului, al Olteniţei... Carele încărcate ca nişte măguri, cu fîn ori paie, sau cu ovăz şi orz, trăgeau în Cîmpul Moşilor, de se adunau mai ales toamna cîte trei-patru sute care, că numai de pe jos, din cele risipite, golănimea săracă putea să adune către seară, cînd se spărgea tîrgul, paie

să-şi umple prispa şi coteţele, după ce le puneau să se usuce, că erau adesea cam ude. Caii şi boii se vindeau în acelaşi timp în oborul de vite, cam la trei-patru sute de paşi de Cîmpul Moşilor, înspre biserica Iancului. Aici erau conovăţuri statornice, pari groşi, legaţi cu vergele de fier. Pe

maidanele dintre cele două oboare se ținea tîrgul porcilor. în zilele de tîrg bun guițau, se scărpinau, se tăvăleau pe jos turme întregi de rîmători, care ridicau un praf cît turla bisericii. Capre se aduceau rar, iar miei se vindeau mai mult în piața

cea mare, Sfîntu Anton, de lîngă Ospelul comunal, între Mitropolie şi Sfîntu Gheorghe.

Borfaşii mahalalei erau mai toţi şi geambaşi iscusiţi, ştiau să vîndă gloabele drept bidivii, care de focoşi ce sînt nu pot sta locului. Le înnodau strîns cozile, le împleteau cu

panglicuţe coamele şi le băgau subt coadă tot felul de doftorii, potrivite cu socoteală, ca să n-o ia bietul cal razna, ci numai să joace pe loc, cu neastîmpăr, sau să alerge cînd i se dă drumul ca scăpat din praştie. Şi gura nu li se oprea o clipă cînd ţineau strînsă cu frînghia căpăstrului, ca o

zăbală, falca de jos a calului, ca să-i încordeze gîtul.

•— Aide, neică, nu mai sta... bate palma şi ai să bem aldă- maşul... că aşa chilipir nu mai găseşti... Să fiu io al dracului dă mai găseşti. Uite că mă jur... şi îşi făcea un fel de cruce.

Omul şovăia, se mai scărpina în cap, se mai uita la cal... Atunci se ivea din îmbulzeala care se făcea totdeauna în jurul unei tocmeli unul cu o mutră mai străină, binişor înţolit, care intra în vorbă, cu înţeles:

«— Cît ai zis, neică ? Trei sute dă lei ? Fugi d-aicî... e scump... e scump, neică. Îţi dau două sute dă lei pă calu ăsta... Atît face, şi nu dau nici un ban mai mult.

Geambaşul, parcă înjurat, se lua cu mîinile de păr, aproape răgea :

— Două sute dă lei pă roibu ăsta ? Aşa te pricepi dumneata la cai ?... Aulică, mamă... peste cine am dat... Păi ăsta cu ochii închişi face trei sute dă lei... Nu vezi ce cal e... Mai bine îl dau pă daiboj.

— O fi bun, nu zic ba... Că să vede cît dă colo... dar şi două sute dă lei sînt bani buni... Că am muncit pă ei pînă mi-au ieşit ochii dîn cap.

— Lasă-mă, nenişorule, în pace... că două sute dă lei mi-a dat şi dumnealui... da' nu-l

dau, să ştiu dă bine că-1 mai ţiu un an în grajd... că l-am crescut dă mic, şi iară îl juca, strîngîndu-i gura cu frînghia îndoită a căpăstruluî, în loc de zăbală.

Ţăranul ştia că el nu dăduse două sute de lei, dar cînd vedea că străinul ăla se bagă jpeste el, avea şi el ambiţie.

— Uite ce e neică— îţi dau două sute douăzeci dă lei, dacă-i iei, bine, dacă nu, mă

lipsesc, că mai sînt cai în Obor. O leţcaie nu dau mai mult, uite, mă jur 1... Şi-şi făcea şi el cruce. Geambaşul se lua Jar cu mîinile de păr, dar rămînea o clipă încremenit şi juca comedia răzgîndirii bruşte

— .Ei, hai, fie şi două sute douăzeci... bate laba aici şi ai să bem aldămaşul... Ai luat un cal dă o să mă pomeneşti cît îi trăi... numai io ştiu cum l-am crescut... că aşa era cînd l-am cumpărat. Şi arăta cu mîna două palme de la

pămînt. Ţi l-am dat dumitale că am văzut că ai ochi la cai. Nu i l-am dat ăluia.

Bietul om avea să-l pomenească într-adevăr cînd avea să descopere acasă că a cumpărat o gloabă care nu făcea mai mult de o sută douăzeci de lei.

De altfel bidiviul nici nu era al geambaşului măcar, era chiar al celui care se vîrîse peste om, dînd două sute de lei. Nici acesta nu-l cunoscuse pe geambaş de mai înainte. Se pomenise cu el în cale, barieră, în zori. Crezuse că vrea să i-l cumpere... pe urmă se lămuri că e

geambaş şi nu avea decît să-i facă samsarlîcul, dacă se învoieşte... Omul îşi dăduse calul şi apoi se învîrtea pe lîngă el. Cînd dăduse două sute de lei, vrusese să arate, după înţelegere, că la preţul ăsta poate să-1 dea...

Mulţi ţărani după ce vindeau vita, ori ce aveau în car, pierdeau apoi tot în Obor toţi banii la „uite popa, nu e popa", la care se lăsaseră prosteşte ispitiţi, tîrîţi de mardeiaşii Oborului. Dar aici, de multe ori lucrurile ieşeau- rău... că omul, dez- nădăjduit, cînd vedea că a pierdut vita şi ultima

leţcaie, îşi înfigea mîinile în beregata
pehlivanului, a pungaşului, şi nu-1 mai slăbea
pînă nu-1 lăsa uneori mort, oricît trăgeau alţi
pungaşi de el, ori îl loveau cu pumnii în cap
.Totuşi, zurbagiii ăştia, carea băgau
spaima în oameni, erau îndeobşte şi foarte

fricoşi, se fereau cu grijă cînd vedeau că s-ar putea să iasă latã... Chiar bătăile dintre ei erau mai mult spectaculoase decît ucigaşe. Se izbeau cu bîtele şi îşi aruncau şi scaunele circiumii în cap, răsturnau mesele cu ce era pe ele, spărgeau galantarele, urlau, se tăvăleau pe jos, săreau pe

fereastră, se încleştau unii de alţii, mai ales cînd vedeau lumea care se aduna ca la bîlci în jurul lor. Ţipau femeile şi copiii speriaţi cînd îi vedeau pe cei doi-trei cu faţa plină de sînge, cu cuţitele în mîini. Firește că uneori şişurile ascuţite nimereau şi în piept şi atunci se mai bocea vreo

mamă, biata de ea, ori vreo văduvă proaspătă... Dar asta se întîmpla rar, şi numai cînd erau muierile tinere ori fetele cele care-i aţîţau. Căci ei erau şi craii mahalalei. Se legau de nevestele oamenilor, fără ruşine, şi mulţi bărbaţi cu frica în oase nu ziceau nici pis... începuseră să se ţină

după moda boierească un fel de baluri, în locul horelor, pe la mahala. Li se zicea — Dumnezeu ştie de ce — complecturi. Aici veneau craii, duminică după-amiază, cu nădragii negri vîrîţi în cizme scurte, încinşi cu brîul lat roşu, în care ţineau cuţitele, şişurile fiind vîrîte în carîmb, cu

cămaşă înflorată cu rîuri de arnici, cu pieptar scurt negru, cu mustaţa răsucită şi cu muşcată la ureche, cînd nu purtau cercel

Cu mult mai afurisit lucru era însă cînd cuţitarii şi derbedeii din altă mahala îndrăzneau

să încalce, ceea ce socoteau cei de aici, drept un fel de teritoriu administrativ rezervat lor şi numai lor. Firește, că așa de unul singur, nici un mardeiaș ori borfaș din altă mahala nu avea curajul să apară pe ulițele Oborului. Ştia că dacă e

recunoscut, prezența lui e socotită o sfidare și, fiind și singur, e înjunghiat pe ioc. Așa că și atunci cînd ar fi fost să treacă pe ulițele altei „administrații", el găsea cu cale că e mai cuminte să ocolească de regulă pe departe... Totuși, cînd

unii de prin Tei, ori de pe la Bariera Vergului, îndeosebi cînd erau şi puţin afumaţi, aveau chef. să se încaiere şi mai ales să se mai giugiuleascâ şi cu alte fete decît cele din mahalaua lor, afacerea nu se încheia fără înjunghieri.

— Nea Mărgărite,-nea Chiriță... strigau alergînd pe ulițe cîte un cîrd de băiețandri speriați, care se jucaseră cu arșice, ori bătuseră poarca pe maidan. A venit Tebeică dîn Tei...

Nea Mărgărit ori nea Chiriţă încremeneau muşcîndu-şi buza de sus cu mustaţă cu tot.

— Unde-i, mă ? Unde l-aţi văzut ?

— Pă gura Oborului... sîntără vreo cinci inşi...

— Caută-i pă Tache şi pă Nod în Gît.

Bîntuia în cîteva clipe în mahala un zvon ca un suflu de spaimă. Alergau toți, din toate

părţile. Nu-şi apărau numai ibovnicele, îşi apărau gheliruriile, oile de tuns, traiul bun pe socoteala altora. Viaţa lor, cu alte cuvinte, şi ei ştiau bine asta. Acum nu mai era de glumit.

Pe cînd cei din ceardac îşi. băteau capul că nu ştiau ce să facă, se ivi de-a lungul pridvorului siniliu un ins negricios, subţirel, cu ochii mari, cu părul creţ şi faţa lungă. Mai avea un fel de mustăcioară, ca un petic negru lipit subt

nasul lung. Toate capetele se îndreptară spre el, uimite, întrebătoare. Pa- vlicioni însuşi nu-şi dete seama în clipa dintîi despre ce e vorba. Pe urmă se lămuri că e Ion Brătianu. îşi răsese barba şi îşi

luase cu briciul mustaţa aproape cu totul, chiar acum de dimineaţă.

Se vede că şi ascultase de după vreo uşă.

— Ce tot îndrugă dumnealui, frate ? Habar n-are ce spune.

Nimeni nu-i răspunse nimic, căci mai ales ITagi Curţi şi Dobrovici nu pricepeau cum putuse să se prefacă Brătianu, cunoscut lor ca tînăr serios, într-un soi de băieţandru cu vocea piţigăiată. După un timp Gîţu, mişcîndu-şi cam

greu omuşorul, spuse ducîndu-şi mîna cu mîneca largă a cămăşii înflorate cu arnici, la falcă :

— Io, boierule, vă spui ce ştiu. Toată dimineaţa am stat de vorbă cu oamenii... negustori şi meseriaşi, deh... ba şi cu precupeţii... aşa cum am făgăduit... Mi-au spus că nu o să vie

nici unul la rivoluția asta. Io ce să spui ? Cum am cumpărat, așa vînz.

Ion Brătianu îl fulgeră cu marii lui ochi negri.

— Și de ce nu vor să vie ?

— Păi, uite, nea Chiriac, dă o pildă... olarul a spus față dă toată lumea care se strînsese lîngă laviță : „Păi. cum vine asta, mă Gîțule ? Noi gîndeam că să face rivoluție, ca să scăpăm de acsizari și dă borfași, că nu mai poate să răsufle mahalaua din pricina lor... și cînd colo,

Brăteanu ăla al du- mitale s-a înhăitat cu ei..." Că asearã după ce au petrecut şi au plecat dă la crîşmă, toată seara au umblat vorbe numai despre asta... spuse Gîţu, care nu mai recunoştea, firește, pe Brătianu cel din ajun.

— Va să zică lor nu le intră în căpăţînă că facem revoluţia ca să scape ţara de boierii cei mari şi să fie libertate ?... Doamne, grei mai sînt unii oameni de cap... şi Brătianu începe să se plimbe înciudat prin ceardac,

trecînd din umbra deasă în lumina vie a amiezii, care da luciu feţei lui măslinii.

— Le-am spus şi io... Da' nea Chiriac mi-a spus că ce au ei cu boierii ?... Că ei dacă merg cu rivoluţia, merg ca să scape dă huidumele

astea dă acsizari... nu ca să fie daţi dă Brăteanu pe mîna ciomăgaşilor şi cuţitarilor.

Pavlicioni îşi plimba mîna peste craniul pleşuv, cu chica rămasă doar la ceafă, îşi frămînta îngîndurat buzele cărnoase, subt mustaţa neagră, tunsă scurt.

— Aici, domnule Brătianu, mi se pare că oamenii cam au dreptate... mi-e teamă că micii negustori şi meseriaşii din Obor nu vor merge cu noi.

Dar în loc să pară nemulţumit, Brătianu păru doar dezgustat.

— N-au decît să nu vie... Nu cu căcăcioşi d-ăştia se face o revoluţie... Nu m-aşteptam, drept să-ţi spui, ca nici dumneata,

domnule Pavlicioni, să nu ştii cu ce fel de oameni se face politică. Dacă sînt iuţi de cuţit, cu atît mai bine... De aşa oameni are nevoie naţia, nu de cei lipiţi cu turul nădragilor de laviţele de la poartă.

Se încinse o discuţie vie, mai ales că nici Hagi Curţi nu fu de părerea lui Ion Brătianu.

— Or fi îndrăzneţi bătăuşii ăştia, zise el, dar nu sînt oameni pe care să te poţi bizui. Mulţi din ei sînt spionii Agiei şi îndeobşte ei

merg cu cine îi plăteşte mai mult... Negustorii şi meseriaşii sînt mulţi şi, deh... noi îi cunoaştem... sînt oameni de nădejde.

— Da' vorba e cum să-i urnim ? nu se mai putu stăpîni Pavlicioni.

Se priviră nedumeriţi unii pe alţii. Pavlicioni era îndeosebi foarte încurcat de întorsătura lucrurilor, şi ca să se poată gîndi în voie, se prefăcu că se îngrijeşte de o gustare. Bătu din palme şi se ivi la capătul pridvorului un

arnăut, care aştepta să i se poruncească. Arendaşul îşi frecă iritat trei degete, arătînd mustaţa, şi omul pricepu numaidecît. Pe urmă se aşeză pe parmalîcul ceardacului, grăsuţ şi alb de tot în halatul lui vişiniu.

— Ei, ce facem ? Şi cum nimeni nu răspunse nici acum, el se întoarse către Gîţu, care i se părea acum omul care singur îi putea da un sfat : Ia spune, dogarule, ce e de făcut ?

— Cocoane, io zic... adică vreau să vă spui... că dacă mă întrebaţi, io zic...

— Hai, spune odata.

Atunci dogarul spuse scurt şi repede, ca un ce ţîşnit din el :

— Io zic să vorbiţi cu nea Tudor Fîşiotu. Dacă merge el cu dumneavoastră, atunci n-aveţi nici o grijă : merge nu numai Oboru, ci şi Delea toată, ba şi Vitanu... că are trei feciori şi şase gineri... nu ştiu cîţi nepoţi, oameni în toată

firea, şi pă deasupra fini şi cumetri în şapte mahalale. Dă ruşinea lui şi tot nu rămîn negustorii şi meseriaşii acasă. Nici unul. Cînd zice nea Tudor, hai... e „hai".

Cei patru rămaseră mult pe gînduri, căci îl cunoşteau şi ei pe căldărar. Ştiau că e om cu greutate mare în mahala, dar mai ştiau că e şi cam ciufut, morocănos rău, că e greu să te înţelegi cu el. Feciorul îmbrăcat arnăuţeşte veni

ca să puie masa între sofale. Şi Hagi Curţi şi State Dobrovici mîncau acasă la ei „boiereşte", adică pe măsuţe mici rotunde, pe trei picioare, scunde, numai de o palmă, aşezate chiar pe sofale... Pavlicioni se deosebea de ei, că la el se

punea masa între sofale. într-un lucru se asemănau, şi cu ei toată boierimea şi marea negusto- rime. Că la toţi se mînca mult. La fiecare ospăţ cu musafiri se aduceau la masă pînă

la paisprezece-cincisprezece feluri de bucate şi masa cu musafiri ţinea de la prînz pînă seara.

O dată, cînd redactorii *Magazinului istoric* fuseseră poftiţi la cină la Danielopolu, care era, cum zicea el singur, lăcomia întruchipată,

Laurian se arătase uimit cît de mult mă- nîncă bucureştenii cu stare. O ţin numai în ospeţe şi iar ospeţe. El era de părere că un om din Apus ar privi cu spaimă asemenea risipă, care nu poate să nu aibă urmări şi asupra caracterului şi sănătăţii.

Atunci Danielopolu, care era în fruntea mesei între două nepoate frumoase, aşezate cam cu dea sila lîngă el, căci bună-cuviinţa ar fi cerut ca acolo, în stînga şi în dreapta stăpînului casei să stea musafirele mai în vîrstă, dar omul nu se

sinchisea de asemenea reguli, a izbucnit supărat în timp ce, ca un doctor în litere de la Lipsea ce se afla, bez faptul că era şi mare negustor, tăia cu o ştiinţă şi o îndemî- nare faimoasă curcanul umplut cu castane şi stafide din faţa sa.

— Ia nu mai compara, domnule dascăl, stările de lucruri din Apus cu cele de aci... Păi ce, se potriveşte ce-i acolo cu ce-i aici ? Păi mi-aduc aminte de la Lipsea, de la Munchen, de la Paris, că şi acolo am fost de cîteva ori... Acolo, cînd

vrea un bărbat să mai vază o femeie frumoasă şi să schimbe cu ea cîteva vorbe, apăi o vede la teatru, că oraşele au zeci de teatre, pline stup în fiecare seară. 'O vede la bal, că sînt baluri cîte vrei, iarna, seară de seară, mascate şi

nemascate... Sînt -concerte... Au început acum şi curse de cai. Cu alte cuvinte e civilizaţie... Aci la noi în Bucureşti sîntem ca la ţară. Ei, drăcia dracului, bărbaţii şi femeile, mai ales cînd sînt tineri, vor să se vază mai de aproape... dar cum ?

Că parcă sîntem în veacul de mijloc, aşa sînt păzite femeile, închise. Noroc de botezuri, noroc de logodne, noroc de nunţi, că se fac nunţi, nu glumă, cu zeci de musafiri, unii găzduiţi cu săptămînile... Atunci mai vede şi bietul român şi

altă muiere decît tot pe nevastă-sa, tot pe nevastă-sa, pe care-o vede de dimineaţă pînă seara, cînd adoarme.

— Noroc şi de denii, adăugise nepoata oacheşă din stînga lui, clipind şireată.

— Noroc şi de denii, întărise Danielopolu... Hei, cîte femei am cunoscut eu la denii, mai ales cînd eram flăcău. Hei, deniile ca deniile, dar toată nădejdea este la ospeţele care se prefac în chefuri în toată legea... cînd joacă

omul cu musafira care-i place, de duduie podeaua, şi-i spune mai încet la ureche ce-i trece prin cap. De... ca la chef, unde se iartă multe. O dată, ca să mă apropii de o văduvioară care-mi plăcea mie, mi-am sărbătorit ziua naşterii la

moşie o săptămînă, cu douăzeci de musafiri care n-au ştiut ce-i zi şi ce-i noapte.

— Ce nevoie ai de chef, ca să te apropii de ele, unchiule ? îl întrebă făcînd gropiţe în obraz oacheşa cîrnă, care nu era chiar

nepoțică. Dumneata le agăți în prăvălie, unde stai toată ziua. Că dacă aduci și odicolon și vopsele de tot soiul, e ca să vie muierile să le vadă...

— Ei, altfel vorbește o femeie frumoasă în prăvălie cînd cumpără, și altfel la

masă, la chef, unde te-nţelegi mai mult cu mîinile, răspunse eruditul rîzînd în barba-i scurtă, întoarsă în afară.

— A... am priceput. După ce le cunoşti în magazinul du- mitale, pe urmă le

poftești la chef. M-am lămurit, încheie rîzînd Laurian. Adevărul este, domnule, că bărbații și femeile s-au căutat și în veacul de mijloc ca în toate veacurile, numai că, după împrejurări, s-au

căutat altfel, după loc şi obiceiuri. Dar de căutat s-au căutat.

Bălcescu, care ascultase zîmbind, cu ochii aiurea, toata discuţia, îl tachină şi el pe dascălul latinist:

— Ei, ce vrei, domnule Laurian, nu poate să facă toată lumea ca romanii dumitale, care aveau pentru asta circurile uriașe, procesiunile, templele, iar pe deasupra și banchetele. Are dreptate într-un fel doctorul

Danielopolu — îi spunea aşa cu o pedanterie glumeaţă, ca să-I certe anume că prea uita că e şi doctor în litere, nu numai negustor. Sîntem o societate cu moravurile veacului de mijloc, dar unde nu are dreptate, e cînd vede aşa uşor

semnele civilizaţiei doar cînd e vorba de petreceri între bărbaţi şi femei. Nici aşa cu zece-douăsprezece feluri la masă, cu chefuri de zile întregi... Ce poţi să aştepţi de la o pătură de ghiftuiţi... ?

Printre cei care se ghiftuiau puteau fi socotiţi şi Hagi Curţi şi mai ales State Dobrovici, căci Pavlicioni era silit de medici să fie sobru de tot. Se răzbuna pregătind mese copioase pentru alţii. Acum, aşa ca gustare înainte de prînz,

porunci să li se aducă tot soiul de tăvi cu mezelicuri. Dogarul şi mămula- rul, cînd văzură că se aduc astfel de bunătăţi, îşi ziseră că nu e cuviincios să mai rămîi cînd oamenii se aşază la masă, şi puţin ruşinaţi dădură bună ziua şi

plecară. Dar şi ceilalţi mîncară astăzi doar din obicinuinţa de a îngurcita, fără chef, căci gindul le era într-altă^parte şi se simţeau strînşi în chingi. Erau tare îngrijoraţi, căci îşi dădeau seama că revoluţia nu mai e joacă, aşa ca pînă

acum, cînd cuvîntul „revoluţie" se vedea scris pe garduri, şi era spus toată ziua atît de mult, că părea un cîntec de care le era de acum multora lehamite. începutul arestărilor îi dezmeticise pe cei mai mulţi. Cei cunoscuţi de toată lumea ca

fruntaşi înţelegeau că nu mai pot da înapoi, că „e lată rău", că averea şi poate viaţa lor sînt acum în joc. Amintirea morţii cumplite a lui Mitică Filipescu, acum şase ani, era încă vie de tot în mintea tuturor. Aşa că Hagi Curţi se hotărî :

— Frate Dobrovici, parcă dumneata eşti rudă puţin cu Fărşerotu... Se prefăcuse doar că nu e sigur, căci altfel îl cunoştea bine şi el pe Tudor Fărşerotu.

Pe starostele tăbăcarilor îl înfuria însă orice referință la această rudenie a lui cu căldărarul... Cu toate* că nu mai erau acum pe aceeași treaptă, în tagma negustorească, el, coșcogeamite bogătașul, cu fabrică, vie și cîteva

moşii, şi negustoraşul din Obor, acesta se socotea tot un fel de jupîn al lui ca în tinereţe, şi naş pe deasupra, şi îl bruftuia tot timpul, aproape că aştepta să vie de sărbători şi de ziua lui ca să-i sărute mîna.

— Știi bine, Hagiule, că am fost rudă, că răposata mea nevastă dintîi, Valeria, era nepoată nevestii-si, Reveca. Da' de cînd m-am însurat din nou, ne vedem rar de tot...

Hagi Curţi, uscat şi negricios, era acum tot numai cu ochii arzători... Vedea bine că tăbăcarul nu-şi dădea încă seama ce primejdie îi paşte şi trecea de la spaimă la nesimţire, aşa, dobitocește.

— Ar trebui, frate, să mergi chiar azi să-l vezi şi să-l dumireşti despre ce e vorba. Arată-i că dacă izbutim să punem mîna pe putere, nu-l vom uita nici pe el şi nici pe ai lui„ îl găseşti în toane bune, că azi nu sînt numai Rusaliile, e şi ziua lui, Sfîntu Theodot...

Tăbăcarul rămase cu mîncarea în gît cînd văzu ce-i cere cel mai bun prieten al său. Puse jos paharul cu pelin rubiniu şi începu să se bîlbîie. Gîndul că trebuie să dea ochii cu căl- dărarul făcea să i se taie picioareje... Pe de altă parte, dacă hagiul, caţg-1 cunoştea şi el destul de bine

pe oborean, stăruie atît de mult, înseamnă, se gîndi el, că e nevoie, că sînt semne de primejdie.

Theodot era român din Macedonia, dintr-un sat de lîngă Bitolia. Ai lui erau neam de păstori, dar nişte rude trecuseră, acum aproape o

sută de ani, în Transilvania şi se apucaseră de negoţ la Timişoara, Arad şi mai apoi la Sibiu, unde ajunseseră oameni bogaţi şi înconjuraţi de vază mare. Dintre ei au ieşit un episcop, cîţiva preoţi şi destui cărturari, dar şi negustori de

frunte. Patrioţi, ei aduceau necontenit alţi băieţandri din neamul lor, din jurul Bitoliei, ca să se lase de păstorit şi să înveţe mai întîi carte, apoi să pătrundă în tainele negustoriei. Nu izbuteau totdeauna. Nici cu Theodot n-au izbutit.

Carte a învăţat el ceva, nu mult... citea şi scria cu destulă greutate, dar dorul lui de munte şi de oi l-a dat gata. A fugit din prăvălia stăpînului şi s-a făcut iar cioban, acolo în Ardeal. Unchii lui s-au învoit şi cu asta, că aveau oi multe date în grija

unor baci din Sălişte, care cutreierau munţii şi uneori iernau dincoace departe, în bălţile Dunării. Ba, de la o vreme au început să cutreiere ţinuturile de ierburi tari ale Dobrogei, nemaitrimiţînd acasă decît socotelile şi banii.

Unul dintre baci şi-a adus la Hîrşova şi muierea cu două fete mici şi cu doi băieţaşi, că pe alte două le lăsase măritate la Avrig, statorni- cindu-se în tîrgul dunărean. Asta era cam prin 1790, adică acum vreo şaizeci de ani. Theodot, căruia

baciul ardelean şi ceilalţi mocani dobrogeni îi ziceau Toader Fărşerotu, ca să-l deosebească de alţi Toaderi, sălişteni, era cu inima prinsă de Reveca, una dintre fetele baciului, care era leită maică-sa, şi venea a treia la număr, numaidecît

după cele rămase la Avrig. Pe toamnă stau să se cunune. În vară se întîmplă însă un lucru care îl amărî, dar îl şi îndîrji cumplit. Turcii, care erau în război cu ruşii şi se întăreau în cetatea Ismailului, dincolo de Dunăre, începuseră să

adune zaherea pe capete, pregătindu-se pentru un asediu îndelungat. Adunau, din Dobrogea mai ales, tot ce găseau. Nişte gelepi luară şi cele trei mii de oi ale mocanilor sălişteni, dîndu-le în locul lor un petic de hîrtie. O treime din aceste oi erau

chiar ale baciului şi ale ciobanilor, dreptul lor sporit cu anii. Celelalte vreo două mii erau ale macedonenilor, bogătaşi din Sibiu.

Cînd văzură nemaipomenita pagubă, mocanii fură cuprinşi de o mînie turbată. Baciul

îşi trecu muierea şi cei patru copii mai mici care erau cu el, cu luntrile peste Dunăre, la Făcăieni în marginea Bărăganului, iar el cu cei zece oameni mai de nădejde se luară pe urma oilor, tot chibzuind cum să le poată căpăta înapoi. Cel mai

dîrz dintre toţi era Fărşerotu ăsta, atunci un bărbat vînos şi tare negricios, de vreo douăzeci şi doi de ani, care aşteptase cu nerăbdare toamna, ca să se însoare cu Reveca. Mergeau aşa, urmărind norul de praf al turmei, tot bă- tîndu-şi

capul cum să facă să ia oile îndărăt. Ei erau vreo zece inşi, e drept, vînjoşi şi dîrzi, dar nu aveau drept arme decît ciomegele lor, iar spahiii turci erau de trei ori mai mulţi decît ei, călăreţi bine înarmaţi, cu pistoale şi paloşe. La Dunăre, turcii

au trecut turma întîi în Ceatal şi apoi au pus-o din nou pe plute mari, trecînd-o la Ismail. Au înţeles că acolo nu mai pot schimba nimic. Îşi muşcau pumnii de mînie tot dînd tîrcoale' cetăţii. Cînd

trupele ruseşti s-au apropiat, ei se hotărîră să se întoarcă acasă.

— Cu mîna goală ? întrebă fioros Fărşerotu... O să rîdă şi muierile de noi.

— Şi ce vrei să facem ? Cum o să luptăm noi cu turcii ? dădu baciul cu pălăria lui mare de pămînt. Măi flăcăiandrule, ăsta-i blestem de sus, cu păgînii nu poţi lupta, că ei sînt oamenii lui Antihrist.

Se opriseră pe un dîmb cu iarbă aspră, năpădită de alior şi pelin, deasupra bălţii celei mari, şi dumicau pită cu slană, adusă în desagă.

— Cît despre mine, puteţi să vă întoarceţi şi acasă. Io mă duc la muscali şi cer sîneaţă,

sabie, ce dracu mi-or da. Pînă n-oi ucide cu mîna mea cinci turci, nu mă las, că altfel mă arde fierea din mine.

Atunci s-au hotărît şi ceilalţi.

Au nimerit toţi zece în armata generalului maior Kutuzov un general voinic, dar cu un ochi acoperit cu un petic negru, îl pierduse cu un an înainte la un asediu în Crimeia. Au fost primiţi numaidecît şi puşi la muştru...

Dar cu cît se apropia iarna, lucrurile mergeau tot mai prost. Cetatea fusese înconjurată din trei părţi, însă turcii, cam la patruzeci de mii, nici nu voiau să audă de predare, că erau grozav de întăriţi. Ruşii erau

mai puțini, prost hrăniți, prost îmbrăcați, încercînd zadarnic să se apropie tot săpînd șanțuri. Oamenii mucezeau în corturi putrede, în gropi cu apă. Mocanii învățaseră meșteșugul armelor, dar învățătura nu le era de nici un folos,

că se vorbea mereu că ruşii îşi vor ridica oştirea şi vor pleca îndărăt. Fuseseră vărsaţi la un regiment care poposise îndelungă vreme la Bîrlad, şi în care erau şi cîţiva moldoveni agăţaţi aşa, de ceilalţi ostaşi. Dar la începutul lui

decembrie se zvoni că a venit peste toată oştirea un comandat nou, ăl mai grozav general al ruşilor, Suvorov [2]. Oştirea s-a însufleţit într-o singură zi. N-a adus cine ştie ce hrană şi puşti cu el Suvorov, dar a poruncit ca în trei zile să fie

izbită cetatea cu toată puterea, ca s-o cucerească negreşit Coloana pe care o comanda generalul maior Kutuzov ataca dinspre răsărit, chiar pe malul braţului Chilia. Soldaţii aveau pregătite fascii de nuiele să le aştearnă peste şanţuri şi

lopeţi ca sa sape cu ele adăposturi, că aşa obicinuia Suvorov. Un batalion din regimentul venit din Bîrlad, în care erau mocanii şi moldovenii, a pornit la asaltul zidului prea devreme, de cum s-a ridicat la miezul nopţii întîia

săgeată arzînd verde şi din pricina asta s-a găsit înainte atacînd singur dincolo de primul val, care era un val de avanposturi. Kutuzov i-a dat poruncă aspră acelui comandant să se întoarcă şi să se alinieze cu celelalte batalioane, dar

comandantul acesta, cam zănatic, nici n-a vrut să audă de asta, aşa că nici generalul n-a avut ce să-i facă şi 1-a lăsat în plata Domnului, să plece înainte, cînd s-a slobozit a treia săgeată verde. A fost o luptă crîncenă, căci erau bătuţi cu focuri

din trei părţi. A căzut comandantul, au căzut aproape trei sferturi din oameni. Dintre mocani şase au murit, în frunte cu baciul, trei au scăpat, doi chiar de tot nevătămaţi, iar Tudor Fărşerotu a fost adunat de jos, din şanţul plin de morţi şi

răniți. Urcase zidul înalt de peste cincisprezece coți pe o scară îngustă, izbutise să se suie sus pe parapet și striga dîrz în românește : „aici, aici"... Tocmai se luminase, și încă bine, de ziuă. învîrtea în mînă pușca lui cu spangă, strigînd mereu :

„aici, aici". A avut timp să se întoarcă să străpungă un ienicer, căci ei luptau cu ienicerii aici, dar a fost împuns în piept de o suliță, care l-a răsturnat jos în șanț. S-a trezit a doua zi într-o ceainărie joasă, și i s-a spus că sînt în mijlocul

A doua zi a venit generalul cel mare, Suvorov... Răniţii încercau să se ridice de pe rogojini, strigau „ura", şi căutau să-i sărute mîna. El îi îmbrăţişa pe cei ridicaţi şi-i înjura spunîndu-le să stea jos. Tudor nu pricepea cum poate

fi un general aşa mare, o babă încovoiată şi zbîrcită, fără urmă de barbă şi mustăţi, dar, e drept, cu pieptul plin de decoraţii. Kutuzov 1-a arătat pe el şi i-a spus ceva în ruseşte lui Suvorov. Atunci s-a strigat să vie un moldovean şi

a răspuns un rănit din colţ. Era chiar un ostaş de la Moldovenskaia, dintr-un neam tot de mocani. Suvorov a luat din mîna unui ofiţer o decoraţie, ca o cruce de argint, şi i-a pus-o lui pe piept, spunîndu-i că i-ar fi dat-o de aur dacă n-ar fi

întors capul, în plină luptă, ca să-i cheme pe cei dinapoi... „Un ostaş nu trebuie să privească înapoi niciodată şi nici să-i aştepte pe cei din urmă", a zis generalul.

Cînd s-a încheiat pacea, răniţii au fost duşi la Nikolaev pe Nipru. El a zăcut un an, nu

din pricina rănii de la piept care s-a închis repede, ci fiindcă nu izbutea să mai mişte braţul... se vede tot din pricina acelei lovituri de suliţă. Veşti de la ai lui avusese prin nişte pescari care fuseseră cu lotcile lor pînă departe pe Dunăre. Află astfel că Reveca, socotindu-l mort,

se măritase cu un grec de la Brăila, căci Ana, nevasta baciului, mai scăpase ceva din agonisita de la Hîrşova şi mai tîrziu se mutase cu copiii de la Făcăieni în cetatea cu negoţ bogat şi schelă vestită.

Acolo la Nikolaev un doctor 1-a învăţat să se scalde în apă caldă cu foi de nuc, şi a pus un soldat să-i înţepe spatele cu un cui înroşit în foc. Aşa a început să mişte mîinile. Pe urmă i-a spus să-şi aleagă o meserie în care să folosească mult braţele. Era în gazdă la un cazangiu bulgar, care-i

purta,multa dragoste, o'm însurat, cu o droaie de copii, şi mai întărindu-se, mai jucîndu-se, a deprins şi el meşteşugul ăsta. A stat vreo zece ani, că devenise bun meşter, şi mai ales se înzdrăvenise, precum fusese şi înainte de războiu. Nu i-a plăcut totuşi să ramî ie cazangiu la

şantierele de la Nikolaev, că nu-i plăcea milităria, şi s-a făcut căldărar în marginea oraşului. Pînă la urmă l-a biruit dorul de ţară, dorul de tot ce fusese în viaţa lui şi nu se împlinise... Se hotărî să se mute în Bucureşti, dar nu se putu să nu se abată pe la Brăila, unde ajunsese copila de

paisprezece ani, pe vremuri, cu care se înţelegea atît de bine. A găsit locuinţa Anei, o căşărie, căci făcea acum negoţ cu brînză. Cînd a intrat în prăvălia de la faţă, joasă, acoperită cu olane, care era pe o uliţă lungă de douăzeci de paşi, chiar deasupra rîpei galbene, care se prăbuşea în apele

tulburi ale Dunării, a înghețat... Reveca, parcă mai copilă decît o știa, i-a ieșit înainte și 1-a întrebat ce vrea. N-a știut ce să răspundă, a crezut că-și bate necuratul joc de el. Și-a făcut cruce cu limba în cerul gurii. Nu era Reveca lui, ci era alta, tot Reveca pe nume, nepoată, și le

botezase pe amîndouă aşa, o mătuşă a lor, preoteasa din- Avrig. Băciţa Ana ceruse fie-sei de-acolo, după ce se măritase Reveca, să-i trimită nepoata la Brăila să o crească ea. S-au bucurat toţi şi s-au aşezat la masă. Reveca, cea de demult, înştiinţată de băiat, care acum avea

şaisprezece ani, a venit şi ea cu bărbatul ei, grecul... Era mulţumită de căsnicia sa, avea două fete şi un băiat şi era bucuroasă că-1 vede în viaţă. Femeile din neamul acesta erau un soi ciudat. Semănau toate, că de n-ar fi fost de vîrste deosebite, le-ai fi socotit gemene. Erau mijlocii de

statură, dar largi în şolduri şi în umeri, aveau capul mare şi totul era mare în chipul lor, frumos şi limpede : obrajii laţi, ochii ca de viţe- luşă, traşi uşor spre tîmplele netede, nasul drept şi gura largă cu dinţi deşi, mărunţi, strălucitori, părul strîns la spate le era negru ca smoala. Trupurile,

cu sîni mici, dar doldora, cu carne bine nutrită, cam greoaie, nu erau însă grase, şi aveau în şolduri şi pulpe tăria ugerului sănătos. Nu păreau chiar albe de tot, ci uşor umbrite, cum e caşul încercat de fum. Aveau sînii mici, dar făceau copii mulţi. Fetele semănau toate cu mamele, iar

băieţii mai totdeauna cu taţii lor, de obicei aspri la chip şi ososi, că aşa le plăcea sălişteneelor astea să-şi aleagă bărbaţii. Nu erau nici prea deştepte şi nici prea focoase. La dragoste le era gîndul numai pînă cînd se măritau, că apoi nu mai ştiau decît de bărbat şi de copii. Neobosite la

treabă din zori şi pînă în noapte, dar cam încete. Curate ca nişte pahare şi sănătoase totdeauna, căci se îmbolnăveau rar, dar e drept că atunci cînd cădeau la pat, nu duceau la boală, piereau fulgerător.

Privind-o buimac pe Reveca asta a doua, Tudor se simţi mai tînăr cu zece ani. Nu pricepu cum s-a oprit timpul în loc. Cînd o întrebă dacă vrea să-l ia de bărbat, fata nu zise nu, şi cu toate că el era cu optsprezece ani mai vîrstnic decît fata, nici Ana, bunica ei, nu zise nu.

Au venit la Bucureşti, şi el şi-a făcut prăvălie înspre capătul Tîrgului din Afară, unde se mutase de curînd Oborul, căci fusese pînă atunci dincolo de biserica Sfîntu Pantelimon, nu departe de biserica Olarilor. Între Oborul cel nou şi Cîmpul Moşilor, pe marginea uliţei largi care le

lega şi care se lărgea uneori cît un maidan, se şi înfiripase cu timpul o inimă de bîlci, cu un mare număr de cîrciumi, dar şi cu multe prăvălii cu tot felul de mărfuri ţărăneşti, pentru trebuinţele celor care veneau din satele vecine la tîrgurile

săptămînale, marţea şi vinerea, cînd mahalaua era înecată de precupeţi.

Pe uliţa atît de largă, marfa era mai mult afară, arătată în şatre mari, puse în faţa prăvăliilor, o parte din ea fiind spînzurată în prăjini, ca să se vadă de departe. Astfel, zi de zi,

sporea numărul cojocarilor, opincarilor, gabrovenilor, potcovarilor, cavafilor şi braşovenilor, al lumînărarilor şi al găietă- narilor, cu magherniţe de băcani şi pastramagii printre ei... Lîngă Cîmpul Moşilor erau în curţi lungi stivele mari ale chi- ristigiilor, iar în stînga lor, tot

în curţi lungi, îşi ţineau vărarii şoproanele cu var. Puţuri cu cumpene erau la fiecare pas, după nevoile târgului. Theodot cumpărase un maidan mare spre gura Oborului şi îşi durase o casă cu spatele la drum, cu prispă şi parmalîc de lemn în curte, dar cu prăvălie la uliţă. Treburile i-au mers

binişor şi căldărăria îi era plină de muşterii chiar în zilele celelalte, nu numai marţea şi vinerea cînd era tîrg. Ţinea legătura cu ai lui de la Sibiu, primea des veşti şi de la prietenii pe care şi-i făcuse la Nikolaev. Într-o zi s-a pomenit cu feciorul cel mai mic al bulgarului, cel atît de

cumsecade, de la care învăţase meseria. Era acum un băieţandru de vreo optsprezece ani, nu vrusese să se facă în ruptul capului cazangiu, îi plăcea mai mult să şadă pe pat şi să coasă. Se făcuse cojocar. S-a aciuat pe lîngă Fărşerotu, şi acesta 1-a ajutat să-şi deschidă o cojocărie de

început chiar alături. într-o vreme, cea mai mică dintre fetele Sarei de la Avrig, Valeria, care împlinise şi ea şaisprezece ani, veni la soră-sa la Bucureşti. I-a plăcut lui State, cum îi zicea pe aci lumea, celui fugit de la Nikolaev, şi a cerut-o de nevastă. Deşi era greoi la chip, butucănos, fata n-

a zis nu... I-a cununat chiar Tudor, cum îi zicea toată mahalaua, afară de nevastă-sa care ţinea la Toader. Naşul a mai adăugat ceva şi de la el la zestrea miresei. State era mai tînăr, îi spunea cumnatului său nene Tudore, şi la sărbători îi săruta mîna şi el, şi nevastă-sa, ca unui tată. Cînd

a izbucnit din nou războiul dintre ruşi şi turci, al patrulea, cel care a ţinut din 1806 pînă în 1812, cojocarul lupta încă din greu cu nevoile, căci nu se pusese bine pe picioare, cu tot ajutorul dat de Tudor. Cînd văzu însă ce mare nevoie de marfă au armatele muscăleşti, se cam lăsă de cusut şi

începu să facă negoţ, împrumutase de la Theodot un mic capital şi, cum era poate singurul cojocar în Bucureşti care ştia bine de tot rusește, o mare parte dintre cumpărături se făceau de la o vreme numai prin el. La încheierea războiului era om cu stare, avea o ladă cu pungi cu aur. E drept că

ofiţerul cu aprovizionarea cu care lucrase el s-a împuşcat mai tîrziu, dar pacea se încheiase şi lui nu au mai avut ce să-i facă. A sporit prăvălia din Obor, şi-a cumpărat un han, cu prăvălii la uliţă, lîngă Hanul Roşu, aproape de biserica Sfînta Vineri. îi venea acum dîn ce în ce mai greu să se

arate supus lui Tudor, care se înăsprise tot mai mult la chip şi devenise tot mai poruncitor. Nu ţinea socoteală că el a rămas un căldărar în Obor, în timp ce dumnealui, State, intrase acum în rîndul bogătaşilor. Parcă tot aştepta să-i sărute şi acum mîna. Rămas în Obor, el strîmba din nas

cînd îl vedea acum pe State îmbrăcat ca marii negustori, cu anteriu, încins cu şal, cu giubea de pambriu şi cu şapcă, şi-i vorbea tot acru, de parcă nu i-ar fi înapoiat pînă la para cheagul împrumutat. Nu avu cu Valeria decît un singur copil, o fată, căci în anul următor naşterii, biata

femeie muri de ciumă, cînd fu molima de pomină adusă de la Ţarigrad de oamenii care-1 însoţeau pe noul domnitor Carageă-vodă. Reveca luă fetiţa s-o crească ea, laolaltă cu cele patru fete ale ei, Ana, Maria, Ioana şi Stana, dintre care cea mai mare avea acum doisprezece ani. Firește că tot

mai venea să-şi vadă copilul din cînd în cînd şi iarăşi nu putea să plece numaidecît, trebuia să stea la masă, ca să nu-l supere şi mai rău pe ursuzul cumnat. Prin 1820 se însură a doua oară cu nevasta de acum, Pena, fata unui negustor de peste Dunăre, aşezat acum la Bucureşti, mare

toptangiu, care ţinea în mîna lui aproape tot negoţul de gabrovenie. Naş îi fu de data asta unul dintre cei mai de seamă giuvaergii şi zarafi din Bucureşti, Petre Scurtu, mai tîrziu după ce fusese în hagialîc la sfîntul mormînt Hagi Curţi, cu care, dupa ce întemeie fabrica din Tabaci, începu să

facă, în tovărăşie, negoţ în mare şi cu străinătatea. Cînd nevasta lui Hagi Curţi fu răpusă de boală în timpul celui de al cincilea război dintre ruşi şi turci, cel din 1829, acesta nu se mai însură şi, cum nu avusese copii, familia lui State îi fu şi lui ca o familie. Cu toate acestea,

acum cînd îi cerea să se ducă să-l vadă pe căldărar, pe care în zece ani, mai ales după ce se măritase şi fata lui, nu-l văzuse mai mult de zece ori, i se păruse peste puterile lui să facă asta. Dar cînd şi Pavlicioni fu de aceeaşi părere, nu mai avu ce să zică. Hagi Curţi îi arătă că va merge şi

el, chipurile, ca să-1 firitisească împreună pe Theodot de ziua lui. Se ridicară de la masă, acum cînd din ceardac văzură devale malul Imperiului plin de lume, care se scălda laolaltă cu caii, aduşi la spălat, şi care nu bănuia ce spaimă-i frămînta pe ei. Se urcară într-o caleaşcă a lui Pavlicioni,

căci veniseră dinadins de dimineaţă cu o birjă, ca să înşele pe cei care îi căutau.

De la via lui Pavlicioni la căldărăria Fărşerotului nu sînt mai mult de opt, nouă sute de paşi. Cum ai ieşit de pe uliţa dintre vii (lumea le mai spune încă la toate pe un sfert din ocolul

oraşului „viile lu beizadea Ghica") dai în drumul cel mare al Pantelimonului şi o iei pe gura Oborului pe lîngă puţul nou cu roată de lemn, găleată cu lanţ şi acoperiş frumos, ţuguiat. După alte două puţuri dai de ulucile care înconjoară casa căldărarului, a cărei faţă nu este pe gura

Oborului, ci pe drumul dintre Oboare. Răspîntiile largi ca nişte maidane sînt toate măturate, că-i duminică. De prin 1831, de cînd a dat poruncă straşnică generalul Kisseleff (cînd cu holera, de au fost mutate de aici şi pescăriile, şi tăbăcăriile), numeroşii cîr- ciumari din jurul Oborului de vite

au îndatorirea să mături sîmbătă seara şi drumul, în faţa cîrciumii. Aşa că tot maidanul e curat în zi de sărbătoare, iar praful, aşezat frumos, poartă urmele tîrnului ca nişte pene mari, desenate.

Au oprit caleaşca subt salcîmul înalt cît un stejar, care ascunde şatrele de la intrarea prăvăliei, de pe care acum, fireşte, s-a ridicat toată marfa. A rămas numai o căldare în vîrful prăjinii. În curte se intră pe un gît lung acoperit,

şi el, şi casa, de un alt salcîm. Intrarea în curte e atît de îngustă, fiindcă atunci cînd Gligore, feciorul cel mic al Făr̆şerotului, s-a însurat, tată-său "i-a dat un sfert din curte în lungime şi i-a făcut şi lui altă prăvălie în faţă, alături. Ograda

însăşi e o bătătură cît un bărăgan, iar în fund
încă se măreşte cu o livadă de caişi şi vişini, de
mult sterpi, roadă dînd numai cîţiva gutui ieşiţi
din vlăstari, generaţie după generaţie. Casa face
cu prăvălia un soi de colţ, adică în stînga, atît cît

ţine prăvălia, şi încă şase-şapte paşi e cu faţa spre fundul grădinii, deci spre miazănoapte, apoi se întoarce în unghi cu faţa spre răsărit. N-a fost, se vede, lucrată cum trebuie, fiindcă în cincizeci de ani i s-a lăsat, ca o pălărie pe ochi, acoperişul

mare de şindrilă, iar parmalîcul prispei, uscat şi
crăpat de ploi, nu mai prinde boiala roşie ce i se
dă din an în an.

Cînd să intre, cei doi văzură la o bragagerie de peste drum o figură care apoi li se păru ciudată.

— Ia uite, frate, parcă pîndește cineva dincolo, la braga- geria aia, ce zici ?

întrebă privind cu teamă State Dobrovici. Nu te uita dintr-o dată... Să ştii că e vreunul de la Agie.

Hagi Curţi zîmbi mucalit.

— Bre omule, şi dumneata, de aseară numai ipistaţi care pîndesc vezi pretutindeni.

— Frate, eu îţi spui că pîndeşte. Uită-te cu coada ochiului şi ai să vezi.

Hagi Curţi se uită aşa pe furiş, dintr-o parte, şi-şi strîmbă mustaţa a îndoială.

— Nu, zău, parcă pîndeşte... Ba, pîndeşte al dracului, şi stă numai de florile mărului cu bragă dinainte ; chiar se uită ţintă încoace...

Turnavitu şi dragostea iui

Omul care sta la masa de subt umbrar a bragageriei de peste drum pîndea într-adevăr, şi încă pîndea încleştat, dar nu era de la Agie. Era, dimpotrivă, un om căutat de Agie, profesorul

căuzaş Scarlat Turnavitu, care de azi de dimineaţă, după ce plecase de la Axente Sever, trecuse doar o clipă pe acasă ca să se spele pe faţă şi pe urmă se înfiinţase la masa de subt umbrarul din faţa bragageriei, înfruntînd cu un

soi de inconştienţă primejdia de a fi prins de oamenii căpitanului Costache Chiorul, care şi începuseră să cutreiere ca turbaţi uliţele, arestînd în dreapta şi în stînga. Dar în duminica asta însorită de iunie nici ceasornicul căuzaşului

nu mergea în timp cu întîmplările. Era şi el alunecat, căzut razna într-o lume a lui.

Bragageria era un fel de magherniţă, partea de la uliţă, s-ar putea spune, a unei cocioabe, care sta într-o rină peste drum de

prăvăliile căldărarului şi a feciorului lui. Era înghesuită între prăvălia unui lumînărar şi aceea a unui bărbier, cu briciul mare de lemn jumătate deschis deasupra uşii. Cu umbrarul larg în faţă, magherniţa părea mai arătoasă, cu cele patru

mese de brad ale ei înguste, abia date la rindea, cu picioarele bătute în pămînt, fiecare cu două laviţe mici de o parte şi de alta, cu un galantar pus pe una din mesele strîmbe, cu pricomigdale, acadele, rahat, floricele muiate în sirop şi

atîrnate pe sfori, bigibigi, cîrnaţi trandafirii, adică făcuţi din miez de nucă, îmbrăcat bine în sirop gros de trandafir, pătaţi bineînţeles de muştele care nu voiau să se lase prinse toate de

hîrtia cu lipici galben aflată deasupra galantarului.

Subt umbrar nu mai era nimeni afară de Scarlat Turnavitu şi stăpînul bragageriei, un turc uscat, înalt şi mustăcios, cu poturi găietănaţi, strînşi de la genunchi în jos, ca tuzlucii, şi cu

picioarele goale în calevri de lemn şi toval. De dinainte de Paşti, Scarlat Turnavitu era nelipsit dimineaţa, duminica şi în zilele de sărbătoare de la postul lui, ba uneori şi după-amie- zele, în timpul săptămînii, cînd nu era curs la şcoala de la Radu-Vodă. Pretindea că aşa bună bragă ca aci în

gura Oborului nu se găseşte nicăieri în Bucureşti şi venea tocmai din Dobroteasa ca să bea cîte şase pahare butucănoase, de sticlă groasă, aşa că începuse lumea să-l ia la ochi, căci se aflase despre asta chiar pe la şcoală şi el simţea nevoia să lămurească lumea, ca să nu-l socoată ţicnit.

— Braga asta e la fel cu berea voastră, măi Axente, da' e acrişoară şi rece. E mult mai răcoritoare. Şi e parcă şi ceva mai groasă, nu e chiar apă goală ca în alte părţi.

Bragagiul, care nu era bătrîn, deşi avea părul sur, văzîn- du-1 atît de des pe acest

muşteriu la el, se mirase la început, dar pe urmă cînd profesorul cu bărbuţa ieşită în faţă şi cu ochi de viezure îi cerea al şaptelea pahar de bragă, aproape că se supăra :

— Asta nu bun, bre, atîta braga la tine. Asta faci rău... Asta umflă la burta...

— Asta-i bragă bună, turcule, nu face rău. Aşa bragă nu-i în Bucureşti, şi pe urmă e foarte plăcut subt acest umbrar.

— Bre, tu dai bani mult... tu faci la mine aliş-veriş, dar asta nu place, bre, la mine...

Parale cîştigă omu greu... Nu trebuie dai tot pe braga.

Turnavitu rîdea încurcat,, dar nu avea ce face. Se gîndise într-o vreme să nu mai ceară de loc bragă, dar făcea figură şi mai proastă, căci acolo în gura Oborului, în dimineaţa de

sărbătoare, cînd toate prăvăliile celelalte erau închise şi tarabele goale, el singur la o masă, aşteptînd fără nimic dinainte, bătea şi mai rău la ochi. încercase şi să stea cu un singur pahar de licoare nisipie dinainte toată dimineaţa, dar atunci îl băga în bănuieli pe bragagiu, căci

bineînţeles nu mai era valabil pretextul cu băutura cea grozavă, dacă o lăsa în pahar să bîzîie pe deasupra eî muştele. Ar fi fost prea vădit că nu vine acolo pentru bragă, ci vine pentru altceva cu totul deosebit, şi asta n-ar fi vrut să se ştie însă în ruptul capului. De aceea era tot

timpul nervos, neliniştit, întorcea capul în toate părţile, pîndea cu ochi de viezure şi îşi chinuia bărbuţa cam roşcată. Şi nici măcar nu avea întotdeauna norocul s-o vadă, căci Tincuţa pleca uneori mai devreme la biserică, ori, dimpotrivă, nu se ducea de loc. Uneori ea pleca la rude la

masă, dar atunci ieşea din curte cu tată-său, popa Dumitru, şi maică-sa, cocoana preoteasă, împreună cu ceilalţi patru, fraţi şi surori,înai mici, şi nu numai că nici vorbă nu putea fi să se ia după ei, dar trebuia să se furişeze cît mai curînd după galantar, ba chiar să ţişnească în prăvălie,

pretextînd că vrea să plătească repede ori să caute ceva, ce, nici el nu prea ştia ce, de se uita bragagiul la el ca la un apucat, numai să nu-l vadă tatăl fetei care nici nu voia să audă să-şi dea fata, care nu împlinise cincisprezece ani, după un

profesor cu şaptesprezece ani mai în vîrstă decît ea.

Aşa se chinuia de multă vreme, bătînd ulița, aşteptînd la bragagiu, căci unde ar putea un bărbat să întîlnească o fată de familie mai înstărită, în vremea asta în Bucureşti ? Erau

toate ferite cu mare grijă, căci vorba lui Tase chiristigiul, ginerele cel mai vîrstnic al Fărşerotului : „Flăcăului dacă-i cade căciula în drum, o ia şi-o ridică... da' cu fata e altceva". O fată nu-şi întîlnea decît vecinii, întîmplător şi destul de rar, căci oricum în decurs de ani de zile

era de neocolit o asemenea în- tîlnire şi de cele mai multe ori din această pricină ele se măritau cu flăcăi de pe aceeaşi uliţă, de aceeaşi stare cu ele. Altfel se măritau prin peţitoare, îndeobşte rude care puneau totul la cale, cam fără ştirea celor tineri. Dacă Scarlat Turnavitu ar fi avut

norocul să fie poftit la acele ospeţe care erau unicele prilejuri cînd bărbaţii şi femeile tinere, ori fetele se puteau vedea şi-şi puteau vorbi cu multă bună-cuviinţă şi uneori, cînd ospăţul devenea chef, bine potrivit de către cel interesat, chiar cu mai puţină bună-cuviinţă, ar fi fost cu

totul altceva. Acum, de pildă, cînd curtea lui Tudor Fărşerotu era plină de musafiri veniţi de ziua lui. Scarlat Turnavitu se gîn- dea amărît că ar fi putut s-o vadă ceasuri întregi pe Tincuţa şi poate că i-ar fi vorbit. Gîndul ăsta îl înnebunea prin simplitatea lui, şi totuşi era de nerealizat,

căci era de neconceput ca popa Dumitru să îngăduie ca el, Scarlat Turnavitu, să se afle la un loc cu fiica lui. Feciorul popii de la Zăvoiu Dihorului, după ce sfîrşise şcoala de la Sfîntu Gheorghe, avusese noroc să se bucure de bunăvoinţa arhimandritului Ioasaf Sna- goveanu,

prieten cu tată-său, care, văzîndu-l bun la carte şi prinzînd dragoste de acest tînăr plin de rîvnă, obţinuse pentru el postul de paroh la Sfîntu Ioan, aşa că grăbiră formalităţile hirotonisim, începînd, firește, cu însurătoarea, aşa cum cer canoanele pentru preoţii laici. La douăzeci şi doi de ani era

astfel însurat cu a patra dintre fetele căldărarului şi avea pe Catincuţa, iar Scarlat Turnavitu nu era acum decît un burlac bătrîn, care nu mai avea dreptul să asculte suspinele unei fete crude, şi de care o copilă de paisprezece ani trebuia ferită ca ochii din cap ; cu atît mai mult, cu cît, dintr-o

uşurinţă şi greşeală a sa, popa Dumitru mai pricinuise în familia lui şi a preotesei o mare nenorocire de acest fel, aducînd prin casă pe la el pe consăteanul său, atunci unterofiţir în regimentul III de infanterie, Simion sin Firu, feciorul Firului de la Zăvoiu Dihorului. De cum

aflase de această înflăcărare nesăbuită a colegului şi prietenului său pentru fata lui, popa Dumitru se arătase de neînduplecat.
Scarlat Turnavitu o văzuse întîia dată pe Catincuţa, Tin- cuţa cum îi spuneau vecinii, într-o duminică după-amiază, să fie de atunci un an şi

mai bine, în iarna de dinaintea focului cel mare
de la Paşti. Popa locuia în casa parohială de la
Sfîntu Ioan şi în vremea aceea poftea pe unii
dintre colegii săi, dascăli la Sfîntul Sava şi la
şcoala de la Sfîntu Gheorghe, duminica după-
amiază la el acasă, aşa ca să mai discute în jurul

unui pahar de vin despre ştiinţă, istorie şi literatură, dar mai ales politică. Erau, în felul vremii, însetaţi de a se lumina. Scarlat Turnavitu era în ziua aceea poftit întîia oară şi de aceea venise mai devreme, pornind, pe un viscol care încovoia totul, din odaia lui rece de burlac,

fiindcă toanta de slujnică a proprietăresei nu
prea ştia să mai vadă de foc după ce-1 aprindea.
Străbătuse în lung Uliţa Văcăreştilor şi o parte
din Podul Tîrgului din Afară, pînă să găsească o
sanie, căci era läsata secului de brînză şi umbla
lumea forfota în toate părţile cu tot viscolul.

Ajunsese cu obrajii înroşiţi şi umezi de fulgii de zăpadă topiţi pe ei. După ce îi deschisese o slujnică uşa de la marchiză, se trezise în sala din mijloc cu un soi de arătare ca din poveşti. Tîncuţa crezuse că a venit Axente Sever, pe care ai casei îl socoteau drept un fel de rudă, fiind ardelean ca

bunica ei, prieten cu bunicul. Rămăseseră aşa surprinşi faţă-n faţă, ea privindu-1 mirată cu ochi mari de căprioară între genele negre întoarse, căci nu-1 mai văzuse niciodată, .neştiind ce să facă, el încurcat de paltonul care mai atîrna încă pe el, fîstîcit de atîta frumuseţe. Purta o rochiţă

după moda apuseană de culoare albăstrie, pe
care nu o punea decît cînd se ducea la bunicul ori
la rudele obicinuite, şi era dreaptă ca o tulpină
de brad tînăr. El se ştia urît, dar se vede că,
înviorat la obraz de viscolul de afară, arăta bine
sau poate îi stătea bine aşa fistîcit, că fata i-a

zîmbit uşor, fără să-i arate dinţii, doar mirată,
însă de loc zăpăcită, şi 1-a poftit cu o linişte
gingaşe în odaia cea mare din faţă, rugîndu-1, cu
un glas care 1-a înfiorat, să aştepte. A fost totul
ca pe altă lume în după-amiaza aceea de
duminică : lumina roşiatică a candelelor, pîlpîirea

lumînărilor în sfeşnice, icoanele îmbrăcate în marame, multele scoarţe şi pe pereţi, şi pe jos, pozele de la Ierusalim şi de la Muntele Athos, o gravură nemţească, toate pluteau în seara aceea într-o lumină de legendă. Cînd au venit pe rînd şi ceilalţi musafiri, dascăli, doctori, şi mai tîrziu

unchiul, căpitanul de barieră de la Şoseaua Vergului, cucoanele s-au ales într-altă odaie mare, iar bărbaţii au rămas între ei. Fata a pus peste rochie un şorţ albastru cu picăţele albe, ca să nu-şi păteze rochiţa, şi aducea tăvile cu plăcintă, cănile de sticla cu vin. Mamă-sa ţinea ca

fiica ei cea mare să fie, şi să şi arate că e o bună gospodină. Scarlat Turnavitu o privea aiurit cum se mişca sfioasă, dar îndemînatică şi cuminte, şi aşa privind-o, cu toate că abia-şi atingea buzele de vin, parcă era beat. Ceea ce îl uimea îndeosebi era că, deşi se ştia urît, de aceea nici nu avusese

curajul să se însoare după dorinţa lui, îi
surprinsese de vreo două ori ochii mari ai fetei
întorşi, între genele lungi, spre el. De fericire,
profesorul parcă plutea la cîţiva paşi de pămînt,
ca în vis

Afară viscolul zguduia ferestrele, iar în casa asta plină de lucruri aromitoare, cu uşa de la sobă deschisă ca să vină rume- neala jăraticului, totul era cald şi bun. Cînd popa Dumitru, care pusese ochii pe un elev al lui de la şcoala bisericească de la Sfîntu Gheorghe, ţinu să

sublinieze însuşirile de gospodină ale fetei şi spuse, poftindu-i pe musafiri să mai ia din plăcinte, că sînt făcute de Catincuţa, dascălul, îndrăgostit nebuneşte, aşa într-o jumătate de ceas, simţi că niciodată în viaţa lui nu a mîncat plăcinte atît de gustoase şi-l cuprinse ca o

fierbinţeală ameţitoare gîndul că ar putea să aibă şi el o casă, care să fie înăuntru la fel ca asta, şi mai ales să treacă în cuprinsul ei, dintr-o odaie într-alta, în fiece zi, toată viaţa, Tincuţa. Cînd a văzut că şi în duminica următoare fata îl priveşte cu ochii mari de căprioară tînără, zîmbind, deşi

venind nădăjduia răsucit acest lucru, a simţit nevoia totuşi să se asigure că privirile ei bune şi sfioase sînt pentru el anume, şi pînă la urmă a trebuit să constate uimit, şi mereu înfiorat, că aşa este. Din felul cum trecea cu tava în mînă pe lîngă el, din îndemnul lung al privirii calde i s-a

părut că nu mai poate fi îndoială. Şi-a luat inima în dinţi şi în a treia duminică a venit mai devreme, şi după ce la intrare s-a îmbătat de privirile ei zîmbi- toare, ca să-şi facă şi mai -mult curaj, i-a cerut părintelui pe Catincuţa de nevastă. Popa 1-a ascultat mirat, puţin întârîtat,

şi pînă la urmă i-a spus limpede că nu socoate potrivită şi cuviincioasă o căsătorie între un bărbat de treizeci şi unu de ani şi o fată de paisprezece. Că de altfel el crede că peste un an fata se va mărita cu tînărul seminarist Lazăr, care va fi hirotonisit chiar la biserica pe care socrul

lui, Tudor Fărşerotu a-nceput s-o zidească pe ulița Oborului Nou. Pe inima lui Scarlat Turnavitu s-a aşezat ca o cenuşă rece şi i s-au încleştat fălcile, de s-au mirat musafirii care au venit apoi că nu a mai scos o vorbă. Privirea mirată şf bună a fetei 1-a întrebat, aşa, fără cuvinte, de ce e

trist, şi el ar fi vrut să-i cadă în genunchi *şi să-i spuie ce lovitură a primit. A înţeles că nu va mai putea veni în casa asta scumpă inimii lui şi era atît de întors în el însuşi, că nici nu mai auzea ce vorbeau ceilalţi, discutînd pătimaş despre marile prefaceri care se vestesc pretutindeni în Europa.

A auzit doar glasul fetei, puţin cam plin şi cu un soi de răguşeală parcă, atunci cînd, la plecare, în sală, i-a vorbit numai lui, dintre toţi ceilalţi, într-o clipă în care popa era în colţ cu arhimandritul Snagoveanu, pe care-l ajuta să-şi îmbrace

giubeaua neagră, îmblănită cu vidră, însă fără guler.

— Domnule, de ce aţi fost atît de trist toată seara ?

Dacă din paradis ar fi venit pe neaşteptate o voce, Scarlat

Turnavitu nu ar fi fost mai înfiorat decît în clipa aceea. S-a bîlbîit, îngăimînd sunete, care de altfel nu aveau nici o noimă :

— Niciodată... să vedeţi... Era...

— Nu trebuie să fiţi trist... Nu e bine să fiţi trist... i-â spus cu seriozitate înţeleapta de paisprezece ani.
Atunci a simţit că nebunia din el e încă acolo la locul ei, ca un cheag în inimă, şi că acum, împiedicată în afară, va dospi în viitor adînc

înăuntru. Şi aşa a fost... Nemaiputînd s-o vadă pe Catinca, a început să treacă mai des pe lîngă casa parohială, închipuindu-şi că ea va pleca sau va veni de undeva, şi-i va întîlni iar privirea întoarsă între genele lungi. Săptămîni şi luni Scarlat Turnavitu şi-a purtat amorul pe uliţă ca

un cerşetor. Dar multă vreme n-a avut norocul s-o zărească, pînă cînd într-o zi, privind lung înapoi, după ce trecuse, spre fereastra de la uliţă, a văzut-o deschizîndu-se brusc şi apoi se ivi aplecată fetiţa, uitîndu-se după el, speriată. îl văzuse trecînd din mijlocul odăii cînd făcea

curăţenie, şi alergase grăbită să-1 mai vadă. S-au privit lung şi parcă uimiţi. Atîta tot. Dar nici în cărţi întregi nu s-ar fi putut spune mai mult decît şi-au spus ei, fără nici un semn, privindu-se lung, el încremcnit în loc pe jumătate întors, ea în pervazul ferestrei, puţin trasă la faţă, cu tîmplele

netede, cu ochii umezi şi strălucitori de bucuria revederii. Acum nu mai încerca întîmplător norocul în- tîlnirii. Ştia că dacă trece la acelaşi ceas, e dincolo de per- deluţa albă cu dantela ajurată, bănuită doar, o făptură care priveşte şi că întîmplarea asta e numai pentru el în lumea

asta. Fata nu se apropia de fereastră, ca să nu fie surprinsă de cei din casă, care ar fi judecat asta drept crimă, dar rămî- nea aşa încremenită la un pas înapoi, privind mai mult decît putea vedea. Ştiau amîndoi că în acel ceas trăiesc. Noroc că la cîţiva paşi mai încolo era o răscruce cu o rotărie,

o tinichi- gerie, o circiumă şi un bărbier, unde el putea intra în orice clipă dacă ar fi văzut, de departe, pe cineva venind. Fericirea asta, că era o fericire, a durat pînă la focul cel mare. În ziua aceea de Paşte, văzînd că arde spre mahalaua ei, a alergat într-acolo, fără să poată răzbi la casa

parohială, căci uliţele erau înguste şi casele aprinse. De-o parte şi de alta zăceau mormane de calabalîc zvîrlit în drum, cu o lume înnebunită, care alerga fără rost în toate părţile, căutîndu-se unii pe alţii, strigîndu-se pe nume. Nu s-a potolit în noaptea aceea pînă ce nu a ştiut că ea şi toţi ai

ei sînt în viaţă, sănătoşi, deşi nu au putut scăpa nimic din avutul lor. Foarte tîrziu a aflat că locuiesc deocamdată la bunicul ei, la Tudor Fărşerotu, dar şi după aceea, îndelungă vreme n-a avut cum s-o mai vadă. Pînă cînd a descoperit bragageria de peste drum de căldărărie şi s-a

aşezat acolo, zicîndu-şi că măcar duminica va trebui să iasă din casă ca să meargă la biserică ori la rude. Şi într-adevăr, cu răbdare, după îndelungi ceasuri de aşteptare, de cîteva ori tot a zărit-o. Nu ştia cine era cu ea, căci pentru el în lu- mea-ntreagă era singură, nu ştia cum era

îmbrăcată, nu mai ştia nimic altceva decît privirea ei întoarsă printre genele lungi, uimită. Nu-şi căutau decît ochii unul altuia, căci întîlnirea era fulgerătoare şi nu aveau alt chip să-şi vorbească. Mult mai mult noroc a avut anul acesta în săptămîna mare, la denii. De o lună de

zile aştepta cu înfrigurare, ca un liman al deznădejdii, acest prilej care era dorit cu patimă de mii şi mii de îndrăgostiţi din Bucureşti, căci aveau astfel putinţa să 6e privească în voie, uneori să-şi şi vorbească, o seară întreagă.

Fiind săptămîna mare, era în vacanţă, şi deci putea pîndi plecarea ei, în orice zi, de subt umbrarul bragageriei, cu mult înainte de chindie. încă de luni, urmărind-o, descoperise că ea şi surorile ei se duc la denie la biserica Sfîntu Ion Moşi, unde slujea deocamdată şi părintele ei.

Aşteptarea peste drum nu mai părea grea, era în totul ca o înnoire, sălciile făcuseră puf şi mîţişori, cireşii, vişinii şi caişii erau toţi înfloriţi înainte de a căpăta frunze ca nişte mari sorcove gingaşe, soarele dădea o lumină proaspătă, mîngîietoare, pînă cînd scăpata. Oborul, şi mai toate ulîţele din

jurul lui, era plin de lume care "făcea cumpărături de sărbători, mai ales haine şi încălţăminte. De la o mare prăvălie cu tot felul de lucruri bisericeşti, iconiţe, untdelemn, tămîie, băcan şi tot felul de lumînări, cea de lîngă bragagerie, îşi cumpărase şi el o luminare de

ceară galbenă, cu firul lung de cîţiva coţi, înfăşurat mereu, într-un pachet turtit şi lat ca o tabacheră.
În biserica înţesată, stătea cam ascuns într-o stranã de lă intrare, de teamă să nu fie zărit de popa Dumitru, deşi încă de luni seara era atîta

lume, că ăi veniţi mai tîrziu nu mai puteau
pătrunde înăuntru, ci aşteptau în curte, vorbind
ca la sindrofie. Ardeau, în afară de sfeşnicele şi
policandrele bisericii afumate, sute de lumînări
ţinute în mînă, care iluminau chipuri de bărbaţi,
de femei şi de copii, dar parcă numai luminarea

de ceară albă, al cărei fir ieşea desfăşurînduse ca
dintr-un ou mare, împletit, transfigura într-un
chip de fecioară fără prihană obrazul blînd şi
sfios al Tincuţii. Era în privirea ei ceva serafic,
Din cînd în cînd ochii lor se întîlneau, şi ei
simţeau o bucurie nepămîntească, de parcă s-ar fi

împărtăşit împreună din aceeaşi cupă cu vin sfinţit

A doua seară, spre surprinderea lui, ea rămase mai-în urmă, mai spre uşă. Privirea îi fu însă mai stăruitoare ca în ajun, oarecum iritată, şi tot trecea dintr-o mînă în alta oul împletit din

finii de lumînare de ceară albă. El se frămînta întrebîn- du-se ce să fie. Şi dintr-o dată, din acea inspiraţie pe care jiumai îndrăgostiţii o au, înţelese. A doua zi, miercuri seara, veni cu o lumînare împletită în totul la fel cu aceea pe care o ţinea ea în mînă şi pe care o cumpărase tot de

la lumînăra- rul vecin. Cînd a văzut oul de ceară, privirea ei s-a înseninat şi a zîmbit cu o fericire lăuntrică. Pe nesimţite el s-a apropiat de ea, în îmbulzeala plină de primejdii, şi i-a dat lumînarea cumpărată, încercînd şi un soi de beţie în clipa cînd i-a atins mîna moale. Peste cîteva clipe ea 1-

a privit din nou lung, el a întins iarăşi mîna şi a luat de data asta, din pumnul ei alb şi catifelat, cealaltă lumînare aprinsă, pe care ea o ţinuse în mînă două seri de-a rîndul. Pe urmă, cu o îndrăzneală fără margini, cu o gravitate feciorelnică, a întins mîna şi a aprins chiar de la

el lumînarea căpătată. S-au privit tot timpul îndelung, ca într-o îmbrăţişare hieratică, fiindcă el simţea de departe căldura suavă a mîinii ei albe, păstrată şi pe lumînarea de ceară. A fost, prin voinţa lor, în timp ce se priveau stăruitor, o logodnă şi un legămînt. In ceea ce-l priveşte,

Scarlat Turnavitu şi-a făcut lui însuşi un jurământ, anume că dacă nu se va însura cu Tincuţa, nu se va mai însura niciodată.
A doua zi, în joia mare, slujba a fost foarte lungă, foarte frumoasă şi fericirea lui a durat o vecinicie. El nu vedea pereţi, nu vedea nici un soi

de limită, sutele şi sutele de lumini parcă pluteau în văzduh, la fel cu stupul de făpturi din faţă, care deveniseră aeriene, dar mai ales totul nu era decît ca un cadru nepămîntesc, fabulos pentru făptura ei feciorelnică. Citirile preoţilor, mormăielile dascălilor, pe care le auzeau şi nu le

ascultau, erau ca un ison nedesluşit al duhului
care-i apropia }a cîţiva paşi. Vineri, cînd s-a slujit
prohodul, el, din toate glasurile care au cîntat
cucernic „în mormînt viaţă", a simţit limpede
doar glasul ei, înfiorat. Cînd s-a făcut apoi
înconjurul bisericii, ea a rămas în urmă de tot, cu

surorile şi verişoarele ei, anume ca el s-o poată privi în voie. A văzut-o apoi şi în noaptea învoaltă de. înviere şi a izbutit, cînd curtea bisericii şi cele două ulițe erau pline de oameni cu luminări aprinsei ca oglindirea, jos, a unui cer înstelat, să ia lumină de la ea. Mai mult parcă nu dorea şi i

se părea că şi atît cît i-a dat norocul e cu mult mai mult decît merită el, un bărbat bătrîn şi urît. Omul nu trebuie să supere pe Dumnezeu cerînd prea mult

.Pe urmă au început iar aşteptările duminicale de subt umbrarul bragageriei din

gura Oborului. Uneori cu mai mult noroc, alteori în van, uscate. între timp el a încercat şi prin Axente Sever să înduplece pe popa Dumitru, dar fără folos. La argumentul popii că deosebirea de vîrstă între cei doi e prea mare, Axente Sever i-a amintit că şi Tudor Fărşerotu era mai mare cu

optsprezece ani decît soţia lui, Reveca, iar căsnicia lor fusese totuşi rodnică şi fericită, binecuvîntată de Dumnezeu. Pînă la urmă, Axente înţelese că nu acesta e, motivul, dar că popa Dumitru îşi doreşte drept ginere tot un

popă şi—1 preferă hotărît pe acel elev al lui, pe nume Lazăr.

Scarlat Turnavitu aştepta mereu, fără nădejde, şi azi, în dimineaţa asta însorită. Chiar de ar fi fost să vie hăitaşii Agiei să-1 prindă, el nu putea să nu caute s-o vadă pe Catincuţa. Totuşi,

pentru orice întîmplare, ochise o uşă dosnică, prin care ar putea dispare, acum cînd cauza avea nevoie de orice bărbat valid şi mai ales de unul atît de inimos ca el. De altfel, de cei doi negustori pe care-i cunoştea n-avea de ce să se ascundă.

Stoluri de puici şi puicuţe

în ograda dintr-o dată lărgită, le-a apărut celor doi, lui Hagi Curţi şi State Dobrovici, o privelişte care-i zăpăci cu totul. Risipite cîte trei-patru, ca la treizeci de fete, fetişcane şi fetiţe se zbenguiau, unele alergîndu-se, dar toate se

opriră înmărmurite, întorcînd capetele spre noii-veniţi. Se opriră şi ei, încurcaţi, deşi ştiau că trebuie să fie nepoatele şi străne- poatele lui Toader, dar prea erau multe şi prea erau toate la fel. Semănau între ele, ca nişte gemene, cîte

cinci-şase de aceeaşi vîrstă, dar mai semănau şi toate împreună, mari şi mici, amintind laolaltă pe Reveca. Asta se vedea în aşa măsură, că nici nu era nevoie să te uiţi cu luare aminte. Nu se mai vedeau decît ele, nici casa ori gardul grădinii,

nici cei cîţiva băieţi împrăştiaţi printre ele întîmplător. Alfel erau, cît de cît, felurit îmbrăcate, în rochiţe de culori tari unele, altele în fote negre şi cămăşi albe înflorate, de săliştence. Mai toate erau prea mici ca să-1 mai

cunoască pe tăbăcar, care de vreo zece ani nu venea mai mult decît o data pe an la fostul lui cumnat. Dar una mai răsăritã îl recunoscu totuşi şi începu să strige spre grădină, mai mult uimită decît bucuroasă :

— Unchiul State... Bunicule, a venit unchiu State.

începură toate să reia, parcă ar fi ciripit şi cîrîit:

— Unchiu State, unchiu State...

în poarta strimtă a grădinii le ieşi înainte Reveca, încă voinică la şaizeci de ani, cu părul alb coliliu, cît se vedea deasupra frunţii de subt tulpanul negru, cu faţa ceva mai rotundă decît a fetelor, oarecum uscată şi pămîntie. Izgoni un

cîrd de găini albe care rîcîiau lîngă gardul de uluci înfipte în pămînt şi ascuţite la vîrf, cam dărăpănat şi mîncat de ploi. Hagi Curţi şi State îi dădură bucuroşi bineţe.

Tăbăcarul, îndeosebi, fu fericit c-o vede pe ea întîi şi nu pe căldărar.

— Bună ziua, ţaţă Reveca... Să trăieşti... La mulţi ani !

Ea mormăi veselă ceva, îl sărută pe frunte şi-l îndemnă
s-o ia pe cărare înainte, spre grădină. La umbra unui nuc rotat era pusă o masă de umbrar pe pari înfipţi în părrîîrit, ca la moşi, cu laviţe lungi în loc

de scaune, iar pe ea obicinuita pînză albă. De o parte şi de alta bărbaţi şi mai ales femei de toate vîrstele. Reveca păstra obiceiurile din Ardeal. În capul mesei stătea, cu un fel de lebadea, albă, pe umeri, Tudor, care, spre deosebire de ceilalţi, nu

se arătă de loc surprins de venirea oaspeţilor. Mai toţi se ridicară de pe laviţe, căci giu- belele bogat împlănite, şepcile, brîiele din şaluri scumpe şi mîinile cu inele mari ale musafirilor cam speriau lumea. Cînd State se aplecă să-l sărute

pe obraji, Tudor se lăsă ca o mumie, cu mustăţile îndoite în jos la colţurile gurii, căci avea ceva de moaşte în uscăciunea lui, la optzeci de ani, şi-i spuse mîrîit, acru :

— Ce, mă, ai venit să vezi dac-am murit... ? N-am murit, mă, şi nici n-am de gînd să mor curînd, că nu vreau să fac pe placul duşmanilor.

— Vai de mine, nene Tudore, îi spuse Hagi Curţi, te ţii ca un stejar, uite, eu nu te-am văzut de vreo cinci ani şi arăţi mai bine ca atunci... La mulţi ani, noroc şi multă sănătate de Sfîntu Theodot...

Mustața moșneagului era sură și cam mică, despărțită prea larg în două, căci era luată ușor cu briciul la mijlocul buzei de sus. Se rărise, dar sta încă aspră în încîlcitura ei pe gură.

Mormăi un fel de mulţumesc lui Hagi Curţi şi se întoarse spre State, spunînd chiondărîş, dar mai ales cu tîlc, tot celui dintîi :

— De ce să nu arăt ? Dorm bine, Hagiule, io dorm bine, şi apăsă pe io cu un glas care cam rîgîia.

Li se făcu loc la masă lîngă bătrîn, dar State văzu pe iarbă în grădină alte mese întinse

pe scoarţe şi ţoale şi ochi una la umbră mai deasă.

— Nu vrei să stăm şi noi în vreun colţ pe iarbă, nene Tu- dore ? îşi făcea socoteala că vor mînca singuri şi că vor vorbi

în tihnă, iar pe de altă parte, hotărît, nu se obicinuiseră încă nici el, nici Hagi Curţi să mănînce la mesele nemţeşti, ori de umbrar. Le pria mai bine mîncarea cînd stăteau cu picioarele aşezate subt ei, pe ceva moale. Li se puse pe un

aşternut gros de scoarţe şi perne o măsuţă scundă cu trei picioare. Pentru bătrîn se aduse însă un scăunel, căci la vîrsta lui, cu oasele cam înţepenite, îi era destul de greu să se scoale de jos. Li se zicea la mesele astea joase „boiereşti",

iar celor înalte, pe patru picioare, cînd se puteau pune în casă în voie, „nemţeşti".

în cîteva clipe însă şi cei de la masa de umbrar se grămădiră mai toţi buluc în jurul lor,

aşa că nu mai putu fi vorba ca marii negustori să arate de ce au venit.

Lăutarii, în mijlocul cărora era Chiose cu cimpoiul lui, se opriseră şi nu ştiau ce să facă, speriaţi de ,^boierii" care veniseră. Tudor

mormăi şi le făcu semn cu mîna moale să cînte, să zică mai departe cîntecul întrerupt. În timp ce vreo două fetişcane zoreau să aducă pe măsuţa noilor musafiri străchini şi căni albe, tăvi cu deale mâncării, urcioare cu vin, lăutarii îi ziseră mai

departe, ca să înnădească veselia întreruptă :

„Lele cu scurteica verde,
Cu papucii roșiori,
Cin'te are te xam pierde,

Unul dintre ginerii căldărarului, Voicu, orzarul din Delea, un bărbat în puterea vîrstei, cu

faţa osoasă şi ochii mari, îmbrăcat ca toţi orzari
şi tîrgoveţii, cu pieptar negru peste cămaşa
albă de in încreţită, care cam băuse puţin, strigă
să-i cînte „cîntecul lui, ăla..." şi făcu un semn cu
mîna, pe care lăutarii îl înţeleseră.

„Sub călcîiul cizmei mele... of, of, Şade dracu fi-o muiere... of, of, Şi mă-nvaţă-a face rele, Şi mă-nvaţa-a face rele.'

Dar în curînd se dovediră mai tari fetişcanele şi băieţii care vrură să joace şi siliră

lăutarii tineri, cu mustăţi lucioase, între care Chiose cu cimpoiul lui era tare încurcat ca un curcan pleşuv, să le cînte „Raţa". Nebunatice, vesele şi totuşi nu copilăroase, căci nu le era

felul, fetele se prinseră într-un soi de horă, pe iarbă, cu paşi la stînga şi la dreapta.
„Raţa ici, raţa colea, Raţa paşte papura. Şi răţoiul Joacă-joacă tontoroiul.
Raţa ici, raţa colea, Raţa trece Dunărea. Şi răţoiul, Şi răţoiul după ea."

Apoi se învîrteau repede şi caraghios, peste izul cîntecului, căutînd parcă să se trîntească unii pe alţii.

„Iese rața din vîlcea, Cu bobocii după ea, Cîte doi, Cîte doi şi încă doi.

lese rața din pădure, Cu bobocii plini de mure, Cu bobocii,
Cu bobocii plini de mure °

Şi se învîrteau nebunatice toate. Cele mici se agăţau de fustele celor mari, care însă chiar cînd făceau nebunii erau
ciudat de serioase. De altfel înseşi fetiţele de trei-patru ani, cu ghetuţe în picioare şi cu băsmăluţe

negre pe cap, ca săliş- tencele, erau ca nişte femeiuşti cît păpuşile. Una dintre cele din jurul anilor cincisprezece era fără îndoială Tincuţa, dar care era anume dintre cinci-şase, aidoma ei, cum s-a zis, ca gemenele, nu ar fi putut spune poate nici Scarlat Turnavitu, dacă ea nu l-ar fi privit

cumva lung, în ochi. Oricum, ar fi putut să vadă că Tincuța nu. e o întrupare serafică, unică pe lume. Ca ea mai erâu multe, foarte multe, că nu era palidă ca o arătare, așa cum apărea la geam, ci o fată vioaie prinsă în hora celor de-o vîrstă cu ea, rîzînd și drăcuind ca toate celelalte, vorbind

despre fuste şi pieptănătură, adică gingaşe făpturi pămîntesti.

Mai mult decît atît, chiar. Ar fi avut prilejul, rar în vremea lui, să-şi vadă într-o singură clipă iubita în ipostaza oricărei vîrste ar fi dorit. Copiliţă de doi ani abia mergînd, fetiţă cu

poftă de zbenguială prin curte, la cinci, la şase, la şapte, la zece, la doisprezece, căci de la leagăn pînă la douăzeci de ani fetele din familia Revechii se urmau an de an, ba şi mai des. Mai tîrziu erau însă între ele şi unele goluri, căci acest soi de femei atît de sănătoase, cînd se îmbolnăveau mai

greu, nu duceau la boală, ci o dată înfrînte se prăpădeau în cîteva zile de zăcere. (Astfel, molima de holeră din 1831 secerase aproape jumătate dintre cele care şrau atunci în viaţă.)

îndrăgostitul nu avea deci nevoie de acele poze în care se putea vedea cineva şi la altă

vîrstă, cum începuse să facă de vreo cîţiva ani un neamţ de pe Podul Mogoşoaiei, înarmat cu o cutie neagră, pentru ca să ştie cum a fost şi va fi viitoarea lui nevastă, nelăsîndu-se, firește, încurcat de faptul că erau totuşi felurit îmbrăcate, dar şi în privinţa asta se alegeau cam

tot după vîrstă. Astfel, cele mai în etate, Reveca însăşi şi cele dintîi Marii, Ane, Ilene, se purtau totdeauna îmbrăcate în ii albe de in, înflorate cu rîuri de arnici negru, cu pieptare şi catrinţe negre. Cele de mai tîrziu, Niculinele, Tudorele, erau îmbrăcate, în zilei? de sărbătoare cel puţin,

în nişte rochii prea lungi, închise la gît şi la mîneci, de mătase tare, sticloasă, cu horbote grele pe ele, iar capetele, după ce îşi strîngeau părul negru pe conci, le aveau înfăşurate în tulpane albe şi spumoase ca nişte marame. Marioarele, Lenuţele, Tincuţele purtau rochii cu

mîneci bufante, cu talia sus subt sînişori şi lajgi de tot jos. încă nu aveau curajul să arate, asemeni odraslelor boiereşti, şi pantalonaşii albi legaţi cu panglici pe glezna piciorului şi împodobiţi cu volănaşe de dantelă. De altfel ele spuneau pamblică nu panglică. Se purtau, fireşte,

cu capul gol, cu cosiţele împletite în jur ori lăsate în coade pe spate. Fetiţele pînă la cinci-şase ani erau îmbrăcate cum se întîmpla, şi mai des la fel cu femeile de patruzeci de ani, adică aveau şi băsmăluţe negre în cap.

Dincolo însă de aceste deosebiri veştmîntare, cu un ochi mai ager, acest îndrăgostit se putea întoarce iar la soiul lor însuşi, căci asemănarea era prea izbitoare, şi atunci ceea ce era statornic sub diferite înfăţişări se vedea biruitor. Aceeaşi obraji laţi, dar nu graşi,

ochii mari, blînzi şi dulci ca de viţe- luşă, traşi
uşor spre tîmplele netede, nasul drept, gura largă
cu dinţi mulţi, strălucitori, părul negru ca smoala,
cu rare şuviţe albe la cele mai în vîrstă; trupurile
voinice, cam greoaie chiar, şi de la faţă pînă la
mîini alburii cum e caşul afumat, cu care toate

păreau din plin nutrite. Mai mult decît orice, o aluniță de pe buza mare și subțire de sus îți arăta fără greș vîrstă. La fetițele care abia mergeau prin iarbă, și din care băsmăluțele pe care le purtau în cap făceau un fel de femeiuști-păpuși, benghiul de pe buza mică era doar un punctișor

negru, fără relief. La fetişcanele timpuriu împlinite la trup, era un sfert de boabă de piper, la femeile cu trupuri voinice şi rotunde, cu pulpe grele şi calde (altfel din fire do- moale şi cumînţi), aluniţa era ca o boabă de linte, iar la cele trecute de patruzeci de ani, cam grase şi cu pielea

devenită fumurie de-a binelea, aluniţa, crescînd, devenea un neg curat. Dar la nivel deosebit, toate rămîneau frumoase, cum încă frumoasă era la şaizeci de ani Reveca. Se măritau devreme, căci aveau căutare, că soiurile vestite drept bune de

prăsilă, şi se bucurau de faima că dau straşnice neveste.

Totuşi chiar ştiind toate acestea, s-ar fi putut ca lui Scarlat Turnavitu să-i placă Tincuţa tot atît de mult şi după ce i-ar fi trecut şi ei furiile de logodnice, care le veneau la toate, cam pe la

cincisprezece ani, căci o dată făcute femei, cele din neamul ei se potoleau bine, iar în dragoste erau mai curînd molcome, cu gîndul la gospodărie şi la copii, care începeau să se arate. Domoale şi fără pofte, dar nu reci, căci coapsele grele le rămîneau fierbinţi şi plăcute pentru

bărbaţii lor ca aluatul bun, dospit vîrtos din frămîntare. Casele lor erau ca şi ele, curate ca aurul, cum se spunea, căci de dimineaţa pînă seara erau neobosite, iar ca mame nu aveau pereche. Trebuie spus totuşi că puterea şi virtuţile soiului se cam pierdeau la cele care

năzuiau să devie cocoane, cu ambiţii din ce în ce mai mari, cum erau cele cîteva măritate cu doctori, ofiţeri şi dascăli.

Se auzi larmă pe uliţă, tropote de cai, pocnete de bici şi strigăte. Unul dintre flăcăiandri, care se pierdea printre atîtea fete,

alergă şi veni înapoi cu vestea că a trecut pe uliţă căpitanul Gheorghe de la Agie, cu dorobanţii lui, ducînd după ei ca vreo doisprezece oameni, cu mîinile legate la spate cu frînghii, şi că mai caută şi pe alţii, că pun mîna pe oricine întîlnesc în straie nemţeşti pe uliţă.

Scarlat Turnavitu nu era însă printre cei arestaţi. Turcul care sta cu ochii pe el, frămîntat de bănuieli, îl vesti că vin oamenii Agiei, şi cînd îl văzu cam speriat, îl ascunse într-un butoi din magazia din fundul curţii, punînd un coş oltenesc cu var deasupra.

Deşi se înfruptase binişor la Pavlicioni, State Dobrovici se pusese iar pe mîncate. Îşi dăduse şapca pe ceafă, îşi aşezase bine trapul pe picioarele îndoite subt el şi lupta din greu cu un hartan de pasăre, de i se umplură degetele de grăsime.

Bărbaţii veniseră mai toţi buluc în jurul celor trei şi din pricina asta Hagi Curţi se simţea puţin cam stingherit. Nu putea vorbi despre revoluţie în faţa atîtor oameni. Se -tot gîndea, gonind găinile albe care-l năpădeau, cum să facă.

— Ce se mai aude cu revoluţia, jupîne State ? se auzi aşa, din senin, glasul lui Tase chiristigiul, un bărbat fălcos şi mustăcios, om trecut acum de cincizeci de ani, care era însurat cu Ana, fata dintîi a Fărşerotului, ea la rîndul ei trecută de patruzeci şi cinci. Se însurase

cu ea mult înainte de răsmerița Vladimirescului și aveau acum patru fete măritate și ele, la casele lor, care le dăruiseră cam la șaptesprezece nepoate, unele pe aici prin ogradă de asemeni. Cea mai mare dintre aceste nepoate, avînd

cincisprezece ani la Sîn Petru, stă să se mărite la rîndul ei cu un; ofiţer.

Hagi Curţi fu o clipă ispitit să se lase prins în discuţia despre revoluţie, dar îşi spuse că nu e cuminte. Puse mîna pe genunchiul lui State, ca să-l împiedice să spună vreo prostie, ţi se

mulţumi să ridice din umeri, prefăcîndu-se plictisit.

— Dă cînd să tot vorbeşte dă revoluţie ?

Chiristigiul se încăpăţînă s

— Nu. Că acu e altceva... Acu au început boierii să umble prin mahalale.

— Lasă, nene Tase, se răsti sentențios Păndele, căpitanul de barieră, lasă-i să

umble, că o să le sfîrtece cîinii pantalonii, ca să să sature dă revoluţie.

Era însurat cu fata cea mai mică a căldărarului, An- ghelina.

— Revoluție între boieri... ? Lasă că știm noi... Scoală-te tu, să șez io... fu de părere alt ginere al lui, Voicu, orzarul din Delea Veche, bărbatul uscățiv și vînos, care șchiopăta ușor de piciorul stîng. Ținea pe Ioana, cea de-a treia

dintre fiicele Revechii, care avea şi ea două fete măritate şi cinci mai mici, una de paisprezece ani.

Căpitanul de barieră se îndîrji iar :

— Cît o fi ei dă boieri, da' tot o păţesc... Hei, aduceţi-vă aminte ce păţi Mitică Filipescu... Dacă pînă la urmă nu s-o speria dă cîini şi nu o da bir cu fugiţii...

Se amestecară în vorbă şi alţii, arătînd că şi ei au auzit că o să fie revoluţie. Păndele, plin de ifose, într-o straşnică uniformă, care rămăsese în picioare ca să nu şi-o mototolească, strigă încruntat :

— Vericine va încerca să lupte împotriva stăpînirii va fi pă loc împuşcat... Să ştiţi dă la mine.

Gîtul gros abia îi încăpea în gulerul vînăt, înalt şi tare al redingotei roşii ca focul şi foarte

lată în umeri. Mînecile, roşii şi ele, erau încheiate cu manşete vinete, din acelaşi postav ca şi gulerul; pantalonii erau fumurii, strînşi jos pe iminei, cu lampas vînăt, cum vînătă se vedea şi căptuşeala redingotei roşii. Avea o sabie dreaptă,

lungă şi subţire ca un băţ. Omul se mîniase cumplit, şi deşi era mai tînăr decît cei mai mulţi dintre cei de faţă, păşea ţanţoş pe iarbă şi vorbea ameninţător, cum îi erau şi favoriţii negri, periaţi spre ureche. Fusese mai întîi la Agie, iar acum

era căpitan de barieră, la bariera cea nouă a Vergului. Urla furios :

— Ştiţi dumneavoastră cîte arme dă foc sîntără în Bucureşti ? Şase' sute dă infanterie şi două sute dă dorobanţi, bez cele trei sute dă

săbii ale cavaleriei... în douăzeci şi patru dă ceasuri nu rămîne nici picior dă revoluţionar. Poci să vă anunţ că patrontaşele sîntără pline... Dacă o fi revoluţie, cum să aude, io vă spui că va pieri multă lume,

— Din partea mea să scape atîţi revoluţionari cîţi am botezat io, spuse chiristigiul, da' io văd că nu e bine.

Tudor Fărşeiotu tăcea tot timpul, şi cînd tăcea, părea întotdeauna încruntat, fiindcă avea

cîte două sprîncene zbîrlite, de fiecare parte, cele mai mici erau mai sure şi păreau crescute ca nişte vlăstari din sprîncenele cele mari. Pe fiecare genunchi i se aşezase cîte o nepoţică de-o şchioapă, iar pe umeri îi sta chiar o găinuşă

adevărată, albă şi lunguiaţă, care era învăţată să-i ciugulească din palmă. Alte puici albe se obrăzniciseră, ciugulind pînă şi prin străchini. Ginerele cel mai în vîrstă, chiristigiul, cuvîntă cu ifose de filozof :

— Io zic că dacă nu o fi rivoluţie, apoi războel tot va trebui să fie... nu să poate altfel... Prea s-a înmulţitără lumea... Nu vedeţi cum s-a scumpit pîinea ? Aşa a fost întotdeauna cînd s-a înmulţit lumea prea rău, a venit ori un

răzbel, ori o molimă mare, ciumă sau holeră... Păi, ce mai încolo şi încolo, dă cînd e lumea, tot la cîte douăzeci dă ani a fost cîte un răzbel, iar după el cîte o molimă, d-a secerat mai rău ca răzbelul. Io v-o spui... prea s-a înmulţit lumea...

Fărşerotu se trezi din somn parcă, întărind şi el cele spuse :

— Asta, aşa este... S-a înmulţit lumea, nu glumă... Uite, io mă uit în jurul meu şi văd... Păi cînd am venit dintîi p-aci, era pustiu,

era ceairul lui Vodă Moruzi... şi jur împrejur viile lui Ghica... Oboru ăsta nou nu era, cel vechi era lîngă biserica Olarilor, iar bariera nu era unde-i azi, în Cîmpul Moşilor, ci lîngă biserica Sfinţilor... Şi nici nu se zicea pe-atunci barieră, că nu erau

bariere, se zicea strajă... Era straja Tîrgu- lui din Afară, era straja Vergului, care nu era nici ea unde e acum bariera, ci mai încoace, chiar lîngă biserica Vergului, la un pas dă Sfîntu Ştefan, dincolo dă gropile dă nisip. Iată acum abia mai

poţi răsufla dă lume... mai ales în zilele dă obor. Pă drumul Pantelimonului sînt acum case. pînă dincolo dă cimitirul armenesc... Ăla 1-a făcut generalul ăl mare, Kisseleff... Era un om şi jumătate... cu el nu era dă glumit... Păi mă uit la

nătîngii ăştia, că luptă cu holera şi în loc s-o stingă, mai rău o înteţesc... Păi, Kisseleff a stins molima dă ciumă din douăşnouă cît ai bate din palme, iar cea dă holeră din treişunu a ţinut şi mai puţin. Hei, înainte dă Kisseleff a fost pe-aici

şi alt general mare, unul Kutuzov... avea un ochi legat cu cîrpă neagră, dar-a fost general mare şi ăla...

La Kutuzov, Tudor se gîndea mereu cu recunoştinţă. Prin anii unsprezece, s-a trezit

chemat la judecata Divanului ca să i se ia casa şi locul de către nişte oameni care cumpăraseră o parte din maidanele din jurul Oborului. Firește, şi acum erau destule maidane, dar nu se potrivea cu ce fusese pe atunci, începuseră să se zidească numeroase prăvălii între barieră şi Obor şi preţul

pămîntului se ridicase. Nu putu dovedi că el e proprietarul locului, căci nu avea nici un fel de zapis. El cumpărase locul ciobăneşte, ba tind palma cu omul Ghiculeş- tilor în faţa a doi martori... şi numărînd şapte galbeni, cît i se ceruse pe cele două pogoane cumpărate,

cincizeci de paşi la faţă şi două sute în lung, pînă într-o mlaştină, lîngă care era un puţ cu ciutură. Boierii Divanului au judecat altfel şi au dat hotărîre să i se ia casa şi pămîntul, Atunci el şi-a pus în piept decoraţia primita de la Suvorov şi s-a dus la casa Filipescului, unde locuia Kutuzov.

Ofiţerul de serviciu, care 1-a văzut cu Crucea Sfîntu Gheorghe pe piept, 1-a dus înăuntru şi 1-a înfăţişat numaidecît generalului. Acesta a plecat de la biroul lui, a venit lîngă o canapea şi, aflînd că ştie şi ruseşte, 1-a pus să stea jos, ceea ce el a făcut ca la poruncă, şi să povestească pe larg

cum a luptat la Ismail. Părea că nu-şi mai aduce aminte de nimic. Omul povesti tot. Şi deodată generalul tresări. Nu uitase asaltul ismailului, firește, dar nu putea să şi-1 amintească dintr-o dată pe Tudor de atunci. Acuma, da... îl îmbrățișa :

— Frate, te-ai luptat bine cu turcul !... şi 1-a bătut pe umeri.

A trimis vorbă apoi să se mai judece o dată afacerea asta şi a şi poruncit de pe acum să i se facă acte de stăpînire, ca să le aibă. Apoi a chemat pe colonelul aghiotant şi i-a spus că în

careta lui, a generalului, să-l ducă pe Tudor Fărşerotu acasă. Dar să nu zorească de loc caii.

Şi aşa a trecut Fărşerotu pe tot Podul Tîrgului din Afară, de vreo cîţiva ani înţesat de prăvălii, pînă la barieră. Negustorii. care-l cunoşteau priveau miraţi şi-i dădeau bună ziua cu

ochii măriţi. Căldărarul se încălzise de-a binelea şi dădea din cap cu mîna vîrîtă în şerpar, căci deşi purta acum nădragi de tîrgoveţ, nu era încins nici cu brîu, nici cu bete, ci purta şerpar.

Erau la masă de vreo două ceasuri, soarele nu mai era în slava cerului, dar dincolo de umbra copacilor era tot arşiţă.

A povestit el, au mai spus şi alţii cîte o vorbă, şi aşa vremea trecea, iar Hagi Curţi sta ca

pe ace, căci starostele moţăia, aproape că aţipise de-a binelea de mîncare şi de căldură.

— Ce-o fi om vedea, încheie cu sfătoşenie Tase chiristigiul... Dar io crez că dacă rivoluţie nu va fi, apoi războel tot va fi.

Doi inşi tăcuseră pînă acum tot timpul, fără să scoată măcar o vorbă. Unul era Rinţiţec neamţul, cum îi ziceau mahalagiii, care lucra ca meşter în tipografia lui Eliade de lîngă Cîmpul Moşilor, şi care nu era neamţ, era Ceh din Austria. Stabilit în ţară de vreo douăzeci de ani,

el se însurase cu Tu- dora, cea de a cincea fată a căldărarului, după ce se făcuse de dragul ei şi ortodox. El tăcea, cu coatele pe masă, cu buzele strînse subt mustaţa cam strîmbă, parcă fiindu-i frică să nu vorbească fără voia lui, fiindcă el însuşi compusese şi trăsese la teasc, acum trei

zile, Proclamaţia revoluţionară, pe care o ascunseseră apoi într-o claie de fîn din via' lui Pavlicioni.

Dintre toţi se mai ţinea deoparte popa Dumitru, care se socotea puţin mai deasupra cumnaţilor lui. Nici nu se aşezase jos, pe vreun

scaun, ci sta rezemat de o capră de tăiat lemne şi cu braţele încrucişate la piept. Mîngîindu-şi barba, asculta dus pe gînduri ce se spunea. Mai înalt ca tată-său şi negricios la faţă, cu fruntea prelungă, ochii mari şi gura largă, feriţă de mustaţă, iar barba mică, neagră, îndreptată cu

vîr- ful foarfecelor, feciorul lui Popa Gheorghe de la Zăvoiu Dihorului se potrivea, de altfel, la fire cu părintele lui. Se potrivea şi la altceva... începuse să se îngraşe de-a binelea şi se gîndea cu groază că va face un burdihan cît al părintelui său, înainte ca acesta să fi fost bolnav de holeră.

De aceea postea necontenit, mîncînd mai mult prescuri decît mîncare adevărată, şi poate şi din pricina asta nu stătea acum la masă. Bătrînul popă, acum om de aproape şaptezeci şi cinci de ani, îşi văzuse încă din timp visul cu ochii. Numai el ştia cum izbutise să-şi bage feciorul la şcoala

Mitropoliei de la Sfîntu Gheorghe. Jzbutise şi mai mult. Căci tînărul învăţa cu atîta nesaţ, încît nu numai că fu orînduit, după ce se însură cu fata cea de a treia a Fărşerotului, preot la o biserică de seamă din Bucureşti chiar, dar fu numit şi profesor la şcoala de la Sfîntu Gheorghe. Prieten

cu dascălii ardeleni de la Radu-Vodă, cău- zaş el însuşi, el ştia deci mai multe decît cei de faţă, dar tăcea anume ca să vadă ce gîndeşte lumea despre revoluţie. Nu se putu stăpini cînd îi văzu cît de neînţelegători sînt, căci îl durea nepăsarea lor :

— Un lucru să ştiţi dumneavoastră toţi... că revoluţia de va veni, va fi de la Dumnezeu... Asta să nu uitaţi cumva.

Acest lucru îl înfurie cumplit pe Tudor Fărşerotu care izgoni puicuţa de pe umăr şi lăsă

cu gingăşie totuşi cele două fetiţe jos, ca să poată
da din mîini, cum simţea nevoia.
Ia nu mai amesteca şi tu, măi popo, pă Dumnezeu
unde trebuie şi unde nu trebuie. Apoi io vă întreb
pă dumneavoastră, ce fel dă revoluţie poate să fie
asta făcută de Brăteanu ăla şi dă huidumele lui ?

Cum să facă negustorimea revoluţie, ca să i se urce în cap toate lepădăturile, toţi tîl- harii care dau ocol. Oborului, care jefuiesc lumea în plină zi, care batjocoresc pă negustori ? Auzi, revoluţie cu Ulumeanu şi cuţitarii lui !..

.Bătrînul era cu atît mai îndîrjit, cu cît asta vrusese s-o spună încă mai demult, dar se luase cu vorba şi sporovăise cloar despre vremurile, vechi. Cînd se mînia, începea să vorbească şi el după felul mahalagiilor lui. Trăind de

aproape cincizeci de ani în mahalaua asta, el avusese multe necazuri de îndurat cu haimanalele de aici, de la marginea oraşului. Ca să-şi poată crească cuviincios cele patru fete dintîi, fusese nevoit să pună deseori şi el mîna pe cuţit

împotriva acestor derbedei care necinsteau nevestele oamenilor subt ochii lor şi nu lăsau nici o fată în pace. Cînd Ana, fiica cea mai mare, abia împlinise şaisprezece ani, fusese luată ziua nămiaza mare de pe uliţă de vestiţii Colac şi Rică

ceacîrul, care era o namilă corcită. Ea ţipa, deşi ei îi astupau gura, şi se zbătea, dar nimeni nu îndrăznea să -sară să o scape şi nici n-ar fi izbutit. Derbedeii ziceau, ca s-o liniştească puţin, că o duc într-o cîr- ciumă de lîngă ceair, doar ca

să bea cu ei. O femeie a alergat, ţipînd şi ea, la căldărar, care n-a întîrziat o clipă. Şi-a pus pistolul în şerpar şi cuţitul în tureatca cizmei scurte, şi-a luat cu el şi ciocanul cu care bocănea arama. Alergă ca un nebun şi i-a ajuns după

cimitirul armenesc, căci nici vorbă nu era de ceair, trecuseră dincolo. Cu ciocanul 1-a Wvit pe Colac, fiindcă ăsta îi ieşise înainte cu cuţitul scos, şi astfel cu el n-a mai avut de lucru. Unul dintre derbedei, căci se mai adunaseră şi alţii, erau vreo

cinci, i^a prins însă pe la spate ciocanul şi era să i-1 smulgă. L-a lovit tot el mai repede cu cizma. în boaşe, de 1-a lăsat şi pe ăsta lungit jos. Ceilalţi doi au fugit cînd au văzut că se încurcă lucrurile. Rică a lăsat fata şi a scos şi el cuţitul, dar prea

tîrziu, că Tudor, şi aşa vînjos de felul lui, parea acum turbat. L-a prins de gît şi l-a strîns atît de tare, că namilei i-a scăpat cuţitul din mînă. Cînd i-a dat drumul, se zbătea pe jos, cît era de lung, ca un cocoş cu gîtul tăiat. Se vede că-i sfărîmase

ori îi strîmbase omuşorul. I-a pus piciorul pe piept şi i-a desfăcut nădragii ca să-l jugănească pe loc, dar au sărit oamenii care se adunaseră ca la urs să-l scape, nu că-i ţineau parte, dar socoteau că-i mare păcat.

— în numele preasfîntului, nu face asta. Omoară-l, mai bine, bre Tudore, îl ruga un bătrînior uscăţiv.

Nu l-a omorît, dar i-a speriat pe toţi atît de rău, că vreo patru-cinci ani n-a mai avut grijă de nimic, decît să nu în- tîrzie niciodată seara pe

ulițe. De altfel, cine ar fi îndrăznit să umble noaptea pe uliță'din pricina cîinilor, căci pe' aci fiecare gospodărie ține doi-trei și uneori și mai mulți, și erau atît de răi, de sfîșiau lumea nu altceva ! Bătăușii înțeleseseră că e pe viață și pe moarte și s-au domolit cu totul. Peste vreo

cincisprezece ani, cînd Stana, măritată acum qi popa Dumitru, se făcuse codană de vreo paisprezece ani, au încercat nişte haimanale bete să se lege de ea, căci nu ştiau, se vede, de întîmplarea cu Colac şi-Rică. Tudor, strigat repede de trecători, a intrat crîncen în huidumele

alea, i-a snopit în bătaie, dar i-au spart şi lui capul cu o sticlă. Pentru asta însă i-a mai bătut timp de trei ani oriunde i-a întîlnit, că acum îi cunoştea, făcîndu-i să-şi ia cîmpii, să plece din mahala.

Acum bătrînul, încărcat de amintiri, scîrbit de gîndul că derbedeii şi cuţitarii ar fi oamenii revoluţiei, clocotea de furie. Ochii verzui, care păreau uneori adormiţi, se umpluseră de firişoare roşii, şi sprîncenele i se zbîrliseră şi mai

mult decît de obicei. Se prăbuşi însă dintr-o dată, istovit, pe scaun.

Hagi Curţi îi făcu un semn lui Dobrovici, pe care strigătele bătrînului îl treziseră, căci socoti că e clipa să se sfîrşească odată cu povestea asta.

Nea Tudore, noi am vrea să-ţi vorbim ceva...
Putem intra în casă ? Ce zici, ţaţă Reveca, unde
am putea sta puţin de vorbă
?Raveca îi pofti într-una din cele două
cdăi „curate", care erau cu faţa spre răsărit.
Odaia avea două paturi, unul în dreapta ia perete

şi altul la fereastră, amîndouă vopsite în verde şi cu flori roşii, galbene şi albastre. Erau aşternute cu scoarţe ţesute cu frunze verzi pe cîmp negru. De perete le fereau perne lungi cît patul, îmbrăcate în pînză albă înfloritǎ cu negru şi roşu. Dimpotrivă cu uşa, la perete, era o masă

acoperită cu pînză de in, de nu i se vedeau picioarele. Peste pînză, de-a latul, era aşternut un ştergar cu rîuri albastre şi roşcate. Căni şi borcane pline cu şerbeturi stau la rînd, legate deasupra cu ţiplă, iar dinaintea lor, pe o tăviţă verde, aşteptau două chiselniţe cu dulceaţă, una

de prune şi alta de cireşi din anul ăsta. Pe jos, ţoluri lucrate din petice în război, iar peste ele o .scoarţă lungă şi îngustă. În stînga, icoana Maicii Domnului îmbrăcată în argint, de i se vedea doar chipul zugrăvit, şi deasupra ei, arcul candelei roşii.

Aici în aste două odăi locuiau preotul Dumitru Georgescu cu preoteasa şi cei cinci copii, de la Paştele din anul trecut, după focul cel mare, în care arsese între atîtea alte biserici şi biserica Sfîntu Ion, unde era el paroh.

De altfel tot în casa bătrînească a căldărarului, în alte odăi la fel, însă în unghi drept cu acestea, locuia altă pereche, Trică şi Paraschiva, nevasta lui, fiica cea mai mare a Măriei, văduva cavafului ucis de o bîrnă la

cutremurul din treizeci şi nouă. Avusese omul o brutărie frumoasă pe lîngă biserica Udricani, dar nu mai rămăsese din ea decît cenuşa, şi acum stătea aci la bunicul neveste-si, care-l şi ajutase să-şi dureze un mic cuptor de pîine, pe gura

Oborului. Nu erau singurii din neamul Fărşeroţilor loviţi de acel cumplit prăpăd, mai erau şi alţii, dar îşi găsiseră adăpost pe la alte rude, cumnaţi şi cumnate de pe lîngă Filaret sau pe la Bariera Nouă, unde nu ajunsese focul.

Dobrovici scosese din buzunarul larg al anteriului de suvai mătăsos mătăniile roşii, de sînge de nouă fraţi şi, înşiruin- du-le, dădea din cap aprobînd pe Hagi Curţi, care încercă să-1 ia pe departe pe căldărar. Una dintre nepoate intră

cu o tipsie de aramă aşternută cu un ştergar alb, pe care erau filigene cu cafele, căni şi o carafă cu vin. Tudor se întinsese pe pat rezemat de perina lungă de lîngă perete, şi cei doi se aşezaseră în stînga şi în dreapta lui cu picioarele subt ei ca

nişte croitori. Aşa cum le venea lor mai bine. Un ceas a tot încercat Hagi Curţi să-1 înduplece pe bătrîn să vie cu oborenii şi ceilalţi fini, de prin alte mahalale, că avea atîţia de nu le mai ştia nuifiărul... De altfel, de vreo douăzeci de ani,

Tudor Fărşerotu era şi judecătorul foarte ascultat al negustorimii de prin părţile acelea. Cu toată oprelişte a stăpînirii, care nu putea îngădui altă judecată decît a ei, mulţi negustori preferau în loc de judecata Divanului, judecata mahalalei,

adică îl alegeau, juruindu-se să facă întocmai, pe căldărar drept judecător, care după ce-i asculta, avea dreptul să hotărască după cum socotea el că e drept. Tot la. el se depuneau şi arvunele ori chezăşiile în bani. Şi Dobrovici şi Hagi Curţi ştiau

ce înseamnă Fărşerotu pentru Obor şi de aceea stăruiau să-l înduplece. El părea obosit şi asculta cu ochii pe jumătate închişi, cu mustaţa căzută. Din cînd în cînd clătina din cap, arătînd că nu primeşte, şi-şi strîmba gura, care nu-şi pierduse

linia aspră, căci omul la optzeci de ani îşi păstrase aproape toţi dinţii. Au încercat să-1 măgulească arătînd cît se bizuiau toţi pe el, au folosit cuvintele care umblau de la o vreme din

gură în gură, patrie, libertate, dreptate, dar bătrînul tăcea morocănos.

Atunci crezînd că aşa îl înduplecă mai uşor, Dobrovici aruncă, aşa cu tîlc, subliniind cu arătătorul împins cu tîlc tainic înainte :

— Pe urmă e vorba că, dacă se schimbă ministerul, şi aci se bîlbîi, e vorba ca noi doi să devenim miniştri... pricfepi ? Şi rămase aşa cu degetul ridicat, ca să lungească efectul acestei ştiri.

Bătrînul îl măsură lung şi apoi spuse cu dispreţ :

— Şi ce mare chilipir va fi pă ţară dacă oţi fi voi doi miniştri ? O să mai pui tu pă tine încă un rînd de osînză şi asta va fi totul... îşi

domoli mustaţa care se întărîtase şi înghiţi în sec cu silă.
Dintr-o dată Dobrovici se înfurie. Se dădu jos de pe pat şi începu să umble prin casă. Socoti că a venit vremea să-şi verse focul şi vorbea

nestînjenit; în sfîrşit slobod de orice apăsare, îşi vărsa năduful

— :Mă pizmuieşti pentru averea mea... Asta am ştiut-o de mult... Te rîgîie pe inimă că am fabrică şi moşii... Dar ce sînt io de vină că dumneata ţi-ai ales o meserie atît de puţin

mănoasă ? Auzi, să vinzi căldări şi tigăi... Omul cumpără în fiece an ghete, ori straie pentru el, ori pentru ai lui— Dar căldare şi tipsie cumpără o dată pentru toată viaţa, dacă" nu o moşteneşte cumva de la părinţi... Trebuia să te gîndeşti la

asta cînd ai avut să îţi alegi o meserie. Sînt io de vină că îţi merge greu ?

Bătrînul, spre mirarea lui Hagi Curţi, care-şi pusese speriat mîinile pe piept, răspunse liniştit, cu un glas parcă mieros :

— Dă unde vezi tu că o duc greu ?... M-am plîns io vreodată cuiva ?

— Ei, asta-i, parcă e nevoie să te plîngi, stărui Dobrovicî întinzînd din mîneca largă a fermenelei - de caşmir mîna cu inele mari, galbene şi verzi, în care ţinea mătăniile cu boabe

roşii, de sînge de nouă fraţi... Nu vezi că te-ai împuţinat de tot... ţi s-au strîns umerii şi nu mai eşti nici jumătate din ce ai fost... Pusese în glas toată otrava păstrată în el, în atîţia ani de umilinţă, aşa ca pentru o răfuială.

Bătrînul, care încrucişase braţele ascultîndu-l, îşi potrivi mai bine, liniştit, pernele de care era rezemat şi spuse cu o adîncă uimire, copilăreşte :

— Cum m-am împuţinat ? Da' tu n-ai văzut ce-i azi în curtea şi în grădina mea ? Şi

deodată glasul lui deveni aspru îa fel cu şprîncenele albe, zburlite : M-am înmulţit, mă, nu m-am împuţinat. Tot ce vezi afară a înflorit din dragostea mea cu Reveca. Tu nu poţi pricepe cîtă mulţumire mi-a dat mie viaţa... Ce-aş pizmui la tine ?... Tu ai crescut în burtă şi în lăcomie... Ce

eşti tu mai mult decît ai fost, decît prin ocalele pe care le tragi mai mult la cîntar !...

Hagi Curţi se grăbi să dreagă lucrurile, dar era de prisos, căci deşi striga, bătrînul nu părea totuşi supărat. De altfel clătina din cap şi-l privea prietenos, îngăduitor pe hagiu, dar după

cîteva clipe îşi întoarse iar ochii întunecaţi, verzi în orbitele mici, osoase, spre Dobrovici.

— Auzi, nu-ţi place căldăraria mea... se mira, zvîrlind o perină pe patul celălalt. Ei, află dumneata că asta e o meserie curată... Nu murdăreşte, nu miroase. Cu ea mi-am hrănit o

casă de copii... Nu e rea nici cojocăria ta, dacă o faci cinstit, cu omenie. Dar aud că acum nu-ţi mai place nici cojocăria. Te-ai apucat de zărăfie... dai bani cu camătă.

Izbit, Dobrovici, care se tot plimba prin casă măturînd pe jos cu anteriul, se oprise în loc

şi nu ştiu ce să răspundă. Şi asta o ştie moşneagul ăsta ? îşi repetă, aşa în sinea lui, iar pînă la urmă se înmuie fără să mai răspundă. Oricît îi $?părea lor de mare Bucureştii, mai ales de cînd sporise atît de mult negoţul şi se înmulţise pe toate podurile negustorimea, nu era

totuşi atît de mare ca să nu se afle multe lucruri care se doreau neştiute. Mai ales Tudor Fărşerotu afla mai tot ce se întîmplă, căci avea o familie numeroasă, şi pe deasupra o puzderie de fini, care se răspîndiseră în toate mahalalele. Aceştia ţineau cu sfinţenie la cele cuvenite şi

veneau după regulile cumetriei să-l vadă şi să-i spună ce-i doare. îi aduceau micul lor plocon la Anul nou şi la sărbători, cînd şi ei primeau daruri, cît mai putea să dea şi el în ultima vreme. Dar de vorbit vorbeau, şi un astfel de fin era şi Ghiţă, tejghetarul lui Dobrovici, pe care căldărarul îl

cununase de asemenea. De la acesta avea ştiri despre negoţul lui State. Tăbăcarul fusese cuprins în ultimii zece ani de un soi de spaimă. De cînd cu moda europeană, negoţul cu blănurile de lux ^scăzuse la un sfert din ceea ce fusese pînă la începutul veacului. De unde vechea

boierime, şi chiar negustorimea cea mare, umbla îmbrăcată la fel, şi iarna şi vara, cu haine toate îmblănite, caftane, fermenele, giubele, cabaniţe şi mai ales binişuri care erau'adesea îmblănite şi pe din afară şi pe dinăuntru, fără să mai vorbim că nu era parte din îmbrăcăminte să nu fie împo-

dobită cu adaosuri ds blănuri scumpe, acum boierimea cea tî- nără nu mai purta decît o singură haină îmblănită peste frac ori peste surtuc şi numai iarna. De aci goana starostelui după moşii, după acareturi de tot soiul. Încercase să prefacă hanul de lîngă Sfînta Vineri în hotel cu

prăvălii jos, şi cum tot mai avea prisos de bani, cu ajutorul lui Hagi Curţi, îi da cu ipotecă fie pe scule scumpe, fie pe case şi moşii. Luat de căldărar pe neaşteptate, şi uimit, nu ştiuse ce să mai răspundă, se înmuiase şi începu să-şi depene iar mătăniile rezemat de muchia patului.

Fărşerotu simţi" că a lovit bine şi, obosit iarăşi, se mai îmbună. Dar gîndul că Dobrovici crede că-1 pizmuieşte pentru bogăţia lui i se păru caraghios; îşi zicea că şi el, de-ar fi vrut, ar fi putut să se îmbogăţească atunci cînd Kutuzov l-a

recunoscut şi l-a îmbrăţişat, dacă i-ar fi cerut sprijin să cumpere şi să vîndă pentru armatele sale. Surise îndulcit, dar pe faţa lui, cu trăsăturile aspre statornicite de bătrîneţe, nu mai apăru decît tot o strîmbătură.

— Va să zică, tu crezi, mă State, că io am rîvnit la averile tale ? Şi iar se strîmbă, deşi ochii verzi, cam înşîngeraţi, aveau cîte un punct de lumină în ei.

Intră o fată ca de optsprezece-nouăsprezece ani, aducînd o altă ulcea cu vin.

Era, fireşte, asemenea celorlalte, dar nu avea garoafă, nici muşcată în cosiţă şi era îmbrăcată cu fote negre şi ie albă în rîuri tot negre, ca sălştencele. Bătrînul o privi cu duioşie şi o întrebă, cu glasul moale, dar cu faţa tot aspră :

— Dar tu cine mai eşti ?

Fata se făcu albă la faţă şi nu putu răspunde de loc. Par- că-i înţepenise bărbia şi abia îngînă :

— Io... sînt Maria...

— Ei, Măria, Măria, dar care Mărie, a cui eşti ?

Fata murmură tot îngînat, pierită la faţă :

— Maria a Măriei... văduva... şi fugi cu ulceaua goală pe uşă.

Spaima îi fusese mare. Crezuse că bătrînul a recunoscut-o. Era fata cea de a cincea, că de toate erau şase, a Măriei şi a cavafului, cel

ucis de o bîrnă la cutremurul din 1839. Se întîmplase cu ea acea nenorocire care zguduise toată familia. Pe la unul din unchii ei, chiar la popa Dumitru Georgescu, veneau adesea oameni de la el din sat şi între ei venise şi Simion al Firului, în vremea aceea unterofiţir în armata

infanteriei. Mai avea un an pînă să iasă din armată, şi căuta din vreme să-şi facă un rost la Bucureşti, căci la Vadu Rău nici gînd n-avea să se mai întoarcă. Popa era vecin cu văduva, cumnată-sa, care de la moartea cavafului făcuse din prăvălie o bo- iangerie, căci la asta se ajuta şi cu

fetele, pe măsură ce creşteau şi pînă ce nu se măritau încă. Simion o cunoscuse astfel pe Maria, atunci fată de vreo cincisprezece ani, şi-şi pusese ochii pe ea. Afacerea asta cu boiangeria nu i se părea tocmai rea. Era tocmai ce-i trebuia după ieşirea din armată. Chipeş, deştept şi şmecher,

plăcu Măriei, care se gîndea înfierbîntată să-1 ia de bărbat ; maică-sa, tot Maria, fu şi ea de părerea fetei, anume că un asemenea ginere ar fi de folos în casă şi în această meserie a boitului. Cel care nu vru să audă fu bătrînul, care întrebă de la început ce meşteşug ştie acest Simion. Cînd

află că nu cunoaşte nici un meşteşug, spuse că e om fără căpătîi, o haimana, căci nu-i plăcuse nici felul şmecher al unterofiţirului. Simion nu se lăsă, veni în fiece seară şi, cam vorbăreţ şi lăudăros, izbuti ceea ce nu izbutise încă nimeni într-o jumătate de veac... să sucească mintea

uneia din neamul Revechii şi al lui Toader Fărşerotu. Veni între timp focul cel mare de anul trecut, şi din întreaga mahala nu mai rămase decît cenuşa şi mormane de moloz afumate. O dată cu locuinţa popii, pieri în vîlvătăi, în această zi de Paşte, în care toată lumea era adunată la

Fărşerotu, şi casa Măriei, iar din boiangerie şi magazia cu lînă n-a mai rămas nimic, pierzîn- du-şi femeia toată agonisita. Acum, aşa fără să ia zestre, Si- mion nu mai voi să se însoare, deşi fata era în a treia lună de sarcină. Mama Măriei, care nu bănuise adevărul şi de altfel tot aştepta

să-1 înduplece pe bătrîn, ca şi cei din jurul ei, fură cuprinşi de o spaimă fără margini cînd pierdură urma lui Si- mion, care între timp sfîrşise cei şapte ani de armată şi se eliberase. Biata văduvă abia îşi împiedică fata să nu-şi facă seama. Nădejdea era la popa Dumitru, care şi el

era din cale- afară de amărît şi se trudea din răsputeri să găsească pe cel care se ascundea, ca să îndrepte lucrurile. Dar Simion, parcă se vîrîse în gaură de şarpe. într-o zi, în casa doctorului Gunescu, însurat cu fata cea mijlocie a văduvei, unde locuiau acum, intră cu privirea însîngerată

Toader Fărşerotu. Ţinea mîna în şerpar şi parcă tremura.

— Unde e fie-ta, Mărie ?

Biata mamă înţelese că bătrînul a aflat, dar ce putea să mai facă ? Chemă fata.

Bătrînul o privi intrînd pe uşă, albă la faţă ca varul, de altfel el însuşi era pămîntiu la chip.

— E adevărat, tu, fată, că... ?

Se vedea că orice cuvînt şi orice lămurire mai de aproape ar fi fost prea mult pentru puterea lui de rostire.

Fata, nici ea, nu putu decît să clatine din cap, cu ochii plini de lacrimi, căci îi clănţăneau dinţii în gură. Bătrînul simţi ca un cuţit în inimă ; scoase pistolul din şerpar şi-l descărcă în făptura moale din faţa lui. îl vîrî apoi în şerpar din nou, răsuflă adînc şi ieşi ca un om beat pe uşă, lăsînd-

o prăbuşită în faţa celor care parcă-şi pierduseră şi ei minţile.

Fata fusese lovită numai în braţul pe care îl ridicase deasupra capului şi cu toate că i se umpluse în cîteva clipe ia şi faţa de sînge, rana nu era grea. Se făcu în trei săptămîni bine şi

peste şase luni născu un baiat. Traiul între ai ei era din cale-afară de greu, dar nu avea ce să facă şi primi cum putu mila tuturor. Nu o izgoniseră din casă, dar nici ea nu mai putu pretinde să fie ce-a fost. Ştia că va avea numai de slujit în orice casă s-ar afla, şi era mai bine să fie la rude pînă

cînd se va găsi şi pentru ea o dezlegare oarecare. Cînd Reveca-1 văzuse intrînd pe uşă pe bătrînul întors acasă încruntat şi galben la faţă ca o ceară murdară, îl întrebă doar cu privirea ce s-a întîmplat, căci ştia şi ea unde plecase.

— Am ucis-o...

Şi asta fu tot ce a putut scoate de la el. L-a lăsat aşa cum era, şi mai mult a fugit la fie-sa. Lui nu i-au mai spus niciodată adevărul, l-au lăsat să creadă că a ucis-o, de altfel şi el, pomenindu-i de cîteva ori numele, lăsa să se vadă că o crede

moartă. Acum ea venise de ziua lui, fiindcă Reveca ţinuse neapărat să vie. Nu voia s-o lase părăsită ca pe o otreapă, să se sape prăpastie între ea şi ceilalţi ai ei. Plătise destul. Bă- trîna ştia că n-o s-o poată recunoaşte între atîtea la fel,

poate c-o uitase de cînd o văzuse căzînd ca moartă. Se închina în fiece seară, rugîndu-l pe Dumnezeu să-l aducă înapoi pe acel bărbat fără minte, hotărîtă să-i adune ea "nepoatei, de unde

o putea, o brumă de zestre, ca să împace lăcomia fugarului.

Maria se speriase degeaba, bătrînul n-o recunoscuse. Dar că o credea moartă, asta ar fi putut să nu fie adevărat. Totuşi încă nimeni nu

socotea prilejul potrivit să i se spuie că acum Maria a mică are un băiat, care e în grădină şi doarme, ca într-un leagân, pe un ţol întins şi atîrnat de ramurile a doi caişi sterpi, unde ajungea şi umbra nucului.

Hagi Curţi se răsuci pe trunchi, întinse mîna şi-şi turnă în pahar. Il dădu pe gît şi socotind că State o luase greşit, începu el să stăruie din nou pe lîngă bătrîn. Dar totul fu în Zadar. Omul morocănos nici nu mai răspundea.

După ce privi cîtva timp cu o curiozitate copilărească mătăniile roşii ale lui State, îl întrerupse pe Hagi Curţi cu un soi de voie bună colţuroasă :

— Ei, mă, şi cum vine asta ? Voi vreţi sa-mi băgaţi în cap ca nu se poate rivoluţie în Bucureştii ăştia, fără mine" ?... A ?

— Dacă mergi dumneata, merge tot Oboru, şi dacă merge Oboru, merge toată negustorimea mărunţă.

— Ei, asta-i bună !... Voi credeţi că negustorii vor merge la rivoluţie aşa... numai

pentru că le-am făcut io semn ? îşi vor pune în joc averea, poate şi viaţa, numai ca să-mi facă mie pă plac ? Voi nu vă daţi seama, ma, ca negustorimea nu se va mişca decît dacă nevoile ei o îndeamnă la asta ?

Hagiul făcu un semn cu mîna moale, surîzînd cu un singur sfîrc al mustăţii negre, şi pe urmă îşi încrucişa braţele cu mînecile largi ale fermenelei roşii de damasc.

— Firește... firește... așa e, nimeni nu zice că se va mișca negustorimea ca să facă pe plac cuiva, știu toți că ea va merge numai după nevoile ei. Vorba e că ea nu știe cînd e clipa cea mai potrivită să se ridice, nu pune preț pe

vorbe, nu se încrede aşa uşor... că a fost de atîtea ori păcălită. Ea nu va merge decît după oamenii în care are încredere şi numai dacă va primi un semn de la ei, adică de la dumneata, şi dacă te va vedea în fruntea ei. Aşa... miercuri după-amiază

ea va zice că acum e acum. Se va ridica toată ca un singur om... dacă te-o vedea că mergi dumneata.

Fărşerotu se ridică cu greutate de, pe pat, dar şi hoţărît, arătînd astfel că în ceea ce va spune e ultimul lui cuvînt.

— Oamenii pot să facă aşa cum cred ei dă cuviinţă, dar io alături dă lepădăturile

mahalalei, dă cuțitari și dă pungași, nu merg. Apoi se îndreptă mocănește spre ușa tindei, în care se aflau alte icoane și lucruri bisericești, scăpate de la foc. Pe o masă așternută cu o pînză albă cu rîuri roșii se afla, într-o oală smălțuită,

albastru cu alb, un buchet mare de ciulini liliachii, o morişcă de lemn învîrstată cu fierul înroşit. Acestea erau trimise de la Zăvoiu Dihorului de popa Gheorghe, bătrîn uscat ce părea înalt acum, căci devenise băţos şi certăreţ.

In colţ, pe un scaun de brad alb, era o doniţă cu apă, de la capac pînă la cercul de jos înflorată şi ea cu fierul înroşit. Pe capac era cana de băut smălţuită. Aci în tindă, Tudor Fărşerotu le făcu însă lor loc să treacă înainte.

Afară soarele era încă sus, deşi se întorcea spre asfinţit, căci era către crugul de vară. Ziua asta frumoasă îşi ţinuse făgăduiala ; albastrul cerului, care părea dimineaţa o apă vie, se făcuse acuma alb-albăstrui, fără un nor măcar.

Prin ogradă, cîteva fetiţe şi băieţi se suiseră pe gardul care despărţea ograda vecinului de a lui Gligore, feciorul spătos al Fărşerotului. 'Se jucau cu copiii lui Trică brutarul cel scund şi cu ochi vioi de viezure. Un pîlc de fete atîrnaseră de

ramurile unui gutui care trecea spre ogradă un leagăn de frînghie. Toader se opri în urma celor doi, şi, după ce închise portiţa parmalîcului boită în roşu, începu să rîdă unui gînd al lui... ca de o bazaconie. Apoi se întoarse spre staroste :

— Ei, bată-te să te bată... şi aşa, mă State ?... îţi pizmu- iesc averea. Păi ce nevoie am io de averea ta, mă ? Uite, mă, averea mea... Arătă cu mîna uscată şi pătată de bătrîneţe spre fetiţe şi începu să le cheme : ...Pui, pui, pui... puicile tatii...

Veniră spre el alergînd bucuroase vreo cîteva fetiţe care-1 auziseră, dar deodată, spre mirarea înveselită a celor de faţă, începură să alerge spre el din toate părţile şi pui, puici, cocoşei, găinuşe, găini, toate- albe, uşor fumurii ca turturelele. Alergau cu ciocul întins, recunoscînd

glasul bătrînului, care în fiece dimineaţă, aşezat pe un scăunel scund, la soare, le chema să le dea boabe din mîna lui. Alergau zorite, cu ciocurile întinse, ca să nu le ia altele înainte. Douăzeci, treizeci şi tot mai veneau mereu. Toate la fel de albe şi mai mult lunguieţe erau un soi iubit de cei

doi bătrîni, care se siliseră să-l păstreze curat. Ouau mult, niște ouă ușor cafenii, foarte gustoase. Curînd fură în bătătură Ca o zăpadă fumurie. Obraznice, începură să-i ciugulească cizmele. Spre gard, veniseră să vadă pricina larmei şi celelalte puicuţe, fetele pe care le che-

mase el şi întîrziaseră. Curînd fură şi ele tot atît de multe ca găinuşele.

Cei doi plecară amărîţi, fără să-şi mai ia ziua bună de la ceilalţi. Afară, caleaşca lui Pavlicioni îi aştepta mereu, trasă la umbra unui

salcîm înflorit, care îmbălsăma totul cu mireasma lui vie, în acest mijloc de iunie.

La conacul din vie li se pregătise şi o odaie de dormit cu sofale, căci era de la sine înţeles că nu vor mai da pe acasă, pînă cînd nu se va alege într-un fel.

Goana după revoluționari

Arestările din această zi de duminică nu începuseră decît după ceasurile opt, căci căpitanul Costache Chihaia petrecuse noaptea închis în beci. Către ziuă, cînd văzuse, după vreun ceas, că nu mai vine nici un semn de la

grădiniţa din dos a birtului, tistul de dorobanţi, care păzea la pod, se întrebase, mirat în cele din urmă, cam ce ar fi putut să fie şi se dusese sa vadă ce se mai întîmplă pe acolo. I se învîrtiseră în cap umbrele negre ale copacilor, cerul fumuriu cu stele albicioase, cînd văzuse grădiniţa pustie,

în timp ce felinarul, afumat acum, pîlpîia gata să se stingă, fiindcă lumînarea de seu se trecuse, în cele din urmă, neştiind ce să mai facă, se întorsese la dorobanţii lui, ca să se sfătuiască cu ei. Cei din beci tăceau chitic, ştiindu-se păziţi cu străşnicie pe dinafară. Lucrurile se lămuriseră

abia cînd veniseră slugile de la bucătărie, care găsiseră cheia pe care o ştiau de obicei subt streaşina mică, aruncată între nişte bozii, în fundul curţii.

De cum fusese scos din închisoarea de o noapte, căpitanul Costache Chiorul alergă turbat

după Dincă, aşa cum prea bine bănuise Deivos că va fi, înnebunit de gîndul că l-ar putea scăpa iar din mînă. îi ştia acum şi pe căuzaşi, pe toţi, căci pitit în şanţ subt pod îi văzuse venind şi-i notase cu plaivazul gîn- dului, care la el nu da greş. Dar

pe Dincă nu-1 putu găsi. Cău- tîndu-1 cu încăpăţînare numai pe el, unde ştia că-1 poate afla, pierduse timpul de pomană şi nu izbuti să-i arate nimic lui Iancu Mânu, care-1 chemase pe la şapte dimineaţa. Se învineţi de amărăciune

numai cînd văzu că acesta se prăpădeşte de rîs, în timp ce el îi povestea furios păţania. După ce aga nu crezuse ce-i spusese, ieri, împreună cu spionul acela, care era tot în seama lui, acum îşi mai bătea şi joc de el.

— Mă Costache, nu fi prost... oamenii se adunaseră să mănînce cîrnați și tu crezi că voiau să facă revoluție.

— Măria-ta, îmi pui capul dacă ăştia nu fac revoluţie. He, hei, ştiu io ce-i aia „un ghiuden şi doi cîrnaţi".

Aici aga se încruntă dintr-o dată :

— Uite, mă, vreau să văz cîte parale face căpitănia tala cîţi oameni vrei, caută-i pe unde ştii, dar să mi-i aduci legaţi, cu coatele la spate, pe toţi cei de aseară.

Iancu Mânu se credea cumplit de deştept, nu lua nimic în serios, sau aproape nimic, totuşi nu ar fi vrut să-şi piardă slujba, căci avea mare nevoie de bani şi mai cu seamă ţinea să nu fie scos cumva din fruntea Agiei cu ruşfeturile şi

ghelirurile ei. Mai ales că acum se apropia ceasul raportului lui către vodă — care cu siguranţă că ştia ceva şi prin spionii lui proprii — iar Chiorul se întorsese la Agie cu mîna goală. Era furios, căci ar fi vrut să aibă un început de dovadă

materială, ea să facă impresie asupra lui Bibescu. Costache înțelese că acum va avea tot sprijinul lui Iancu Mânu şi porni întărîtat către casele ştiute de el. în curînd îi veni să turbeze iar de furie, căci nicăieri nu mai dădu de nimeni.

Căuzaşii erau risipiţi, ascunşi unde nu bănuia el. La Nicolae Golescu, la Belvedere nu putu să intre, că erau acolo doctorul Arsene şi doctorul Kretzulescu, care îi arătară că e bolnav de holeră. Pe Ştefan Golescu nu-l găsi, fiindcă nu mai

trecuse pe acasă, ci de la Axente Sever se îndreptase pe jos pe Podul Tîrgului din Afară spre Cîmpul Moşilor, pe unde ajunse pe la şapte dimineaţa, ca să-i spună lui Eliade, care nu venise la birtul din deal, ce s-a întîmplat şi care e planul în

amănunt al izbucnirii revoluţiei. Nu izbutise să-l convingă în nici un fel că Agia, care acum ştie cine sînt „complotiştii", nu o să vină şi pe la locuinţa lui, de vreme ce el lipsise de la locul cu pricina şi că prin urmare ei îşi pot pregăti pe

îndelete, aci în grădină, plecarea la Izlaz. îi arătă că Nicolae, frate-său, care era oare- cum şeful celor ce erau să rămînă la Bucureşti, dăduse dispoziţie locotenentului Deivos ca în cîteva ceasuri să organizeze toate aceste plecări. Eliade

se plimba speriat prin odaia cu pereţii înalţi, cu stucărie aurită şi uşi alburii cu două canaturi, nefiind în stare de nici un gînd limpede.

— Of, poeţii ăştia, îi spuse în franţuzeşte glumind Ştefan, tare mai sînteţi impresionabili. Ce te-ai fi făcut aseară da-ă te-ai fi văzut arestat ?

Cum era acum ziuă de-a binelea şi nu mai era primejdie din pricina cîinilor, Eliade îi propuse lui Ştefan să meargă numaidecît să se

ascundă amîndoi la Pavlicioni, arătîndu-i »că via lui e mai izolată de oraş şi are legături în toate părţile pe lac. Porniră după ce Eliade încuie toate uşile de sus, căci ai lui erau plecaţi de două zile la Braşov.

La Pavlicioni se întîlnirã cu Ion Brătianu, şi după ce se obicinuirã cu faţa lui lungă de copilandru, acum cînd îşi răsese barba şi-şi pocise mustăţile, începurã să pună la cale în amănunţime plecarea, aşa ,cum se înţelesese Ştefan Golescu cu Deivos. Cel mai bun lucru era să vie

să-i ia de aici trăsura lui Rosetti, pe care o cunoştea toată lumea, că era vopsită în galben, şi poliţia nu-l mai urmărea, căci pe el îl ştia arestat, îl avea în mîna ei. Plecarea avea să fie tot azi, duminică, pe la zece seara, numaidecît după apusul soarelui.

Acolo lîngă cramă se aflau ei trei, cînd pe la nouă dimineaţa apăruseră în vie şi Hagi Curţi cu State Dobrovici, înaintea cărora ieşise Pavlicioni. Eliade şi Ştefan Golescu găsiseră însă de cuviinţă că e mai bine ca ei să rămînă ascunşi în odaia de jos, acoperită aproape de un tufiş de

trandafiri tîrziori. Singur Brătianu ocolise mai tîrziu pe scara dinăuntru şi apoi apăruse la capătul pridvorului, dinadins, ca să nu se ştie de unde s-a ivit, şi să poată sta de vorbă cu ei. Masa li se adusese, la cererea lor, tot acolo. Numai pe la şase seara, cînd Hagi Curţi şi Dobrovici se

întoarseră mofluzi de la căldărar, Eliade socotind că în nici un caz cei doi negustori nu mai aveau cum să facă vreo greşeală şi să le dezvăluiască la toţi prezenţa, nu se'mai feriră, ba acum îi chemară şi pe ei jos, în odăile cu grătar de fier şi obloane la ferești. Către opt seara sosi şi Deivos

cu trăsura lui Rosetti, adusă de subt cazarmă, din mahalaua Izvorului, unde locuia acum fruntaşul căuzaş, tră- gînd-o subt şopron. Aşteptară toţi, punînd totul la cale, pînă în amănunte, ca să se facă ora plecării. Cei doi aveau să meargă în

caleaşa asta pînă la Bolintinu din Vale, de unde urma să ia altă trăsură, ca să li se piardă urma.

Eliade, aşa ascuns, cu profilul lui de Cezar cu mustaţă şi chinuit de teamă, nu dorea decît să treacă mai repede această lungă zi de duminică. Sta lungit pe sofa, fără să se atingă de

gustările aduse de feciori, ridicînd din cînd în cînd un colţ al perdelei de cit sîngeriu, ca să se uite spre conacul viei.

Sîmbătă seara, în timp ce căuzaşii erau arestaţi în chioşcul din grădina-restaurant din Dealu Filaretului, Frusinica Băl- Ceaurescu juca

la „Grădina cu cai", aplaudată furtunos după fiecare cuplet, un vodevil cu cîntece. Stagiunea de iarnă fusese închisă încă de la mijlocul lui april, şi o dată cu luna mai începuseră grădinile de vară cu spectacole de varietăţi şi farse, date în

limba germană ori cea franceză de impresari străini. Costache Caragiali, deşi era bolnav, izbutise să înjghebeze pentru vreo două luni, profitînd că „Grădina cu cai" rămăsese liberă, reprezentaţii în româneşte cu cîntece şi dansuri.

Grădina îşi cam pierduse vadul şi nu-şi mai găsea chiriaşi printre străini ; acum însă numele Frusinicăi pe cele cîteva afişe, împărţite cu mîna pe Podul Mogoşoaiei, aducea o lume nebună, iar între Cişmigiu şi podul de la Izvor, aşteptau seara

numai călești boierești și trăsuri. Plăceau mai ales cupletele cu două înțelesuri pe care ea le cînta cu o voce limpede, plăpîndă, suavă ca de înger pofticios. După spectatcol se despărțiaproape necuviincios de Băl-Ceaurescu și de

Cantacuzino, care veniseră în butca lor s-o ia la masă, spunînd că o doare capul şi că nu mai mănîncă în seara asta, vrînd să se culce devreme. Le întinse mîna fără multă vorbă şi se urcă în cabrioleta la care armăsarii albi, neräbdători, îşi

umpluseră zăbalele de spumă. Băl-Ceaurescu nu o crezu, bănuind că ea are cumva altă socoteală şi că se duce să ia masa cu cine ştie cine la „Broft", restaurantul care abia se deschisese şi avea o seră neacoperită vara, lucru neobicinuit în

Bucureşti, care atrăgea lumea. Spuse vizitiului să urmărească ceva mai de departe echipajul atît de vestit în Bucureşti ; dar pînă la urmă se convinse că actriţa nu minţise. Cabrioleta cu armăsarii ei albi intrase într-adevăr pe gîtul lung ca de clondir

al curţii spre căsuţa ţărănească în care actriţa se încăpăţîna să locuiască mereu.

Abia pusese pe ea halatul de moar grecesc, de un albastiu- întunecat, şi ceruse feciorului să-i aducă din îngheţata de fis- ticuri care-i plăcuse atît de mult la prînz, căci nu vrea

să mai mănînce altceva, cînd auzi larmă în curte, iar bucătăreasa năvăli pe uşă, strigînd speriată, cu ochii ieşiţi din cap :

— Au prins un hoţ... au prins un hoţ la grajd, cucoană...

Auzi alte strigăte afară şi nu ştia ce să mai creadă. Pe urmă
află de la fecior, care intră cu părul vîlvoi, ce fusese.

Vizitiul deshămase armăsarii şi intra cu felinarul în mînă în grajd, cînd văzu în colţul din

stînga două picioare necunoscute care ieşeau de subt un morman de paie. Speriat în clipa aceea, scăpă felinarul din mînă, care căzu, dar din fericire se stinse numaidecît. Din trei paşi vizitiul fusese la uşă, pe care o închise trîntind-o, îi pusese cîrligul şi începu să strige : „Hoţii...

hoţii !..." Alergă numaidecît feciorul, iar bucătăreasa trezi şi pe cele două bătrîne. Cu topoare şi furci în mîini strigară la cel dinăuntru să iasă afară. Bătrîna doică adusese lampa de la bucătărie. Poftit cu bătăi de furcă în uşă să iasă, hoţul se ivi în prag şi toţi rămaseră încremeniţi

cînd văzură cine e. Era un prieten al actriţei, actor şi el, Costache Halepliu.

— Să nu spuneţi la nimeni... vă rog pe toţi, să nu scoateţi 0 vorbă măcar. Sînt un nenorocit... sînt pierdut... dacă mi se dă de urmă... Mă caută Agia...

Cînd Frusinica află că hoţul e Costache Halepliu se înfurie de această glumă de prost gust şi-i porunci să vie numaidecît la ea. Se înfăţişă cu legătura de la gît strîmbă, plin de fîn şi de fulgi, că erau cîteva găini nărăvite care ouau în colţul acesta din grajd.

Secretar benevol al lui Aristia, om ca la treizeci de ani, cu fața suptă și brăzdată și nasul ascuțit, Halepliu juca în felurite trupe roluri mici de dramă. Frizura cu cărare în dreapta o purta cu bucle făcute cu fierul încălzit. Îi spuse Frusinicăi, îngrozit, că e urmărit de poliție ca revoluționar și

că a venit cu sufletul la gură, azi-noapte, să se ascundă aici la ea. Rîn- dașul de la grajd era plecat, iar el s-a ascuns în colțul cu fîn de așternut pe jos. Acest actor, de o vanitate bolnăvicioasă, ura toată lumea pe care o socotea solidar răspunzătoare de insuccesul său în teatru.

Era în permanentă răfuială, el şi lumea asta, ca două partide puse faţă în faţă, într-o dîrză încăierare. Se credea frumos, seducător şi-şi duşmănea colegii din teatru, cărora li se dădeau roluri de primi amorezi, găsindu-i tîmpiţi. Nu i se dădeau nici măcar roluri obicinuite, de cele mai

mici de o pagină. Se credea distins şi umbla destul de bine îmbrăcat, strîmbîndu-se cu dezgust cînd se atingea cineva de el pe Pod, una din marile lui suferinţe fiind aceea că nu putea umbla numai cu birja, căci nu avea bani. Se socotea mai deştept ca toţi din jurul lui, fiindcă

era rău de gură, se preţuia ca plin de haz, pentru că era guraliv şi mojic, spunînd fiecăruia din jurul lui ce crede despre el. Numea el asta sinceritate. Insinua că distincţia lui îi vine din faptul că e făcut de maică-sa cu unul dintre Bibeşti. Scotea bani de unde putea. Frusinica îl luase cu ea pe

vremuri, cînd cutreiera cluburile, şi acum era cunoscut în foarte multe locuri. Era chibiţ obicinuit chiar la partidele de la Vulpe, ori de la Cantacuzino de acasă. în timpul jocului adeseori Frusinica îi dădea şi lui bani, ca să ponteze, şi de cele mai multe ori boierii cînd cîştigau, nu-i luau

miza măruntă de pe masă, că le era silă, dar cînd era de plătit îi plăteau, căci le făcea la toți felurite servicii, în afară de faptul că era gazeta lor vorbită. îi ținea la curent cu toate cancanurile și întîmplările din oraș.

Ieşise afară în curte în lumina ferestrelor ca să-1 perie feciorul de fulgi cu o perie udă.

Ca să se vadă mai bine, rămăseseră pe prispa ridicată de o palmă de la pămînt, în lumina care venea pe fereastră ; feciorul culegea cu o perie udă fulgii de pe jantilica de culoarea

tutunului a lui Halepliu. Bătrîna casă ţărănească se strîmbase şi mai mult după zăpezile din iarna trecută ; un stîlp se sucise, şi pereţii i se cam burduşiseră. O mai ţineau în picioare odăile de zid ferecat, adăugate în dos de inginerul neamţ. Mulţi o sfătuiau pe Frusinica să se mute sau să-şi

ridice chiar în curtea mare de două pogoane o casă potrivită pentru mobila de preţ pe care o adunase în cursul anilor, dar ea ridica din umeri. Cînd fu dichisit cum trebuie, actorul îşi luă din nou mutra arogantă, obicinuită. Între timp Frusinica îşi bătuse capul între- bîndu-se ce

legătură poate să aibă acest Halepliu cu revoluția. Cînd el intră iar în tinda cu vitrine scumpe și se așează în fața ei, la masă, ca să-i aducă bucătăreasa ceva de mîncare, că spunea că nu a mîncat de ieri, actrița îl întrebă nedumerită, mișcînd cu iscusință mînecile largi

ale halatului de mătase albastră, ca să nu se atingă de cupa de înghețată verzuie de pe masă :

— De unde pînă unde tu revoluționar ? S-au prostit ăia de la Agie de te cred pe tine revoluționar ?

— De ce te miri ? Toată lumea ştie că sînt revoluţionar.

Se duse iritată la una din vitrinele Chippendale \ care stau faţă în faţă, în tindă, pînă la oglinda cît un perete din fund, ca să puie două pahare de cristal pe

Baccarat [5] care se. amestecaseră printre paharele de cleştar obicinuit, de pe masă. O supăra această încurcătură, căci paharele de

5 ***Baccarat* — oraş în Franţa, renumit pentru fabricarea obiectelor de cristal.**

care se slujea zilnic mergeau, firește, mai des la bucătărie, la spălat, și deci se spărgeau mai ușor. De aceea le cruța pe cele bune de tot, păstrîndu-le pentru mesele mari cu musafiri. Bătrîna doică nu vedea însă destul de bine, ca să poată deosebi gravura subțire de pe ele, nici nu auzea

uşor ca să le încerce cu unghia şi să asculte cîntarea lor uşoară şi pură. Aşa că le tot amesteca. Fusese amărîtă văzînd că serviciul de treizeci şi şase de persoane cu cîte cinci feluri de pahare de fiecare se descompletase. Acum descoperi şi alte amestecuri în vitrină şi le

alegea, aplecîndu-se şi ridicîndu-se ca să le pună în ordine.

Mîncînd ca un hămesit, Halepliu o urmărea ameţit de parfumul ei suav şi ticălos de mosc, dulce că pielea, măsurînd o cu ochii lui

rotunzi şi lacomi. Capotul de pe ea, de un albastru aproape negru, se închidea sus oval, ca o rochie decoltată, lăsîndu-i afară pe rînd umerii rotunzi şi roz-albi, după jocul aplecărilor şi întoarcerilor. Moarul grecesc, înfoiat ca bo-

rangicul, nu se lipea pejrupul vînjos, ci luneca foşnind ca o mătase peste o marmură caldă şi mlădie fiindcă, din pricina căldurii de nesuferit-; nu avea nimic altceva pe dedesubt. Aceste lunecări ale moarului vineţiu le simţea ea ca nişte

mîngîieri răcoroase, dar pe Halepliu numai foşnetul lor peste rotunjimile pietroase ale trupului tînăr îl înnebunea. Bolnav de pofte, nu îndrăznea să-şi arate gîndurile, fiindcă încercase o dată să facă doar aluzie şi fusese pe loc poftit în

uliță. Nu vrea să piardă favoarea, pentru care era invidiat, de a fi în fiece zi în preajma ei, căci știa că unii boieri ar fi plătit — și cei admiși plăteau scump — plăcerea de a le fi primită invitația, pe care o făceau acestei actrițe, ca să fie musafira

lor la masă, ceea ce ea primea de altfel, din calcul şi plictiseală, destul de rar. Tot din pricina căldurii îşi ridicase pletele aurii în creştetul capului, într-un nod întărit cu scobitori/Fusese cîndva un joc glumeţ, ca să-1 necăjească pe

Aristia cu toanele'ei şi pe care-1 juca acum ea pentru ea singură, cînd era prea cald. Fostul ei dascăl, care era subt încîntarea relativ recentei descoperiri a Venusei de la Millo, îi spunea, cu o fericită uimire, că ea are capul leit al statuii

greceşti, numai cu nasul puţin mai şumes, şi o rugă să-şi ridice părul auriu sus, înnodat în opoziţie cu fruntea, aşa cum văzuse el în reproducerile care umpluseră lumea, pentru ca asemănarea să fie şi mai desăvîrşită. Ceea ce ea

făcea, răsfă- ţîndu-se şi izmenindu-se, căci nu credea că e atît de frumoasă, folosind scobitori în loc de piepteni de sidef cu diamante, care se rătăceau pe masa joasă cu oglindă rotundă de Veneţia din odaia de dormit.

Ea găsea poznaşă, că aşa, cu părul adunat caraghios în creştet, seamănă cu guvernantele franţuzoaice, cum se aflau prin mai toate casele boiereşti. Dar nu ea avea dreptate, ci Aristia. Chiar aşa cu nodul întărit cu scobitori,

semăna mult cu Venusa de la Millo. Acum, privind-o de la spate, înnebunit de foşnetul mătasei peste tăriile dulci de gutuie pîrgitită ale trupului tînăr, Halepliu mesteca apăsat şi

urmărea jocul unor cîrlionți bălai între două tendoane ale cefei gingașe.
După ce făcu ordine în vitrină, uită de supărare și veni din nou batjocoritoare la masă, ca să mai mănînce și cu el

ocupă de cleştar lunguiaţă cu îngheţată de fisticuri. Tăind felioare din miezul verzui îngheţat, izbucni în rîs.

— Auzi, tu şi revoluţionar ! De unde şi pînă unde ?

— Cum de unde, Frusinica dragă ? Păi nu ştie toata lumea că eu sînt omul maestrului Aristia ?

Ea îl privi neliniştită o clipă şi apoi înceţoşată de un fior întrebă aproape în şoaptă, aplecîndu-se peste masă :

— Îl caută şi pe el poliţia ? De ce n-a venit aici ?

— Hei, fireşte că îl caută, căci e printre fruntaşii revoluţiei, dar n-avea nici o grijă... eu sînt îngerul lui păzitor...

Ea ridică din umeri iritată de o asemenea asigurare prea ieftină.

— îngerul lui păzitor ?

— Frusinica, să ştii un lucru de la mine, şi mă mir că nu l-ai ştiut pînă acum. -Cel asupra căruia veghează Halepliu poate să doarmă fără grijă... *Je suis une force* [1]...

în felul lui, Halepliu nu minţea. Omul acesta, care dispreţuia întreaga lume, nu admira decît trei fiinţe pentru care avea o reală afecţiune şi cărora le era foarte devotat, fără ca ele să ştie prea bine acest lucru. Frusinica, Aristia şi Eliade erau singurii pe lume pe care el îi socotea demni de admiraţie. De aceea cînd sîmbătă de dimineaţă plecase de la Agie, unde, în lipsa lui Iancu Mânu, îl vestise pe căpitanul Costache Chiorul că la miezul nopţii „complotiştii" se vor întruni la cîrciuma din Dealu Filaretului ca să puie revoluţia la cale, el alergase într-un suflet pînă la Bariera Moşilor. Răzbătuse cu greu prin mulţime, căci deşi Joia Moşilor trecuse şi plecaseră şi circul cel mare şi cele două berării de lux, cu ghirlande şi cu cadîne care jucau după daulă şi clarinet danţul pînteculuí, mai rămăseseră încă ţuicăriile şi barăcile mici de pînză cu minunăţii de tot soiul. Se opri în grădina lui Eliade, chiar în faţa unei roate a noroculuí, şi de acolo, dînd două parale de aramă unui băieţaş, îl trimise cu un bilet la profesor : „Nu vă duceţi deseară la cîrciuma din Dealu Filaretului", îi scria cu slove chirilice. S-a luat după băieţaş să vadă dacă a intrat şi 1-a aşteptat după un dud pînă cînd a ieşit. Atunci, abia, s-a liniştit. Îl cunoştea pe Eliade de cînd îi fusese elev la Filarmonică. Acesta cînd a citit biletul s-a îmbolnăvit de-a binelea, aşa încît n-a fost o minciună cînd a trimis vorbă că e bolnav şi nu poate veni.

Aristia zăcînd în pat nu i s-a părut că ar putea fî arestat, aşa că s-a plimbat în voie pe Podul Mogoşoaiei şi s-a dus la cazinou să vadă cine mai e pe acolo şi ce se mai aude. Pe la zece seara, ştiind că vizitiul e cu Frusinica, venise şi se ascunsese în grajd. Ştia că, aşa cum se înţelesese, Agia îl va căuta pe

acasă, ca să se afle de către toţi că e urmărit, şi mai ştia că va fi tărăboi mare cînd va fi descoperit ascuns în grajd la Frusinica Băl-Ceaurescu.

Acum mînca şi bea cu poftă, în timp ce actriţa rămăsese pe gînduri, cam speriată.

— Ascultă, Halepliule, caută numaidecît pe maestrul Aristia. Spune-i că vreau să-i vorbesc negreşit. Trebuie să afle că e în primejdie... Trebuie să-1 aducem să-1 ascundem aci. Vasi- lico, spune lui Marin să înhame murgul la cotigă. Aşa, te duci cu cotiga, să nu te muşte cîinii... Aproape că îl sculă de la masă.

După ce-şi aranjă din nou jacheta scurtă şi-şi potrivi cu grijă pălărioara cu fund mic şi margini rotunde, Halepliu stătu liniştit ca să-i facă Frusinica legătura, căci ea nu putea suferi o legătură la gît prost făcută, şi apoi se urcă în cotiga de lapte, alături de Marin, pornind, chipurile, ca să-1 caute pe Aristia. în prag se răzgîndi şi se hotărî să-i mărturisească Frusinicăi că de patru zile maestrul e bolnav de holeră, dar nu găsi cu cale s-o tulbure şi renunţă. Se duse însă de-a dreptul la Aristia acasă, ca să vadă cum îi mai e. îl găsi mult mai bine, dar îngrijorat.

— Haleplîule, de unde vii ? Şi fără să-i mai dea timp să răspundă, îi spuse alarmat şi el : Nu te mai duce acasă... Te-au căutat cei de la Agie. A venit Bănescu să-mi spuie. Se bucura, ticălosul... Să ştii că ăsta ţi-e cam duşman, ascunde-te pînă mîine aci prin vie.

— Am dormit, în fîn, în grajdul Frusinicăi, îl lămuri Halepliu prefăcîndu-se nedumerit de cele ce i se spunea. Maestre, vă caută şi Frusinica, vrea să vă vază.

Tomnatecul şi frumosul palicar tresări înfiorat, acoperin- du-se în grabă cu pătura fină de păr de cămilă.

— Nici nu-i spune, nu vreau să mă vază cumva bolnav. Lasă că-i trimit eu o scrisoare. Ascunde-te în cramă.

Aci îl găsiseră a doua zi duminică, în zorii zilei, Bălcescu şi ceilalţi care scăpaseră nearestaţi în Dealu Filaretului şi se pregăteau să plece la Telega.

Ion Brătianu iu şi el foarte activ în duminica asta înso-
> rită, cînd cei mai mulţi dintre căuzaşi stăteau ascunşi, ca în-gropaţi în pămînt. Avea o idee a lui şi nu vrea să renunţe la ea, deşi pe uliţe erau mai mulţi dorobanţi şi spioni ai Agiei decît trecători. Costache Chiorul nu izbutise, cu toată truda lui, să aducă în beciurile Agiei decît cîţiva inşi, dintre cei mai mărunţi. De nerecunoscut, cu barba rasă, cu mustaţa scurtată, cu ochelari albaştri, Brătianu căută mai întîi pe Nicoale Golescu la Belvedere, unde intră îmbrăcat ca un vînzător de covoare şi îl află ceva mai bine. Din pragul odăii

discută cu el data izbucnirii revoluţiei în Bucureşti şi—1 află de aceeaşi părere, hotărînd-o amîndoi pentru noaptea de miercuri spre joi, către trei dimineaţa. Apoi cutreieră mahalalele, aşa, îmbrăcat ca un vînzător, cu două covoare persane pe umăr, vestindu-şi cîrciumarii să-şi aibă oamenii gata, dar să aştepte un semn de la el. Fu mai greu de vorbit cu Axente Sever şi cu dascălii lui ardeleni. Acesta îi spusese că el cu tabacii nu pornesc decît după ce mişcarea se va fi început. Va da, aşa înainte, doar şapte-opt oameni, care să tragă clopotul Mitropoliei, făcînd şi pază în jurul lui. Ii spuse şi lui Brătianu că e foarte supărat de întîmplarea de la cîrciuma din Dealu Filaretului, căci dascălul se încăpăţîna să creadă că totul a fost din vina boierilor.

În vremea asta, cînd se înserase binişor, după ce se ospătaseră şi luară merinde şi cu ei, Eliade şi Ştefan Golescu se urcaseră în trăsura galbenă a lui Rosetti şi porniseră spre bariera Bragadirului, unde-i aştepta caleaşca de la Belvedere, după planul stabilit cu Deivos.

Cam o jumătate de ceas după plecarea lor, Brătianu se întoarse din nou în ascunzătoarea de la Pavlicioni, unde-1 aşteptau mereu neliniştiţi şi cei doi mari negustori.

După o masă atît de îmbelşugată ieşiseră să se plimbe prin vie şi-apoi se întorseseră să-şi bea cafelele şi să tragă ciubuce pe cele două sofale din ceardac. Nu era întuneric, mai ales ca luna era pe jumătate gălbuie într-un cer sticlos. Socoti că e locul şi timpul să convertească pe cei doi, care i se părură copţi, speriaţi cum erau, să devie masoni.

— De ce sînteţi dumneavoastră, domnilor, atît de îngrijoraţi ? Uite, eu asta nu pricep...Hagi Curţi zîmbi, pasămite, în umbră, judecînd după moliciunea glasului :

— Apoi vezi dumneata, boierule, e şi greu să înţelegi... Dumneata mi se' pare că ai împlinit săptămîna trecută, după cîte am auzit, douăzeci şi şapte de ani, iar eu am tocmai cincizeci şi patru, iar prietenul meu Dobrovici e trecut de şaizeci... Apoi tot una e ?

— Nu e vorba de tinereţe, domnule Hagi Curţi... E vorba de altceva... E vorba că eu am prieteni puternici, pe care poci să mă bizui. De aici vine curajul meu.

Dobrovici mîrîi, cam toropit totuşi de masa bună :

— De... dumneavoastră, boierii, vă cam ajutaţi între dumneavoastră. Dar pentru noi, negustorii, e mai greu... Ce-i pasă boierului Costache Rosetti că e arestuit cînd unchiul lui e mare logofăt halea ?... Îţi trebuie mult curaj ca să fii negustor azi. Spuse fraza din urmă la întîmplare, mai mult ca să-şi ascundă gîndul care era: „îţi trebuie multă neghiobie ca să te bagi între boierii care luptă pentru libertate", căci altfel solidaritatea negustorilor era ştiută.

Brătianu, răsturnat pe scaun, cu picioarele sprijinite pe sofaua pe care stăteau cei doi cu picioarele adunate subt ei, prinse aşa în umbră privirea lui Pavlicioni, care îl încuraja pe calea începută. Acesta personal, deşi legat de Hagi Curţi, ştiindu-l hagiu, nu avusese curajul să-i vorbească pînă acum despre masonerie.

— Nu despre astfel 'de prieteni am vrut eu să vorbesc, domnilor... A fi boier azi nu e mare lucru, dacă eşti împotriva stăpînirii. Nu aţi văzut ce-a păţit Mitică Filipescu ? Despre altfel de prieteni vreau să vorbesc... Despre oamenii care sar de la capătul lumii ca să te ajute să ieşi de la închisoare, de pildă... Uite, astfel de prieteni am eu în fratele Costache Rosetti, ori în fratele Pavlicioni, care e aici de faţă. De fapt nu sînt numai prieteni, ci adefăraţi fraţi cu legămînt juruit... Aţi auzit despre frăţietatea francmasonilor ?

Cei doi auziseră ei ceva despre asta : li se spusese că Ion Cîmpineanu şi Eliade sînt francmasoni, dar nimeni nu le vorbise despre asta anume. Acum ascultară un ceas întreg pe Brătianu şi apoi pe Pavlicioni, vorbindu-le despre puterea grozavă a Marelui Orient, despre ceremoniile oculte care leagă prin jurăminte cumplite, despre frumuseţile gradului Rose-Croix.— Eh, pricepeţi acum izvorul puterii noastre ? Cînd am plecat noi acum trei luni, noi am plecat din îndemnul unor oameni care au mai făcut revoluţii, care ştiu ce e o revoluţie şi pe al căror sprijin ne putem bizui... O dată cu noi a plecat cuvîntul către toate lojile dinspre răsărit, ca să ne dea pe loc ajutorul de care avem nevoie... Ceea ce nu spunea era că ei, care veniseră în primăvară de la Paris,[1] se socoteau deasupra masonilor din ţară, peste care voiau să treacă dispreţuitori.

Ca să-i impresioneze pe naivi, masonii se lăsau acuzaţi de către reacţionari că ei ar fi urzit în taină toate revoluţiile din Franţa şi de aiurea, că puterea lor e fără margini, iar în intimitate, cînd doreau să facă prozeliţi, îşi atribuiau, se pare, de-a dreptul asemenea merite. Mai mult decît laudele lor despre pretinsa putere a Marelui Orient de a face revoluţii, îi tulbură pe cei doi, însă, faptul că Pavlicioni le arătă că în lojile masonice sînt mulţi negustori din lumea întreagă, la care ei se vor putea adresa ca la nişte fraţi, cu o încredere fără margini, pentru ca să încheie afaceri de tot soiul. Îşi dăduseră bucuroşi adeziunile şi rămăsese stabilit că în cursul lunii iulie să aibă loc ceremonia iniţierii.

Astfel se încheie în Bucureşti, în pacea înşelătoare a nopţii, duminica de 6 iunie, care fusese atît de însorită şi atît de zbuciumată în acelaşi timp.A doua zi, luni, avu loc pentru cei rămaşi în capitală o adunare la Voinescu II acasă, căci nici el nu participase la şedinţa cu bucluc, aşa că putu scăpa de bănuielile Agiei ; oricum, grijulii, nu se întîlniră în casa părintească, spaţioasă şi ascunsă în fundul unei grădini imense (Voinescu II era unul din cei şaptesprezece-optsprezece boieri fruntaşi care participau la revoluţie, din cele şaptezeci de mari familii, dar familia lui era, trebuie spus, dintre cele noi în acest rang). Fură chemaţi la această consfătuire căuzaşi aleşi pe sprînceană, căci din spirit de intrigă şi pretenţii de ierarhie politică nu erau primiţi la aceste şedinţe de către cei care ţineau ţtele în mîini decît numai cei socotiţi de ei că au destulă greutate socială. De astă dată se hotărî să nu vie nici unul dintre cei care fuseseră sîmbătă seara în Dealu Filaretului. Adunarea se ţinu în. căsuţa pe care, la fel cu ceilalţi boieri tineri, ca şi fiecare din fraţii Goleşti, de pildă, Voinescu II o avea anume izolată

pentru viaţa de holtei şi unde de astfel se şi ţineau şedinţele literare săptămînale ale „Asociaţiei literare",

în după-amiaza toropită de soare se strecurară pe uliţa adormită, strîmbă şi pustie, vreo douăzeci de căuzaşi, care pătrunseră pe rînd, lăsînd să treacă timp de la unul la altul, în căsuţa de pe dîmb, scundă şi acoperită cu olane înverzite.

Fură de faţă astfel Bolliac, Brătianu, Golescu Albu, Pavlicioni, Scarlat Kretzulescu, Costache Bălcescu, arhimandritul Snagoveanu, Danielopolu, pictorul Negulici şi bineînţeles Voinescu II şi alţii. Veni şi Aristia, care se însănătoşise brusc. Axente Sever nu vru să vie nici de astă dată. Stătură, aşa cum se obicinuia la şedinţele literare, care pe unde apucară, în odaia lungă şi cu tavanul jos, cei mai mulţi lungiţi pe sofale. De la început Brătianu luă cuvîntul spunîndu-le de ce nu vine Nicolae Golescu şi arătînd că a intervenit o schimbare faţă de cele stabilite mai înainte. El şi cu Nicolae Golescu sînt de părere că revoluţia trebuie să izbucnească noaptea şi anume, la două ore după miezul nopţii, miercuri spre joi. Voinescu II, uimit de această propunere, le aminti că s-a mai discutat acest lucru şi că ar fi o greşeală să se schimbe hotărîrea luată. Bălcescu, înainte de plecare, a arătat limpede că revoluţia nu este un complot în întunericul nopţii, ci "o mişcare vie care trebuie să fie a poporului însuşi, că din cea dintîi clipă trebuie să fie prezente mase mari din toate straturile sociale.

— Ţi-aduci aminte, frate Brătianu, discuţia noastră de săp- tămîna trecută ? Eu nu poci uita părerea lui Bălcescu că nu trebuie să mai fie complot, că e nevoie ca masele populare să se adune dintr-o dată... să freamăte laolaltă, să se încălzească şi astfel să pornească fără şovăire, toţi ca un singur om, încît să zădărnicească orice rezistenţă a domnitorului şi a oamenilor lui... Aceasta se poate întîmpla numai dacă semnalul revoluţiei este dat în plină zi, atunci cînd uliţele Bucureştilor sînt înţesate de lume, cînd Agia va fi neputincioasă să ia vreo măsură. Dimpotrivă, noaptea ne vom putea aduna prea puţini... Nu vom avea ţinte potrivite pentru ceea ce vrem noi...

Costache Bălcescu fu şi el de aceeaşi părere cu Voinescu II, adăugînd că trebuie aşteptat să se înceapă mai întîi în ţară, pentru ca ocîrmuirea să fie între două focuri ; dar Ion Brătianu ţinu cu îndîrjire la părerea lui, arătînd că o mînă de oameni hotărîţi pot mai mult decît mulţimile haotice.

Arhimandritul Ioasaf Snagoveanu, un bărbat înalt, negricios, cu faţa lungă încadrată într-o barbă neagră şi

mătăsoasă, fu şi el de părerea lui Voinescu II, şi interveni cu o voce gravă, care venea parcă de subt o boltă :

— Domnule Brătianu, nu te cunosc prea bine, văz însă că eşti foarte tînăr, aproape un copil. Aici arhimandritul Snagoveanu se lăsa înşelat de înfăţişarea chipului de adolescent pe care-1 avea în noua lui înfăţişare cel pe care lumea şi începuse să-1 cheme „Firfiricu"... Ar fi bine să asculţi de cei mai în vîrstă decît "dumneata, care cunosc şi ştiu mai multe.

Arhimandritul Snagoveanu se vedea mai bine ziua în fruntea mulţimii, cu crucea în mînă şi, dimpotrivă, nu se vedea de loc umblînd pe furiş, noaptea.

Ion Brătianu luă din nou cuvîntul şi, foarte vioi, cu un torent de fraze rostite sonor, cu o voce din cap, care îngrozi pe Voinescu II, căci se temea că vor fi auzite şi dincolo de pereţi, izbuti să aducă pe cei mai mulţi de partea lui. Se hotărî deci ca semnalul revoluţiei să se dea în noaptea de miercuri spre joi. Se stabili apoi lămurit planul mişcării lor în această noapte. Ion Brătianu va veni cu o ceată de oameni hotărîţi pe la Oborul Vechi, aşteptînd pe maidanul din dosul bisericii Caimata. Axente Sever urma să vie cu tabacii între Sfînta Vineri şi Hanul Roşu. Altă ceată se va adună venind din Dealu Spirii subt podul de la Mihai-Vodă. Se vor mai împărţi în acea noapte ultimele arme. Cînd va suna într-o dungă clopotul cel mare al Mitropoliei, toate cetele vor porni spre palatul lui Bibescu, de dincolo de gîrlă.

Pentru manifestaţiile care vor urma, fiecare şef de ceată va lua mîine, ziua, de la prăvălia lui Danielopolu cîte un steag mare tricolor, pe care-1 va pune acasă în ţinte pe beţe lungi potrivite. Vor lua, de asemeni, tot de la Danielopolu, cîteva traiste cii cocarde tricolore, care se vor împărţi mulţimii de cum se va lumina de ziuă. Tot mîine, marţi, Voinescu II, Aristia şi pictorul Negulici se vor întîlni după-amiaza acasă la Negulici, de unde unii căuzaşi intelectuali, care nu aveau destulă greutate socială ca să fie chemaţi azi, vor ridica afişele necesare, Proclamaţia tipărită şi unele cuvîntări scrise, care se vor citi în cursul dimineţii de joi în diferite pieţe ale oraşului. Va trebui ca în cîteva ceasuri să se răspîndească mii de asemenea afişe şi texte ale constituţiei. Pentru asta grupul de pictori, actori şi scriitori dintre căuzaşii mai mărunţi va ţine sfat la Negulici, prezidat de Voinescu II şi Aristia, ca să găsească mijloacele cele mai bune pentru răspîndirea cuvîntului revoluţiei.

Aleseseră locuinţa lui Negulici, fiindcă era în fundul unei curţi îngrădite cu uluci înalte, iar în spatele ei era o grădină prin care la nevoie se putea fugi. Casa era joasă, dar

avea odăi mari ca nişte magazii. Era de nelocuit, căci se încălzea greu, dar după ce focul cel mare îi nimicise locuinţa şi tot ceea ce avea, lucrări şi mobilier, pictorul nu găsise nimic mai potrivit ca să-i poată sluji şi de atelier. Hotărîseră să se întrunească după-amiază, căci era timpul cel mai potrivit, fiindcă oraşul era mai tot pustiu şi adormit din pricina căldurii. Deci se adunaseră aci Voinescu II, Negulici, Aristia, Bolintineanu, Scarlat şi Ştefan Turnavitu, Zâne, Teulescu, Apoloni, cei doi fraţi Cătină, pictorii Rosenthal, Iscovescu, iuncăruî Niţă Magheru, Mihăiieanu, fostul secretar al teatrului, prieten cu Aristia, ca şi Zăgănescu călugărul, Paleologu, Mavromati, profesorul Dumitru Rădulescu şi popa Dumitru Georgescu şi încă vreo doi. Şedinţa fu de altfel foarte scurtă şi cel dintîi care ieşi, cn o săculteaţă înţesată de hîrtii şi cocarde, fu Aristia, care scoase capul cu grijă pe portiţă şi numai cînd îi făcu semn Halepliu ieşi de-a binelea. Actorul fusese însărcinat să facă de pază afară, transmiţînd semnele, pe care urma să le primească în caz de primejdie de Ia alţi doi actori care vegheau încă mai departe, unul în stînga şi altul în dreapta casei.

— Du-te tu cu ele şi ascunde-le la cramă în butoaie. Mîine seară, miercuri, le aduci pe la unu noaptea în spatele bisericii Boteanu, unde ne întîlnim cu ceilalţi din grupul nostru... Vezi, fereşte-te de Agie, că te caută mereu... Ţe-au căutat şi azi pe acasă, mi-a spus adineauri Mihăiieanu.

— Adică... maestre... mîine, miercuri ? bîlbîi actorul, speriat că va ascunde afiptele la cramă, dar şi bucuros că afla data precisă care-1 interesa.

— Mîine seară... mîine seară după miezul nopţii se va da semnalul libertăţii, Halepliule... Va fi o dată istorică. Pe lîngă ei trecu o birjă cu coşul ridicat, şi Aristia se raz- gîndi dintr-o dată. Făcu semn birjarului să stea şi luă din mîna lui Halepliu săculteaţa înţesată

.— Lasă că le iau cu mine. Tu vino mîine pe la miezul nopţii la mine acasă, ca să pornim împreună. Va veni şi Mihăileanu, Mavromati, arhimandritul Snagoveanu, Zăgănescu şi alţii.

Halepliu se uită lung după birjă şi se hotărî să se duca numaidecît la Agie. Cunoştea intrarea din dos pe unde erau aduşi cei arestaţi. Dar nu-l găsi acolo pe Iancu Mânu, şi, hotărît de data asta să stea de vorbă de-a dreptul cu el, numai cu el, amînă pe a doua zi dimineaţa.

Deştepfii între ei

Păşind miercuri pe la zece în odaia cea mare de la Agie, Halepliu se înclină de la uşă, ducînd pînă jos pălărioara lui rotundă şi cu fundul tare, apoi se apropie de biroul europenesc la care lucra aga Iancu Manu.»

— *Saliu!*[6]... căci ţinea să se ştie că el cunoaşte limba franceză, că nu e un oarecare acolo.

Cel de la birou nu-i răspunse la salut, căci i se părea ridicol să răspundă unui asemenea tip. Ridică spre el ochii mari, îşi trecu limba pe subt mustaţa groasă, tunsă scurt şi cănită, dar căneala nu i se luă pe limbă, fiindcă era totuşi o idee de loc potrivit cu forfecuţa între buzele senzuale, pline, şi firele înnegrite. îşi împreună însă mîinile pe piept şi spuse cu un fel de admiraţie :

Eşti. un straşnic pezevenchi, Halepliule.

— Sînt patriot, *Eselans*[7], îi răspunse celălalt cu demnitate... Numai amorul patriei...

— Eşti un straşnic pezevenchi, îi spuse Iancu Manu din nou, fără să-şi mişte capul înclinat pe umărul stîng.

— Sînt patriot, *Eselans*...

— Eşti un patriotos, dar eşti şi pezevenchi... Mi-ai plăcut!

6 ***Excellance* — excelenţă (fr.).**

Dacă m-aţi fi ascultat de la început, astăzi toţi aceşti duşmani ai patriei ar fi fost în beciurile Agiei. Eu vi i-am *denonsat*[1] la timp, dar fiindcă nu sînt *renome*[2], nimeni nu m-a ascultat.

În afară de faptul că suferea fiindcă i se tăgăduia talentul de actor, Halepliu era amărît şi fiindcă nu i se recunoşteau nobleţea şi distincţia naturală. Se credea superior tuturor celor din jurul său prin naştere, susţinînd că este un fiu natural al unui Bibescu, fără să poată preciza al căruia dintre ei, şi prin cultura lui de om care vorbeşte franţuzeşte, dar toate acestea pretindea el că nu i se recunosc din pricină că nu e *renome*. Tot din pricină că nu e *renome*, i se părea lui că Iancu Mânu nu ţine socoteală de denunţurile pe care le făcea la Agie, unde serviciile lui erau astfel dureros nesocotite. Ah, dacă ar fi fost *renome*... Era marea lui suferinţă. Cum îşi aducea aminte de asta, faţa lungă şi brăzdată i se împietrea, iar nasul ascuţit i se făcea lucios. îi era silă de lumea asta ticăloasă, lipsită de caracter.

Iancu Mânu vîrî într-un sertar mîna grasă, plină de inele după felul oriental, deşi altfel se îmbrăca europeneşte, la Gheorghe Coengiopolu în Lipscani, unde hainele i le croia Coulevrin, adus anume de la Paris. Din cutia lustruită a sertarului scoase, fără să se uite, o punguliţă de culoarea tutunului, pe care i-o aruncă lui Halepliu pe birou.

Acesta întinse mîna fără grabă şi pipăi conţinutul pe dinafară.

— Ce sînt astea ? Acadele ?

— Nu... Treizeci de galbeni.

— Cam puţin, *Eselans*... Spionii dumneavoastră vă costă mai mulţi bani şi nu vă sînt de nici un folos.

— Am să-ţi dau mai mult mîine, dacă îmi vei aduce acum alte ştiri... De aeeeea te tot caut.de cîteva zile... Trebuie să ne spui numaidecît unde se întîlnesc din nou şefii complotiştilor... Şi mai cu seamă vreau să punem mîna pe hîrtii... Să-i prindem pe propaganţi cînd au buzunarele pline.

Halepliu îşi aminti dintr-o dată de Aristia şi se făcu alb la faţă. Acasă la el, la maestrul lui, Aristia, erau afiptele şi textul Proclamaţiei. Se ridică în picioare şi rosti plin de demnitate :

— Arhonda, văd că dumneata mă socoteşti spion... N-am gîndit că merit această poreclă insultativă... Mi-aţi brizat inima, arhonda. Vocea lui era de o sonoritate de vioară plesnită, dezarticulată şi neaşteptat îndurerată. Parcă spunea crîmpeie din ceva ştiut mai dinainte, dar de o sinceritate pe care niciodată el nu o putea vădi pe scenă, căci atunci cînd juca în faţa publicului, juca din cale-afară de scîrbit, tocmai

pentru că ţinea să facă impresie deosebită şi punea accente false, pe care, prost cum era, el le credea valoroase, aşa cum îşi presăra şi vorbirea cu „radicale", tot ca să facă impresie deosebită.

Iancu Manu vru să-i trîntească în faţă, cu cinismul lui obicinuit, un răspuns tăios, căci protestarea actorului i se păru obraznică. Ceva de pildă ca : „ei, nu eşti spion, dar îţi vinzi prietenii pentru bani, la Agie..." Dar îi văzu ochii fără gene înroşiţi de lacrimi, care acum i se scurgeau de-a lungul nasului, şi fu tulburat şi el.

Halepliu se gîndea în clipa aceea la Aristia, care-1 ţinuse într-o odaie la el, cînd începuse să joace teatru, care-i dădea hainele lui vechi să le potrivească la croitor şi să le poarte, care-i dădea şi acum bani de masă. Nu... nu putea să-1 denunţe pe Aristia şi nici pe Eliade nu putea. Mai ales pe Eliade... Amîndoi însemnaseră mult în viaţa lui de actor, veşnic flă- mînd... E drept că aceşti doi oameni de inimă se purtaseră la fel cu toţi elevii şcoalei de teatru. După cîţiva ani de succese care stîrniseră entuziasmul patriotic al tuturor iubitorilor de spectacole dramatice în limba românească, între întemeietorii Societăţii Filarmonice intrase dihonia şi începuse între ei un adevărat război. Asta dusese la desfiinţarea societăţii, căci nu se mai plăteau sumele subscrise de sprijinitori. Urmară zile grele pentru elevele şi elevii bursieri ai Şcoalei de declamaţie, fiindcă erau mai toţi tineri şi nevoiaşi. Fără Eliade şi Aristia n-ar fi putut s-o scoată la capăt. Îndeosebi Halepliu nu putea uita că într-o seară de iarnă, pe visdol, intrase în odaia lui, rece ca o gheţărie, dascălul său, Eliade, care, nemaivăzîndu-1 timp de o săptămînă şi bănuind că e bolnav, căutase să-i dea de urmă. Lucru foarte greu, întrucît neizbutind să plătească niciodată chiria, Halepliu se muta pe furiş, mai întotdeauna noaptea, căci n-ave'a alt calabalîc decît hainele de pe el şi cîteva cărţi. Nici aici, unde sta la o văduvă de lăutar, nu plătise chiria de vreo două luni, iar de o săptămînă zăcea la pat, ne- maiputînd cutreiera birturile ca să găsească pe cineva să-i plă-
tească şi lui o masă. Cînd a intrat profesorul cu obrajii înroşiţi şi mustaţa udă de fulgii topiţi pe ea, Halepliu a crezut că se răstoarnă cerul. Eliade, înţelegînd din răspunsurile încurcate ale elevului său cum stau lucrurile, ieşi din nou pe uşă, întor-cîndu-se cam peste o jumătate de ceas. Venea întovărăşit de un băiat de la circiuma din colţ, care aducea în spate un sac de lemne. El însuşi ţinea în braţe un clondir de vin roşu, cum şi o pungă mare, pămîntie, cu de-ale mîncării. Proprietăreasa, vă- zînd despre ce e vorba, făcu numaidecât focul în: sobiţa de tablă şi puse vinul roşu la fiert cu zahăr. în scurt timp în

odăiță era atît de cald, că Eliade îşi scoase mantaua, căptuşită, de pe el. Halepliu, care nu mai mîncase de atîta vreme, găsi că var- nevicii cu hrean, brînza albă şi halvaua cu alune sînt o mîncare demnă de eroii unei tragedii. Dar asta nu fuse nimic, încălzit de vinul roşu fiert cu zahăr şi scorţişoară, actorul nu numai că se sculă din pat, dar începu să declame prin casă tirade întregi din rolele învăţate la şcoală. Se întîmplă atunci un lucru neaşteptat. Eliade, care la examene şi în notele din gazetă fusese foarte aspru cu el, acum, încălzit de-a binelea, exclamase cu o voce puternică: „Halepliule, tu eşti un mare talent..." Actorul a început să tremure şi i-au dat lacrimile. Nimeni nu-i mai spusese pînă atunci că are talent şi, vai, nimeni nu i-a mai spus nici de atunci încoace. Din seara aceea de iarnă Eliade era un sfînt pentru el. N-avea importanţă că mai tîrziu a uitat să-i repete această neasemuită părere. Se găsise un om care o dată măcar în toată viaţa să-i spună şi lui că e un mare talent. De cîte ori se gândeşte la asta îi dau lacrimile. Cum ar fi putut deci să nu-1 vestească in taină, prin acel bilețel neiscălit, să nu se ducă sîmbătă seara la circiuma din Dealu Fila- retului, unde el îl trimisese pe căpitanul Costache Chioru ca să-i ia pe toţi căuzaşii ca din oală ? Ah, nu, îşi zise Halepliu, înduioşat şi acum de propria lui frumuseţe sufletească, nu, în inima mea creşte floarea recunoştinţei!... Şi lacrimile îi curgeau de-a lungul nasului uscat... Ah, acest ticălos de Iancu Mânu, care-1 vinde pe vodă, asta ştie toată lumea, îl crede pe el spion ! Spion el, care... Se frînsese tot, şi trupul i se zgîlţîna de plîns.

— Ah ! Jigniţi astfel un suflet de artist... Ştiţi dumnea-voastră, arhonda, ce e un suflet de artist ?

Iancu Mânu rămase buimac pe scaunul lui, cu spătar înalt, căptuşit" cu catifea cafenie.Celălalt se plimba acum prin odaia lungă şi joasă, gîndin- du-se la Aristia şi la Eliade şi plîngînd cu sughiţuri. îi era o milă nesfîrşită mai cu seamă de el însuşi, care e atît de neînţeles în viaţă.

Aga se sculă de la birou şi veni lîngă el, spunîndu-şi că trebuie să-1 potolească cu orice preţ, fiindcă vrea să-i dovedească lui Bibescu, neapărat, că el veghează şi că îi are pe complotişti în buzunar. în definitiv cariera lui depinde de domnitorul ăsta îngîmfat şi zevzec, care merge cu ochii închişi spre prăpastie. Veni lîngă Halepliu şi-i puse mîna, teatral îndurerat, pe umăr.

— Cum poţi să-mi spui că eu nu ştiu ce e un suflet de artist ? Dumneata nu ştii că toţi poeţii şi pictorii găsesc la mine casă' deschisă şi ajutor oricînd ?

Halepliu ştia acest lucru. întreg Bucureştii ştia asta. E drept că pe acest boier fălos şi lacom, care se crede foarte deştept, îl plictisesc poeţii şi pictorii, dar gingaşa lui nevastă e o mare iubitoare a cărţilor, a muzicii şi picturii. Anicuţei Manu îi dedicase Eliade cu douăzeci de ani mai înainte acel faimos *Sburat or ui,* pe care Aristia îl citea atît de frumos. Era nelipsită la teatru cînd se dădeau spectacolele în sala joasă şi îngustă de la Momolo, cu lojile roşii, despărţite de stîlpi de lemn. Trimitea de acasă slugile cu covoare, scaune şi flori să-i gătească loja ei, a doua, alături chiar de loja lui vodă.

Văzîndu-1 căzut pe gînduri, Iancu Manu stărui, nu fără să-şi amintească mînios că l-au costat destule parale şi aceste toane ale nevestei.

— Ştii că i-am pozat lui Rosenthal de ne-a zugrăvit pe toţi... pe mine, pe nevastă-mea şi copiii, acum ea ar vrea să ne facem portreturile şi la Negulici...

Aci Halepliu se înseninâ dintr-o dată şi nu mai ascultă ce-i spuse mai departe aga despre, dragostea lui pentru artişti. Ce nevoie era să-1 vîndă pe Aristia ori pe Eliade ? Negulici avea şi el Proclamaţia şi afipte la el. Cum nu s-a gîndit la asta ? Şi se înveseli brusc.

Iancu Manu se socoti pe sine însuşi un mare actor, văzînd cum 1-a îmbunat pe acest om atît de îndurerat.

— Ei, hai, stai jos, să spui să ne aducă aci cafele şi ciu- bucuri.

— Nu trag ciubuc, *Eselans...*

— Foarte bine, ai să bei cafea... Eu am.să iau şi ciubuc.

Ei, atunci cum facem ? Poate un patriotos atît de mare ca dumneata să nu ajute patria în aceste momente grele ?

— *Eselans*, sînt gata să mă jertfesc pentru patria mea... Vă voi spune ceea ce doriţi să ştiţi, dar cu o condiţie. Trebuie să nu se afle nimic. Altfel e cu neputinţă... înţelegeţi... onorul şi cinstea mea nu-mi permit altfel. Şi rămase cu faţa uscată şi rasă, toată ţeapănă, cu buzele cu linii tari strîns apăsate.

Aga tresări încruntat şi-şi împreună palmele.

— Foarte bine... Vei rămîne aci la Agie fără nici o grijă. Vei bea cafele şi vei lua cîte mese vei pofti...

— Nu, *Eselans*... Nu aşa... Vreau să ştie toată lumea că sînt arestat... înţelegeţi, vreau să fiu arestat in văzul lumii... Nu e un *capris* [7], dar e că numai aşa voi scăpa de bănuială şi de maltratări. Şi, din nou îşi apăsă buzele ca să arate că în privinţa asta e neclintit... Vreau să fiu purtat pe ulicele oraşului între dorobanţi, cu mîinile legate la spate, ca să vază toată lumea, şi acei neruşinaţi scribi ai lui Mihăiîeanu, că m-am jertfit pentru patrie.

După ce mai discutară puţin se ajunse la o înţelegere, Halepliu va porni cu o căruţă a poştei spre Craiova. Va fi ajuns pe drum de altă căruţă a Vorniciei, arestat şi adus înapoi la Bucureşti.

— Aşa e foarte bine/ *Eselans*... Şi aşa, toată lumea ştie că am închinat o piesă, scrisă de mine, lui Iancu Bibescu, fratele domnitorului... cîrmuitorul de la Craiova... Toţi vor crede că am vrut să plec la Craiova, ca să i-o duc ; vreau să fiu însă adus într-o căruţă de poştă, ca să se vază mai bine că am vrut să plec.

Pe Iancu Mânu îl pufni rîsul, dar îşi spuse că totuşi trebuie să împace un om atît de simţitor şi îşi transformă hohotul lui, cunoscut în saloane, într-un zîmbet dulceag.

— Atunci, gata... Acum e zece dimineaţa... Pînă la douăsprezece, fă să ştie ai lui Mihăiîeanu că ai plecat... Dar uite ce-i: Nu le mai spune că ai închinat o piesă lui Iancu Bibescu... Spune-le că fugi de frica Agiei, care te bănuieşte patriotos... de-ai lor. Se ridică şi veni lîngă el. îl bătu pe umăr, ca să-l facă să se scoale de pe scaun. Ei... hai ! Acum spune ce ştii...

Celălalt întîrzia nedumerit, mirat. Apoi îşi întoarse ochii fără gene, apropiaţi la rădăcina nasului ascuţit, spre aga, şi-i spuse mereu mirat :

— Da, dar n-am vorbit...

— Ce să vorbim ? îl întrebă aga nedumerit.

7 ***Caprice* — capriciu, toană (fr.).**

— Nu mi-aţi spus cu ce mă ajutorez eu aici. Cît mi se cuvine pentru asta ?

Iancu Manu simţi că i se umflă capul. Crezu că înnebuneşte. Scamatorul ăsta îşi bate cumva joc de el, sărind deodată aşa, fără ruşine, de pe o latură pe alta, de la faţă la dos ? Neruşinarea asta era obicinuită la marii boieri, la cei din protipendadă, care voiau să arate prin asta cît de puternici sînt, încît îşi pot îngădui orice chiar faţă de adevăr, dar ca o stîrpitură ca actorul acesta, cu mutra lui de veşnic înfometat, să-i facă lui asta, i se păru că e prea-prea. Îşi ridică umerii laţi şi veni ameninţător spre el. Dar în aceeaşi clipă îşi aminti că Bibescu aştepta dovezi, dovezi scrise. Se opri brusc şi-şi întoarse figura într-un zîmbet.

— O să-ţi mai dau încă treizeci de galbeni.

— Nu-mi ajunge ca să subzist.

— Trebuie să-ţi ajungă.

Halepliu îl privi cu ochii mici, dispreţuitori, căci înţelese că-l are în mînă, că boierul acesta fălos astăzi joacă de nevoie, că n-are ce face.

— *Eselans*, Napoleon a spus o vorbă... Spionajul e o meserie murdară şi trebuie bine plătită.

Iancu Manu îşi muşcă buzele cărnoase şi dădu din oap otrăvit:

— Bine, bine... Ai să ai şaizeci de galbeni... dar numai dacă găsesc dovezi scrise... Acum spune mai repede şi nu mai pierde vremea degeaba.

Halepliu se aşează dintr-o dată jos, familiar, spre mirarea lui Iancu Manu.

— Poci spune, *Eselans,* că există între noi o *entantă* desă- vîrşită ?...

Se juca închizînd capacul călimării, care era un porumbel de bronz aurit cu spinarea retezată pentru pus sticluţa.

Aga îl privi nedumerit şi se aşează şi el din nou în fotoliul cafeniu cu spătar înalt.

— Ce mai vrei ?

— Aveţi dreptate, nu e eazul, *se ne pa le moman*[8] să pierdem timpul... Scoateţi cei şaizeci de galbeni" şi vă spui pe loc unde se găsesc acum afiptele şi constituţia acestor ticăloşi... Vă spui şi ceasul precis la care e hotărâtă izbucnirea revoluţiei... Acum numaidecît.

Iancu Mânu parcă fu lovit în moalele capului. Crezu că iar îşi bate joc de el. Se îngheboşă, de întărîtat ce era, în

8 ***Cest ne pas le moment* — nu e momentul (fr.).**

jilţul lui, tăcut, căci avea o îndelungă deprindere, de om care lucrase cu turcii, să se stăpînească. Se întrebă dacă actorul acesta nu-i va lua paralele spunîndu-i cine ştie ce baliverne, dar îşi zîmbi lui însuşi şi se înseninâ. N-are decît să bată în tipsia din faţa lui şi vor intra dorobanţii de pază de la uşă. Scoase încet, privind piezîş, două pungi cafenii, la fel cu cea pe care i-o dăduse mai înainte lui Halepliu, dar acum le aşează cu un soi de delicateţe lîngă porumbelul de bronz aurit, cu spatele retezat, ca să se pună înăuntru sticluţa cu cerneală.

Lui Halepliu îi sticlirâ ochii şi se făcu alb la faţă cînd. avu înaintea lui cele două punguţe. Răsuflă adînc şi le deschise ca să vadă aurul roşcat al galbenilor împărăteşti. Numai să-1 vadă. Apoi spuse în şoaptă :

— Afiptele, steagurile şi cocardele le găsiţi la pictorul Negulici... Semnalmentul revoluţiei se va da la noapte la ceasurile două... cînd se vor îţnîlni ca să năvălească asupra palatului lui Bibescu.

— Asta-i tot ? întrebă Iancu Mânu copleşit.

— Ce vreţi mai mult ? Să-i arestez tot eu ? Apoi se ridică încet şi ocolind biroul se apropie cu oarecare ceremonie de statura voinică a lui Iancu Manu. îi strînse mîna pe care acesta abia i-o întinse, privindu-1 în schimb cu un soi de admiraţie.

— Eşti un mare pezevenchi, musiu Halepliu.

— Sînt un suflet de 'artist, *Eselans !*

— Da... da... se îndreptă grăbit aga. Şi rosti aproape silabisit : Un suflet de artist şi un mare pezevenchi.

După» ce ieşi din curtea Agiei, tot pe poarta din dos, Halepliu îşi îndreptă şi mai mult umerii şi capul, îşi află din nou pasul sigur. Avea sentimentul că are de ce să fie mulţumit de sine însuşi. Avea în buzunarul jachetei roase, dar de croiala bună, nouăzeci de galbeni, îi arătase pe de altă parte dobitocului de Iancu Manu că e mai deştept decît el. Se gîndi apoi îndoşat că nu există om mai capabil de recunoştinţă decît Halepliu. Ce a fost el în stare să facă pentru Aristia şi Eliade nu e în stare oricine. Nu e ca leprele alea fără inimă pe care le cunoaşte el.

Trecînd pe lîngă magazinul lui Danielopolu, intră şi-şi alese un guler şi două legături noi de gît, moarate, roşcate cu ape verzi; îşi puse una pe loc. Ieşi dîn prăvălie iar cu umerii şi nasul sus. Pe lîngă. el trecu o femeie cu o pălărie vişinie lăsată pînă pe umeri, dar ridicată în faţă, de i se vedeau cei trei zulufi Je o parte şi de alta a obrajilor cam sulemeniţi. Se luă după ea, dar numaidecît îşi aminti că are multe de făcut...

în aceeaşi zi, pe la şapte seara, cînd Podul Mogoşoaiei era înţesat de lume, trecea prin dreptul casei Torok şi al temeliilor Teatrului Naţional, prin faţa prăvăliilor de lux, o căruţă împrumutată de Agie de la poştă, în care se afla Halepliu legat ou mîinile la spate, iar lîngă el, căpitanul Gheorghe. Căruţa mergea la pas, păzită de patru dorobanţi cu puştile întinse. Se vedea limpede că omul a fost întors din drum în Bucureşti. Aristia şi Mihăileanu, care tocmai urcau dinspre Cişmigiu pe lîngă casa Oteteleşanului, încremeniră de spaimă şi se uitau buimaci după acest convoi neaşteptat.

Seara pe la zece, Iancu Manu însuşi, cu şapte oameni ai Agiei, a intrat în casa cu grădina cît un pogon, dînd buzna peste Negulici, care rămase năuc într-un fotei scund, înţelegînd proporţiile năpastei. în cîteva clipe îi scotociră locuinţa, care şi aşa nu cuprindea mare lucru, căci de cînd îi arsese casa abia îşi adunase cîteva boarfe, dar aflară două steaguri, afipte, proclamaţii. Iancu Manu fu încîntat că găsi tot ce-i trebuie şi plecă triumfător., Uită să spuie ce să facă dorobanţii cu cel arestat. Aşa că tistul veni după el, să-1 întrebe. Cînd se întoarse nu-1 mai găsi însă pe Negulici. Sărise prin fereastra deschisă în grădină. Ocolise pe după nişte magazii şi trecuse într-altă grădină. Dorobanţii aveau poruncă să nu tragă, ca să nu se stîrnească zarvă, pînă cînd nu sînt arestaţi toţi cei ce trebuie să fie arestaţi. Nu traseră deci şi de prins nu putură să-1 prindă. Pictorul alergă numaidecît, punîndu-şi viaţa .în primejdie din pricina cîinilor, peste garduri pînă la Aristia. Acesta îşi aminti convoiul de după-amiază şi pricepu totul.

— Halepliu ! El ne-a vândut.

Socoteala deşteptului se dovedi astfel neroadă. Aristia îşi chemă numaidecît oamenii, pe Mihăiïeanu, pe Mavromati, pe Paleologu, şi îi trimise în grabă să vestească toată lumea că la Agie se ştie tot. El însuşi se duse la Pavlicioni să-1 anunţe pe Brătianu. Negulici alergase de-a dreptul la Deivos, că ştia că acesta îi poate vesti pe ceilalţi cauzaşi.

Cei care trebuie sa fie pretutindeni

în aceeaşi noapte de miercuri, vestit de Negulici, Deivos alergă numaidecît la Axente Sever să-i arate ce s-a întîmplat. Nu acasă, fireşte, ci acolo unde ştia că el va aştepta cu cei cinci sute de tabaci, măcelari şi cărămidari ai lui desfăşurarea întîmplărilor. îi găsi deci într-o vie, în jos de morile doctorului Gussy, de lîngă Vitan, La drum era o circiumă joasă, cam dărăpănată, prin care se intra şi îiT curte, iar de acolo în via nu prea mare. în prăvălia care nu avea decît un raft, o tejghea şi o masă lungă la perete, Mitru, Damian şi alţi doi tabaci stăteau de vorbă, cu căni cu vin dinainte. Tresăriră eînd îl văzură intrînd pe Deivos.

— Gata, domnule ofiţer ? întrebă Mitru cu faţa şi mai slabă în lumina scăzută.

— Lînde-i profesorul ?

Mitru îi arătă cu privirea uşa scorojită din fund, dar fiindcă lumînarea de seu pîlpîia scăzut, Deivos nu-i văzu ochii şi nu pricepu... Atunci tabacul bătu o dată în uşă, apoi după un timp mai bătu de trei ori. Se auzi cum e tras zăvorul şi amîîi' doi intrară într-o odaie, cu perdelele netrase, unde era o căldură înăbuşitoare. în întunericul tăiat de lumina lunii şedeau de-a latul patului patru inşi. Aşteptau.

— Ei ? îl întîmpină Axente.

Deivos ştia că ceilalţi trei sînt tot profesori : Vasile Maio- rescu, Dorcea şi Scarlat Turnavitu.

— Domnule profesor, trebuie să ne împrăştiem neîntîr- ziat... Agia a aflat totul... Ştie şi locul unde va fi să se întâlnească cetele care urmează să vie din toate părţile oraşului... A fost un denunţ sau aşa ceva... Iancu Mânu, căpitanul Cos-
tache, căpitanul Gheorghe cutreieră locuinţele căuzaşilor, ares- tîndu-i. Lui Negulici i-au luat toate hîrtiile, căci l-au prins acasă, dar a scăpat fugind pe fereastră.

— Apoi, frate Scarlat, iată bucureştenii dumneavoastră : vînzări peste vînzări !

Axente Sever avusese cu Scarlat Turnavitu lungi discuţii despre bucureşteni şi acum găsi prilejul să-şi spună părerea despre ei.

— Eu ce poci să spui ? Scarlat Turnavitu. ridică din umeri.

— Asta e... spuse Deivos privindu-şi cu silă cizmele pline de praf, împrăştiaţi-vă şi ascundeţi ce e de ascuns, eu mă duc să-1 vestesc pe Bolliac şi pe ceilalţi; să-i spui şi lui Costache Filipescu.

Dar Axente Sever, ai cărui ochi în lumina lunii erau adîn- ciţi în orbite ca ai unui mort, era totuşi liniştit.

— Noi ce să ne mai împrăştiem ? Că noi sîntem împrăştiaţi.

Deivos ştia asta. Ştia că tabacii s-au întîlnit numai cîte zece-douăzeci laolaltă, risipiţi de-a lungul Uliţei Văcăreştilor, prin curţi şi grădini. Vreo cincizeci erau în via lui Licsandru Hergă. Aci, la circiumă, era numai o mînă de oameni care trebuiau să tragă clopotul cel mare al Mitropoliei. Hotărîrea lui Axente Sever era nestrămutată. El nu se va mişca, îm- preună cu tabacii, calfele de măcelari şi cărămidarii decît după ce revoluţia s-a pornit. El înţelege să cadă ca o lovitură de măciucă hotărîtoare acolo unde va fi greul în clipa cînd cei ce au început vor şovăi.

— Frate Deivos, lasă, du-te la Costache Filipescu numaidecît, ca să ceri un cal bun de călărie şi să iei şi vreun cuvînt pentru sora lui de la Filipeştii-de-Tîrg, aşa cum a fost vorba, într-un ceas noi vom vesti, cîţi inşi vom putea, că toată lumea trebfiie să stea acasă, să se ascunză. Dumneata să fii, dacă poţi, mîine către orele zece la Filipeştii-de-Tîrg, la Bălcescu... Să-i spui cum că ce s-a întîmplat şi să te întorci degrabă să ne spui şi nouă ce-or hotărî el şi Arăpilă. Spune-i că Nicolae Golescu e bolnav. Se zice că are holeră... Să ne trimiţă vorbă, şi ce o fi om face... Spune-i că de lăsat, acum că am început, nu trebuie să ne lăsăm. Ce zici, pleci ?

Deivos păru puţin încurcat:

— Apoi, ce să spui ?... Aş fi vrut să trec întîi pe acasă. Să-mi iau ce-mi trebuie.

Ce să mai iei ?... Ai două pistoale, nu ? Uite încă unul...Pune-le în desagîi ăştia şi apoi atîrnă-le la oblînc. Merinde vei găsi şi aci, şi la Costache Filipescu...

— Aşa voi face... Dar să ştiţi că mi-e teamă că nu îl voi putea găsi atît de uşor pe Bălcescu, ca să mă poci întoarce chiar mîine. Mi-a spus căpitanul Mavrocordat că a mai pornit şi azi un pîlc de călăreţi spre Telega. Cine o fi spionul, sau spionii dintre noi, e greu de ştiut şi nici nu mai avem timp să stăm să cercetăm. în timp ce vorbea, Deivos vîrî pistoalele în cele două trăistuţe legate împreună cu desagii.

— Lasă că nu e aşa de rău că s-a aflat de plecarea lui Bălcescu la Telega, frate Deivos. Acum Bibescu şi Villara stau cu ochii şi urechile numai într-acolo...

— Asta era şi părerea lui Nicolae Golescu... Va fi mai uşor pentru cei de la Izlaz, ori cei de la Ocnele Mari... Că noi ăştia de la Bucureşti, după cîte văz, am cam pus-o de mămăligă...

Cel care vorbi era Scarlat Turnavitu, care-şi clempănea-în lumina lunii barba scurtă şi botoasă.

— Nu grăi aşa, frate, îl certă Axente Sever. Aici nu s-a terminat. Noi, şi aşa după părerea mea, nu trebuie să începem... Ce naiba, atîta militărie trebuie să pricepi... Noi cei de aci trebuie să intrăm pe urmă, cînd Bibescu şi ai lui nu vor mai şti încotro să mai facă faţă. Aşa făcea, frate, Napoleon âla cu garda lui... Apoi să ştii, frate, că noi chiar că sîntem garda revoluţiei...

Numai între prieteni apropiaţi, cum erau cei de faţă, lega Axente Sever fraze mai lungi decît o propoziţie.

După ce locotenentul Deivos plecă însoţit de un tabac, care trebuia să-1 întovărăşească pînă la Costache Filipescu, dascălul ardelean trimise tabaci în toate părţile ca să vestească lumea să stea acasă. Făcură ce se putea face, aşa că nu fură prinşi, către ora două noaptea, decît Voinescu II şi vreo treizeci de cîrciumari şi acsizari, între ei şi Ulumeanu. De asemeni, patru dintre prietenii lui Aristia. Tăbăcarii şi calfele de măcelari se împrăştiară cu grijă, treptat, cu toţii către casele lor.De la focul cel mare din anul trecut, care izbucnise chiar din grajdurile lui Costache Filipescu, acesta se mutase în marginea oraşului spre capul Podului Mogoşoaiei, într-un fel de conac cu grădină care ajungea pînă către malul Herăsträului. Nu i fu greu lui Deivos, care ştia să meargă noaptea pe ulîţele oraşului, iar ca fost ofiţer de pompieri putea face asta fără să stîrnească bănuieli, să ajungă pînă acolo.

Era- o~ lună în primul pătrar, potrivită pentru astfel de încercări, şi el o luase pe la biserica Vergului, trecuse prin

Oborul Vechi, pe la Bariera Moşilor, şi apoi pe la Bariera Nouă. Tăiase pe drumul larg al Herăstrăului spre conac. Bătu în poartă, stîrnind câinii de care era gata să se apere cu un ciomag în mîna stîngă şi cu pistolul în dreapta. Vătafului curţii îi spuse că a venit cu hârtii de la Vomicia cea mare, ceea ce omului i se păru firesc, căci marele vornic, Costache Filipescu, om luminat şi cu carte, care preţuia foarte mult pe Bălcescu, deşi era mereu în opoziţie, totuşi i se cerea sfatul deseori şi la Vornicie şi la Curtea Domnitorului. Citind biletul lui Deivos, îl primi numaidecît, aşa în halat cum era, cu părul vîlvoi şi barba nepieptănată, într-o odaie mai din fund, lăsată pentru musafiri. Află toată întîmplarea fără să se mire măcar. Ştia că Agia are spioni pretutindeni, Clătinînd cu admiraţie din cap, îi spuse locotenentului :

— Cu cap a fost Bălcescu, plecînd din Bucureşti.;. Ce-am fi folosit dacă era cumva prins aci ? Acum Bibescu va fi ia® cu ochii numai spre Telega.

Porunci să i se dea lui Deivos un cal ager şi foarte puternic şi ofiţerul îmbrăcă o uniformă de lipcan, trîntindu-şî o căciulă înzorzonată pe cap şi o haină roşie găietănată. Apoi Costache Filipescu îi dădu şi o hîrtie cu pecete în regulă că e lipcanul Vorniciei şi că merge la ocîrmuitorul de Prahova cu porunci pentru prinderea lui Bălcescu. îmbrăcat aşa, gonea pe drum fără nici o grijă. Pe la ceasurile patru evropeneşti, în dimineaţa asta de joi 10 iunie era la Ploieşti. Găsi că e mai bine- să ocolească oraşul şi o luă, tăind drumul printr-o dumbravă, spre Filipeştii-de-Tîrg. Soarele se şi înălţase deasupra dealurilor molatice, acoperite de vii, care se scăldau în lumina tare şi rece. începeau să crească treptat în sus de Ploieşti, închizând tot mai mult peste Prahova marea cîmpie dintre acest oraş,. Filipeştii-de-Tîrg şi Băneştii.

Sosirea unui lipcan pe la şase dimineaţa-la palatul din tîr- gul de pe malul eleşteului nu miră pe nimeni, căci era un lucru obicinuit. Aşteptă însă aproape o jumătate de ceas pînă să fie primit de Elena Filipescu, căreia îi trimisese dinainte prin fecior scrisoarea fratelui ei. Era o femeie încă tînără, cu părul alb de la douăzeci de ani, care locuia singură la palat cu o liotă de argaţi şi femei de casă. întîrziase, fiindcă ţinuse să scrie mai întîi o scrisoare către Bălcescu, în care îşi arăta îngrijorarea că-1 ştie de aproape urmărit de Banov şi îl sfătuia din nou să treacă graniţa, arătîndu-i că totul e pregătit. îl mai sfătuia că la nevoie să caute adăpost şi la palatul lui Costache Cantacuzino, unde în lipsa stăpînului, care era la Bucureşti, cuvîntul ei de rudă era foarte ascultat. De altfel, ştiindu-1 duşman al lui Bibescu şi aspirant la tron, ea nu se îndoia că

marele logofăt va da sprijin celor ce vor să-1 răstoarne pe domnitor.

Cînd văzură ieşind dintr-un desiş al vîlcelei pe Deivos, acum călare pe un murg mărunt şi rotofei, dar îmbrăcat tot în uniformă de lipcan, Bălcescu şi Telegescu, care erau culcaţi în iarbă, se cam speriară în clipa dintîi, căci nu-1 recunoscură îmbrăcat aşa. Numaidecît se ivi însă dintre sălciile scăldate în lumină şi chipul mustăcios al flăcăului de la Filipeşti, călare pe o iapă bălană, iar Bălcescu, care aştepta • nerăbdător veşti din Bucureşti, tresări înfiorat,

Ştirile pe care le aducea Deivos fură o adevărată lovitură pentru el, deşi se aşteptase la mari greutăţi. Aşadar, după Telega, Bucureştii i Telegescu, care-1 văzuse atît de hotărît, atît de liniştit în ajun şi aseară cînd fuseseră dincolo de Breaza, unde toată noaptea au şuşotit cu oamenii prin livezi, văzîn- du-1 acuma atît de palid şi încruntat, parcă nu-1 mai recunoştea. Era atît de însufleţit aseară ! E drept că la început muntenii aceia se lăsaseră greu, iscodeau cu privirea bănuitori, căci nu aveau încredere în boieri, dar cînd au aflat că aceşti doi bărbaţi fuseseră închişi în temniţă pentru popor, li se deschiseseră inimile; Au pus la cale tot ceea ce li se păru potrivit, şi ei veniseră de acolo în zori, îmbărbătaţi şi plini de nădejde, îl văzu acum pe Bălcescu îndreptîndu-se spre căpiţa de fîn, cu paşi nesiguri, cu umerii îngustaţi parcă, trîntindu-se pe culcuşul de fîn cu faţa în jos, şi nu îndrăzni nici el, nici Deivos să-i mai vorbească. Se traseră la umbră între sălcii, unde Telegescu îi arătă lui Deivos necazurile întîmpinate cu Cristophi. Locotenentul de pompieri îi mărturisi că se aştepta la asta. ..

Ziua de 10 iunie se vestea şi mai caldă decît cele din ajun. De acolo de unde erau, se vedeau peste dealurile negre, în fund spre miazănoapte, Bucegii, între Vîrful cu Dor şi Jepi, strălucind limpezi în albastrul cerului. Apele Prahovei sclipeau ici- colo, jos, ca săbiile in soare. Rămaseră şi ei pe gînduri, aşezaţi pe un trunchi de ulm prăbuşit.

Trecu aşa ca la o jumătate de ceas şi deodată Bălcescu veni hotărît spre ei.

— Deivos, du-te la conac şi adu cai proaspeţi... Merg şi eu la Bucureşti... Prea s-au făcut mari prostii acolo... Plecăm numaidecît... Acum, că roata cea mare s-a mişcat, orice oprire e legată de primejdii.

Cei doi se priviră lung unul pe altul. Vedeau lămurit că hotărîrea lui Bălcescu e luată subt imboldul mîniei...

— Frate, îi spuse în cele din urmă Deivos, nu e bine să vii şi dumneata la Bucureşti. Uite, chiar marele vornic

Costache Filipescu mi-a spus că plecarea dumitale la Telega a fost foarte potrivită. S-a întîmplat aşa că oamenii care i-ar fi fost cei mai de folos lui Bibescu la Bucureşti sînt acum împrăştiaţi în Prahova.

— Aşa o fi, nu ştiu... Dar ceea ce ştiu e că dacă eram în Bucureşti, nu-l lăsam pe Golescu să se ia după Brătianu şi să se ţie de comploţuri. Acolo revoluţia trebuie să izbucnească în plină zi, aşa cum am hotărît, adică atunci cînd sînt uliţele înţesate de lume. Porneşti cu un pîlc de la Obor şi pînă la palatul Bibescului s-au adunat douăzeci de mii de oameni, adică mai mulţi decît a adunat Tudor Vladimirescu de la Padeş la Bucureşti. Asta e. Nicolae Golescu s-a convertit la comploturi... Cine cunoaşte puţin istoria războaielor, ştie că o trupă de recruţi nu se vîră întîia dată noaptea în foc.

— Păi ţi-am spus, nu crez că e de vină Golescu, că el a fost, de cînd l-aţi lăsat, bolnav de holeră, mi se pare. A zăcut în casă de nu l-a putut vedea nimeni, aşa crez eu cel puţin. Cel care a tras toate sforile a fost Iancu Brătianu cu oamenii lui. Deivos îşi scosese şapca şi se ştergea pe frunte, că era lac de năduşeală ; şuviţele negre i se încleiaseră şi buzele de obicei fumurii îi erau uşor albite.

— Tocmai de aceea trebuie să viu eu la Bucureşti. Trebuie aleasă cu grijă clipa izbucnirii. Nu putem lăsa tocmai capitala abătută de neizbînda de miercuri seara. Oamenii de acolo se pornesc uşor, dar după ce au fost dezamăgiţi, îi clin- «eşti cu mult mai greu, iar dacă îa tărzii, nu-i mai clinteşti de loc.

Atunci Telegescu, pe care tăcerea îndelungată de adineauri a lui Bălcescu îl speriase, acum parcă tocmai provocat de mî- nia lui, se linişti dintr-o dată şi -vorbi chibzuit, cu un calm, de care nimeni nu l-ar fi crezut în stare. îşi trecea cugetând buza de jos peste cea de sus, ajungînd pînă la mustaţă, ca să poată găsi mai uşor vorbele :

— Uite ce e, -frate Bălcescule, noi am fost împreună şi la temniţă, dar poci a spune că nu ne-am cunoscut temeinic. Eu îţi mărturisesc că abia de cînd sîntem aci, abia de azi-noapte zic că te cunosc.-

Bălcescu îl privi o clipă mirat, căci nu ştia unde vrea să ajungă, dar se gîndi, lmiştindu-se dintr-o dată, tocmai fiindcă av.ea să judece practic latir-wa caz concret, că şi el tot aici l-a cunoscut pe acest om, pe care toţi îl socoteau arţăgos şi năbădăios, şi se fereau de el, dar care pus la treabă, cel.puţin la o anumită treabă, se dovedise om ele nădejde... îl întrebă cu vocea înmuiată :

— Ce vrei să spui, frate Telegescule ?

— Păi, urte.... Noi am vorbit aseară... Am vorbit mult. Dumneata ad spus un lucra care mi s-a părut strașnic de potrivit și acuma văz -.că ai uitat de asta. Ai spus că .în București revoluția nu trebuie -să izbucnească decît după ce va izbucni mai întâi undeva într-o parte a țării. Atunci, zic eu, așa să fie... După ce stăpânirea se va îndrepta cu mintea și cu măsurile ei într-acolo, să înceapă și la București... Zic să fie așa... revoluția din București să fie un fel de oaste neașteptată, care cade în spate domnitorului, cînd ai lui luptă în altă parte, și-1 zăpăcește, de-i ia piuitul, ca să-zic așa... Aci la Telega nu s-a putut face nimic, din pricina nătîngului de Cristophi și din aceea că districtul e năpădit «de oamenii stăpânirii. Păi tocmai d-aia, zk eu, e bine ca dumneata să te duci la Pitești, acolo unde ați plănuit să se întâlnească liber Comitetul executiv. Zic că nu e bine să se schimbe o hotărâre atît de chibzuită. De la Pitești vezi limpede unde ţâșnește începutul mișcării. O fi la Ocnele Mari la Gligore Marghiloman și la Marin Serghiescu, o fi la Izlaz la Pleșoianu, o fi poate cine știe aici la noi în Prahova, că eu nu mă las cu una, cu două, al dracului să fiu dacă mă las... O să răspândesc chiar azi vestea că ai plecat și poate că astfel pleacă și Banov cu oamenii lui... Vom aștepta o zi, două, zece... De undeva tot trebuie să țîșnească izvorul izbăvirii. După cîte am înțeles avem și la București oameni chibzuiți și plini de hotărîre cum e ungureanul âla de Axente Sever. Mie îmi place și Scarlat Turnavitu, și mai sînt fără îndoială și alții... Legătură bună o să aveți în toate părțile prin Deivos și prin Dincă... Așa că...

Bălcescu ascultă îndelung, urmărindu-1 în același timp cu privirea pe Deivos, care era vădit de părerea lui Telegescu^ După ce prietenul lui tăcu, el rămase însă și mai mult pe gînduri, se plimbă prin fața trunchiului de ulm prăbușit și apoi spuse cu glasid moale, deși obrajii fumurii îi erau încă încinși;

— Atunci așa vom face... Plec numaidecît spre Goleşti..* Să rămîie acolo punctul de întîlnire așa cum s-a hotărît. Deivos, dumneata pleci neîntîrziat la București. Vorbește cu Nicolae Golescu și negreșit cu Axente Sever... Spune-le că a doua zi după ce a izbucnit revoluția în țară, ei să proclame constituția și la București... Nu uita să le spui s-o ia de la Obor încet, încet spre Sfîntu Gheorghe, pe Podul Tîrgului din Afară, pînă la Tîrgul din Lăuntru și de-acolo peste Dîmbovița, la palatul lui Bibescu. Ar fi bine să se pornească dinspre toate barierele odată. Poți pleca astăzi chiar înapoi ?

— Dacă la conac mi se schimbă calul, eu poci pleca în trei ceasuri cel mult... Că vreau să dorm și eu un ceas, două, aci în vîlceaua asta, de se poate...

Telegescu îl liniști :

— Uite, flăcăul ăsta merge cu o scrisoare la curte şi-ţi aduce" calul pe care-1 vrei... Eu însă te-aş sfătui să iei murgule- ţul ăsta al meu... îl vezi scund, şi costeliv, dar să ştii că are muşchi de oţel... Bătu murgul în jos de crupă ca să-i arate părul mic lucios, muşchii, prin care răzbăteau vinele vii, apoi îl trase cu prietenie de smocul de păr de pe frunte. Calul nu luă în seamă mîngîierea şi clătină din cap ca să nu-i scape dintre buzele albe, că era breaz la gură, smocul de iarbă din care îmbuca.

Bălcescu se grăbi să plece spre prînzul mic. înainte" de a încăleca, tot pe calul împrumutat dm grajdurile de la Belvedere, mai citi o dată scrisoarea Elenei Filipescu, în timp ce Telegescu îi băga în coburi merindele pe care le aveau. Păru o clipă că vrea să răspundă, dar se răzgîndi, se ridică în şa, scrută o clipă dealurile de dincolo de Prahova, cînd rîpoase, cînd împădurite, şi porni hotărît.

— Să nu le cazi în capcană, omule... Fii cu grijă... îi strigă cîin urmă Deivos.[1]

Bălcescu le făcu un semn moale, cu mîna, fără să întoarcă însă capul, şi surul lui se lăsa uşor pe picioarele dinapoi, ca să lunece în vîlcea printre răchite.

De la Bucureşti spre Gura Oltului

Cu trei zile mai înainte, în acea duminică însorită în care plecase Bălcescu din Bucureşti, profesorul Axente Sever îi chemase şi le spusese celor doi tabaci să se găsească la miezul nopţii dincolo de barieră, aproape de vadul Sabarului. Să aştepte acolo, înarmaţi cu puştile lor ghintuite şi cu pistoalele la brîu, îmbrăcaţi în straiele de lipcani, muridir roşu găietănat cu negru, nădragi albi de dimie şi căciulă mare, care le fuseseră aduse pe înserat tot de la marele vornic Costache Filipescu. Li se dădură pe de altă parte de către oamenii Goleşti- lor şi doi cai, mai vîrstnici, nu prea arătoşi, dar cu încredinţarea că sînt vînjoşi şi învăţaţi cu drumurile lungi. Erau tot din soiul celor de tabun„ Acum totul era aproape gata. în coburii de pînză, trăişti groase oa sacu, erau nu numai de-ale mîncării, ci şi plumbi şi pulbere de puşcă, căci nimeni nu avea să se mire văzînd nişte lipcani cu puşti şi pistoale. Mai erau de asemeni şi darurile pe care Licsandru Hergă le trimitea fratelui său, Gligore, la Piatra, în Teleorman.

— Mai Mitrule, îmi pare rău că ai să te abaţi dîn drum pentru asemenea fleacuri, dar ştiu dă mult, dă acum opt ani, dă cînd a fost cu nevastă-sa prin Bucureşti, că Gligore tînjea să aibă un pistol d-astea, cu două cocoaşe, cum văzuse el la

boierul Băl-Ceaurescu dă pă la ei... Şi tu, Damian, să nu mi-o iei în nume dă rău că-i dau tocmai pistolul pă care mi l-ai adus mai an dă la Lipsea, ori unde ai tot fost... Zău, mă fraţilor, îmi pare rău că o să vă abateţi pentru mine dîn drum, dar asemenea prilej eu crez că nu se va mai ivi.

•— Ei, măre Licsandre, dacă zici că este lîngă tîrgul cel nou al Alexandriei, apăi chiar că e în drumul nostru ; nu te mai gîndi la obosealâ şi la altele, îl certa Mitru.

Licsandra îi trimisese cumnatei ei un lucru înfricoşător şî minunat. Un fel de beţigaş de os, frumos lucrat, care avea la un capăt un ochi de sticlă, parcă un ochi de pasăre, dar alb. Dacă te uitai, ca printr-un ochean, prin acest ochi cît o mărgea, vedeai cerul larg deschis, cu Domnul Isus şi Fecioara Maria lîngă el, înconjuraţi de cetele de îngeri şi de sfinţi. Bă- trîna trimisese pentru rudele ei o pungă de piele în care era sămînţă de gîndaci de mătase, de un soi nou, care dădea mătase albă ca neaua.

Porniră hotărîţi cu toate că noaptea nu dormiseră din pricina alergăturii, căci umblaseră ca să-i ducă pe căuzaşii din Dealu Filaretului acasă. Iar azi, duminică, abia aţipiseră şi ei după-amiază, cînd tocmai îi chemă profesorul.

Aveau să aştepte la miezul nopţii între sălciile de pe gîrla Sabarului pînă cînd vor vedea o trăsură care urma să-şi aprindă felinarele abia cînd va ajunge înaintea vadului şi—1 va trece cu luminile aprinse, pe urmă stingîndu-le numaidecît. Ştiau şi cine sînt cei doi boieri din trăsură. Boierul Ştefan Golescu şi un om mare pe care ei îl cunoscuseră acum două săptămîni, seara, la grădina boierească, Eliade, cel cu tipografia şi ziarul, pe care pînă nu demult îl citeau ei, ştiutori de carte, tovarăşilor lor de trudă din tăbăcărie.

Cei doi membri ai Comitetului revoluţionar veniseră pînă la barieră, spre Bragadiru, în trăsura galbenă a lui Costache Rosetti, cam pe la zece seara, aşa ca trăsura să mai poată fi văzută şi la întoarcerea ei în oraş, dar fără să se bage de seama că acum e goală. Dincolo de barieră, într-un pîlc de salcîmi tineri şi deşi, îi aştepta trăsura cu opt cai, pregătită cu grijă în grajdurile de la Belvedere. Fuseseră puse nu numai de-ale gurii, ci şi bagajul trebuincios cîteva zile unui om tabietliu ca Ştefan Golescu, ca şi cele două puşti de vînătoare, cu cîte două ţevi fiecare, în afară de pistoale. Un surugiu mîna de pe capră, pe cînd alţi doi surugii, şi ei înarmaţi pînă în dinţi, cu harapnice în mîini, mînau înaintaşii. Codrul Vlăsiei, pe care trebuiau să-1 taie drept prin mijloc în timp de noapte, nu mai era ceea ce fusese cu douăzeci de ani mai înainte, cînd Tunsu şi Groza îşi făceau de cap, punînd vamă pe tot ceea ce se încumeta să treacă pe drumurile lui, fără frică de dorobanţi

ori de poteraşi ; totuşi oamenii cu stare înainte de a porni la drum încă îşi mai făceau diata şi se duceau la biserică, juruind daruri viitoare altarului. Şi, bineînţeles, nimeni nu pleca aşa de unul singur. Se făceau un fel de convoaie, chervane, încă de la barieră, în care din păcate de multe ori intrau şi căruţe de-ale tîlharilor, venite să iscodească dacă şi cum trebuie lovit. O mare uşurare era că şi drumul cel nou de olac era străbătut de caraule de dorobanţi, care făceau legătura între olacuri. Dar poşta mergea numai ziua. Eliade mai ales se arătase îngrozit la gîndul acestui drum de noapte prin Codrul Vlăsiei şi se linişti numai cînd Axente Sever, chemat de Ştefan Golescu la Belvedere, îi încredinţă pe amîndoi-că le poate da doi tabaci fenumiţi tocmai pentru iscusinţa lor de-a apăra chervanele prin acest faimos codru, şi pe deasupra înarmaţi cu puşti ghintuite, cu care nu dădeau greş nici pe lumina lunii. Făcuseră amîndoi drumuri multe şi miroseau numaidecît pe călătorul îndoielnic, de-1 ţineau apoi tot timpul subt ochii lor, fără ca el să bănuiască. Aşa, Eliade se mai linişti.

Apusese luna, dar noaptea era senină şi cerul înstelat dădea un soi de lumină moale, străbătută de razele îndepărtate, de se putea vedea binişor statura de om ori o casă pînă pe la cincizeci de paşi. Trăsura, în golul coastei, care cobora uşor spre vad, se ivi celor doi tabaci coborînd ca o umbră mai grea şi mută, căci caii struniţi mergeau la pas. Cînd se opri şi se iscară pe rînd şi cele două lumini, Mitru îi puse liniştit mina pe umăr lui Damianj

— Sînt oamenii noştri.

Gîrla era scăzută şi adormită, aşa încît fără întârziere văzură luminile trecute dincolo.

— Hei, lipcani, aci sînteţi ? se auzi un glas, pe care Mitru îl recunoscu numaidecît, căci era glasul vătafului care le adusese straiele de lipcani roşii găietănate, cu cizme scurte şi nădragi strînşi pe pulpă ca iţarii. Fură toţi bucuroşi de întîlnire.

Mitru fu de părere ca ei doi să meargă înainte, cam la două sute de paşi, şi pe urmă să vie şi trăsura. Aşa era de altfel şi regula chervanelor. Eliade, al cărui profil de Cezar era înmuiat doar de mustaţa moale, îşi arătă însă neliniştea, socotind că în pădure s-ar putea să fie atacaţi în cazul acesta pe rînd. El era de altfel convins că sînt negreşit urmăriţi dfe oamenii lui Iancu Manu, aşa că părerea lui era să meargă cei doi tabaci în urmă, ca să le dea de veste dacă sînt urmăriţi cumva şi să-i apere venind din spate, dacă vor fi atacaţi de tîlhai'i. Mitru găsi că şi aşa e bine. Hotărîtor era să nu fie

împreună, pentru ca ăi rămaşi neatacaţi să poată fi de folos ălorlalţi.

Droaşca era cu geamurile lăsate, fiindcă nu se maî temeau de privirile călătorilor, iar după arşiţa dogoritoare din timpul zilei, Eliade gusta cu nesaţ răsuflarea răcoroasă a măreţului codru de stejar. Deoarece cei doi tabaci îi ascultaseră propunerea, căpătase şi el încredere în ei. Caii mergeau în trap mic, căci felinarele fiind stinse, era primejdios să meargă repede pe un drum necunoscut. Grija cea mai mare era ia trecerea Argeşului dincolo de Cornetu, în hotarul Mihăileştilor.

Podurile mari erau întotdeauna păzite de spioni ageri, ca şi de tîlharii care pregăteau vreo lovitură, fiindcă Argeşul rareori putea fi trecut prin vad şi nicidecum noaptea.

Trecură însă cu bine podul; ale cărui bîrne jucau pe lun- trele grele peste care erau aşternute, în lumina felinarelor aprinse din nou. Meandrele gîrlelor nu se vedeau printre sălcii, dar în apa grea a matcii, ia cotul din stînga, se oglindea viu luceafărul dimineţii, care-şi răspundea cu felinarele aprinse ale droaştei.

Se iviseră zorile, iar spre răsărit cerul era de un vînăt-roş- cat, cînd ajunseră la Stîlpu şi urmau să treacă Neajlovul pe podiştele de lemn ale celor două braţe mărginite de sălcii, de vad neputînd fi vorba, căci locul era, oriunde în dreapta şi în stînga, mlăştinos. Acum, că se vedea bine, cu toate că lumina era ceţoasă, caii mergeau în trap întins.

Ştefan Golescu îşi mîngîia bărbuţa, rezemat în colţul stîng al trăsurii, şi surîdea, ca să-i poată aduce inima la loc prietenului său.

Ei, ce zici, frate, am avut dreptate cînd ţi-am spus că la noapte, ori mîinie dimineaţă cel mai tîrziu, sîntem la Izlaz ? Uite, înainte de răsăritul soarelui călcarăm o poştă şi jumătate. Către cinci dimineaţa vom fi la Ghimpaţi, unde avem la cine să tragem pentru odihnirea cailor şi, nu te supăra, şi a noastră, că de teama tîiharilor nici n-am aţipit măcar întreaga noapte

— .De, frate, aşa o fiy dar... răspunse Eliade neaşteptat de înviorat, nu numai de răcoarea dimineţii, ci şi de faptul că trecuseră primejdiile apăsătoare ale nopţii. Impresionabil din cale-afară, era în acelaşi timp, lucru neobicinuit la vîrstă lui, şi de o reacţie vitală neaşteptată, cînd condiţiile erau schimbate. Era proaspat in privire, şi culoarea vie a obrajilor săi frumoşi îi dădea un aer de flăcău. Totuşi, nu credea, îi era teamă să spere că vor ajunge fără zăbav şi necazuri la Izlaz... Dar, frate, repetă el cu întîrziere, dar mai

avem opt poşte şi jumătate, şi asta nu e glumă... N-o să ţină caii...

Ştefan Golescu îl privi mirat.

— Ăştia sînt cai care să nu ţină zece poşte la drum ? Socoteala simplă, frate, ai văzut-o pusă pe hîrtie... Mergem două poşte în trei ceasuri. Odihnim caii şi ne odihnim şi noi alte trei ceasuri. Să zicem deci că facem la un loc două poşte în şase ceasuri, asta înseamnă că zece poşte le facem în treizeci de ceasuri. Am plecat aseară la douăsprezece noaptea de la barieră, vom fi marţi la şase dimineaţă dincolo de Gura Oltului.

— De, ce să spui, frate Ştefane ? Caii ăştia de Banat sînt vînoşi şi ţin, la drum... Noi... să zicem că şi noi ţinem 1a, dîrvală, dar mai sînt şi alte pricini care ne-ar putea sta în cale. Poate că la ceasul acesta vreun lipcan, ăsta d-adevărat, se află trecut înaintea noastră cu porunci scrise să ni se aţie calea şi să fim arestaţi.

— Asta ar putea să se întîmple... dar îţi mărturisesc că alte pricini de zăbavă nu mai crez să fie.

Nervos şi deschis spre toate posibilităţile, Eliade stăruia în îndoiala lui.

— Mai sînt ele şi alte pricini pe care noi nici nu le bănuim.

— Nu văd nimic altceva... sincer vorbind, ce ar putea să fie ?

Nu se auzi răspunsul lui Eliade, fiindcă în clipa- aceea droaşca trecea în trap mic podul, abia mai mare decît o podişcă, ale cărei bîrne uruiau straşnic. Pe urmă se auzi un trosnet sec, asurzitor, şi trăsura fu cît pe ce să se răstoarne în Neajlov, răsucită în loc. Caii smuciţi brusc de hamuri se înghe- suiră speriaţi unii într-alţii, rotaşii încercînd să se ridice în două picioare. Pe urmă droaşca rămase într-o rînă înfiptă în marginea podului şi caii se liniştiră. O bîrnă jucăuşă se ridicase sucit sub copita unuia dintre rotaşi şi pătrunsese între spiţele roţii din stînga. După ce se priviră cîteva clipe îngroziţi de pagubă, Ştefan Golescu încercă să-şi facă puţină inimă glumind :

— De-ar fi aici amicul Bălcescu, ar spune că nu e de glumit cu Neajlovul. A mai păţit-o cu podul de pe el şi Sinan-paşa. Numai că noi am scăpat cu dinţii întregi şi cu puţină spaimă...

Cînd Mitru şi Damian ajunseră din urmă la locul acestei întîmplări, se văzu că e ceva mai multă pricină de supărare decît s-a părut în clipa dintîi. Droaşca nu putea fi tîrîtă mai mult de o sută de paşi, că se rupsese şi osia. în orice clipă puteau fi ajunşi din urmă de către cei de care se temeau atît de

mult, căci se luminase bine de ziuă şi soarele se ivise roşu-aprins, în luptă eu o perdea de nori slabi ca o ceaţă. Se gîndiră să împingă droaşca subt sălcii, dar pe cinci sute de paşi în stînga şi în dreapta era o mlaştină noroioasă cu ochiuri de apă, şi ici-eolo cu pînze verzi de lintiţă pe ea. Aproape o jumătate de ceas chibzuiră şapte oameni amărîţi, întrebîndu-se ce e de făcut. Pînă la urmă, cel mai cuminte lucru li se păru hotărîrea de a lua ce-i de luat din droşcă şi de a o părăsi acolo, în plata Domnului, ei pornind călări, cum se va putea, spre vreun sat vecin, de unde să încerce să cumpere o căruţă sau ce s-ar găsi mai potrivit. Totul era să se grăbească, făcînd să li se piardă urma cît mai curînd.

Era însă prea tîrziu. Abia izbutiseră să împingă în stînga drumului droaşca şi se mişcau încărcaţi de bagaj, zburliţi de supărare, cînd se ivi o brişcă cu şase cai, fără zurgălăi, de după un tufiş de sălcii, la ocolul drumului. Ştefan Golescu şi Eliade intrară pînă la gleznă în mocirlă, dîndu-se repede după o salcie scorburoasă şi puhavă. Ceilalţi rămaseră în marginea drumului. Brişcă uşoară de ţară trecu pe lîngă ei, dar după vreo douăzeci de paşi se opri. Coborî din ea un ins cam scund de statură şi burtos, îmbrăcat europeneşte. Avea o barbă tunsă scurt, care îi împingea falca de jos înaintea nasului. După el coborî şi

0 slugă mustăcioasă, care era pe capră, înarmată cu pistoale Ia brîu şi cuţit în tureatca cizmelor scurte.

Insul, om ca de şaizeci de ani. cercetă de la cîţiva paşi cu luare-aminte droaşca, apoi, cînd se pregătea să întrebe ceva, îi zări pe cei doi care se tot doseau după trunchiul noduros şi umflat al sălciei, cu picioarele în mocirlă. îi cercetă lung şi întrebător, şi după cîtva timp păru că îi recunoaşte.

1 se adresă lui Ştefan Golescu, cu un glas răguşit :

— Boierule, domnia-ta eşti, mi se pare, colonelul Ştefan Golescu ?

Cel întrebat înţelese că nu mai e de ocolit şi, pipăind pistolul de subt jachetă, răspunse moale, cu glasul parcă uşor plesnit :

Da, eu sînt Ştefan Golescu, şi faţa i se strîmbă într-un rînjet, fiind stingherit mai ales că e descoperit asupra faptului tocmai cînd voia să se ascundă, în mod ruşinos

.Insul nu răspunse numaidecît, ci-1 privi mai întîi lung jfl cu nişte ochi sfredelitori, trecîndu-şi cercetător privirea de la el la tovarăşul din dosul sălciei, apoi întrebă parcă într**-o.** doară :

— Cu ce v-aş putea fi de folos, boierilor ?

Ştefan Golescu răspunse puţin înţepat, după ce-1 privi pe Eliade, care se făcuse alb la faţă :

— Mulţumim dumitale, nu avem nevoie de nimic.

Insul care vorbea din marginea drumului către cei din mlaştină îşi muşcă uşor buza din care porneau ţepile mustăţii cărunte, şi apoi le spuse cu hotărîre :

— Boierilor, unde vreţi să ajungeţi dumneavoastră e greu să ajungeţi... De aceea vă poftesc în brişcă mea...

Eliade îl privi uimit şi întrebă, dintr-o dată, plin de ifose, autoritar:

— De unde ştii dumneata unde voim noi să ajungem ? Cată-ţi de drum, te rog, şi lasă-ne liniştiţi.

— Apoi, parcă e şi greu de văzut unde vreţi să ajungeţi, dacă vă dosiţi după sălcii ?... Uite, eu mai mult nu vă întreb, dar vă poftesc încă o dată în brişcă mea... Oricum, sfatul pe care vi-1 dau e să nu vă afundaţi în codru, că vă rătăciţi. Şi nici să staţi locului, căci veţi fi ajunşi din urmă... Eu atîta vă spui ! Şi îi privi supărat.

Cei doi se sfătuiră cîteva clipe, apoi Ştefan Golescu îi răspunse-destul de şovăielnic:

■— Mergem cu dumneata, boierule.

Omul cu falca bărboasă clătină din cap, tot supărat:

— Atunci, hai, grăbiţi... Puneţi-vă repede şi bagajul, că aveţi loc pentru el în codîrlă.

Cînd cei doi se apropiară, boierul se aplecă la urechea lui Ştefan Golescu şi îi spuse în taină :

-— Eu mă mir că dumneavoastră doi aţi izbutit să scăpaţi de arestări... Toată ziua de ieri Agia a umblat cu caraule de dorobanţi oprind lumea pe ulişe. Se zice că au arestat cîteva sute de inşi. Sfatul meu e să puneţi cît mai multă depărtare între dumneavoastră şi oamenii stăpînirii.

Eliade şi Ştefan Golescu se priviră nedumeriţi şi se îndreptară neliniştiţi, totuşi, spre brişcă la care erau înhămaţi şase cai de poştă. Se hotărîră ca oamenii Goleştilor să rămînă locului cu caji şi droaşca, încercînd să se descurce cum or putea şi în nici un chip să nu spună unde şi cu cine au plecat boierii, dacă sînt cumva întrebaţi.

— Aceşti doi lipcani pe care i-am rugat să meargă cu noi ca să ne ţie de urît pe drum şi să ne fie şi de pază, cinstindu-i cu cît s-or mulţumi, am vrea să ne întovărăşească şi de aici încolo... Aveţi ceva de spus, boierule ?

Boiernaşul n-avea nimic de spus, dar de îndată ce porni brişcă în goana cailor mici şi cu hamurile cîrpite şi legate cu sfori, Ştefan Golescu într?bă, după ce îşi mîngîie cîtva timp îngîndurat bărbuţa :

— Boierule, ai putea să-mi spui, te rog, unde ne-am cunoscut şi cum ţi-e numele ? Căci văzui că mă cunoşti parcă mai demult.

Boiernaşul avu un surîs, care din pricina bărbii devenea la el rînjet.

— Arhonda, de cunoscut, ca să zic aşa, nu ne-am cunoscut... Eu nu sînt decît un biet serdar arendaş de pe valea Teleormanului şi numele meu e Turnavitu. Şi acum să vă spui cum v-am cunoscut eu pe domnia-voastră... Uite, eu în fiece an, de ziua marilor împăraţi Constantin şi Elena, mă duc la Goleşti, unde e de obicei cucoana Zinca Golescu şi se face slujbă mare la biserica Leordearţului, acolo în faţa porţii, pentru pomenirea slăvitului dumitale părinte, răposatul mare logofăt Dinicu Golescu. Acum trei ani v-am văzut la slujba din biserică şi mi s-a spus cine sînteţi. Poate vreţi să ştiţi de ce merg eu la această mare slujbă de pomenire ? Iată, acum douăzeci şi mai bine de ani, cînd acest slăvit boier a înfiinţat şcoala de la Goleşti, singura şcoală care se pomenea pe atunci prin această parte a ţării, eu mi-am dus trei din copiii mei la învăţătură de carte acolo în chiliile de la Goleşti... Eram pe atunci cam lovit de nevoi, că pierdusem cinci ani la rînd la, moşia pe care o ţineam în arendă şi aveam şi familie grea. Am vîndut atunci moşia pe care o aveam de zestre de la nevastă. Deh !... casă grea, cu copii mulţi, că am şi cinci fete din a doua căsătorie. Fetele cer şi ele zestre. Nu-mi puteam trimite băieţii la şcoala din Bucureşti. Slavă Domnului, au învăţat carte bună şi în chiliile de la Goleşti. Aşa că "Scarlat, ăl mijlociu, a fost întîiul pe toată şcoala cînd l-am dat, în treizeci şi dai, la Sfîntu Sava. I «-a dat bursă acolo, casă şi masă.

Eliade tresări, căci deşi nu mai era dascăl de mult la Sfîntul Sava, şcoala asta era scumpă inimii lui. Cum ar fi putut să uite pe întîiul premiant pe toată şcoala al Colegiului Naţional, în anul înfiinţării ?

— Dumneata, boierule, eşti tatăl profesorului Scarlat Turnavitu ? L-am cunoscut foarte bine şi cînd era elev,

şi acum cînd e dascăl. I-am cunoscut şi pe ceilalţi doi. Unul a fost parucic, nu ? Buni băieţi... să-ţi trăiască. Ai numai mulţumire de pe urma lor.

— Să dea Dumnezeu să-mi trăiască şi să vă trăiască şi ai dumneavoastră, căci după cîte bănuiesc sînteţi marele nostru dascăl şi poet Eliade şi ştiu că aveţi copii... Da, sînt băieţi buni, dar de necazuri nu mă prea scutesc...

— Nu mai spune ! se miră Eliade, care era un părinte foarte iubitor şi asculta întotdeauna cu mult interes tot ceea ce privea legăturile dintre părinţi şi copii, punînd în acestea o rară gingăşie. Dar ce supărări îţi aduc ?

Turnavitu se codi, nu răspunse numaidecît. Se apropiau acum de un sat care izbutise să despădurească o mare întindere din codru şi-şi întinsese binişor hotarul. Mergeau printre lanuri de grîu timpuriu, care se pîrguise bine. Arendaşul, tot codindu-se şi ocolind răspunsul, măsură cu privirea desişul spicelor care se tălăzuiau în boarea dimineţii.

— S-a făcut pîine pe aici... nu glumă... Uneori pădurile de stejar dau pămînt bun de hrană, că rădăcinile stejarului se înfig adînc în pămînt, iar pe deasupra putrezeşte an de an ghinda... Rămase iar pe gînduri, şi în cele din urmă se hotărî să spuie ceea ce îl frămînta : Uite, boierule, nu vă supăraţi că vă vorbesc pe faţă, acuma cînd ştiu cine sînteţi... Ei bine, mie nu prea îmi place sminteala asta cu revoluţia... Poate că dumneavoastră vedeţi altfel, eu ce să spui ?... Nu-mi place... Şi mai ales cînd îi văz pe toţi feciorii mei amestecaţi în legături din astea, ce să vă spui ?... Nu-mi place... Nu-mi place de loc... Cînd am venit de Paşte la Bucureşti, că de atunci am tot stat în Bucureşti... că am avut lungă vorbă cu un boier de la care vreau să arendez o moşie ceva mai mare, în Romanaţi, că vreau să încerc acum o moşie şi mai mare... şi acolo mă duc acum s-o mai văz o dată la faţa locului... zic, am stat trei luni în Bucureşti şi toată lumea numai despre revoluţie vorbea. Tuturor li se urcase la cap revoluţia. Revoluţie şi iar revoluţie... Barem feciorii mei s-au ţicnit cu totul. Nu mai e chip să stai de vorbă cu ei. Eu am ştiut că
o să iasă prost şi le-am spus-o încă de pe atunci... Nu m-au crezut... Şi uite cum a ieşit... Ieri erau ascunşi toţi în gaură de şarpe... Că l-am văzut şi eu pe căpitanul Costache şi pe căpitanul Gheorghe umblînd cu dorobanţii ca turbaţi, să arestuiască lumea... Auzi, revoluţie în Ţara Românească... ? !

Ştefan Golescu şi Eliade se priviră nedumeriţi, întrebîn- du-se din privire dacă gîndesc la fel şi-şi zîmbiră cu înţeles. Apoi Eliade întrebă, apăsîndu-şi cu buza de jos mustaţa mică şi mătăsoasă, ca şi cum ar fi înghiţit ceva :

— Şi de ce crezi dumneata că nu e cu putinţă revoluţie în Ţara Românească, domnule Turnavitu ?

Acesta răspunse pe loc, fără să se mai gîndească măcar :

— Ca să faci revoluţie... trebuie să ai mai întîi cu cine s-o faci. Nu ? Că altfel ce fel de revoluţie e aia, făcută cu o mînă de oameni, cîţi sînteţi dumneavoastră toţi laolaltă ?

—■ Şi ţi se pare că nu am avea oameni cu care s-o facem ?

— Nu-i văz... Fiecare se gîndeşte numai la enteresul lui... Nu vede nimic altceva. Şi Turnavitu clătină din cap cu dezgust.

— Poate că nu-i atît de rău... dacă fiecare se gîndeşte la interesele lui, fiindcă interesele obşteşti-nu sînt decît interesele particulare laolaltă, îi spuse cu o blîndeţe doctorală Eliade.

— Nu-i aşa, domnule, nu-i aşa... şi rămase un timp încruntat, pe gînduri. Pe urmă arătă nişte găuri pe marginea drumului, care trecea acum printre lanuri apropiate... Vedeţi dumneavoastră ? Găurile acelea sînt găuri de popîndău... Popîndăul ăsta, ca toţi şoarecii, e o vietate foarte deşteaptă. Ei bine, cînd intră spaima în el, se prosteşte de tot şi în loc să fugă, ferindu-se, el se vîră în gura primejdiei. Uitaţi-vă numai... Şi deodată Turnavitu bătu tare, cu un ciomag pe care-1 avea lîngă el, în capra briştei, care era ca la sănii, de puteai sta pe ea şi alături de surugiu, dar şi cu faţa întoarsă spre cei din fund. Se suci- apoi şi le arătă ce se întîmplă. Vreo trei-patru şoareci, nu mult mai mari decît cei obicinuiţi, dar subţiri şi de două ori mai lungi, încovoiaţi ca nişte semne de întrebare culcate, ţîşniră înaintea cailor "dinspre partea stîngă a drumului, alţi vreo trei ţîşniră tocmai din partea dreaptă, trecînd fiecare drumul în fugă, dincolo de unde se afla cînd auzise zgomotul, alergînd dimpotrivă, ca la cadril.Vezi dumneata, aceste vietăţi auzind zgomotul au vrut să scape de primejdie şi cel dintîi gînd al fiecăruia a fost să fugă în gaură, în bîrlogul lui... Cei mai mulţi au fugit fără să-i vedem noi, dar ăştia îşi aveau găurile peste drum, şi au alergat aşa, prosteşte, tocmai în picioarele cailor. Aşa fugeau prin oraş, ieri, cei care voiau să facă revoluţie, fiecare la bîrlogul lui... Ăsta-i românul... vorbeşte, umblă cu baliverne, dar cînd e la o adică, fiecare fuge la ale lui.

Eliade se strînse ca pătruns de un frig umed de toamnă, cu toate că redingota lui cenuşie era din postav destul de gros.

— S-ar putea să ai dreptate...

Ştefan Golescu îşi spuse însă că acest Turnavitu nici o clipă nu s-a gîndit la altceva decît la el, la bîrlogul lui, şi acum îi judecă pe ceilalţi după el. Drept era însă că nimeni nu ştie ce ar fi făcut arendaşul teleormănean dacă ar fi avut încredere în oameni.

Neîncrezător, bănuitor era şi Eliade, dar la el acest sentiment nu era statornic, ci intermitent, cu crize alternative. Acum dintr-o dată începu să-1 bănuiască pe Turnavitu. Ar fi vrut să-1 întrebe pe Ştefan Golescu : „Dacă acest Turnavitu este omul lui Bibescu şi nu a făcut decît să ne prindă în capcană ? Dacă ne dă pe mîna dorobanţilor de cum ajungem la staţia de poştă ?" Dar nu putu nici măcar să-i facă vreun semn să-i prindă privirea.

Căldura se făcuse greu de îndurat şi, îmbrăcaţi ca iarna, după cum era portul în acea vreme, începură să năduşească. Eliade se înăbuşea parcă şi de grijă, şi de teamă. Pînă la urmă nu se mai putu stăpîni :

— Frate Ştefan, nu eşti de părere ca ar fi primejdios pentru noi să ajungem la conac şi că ar fi mai cuminte să rămînem aici ? Să ne ascundem în codru cîteva zile ?

Dar Turnavitu sări speriat :

— Cum asta, să rămîneţi în codru ? în codrul Vlăsiei... ? Asta numeşti dumneata cuminţenie, domnule ? Cum să puteţi trăi în pădure, unde bîntuie şi hoţii, şi poterile ? Dacă vreţi să mă ascultaţi, cel mai potrivit lucru ar fi să vă ascun- deţi undeva, în bălţile de pe malul Dunării, de unde să puteţi trece cînd vreţi în ostroave. Acolo, dacă ajungi, nici dracu nu te mai găseşte. N-ar fi rău ca de la Alexandria s-q luaţi spre Zimnicea, că acolo e balta mare a Suhaiei şi sînt ostroave cîte vrei...

Ştefan Golescu, pe care propunerea lui Eliade îl nedumerise, găsi de cuviinţă că ideea. e foarte nimerită.

— Aşa ar trebui să facem, frate Eliade... chibzuit lucru.

Dar Turnavitu nu se opri şi-şi duse propunerea pînă la capăt:

— Dar, dacă vreţi să mă ascultaţi, şi mai bine ar fi să mergeţi pînă. la Izlaz...

Cei doi tresăriră şi se priviră uimiţi, dar cu fereală.

— La. Zimnicea e un zapciu al dracului, omul lui Băl- Ceaurescu... Ăsta îşi are spionii lui pretutindeni. La Izlaz este însă zapcik un cunoscut al meu, un om de inimă. în el puteţi avea; toată încrederea. Pe urmă, ce mai încolo şi încolo, e dincolo de Olk... şi apoi la Izlaz aveţi în albia cea mare a Dunării două ostroave, unu mic la o zvîrlitură de băţ, chiar lîngă biserică... şi altul mai mare, dincolo de acesta... Acolo veţi trăi fără. grijă. Sau, dacă vreţi, să mergeţi pînă lâ Celei, la Popa Radu Şapcă... Ăla cunoaşte ostroavele ca un haiduc şi douăzeci de sate nu ies din cu- v în tul liui.

Eliade întrebă sfios :

— Dar cine e zapciu la Izlaz ?

— E un- băiat bun, vă spui eu... Că-1 cunosc bine... A fost căpitan în cetele de panduri ale lui Magheru... D-aia 1-a şi pus Magheru zapciu la Izlaz... că după cum' ştiţi Magheru este ocîrmuitor la Romanaţi şi adună acum un corp de panduri şi altul de dorobanţi pentru Bibescu... Acolo la Izlaz a avut necazuri mari cu sătenii, că a fost acum cîtva timp o răzmeriţă de era să dea peste cap districtul.

— Domiîule Turnavitu, întrebă Eliade prins, ne-aţi putea spune ce a fost cu răzmeriţa aia de an ?... Că la

Bucureşti au umblat fel de fel de zvonuri... Erau împotriva lui Bibescu, voiau să-1 răstoarne din scaunul domniei ?

— Apoi ce să spui ?... Nu crez că erau împotriva domnitorului... Aşa... nu ştiu cum să-ţi spui... Că vorba aia, ce au clăcaşii de la Izlaz cu Vodă Bibescu de la Bucureşti.., ? Dar erau împotriva proprietarilor de moşie, a copiilor lui Bibescu. Ştiţi că toată partea asta de ţară olteneasc㠄 dintre Olt şi Dunăre... acolo spre Gura Oltului, a fost moşie brîncovenească... a lu Zoe Brîncoveanu, nepoata marelui ban Grigore... adică înfiată, că era înfiată de el şi măritată apoi cu Bibescu... pe atunci logofăt al Credinţei, ori aşa ceva... Prin 1837, această Zoe Brîncoveanu a dat poruncă să fie adunaţi la un loc clăcaşii de pe şapte sate, de la Gura Oltului, spunînd că prea sînt risipiţi şi că nu se poate face orînduială... Şi avea dreptate. Nu e bine să ai clăcaşi risipiţi pe două poşte jur împrejur... Cu şapte vechili şi era greu să le vie de hac... Oamenii fugeau pe urmă şi de bir, spre necazul stăpînirii. Cînd îi căutai se ascundeau prin zăvoaie şi ostroave... Aşa a făcut în 1837 satul ăsta, ce se cheamă Izlaz... Dar, adunaţi aci, oamenii erau tare nemulţumiţi, că acum li se dă pămîntul învoit pe seama lor departe tocmai la o poştă de sat, căci aşa venea, cel din jurul satului rămî- nînd pe seama administraţiei brîncoveneşti... Fireşte, tot clăcaşii îl lucrează şi pe acela, .dar al lor e, cum spui, la o poştă şi mai bine. Cînd s-a înfiinţat satul ăsta Izlaz, că s-a înfiinţat chiar pe izlazul moşiilor, acum unsprezece ani zic, ca să-i împace, Zoe Brîncoveanu le-a făgăduit că le face o biserică nouă şi şcoală, şi că le face tîrg... Tîrg le-a făcut... că e şi afacerea moşiei, vedeţi dumneavoastră, dar biserică şi şcoală nici gînd... Acum, nici să vrea biata femeie n-ar mai putea să facă nimic, căci după cum ştiţi, bărbatu-său a închis-o într-o casă de nebuni, ca să se poată însura cu Văcăreasca asta a lui, de zic toţi că e grozav de frumoasă. Eu n-am văzut-o. Satul nu are decît vechea bisericuţă de-i zice a Măglaşului, chiar pe malul Dunării... Eu o ştiu, că precum v-am spus, am fost acolo... Adunînd prea mult năduf, oamenii s-au răzvrătit, după cum ştiţi, şi au pornit cu năvală mare spre partea asta a ţării... Cu greu au fost opriţi, d-aia a trimis Magheru acolo pe zapciul ăsta de care vă vorbesc şi care e om de inimă... Eu vă povăţuiesc deci să mergeţi la Izlaz... Vă veţi strecura cum veţi putea pe drumul ăsta al olacului, că sînteţi plecaţi de aseară şi oricum e greu să vă ajungă... Dacă sînt cumsecade căpitanii ăştia de poştă, chiar astăzi după-amiază sînteţi la Izlaz, că mai avem de călcat opt poşte, adică zece-unsprezece ceasuri de drum.

Ştefan Golescu fierbea încîntat de această întoarcere neaşteptată a lucrurilor. îşi mîngîia bărbuţa şi îi jucau ochii în cap, privindu-1 cu înţeles pe Eliade.

— Aşa vom face, stimate domnule... Vom asculta povaţa dumitale... Nu ne mai oprim nicăieri... Mergem de-a dreptul la Izlaz... Dacă ziceţi că zapciul e om cumsecade şi că ne putem ascunde în ostroave, e tot ce ne trebuie nouă... Aşa vom face.

Faţa conabie, cu barba aspră, a lui Turnavitu străluci ca vinul, de plăcere.

— Aşa să faceţi, boierilor... Şi nu vă supăraţi... Asta să vă fie învăţătură de minte cu revoluţia... Aţi văzut zăpăceala popîndăilor.

— Aşa să fie şi să nu mai vorbim despre asta. Avem destule altele de vorbit. Nu-i aşa, frate Eliade ?

— Destule... destule... mai ales că, iată, am ajuns şi la conacul poştei, mormăi îmbufnat Eliade.

Conacul de poştă între satele Ghimpaţi şi Naipu era într-un fost han pe partea stîngă a drumului. Fusese destul de greu de găsit conace potrivite la o poştă unul de altul, căci noul drum de olac fusese făcut în grabă, Bibescu ne-maimulţumindu-se să treacă pe vechiul drum de la Ruşii- de-Vede, ci făcuse o legătură mult mai scurtă, prin Alexandria, cu Turnu-Măgurele şi deci şi cu Izlazul. Era un han cuprinzător, dar cu acoperişul de stuf, pleoştit, cu prispă ţărănească în curtea cea mare, plină de grajduri, hambare, şoproane cu căruţe de poştă şi potcovăria nelipsită la orice conac al menzilului. Nefiind aci răscruce de olac, n-avea decît vreo treizeci de cai şi doar două odăi pentru călători. Şi cu toate astea era zarvă mare, căci erau vreo opt surugii cu familiile lor, căpitanul de poştă, argaţii, potcovarii, ba şi o odaie pentru dorobanţi.

Nu avură nici o bătaie de cap cu schimbatul cailor, şi după ce luară o gustare la masa de umbrar din faţa hanului, că er.iu cu stomacul gol, porniră înainte, iar cel mai bucuros fu acum Eliade, care aşteptase cu inima strînsă să vadă cum ies lucrurile.

Mergeau mereu prin codru, aci rărit ca o dumbravă, aci încîlcit în şleaurile de margine, coborînd şi urcînd prin vîlceluşe molatice. De cînd cu poşta, satele se înfiripau, tot rare, de-a lungul olacului, pînă spre Alexandria, care şi ea era întemeiată ca oraş, abia de cîţiva ani, de Alexandru Ghica, de la care-şi luase numele.

Trecură şi de conacul din apropierea Virăneştilor tot atît de uşor, şi nu fără plăcere, căci era o zi de iunie, însorită,

dar cu dogoarea potolită de suflarea codrului. Caii odihniţi duceau brişcă în trap viu, cu rare clipe de odihnă. La Alexandria, unde ajunseră către ceasurile nouă dimineaţa, lucrurile se încurcară. Din capul locului căpitanul de poştă le spuse că n-are putinţă să le dea cai înainte de trei ceasuri, că trebuie să dea drumul mai întîi olacurilor de rînd, obşteşti, şi apoi va îngriji de cei care călătoresc cu trăsurile lor, fiindcă o data cu olacul obştesc merg şi hîrtiile Vorniciei. Mai roşu de mînîe deck era la faţă de obicei, serdarul Turnavitu nu se putea face, dar acum barba scurtă, sură şi aspră îi era zburlită ca ţepii unui arici. Conacul poştei era tot un fost mare conac boieresc şi părea un fel de culă străveche, cu ceardac mare adăugat de curînd în faţă, cu vreo douăsprezece odăi de călători numai la catul de sus, întins pe patru feţe, pe cînd jos erau odăi de-ale canţălariei, magazii cu hamuri şi cele trebuincioase poştei, cum şi circiuma cea mare a hanului, la care sse intra pe din dos. Conacul n-avea curte, era în cîmp deschis dm toate părţile, iar nenumăratele acareturi, grajduri şi hambare alcătuiau în jurul lui un fel de tîrg. Potcovăria, într-un şopron înnegrit de fum, avea două rinduri de foaie şi de nicovale, la care meşterii tuciurii lucrau de zor. Dar nu numai că păreaj ci era chiar tîrg adevărat în jurul conacului, căci se înfiinţaseră vreo patru circiumi potrivite şi pe pungile mai nevoiaşe şi erau tot soiul de tarabe eu de-ale mâncării, acum în iunie, şi cu grămezi de cireşe, care erau cam pe sfîrşite, dar şi cu vişine, care erau încă prea acrişoare.

După ce-i puse pe tovarăşii săi de drum la adăpost într-o odaie de sus a hanului, pînă la plecare, Turnavitu se duse la grajduri să vadă cum stau lucrurile, dacă 1-a minţit ori nu căpitanul, spunîndu-i că nu are cai.

Cele ce văzu îl făcură să spumege de furie. într-un singur grajd erau vreo paisprezece cai, într-altul vreo douăzeci... în sfîrşit, într-un grajd mai nou, bine închis, descoperi alţi opt cai voinici, cu părul lucios, nechezînd nerăbdători între stănoage. Se întoarse cu o falcă în cer şi una în pămînt la căpitanul de poştă, care, toropit de căldură, descheiat la gît, cu doi cinovnici lîngă el, făcea tot felul de socoteli.

— Căpitane Fotachi... Kir Fotachi... se poate să-mi faci dumneata mie una ca asta ? Mie, arvanit de-al dumitale... ? Mie, care am jucat cu dumneata la nunta Aglaiei ?

— Boierule, ce vrei să spui ? De ce eşti atît de mînios ? Uite, nu pricep... Să mă bată Dumnezeu dacă pricep ceva, se mira căpitanul conacului, mai mult aşa, din comedie, căci bănuia pricina furiei lui Turnavitu, iar pe altă parte era

obicinuit cu astfel de plîngeri mînioase, ba uneori, cînd erau boieri mai mari, chiar cu beşteleli afurisite.

— Să-mi spui dumneata mie, căpitane, că nu ai cai de schimb ?... Să mă ţii în drum, cînd pe mine mă aşteaptă treburi grabnice ?... Uiţe, la asta nu m-am aşteptat din partea dumitale. Zău, una ca asta nu mi-a putut trece prin cap... Şi unde pătimesc o astfel de ruşine ? La Giurgiu ? La Găeşti ? La Brăila ?... Nu, la Alexandria, la doi paşi de conacul meu, aici unde am prieteni, care va să zică...

— Dar dacă n-am cai... N-am, boierule... Mă jur că n-am...

— Ei bine, cum poţi să spui asta, cînd eu am fost, acum chiar, prin grajduri şi am numărat grajd cu grajd caii ? Cum poate un arvanit să spuie asemenea neadevăr ? Numai în grajdul acoperit cu paie ai douăzeci de cai...

— Da' ce înseamnă la mine douăzeci de cai, cînd eu trebuie să dau cai de olac de două ori în aceeaşi zi, spre Bucureşti, spre Turnu-Măgurele, spre Piteşti şi spre Zimnicea... Şaisprezece cai din ăştia abia au sosit de pe drum... N-ai văzut cum curge apa de pe ei ?

— Şi cei din grajdul de pe malul Vedei ? Sînt şaisprezece cai acolo, se văită amărît Turnavitu. Sînt şaisprezece cai... Şi ăia au venit de pe drum ?

— Vai de capul lor... Ăla e un grajd de cai bolnavi, cu picioarele stricate. Sînt vreo şase mîrţoage bătrîne, care mă- nîncă ovăzul degeaba.

— Ei, asta-i, parcă dumneata le dai ovăz să mănînce ? in- sinuă bătrînelul conabiu, care ştia apucăturile căpitanilor de poştă.

Aici însă căpitanul Fotachi se înfurie de-i înăbuşi mustaţa groasă vorba, că abia se înţelegea ce spune, dar nu a putut să-l convingă pe Turnavitu că dă ovăz cailor olacului, cînd acesta ştia bine unde merge acest ovăz. Apoi îşi şterse favurizii de năduşeală.

— Şi pe urmă, kir Fotachi, ai în grajdul învelit cu tabla opt cai voinici, care se zbenguie între stănoage... de dorul drumului... de ce nu mi-i dai ?...

— Ăia nu se poate, îmi pare rău... da' ăia nu se poate, boierule...

Atunci Turnavitu se apropie, conspirativ, de căpitan, peste masă.

— Poate că nu te-ai uitat cu luare-aminte cum e pusă pecetea pe hîrtia mea— l-a uite aici. Şi-i întinse energic peticul de hîrtie cu iscălitura şi pecetea de pe el... Asta-i iscălitura banului Dumitrache... şi aici... în colţul ăsta...

Contracciii otcupului poştelor — ai menzilului — aveau obiceiul să facă pentru căpitanii de poştă felurite semne, potrivite unor înţelegeri de dinainte, care arătau că solicitantul cutare ori cutare nu trebuie lăsat să aştepte.

La aceasta, kir Fotachi îi răspunse cu încăpăţânare, yor- bindu-i cu mustaţa de prisos împinsă în urechea lui, căci pe fereastră venea din oborul conacului o larmă asurzitoare care ar fi împiedicat pe oricine să audă ce vorbeau...

— Boierule, caii ăştia nu vi-i pot da... Să-mi crape ochii dacă vi-i pot da... Şi-şi muşcă limba mîniat că a jurat. îmi pare rău, dar nu-i pot da...

— Cum să nu mi-i dai, kir căpitane ?... Dumneata ştii unde mă duc eu ?... Se hotărăşte acolo viaţa mea şi a copiilor mei...

— O să aveţi timp să ajungeţi la Turnu.. încă azi după prînz.

Aici, din greşeală, Turnavitu se grăbi :

— Păi, vezi, că nu merg la Turnu... Şi era cît p-aci să-i spuie unde merge, dar îşi dete seama la timp că nu trebuie să ştie nimeni pe ce moşie a pus ochii ca s-o ia în arendă ; şovăi, şi spuse la întîmplare alt nume în locul Grojdibodului... Merg... merg la Izlaz... Trebuia să fiu acolo înainte de cinci ceasuri negreşit...

— Boierule, nu vă supăraţi... n-o să se răstoarne lumea dacă n-o să fiţi la Izlaz astăzi la cinci ceasuri... Mai e zi şi mîine şi poimîine. Cine vrea să facă afaceri serioase vă aş-teaptă... Uite, eu vă făgăduiesc că a dintîi trăsură care pleacă va fi a "dumneavoastră.

— Atunci dă-mi caii din grajdul acoperit cu tablă.

Aici, kir Fotachi sc apropie încă şi mai plin de taină şi îi şopti picurat în ureche :

— Ăia sînt schimb domnesc... Te rog să nu scoţi o vorbă, că e lucru de taină... Trece un aghiotant domnesc împreună cu marele vornic Băl-Ceaurescu de la Zimnicea spre Bucureşti.

Dintr-o dată Turnavitu tresări speriat şi respectuos, în timp ce căpitanul Fotachi îşi mîngîia favurizii, nădugiţi şi de atîta discuţie, avînd aerul că spunea... ca unui prieten :

— Păi, vezi, cînd îţi spui io ? Dar să ştii că afară de ca- îeaşca lor... a dintîi pleacă brişcă dumitale...

— Cît vom întîrzia ?

— Nu ştiu... poate un ceas, poate două... poate chiar trei... Dar nu pleacă nimeni înainte, asta ţi-o spui eu...

Turnavitu făcu socoteala timpului şi, văzînd că înainte de ceasurile unu nu vor putea pleca, se duse, cuprins de

poftă, căci era un mare mîncău, să poruncească la cfrîşma hanului o masă pe cinste, căci văzuse peşte proaspăt şi raci vii aduşi de subt scorburile de subt malul Vadei.

Intre cei care făceau larmă prin oborul conacului, era — cine ar fi crezut ? — şi vînjosul şi negriciosul lipcan Damian Tabacu. I se spuse că pîndeşte să vie căruţa poştei spre Găeşti cu care pleacă un sătean de la Zăvoiu Dihorului. Tot drumul se gîndise cum să-i trimită vorbă lui tată-său să fie neapărat în Bucureşti, înainte de miercuri. Prilejul i se părea cum nu se poate mai potrivit.

— Mă... ăla... dă la Zăvoiu Dihorului... strigă el prin oborul conacului.

— Mă, tu ăla de la Zăvoiu Dihorului, îi luau alţii strigarea, ducînd-o mai departe, mă... te caută, mă, un lipcan, care-o fi dă la Zăvoiu Dihorului şi el...

în pragul cîrciumii hanului apăru o femeie, ca de patruzeci şi cinci de ani, voinică şi eu faţa bălană, dar puţin de tot ciupită de vărsat, şi cu ochii cam apropiaţi... altfel frumoasă. Era cu obrajii albi, încinşi de căldură, şi cămaşa de in îi lăsa gîtul gol, iar prin gura cămăşii i se ghiceau sînii încă tineri.

— Ce-i cu Zăvoiu Dihorului ? întrebă ea cu glas plin.

Cineva îl arătă pe Damian Tabacu, care tocmai găsise şi
el pe cel pe care-1 căuta, şi se arătă a fi sătean încălţat cu cizme şi cu pieptar găietănat peste obicinuita cămaşă lungă în poale.

— Uite, lipcanu ăla caută pă unul de la Zăvoiu Dihorului.

— Ia., cheamă-1 încoace... îi spuse ea omului în picioarele goale, ca să-1 lase pe el să strige :

— Măi, lipcanul ăla, te cheamă hangioaica.

Dâmian se apropie nedumerit şi o dată cu el veni şi săteanul încălţat cu cizme, care purta pieptar găietănat cu negru.

— Ce treabă ai dumneata cu cel de la Zăvoiu Dihorului ?

— Păi sînt dă p-acolo şi io...

— Dumneata eşti de la Zăvoiul Dihorului ? întrebă hangioaica rezemată de usciorul uşii şi măsurîndu-1 din cap pînă în picioare.

— Da... adică... am fost...

— Al cui eşti ?...

Damian şovăi o clipă, întrebîndu-se dacă să spuie ori nu, apoi răspunse cu ochii într-o parte, dibuind cuvintele :

— A lu Toma Panduru.

Aici hangioaica încremeni... şi ochii i se împăienjeniră de lacrimi... încerca zadarnic să vorbească, fiindcă în acelaşi timp i se uscase dintr-o dată gura.

— Eşti cumva Tudose ?... Tudose a lui Toma ?

Damian şovăi iar :

— Acum nu-mi mai zice Tudose. Acum îmi zice altfel...

— Da' eşti fecioru lu Toma, nu ? Cum semeni, Doamne, cum semeni cu el... ! Doar nasul nu-i atît de ascuţit, îi spuse muierea, acum cu glasul dezlegat, moale şi topit de duioşie.

— Unii zic că nu prea semăn cu tata... că semăn mai mult **CU** unchiu Miai...

Ochii mici ai femeii luceau umezi.

— Cu el... Cu Miai... Şi ca să-şi biruie tulburarea se-ntoarse spre celălalt: Şi dumneata al cui eşti ? Zici că eşti tot din Zăvoiu Dihorului ?

— Nu, io sînt pîrcălabu Cristea Fătu dă la Salcia. Da' o să trec spre seară prin satul ăla.

Damian o cercetă cu luare-aminte şi nu pricepea de unde îl cunoaşte femeia pe taică-su.

•— Dar dumneata de unde cunoşti satu, ca nu ştiu sa fii dă p-acolo ?

Femeia oftă cu privirile pierdute aşa, spre cerul albastru, aprins de arşiţă, de se simţea zăpuşeala şi subt umbrarul de frunze.

— Am fost p-acolo... am avut şi io rude în saţul ăla. Dar dă mai bine dă douăzeci şi cinci dă ani n-am mai călcat p-acolo... întîrzie mult cu privirea în gol, apoi rosti rar, şoptit : Sînt Petruţa... Rămase cu mîna ridicată pe usciorul uşii şi după un timp sfîrşi îngîndurată : Poate că ai auzit dă mine... Petruţa... Ochii înrouraţi nu voiau să mai asculte de ea şi rămaseră încremeniţi spre o vedenie de demult care era numai a lor... Apoi se întoarse parcă dezmeticindu-se : Da' staţi jos la masă, o să vă cinstesc cu o ulcică de vin ! Cum bărbatu-su ieşea din pivniţă cu o oală cu vin rubiniu, îi spuse arătîndu-i cei doi : Flăcăul ăsta e dă la Zăvoiu Dihorului. Staţi jos că vă aduc şi ceva dă luat în gură.

Damian ştia că mai are un ocol de făcut, că nu are timp să stea.

— Io nu pot. Trebuie să mă repez puţin pînă la Piatra, am dă dus ceva acolo.

Petruţa, mereu îngîndurată, vru să-i fie şi aci de folos i

— Şi pă cine cauţi la Piatra ? Poate să-1 cunosc...

— Nu crez că-1 cunoşti... P-un ţăran d-ai noştri, pă unui Gligore Hergă.

Muierea voinică izbucni în rîs :

— Să nu-1 cunosc pă Gligore Hergă ? Dar cine naiba nu-1 cunoaşte intre Zimnicea şi Alexandria pă Gligore, nebunul ăla care gîtuie lupu cu pumnu ? Stai jos şi te răcoreşte, că o să ai timp destul să-1 găseşti... Cum o să te duci iar flămînd ? Cînd ai plecat din Bucureşti ?

— Azi-noapte. Sînt cu un tovarăş.

— Azi-noapte ? se cruci femeia. Şi aţi călcat dă azi-noapte pînă acu patru poşte ?

— Păi cum vezi, am venit.

Ea clătină din cap :

— Aţi prăpădit caii stăpînirii... Ăştia nu trebuie să-i mai scoateţi din grajd o zi şi-o noapte, că pă urmă trebuie să-i duci în circă... Stai jos şi te omeneşte cu ceva d-ale mîncării şi p-ormă om vedea ce-om face... Strigă-1 şi pă tovarăşul dumitale.

Damian pomi să-1 caute pe Mitru, dar după un pas se răsuci cu oarecare îndoială pe piciorul stîng şi veni lîngă femeie, ca şi cînd i-ar fi trebuit timp ca să rumege gîndul spunîndu-i sfios:

— Petruţa ? Eu am auzit dă dumneta... Vorbesc oamenii şi acum. A fost atunci o nuntă... aşa vorbesc...

Petruţa rămase pe gînduri. Capul ei, acum mai frumos ca atunci, înfăşurat în tulpan alb se lăsă moale pe umărul stîng.

— A fost o nuntă cu păcat...

Tocmai atunci intra cu zgomot pe maidanul conacului stîrnind praful, împrăştiind gîştele şi izgonind din băltoacă porcii, o caretă cu opt cai. Surugiii luară ocolul în goană, pocnind din harapnice, strigînd la oameni. Unei'femei, de spaimă, îi scăpă din mînă o pereche de pui roşcaţi, pe care-i adusese spre vînzare. Fu un soi de freamăt în tot conacul. In jurul caretei alergau patru dorobanţi călări. Căpitanul, speriat, venea în goană el însuşi, în timp ce careta se opri subt un stejar rotat, ca să fie la umbră. Era prăfuită toată, şi cînd se puse scăriţa, coborî mai întîi o femeie bălaie nespus de frumoasă, care purta o rochie verzuie şi pe cap o pălărie de pai ridicată frumos deasupra frunţii. Un voal de muselin, cît un cearşaf de fire de păianjen, o acoperea toată din cap pînă în picioare. După ea coborî un boier voinic, cu barba scurtă împărţită în două, îmbrăcat într-un anteriu verde, avînd pe deasupra o lebadea roşie. Cel din urmă coborî un colonel negricios şi zvelt, în uniformă strînsă pe trup, cu ceaprazării de aghiotant domnesc. Hangioaica le aduse în grabă chiar sub stejar, pe o~măsuţă cu picioarele bătute în pămînt, o tavă aşternută cu ştergar de borangic, pe care erau chiselniţe cu şerbet de trandafiri şi căni de cleştar cu apă rece. Ştia de altădată

gustul marelui logofăt : şi lui îi adusese o dulceaţă de boabe acrişoare şi coarne roşii. De sus, de la fereastră, cei trei tovarăşi de drum priveau cu multă curiozitate. Ştefan Golescu, cu mîna rezemată de peretele văros, clătina mereu din cap :

— Fata asta, după ce 1-a nenorocit pe nepot, o să-1 facă neom şi pe unchi.

Eliade, care ştia de asemeni, ca tot Bucureştii, de patima unchiului pentru nepoată, întrebă maliţios, strîngînd în jurul lui halatul cafeniu, căci se- dezbrăcase ca să se odihnească mai bine :

— întrebarea e cum se împacă marele logofăt cu aghiotantul ăsta frumos, care e nedespărţit de ea ?... Auz că ofiţerul ăsta o-s-o ia de nevastă... Pesemne că s-au dus să-i arate zestrea, pe care crede că o s-o scoată de la Hristache.

Fu nevoie să-1 lămurească şi pe serdarul conabiu la faţă, care-şi mîngîia admirativ barba scurtă şi aspră, privind cunoscător spre tînăra boieroaică atît de frumoasă :

— Este o artistă din Bucureşti, frumoasă, după cum vedeţi, domnule Turnavitu. Şi colonelul âla este un aghiotant domnesc. Âla-i logofătul Băl-Ceaurescu, îl cunoşti, nu ?

Într-un sfert de oră caii fură schimbaţi cu cei din grajdul acoperit cu tablă, iar cei trei, răcoriţi acum, se urcară iarăşi în careta, care porni dintr-o dată ocolind, speriind totul în cale, cu cei opt cai ai ei. Cei patru dorobanţi fuseseră înlocuiţi şi ei cu alţii.

Tocmai atunci se adusese în odaia mare şi răcoroasă şi masa poruncită de Turnavitu : raci, rasol de lin cu mult unt-delemn, morcov şi boabe de piper, pui la frigare şi plăcintă cu nuci, cum se făcea pe acolo pe Vedea, precum şi vin rece scos de la beci, iar oamenii se apucară să mănînce în grabă, ca să şi aţipească un ceas măcar, înainte de a porni iarăşi la drum.

Jos, subt umbrarul hanului, Petruţa, după ce pîrcălabul Fătu plecase cu cărucioara poştei, îi sfătuia pe cei doi, pe Damian şi Mitru, care se înfruptau şi ei dintr-o strachină cu ghiveci sîrbesc şi o ulcică de vin', cum e mai bine să facă, pentru ca să ajungă mai uşor la Piatra. Aveau să lase caii să se odihnească la conac pînă a doua zi dimineaţa, şi se vor odihni o ţîră şi ei. Aşadar, vor pleca numai către chindie cu căruţa poştei de Turnu, că le face ea rost de locuri pînă la conacul vecin, la Furculeşti. De acolo, mai au pe valea Călmăţuiului un ceas, mult două, cu piciorul. Vor dormi la Piatra, iar a doua zi vor găsi pe la prînzul cel mic caii por niţi cu poşta de dimineaţă, care vor aştepta la conacul de la Furculeşti...

De acolo mai au o poştă pînă la Turnu... sau unde vor ei să se ducă. înainte de a porni cu brişcă, întrebaţi, Ştefan Golescu şi Eliade încuviinţară acest lucru, socotind că nu va fi nevoie de cei doi la Izlaz, înainte de miercuri.Călătoria celor doi căuzaşi şi a serdarului, peste cîmpia întinsă dintre Alexandria şi Turnu-Măgurele, fu pentru ei o grea încercare. Soarele încins de nămiază îi lovea drept în creştet, iar pe două poşte şi mai bine, aproape patru ceasuri de drum, nu văzură un copac măcar, în afară de păduricea din vîlceaua îngustă de la Furculeşti. Lanurile de grîu care dăduseră în copt încremeniseră" şi ele, aurii, nemişcate subt cerul de un albastru îndepărtat şi sticlos. Singurele vietăţi pe care le întîlniră o buoată de vreme erau popîndăii lunguieţi, care tăiau speriaţi drumul trăsurii, cum şi rare stoluri risipite de ciori. Abia după Ologi întîlniră care dejugate ici şi colo, îndepărtate mult unele de altele. Opriră lîngă un astfel de car cu boii dejugaţi, unul rumegînd în picioare, altul lungit lîngă proţap. O fetiţă în picioarele goale şi crăpate îi lămuri că tocmai pe aici, departe de sat, li s-a dat de către boier pămînt pentru pîine clăcaşilor. Aproape de Turnu-Măgurele întîlniră şi un suhat fără pic de umbră, pe care păşteau cai mici, cu burţile mari şi şolduri ascuţite. încremeniseră şi ei, cîte doi, cap la coadă, ca să-şi facă umbră.

în fracurile lor, cu pantofi de lac îngusti, cu gulere înalte scrobite, Ştefan Golescu şi Eliade fierbeau toropiţi în propria lor năduşeală. Nici nu mai vorbeau de istoviţi ce erau, ci •mai mult moţăiau. îi trezi Turnavitu, lac de apă şi el, arătîndu-le în zare o umbră albăstrie.

— Am ajuns, boierilor... Am ajuns la Turnu. Uite, acolo e Dunărea. Umbra albăstrie tot creştea, se făcea treptat verzuie, pînă cînd apăru ceva ca un deal lung şi destul de ridicat. Ăla e malul bulgăresc, îi lămuri mai departe serdarul conabiu, ştergîndu-se crunt de năduşeală... Jos e Dunărea, între arătările acelea de verdeaţă:

— Parcă te apropii de dealurile de la Goleşti, spuse mirat Ştefan Golescu. Dar astea sînt ceva mai înalte şi mai pietroase... Dar, drept să-ţi spui, Dunărea tot n-o văz.

— Fîşia aia îngustă ca o sabie, care luceşte în soare... Malul acesta muntos începe cam de aici, din dreptul Flămîn- dei, şi ţine mult, pînă dincolo de Corabia.

Gîndul că se apropie sfîrşitul călătoriei îi făcu să se mai dezmorţească. După un timp nu mai văzură nici malul

bulgăresc, ci numai turlele bisericilor din Turnu-Măgurele, înecate în verdeaţă.

Avură noroc şi găsiră aci la Turnu cai de schimb numaidecît. Erau nişte căluţi căpăţînoşi, groşi ca pepenii, care parcă zburau printre tarlalele de porumb pe un şleau gloduros şi cu făgaşuri lung împletite. Nu întîlniră de-a lungul Dunării, spre Izlaz, numai. tarlalele de porumb, de pe acum ridicat pînă la brîu, ci şi lanuri de grîu tot atît de înalte, care-şi aşteptau secera.

Dar ceea ce minună mai mult pe cei doi căuzaşi fu că de la o vreme trecură numai printre vii cu frunza lată cît palma, de o parte şi de alta a drumului. Şi mai văzură încă şi alte roade ale pămîntului, chiar în această întîie jumătate a lunii iunie.

Văzîndu-le mirarea, Turnavitu le spuse rîzînd :

— Aşa e lunca Dunării, boierilor. Pe-aici, că prin alte părţi e numai nisip. Nilul... Ce mai încoace şi-ncolo, valea Nilului... Dar şi cînd îneacă totul, Doamne, Doamne...

— Bine, dar vii aşa de frumoase pe-aici ? Via cere un pămînt mai pietros, îşi aminti Ştefan Golescu de viile lor de la Dealu Mare, de la Florica.

— Ştiu eu, boierule ? ridică din umeri Turnavitu. Se vede că aduce Dunărea asta şi nisip cumva. Ceea ce ştiu e că Brîn- covenii au ţinut ca la ochii din cap la colţul ăsta de ţară.

Acum se vedea bine de tot maluî bulgăresc ca un lanţ de dealuri, ba ici-colo se zăreau şi căsuţe aciuate pe el. Apa Dunării tot nu se vedea, dar lăsară pe stînga numeroase bălţi în care călcau rar, singuratice şi gînditoare, berze albe cu negru. Cîteva capre roşii erau în apă pînă mai sus de burtă şi păşteau vlăstari. Eliade nu mai văzuse capre care să pască în mlaştină şi pare-se că nici chiar Turnavitu, că se mira şi el.

Trecură Oltul, care aici are lăţimea şi încetineala unui fluviu gălbui, pe un pod umblător. întîi patru cai, şi ei pe jos, apoi brişcă goală şi cei trei oameni. După mai puţin de Un sfert de poştă_ întîlniră nişte corturi, de unde li se făceau semne cu mîna. Era compania căpitanului Pleşoianu, care făcea paza de-a lungul Dunării; căpitanul pusese să se facă tabăra aici de trei zile, ca să fie în calea poştei. Satul însuşi nu se zărea.

— Ai văzut, frate, că am ajuns înainte de asfinţitul soarelui ? îl întrebă biruitor Ştefan Golescu pe Eliade.

— De ajuns, am ajuns, domnul meu, nu zic ba... da' dacă nu aveam norocul să-1 întîlnim pe acest om cumsecade, am fi fost poate şi azi prin mlaştinile Neajlovului, răspunse Eliade, nu fără să-şi amintească de spaima trăită după sălciile scor- buroase.

— Se îmbrăţişară cu dragoste, Turnavitu fiind la rîndul lui foarte mîndru că i-a scăpat pe cei doi de arestare.

— Aşa, cum v-am spus... treceţi în ostrov, în ăl mare, nu în ăl mic... Şi apoi în şoaptă : Şi mai lăsaţi-o naibii cu revoluţia aia...

Frate clâcaş...

De ieri de cînd au sosit, găsind aici şi pe Tell cu locotenentul Serurie, Ştefan Golescu şi Ion Eliade n-au izbutit să vorbească, aşezaţi ca lumea, cu căpitanul Nicolae Pleşoianu. Cu umerii săi înguşti, înălţaţi, şi iute ca spirtul, comandantul roatei a cincea e nicăieri şi pretutindeni. I-a dus încă de cu seară în micul ostrov din faţa Izlazului.

— Căpitane, întrebă neliniştit Ştefan Golescu, pe cînd erau în luntre, crezi că vom putea avea unde să dormim acolo. în ostrov ? Că noi sîntem frînţi de oboseală. De aseară sîntem pe drum şi e a treia noapte de nesomn.

— N-aveţi nici o grijă, totul e pregătit... Nu veţi fi ca acasă, dar veţi dormi. Mă mîrlanilor, vedeţi să nu udaţi pînza asta, se răsti la cei doi soldaţi care vîsleau.

într-adevăr, au găsit pe un grind al ostrovului maldăre de fîn, proaspăt cosit, pături şi perne. Se înserase de-a binelea, şi malul drept, înalt se ridica întunecat asemeni unui duh al nopţii. Era răcoare, căci adia un vînticel parcă plin de stropi de apă. începuseră să se ivească în umbrele amurgului şi roiuri de ţînţari ca nişte valuri mişcătoare. Apele grele învăluiau ostroavele, curgînd aproape, dar şi departe în lăţime, în acelaşi timp. Patru focuri ardeau în cele patru colţuri ale îngustei tabere. La unul dintre ele, ostaşi iscusiţi fierbeau un ceaun cît o căldare de albiturâ şi caras, la altul se frigeau crapi mari la proţap, la cel de al treilea, la. o groapă cu jeratic înfundată, era pus un miel la copt, aşa, hoţeşte. în sfîrşit, la cel de al patrulea, într-alt ceaun, ăsta cît un cazan, fierbeau mămăligă pentru douăzeci de inşi. Vîlvătăile focurilor repezeau dîre de lumină pînă peste valurile acum domoale ale fluviului.

— Frate Pleşoianu, da' focurile acestea nu se văd în tot lungul Dunării de pe mal ?... Nu e cam... cum să spui ?... şi
Eliade într-adevăr nu găsea cuvîntul potrivit ca să arate că îi e frică. Vezi...

— N-aveţi nici o grijă ! Nu e nici o primejdie. Totul e orînduit cum se cuvine.

Atît spunea, şi nimic mai mult nu putură scoate de la el. Căpitanul ăsta uscăţiv găsea de prisos să le mai spună că şi zapciul, care trimisese mielul, şi căpitanul portului, care trimisese coşul cu peşte, ştiau că Izlazul are astă-seară cinstea să găzduiască pe maiorul Tell, care a venit să inspecteze compania a cincea şi e însoţit de prieteni de-ai săi din Bucureşti, că va fi bairam, nu glumă, timp de două nopţi în ostrov. Zapciul vrusese să trimită şi băutură şi lăutari, dar căpitanul îi spusese că are trei soldaţi în companie, care la cobză şi la scripcă bat orice taraf de lăutari.

Un soldat fusese trimis la Popa Şapcă la Celei de dimineaţă cu un bilet scris de mîna Pleşoianului după învoiala ştiută : „Ia-ţi, părinte, *Evanghelia* şi crucea, că mireasa e gata..." Şi Popa Radu Şapcă, care pricepuse, sosi şi el tot înainte de asfinţit.

— Domnule căpitan, întrebă îngrijorat Ştefan Golescu, dar dacă zapciul a şi primit vestea de la Vornicie şi o să ne pomenim înconjuraţi la noapte cînd dormim ?

— N-aveţi nici o grijă, răspunse uscăţivul căpitan, n-a trimis pe nimeni... Nimeni nu se va apropia de ostrov... Discutaţi aici liniştiţi cît vreţi, şi culcaţi-vă fără grijă, cînd vă biruie somnul.

— Ce măsuri ai luat, căpitane ? întrebă şi maiorul Tell, autoritar, ca să-i liniştească pe Ştefan Golescu şi pe Eliade. Dar şi lui, căpitanul uscăţiv îi răspunse la fel de zgîrcit la vorbă :

— Domnule maior, n-aveţi nici o grijă... Totul e prevăzut şi orînduit... Discutaţi în linişte despre Proclamaţie.

Maiorul, jignit, fu cît pe-aci să izbucnească mînios, dar îşi aduse aminte că el aci e numai musafir, că această roată a cincea aparţine Regimentului I de la Craiova, că el n-a putut aduce din regimentul lui nici un om în ajutorul revoluţiei.

10*

Şi într-adevăr măsurile erau luate. Satul era înconjurat de sentinele care nu lăsau pe nimeni să treacă, fiindcă, anunţase căpitanul, în port e un caz suspect de holeră. Pe de altă parte, toată noaptea patrulară luntrele în jurul ostrovului. Focurile au ars întreaga noapte, ca să-i apere de roiurile cumplite d

eţînţari, deşi li se dăduse şi trîmbe de pînză, ca să se înveleasc㠄peste tot.

În cea dintîi noapte chiar că n-au discutat nimic, fiindcă picau de somn. Dar a doua zi şi a doua noapte au tot pus la cale. Au orînduit festivitatea proclamării constituţiei. Au hotărît lista noului minister. Au redactat textul unei scrisori către Bibescu, au discutat, dar la înţelegere adevărată n-au ajuns decît în parte. La sfîrşit, marţi către miezul nopţii, se înţeleseră totuşi asupra cîtorva puncte. Adunarea va avea loc în oborul tîrgului, lîngă temeliile de curînd puse ale bisericii celei noi, căci moştenitorii Brîncovenilor fuseseră siliţi să se ţie de cuvînt şi zidul bisericii se ridicase de o palmă de la pămînt. Mai înainte vor merge însă la casa zapciului, ca să proclame pentru ei, pentru cei iniţiaţi, oficial revoluţia şi să se ia în stăpînire întîiul teritoriu revoluţionar. De acolo, pe jos, cu preoţii în odăjdii şi cu *Evanghelia* în frunte, vor merge , la locul adunării.

— Credeţi că va fi lume, domnule căpitan ? Să nu ne trezim singuri, vorbind ca năucii ! zise Eliade, grijuliu.

— Nici o grijă, frate! Totul este prevăzut şi orînduit! răspunse uscăţivul căpitan, tot fără chef de vorbă ca şi pînă acum.

Cum să nu fie orînduit, cînd toate satele, ca şi lumea din Turnu-Măgurele, fuseseră înştiinţate din vreme că miercuri 9 iunie se vor sfinţi temeliile măreţei biserici brîncovenesti de la Izlaz !

De cu seară începuse'să se adune ţărănimea. Veniră şi tîr- goveţi şi vreo doi arendaşi de peste Olt. Către seară sosise şi N. Alexandrescu, cumnatul lui Eliade, aducînd aproape o mie de manifeste cu Proclamaţia. Sosiră şi cei doi lipcani, în-zorzonaţi, Mitru şi Damian. Eliade era totuşi neliniştit că nu venise de la Celei şi roata a şasea, al cărei comandant era chiar nepotul său, locotenentul Zalic. Se acoperi în vălul de pînză, ca să nu-1 supere ţînţarii, şi adormi totuşi buştean.

Ziua de miercuri, 9 iunie, se vestea şi mai călduroasă decît cea din ajun. Pe la şapte dimineaţa, cînd cei din ostrov se urcară în luntrile care-i aşteptau, ceaţa nopţii se ridicase de pe apele grele ale Dunării şi soarele bătea atît de puternic în ftialul înalt bulgăresc, că rîpile de jos, ale dealului acoperit de păşune şi pîlcuri de copaci sus, galbene de felul lor, păreau acum de cretă. Apele nisipii, netede ca o oglindă în dimineaţa asta, ca şi verdele de tot felul al ostroavelor şi al zăvoaielor, păreau încremenite ca într-o icoană fără margini, cît zarea.

Scoborîră chiar în faţa bisericii celei mici, cu turle de lemn vopsite în roşu, a Măglaşului. Fu nevoie ca soldaţii să tîrască luntrile cam zece paşi pe uscat, căci malul îngust dintîi

era noroîos, şi încă mai fu nevoie ca unii din oaspeţi să fie puternic traşi de mînă, ca să urce apoi şi malul adevărat, o rîpă scundă, de un stat de om, căci lutul era lunecos.

In faţa bisericii, Eliade, înfiorat, se închină. Ceilalţi făcură la fel. Apoi el se opri locului şi ţinu, ca să zicem aşa, întîia cuvîntare :

— Fraţilor, luaţi aminte, am trecut acest braţ al Dunării şi întoarcere nu mai este...

Tell luă poziţia de drepţi şi salută. Pleşoianu şi soldaţii care erau cu el făcură la fel.

Era un adevărat alai cînd o luară la dreapta, pe ulita cu glodul uscat, printre bordeie, pe subt ramurile zecilor de duzi, păşind pe dudele negre căzute pe jos, pe care le striveau subt picioare, ca pe omizi.

— Acum e acum... ce facem cu zapciul, căpitane ? întrebă îngrijorat maiorul TelI.

. — Nici o grijă, domnule maior, totul e pregătit cum trebuie ! îl asigură din nou Pleşoianu.

Lui Tell îi sclipiră ochii de mînie şi îşi încleştă bărbia.

— Bine, asta mi-o spui de două zile... Am înţeles, el ştie că am venit în inspecţie... dar acum, peste cîteva clipe, va afla adevărul. Şi atunci ? Se opri îngrijorat... Uite, văz dorobanţi în faţa casei lui

— Domnule maior, n-aveţi nici o grijă, totul e prevăzut... Lucrurile vor merge strună ; mă duc acum să-mi pui şi eu mundirul de şmotru.

într-adevăr, zapciul, un bărbat încă tînăr, cu mustaţa mică, neagră şi părul cărunt, le ieşi înainte împreună cu soţia lui, o femeie durdulie, îmbrăcată cu ie şi zăvelcă, dar cu maramă de mătase. Alături de ea era soţia căpitanului, aceasta însă subţirică şi negricioasă ca şi bărbatul ei, îmbrăcată în rochie de stofă verde, înzorzonată cu volane galbene, dar surîzînd încîn- tător cu toţi dinţii albi. De departe ai fi zis că e şi ea ca un lujer de floarea-soarelui, ca o parte din verdele, cînd negru, cînd galben, în care pluteau cu toţii în această dimneaţă de vară, altfel decît celelalte.

Cănţălaria era într-una din cele patru case din sat (căpităria portului, administraţia moşiei, casa zapciului şi o circiumă), căci restul erau bordeie. Intrară, din căldura nesuferită de afară, într-o odaie destul de mare, dar atît de rece, că parcă au păşit într-o peşteră, căci aceste case erau făcute din pămînt bătut cu maiul. Eliade se minună de grosimea pereţilor, care de pe firida ferestrei şi a uşilor se vădeau a fi cam de un pas, pereţi ca de cetate. Zapciul îi lămuri că zidul se lucrează, între două uluci de scînduri, între care se toarnă

pămînt, bătut treptat cu maiul. Cînd scîndurile sînt date la o parte, zidul gros rămîne în picioare.

— Şi durează un astfel de zid ? întrebă mirat Ştefan Golescu ?

— Mai mult decît cel de cărămidă arsă. Iarna, odaia se încălzeşte ca un cuptor, iar vara e răcoroasă precum vedeţi, îi lămuri zapciul care zîmbea cu un soi de politeţe exagerată.

După ce nevasţa zapciului aşează pe masă tăvile cu dulceaţă de sacîz şi apă rece, ieşi din odaie, iar zapciul se făcu nevăzut şi el. Pleşoianu îi şopti soţiei sale să iasă de asemeni, şi după ce scrută cu privirea pe cei dinlăuntru, trecu în pas ostăşesc pragul, ieşi în curtea cu iarbă pe jos, unde era un pluton aliniat, în ţinută de şmotru, cu mănuşi albe. El însuşi era de altfel acum în aceeaşi ţinută : chipiu negru, înalt, mundir strîns pe corp, centură aurie şi epoleţi mari. Dădu o poruncă scurtă. Un unterofiţir înălţă unul din cele două steaguri tricolore, pe care le aduseseră, pe casă. Pleşoianu salută, plutonul prezentă arma. Apoi căpitanul intră pe uşa deschisă, prin care oaspeţii dinlăuntru priveau cele de afară, în odaia cea mare. îl urmă unterofiţirul cu celălalt steag, care fu bine aşezat alături de masă, într-un fel de teacă de lemn, cu trei picioare jos. Salută din nou şi spuse răspicat :

— „Dreptate şi frăţie!"

I se răspuse la fel, de toţi laolaltă. Apoi mereu în atitudine ostăşească proclamă cu voce bărbătească :

— Domnilor, vă găsiţi pe întîiul colţ eliberat al patriei noastre... Vă poftesc să ţineţi sfat şi să constituiţi întîiul minister constituţional al Ţării Româneşti... Comanda de oaste a revoluţiei veghează asupra dumneavoastră.

Strigară „ura", plini de însufleţire, şi se îmbrăţişară cu ochii în lacrimi. Tell pofti pe căpitanul Pleşoianu să rămîie între „ai lui", să ia parte la deliberare.

Sfatul acesta dură cam vreun ceas, luîndu-se următoarele măsuri:

Se constituie un minister constituţional compus din preotul Radu Şapcă, Ştefan Golescu şi Ion Eliade, Christian Tell şi Nicolae Pleşoianu.

Preotul spuse o scurtă rugăciune şi toţi depuseră pe rînd jurămîntul pe *Evanghelie* şi pe textul Proclamaţiei.

Se numi cîrmuitor la Teleorman, ca să se asigure, în spate, oraşul Turnu-Măgurele, un prieten al locotenentului Serurie, profesorul Constantinescu. Apoi se redactă o lungă scrisoare către Bibescu, în care toată lumea recunoscu mai tîrziu slova lui Eliade :

„...Subsemnaţii, temîndu-ne ca mişcarea să nu degenereze in anarhie, văzînd că opiniunea publică se strîngea în jurul lor, s-au hotărît să se pună în fruntea unei mişcări de regenerare, al cărei ţel este menţinerea ordinei şi proclamarea voinţei poporului. Prin proclamaţitmea aci alăturată, ea cheamă tot Românul ca să ia parte la marea operă a regenerării; ea nu Te înlătură nici pe înălţimea-Ta..."

Această scrisoare urma să-i fie trimisă lui Bibescu pe cale administrativă.

Tell, acum ministru al oştirii, trimise ordin locotenentului Zalic să adune roata a şasea din Regimentul I, care era împrăştiată în jurul Celeiului, şi să iasă cu ea înaintea taberei revoluţionare, la Corabia.

Linia de mişcare a grupului revoluţionar fu stabilită astfel : Corabia, Caracal, Balş, Craiova. Discutară mult asupra acestui lucru, dar aci Eliade fu neînduplecat. Trebuie cucerită întîi Oltenia şi se va vedea apoi ce va fi de făcut.

În ajun, marţi dimineaţa, plecase un caporal foarte inteligent din compania lui Pleşoianu, căruia Ştefan Gplescu îi dădu bani de drum ca să ia căruţa poştei şi să ajungă la Bucureşti, de se va putea miercuri dimineaţa, ai scrisori către Nicolae şi Alecu Golescu Albu, care să anunţe izbucnirea revoluţiei de la Izlaz în ziua de 9 iunie. Se hotărî ca numaidecît astăzi, după adunarea din piaţa Izlazului, să plece la Bucureşti şi cei doi „lipcani", Mitru şi Damian Tabacu, cu un raport viu, către cei din Bucureşti, despre mersul întîmplărilor.

Către zece dimineaţa se alcătui un mic alai în frunte cu steagul tricolor, urma Popa Şapcă, cu *Evanghelia* şi crucea în mîini, şi după el alţi doi preoţi, toţi trei în odăjdii, care se îndreptară spre locul adunării ; Nicolae Alexandrescu, cumnatul lui Eliade, fiind cu braţele pline de pachete de proclamaţii, alunecă şi căzu pe covorul de dude negre risipite pe jos, căci treceau numai pe subt duzi. Se împrăştiară o parte dintre ele, şi multe fură luate în grabă de sătenii care se ţineau scai de sporitul alai.

Uliţa era dreaptă, deoarece moştenitorii Brîncovenilor făcuseră într-adevăr un tîrg cu uliţe aliniate, umbrite toate de duzi, căci aveau planuri mari cu viermii de mătase, dar pe aceste uliţe clăcaşii locuiau numai în bordeie, abia cu două palme de perete văruit de la pămînt pînă la acoperişul aplecat tare, restul fiind îngropat. în port,, căci satul avea o schelă cu două punţi de lemn, erau vreo două corăbii şi un şlep.

Oborul din mijlocul satului, unde se ţinea tîrgul, era mare şi mărginit de bordeie, în afară de latura de la răsărit, unde era un fel de casă a satului, alături de care se puseseră

temeliile bisericii celei noi. în faţa acestor temelii erau cîţiva nuci bătrîni, rămaşi netăiaţi cînd se făcuse loc pentru clădirea bisericii, şi în umbra cărora se aşezase misa cu cele sfinte. Popa Şapcă se supără cînd văzu masa pusă la umbră şi ceru să fie dusă numaidecît în mijlocul oborului, în soare.

Acum, pe maidanul acesta pe care se ţinea tîrgul, e adunată pe patru laturi, încă din zorii zilei, o mare mulţime de săteni, tîrgoveţi şi militari, femei şi copii. Şi vin mereu cete întregi de-a dreptul peste cîmpie ca să fie de faţă la sfinţirea "temeliilor doritului lăcaş. într-o latură stă roata căpitanului Pleşoianu subt arme. Celelalte trei laturi sînt ziduri de clăcaşi cu feţele trudite, cu piepturile "goale arse de suferinţă. Masa e înălţată pe un fel de podea, încheiată din bîrne de lemn, şi deasupra ei s-a pus o faţă de masă de in, albă. Deasupra se află *Evanghelia,* crucea de argint, şi alături un vas mare cu apă sfinţită. în vreo douăzeci de sfeşnice, cu mai multe braţe, ard luminări de ceară îndoite de căldura dogoritoare a soarelui. Patru flăcăi ţin steaguri tricolore, care flutură în ţînt la cele patru colţuri. Pe podea, lîngă masă, stau în picioare Eliade, Ştefan Golescu, Tell, Pleşoianu şi vreo doi arendaşi şi tîrgoveţi locali. Soţiile ofiţerilor şi a zapciului s-au aşezat pe scaune în faţa mesei. Un unterofiţir pus de Pleşoianu spune în dreapta şi în stînga ţăranilor că boierii ăştia sînt comisia care a venit să le dea pămînt, că de aceea au fost chemaţi, nu pentru altele. într-o clipă zvonul cuprinde mulţimea.

Slujeşte preotul ţăran Radu Şapcă şi alţi patru preoţi de mir. Poporul ascultă cucernic şi cu inima strînsă într-o vie aşteptare. După ce Popa Radu Şapcă sfinţeşte steagurile revoluţiei, Eliade iese mai în faţă, priveşte ca un Cezar mulţimea, aşteaptă să se facă linişte şi apoi citeşte cu o voce răsunătoare, monotonă totuşi şi obositoare, în sonoritatea ei, Proclamaţia :

— „Timpul mintuirii noastre a venit; poporul Român se deşteaptă la glasul trîmbiţei îngerului mintuirii şi îşi cunoaşte dreptul său de Suveran... Pace vouă, pentru că vi se vesteşte libertatea vouă!

Poporul Român se scoală, se armează, şi nu spre a se lupta o clasă asupra alteia... La această mare faptă a mintuirii, lot Românul are dreptul de a fi chemat, nimeni nu e scos afară; tot Românul e un atom al întregii suveranităţi a poporului: sătean, meseriaş, neguţător, preot, soldat, student, boier, Domn e fiu al patriei..."

Profilul cu mustaţa mătăsoasă se ridică solemn, aşteptînd ecoul celor citite. Dar sătenii nu pricep ce e atomul, şi cum e cînd omul e atom. Grija lui Eliade pentru accentuarea monotonă a cuvintelor frumoase încurcă şi mai

mult înţelegerea, căci încarcă fraza de accente inutile, care zăpăcesc pe ascultători.

— *„...Scularea aceasta e pentru binele, pentru fericirea tuturor stărilor societăţii, fără pagubă vreuneia, fără paguba însăşi a nici unei persoane. Nu se cuvine a pierde cei mai mulţi pentru cei mai puţini, căci este nedrept; nu se cuvine iară a pierde cei mai puţini pentru cei mai mulţi, căci este silnic..."*

Sătenii, toropiţi de căldura soarelui şi de lunga aşteptare, ascultă şi nu înţeleg cum vine asta. Nu pricep de ce au fost chemaţi. Au început să obosească. Se uită unii la alţii. Un ţăran tînăr, amărît, în picioarele goale se întoarce spre vecinul lui, un bătrîn cu faţa brăzdată, care-şi ciuguleşte cu degetele fălcile umbrite de o barbă aspră şi căruntă, căci nu pricepe şi caută să dibuie, fără noroc, înţelesul:

— Neică Dumitre, ce-o vrea să spuie ? Văz că nu zice dă pămînt...

— Taci, mă Stănică, şi ascultă... nu fi mai breaz ca alţii... Sînt aci feţe boiereşti... N-ai obraz !

— Să fie sănătoşi, da' io plec acasă...

— Mă, nu ţe prosti şi stai locului !

— *„...Poporul Român decretă şi hotărăşte responsabilitatea miniştrilor şi, cu un cuvint, a tuturor fonc ionarilor publici: şi fiindcă neresponsabilitatea nu este un drept al nimănui, nici de moştenire, nici de învoire, prin urmare nimeni nu pierde nimic şi hotărîrea poporului e sfîntă..."*

Popa Şapcă nu simte căldura toropitoare de mînios ce e. Nu pricepe ce rost are atîta vorbărie, care năuceşte pe ţărani deopotrivă cu razele fierbinţi ale soarelui, care izbesc în creştet, îi vede uitîndu-se întrebători unii la alţii. Trece o barză stingheră de la baltă cu un pui de şarpe în cioc spre stuful de pe un bordei vecin, deasupra căruia îşi are cuibul. Oamenii se uită toţi după ea. Eliade e frenetic în golul vorbelor, dar nimeni nu-l mai ascultă. Popa Şapcă îi şopteşte lui Tell, cău- tind un text în *Evanghelia* legată în catifea, cu copci de aur :

— Noroc de barza asta pe care-a prins-o nămiaza, că altfel înţepeneau oamenii în soare.

— *„...Poporul Român, în generozitatea şi evlavia sa, se închină locurilor sfinte şi va trimite şi de acum înainte la Sfîntul Mormînt şi la alte aşezăminte religioase untdelemn, tămîie, făclii şi însăşi bani, spre ţinerea de şcoale, de preoţi, spre lauda lui Dumnezeu..."*

Popa Şapcă mîrîi ca să-1 audă Tell:

— Şcoale de preoţi ? Unde ? La Athos ?

Dar Tell, într-o poziţie militară afectată, nu asculta nimic, nici măcar Proclamaţia.

— *„.. Decretă ca prisosul veniturilor mînăstireşti să fie al ţării, spre dezrobirea şi ajutorul celor săraci, şi reclamă moşiile mînăstirilor închinate a le scoate de subt .orice- mîncă- torie..."*

— Mai bine le-ar lua moşiile de tot... Ce-i aia prisos ? mîrîie mereu încruntat Popa Şapcă.

Ştefan Golescu, căruia îi e grozav de cald în fracul lui cenuşiu cu jiletcă groasă dedesubt, de i s-a muiat de tot gulerul, îi răspunde indirect, fără să-1 privească, întorcîndu-se spre Tell:

— E Proclamaţia pe care am votat-o toţi la mine acasă, dar parcă nu era atîta flecăreală în ea... Abia aci se vede, cînd e citită cu voce tare, cît de goală e.

în clipa asta Tell se întoarce surprins către Ştefan Golescu arătîndu-i-1 pe drumul cel mare, dincolo de mulţime, pe Dincă. îşi caută loc, călare, să răzbată pînă în faţă. Cu toate că e frînt de oboseală şi de nesomn nu se îndură să nu fie de faţă. Pînă la urmă dă calul unui soldat şi vine, greu, grav, la tribună, alb de praf.

A trecut aproape o oră de cînd vocea atît de sonoră şi teatrală a lui Eliade, monotonă, prin grija de a accentua orice cuvînt şi prin rostirea prea rărită, cade în gol, cam la jumătatea drumului între el şi zidul mulţimii.'Prin ce minune totuşi cînd ajunge la cele 22 de puncte, sumar redactate de Bălcescu, mulţimea tresare, se deşteaptă parcă. Poate unde aude cuvintele „pe scurt".

Oricum, monotonia este acum întreruptă, căci enunţarea punctelor rostite răspicat : „unu... !" şi aşa mai departe, trezeşte luarea-aminte.

— *„...Pe scurt, poporul Român, recapitulînd, decretă :*

1) Independenţa sa administrativă şi legislativă, pe temeiul tractatelor lui Mircea şi Vlad V., şi neamestec al nici- unei puteri dinafară în cele dinăuntru ale sale.

2) Egalitatea drepturilor politice.

3) Contribuţie generală (la impozite).

4) Adunanţă generală compusă din reprezentanţi ai tuturor stărilor societăţii:

5) Domnul responsabil ales pe cinci ani şi căutat în toate straturile societăţii.

6) Împuţinarea listei civile — ardicarea de orice mijloc de corumpere.
7) Responsabilitatea miniştrilor şi a tuturor fonc̦ionarilor în fonc̦ia ce ocupă.
8) Libertatea absolută a tiparului.
9) Orice recompensă să vie de la patrie, prin reprezentanţii ei, iar nu de la Domn..."
Ştefan Golescu, care acum era atent şi urmărea textul ca să nu sară cumva Eliade din punctele lui Bălcescu, văzu scris patrie cu literă mică, iar Domn cu literă mare şi regretă din nou că au dat Proclamaţia s-o tipărească Eliade la Obor cu ortografia şi cu nesfirşita lui introducere.
— *„10) Dreptul fiecărui judeţ de a-şi alege dregătorii săi, drept care purcede din dreptul poporului întreg de a-şi alege Domnul.*
11) Gvardie Naţională..
12) Emancipaţia mînăstirilor închinate..."
— Aha, făcu Popa Şapcă întorcîndu-se spre Tell, aşa da... Da' ce-a urmărit atunci cu „prisosul" ăla al lui ? Şi de ce emancipată ? Era mai bine să fi zis: luarea moşiilor dă la mănăstiri... Am fi auzit limpede bucuria ţăranilor.
— *„13) ...Emancipaţia clăcaşilor, ce se fac proprietari prin despăgubire..."*
Eliade citise acest punct mai încet, cu o adevărată repulsie. Se auzi însă un strigăt pripit din mulţime : „Cum ?... Cum ?" şi după el o larmă destrămată, nedumerită.
Tell îi şopti sever lui Eliade la ureche :
—- Mai citeşte o dată punctul ăsta...
Eliade întoarse nervos capul spre el, dar nu citi decît cînd larma deveni prea mare şi nu auziră decît cei mai de aproape :
13) Emancipaţia clăcaşilor, ce se fac proprietari prin despăgubire..."
— Aşa... aşa... se auzi deodată un tunet de voci.
Vuietul se potoli greu, căci ăi din fundul bărăganului nu auziseră, şi un glas de buhai strigă de pe o latură :
— Mai zi o dată...
Atunci Popa Radu Şapcă rosti el cu un glas de tuneţ, care zgudui mulţimea :
— Să mîntuie dă robie clăcaşii... să fac proprietari pă părticica lor dă pămînt.

Ca la un sfert de ceas încercă Eliade să vorbească mai departe, dar vuietul mulţimii în loc să scadă tot creştea şi se tălăzuia. Sătenii se întorceau unii către alţii, aşa, numai ca să-şi întărească lor înşile cele auzite, căci nu le venea să creadă yestea cea mare.Moş Dumitru, cel cu barba aspră şi căruntă, se întoarse acum către Stănică, mîndru ca de o izbîndă a lui.

— Ei, mă Stănică, i-a zis dă pămînt ? I-a zis...

— I-a zis bine, neică Dumitre... Ce să spui ? I-a zis. Bine că n-am plecat acasă.

în sfîrşit, Eliade putu citi mai departe :

— *„14) Dezrobirea ţiganilor prin despăgubire..."*

Mulţimea era veselă acum şi pornită pe aprobări zgomotoase. Iară fură deci strigăte de mulţumire.

— Dară... dară...

— *„15) Reprezentat al ţării la Constantinopole dintre români..."*

Acum, că zisese despre pămînt, ţăranii aprobau şi pricepeau parcă orice, deci strigară şi aci : „Dară... dară..."

— *„16) Instrucţie egală şi întreagă pentru tot Românul de amîndouă sexele..."*

Iar se auzi într-un glas : „Dară— dară... aşa... aşa..."

— *„17) Desfiinţarea rangurilor titulare ce nu au foncţii."*

— *„18) Desfiinţarea pedepsei degradatoare cu bătaia..."*

Aci urletele de bucurie ţinură o bucată de vreme.

— *„19) Desfiinţarea atît în vorbă, cît şi în fapte a pedepsei cu moartea..."*

Alte strigăte întrerupseră pe orator, îi acoperiră vocea.

— *„20) Aşezăminte penitenţiare, unde să se spele cei criminali de păcatele lor şi să iasă îmbunătăţiţi.*

21) Emancipaţia israeliţilor şi drepturi politice pentru orice compatrioţi de altă cred'mţă.

22) Convocarea îndată a unei Adunanţe generale extraordinare constituante, alese spre a reprezenta toate interesele sau meseriile naţiei, care va fi datoare a face constituţia ţării pe temeiul acestor 22 articole decretate de poporul Român."

Aci Popa Radu Şapcă întări cu vocea lui ca tunetul :

— Adică legile vor fi alcătuite şi votate dă oameni d-ai noştri, aleşi dă noi, dă adunări ale norodului.

Acum din nou tălăzuirea bucuriei obştesti ţinu cîtva timp. Mai tîrziu se va băga de seamă că punctul 22 e totuna cu punctul 4, şi pe viitor nu se va mai spune decît „cele 21 de punturi ale constituţiei".

Eliade mai citi încă mai bine de o jumătate de ceas, tot atît de sonor, monoton în frazeologia lui, ca şi mai înainte de punctele constituţiei. Oamenii îl ascultau acum totuşi cu voie

bună, dar din ce în ce mai obosiţi şi mai dornici să se sfîrşească.

Iată că încheie puternic, într-o frază scurtă, care merge cu glasul lui sonor şi plăcut.

— *„La arme, Români... la armele mîntuirii..."*

Asta da, o pricepură toţi şi răspunseră cu chiote vijelioase. Cei veniţi din Bucureşti, şi Eliade mai mult decît toţi, le făceau cu mîinile semne de bucurie şi de frăţie.

La sfîrşit luă cuvîntul din nou pentru o rugăciune Popa Radu Şapcă. Barba castanie, tînără, mare, de-i acoperea pieptul, a preotului ţăran, ochii lui mari şi arzători de răzvrătit, umerii şi pieptul de haiduc, glasul lui ca o chemare făcură să se cutremure lumea :

— *„Izbăveşte... Doamne şi mîntuie... pă~tot omul căzut în robie, pă tot omul care suferă... Ridică şi însufleţeşte pă acest popor ce moare pentru a face să trăiască asupritorii -săi... Scapa-l dă abuzul clăcii..."*

Toţi sătenii sînt în genunchi ; soldaţii, subt arme, pun şi ei un genunchi jos. Preotul Radu Şapcă se roagă mai departe, cu uriaşa lui făptură de răzvrătit:

— *„...Dumnezeule al dreptăţii şi al puterii... priveşte poporul tău îngenuncheat. Dă tărie braţelor sale şi vrăjmaşii săi vor fi învinşi*

Ia cuvîntul la urmă iar Eliade, care anunţă lista noului minister : Eliade, Tell, Ştefan Golescu, Popa Radu Şapcă şi Pleşoianu. Se trimite, tot la îndemnul lui Eliade, acea lungă depeşă lui Bibescu, prin care este rugat respectuos să accepte revoluţia.

În timp ce se aşezaseră la masă, la preotul paroh al Izlazului, avu loc o scurtă ceartă între Tell şi Eliade, cînd fu vorba să se ia în primire canţălaria zapciului şi, firește, tot ce se găsea în ea, lucruri foarte necesare unui guvern abia constituit. Eliade proclamă acest fapt ilegal şi după. un schimb de vorbe foarte acre, întîia ceartă în minister, se renunţă. După masa luată în grabă se făcu un lung alai, care porni pe drumul prăfuros spre Corabia şi de acolo la Caracal. Ştefan Golescu a stat îndelung de vorbă cu Dincă, după ce acesta a gustat în picioare din mîncăruri, spunînd că dacă stă jos adoarme, arătîndu-i ce să le spună, lui Bălcescu şi Alecu-Negru, la Goleşti. Eliade i-a convins pe toţi să se îndrepte spre Craiova. Le comunică multe amănunte, pe care Dincă le asculta prăpădit, apoi fu lăsat să se ducă să doarmă.

E o căldură toropitoare. Aerul fierbe în văzduh. în frunte merge o ceată de săteni călări, cu steaguri tricolore. în

urma lor, dar la bună depărtare ca să nu sufere din pricina prafului, cîteva trăsuri merg la pas. în cea din faţă sînt Eliade, Ştefan Golescu şi Tell. Popa Şapcă, un proprietar şi Nicolae Alexan- drescu sînt în altă trăsură. Pleşoianu, călare cînd de o parte cînd de alta, veghează asupra alaiului. în celelalte trăsuri şi brişti sînt şi cîţiva mici boieri de ţară şi arendaşi care merg mai mult ca să vadă ce e. Se ţine după ele o mare mulţime de săteni, pestriţă şi revărsată peste cîmp. La urmă vine compania lui Pleşoianu.

Îmbrăcaţi în fracuri cu jiletcă albă, unii, iar alţii în uni- forme groase, membrii noului minister îndură greu căldura şi încă mai greu întrebarea : Ce va face Magheru ? Eliade, care şi-a desfăcut gulerul înmuiat de arşiţă, se uită cu teamă în ochii lui Tell.

— Dacă... totuşi Magheru ascultă de poruncile lui Bibescu ? Dacă ne atacă ?

Maiorul, adîncit în gînduri, e şi mai tare îngrijorat:

— Mi-a spus aseară cineva, care tocmai venea de la Caracal, că Magheru a adunat în faţa Isprăvniciei cei şase sute de dorobanţi din toată Oltenia, pe care-i comandă—

Singur, inimos şi fără grijă e Popa Radu Şapcă. Cînd lîngă un puţ unde ş-a oprit alaiul, Eliade îl descoase îngrijorat, în- trebîndu-1 ce crede, el- răspunde calm :

— Nu să pune el, Magheru, cu norodul... E om cu judecată... A fost comandir de panduri.

între timp, din urmă, a şi început să se iţească verva şi versul norodului şi se cîntă cu foc, de parcă n-ar dogori soa- rele crîncen. Un flăcău strigă şi alţii se iau după el:

„Vine... vine..,* | *Cine vine ?

Popa Şapcă din Celei, Cu gubernii cîte trei..."Vin ca un puhoi care împînzeşte larg în stînga şi în dreapta cîmpul. Dar îngrijorarea celor sosiţi din Bucureşti e din ce în ce mai mare. Tell a început să discute cu Pleşoianu problema unei eventuale ciocniri. Magheru e pentru ei o mare întrebare, deocamdată fără răspuns.

Toţi îl ştiu un luptător viteaz, comandir de panduri volunuri, biruitor împotriva turcilor, care tot treceau Dunărea după pradă. Peste trei ani, în 1828, e alături de trupele ruseşti tot împotriva turcilor, din nou învingător la Băileşti şi mai cu seamă la Sisești, subt munte. Cînd s-a înfiinţat armata română în 1830, ca fost comandir de panduri i s-a oferit gradul de căpitan, pe care 1-a refuzat, fiindcă lui Solomon, care fugise în lupta de la Sisești, i se dăduse gradul de maior. A preferat să intre în rîndul judecătorilor nou numiţi, după legiuirea regulamentară, şi s-a dovedit om al dreptăţii. Dar e ştiut şi faptul că este prieten al lui Bibescu, care 1-a nuţnit anume cîrmuitor la Caracal şi comandant al celor şase sute de dorobanţi din Oltenia.

Din urmă au şi început să se audă, între alte cîntece, şi versurile care înfurie pe Eliade :

„Să trăiască Popa Şapca, C-a'scăpat ţara de clacă..."

Seara au poposit la Cruşov, o poştă înainte de Caracal, făcînd lagăr.

A doua zi, alaiul se afla în preajma Caracalului. Eliade şi ceilalţi puteau vedea acum lămurit pe cîmpia din marginea oraşului cîteva sute de dorobanţi aliniaţi pe două rînduri, semeţi pe caii lor, toţi înarmaţi. Magheru călare, încins cu eşarfa, îi trece în revistă, concentrat, grav. E -urmat de un căpitan călare şi de alţi vreo doi ofiţeri pe jos. Cînd alaiul de la Izlaz fu aproape, nu ştia nimeni dintre membrii noului minister ce va fi. încordarea şi teama fruntaşilor revoluţionari e la culme. Se aşteaptă la somaţii ■— la care vor trebui să răspundă — şi poate şi la luptă. Se opresc trăsurile pentru orice întîmplare. Atunci Magheru vine înaintea lor în galop, cu patru călăreţi după el şi, cînd opreşte calul, salută cu sabia şi le spune răspicat, în timp ce ei ascultă încremeniţi:

—• Mi-am făcut datoria de slujbaş către domnitor, dar ce vrea el nu se poate. Eu nu poci ucide patrioţi... între el şi popor, dacă mă sileşte să aleg, eu şi toţi cei pe care îi vedeţi aci alegem poporul... Stă drept pa cal şi salută steagul tricolor, pe care un soldat îl ţine pe capra trăsurii în care se aflau Eliade, Tell şi Ştefan Golescu, în picioare toţi trei... Veniţi după mine să simţiţi inima caldă a celor care vă aşteaptă cu nerăbdare !

întoarce calul şi o porneşte înaintea alaiului. Cînd se apropie încep uralele. Se fîlfîie batiste, pălării şi ramuri verzi. E o izbucnire nemaipomenită de bucurie. O fierbere de nedescris. Aleargă, într-o învălmăşeală care zăpăceşte, unii către alţii. Dorobanţii d^scalecă şi se îmbrăţişează cu sătenii. Vuietul mulţimii se tălăzuieşte îndelung, cum se tălăzuiesc şi steagurile tricolore deasupra capetelor. Un grup de doamne aduce flori lui Eliade, care străluceşte de bucurie, lui Tell, lui Ştefan Golescu. între ele sînt soţia foarte tînără şi fiica din prima căsătorie **a** lui Magheru.

Patru oameni siguri, dintre volintiri, au pornit, cu poruncă să schimbe oricîţi cai, ca să ducă şi de aci vestea cea bună grupului revoluţionar de la Bucureşti. Căpitanul Fărcăşanu, care se afla la Caracal, se hotărăşte să plece şi el, însă cu căruţa poştei, cu însemnarea obicinuită de urgenţă — cam nelămurită acum— dar bizuindu-se pe uniforma de căpitan, căci e de părere că se poate ajunge mai repede decît călare.

Li se pare tuturor potrivit să plece cît mai multe ştafete, căci grupurile revoluţionare trebuie să ştie mereu unele de altele. Magheru îi vesteşte că în zorii zilei Alecu Golescu, de-i zic prietenii Arăpilă, care a fost două zile la Caracal, a stat mult de vorbă cu el în aşteptarea răspunsului lui Bibescu. Ştie tot ceea ce s-a întîmplat la Izlaz, a plecat la Goleşti, unde-1 va-nîîlni, după cum- i-a spus el, pe Bălcescu.

Revoiuţia **vestită în fuga caluîisi**

Miercuri, pe la unsprezece şi jumătate dimineaţa, Mitru şî Damian trecură din nou Oltul, acum înapoi, pe podul plutitor, şi într-o jumătate de ceas erau la Turnu-Măgurele. Oraşul părea înecat în praf, căci era ceasul cînd căruţele de tot soiul şi briştile străbăteau, în sus şi în jos, oraşul cu uliţele nepietruite,

înainte de a-1 găsi pe profesorul Constantinescu, fură înconjuraţi de sătenii care veniseră la tîrgul de dimineaţă. Mitru deveni dintr-o dată guraliv :

— Oameni buni, e rău dă tot... s-au ridicat clăcaşii dă pă moşiile brîncovenesti şi au intrat în lanurile proprietarului şi seceră pă seama lor. Au dat drumu vitelor pă izlazu boieresc, au luat şi porumbu pă care l-au găsit în pătule... Armata e cu ei, iar zapciul la fel... Noi d-abia am scăpat, voiau să ne bată, spuneau că sîntem oamenii stăpînirii. Am fugit cum am putut...

Oamenii se. minunau în tăcere, dar odată s-a auzit un glas mînios:

— Bine v-ar fi făcut să vă spînzure, dinilor... Să se sfîr- şească o dată cu slugile boierilor.

Mitru şi Damian se priviră uimiţi şi veseli. Mitru, de altfel, îi şopti, cu faţa smeadă, înflorită de bucurie :

— E bine... e bine, Damiane !

Cînd văzură că mulţimea tace şi nu e nimeni care să apere stăpînirea, întoarseră foaia :

— Mă, ridicaţi-vă şi voi... ieşiţi, mă, înaintea gubernului revoluţionar, că vine să vă mîntuie, mă...

— Cum ? Ce zici, mă ? ! se miră aiurit cel care-1 ocărise.

— Aşa... aşa, mă fraţilor, ieşiţi înaintea gubernului dă la Izlaz, că el ne dă pămînt... Rămîneţi cu bine ! Şi deteră, rî- zînd, pinteni cailor.

În sfîrşit îl găsiră pe profesorul Constantinescu. îi înmî- nară ordinul de numire ca administrator la Teleorman. Scoaseră din sîn şi un steag tricolor, ca să fie pus pe clădirea Cîr- muirii.

Profesorul, un om cu faţa pătrată, uscat, cu mustaţa căzută spre bărbie, nu se aştepta la o asemenea numire. Şi tot întreba ce e de făcut. Cum să se descurce cu dorobanţii ? Dar cei doi încălecară, spunîndu-i că ei au drum lung de făcut şi că el să ia în stăpînire tactul Cîrmuirii fără întîrziere.

Aproape de marginea oraşului întîlniră iar un şir de care săteşti, care mergeau încărcate spre schelă şi se opriră, înce- pînd să se vaite din nou :

— Oameni buni, la Izlaz e prăpăd, s-au ridicat clăcaşii... Şi aşa mai departe.

Sătenii îi priveau uimiţi, neîncrezători, dar cînd „lipcanii" adăugară : „Vai dă noi, dă abia am scăpatără... au vrut să ne bată, că sîntem oamenii stăpînirii..." zvonurile aduse de ei căpătau un iz de obiectivitate. Era un motiv să se creadă că tot ceea ce spun ei este adevărat, de vreme ce o spun chiar ei, oamenii stăpînirii înşişi, deci duşmanii răzvrătiţilor. Aşa că, în timp ce „lipcanii" călăreau singuratici pe marea cîmpie dinspre Alexandria, în mai puţin de un ceas oraşul vuia de ştirea celor întîmplate la Izlaz. Oamenii vorbeau ; totuşi cei mai mulţi ră-, mîneau neîncrezători. Nu vedeau bine sfîrşitul întîmplării.'

Cei doi mergeau pe cîmpia întinsă cît vezi cu ochii în trap săltat, zoriţi să ajungă neîntîrziat la Bucureşti. Cu toată graba însă, ei îşi ziceau că nu se poate să nu treacă din nou pe la Piatra, unde fuseseră primiţi frăţeşte, ca să le spuie clăcaşilor de-acolo vestea cea bună. Să arate că s-a sfîrşit robia pentru Gligore Hergă şi ceilalţi, pe care nici nu-i cunoşteau bine, dar îi întîlniseră atît de însetaţi de dreptate.

Tot timpul de ieri numai la ei se gîndiseră. Parcă nicăieri nu văzuseră cele ce le văzură ochii în acest sat.

* V

Cînd o luaseră, luni seara, pe drumul de ogoare de pe muchia cîmpiei în care se adîncea Valea Călmăţuiului, avuseseră în faţa ochilor o privelişte cum puţine mai văzuseră. Le luă ochii această vale adîncă, dar dulce, largă de o mie de paşi poate, cu întortocherile, pe care nu le mai puteau descurca, ale rîuleţului, care apărea cînd înainte, cînd înapoi, sclipind în zeci de locuri dintre numeroasele pîlcuri de copaci şi din verdeaţa păşunilor.

Pînă în zare, în fundul părelnic al văii, cale de o jumătate de poştă, nu se vedeau decît cirezi de vite albe, iar mai aproape de satele aciuate la adăpost în clinurile povîrnişuri- lor, pe stînga, cîrduri, cîrduri de gîşte. Îţi lua ochii, aci sus, întinderea de aur a cîmpiei netede şi nemărginite, cu lanurile de grîu care dăduseră în copt, iar jos, în patul luncii, verdele gras al păşunilor, împestriţat de albul risipit al turmelor, al cîrdurilor de gîşte.

— Bogate sate p-aici, măi vere Damiane... Aşa ceva n-am mai văzut...

— Taman aşa, mă Mitrule... Cît privim d-aici, hăt- de- parte... e numai belşug. Aşa mă bat io cu gîndu, că să vedeau în vale averile lui Avraam, alea dă spune la *Psaltire*.

Piatra era abia al treilea sat, şi-1 văzură o bucată de timp de departe, aciuat în mijlocul povîrnişului ca într-un culcuş, la adăpost de viscolul cîmpiei, iarna, şi de primejdia revărsărilor şi a mlaştinii, în vremea ploilor. Nu le fusese greu să dea de bordeiul lui Gligore Hergă, în rînd cu bordeiele ascunse printre duzi, corcoduşi şi salcîmi, dar pe el nu-1 aflară acasă, era numai muierea, o femeiuşcă neagră şi slabă, numai ochii de ea, care începu să plîngă fără rost aflînd că au venit veşti de la cumnatul şi cumnata din Bucureşti. Un ţînc alergă devale, la o băltoacă mai întinsă, unde Gligore cu fiu-su mai mare, un băietan de vreo doisprezece ani, care semăna însă cu maică-sa, nu cu taică-su, dădea în Călmăţui cu un fel de plasă. Veni şi el în grabă cînd auzi, aducînd şi o traistă de caracudă proaspătă. Nu se poate povesti bucuria pe care i-o făcu pistolul nemţesc cu două cocoaşe şi punga de patroane... La început tăcuse încremenit, nevenindu-i să creadă că el, Gligore, e în stăpînirea unei astfel de scule de preţ, apoi simţi un fior pe dinlăuntru, gîndindu-se ce putere îi dă acest pistol. Şi celelalte daruri avură căutarea cuvenită. Gligore semăna cu tată-su, era tot atît de înalt, un uriaş ca şi Licsandru, dar scofîlcit la faţă, adus din umeri, şi cu o barbă de o săptămînă, ţepoasă.

Cum soarele începuse să cadă domolit şi roşu dincolo de lungul văii, femeia lui Gligore aprinse focul şi pregăti de mîn- care pentru cei doi oaspeţi.

Cînd se răspîndi vestea că au sosit doi drumeţi din Bucureşti, sătenii începură să dea tîrcoale prin faţa bordeiului, apoi se aşezară aşteptînd subt duzi, pe marginea uliţei gloduroase, care semăna mai mult cu un pîrîu uscat, de pămînt noroios ce cobora la vale, printre bordeie. Oamenii nu voiau să vie, cîtă vreme în bătătura bordeiului, pe o velinţă întinsă pe jos, ai casei erau la masă. Nu li se părea cuviincios să se uite în gura omului cînd mărtîncă, nici să se creadă că fac zîmbre aşteptînd să fie poftiţi la masă. Cînd cei din bătătură sfîrşiră cu întinsul boţurilor de mămăligă în tigaia plină cu papară, căci găsiseră la un vecin un boţ de brînză uscată ca să-1 puie peste ouă, că e mai săţios şi se îndestulează toţi, şi cînd aleseră din prea multele ei oase puţina carne de caracudă, mai mult arsă şi afumată, oamenii din uliţă intrară în bătătură. Ardeau de nerăbdare să ştie ce mai e cu „rivoluţia" de la Bucureşti, de vorbeşte toată lumea încă^ de pe la Rusalii, să afle ce veşti mai
umblă prin ţară. Se uitau ca la o minune la pistolul lui Gligore. Erau amărîţi şi obidiţi cum puţini alţi clăcaşi mai erau. Uscaţi de timpuriu, bătrînicioşi, mai mult zgîrciuri şi

oase, roşi de jnolimă, păreau nişte osîndiţi la o trudă fără sfîrşit.

Prin alte părţi, bordeiele erau ca nişte căsuţe, îngropate pe Jumătate în pămînt, cu jumătăţi de pereţi văruiţi deasupra ; aici erau însă mai mult nişte gropi nevăruite, acoperite cu stuf ori cu paie. Aşteptau veşti, ca venit de pe alt tărîm, către ei, cei din fundul fundului.

— Cînd am văzut griul crescut pînă la brîu, cînd am văzut cirezile dă pă vale şi cîrdurile dă gîşte, noi ne-am mira- tără d-atîta belşug şi încă io i-am spus lui Mitru : Mă, aşa o fi arătat Valea Canaamilui pă vremea lui Avraam... şi cînd colo..,

— Vai dă păcatele noastre... vere... Aşa sînt p-aici toate satele dă pă moşiile lui Băl-Ceaurescu, ale lui Furculescu, ale lui Catropol... Ne-au uscat dă tot... Belşugul ăsta e un blestem pă capul nostru...

Se lăsa o seară limpede şi liniştită de iunie, iar chipurile celor din umbra duzilor şi a sâlcîmilor începuseră să se şteargă în înnegurarea domoală, dar glasul lui Gligore Hergă era viu ca sîngele în trup.

— Avem turme dă vite şi noi nu ştim ce e untul sau smîn- tîna, iar carnea o ,gustăm la sărbători ; avem şi gîşte dă albesc bălţile, dar muncim din zori şi pînă în noapte buimaci dă foame, hrănindu-ne cu ceapă şi mămăligă, numai ca să umplem moşia cu lanuri dă grîu cale d-o poştă — oricum îţi întorci ochii sus pă cîmpie, aşa cum aţi văzut 5 avem stupi, dar mierea lor nu e pentru noi. Fac nevestele noastre noaptea trîmbe dă borangic, şi noi umblăm în zdrenţe murdare, mai mult goi... Creştem pentru alţii, trudim pentru alţii... Ce avem, avem numai ca -să plătim cu ele. Plătim cu toate bunătăţile pă- mîntului dreptul d-a muri măcar împărtăşiţi, dă **a** răsufla dă la o zi la alta în jug... Plătim tot anu... Mai rău ne chinuim, că le avem toată vara subt ochi, şi taman pentru asta trebuie să plătim... Cînd ne înfruptăm şi noi rareori, aşa doar din fărî- miturile rodului muncii noastre, o facem pă furiş, ca hoţii, cu teama că nu ni se cuvine... Măi Damiane, măi Mitrule, că aşa zici că te cheamă, asta nu poate să mai ţie... Scrie şi la *Evan- ghelie* că va veni ziua cînd se va întoarce crugul lumii... şi i-o zic că s-a apropiat ceasu...

Sătenii, aprinşi, murmurau din cînd în cînd cîte un „dară", şi cei doi înţeleseră cît de grea le era suferinţa, dar nu putură să le spuie atunci o vorbă măcar despre ce se pregăteşte, despre rosturile lor tainice. îi lăsaseră să creadă

că sînt lipcani, ves- tindu-i doar că peste două zile o să se întoarcă iar spre Bucureşti.

Acum zoreau călări, plini de praf pînă în albul ochilor, ca să le ducă, cu gura uscată de arşiţă, vestea răcoritoare că a sosit ceasul. Chiar dacă-şi lungeau drumul cu aproape o poştă, trebuiau să se ducă neapărat pe la Piatra.

Ajunseră la Ologi, unde se aflau doar cîteva bordeie în văgăuna văii, şi se pregăteau s-o ia la dreapta spre satul Oropsit, cînd văzură că de subt un frasin bătut de vînt, cu frunzişul numai într-o parte, li se făceau semne. Descălecară şi lăsară caii în voie, ţinuţi de dîrlogi.

Era chiar Gligore Hergă cu Dumitru Geloiu, un bărbat bondoc, lat în fălci şi care cîntase în seara aceea la Piatra cu sete unele cîntece aspre, şi mai erau alţi doi bărbaţi din sat, uscaţi la faţă, de le păreau prea lungi mustăţile. Erau toţi în picioarele goale, cu cămaşă lungă, albă, peste iţarii largi de pînză groasă, dar neîncinşi cu brîuri din pricina căldurii care topea totul.

— Nu te mira, măi vere, dar m-am socotit şi io cu nevasta, îi spuse Gligore, şi ne-am zis că oameni sîntem şi noi, nu vite dă povară, că nu putem primi fără să dăm şi noi ceva... Aşa că ea mi-a spus : „Trebuie să le ieşi înaintea flăcăilor ăstora, Gligore, şi să-i rogi să ducă din partea noastră ce-om găsi prin bordeiul ăsta... cumnatei şi cumnatului la Bucureşti". N-am găsit mare lucru, decît cămaşa asta înflorată cu arnici pentru Licsandru şi ia asta a neveste-mi, dă n-a pus-o dăcît la nuntă... Şi le întinse, învelit într-un ştergar alb, darul adus de la Piatra.

Dar nici Mitru şi nici Damian nu vrură să audă de aşa ceva. Cel dintîi îi vorbi chibzuit şi cu hotărîre :

— Ascultă, vere Gligore, n-are rost să le trimiţi astea... Trebuie să ştii că Licsandru e meşter, nu e lucrător, şi cîştigă
ceva mai bine. E mai înlesnit în toate. Are şi pă soacră-sa, care îl mai ajută. E păcat să-i ducem astea, are să se supere foc pă noi. Nici n-o să îndrăznim să i le ducem. Nu sînteţi dumneavoastră dă vină că nu aveţi dă nici unele.

Gligore tot mai stăruia... cînd Mitru le făcu semn să vie mai deoparte, ca să le vorbească în taină. Dar cînd îi avu în jurul lui, nu le vorbi încă, ci doar îşi ciupea mustaţa neagră, căci nu ştia cum să înceapă. în orbitele mari, pline de praf, doar luminile ochilor erau vii. Damian, atît de tăcut de obicei, aştepta de data asta nerăbdător, gata să înceapă el :

— Frate Gligore, a început!... A început... rosti, înfiorat el însuşi, Mitru.

Pietreanul nu pricepu, şi mustaţa mare i se ridică nedumerită arătînd că toată buza de sus e, dedesubt, într-un rînjet de aşteptare. Dar cum Mitru tăcea mereu, întrebă înecat, căci răsufla împotriva vorbelor :

— Ce a început ?

— Rivoluţia, nea Gligore, izbucni nerăbdător Damian, şi-şi reteză scurt, singur, vorba... Rivoluţia !

Gligore şi cei doi săteni priveau buimaci. Nu înţelegeau. Mitru îi lămuri:

— Cînd spuneai luni seara că se apropie ceasu, nici nu ştiai ce spui... Ei, află că s-a făcut .semn să se ridice ţara... S-a proclamat constituţia azi la Izlaz, vere Gligore. Acolo, cărturarii dă la Bucureşti, armata şi sătenii au ridicat steagul răzvrătirii... Să dăsfiinţează claca, să împroprietăresc sătenii cu cîte un petic dă pămînt. Nu mai sînt boieri şi multe altele... Citiţi aici... Mai daţi şi la alţii. Şi scoase din coburii şăii vreo cinci-şase proclamaţii din teancul pe care îl luaseră de la Nicolae Alexandrescu... O să fie foc şi pîrjol!...

Atunci Dumitru Geloiu întrebă scurt :

— Şi noi ce facem ?

— Cum v-o lumina Dumnezeu...

Gligore îl dădu pe Geloiu cu mîna la o parte, făcu un pas înainte şi deodată umerii lui de taur, care se cam încovoiaseră, se înălţară vînjoşi:

— Ce fac acum răzvrătiţii ? Unde sînt ?

— Răzvrătesc sat după sat... O să curgă mult sînge... Cînd or ajunge la voi, trebuie să săriţi cu toţii...

— Gligore se întoarse spre oamenii din sat :Cum, să aşteptăm să ajungă la noi ? Io zic că e mai bine să le ieşim înainte... Nu ?

Cei doi înţeleseră şi ei că nu mai era acum nimic de vorbit, că acum era numai de înfăptuit. De aceea nu spuseră nimic., le ardeau numai ochii în fundul capului. Mitru se ridică în scări şi Damian făcu numaidecît la fel.

— Vere Gligore, noi'trebuie să ajungem cu vestea, mîine cel mai tîrziu, la Bucureşti... Aşa că am pornit... Cu bine, oameni buni.

— Sănătate, fraţilor, şi drum bun, cum v-a fost şi vorba.

Gligore şi sătenii rămaseră locului, uitîndu-se lung după ei.

— Să fie oare ceasul ?... întrebă Geloiu.

Gligore se întoarse mînios spre el :

— Tu te mai îndoieşti ?...'. Tu... Toma„. cel necredincios ? Eşti singurul care se mai poate îndoi.

Dar aici pînă la urmă nu avu dreptate.

Cînd ajunseră în sat, arzînd de dorinţa de a le striga vestea cea mare, după ce oamenii se minunară de bucurie, cei mai mulţi se domoliră dintr-o dată, ca un foc prost făcut, a cărui văpaie se trece fără să aprindă lemnele groase. Unul din cei bătrîni dete din cap :

— Să mai vedem... să mai vedem...

Şi parcă toţi se hotărîseră să aştepte, ca „să mai vadă".

La Alexandria, unde au ajuns pe la cinci ceasuri după amiază, erau să intre într-o mare încurcătură. încă de pe cînd se găseau pe buza cîmpiei privind în valea înverzită a Vedei tîrgul cel nou, auziră de acolo, de sus, bătîndu-se toba, ca să se adune 4umea.

— Ce-o mai fi şi asta, măi Damiane ? *

Damian, ca de obicei, nu răspunse nimic, şi celălalt vorbi mai departe :

— Io am o socoteală, mă. Acum, nu ştiu dacă o fi bună, dacă o fi rea... om vedea. Şi începu să desfacă găietanele negre ale ilicului roşu şi lui Damian," şi lui, ba lui Damian îi mai desprinse şi o mînecă a cămăşii... Hai acum şi noi acolo să vedem ce e !

Se adunase destulă lume şi aşa, şi mai aşa. Erau ca la trei-patru sute de oameni în cămăşi albe peste ismene, neîncinşi cunimic, şî doar treî-pa«ru tîrgoveţi. Citea zapciul, însă şi ei, de unde erau, auzeau şi înţeleseră numaidecît despre ce este vorba:

— *„...Viind la cunoştinţa noastră că nişte oameni pierduţi, şi care nădăjduiesc a-şi face stare din tulburările ce ar putea aduce în ţară...*

...Povăţuim dar pe toţi şi poruncim ca, la întîmplare de a se arăta în mijlocul vostru asemenea oameni, numaidecît să-i prindeţi şi să-i aduceţi la Cîrmuirea judeţului, precum şi orice bîrtie s-ar împrăştia de dînşii, şi cu aceasta veţi îndeplini o sfîntă datorie către ţară şi către oblăduire."

Era o „circulară", pe care o adresase Bibescu către întreaga ţară.

— Aţi înţeles ? întrebă zapciul tînăr, cu un boţ de mustaţă neagră pe botişor şi un cîrlionţ pe frunte... Aţi înţeles, mă, cu toţii ?

Atunci se auzi glasul speriat al lui Mitru, care se apropia, el şi Damian, care ţinea caii de dîrlogi:

— E urgie mare, oameni buni... Au vrut să ne sfîşie răzvrătiţii... Au zis că sîntem oamenii stăpînirii... Dă aiba am scăpat în fuga cailor... uitaţi-vă la noi ! şi arătă cămaşa ruptă a lui Damian.

Zapciul îi chemă la el şi ei se apropiară cu caii de dîrlogi, iar. lumea în urmă buluc.

— Ce-i, mă, dă unde veniţi ?

— Dă la Turnu-Măgurele, ne-a trimis ocîrmuitorul să ducem la Bucureşti ştirea că s-au ridicat clăcaşii la Izlaz şi în toate satele şi au zis că-i rivoluţie... Şi au intrat cu secera în lanurile boiereşti. Au prins pă subtcîrmuitor... Şi armata e cu ei... Au dăsfiinţat claca... cu Popa Şapcă... E' urgie mare pă unde am trecut... Şi la Turnu s-au ridicat şi mărginaşii, şi satele... Au vrut să ne prindă şi pă noi, şi abia am scăpatără... Pă el l-au bătut. Acum hodinim puţin caii şi pornim la noapte spre Bucureşti.

Zapciul, tulburat, chemă pe hangiu şi porunci să le dea să mănînce şi să se dea nutreţ cailor. Să-i lase pe bieţii oameni să se hodinească într-o odaie a hanului:

— Cînd porniţi mai departe, mă ?

— Păi cam ca la două ceasuri din noapte, zic io, grăi Mitru.

/ — Atunci, aşa să faceţi !

Petruţa se tot învîrtea bucuroasă că-i vede iar. Cînd Damian se duse spre puţ ca să bea apă, aplecînd găleata, ea îl opri.

— Staţi jos... că ăţi fi obosiţi. Uite, vă dau io apă. Şi le aduse o chiselniţă şi o linguriţă, ca să ia şi ei şerbet de trandafiri, apoi veni cu un urcior cu apă rece, proaspăt scoasă din puţ.

Pe Damian îl tot rîcîia pe inimă să o întrebe ceva încă de alaltăieri, dar nu-i venea la îndemînă. Acum îşi luă inima în dinţi şi întrebă cam colţuros, privind oarecum în lături, că-i era ruşine.

— Nu eşti dumneata cumva mama Saftei ?

Petruţa fu cît pe-aci să scape urciorul vărgat cu dungi verzi şi galbene din mînă. încremeni apoi cu umărul sprijinit de stîlpul umbrarului. începură să-i curgă două şiroaie de lacrimi spre colţurile gurii. Vru să le şteargă cu mîneca largă a iei şi nu avu parcă putere.

— Da... io... io... şi îşi înghiţi vorbele o dată cu lacrimile. Am fost...

Porni însă încet, clătinîndu-se pe picioare, spre uşa cîr-

Damian înţelese că nu trebuia să întrebe şi ridică din umeri nemulţumit de el însuşi. La drept vorbind, el nici nu bănuia ce cuţit înfipsese în inima de mamă a Petruţei cu această întrebare. De opt ani de cînd fugise din sat ca să scape de clacă şi de ameninţările ceauşului Costache, schimbîndu-şi pînă şi numele, el nu putea să ştie ce se mai petrece pe acolo decît din auzite. Negreşit ştia de la tată-său toate întîmplările din aceşti ani cu Safta cea neagră, fata Petruţei şi a lui Miai, care era cam de-o vîrstă cu el. Ştia, de la Toma, cum o găsise noaptea prăbuşită la uşa bordeiului, zdrobită în bătăi de logofătul boierului, cum apoi, primită de milă de unchiul ei, îi gospodărise bordeiul, îi durase ea cu mîinile ei căsuţă nouă şi coşar pentru vite. Ştia şi de necazurile lui cu lăutul în fiece sîmbătă, de povestea cu stupii şi gîndacii de mătase. Aflase şi că ea s-a măritat acum doi ani, cu Codan al lui Predoiu. Ceea ce nu ştia Damian, însă, era că această muiere aprigă nici nu voia să audă de mama ei, Petruţa. Bătrînul hangiu Nedelcu, mîniat năprasnic de .ruşinea păţită la nunta fetei lui, socotind că totul se trăgea din vina ei, o trimisese atunci la nişte rude de la Zimnicea, clar în turbarea lai nu o lăsase să-şi ia piodul cu ea, ci l trimisese plocon celor din neamul lui i-iru, ca să arate astiei că nu mai vrea să aibă vreo legătură cu ei. Peste vreo şapte ani Petruţa, măritată din nou, dar biruită de dorul fetiţei, a venit s-o vadă, gîndind s-o ia cu ea la Alexandria, aşa cum se înţelesese cu bărbatu-său, ca să o crească laolaltă cu copiii de acum. Cînd Safta, care avea atunci opt, nouă ani şi slujea de la o vreme ca ajutor al bătrînului prisăcar al conacului, află că

a venit o femeie, care zice că e maică-sa, s-o ia, îşi arătase ghearele şi fugise ca o pisică sălbăticită în zăvoi. Trei zile şi trei nopţi nu i-au putut da de urmă, că dormea ascunsă într-o luntre pe eleşteu, şi astfel Petruţa s-a întors, furioasă şi îndurerată acasă. Fata n-a ieşit din ascunzişurile zăvoiului decît cînd a ştiut că femeia străină a plecat. Peste cîţiva ani, Petruţa, în- frîntă şi pocăită, a făcut o nouă încercare, venind cu o brişcă s-o ia. Safta cea neagră, care acum avea vreo treisprezece ani, nici n-a vrut să audă de aşa ceva, iar despre maică-sa i-a spus atunci Măriei lui Ion, mătuşă-sa, că ea n-are mamă, că n-a avut nici tată, nici mamă, niciodată, că s-a născut din pămînt, ca buruienile. A stăruit şi Maria ca măcar să stea un ceas de vorbă cu mama ei. Safta tremura de mînie.

— Să n-o văz în ochi pă femeia asta care zice că e mama mea ! M-a lepădat la uşa altora, ca o căţea... Da' vorbesc cu păcat, că şi o căţea cînd i se lapădă un căţel îl aduce în gură înapoi la culcuşul ei. A fost mai rea decît o căţea...

Cînd să plece, Petruţa, cu sufletul la frînt, a trecut cu brişcă prin faţa bordeiului de lîngă conac şi a descărcat unele velinţe şi lucruri de preţ, pe care le avea în brişcă, dorind să-i lase totuşi ceva. Dar Safta, sfîrîind de mînie, a ieşit în urma ei din bordei şi a aruncat totul în ciulinii şi pelinul de peste drum.

Nu vrea să audă nici de tată-său, Miai. Cînd era întrebată dacă se gîndeşte vreodată la el, răspundea înţepat :

— Da' ce, el s-a gîndit la mine cînd mă lua ori mă lăsa ca pe-o otreapă la uşa celorlalţi, după cum îi veneau socotelile lui?

E adevărat că şi în sat, amintirea lui Miâi se cam ştersese. La început, cînd au aflat de moartea lui năprasnică, fetele şi flăcăii s-au cutremurat, şi peste tot satul a fost o flacără de jale şi ca un nor însîngerat de patimă. Riţa, împreună cu Safta cea bălană şi altele i-au făcut un cîntec duios ca un bocet tînăr, pe care l-au cîntat toată vara, seara la para focului, la furcării. Folosiseră urzeala unui alt cîntec mai vechi, ştiut de ele, despre un cioban, Din Constandin, ucis de soţii săi, pe care-1 cînta plîngîndu-1 îndurerată ibovnica lui. Cîntecul nu spunea că Miai fusese hoţ de cai, nici că a fost ucis de feciorii lui Nedelcu, fiindcă pe atunci nimeni nu ştia asta, dar arăta cum a fost lovit cu toporul în cap şi zvîrlit mort în şanţul drumului, cum Sultana întreba şi ea plîngînd, ca în cîntecul ciobanului, „cine 1-a văzut, cin' 1-a cunoscut"... şi vorbea despre părul lui, „negru, pana (corbului ; feţişoara lui, spuma laptelui" şi „ochişorii lui, floarea cîmpului", cum l-au adus mort, acoperit cu ramuri cu frunze în car. Dar cînd, la

cîtva timp după asta, Sultana a început să-şi facă de cap, cînd nu se mai sinchisea de poftele pe care le stîrnea în bărbaţii şi flăcăii din sat, ba le aţîţa chiar, ca o deşănţată ce se făcuse, nevestele şi fetele începuseră s-o urască şi nici vorbă riu mai putea fi să-i cînte cîntecul, care era şi al ei. De asta însă Sultana nu s-a supărat, dimpotrivă, faptul acesta i-a adus un fel de mîngîiere, căci ea, care era şi cea mai bună cîntăreaţă a satului, îl cînta acum pe ascuns, singură, numai pentru sufletul ei ars de aduce- rile-aminte, cum de altfel făcea cu tot ceea ce era în legătură cu Miai, pe care şi în amintire l-ar fi vrut păstrat numai pentru ea. Timp de mai bine de cincisprezece ani, cu cît se lăsa mai mult dogoritâ de focul dragostei, luînd, în treacăt parcă, pe cine vrusese dintre bărbaţii şi flăcăii satului, înnebunind de furie nevestele şi fetele, cu atît simţea mai adînc în făptura ei chipul de neuitat al lui Miai. I se părea, într-un fel de neînţeles pentru alţii, că şi cîntecul cîntat de altele e un fel de pîn- gărire a icoanei lui şi nu-1 vrea decît înălţat în gînd, al ei... Pînă acum patru ani, cînd s-a ivit în viaţa ei Răducanu al lui Mînjoc.

Despre Safta însăşi, Damian aflase de la unii că e o făptură rea, aprigă. Dîrză şi aprigă era ea, dar rea nicidecum. Dimpotrivă, unde punea ea mîna totul înTlorea şi rodea, era săritoare la nevoie ; o năpădeau orătăniile şi cîinii străini, dar nu se supăra ; iarna, de la vatra ei luau jăratic toţi vecinii.

Petruţa se întoarse cu ochii roşii de plîns, aducînd o strachină mare celor doi, şi uitînd parcă o clipă, se topea înduia- şată privindu-1 pe Damian care, flămînd ca şi Mitru, mînca sfios, dar hotărît, din găina fiartă, de dinaintea lor, în timp ce ea îi cosea umărul cămăşii. Pe după miezul nopţii trimise să-i scoale, şi apoi îi aşteptă jos lîngă uşa grajdului, cu o traistă
în care le pusese merinde de drum. Ei îi dădură femeii nişte petice de hîrtie, spunîndu-i să le citească, negreşit.. Era o lună jumătate care lumina bine, şi chipul duios âl femeii părea scăldat într-un fel de umbră de ceară.

Cînd peste vreun ceas cei doi ieşeau din rîpa de pe malul stîng al Vedei, se pomeniră cu vreo cinci inşi care săriră să le prindă caii de dîrlogi, trăgînd de ei şi înjurîndu-i de mama focului :

—- Născătoarea voastră, bă, javre ale stapînirii... Care va să zică voi nu sînteţi cu oamenii, hai ?... Daţi-i jos ! strigă unul.

Damian se pomeni şi cu doi ghionţi în coaste.

— Hoo... nebunilor. Hoo... netoţilor, strigă deznădăjduit Mitru, văzînd că se încurcă lucrurile... Noi sîntem oamenii ri- voluţiei... ai răzvrătiţilor. N-aţi priceput,

nerozilor ? Uite aici, na constituţia... S-o împărţiţi la toată lumea.

Oamenii se opriră ca nişte umbre buimace.

— Cum vine asta ?...

— Vine că numai aşa putem trece cît mai repede spre Bucureşti, ca să ducem vestea cea mare... Se deschid cerurile, fraţilor... Daţi hîrtiile astea mai departe, că astea sînt mîntui- rea... şi porniră în trap, întins, lăsînd în urma lor oamenii

Cu puţin înainte de prînz, Axente Sever şi dascălii lui aflară vestea cea mare de la Izlaz. Cei doi abia ajunseră acasă, că parcă erau beţi. De-abia acum îi răzbise oboseala.

Torrta spre Bucureşti

Cărucioara poştei s-a oprit în dreptul hanului de la Zăvoiu Dihorului, spre mirarea lui Stoian, care sta pe laviţă, cu fota dinainte, la masă de subt umbrarul cîrciumii, căci poşta nu se oprea pe-aci decît rareori. Oamenii din sat nu aveau bani să călătorească altfel decît cu piciorul, iar logofeţii boiereşti erau, după cîte ştia el, acum toţi în sat. Se dumeri numaidecît cînd
îl văzu coborînd pe Cristea Fătu, pîrcălabul de la Salcia. A intrat în cîrciumă şi a cerut ceva de băut, că are gîtul uscat de praf.

— Amarnică arşiţă, măi Stoiane. Da' unde-i lelea Sultana ?... Ce, nu mai stă în prăvălie ?... Că pînă acum era cu ochii în toate părţile.

Stoian, musceleanul, care ducea cîrciumă de vreo doi ani cu simbrie, zîmbi în sinea lui, dar de subt mustaţă nu se văzu asta că era pleoştită şi fruntea lui, încreţită de obicei, părea mereu încruntată.

— Nu-i mai arde de nimic... Stă bătută de gînduri în bătătură, subt nuc.

— Aoleo, mă, o fi bolnavă ?

— Bolnavă chiar n-o fi ea, dar a ofticat-o rău Răducanu ăsta al lui Mînjoc... că nu mai dă p-acasă cu săptămînile...

Cristea Fătu ştia, ca toată lumea din împrejurimi, că de cîţiva ani Nica se ţine cu un flăcău mai tînăr decît ea cu - cincisprezece ani, bălan şi chipeş, pe care 1-a luat încă de acum patru ani ca ajutor, zicea ea, la han. I s-a întîmplat într-o zi ceea ce trebuia să se întîmple, de aceea o căinau şi nu prea oamenii. Deh... tot jucîndu-se cu focul, tot făcîndu-i pe alţii să se perpelească pe jeratic, ţi se aprinde şi ţie cămaşa odată şi odată.

— Hei, măi vere, dă ce să te miri ? Era cam dă mult vremea să să potolească, mă, că uite acum, dacă nu mă

înşel, e trecută bine dă patruzeci dă ani. Cine sare mulţi pari ascuţiţi i se-ntîmplă să se-nţepe, mă.

Se auzi din curte glasul Sultănicăi, moale şi obosit.

— Ce-i, Stoiane ? A venit cineva cu cărucioara poştei ?

Stoian se duse în prag şi-i spuse tărăgănat :

— Ia, s-a oprit să bea un vin pîrcălabu Fătu dă la Salcia... că vine dă la drum... dă la Zimnicea.

În spatele lui se ivi în uşa din dos a cîrciumii şi capul ciupit de vărsat, cu mustaţa groasă şi scurtă, a pîrcălabului, cu pieptar negru peste cămaşa scurtă.

— Ce auz, lele Sultano, că nu te simţi aşa bine ? Ei, ce naiba, stai şi clocești acolo, pă patul ăla, dumneata care învîrteai un sat întreg ?

Sultănica şedea între perne, pe un fel de pat de scînduri, aşternut cu o velinţă. Gogea la umbra unui nuc care, fiind singur în mijlocul bătăturii, crescuse drept şi rotat.

— Apoi, pîrcălabe, nu-ş' ce am... că dorm prost nopţile şi mă scol mai trudită decît m-am culcat.

— Hei, păi nu e bine să tragă omul a pat... nu-i bine, lele Sultano.

— Vezi, că nici în casă nu pot sta... că m-apasă tavanul
ăla.

De la o vreme Sultana suferea nu numai din pricina lui Răducanu, dar şi de urît. Se simţea tot mai singură pe lume, de cînd murise şi taică-su. O copleşea singurătatea pe care n-o prea simţise pînă la vîrstă asta. îi plăcea acum să stea de vorbă ori cu cine avea timp pentru ea.

— Auz că vii dă la Zimnicea. Cum arată p-acolo eîmpul ?...

— S-au făcut bucate bune şi p-acolo. Mai bine ca pă la noi. Da' iote ce te-aş ruga : Io sînt cam grăbit şi aştept aici să treacă vreun rumân cu căruţa ori cu caru spre Salcia... şi m-a rugat şi pă mine Tudose, fecioru lui Toma, îl ştii, dă e la Bucureşti... Cică să să ducă negreşit, da' negreşit, taică-su, astă-seară chiar să plece, la Bucureşti, că ştie el pentru ce. Acum io nu l-am întrebat mai multe, da' omu m-a rugat. Aşa că ziceam, că oi fi poate bună să trimiţi pă cineva la el.

— Bine, pîrcălabe, n-avea grijă, trimiţ io pă cineva să-l caute pă cîmp, că trebuie să fi ieşit şi vădulenii la seceră, pă lanurile boiereşti... Aşa am auzit că vorbeau unii aseară în erîşmă. L-oi chema aci să-i spui chiar io.

— Da' ia-mi spune, te doare cumva ceva ? Că arăţi cam galbenă la faţă, spuse pîrcălabul, om ca la treizeci şi cinci de ani, încruntînd, aşa de formă, sprîncenele.

— Noaptea mă ia cu ameţeală şi cu înecăciune. Mă apasă ceva pă inimă, ca o gheară... şi simt din cînd în cînd nişte junghiuri în braţul stîng.

— Hei, inima, pîrdalnica dă inimă, şugui cu ochi de viezure subt sprîncenele late pîrcălabul. O fi obosit şi ea, lele Sultană... că are dă ce.

Adevărul e că Sultana cam obosise satul cu isprăvile ei de dragoste, şi ceea ce spunea pîrcălabul acum, pe jumătate glumeţ, gîndea mai toată lumea prin împrejurimi. Stătuse prea îndelungă vreme aşa singură, neastîmpărată, în văzul tuturor. Lumea se cam săturase, iar din toamnă de cînd îi ştiau năduful, cam toţi gîndeau la feLcu pîrcălabul. E în firea omului să vrea schimbări, şi oamenii erau dornici să se vorbească acum
şi despre altceva. De pildă, despre Stanca lui Peştefript, năz-drăvana, din pricina căreia Răducanu nu mai da cu zilele pe la han. Fata asta de şaptesprezece ani, din care toţi bărbaţii din sat ar fi'vrut să muşte, de cînd ieşise la horă, ca dintr-un măr domnesc...

Stoian îşi arătă iar chelia în prag.

— Hei, pîrcălabe, să vede venind brişcă lui Dobrică din Mărunţişu. Trecu azi-dimineaţă spre Găeşti, şi văz că să întoarce. Gîndesc că te-o lua pînă la Salcia.

— Ei, asta-i, parcă-i după el ? Opreşte-1. Apăi, cu bine, lele Sultano, şi nu uita dă Toma. Ştii, m-a rugat fi-su... Tudose.

— Cu bine, pîrcălabe.,. fii fără grijă. Trimiţ io după el.

Cînd bărbatul înalt, dar cam ghebos, dispăru pe uşa cîr-
ciumii, Sultana rămase ca în alte dăţi îndelung nemişcată, cu privirea rătăcită. Simţise iar, din spusele omului, că satul se bucură cu răutate de necazurile ei. Era, după asemenea vorbe, îngreţoşată şi obosită de moarte. îi rămăsese privirea îrt gol, spre soarele care scăpata în zare peste umbre roşietice de nori. Dar azi nu mai cădea ca acum douăzeci şi cinci de ani peste stejarii umbroşi ai Codrului Vlăsiei. Portiţa din dos mai era, dar pădurea în care se pierduse ea cu Miai în noaptea cînd au fugit de la nuntă nu mai era.

După întîmplarea care a speriat lumea acum vreo şapte ani, de-au fost schingiuiţi şi ucişi Restea şi nevastă-sa Ljca în văzul argaţilor ţinuţi cu pistoalele de o ceată venită prin desişul pădurii, se hotărîse tăierea ei pînă subt deal, pentru bordeie. Cu anii, s-a tăiat apoi şi ceea ce mai rămăsese pînă în gîrlă, cum se întîmplase şi în satele vecine, aşa încît acum, ca să mai dai de rămăşiţele vestitului Codru al Vlăsiei,

trebuia să mergi cale de o poştă. în rînd cu nucii, pe dealul care mărginea lunca, se iviseră acum tot mai multe bordeie. Peste ele şi peste duzii lor scăpăta acum soarele. Vadu Rău se tot apropia de Zăvoiu Dihorului, aşa că grrla, care aci putea fi trecută pe o podişcă, fiindcă nu avea strînsă între malurile-i înalte cum să se reverse,, curgea, după ce ocolea dîmbul, cam prin mijlocul unui singur sat.

Toma se odihnise două ceasuri bune, lungit afară lîngă bordei, după ce aflase de la Sultana că e chemat negreşit de fiu-său, şi acum, cînd abia cîntaseră cocoşii, zorea cu traista în băţ, cu nădejdea că, de va avea noroc să întîlnească vreun creştin mai acătării, o să-1 ia în vreo căruţă şi va ajunge, înainte ca soarele să se înalţe mai sus de-o suliţă, pe răcoare încă la Bucureşti.

Nu întîlni însă nimic, decît după ce trecu de Slobozia, şi atuncea doar nişte care cu boi, care duceau paie de orz, aşa ca după ce aţipi din nou într-unui din ele, o luă iar la drum, întinzînd cu dîrzenie pasul, de n-ai fi bănuit că mai are numai vreo doi ani pînă să împlinească cincizeci. Ajunse cam înainte de prînz şi află acasă în Dealu Filaretului pe Damian, care abia aţipise şi el, căci împreună cu Mitru, după ce, intrînd cam cu grijă în oraş, se duseseră tăind Bucureştii în două, de la un capăt la altul, pînă în Dobroteasa, la profesorul Axente Sever, ca să-i arate ce s-a isprăvit la Izlaz, iar de acolo o întinseseră grăbiţi acasă. Dar ce-1 miră mai mult şi i se păru cam nepotrivit e că înţelese că Ilinca, fata cea bălaie, pe care o vedea cam des pe acolo şi care îi turna acum să se spele de praf pe faţă, dormise, după cît se părea, acolo pe prispă, lîngă Damian.

Flăcăul sufla greu, rupt de oboseală, prăbuşit după două zile şi două nopţi de drum şi nu-1 mai supăra nici măcar soarele, care trimitea pe toată prispa raze vii, piezişe. Fata era cam stînjenită de privirea iscoditoare a pandurului şi simţi pînă *la* urmă nevoia să-1 lămurească.

— Ştii... am dormit... şi io aci... două zile n-avea cine să păzească... ştii... casa... grădina... că s-au copt cireşile...

— Aşa ? se scărpină surîzînd pe subt mustaţă Toma. Va să zică ai păzit cireşile ? Ei, atuncea dacă le-ai păzit, nu e rău... da' vezi să le mai păzeşti încă, pînă le-o fi vremea... să nu le culegeţi mai-nainte.

— Da' nu vrei să mai hodineşti o ţiră ? întrebă fata, care nu pricepu nimic din gluma cu cireşile şi încercase să-i spună neică Toma, dar nu prea mergea, că era prea copil.

— Nu, mulţumesc dumitale... da' văz că nu prea ştii cum sa-mi spui... Apăi, fetiţo... zi-mi taică... Ca să fie totul cum se cuvine. Şi aşa... cum îţi spusei, mă mai odihnii pă drum dîn cînd în cînd. Acum mă duc la vecinu Licsandru, că văz că umblă prin bătătură, n-a plecat nici el la fabrică. Aşa, zi-mi taică...

Acum fata pricepu şi chiar că se roşi toată ca o cireaşă pînă în albul sfios al ochilor de cicoare. Sta aşa, în loc, toată încurcată, încîlcită cum îi era ciuful de caier alb. '

Căidărarul încăpăţînat

Telegescu, numaidecît după plecarea lui Bălcescu, îl luase deoparte pe Deivos şi, tăind luminişul din vîlcea, se aşezaseră pe maldărul de fîn proaspăt şi îl pusese să-i povestească mai cu de-amănuntul cele întîmplate la Bucureşti. Lungii ani de temniţă îl făcuseră bănuitor, mai ales că necunoscînd, nici după atîţia ani, dosarul procesului din 1841, nu ştia care fuseseră adevăraţii trădători şi îi bănuia pe cei din grupul Vaillant, greşeală pe care o făceau mulţi alţii. în orice caz, puţini aflaseră că trădarea venise din grupul adus în conspiraţie cu Pavel Macedonschi, fără ştirea acestuia bineînţeles, care făcuse şi el ani grei de temniţă. îi arătă pe larg şi laşitatea lui Cristophi, din pricina căruia revoluţia nu putuse izbuti în Prahova.

— Acum, că m-am lipsit de boieri şi am mers de-a dreptul la ciocănaşii mei, frate Deivos, poci să spui că într-o săp- tămînă sîntem la Bucureşti şi dăm peste cap pe Bibescu, oricîţi călăreţi şi infanterişti o avea Banov aici... Voi merge din om în om, din casă în casă, noaptea, şi tot vom sfîrşi prin a avea într-o seară două mii de oameni... Vom porni cu ei spre Bucureşti, unde vom ajunge douăzeci de mii. Nu avea de unde să ştie despre cele întîmplate la Izlaz şi socotea că firul se va rupe aici pe Valea Prahovei.

După ce sporovăiră o jumătate de oră, Telegescu încălecă spunînd că se duce la Comarnic, unde se află un popă în care are mare încredere şi-i ură drum bun la Bucureşti.

— Nu vă lăsaţi nici voi acolo, fraţilor ! strigă dînd pinteni calului.

Deivos ar fi vrut să plece şi el numaidecît spre capitală, căci trecuse de prînzul mic şi numai întinzînd bine calul şi cu mult noroc ar fi putut să fie pe la patru-cinci după amiază din nou în Bucureşti, aşa cum vorbise cu Axente Sever, dar nu mai putea de oboseală. îl biruia somnul, simţea o durere în tot trupul, de parcă ar fi cărat saci cu pietroaie. Rugă pe Dumitraşcu, aşa află că-1 cheamă pe flăcăul de la conacul Filipeştilor, să stea lîngă el şi să-1 lase să aţipească ăl mult un ceas, că e năuc de somn, de nu mai^vede înaintea ochilor.

Dormi un ceas şi mai bine, că flăcăul nu se îndura să-1 scoale, văzîndu-1 prăbuşit şi sforăind de parcă răsufla din toate măruntaiele ; părea că nu-i mai ajungea pieptul şi se înăbuşe. Cînd îl trezi, era cu ochii lipiţi şi nu pricepea ce vrea flăcăul de la el. îi spuse că trebuie să plece la Bucureşti şi el sări ca ars, o luă la goană spre pîrîiaş, unde îşi vîrî capul de cîteva ori în unda lui rece, scuturîndu-1 de fiecare dată ca un căţel care se scutură după ce a trecut prin apă. încălecă apoi şi goni nebuneşte. Soarele se înălţa tot mai aprins în slavă, iar albastrul nepătat al cerului nu făgăduia decît arşiţă. Pe la Potigrafu înţelese că nu poate merge mai departe, calul era istovit şi numai spumă. îşi aduse aminte că e la Baloteşti un candidat de învăţători, văr cu sublocotenentul Dănescu, de la el de la pompieri, pe care îl văzuse de vreo două ori pe la Bucureşti, pe la cazarmă'. După ce mai merse o bucată, întoarse puţin din drum şi—1 găsi. Omul primi numaidecît să-i împrumute o iapă murgă pentru calea de o poştă pe care Deivos o mai avea de străbătut spre Bucureşti. Se înţeleseseră că a doua, ori a treia zi, cînd calul luat de la conacul din Filipeştii-de-Tîrg se va pune iarăşi pe picioare, să vie cu el la marele vornic la Bucureşti, de unde în schimb îşi va lua iapa. Cînd se despărţi de flăcăul negricios, încins cu bete peste cămaşa albă, lungă pînă la genunchi, îi spuse în taină :

— Sfatul meu e să te găseşti mîine după prînz în Bucureşti, că are să fie bine... Mai muh, măi vere, nu poci săţi spui.

Ajunse în Bucureşti abia către ceasurile patru. Pe Axente Sever nu-1 găsi acasă la el în Dobroteasa, unde se dusese, ocolind pe la Vergu, dar un tabac lăsat acolo de pază îl îndrumă la cîrciumă de lîngă morile doctorului Gussy, unde-1 află aş- t'eptînd împreună cu profesorul Dorcea, cu căpitanul Zăgă- nescu, cu profesorul Scarlat Turnavitu. Acolo află că Agia arestează pe capete. Nu e chip să mai treacă cineva pe podurile cele mari, ori prin Tîrgul din Lăuntru. Voinescu II este printre cei arestaţi în urma arătării făcute fără îndoială, acum ştiau toţi, de Halepliu. îi află hotărîţi să

meargă chiar după-amiază cîteşipatru la Tudor Fărşerotu în Obor, să vadă dacă se pot bizui pe el ori nu.

în timpul acesta, Deivos avea să tragă un pui de somn

chiar aci, pe patul ăsta de lemn, că nu se ştie apoi cînd va mai apuca să doarmă în zilele care vin.

— Locotenente, trebuie să dormi, că acum a venit rîndul nostru. Âi de la Izlaz au proclamat revoluţia.

Cînd Deivos auzi vestea cea mare, sări de pe pat uluit şî încremenit, abia putînd îngăima :

— A izbutit revoluţia la Izlaz ? Rămase apoi cu privirea îndepărtată, cu ochii umezi şi murmură ca pentru el însuşi: Pleşoianu...

Dar nu vru să se mai culce. Era prea înfrigurat. Smulse scoarţa de pe pat şi o aruncă în mijlocul odăii. Ceru să meargă şi el cu ei, că nu se mai lipeşte somnul de el. Dar ceilalţi nici nu vrură să audă, aşa că stătu totuşi lungit pe patul, pe care aşternuse din nou, pocăit, scoarţa, cam vreo două ceasuri, pînă veni o brişcă să-i ia înspre seară. îşi pregătiră cu grijă şi pistoalele.

Veniseră toţi cinci, pentru că socoteau într-adevăr de cea mai mare însemnătate ca Tudor Fărşerotu să fie înduplecat să se mişte, şi împreună cu el să se' mişte tot Oborul. Erau poate orele şapte, soarele nu asfinţise încă. Fură puţin încurcaţi cînd, după ce trecură de-a latul Cîmpul Moşilor, se găsiră în faţa celor două căldărării alipite. Chiar Axente Sever, care mai fusese pe aci, greşi, intrînd în prăvălia cea mai arătoasă cu şatrele ei lungi în faţa intrării, pe stînga şi pe dreapta, pe care erau aşezate ceaune, căldări, ibrice şi tingiri noi-nouţe, ca de aur roşu, bătut cu ciocanul ; urmele izbiturilor de ciocan erau amestecate, aşa că unele erau mate, iar altele aveau luciri sticloase, după cum le priveai. Şatrele aveau nişte spătare înalte, de păreau mai curînd canapele mari de lemn, puse în dreapta şi în stînga. Pe spătare atîrnau tot atît de roşcate, tot atît de ciocănite tăvi şi tipsii, tigăi şi chiar cratiţe de tot felul. în stînga, înainte de uşă, era o cristelniţă înflorată, adîncă, să încapă în ea copii cît de mari. Chiar înainte de a trece pragul, Axente Sever se răsuci pe călcîie, căci îşi dădu seama că intrase în prăvălia feciorului, nu a tatălui, de care aveau nevoie. Gligore ţîşni din fundul prăvăliei, crezînd că i-au venit muşterii de soi, dar cînd fu în prag, recunoscu pe Axente Sever, îşi dădu seama ce caută şi, rîzînd cu tot spicul mustăţii, "le făcu semn că e alături.Cealaltă prăvălie, lipită de întîia, şi umbrite amîndouă de doi salcîmi care-şi încurcau ramurile, avea şi ea în faţă două şatre, la fel cu celelalte, dar erau mult mai sărace, de lemn vechi, plesnit, parcă afumat. Cîteva căldări acolo, pe scândurile crăpate şi înnegrite de ploi, vreo două tipsii şi atîta tot. în faţa prăvăliei, care era şi ea cu pămînt bătătorit pe jos, la intrare, nu era o cristelniţă, lucru subţire, ci un ceaun mare ciobănesc, de fiert laptele după muls. îi erau muşterii credincioşi lui Theodot al lor toţi ciobanii, pe trei poşte în jarul Bucureştilor şi chiar cei de pe Bărăgan. Nu-i înşelase niciodată punînd foi de fier la fund şi inele, la fel, în gura ceaunului, ca să tragă mai mult la cîntar şi să fie astfel mai scumpe. tGli- gore, pe de altă parte, începuse să se arate negustor mai subţire decît bătrînul, începuse să lucreze şi obiecte bisericeşti cape cer migală, mai multă răbdare, mai multă luare-aminte şi un ochi mai viu, aşa că muşteriii lor erau deosebiţi unii de alţii. De altfel Fărşerotu, autoritar, aspru 'la vorbă şi morocaaos, mai ales de cînd îmbătrânise, nu se mai putea împăca prea multă vreme cu ucenicii lui, pe care îi certa toată ziua, şi după ce îi făcea calfe, îi ajuta să-şi deschidă prăvăliile lor şi astfel se descotorosea de ei. îşi făcea deci treaba numai cu cătfuţe, ucenici, şi-d era destul pentru nevoile prăvăliei lui, iar cînd era o comandă mai grea, o

trimitea încruntat la „igliţarul" de alături. Tocmai pentru că se ştia că-i învăţa de timpuriu pe ucenici meşteşugul, se îmbulzeau să fie primiţi de el, deşi cînd se mînia, nu pregeta să-i plesnească cu băţul. De suduit nu suduia, că era bisericos şi credea că e păcat, dar de croit cu băţul, croia al naibii. Acum îl găsiră în şopronul din dosul prăvăliei, stînd pe un scaun, proptit în ciomagul de eoi* noduros, arătînd cu degetul unde mai trebuia bocănit cu ciocanul. Vedea bine şi fără ochelari, dar numai de aproape de tot, aşa că stătea parcă lipit de o nicovală rotundă ca o căpă-ţînă de fier, pe care căldarea aflată în lucru sta şi ea ca o căciulă roşcată, neîncheiată într-o parte. Cînd văzu că ucenicul, voinic ca un flăcău, care era aproape să iasă calfă, se epr-i mirat, Tudor îşi ridică sprîncenele cărunte şi stufoase să vadă cine a intrat. Dintr-o dată faţa zbârcită îi înflori de plăcere.

— Tu eşti, măi catîrule... ? Ei... Te-a lovit dorul dă mine ?

— Eu, baciule, da' n-am venit că mi-i dor de (mustăţile dumitale... am venit că avem treabă al dracului oii dumneata...

— Mu mai spune...No că zău, avem de vorbit... şi musai să vorbim acum, spuse Axente, dinadins cu accent ardelenesc.

— No că hai în casă atunci, să ne dea Reveca şi cîte o dulceaţă...

— Dulceaţă, baciule ? Acum la bătrîneţe te-oi fi dedat la dulceaţă ?... Ce ? La stînă tot cu dulceaţă de trandafiri trăiai ? Ori cu zer şi buze de muiere cînd se găseau... Auzi, dulceaţă... Vin ai ? Că uite, grecului ăsta, Deivos îl cheamă, îi place vinul scos proaspăt de la beci. Nici dumnealui, Turnavitu, ăstălalt, nu mă face de ruşine cînd e vorba să guste vinul... Dacă ai ceva mezelic, cum zic ei pe-aci, apăi nu e rău de loc...

În „odaia cea curată", cealaltă, nu erau scaune. Se aşezară deci ca de obicei pe cele două paturi care erau de o parte şi de alta ale ei, frumos aşternute cu macaturi de cit. Pe masa dreptunghiulară dintre ele, pusă la perete şi aşternută cu pînză albă, pînă jos la duşumea, erau cupele de tot felul din care nu se bea şi o tavă de lemn lăcuit, roşie, pe care erau în permanenţă două chisele de cleştar cu muchii înflorate şi cu capace ca nişte moţuri : dulceaţă de vişine şi dulceaţă de trandafiri. Deasupra patului opus celor două ferestre mici, era un „covor turcesc" cu o scenă de călătorie la Mecca : pelerini care trăgeau prin pustiu cămile după ei. Reveca, întineritâ parcă de cîte ori avea musafiri clin Ardeal, mai ales că al cincilea dintre ei, o namilă blîndă şi bălaie, Constantin Dorcea, îi era şi un fel de nepot, alergă grăbită să le aducă o ulcea de vin şi nişte pastrama şi cîrnaţi uscaţi, cu cîteva ouă răscoapte.

— Pînă vin vreo doi pui fripţi... mă ficiori, îi lămuri ea.

Axente Sever o răsuci ca pe o fată mare, cu barba lui înfloritâ de voie bună :

— Of, că tinerică mai eşti, lele Revecă, dar lasă că nu-i vremea puilor azi, e vremea ţării... Se întoarse cu cana în mînă să ciocnească : Noroc... Am venit, baciule, să te luăm... că e vremea.

— Unde să mă luaţi, măi ficiori fără minte... ?

— Să mergi, că te cheamă ţara...

— Hei, s-o^ dus vremea mea... Sapa şi lopata... Ce mai vrea ţara dă la mine tocmai acuma cînd, şi să vreau, nu-i mai poci da nimic ?

— Ba... e vremea... iată ţi-o spui din nou... Dumneata nu simţi şi nu vezi nimic în jurul dumitale ? Fierbe ţara, baciule !... Axente vorbea el singur, fiindcă-1 stia pe bătrîn, iar celorlalţi le era teamă să nu spună ceva care să-1

supere, ^aşa că doar clătinau din cap, din cînd în cînd. Ştiau că dascălul ardelean e iubit de bătrînul căldărar, care-i îngăduia multe glume... Nu vezi, baciule, că a venit vremea vremilor ?

— Ba ceva oi vedea io... Că a venit vremea lui Ulumeanu şi a huidumelor lui, vremea acsizarilor...

— Lasă-1, baciule, pe Ulumeanu, că-i şi pus la gros acum... Lasă-i şi pe acsizarii ăia. Ei nu sînt ţara... Ascultă-mă pe mine, că de aceea venii cu soţii aceştia ai mei.... E vremea dumitale şi a tuturor oamenilor de treabă... musai să mergi şi dumneata.

Bătrînul i-o tăie însă scurt:

— Io cu borfaşii, cu cuţitarii, n-oi merge, şi pace.

A ţinut-o îndelungă vreme una şi bună că el nu merge, că nu vede nici o schimbare, dacă în locul boierilor vor veni alde Dobrovici şi Hagi Curţi. Axente părea obosit de încăpăţînarea acestui bătrîn. Atunci izbucni Scarlat Turnavitu, aşa ca trezit de pe altă lume, căci de un sfert de ceas parcă trăia în sfere nepămînteşti. încă,de cînd i se spusese că va merge la Tudor Fărşerotu simţi că inima începuse s-o ia razna şi-şi pipăia neliniştit mîinile fierbinţi. Nu află decît mai tîrziu că nu-l vor întîlni pe popa Dumitru, care-şi trimisese pe ai lui de lunea trecută la via unui popă prieten, ca să-i mai ţie la aer, la verdeaţă ; acolo se dusese şi el, cu o brişcă, aseară. Se temea la gîn- dul că o va vedea pe Tincuţa, ivindu-se ca o nălucă, la un pas de el. îşi dădea seama că nu ar mai fi ştiut ce spune şi poate nici nu ar fi în stare să scoată o vorbă măcar. Aştepta să se întîmple vreo minune ; se gîndea şi la chipul ei uimit cînd l-ar vedea pe el acolo în odaia lor, căci ştia că în aceste două odăi locuia popa Dumitru cu ai lui.

Se vede că dragostea de patrie nu era la el mai prejos decît dragostea pentru Tincuţa, cu oarecari deosebiri totuşi. în faţa fetei era aproape mut, pe cînd acum murea de plăcere cînd îşi auzea vocea, cam piţigăiată puţin, rostind umflat vorbe şi mai umflate.

— Domnule Fărşerotu, au cum e cu putinţă să nu auzi glasul patriei care clamează şi strigă ajutor de la fiii ei ? Au ce fel de om eşti, de nu tresaltă inima dumitale de român ?

Ceea ce era mai extraordinar e că profesorul acesta, scund şi uscăţiv, cu jacheţica rotundă, abia ajungîndu-i la pantalonii albi eu pătrăţele negre, cu o legătură roşie la gît, avea ochii plini de lacrimi cînd sfîrşi. Cei veniţi cu el erau încurcaţi,căci simţeau galul umflat al frazelor, stridenţa supărătoare a ţipatelor, dar lacrimile din ochii rotunzi şi căprui erau lacrimi adevărate, rare în aceşti Bucureşti, cînd era vorba de patrie, deşi iscate de vorbele răsunătoare.

încurcat, bătrînul căldărar încerca să se dea totuşi de-oparte, cam nesigur de el însuşi, e adevărat :

— Şi-apoi, drept să vă spui... nu prea văz dă ce e nevoie dă oasele mele uscate... ca să să facă rivoluţie... Mult nu mai am dă trăit. Azi, mîine, poate şi la noapte, sughit o dată, dă două ori şi rămîi cu capul pă pernă...

'— E nevoie de dumneata, fiindcă e nevoie ca mîine să se ridice toată suflarea omenească şi să meargă la palatul Bibes- cului ca să ceară constituţia. Cînd oborenii dumitale te vor vedea, în fruntea lor, vor veni cu duiumul, fără să mai întrebe m«ea«r unde merg... Aşa numai se vor schimba lucrurile.

— Io nu văz. dă ce e nevoie dă costituţia aia-, cum îi ziceţi... N-o să să îndrepte nimic„. Cu costituţie ori fără cp- stisuţ.ie o să fie tot cum a fost. Tot cu borfaşii şi cuţitarii pă cap- rămînem noi ăştia dîn Obor.

Atunci Axente Sever, scos parcă din sărite, se ridică în pkioare de pe marginea patului şi, venind lîngă bătrîn, îl apucă de marginea pieptarului negru, din dreptul umerilor, zgudui ndw-1.

Ascultă, baciuk, de cînd te ştiu, o ţii una şi bună cu acsuwwii şi cu cuţitarii ăia ai dumitale... Asta nu-mi prea place.

— Păi ce vrei, că noi cu ei ne mîncăm viaţa, ei sînt le- prefe stăpânirii aici în Obor. Şi tot ei o să rămînă tari, mormăi moşneagul morocănos, cu obrajii uscaţi de încăpăţînare.

— Dar ce, numai ei sînt cu revoluţia ? Cum, baciule, eu sînti acsizar ? Dorcea ăsta e acsizar, ori dascăl de istorie ? Turnavitu nu e, după cîte ştiu, nici el acsizar, e profesor. Dumnealor,. căpitanul ăsta Zăgănescu, şi locotenentul ăsta Deivos, sînt oaite acsizari ?

— , — Ba... n-or fi...Atunci ce tot dai cu acsizarii ? Uite, eu vreau să ştiu ceva... Au bucureştenii ăştia o vorbă care îmi place... Cînd unul' nu e om întreg şi nu are bărbăţia în el să aleagă, ei spun că „o scaldă". Eu, drept să-ţi spun, baciule, mie mi se pare că dumneata, care-ai fost şi eşti_ Fărşerot de la Pind şi mocan din Ardeal de la noi, de cînd

eşti prin locurile astea o cam scalzi..* LSte, noi ne-am săturat de atîta vorbă. Eu vreau să ştiu limpede : dumneata eşti cumva pentru orînduiala Je astăzi ? **Da** sau ba ?

Moşneagul sări de pe muchia patului, de-a dreptul în picioare, de parcă l-ar fi împuns o undrea între umeri. Ochii mici îi scăpărau subt sprîncenele mari ca nişte, mustăcioare cărunte.

— Io, cu orînduiala dă azi ? Măi ficior dă oameni cumsecade, cum poţi să spui tu asemenea ticăloşie ? Cum, mă ? Da' pă mine şi pă toată negustorimea asta dîn Obor nu ne seacă la ficaţi orînduiala dă azi ? Dac-ai şti cum ne jegmănesc oamenii Agiei, cum ne ameninţă cu bătaia, aşa pentru te. miri ce, numai ca să dăm ruşfet pînă nu mai avem dă unde L. Acum două săptămîni, un brutar, om dă ispravă, cinstit ca o uşă dă biserică, ţine p-o nepoată a mea, a fost ţinut gol pînă la bTÎu, în uliţă, uns cu miere şi legat cu mîinile la spate. Minţeau că au găsit pîinea lipsă la cîntar, dar nu era aşa, că ştie toată lumea că Trică, aşa îl cheamă, e cinstit şi nu s-a plîns niciodată nimeni că pîinea făcută dă el e lipsă ori e necoaptă, ca să tragă mai greu. Da' vezi că el, deşi e un pumn de om, e mîndru şi n-a vrut să plătească ruşfet la oamenii Agiei, care umblă după gheliruri. S-a dus bietu dă el să să plîngă la Agie, la-Vornicie... Tot pă el l-au bătut, că în ţara asta nu e dreptate pentru bietul negustor, că nici la Divan nu mai merge azi negustorimea. Ţi-e silă dă lăcomia şi neruşinarea judecătorilor stăpînirii». Vin oamenii mai bine, cu daraverile lor, aci la mine, să le fac dreptate după „judecata Oborului", fără avocaţi şi fără ruşfet... Auzi, noi cu stăpînirea ? Da' ştii dumneata cît- plătesc io foaia dă aramă dîn care fac căldările oamenilor ? O plătesc dă trei ori preţul ei, fiindcă la vamă oamenii stăpînirii pun încă două preţuri peste cel adevărat. Şi tot aşa e la cuţite şi foarfece, la postav, la sticlă, la tot ce are nevoie negustoru ca să-şi facă meşteşugu lui... Tot ce e adus dă peste graniţă e umflat, dă trebuie să luăm şi noi şi pielea dă pă om cînd îi vindem ceva... Şi prinse iar să dea în clocot: Auzi, îmi place orînduiala boierilor ? asta-i bună... Da' ce avem noi, măi, dă la stă- pînire ? Uite, mor oamenii ca muştele dă holeră şi nu găsim ajutorare \i nimeni... Şi mai sînt şi alte boleşniţe, nu e numai holera... Uite, toamna şi primăvara înotăm în noroi pînă la genunchi aci, că nu te poţi mişca fără cizme groase, iar trăsurile boierilor bocăne pă caldarîmul făcut cu banii noştri. Auzi L Ne place orînduiala boierilor ? Uite, n-avem biserică aici în Oborul nostru, că trebuie să mergem la Sfîntu Ion Moşi, în partea cealaltă. Vai dă noi pînă să ne botezăm copiii, iar pînă să capete un bolnav sfînta împărtăşanie, îşi dă duhul, că n-ai dă unde să-1 iei pă

popă. N-avem şcoli, dă ne rămîn copiii proşti, că la învăţătură nu sînt primiţi decît la margine, cu picătura.

— Nu sînt şcoli nici în mijlocul oraşului. Ce-i aia o şcoală, două, pentru o sută cincizeci dă mii dă suflete ? spuse cu amărăciune Constantin Dorcea, flăcăul înalt şi cam obez, sfios tocmai din pricina asta.

— Şi la ce i-ar ajuta în viaţă pe copiii de negustori mici să înveţe carte în ţara asta ? întrebă mînios Scarlat Turnavitu, de-i flutura basmaua roşie de la gît peste jacheta neagră. La ce i-ar ajuta ? Toate slujbele mari sînt păstrate numai pentru feciorii de boieri, chiar dacă nu învaţă carte şi chiar dacă sînt tîmpiţi din naştere, numai pentru că au ieşit din nişte foaie înscrise în arhondologie... Uite, baciule, iartă-mă că-ţi spui şi .eu aşa, dar şi pe la noi, pe Teleorman, coboară baci de-ai dumneavoastră... Uite, zic... dumnealui locotenentul Zăgănescu şi parucicul Deivos ăsta, pe care-i vezi aci, şi mai e unul Dincă Bălăşoiu şi altul Dănescu, pentru că sînt feciori de mici negustori, pe unii i-a făcut ofiţeri Kisseleff, Odobescu i-a trecut la pompieri, ca să nu mai cîştige şi ei cinuri în armată. Auzi, la pompieri, să lupte cu tulumba cu apă, nu cu tunul şi puşca, ăştia care sînt ăi mai straşnici ofiţeri din armată. Apoi te-ntreb şi eu, ca onoratul meu coleg Axente Sever : au dumitale îţi place cumva orînduiala asta ?

Tudor Fărşerotu se ridică în capul oaselor şi zise limpede :

— Nu-mi place, oameni buni.

— Atunci vii cu noi ? îl întrebă cu ochii rotunzi, jucăuşi în fundul orbitelor, Axente Sever.

— Viu cu dumneavoastră, mormăi moşneagul încruntat.

— Cu toţi ai dumitale, cu toţi finii, cu tot Oborul ?... îşi mai agită, mic şi vioi, de data asta şi entuziasmat, Scarlat Turnavitu legătura roşie de la gît.

— Cu ai mei, negreşit... Vin şi cu finii, poate, cu popa ăla că face tot după capul lui şi acum e cu nevasta şi copiii la vie, dar cu tot Oboru nu ştiu. Io atîta poci să vă spui, că dacă vine un om al dumneavoastră la mine, într-o jumătate dă ceas îi adun p-ai mei şi în fruntea lor, ca un berbec bătrîn, sprijj- nindu-mă în toiagul ăsta, dă-i zic ăştia dă p-aci bîtă, oi porni-o încet, încet.

Scarlat Turnavitu, înflăcărat că au izbutit să-1 înduplece pe moşneag să meargă, izbucni, ridicînd pumnul cu elan :

— Ai să duci şi un steag tricolor. Aşa, în frunte cu un steag tricolor.

— Şi c-un steag tricolor... ? Ce-i aia steag tricolor ? La ce foloseşte să meargă lumea cu el împotriva boierilor ?

— Fiindcă-i steagul naţiei, baciule, îi spuse apăsat Axente Sever.

— Steagul tricolor este semnul libertăţii, este steagul poporului, rosti încălzit şi Deivos.

Atunci, locotenentul Zăgănescu, care, în uniforma lui plină cu tot felul de curele şi franjuri, nu scosese o vorbă, stînd tot timpul în picioare şi fumînd din pipa de spumă de mare, îşi mişcă nu fără puţină trudă buzele groase subt mustăţile ca vrabia şi grăi apăsat. Ceilalţi, neobicinuiţi să-1 audă vorbind, încremeniră auzindu-1 grăind parcă întîia dată :

— Domnule Fărşerotu, nu vă supăraţi dacă vă pui şi eu o întrebare... Uite, nu vi se pare dumneavoastră că neamul românesc a rămas încovoiat din şale de cînd tot îndură jugul turcilor, de cînd se tot ploconeşte, cu spaimă, la tot felul de ciohodari şi de bei ? Ei, află că s-ar putea ca într-o bună zi acest steag tricolor să fie împlîntat pe vreo tabie turcească...

Aci se întîmplă un lucru destul de neaşteptat. Moşneagul începu să se încovoaie şi să tremure. Din ochi îi curgeau şiroaie de lacrimi.

Iertaţi-mă, oameni buni, sînt un bătrîn, beteag şi nevolnic. Io am împlîntat acum vreo cincizeci-şaizeci dă ani un steag pă o tabie turcească. Era la Ismail... Erau alte vremuri... Ei, s-a isprăvit. Io cu mîna asta nu mai pot împlînta nici măcar un băţ care să sprijine fasolea dă lîngă peretele casei, necum să pun un steag p-o tabie. Dar am cu turcii socotelile mele d-acasă, dă la Pind, dă la Flîrşova şi altele. Credeam că o să mor fără să le mai plătesc niciodată. Uite, merg cu voi, unde vreţi şi cînd vreţi. Merg ca nişte moaşte pă care văd io că doriţi să le purtaţi cu voi ; dar, măi ficiori dă oameni cumsecade, vă cer şi io un lucru. Dacă vreodată steagul ăsta tricolor va fi înfipt p-o tabie turcească şi va fi bătut dă vînt acolo deasupra, să-mi aduceţi oasele astea uscate să le îngropaţi de

-desubt. Lacrimile îi curgeau şiroaie, buzele-i tremurau... Acum duceţi-vă, că e prea mult pentru mine... M-a biruit neputinţa.

Axente Sever vru întîi să-1 îmbrăţişeze, dar **simţi** că acum ar **fi** cu totul nepotrivit. Nici ceilalţi nu scoaseră măcar o vorbă, privindu-se cam ocolit. De altfel, sezemat de perna de la perete, bătrînul aţipise. Ceilalţi, tăcuţi şi înfioraţi, ieşiră pe rînd. Turnavitu, întors dintr-o dată la dragostea lui, adună în privire, cu grijă, toată odaia asta în care se mişcă de dimineaţă pînă seara Tincuţa, jurîndu-se că nu va uita nimic din ea ţoată viaţa.

În curte, Reveca le apăru cu chipul ei încă frumos, prins în fuiorul mătăsos al părului dus întins dincolo de tîmplele de ceară vie, şi îi văzu mirată că se îndreaptă spre poartă. întrebă îngrijorată :

— Au **v-a supărat baciul cumva, de plecaţi aşa fără să Staţi să vă ospătăm şi noi cu ce-om putea ?**

Axente Sever îi zîmbi şi îi puse mîna pe umăr.

— Să ne supere... ? Du-te să vezi că doarme ca un înger. Iar de ospătat, ai să ne ospătezi după ce vom isprăvi ce-avem de isprăvit...

Tocmai ieşeau din prăvălie, soarele căzuse de mult din- Kolo de plopii din uliţa Chiristigiilor, cînd se auzi un ropot de copite care zguduia pămîntul şi, pe maidanul larg, dintre Cîmpul Moşilor şi Obor, trecură în galop nebun patru călăreţi, ridicînd nori de praf în înserarea uşoară şi lină. Din pricina şatrelor, musafirii lui Fărşerotu nu putură vedea încotro au luat-o, dar negustorii ieşiseră toţi în faţa prăvăliilor şi se uitau spre viile Iancului, încotro se ridicau, sporind, norii de praf. Cînd să se urce în-căruţă văzură un pîlc de dorobanţi călări, în galop şi ei, gonind după fugari.

Deivos întrebă mirat, şi un dorobanţ îi spuse îaspăimmtat, aşa în goana, aplecîndu-se din şa :

, — L-au împuşcat pă vodă... Âştia I-au împuşcat pă vodă...

De altfel, peste încă un sfert de ceas, toată lumea era în mijlocul maidanului, uimită, speriată, fremătînd.

— Asta e rău pentru noi, frate, murmură Axente Sever. Cei care au făcut-o nu ne sînt prieteni... Era mai bine să-1 arestuim pe Bibescu, nu să-1 ucidem.

;i8«

Zăgănescu şi Deivos, care erau în uniformă, căci locotenentul dezbrăcase straiele de lipcan, hotărîră să meargă să vadă ce s-a întîmplat şi să vie la tîrciuma dinspre Vitan să le spună şi celorlalţi care vor aştepta acolo.

Pe la unsprezece seara veni în cîrciumioara din jos de Bariera Vitanului, unde aşteptau dascălii, numai Deivos, care

le povesti celor care aşteptau nerăbdători, dornici să afle, neapărat, căci de cîteva ceasuri vuia Bucureştii şi umblau fel de fel de zvonuri, nimeni neştiind ce s-a întîmplat anume. în sfîrşit aflară adevărul. Deivos ştia totul de la căpitanul Mavrocor- dat din arma cavaleriei, prieten cu revoluţionarii.

Către ceasurile opt şi jumătate, cînd soarele sta gata să asfinţească, iar aşa-zisa lume bună a capitalei ieşea în călești şi carete să se plimbe pe şose&ua Kisseleff spre dumbrava de la Băneasa, Vodă Bibescu, mîndru că înăbuşise azi-noapte răscoala, ieşise şi el într-un landou, alături de frumoasa lui Maricica-Doamna, şi întovărăşiţi de Alecu Villara, ca să culeagă privirile pline de admiraţie ale aristocraţiei. Se opriseră în marginea dumbrăvii, în faţa unui lung şir de trăsuri de tot soiul, care opriseră şi ele, aliniate, aşa cum era obiceiul pentru plimbăreţi. Atunci, din spatele cabrioletei cu armăsari albi a Frusinicăi Băl-Ceaurescu, ieşiră trei călăreţi, care se îndreptară spre landoul lui Bibescu, şi unul dintre ei trase două focuri de pistol. Cel dintîi nu 1-a nimerit, iar cel de-al doilea i-a sfărîmat epoletele mare de metal aurit, fără să-1 rănească. A fost o învălmăşeală de nedescris, încît călăreţii au putut dispărea. Frusinica Băl-Ceaurescu a fost pe loc arestată. A dat numele a doi din ei, dar pe al treilea spunea că nu-1 cunoaşte şi nici nu i-a înţeles numele bine cînd i-a fost prezentat. Pretindea că nu ştia nimic despre gîndurile celor trei şi că era foarte obicinuită să vadă, în fiece zi, cinci-şase călăreţi oprin- du-se acolo în dumbravă în jurul ei, cum se întîmpla de altfel şi cu alte călești şi carete, în care se află femei tinere, cărora li se face curte. Cei doi tineri pe care-i cunoştea erau Dumitru Kretzulescu şi Alecu Paleologu.

De acolo, de la şosea, Bibescu a trimis un aghiotant călare ca să poruncească ofiţerilor din infanterie şi cavalerie să se adune în cazărmile respective. Se înfăţişă numaidecît şi el, mai întîi la cazarma cavaleriei, unde în prezenţa ştabului, în frunte cu colonelul Odobescu, arătă ofiţerilor epoletuí sfărî- mat, cerîndu-le să depuie un nou jurămint de credinţă şi să răzbune mişelescul atentat. Primit la început cu urale, văzu că atunci, cînd era vorba de jurămînt şi răzbunare, cuvintele lui cădeau într-un gol îngheţat. La cazarma infanteriei fu şi mai rău. Aci primirea fu rece de la început, iar cînd Bibescu vorbi de jurămînt, maiorul Polizu ieşi în faţa frontului şi declară în numele camarazilor, nu în al tuturor, firește, că ei sînt gata să depuie un nou jurămînt şi să apere patria şi pe domnitor împotriva vrăjmaşului, dar că ei cred că vor putea lupta foarte greu împotriva poporului, care cere constituţia, şi că mai ales le e teamă că soldaţii nu vor vrea să tragă în fraţii lor.

Vorba despre jurămînt a rămas aşa, pe muchie, neclară. Vodă a plecat, deşi însoţit de aclamaţii, destul de plouat la palatul de subt Dealîi Mitropoliei. Mai rău s-a speriat, însă, văzînd că nu departe de palat, peste Dîmboviţa, un foc-mare mistuia cîteva prăvălii, iar pompierii luptau din greu să-1 stingă. Avea o bănuială şi vedea în asta un semn rău.

Deivos trecuse şi pe acolo să vadă ce e, şi de aceea li se părea că nu mai vine celor ce-1 aşteptau nerăbdători să afle ce s-a întîmplat anume.

Ard iar Bucureştii...

Răzbit în cele din urmă de cumplita oboseală a drumului, a nopţii nedormite, Deivos aţipi pe patul din odaia din dos, fără să le poată spune în amănunte cele ce mai văzuse şi auzise în seara aceea... Ai fi putut tăia lemne pe el fără să se trezească.

Ce se întîmplase ?

încă de pe cînd era pe Podul Tîrgului din Afară, Zăgănescu şi el auziseră vuietul obştesc, legat de veacuri de soarta oraşului: „Ard iar Bucureştii..." De altfel, pe măsură ce se însera, zarea se arăta tot mai roşie spre miazăzi şi în curînd crescu o văpaie, purpurie peste acoperişuri, dar gălbuie şi tulbure ca o apă de fluviu în văzduh, acoperind jumătate din cer. Zoreau amîndoi într-acolo, căci deşi Zăgănescu avea toată încrederea în sublocotenentul Dănescu, care era ofiţer de serviciu, s-ar fi putut să fie nevoie de prezenţa lui însuşi. Şi mai era pe deasupra şi o încurcătură : Dincă străbătea ţara de-a lungul şi de-a latul, cu un ordin special în buzunar, să încheie contracte de nutreţ pentru caii companiei ; totuşi ar fi fost mai bine ca lucrurile să nu fie scormonite de ochi cercetători, mai de aproape. De aceea Zăgănescu aproape alerga, supărat că nu întîlneşte vreo birjă pe drum. Deivos obosit, frînt, se ţinea în pas întins după el, gîndindu-se că ar putea să-i fie de folos, deşi acum el nu mai conta propriu-zis la pompieri, ci la depozitul de arme stricate şi la atelierele Dejurstfei.

Din toate părţile oraşului lumea se îndrepta curioasă şi înspăimîntată spre Tîrgul din Lăuntru.

— Unde arde, frate-mio ? întrebă şi Trică venit din urmă, şi care mai mult alerga pe un negustoi ce privea din pragul prăvăliei cum se îndreaptă lumea spre foc.

Omul, cu plaivazul după ureche, cu o fotă verde peste nădragi, ridică din umeri nedumerit.

— Nu ştiu... zic unii că arde palatu lui Bibescu, alţii, adică zic, că arde spitalu Brîncovenesc... Uite, vîntul suflă spre Mitropolie.

Cînd ajunseră la biserica Sfinţilor, peste acoperişul caselor se învălmăşeau nori negri de fum din care ţîşneau din cînd în cînd limbi de flăcări şi cîte o ploaie de scîntei. Dar unde ardea nu se vedea.

Lui Zăgănescu îi era teamă ca nu cumva Bibescu, care nu putea uita focul cel mare de anul trecut, să fi alergat grăbit, înaintea lui, la faţa locului. Dar îi era teamă de prisos. Speriat de atentatul de la Şosea, neliniştit rău de primirea rece de la cele două cazărmi, el nu mai avea curajul să iasă seara, ci se mulţumea să privească de sus, de la un fel de loggie care se făcea în colţul de sus al palatului spre gîrlă. Trimisese numai un ofiţer de serviciu, pe căpitanul Mavrocordat, să vadă despre ce e vorba şi să-1 ţie la curent prin ştafete.

Fusese un noroc că focul izbucnise în zi lucrătoare şi la un ceas cînd prăvăliile în cea mai mare parte nu erau închise, astfel că oamenii puteau să-şi apere avutul, nu ca anul trecut cînd focul izbucnise în ziua de Paşti. De atunci trecuseră paisprezece luni şi a fost uimitor cît de repede s-au deschis din nou aproape toate prăvăliile, pe toate uliţele arse, firește într-o mare neorînduială, cum se putuse, în binaje încăputate, în şandramale, în magherniţe, dar se refăcuseră, ge cînd cu locuinţele oamenilor mergea mult mai greu. Spaima lui Bibe>cu venea şi din aceea că acum focul început la Bărăţie mergea spre miazăzi, adică spre o parte a Tîrgului din Lăuntru, care nu fusese atinsă anul trecut. De palatul lui nu-i era frică, fiindcă era peste gîrlă.

Abia putură să treacă de nemaipomenita înghesuială de pe ulițe. Acum norii de fum negru, cu scîntei sărnite de vreo răbufnire, se învălătuceau înălțîndu-se pînă se topeau iar în văzduhul gălbui și tulbure. Cînd se împrăștiau, se puteau vedea, pe zeci și zeci de acoperișuri din jurul focului, iluminate de flăcările care țîșneau din turla pătrată și din spinarea de jeratic a bisericii, sute și sute de oameni, aproape despuiați, care le stropeau șița și tabla cu gălețile cu apă, trecute din mînă în mînă, tocmai din vadul Dîmboviței. Din cînd în cînd, urcînd ascuțit și pătrunzător peste larma nemaipomenită, trompeta pompierilor înfiora lumea, cerînd deznădăjduit apă- la tulumbe.19$

Îl găsiră pe sublocotenentul Dănescu luînd liniștit, cu ochi sigur, cele mai potrivite măsuri. Înțelegînd că biserica Bărăției și două mari prăvălii vecine nu mai pot fi scăpate, el le izolase prin dărămături grabnice, în direcția în care adia boarea înserării, spre piața Sfîntu Anton. Tulumbele lui stropeau de zor pereții și acoperișurile prăvăliilor vecine. îndîrjirea cu care ofițerii inferiori, care nu erau de neam mare, erau împiedicați prin orice mijloace să înainteze în grad și erau trimiși la sarcini lăturalnice, făcuse să se adune la pompieri poate cei mai destoinici ofițeri de grad mic din țară. Omul era lac de apă, cu coiful greu de alamă lăsat puțin pe ceafă, urcînd mereu pe scară, umblînd pe ziduri ca să vadă mai departe. Avea un cap mic, negricios, nepotrivit cu statura lui înaltă, iar mustața, de obicei cu sfîrcuri mici în sus, udată de apă acum i se cam pleoștise. Coborî de sus cînd îl văzu pe Zăgănescu ca să-i dea raportul. După părerea lui focul își slăbise puterea și dacă nu o mai fi mocnind pe undeva, cine știe unde, avea să se potolească. El le spuse că a venit căpitanul Mavrocordat trimis de vodă și le arătă și unde îl pot găsi. Cu tot numele lui, căpitanul era un simpatizant al căuzașilor și al revoluției. Cei doi se duseră spre el, în timp ce sublocotenentul Dănescu se urcă iar pe ziduri. Mavrocordat, care se liniștise și el în privința focului, le dădu amănunte despre atentatul de la Șosea. în clipa cînd a văzut și a auzit cele două focuri trase asupra lui, simțind și izbitura puternică în umăr, Bibescu a crezut că e lovit da moarte și alb ca varul s-a lăsat moale pe spatele caretei. Toate privirile din celelalte carete și călești oprite s-au îndreptat asupra lui, iar din pricina asta cei trei atentatori au avut timp să dispară călare. Villara i-a scos haina să vadă dacă glonțul a intrat în umăr, dar nici măcar stofa mundirului nu fusese atinsă. Epoletul lat și masiv, cu ceaprazeria lui groasă, abătuse glonțul. Cum și-a revenit din clipele de spaimă, vodă a fost cuprins de o furie nebună. A dat poruncă să fie închise toate ieșirile din oraș. Aproape o sută de dorobanți călări ai Agiei cutreieră acum Bucureștii și vor cerceta în tot cursul nopții casă cu casă. Vor

fi bătute viile. Este hotărît să dea o pildă cumplită. Cei trei dacă vor fi prinşi astă-seară, vor fi judecaţi mîine împreună cu Frusinica Băl-Ceaurescu şi la apusul soarelui vor fi spînzuraţi, toţi patru, de teii de la Şosea, chiar la locul atentatului. Mai este arestat la locuinţa lui şi colonelul Dăs- călescu, pînă cînd se va lămuri ce legături a avut cu înfăptuitorii. Colonelul Voinescu I a primit poruncă să ia în cursul nopţii tacrirul, interogatoriul, Frusinicăi, ca să-i afle pe toţi părtaşii, mai ales pe cei care după părerea lui vodă au lucrat din umbră. „Trebuie pedepsiţi crîncen toţi complicii, oricare ar fi ei", spunea după ce a venit de la cazarmă, întristat şi mânios din pricina primirii reci care i s-a făcut, după o asemenea ticăloasă faptă, lui, domnitorul ţării şi capul oştirii. Zicea că a făcut rău că nu l-a ascultat pe Lăcusteanu care l-a sfătuit de atîtea ori să spânzure pe craii şi desculţii care otrăvesc sufletul norodului. N-a crezut niciodată că de la vorbe ei vor trece la fapte. Dacă e însă vorba de pistol şi de asasinate laşe, atunci va întoarce şi el foaia şi va răspunde cu vîrf şi îndesat. Ceea ce li s-a părut însă tuturor celor de la palat mai curios este că atunci cînd colonelul Florescu, ginerele lui vodă, s-a dus la Nicolae Golescu, cu care era prieten, ca să pipăie mai de aproape lucrurile, fiindcă deşi vodă nu are dovezi, îi ştie to- tuşi pe fraţii Goleşti partizani ai unei constituţii, care, crede el, ar fi nenorocirea poporului român, fostul aghiotant al lui Alecu Ghica s-a arătat indignat de atentat, a spus că e o lovitură laşă de care negreşit toţi oamenii de răspundere din ţară sînt dezgustaţi. El vede aci numai uneltirile obicinuite ale foştilor pretendenţi la scaunul domnesc, poate Costache Cantacuzino, poate Băl-Ceaurescu, poate şi alţii, care, dispreţuind mişcarea

13 — Un om între oameni, voi. II

constituţională, socotesc totuşi că o pot folosi măcar ca să provoace o vacanţă a tronului, din care ar putea să folosească numai ei, cei ahtiaţi după domnie. înarmaseră astfel, pretindea Golescu, pe cîţiva tineri exaltaţi, care aveau legături mărginaşe cu mişcarea constituţională, făcînd din ei uneltele lor. „îmi pare rău, spusese el, numai de nenorocita aia de Frusinica, biata fată, care se lăsase tîrîtă prosteşte într-o asemenea aventură *(Je suis desole pom cette malheureuse Frossy, qui s'est laisse entraînee dans une telle aventure").* Cel mai nenorocit din toată lumea în împrejurarea asta, le mai spuse căpitanul Mavrocordat sfîşiat de milă, este bietul Aristia, care bate înnebunit la toate uşile. A fost de două ori şi la palat, încercînd să afle unde a fost dusă Frusinica, ce se întîmplă cu ea. N-am putut sta de vorbă cu el, i s-a spus că nu sînt acolo. Ce aş putea să fac pentru bietul om ? De altfel nici eu nu ştiu nimic mai mult decît v-am spus. Se întoarse şi arătă încremenit, aproape speriat :

— Uite-1, vine încoace... mi-a dat de urmă.

Cei doi abia-1 - recunoscură în bărbatul îmbătrînit, care mergea ţeapăn, şi totuşi nesigur de paşii lui, cu ochii rătăciţi şi ciudat cercetători, arzînd în făptura lui, alături de flăcările pe care nu le vedea şi care nu-1 atingeau, de un foc lăuntric mult mai mistuitor. O paloare, albă îi înflori faţa cînd recunoscu pe căpitan. Se apropie de el întins fără să ştie de nimic altceva.

— Căpitane, te-am găsit... Am să încep să crez din nou în Dumnezeu ca atunci cînd eram copil. Simţea că, găsindu-1 pe Mavrocordat, găsise totuşi un pripor în lunecarea spre moarte, care începuse de cîteva ceasuri.

Căpitanul îi strînse, topit de milă, mai întîi mîna, apoi braţul lîngă umăr. Nu mai era Aristia bărbatul arătos, care abia împlinise patruzeci şi opt de ani, palicarul falnic din batalionul eroic al mavroforilor, ci doar umbra lui, o zdreanţă. Fracul violet, acoperit de praf şi ud de apă, era parcă plin de noroi ; gulerul cu colţuri i se desfăcuse şi cravata neagră lega în faţă doar gîtul gol. Zăgănescu îi făcu semn lui Deivos să vie după el, ca să-i lase singuri pe cei doi care, proiectaţi pe zidul alb, în lumina focului, îl căptuşeau cu umbrele lor puternice.

— Căpitane, te ştiu om de omenie... M-ai socotit cîndva şi dumneata prieten. Mă mai socoţi poate şi acum. Spune-mi, te implor, unde a fost dusă Frusinica ? Mai este încă în viaţă ? Ce se întîmplă cu ea ?

Căpitanul subţire şi înalt, de obicei sigur de el, era foarte încurcat, căci tot ce avea de spus era din cale-afară de simplu şi cu totul de prisos. Căuta să compenseze prin căldura vocii :

— Maestre, vă dau.cuvîntul meu de onoare că nu ştiu unde e. Singurii care ştiu unde a fost dusă sînt vodă şi colonelul Voinescu I, care face cercetările. Vodă are bănuiala că sînt mulţi complici care au urzit din umbră şi uite, asta, poci să ţi-o spui, va încerca s-o facă să vorbească.

— O va supune la cazne ? întrebă Aristia îngrozit, după ce avu un fulger de bucurie aflînd că zvonul după care ar fi fost ucisă pe drum spre cazarmă nu-i adevărat... O vor schingiui, căpitane ?

, Mavrocordat şovăi:

— Părerea mea sinceră este că nu va fi nevoie, căci ea, aşa cum a şi dat numele a doi făptaşi, va da şi numele celor din umbră.

Cu o imaginaţie vie şi puternică, cu sensibilitate de jupuit de viu, Aristia trăia de cîteva ceasuri, clipă cu clipă, viaţa Frusinicăi, coborîrea ei ameţitoare pe treptele morţii. El vedea aievea şi simţea în el însuşi ceea ce se întîmplă cu ea

„la ora asta chiar", trăia încleştarea şi spaimele ei, o dată dezmeticită de viziunea execuţiei apropiate. încerca durerea ei fizică, o vedea plină de sînge în urma loviturilor bestiale ale paznicilor de parcă ar fi fost lovit el, măsura timpul accelerat de neînduplecata apropiere a execuţiei cu propriul lui timp. Cu puterea cu care trăia simţirea personajelor pe care le juca pe scenă făcea de pe acum pentru ea ultimii paşi, după comunicarea sentinţei, ducea, el, privirea rătăcită, cu genunchii moi în neştire, mîna în jurul gîtului.

Mavrocordat îl privea sfîşiat de milă. în clipa aceea se nă- ruiră căpriorii şi grinzile prăvăliei vecine şi ţîşniră în sus flăcări şi fîşii largi de scîntei ca la o iluminaţie, care arătară iară oamenii ca nişte pitici negri, pe acoperişuri.

— Maestre, duceţi-vă acasă, ca să ştiu unde vă găsesc... Voi căuta să vă transmit, chiar dacă nu voi putea veni eu, orice ştiri voi afla în cursul nopţii... Nu mai rătăciţi aşa prin oraş... Vi s-ar putea întîmplă vreo nenorocire.

13*— Voi fi pe Brezoianu, lîngă doctorul Marcovici. Ştii, Crez, unde stau... Voi aştepta toată noaptea... Te rog să baţi uşor în geam, din uliţă, ca să-ţi deschiz.

Şi porni cu mersul ţeapăn şi nesigur cu care venise. Nu Se uita înaintea lui, era cu totul întors în sine însuşi. Durerea lui era împletită din două fire contradictorii. Pe de o parte îl mistuia gîndul că fata asta, atît de bună, atît de inimoasă şi atît de devotată celor pe care-i, iubea, va avea atît de suferit tocmai fiindcă era prea simţitoare şi trăia mai adînc totul. Pe de altă parte, era ca o ceaţă cenuşie în el gîndul că ea a putut avea o viaţă ascunsă de el, că a avut lungi ore de discuţii în care îşi juca viaţa, se încredea în altă lume, nu în el. Dar numaidecît îi găsea iertare. Era biata de ea uneori cam uşuratecă, o exaltată care nu putea bănui ce urmări grozave ar putea avea astfel de fapte. Numai gîndul că o asemenea frumuseţe nepămîntească, şi gingaşă, că ochii ei viorii, de serafim, ar putea să fie peste cîteva ceasuri, peste cîteva zile pradă viermilor, îl făcea să se închircească în el însuşi ca înjunghiat. „Frosi, Frosi, dacă s-ar putea să ne trezim din asta ca dintr-un vis rău..." De atîtea ori a visat că moare şi s-a trezit, de spaima sfîrşitului, lac de apă, dar fericit că a fost un vis rău. Dacă s-ar putea şi acum ca tot ceea ce e să fie părelnic, să nu fi fost de loc.

Dar nu era părelnic.

Căpitanul Mavrocordat s-a ţinut de cuvînt. Pe la trei di-i mineaţa, cînd abia se lăsase praful capitalei şi lumina zorilor mijea la geamuri, făcînd de prisos lampa cu petrol de pa masa încărcată de cărţi, el i-a bătut în fereastra care da pa Brezoianu. Aristia nu dormea ; înfrigurat şi istovit vegheasq toată noaptea. Bătăile în geam l-au surprins totuşi şi 1-atl speriat de parcă veneau de pe lumea cealaltă. A sărit ca arş şi 1-a adus numaidecît înăuntru. Omul era obosit şi el de fră-» mîn tarea de la palat, unde stătuse pînă acum.

— Maestre, iartă-mă, nu poci să stau... Am vorbit adineauri cu Voinescu I. Abia acum s-a întors de la vodă, care-I aştepta să vie cu rezultatul cercetării... Frosi este la cazarma cavaleriei, într-o odaie de arest. A interogat-o Voinescu ia mod civilizat. Ea spune că nu are nici un amestec în toată afacerea asta. S-a dat şi de urma celor trei, care s-au îndreptat spre Ploieşti. Ceea ce poci să vă spui este că nu se va face nimic în mod pripit. întîia furie a trecut. S-a renunţat la judecata lor azi sau mîine.

Ceea ce Voinescu I nu-i spusese lui Mavrocordat este că dacă el s-a purtat în mod corect cu Frusinica, în schimb, speriat rău şi el că s-ar putea, cine ştie, să nu fie bine păzită şi

că-şi riscă şi el nu numai cariera, ci poate şi libertatea, ca să fie mai sigur de ea, o dăduse în paza unui vagmistru faimos pentru sălbăticia lui, pe care-l mai şi înspăimîntase pe deasupra.

— Bagă de seamă că răspunzi cu viaţa de arestanta asta ! Ia-ţi doisprezece oameni de încredere şi păzeşte-o ca ochii din cap. Vezi că este foarte primejdioasă. Nu sta de vorbă de loc cu ea (îi era frică să nu-l seducă şi pe vagmistru frumuseţea ei). Nu primi nici o poruncă de la nimeni. încă o dată, vezi ce oameni îţi alegi.

Vagmistrul o îmbrîncise tot timpul, căci nu i se părea că merge destul de repede, o înjurase în mod scîrbos. Cînd i-a cerut apă, a urlat la ea, că e o tîrfă care a vrut să ucidă pe vodă, şi a dat-o cu capul de pereţi, umplînd-o de sînge. De cîte ori o vedea îl cuprindeau furiile că şi-ar putea nimici cariera din pricina unei astfel de ticăloase. Gîndul că ea ar putea să fugă îl îngrozea. N-o lăsa să iasă nici o clipă pe sală căci, îşi zicea, nu se ştie ce se poate întîmplă cu blestemata asta. îi plăcea s-o beştelească şi din pricina frumuseţii ei, pe care o simţea în puterea lui. O socotea însă o pacoste care i-a căzut pe cap.

La plecare, căpitanul a încercat să-l liniştească pe Aristia, cu toată sinceritatea. De altfel nu îndrăznea să-i spuie că şi el a tremurat toată noaptea pentru femeia asta, căci şi el a fost într-o vreme îndrăgostit de ea.

— Maestre, fiţi liniştit, nu se va proceda în mod pripit. Vă repet. S-au mai potolit lucrurile şi la palat. Dacă aflu ceva încă azi, vă trimit vorbă, ori, dacă am să poci, trec chiar eu.Rămas singur, Aristia răsuflă adine. Cuvintele bune ale căpitanului şi răcoarea dimineţii îl înviorară. Totul e să nu se întîmple nimic ireparabil azi sau mîine. Ca un jurămînt, îşi muşcă braţul pînă se iviră picături de sînge, fără ca să-1 doară. Ştie el ce ştie. Peste două zile Bibescu nu va mai putea executa pe nimeni după capul lui.

Se dezbrăcă şi se lungi pe pat, ca să se mai odihnească puţin, acum cînd începea o zi hotărîtoare pentru poporul român şi pentru el însuşi.CARTEA A ŞASE

Aîn dimineaţa de 11 lunie

^^iis®ij#asa polcovnicului Ion Solomon,. comandantul Regimentului III de infanterie, este chiar peste drum de cazarmă. Dacă o priveşti din partea asta dinspre răsărit, este o clădire joasă, căci arată, în afară de marchiza de fier şi sticlă, înălţată numai cu o treaptă de la uliţă, doar patru 'ferestre, ceea ce lasă să se ghicească după obicei, două odăi, în dreapta şi în stînga, iar în mijloc o sală mai mult lungă. Aci la uliţă, streaşina ei de şindrilă abia dacă se ridică peste un stat de om. E adică la fel cu toate căsuţele de pe această uliţă, care ţine de-a lungul Curţii Arse[9], urcînd Dealul Spirii. Dacă însă o priveşti dinspre mahalaua şi biserica Izvorului, de partea cealaltă dinspre apus, atunci ea îţi apare ca o casă cu două caturi, avînd un cerdac mare la catul întîi, sprijinit pe stîlpi de lemn groşi, căci e clădită chiar în ruptura rîpei, ca şi casele vecine. Din uliţa care se înconvoaie spre biserica Izvorului se intră în curtea mică şi pătrată, care e deci mult mai în adînc decît
faţa casei. Aci în curte coboară scările pridvoarelor lungi, de pe dreapta şi de pe stînga ceardacului celui mare, care duc la aripile casei, şi ele lungi ca ale unui han, cu multe odăi, unde

9 ***Curtea Arsă*** **— nume dat palatului domnesc din Bucureşti, care a ars în ziua de 22 decembrie 1812, cînd a venit la domnie Ion Caragea.**

se intră numai prin aceste două pridvoare cu parmalîc de lemn boit cafeniu, care stau faţă în faţă. In curte, la poalele casei, sînt acareturile : grajdul, un şopron pentru caleaşca, magazia de lemne şi odăile slugilor. în faţa curţii, la poartă, e un puţ cu acoperiş, vestit pentru apa lui rece, că mulţi îi spun de altfel şi uliţei acesteia de subt rîpă mai mult uliţa „Puţu cu apă rece". Casa aceasta, boită toată cu galben, şi lemnăria cafenie, este singura cu două caturi, căci spre prun- dişul Dîmboviţei rîpa scade, şi casele vecine sînt din ce în ce mai scunde. Au numai un cat, iar jos de tot nici măcar atît.

Aci, într-o odaie de pe aripa stîngă a dormit în seara de 10 iunie maiorul Lăcusteanu, iar, în tr-al ta, maiorul Pândele Cerchez, cei **doi Comandanţi** de batalion. După vizita la cazarmă a **lui** Bibescu-vobă, venit cu cuşma **lui** Mihai Viteazu pe ureche şi cu mantia domnească pe umeri, ca să denunţe ticălosul atentat de la Şosea, fiindcă se făcuse tîrziu, colonelul i-a poftit pe amîndoi maiorii să doarmă la el, mai mult chiar, le-a poruncit, căci în fiece clipă a nopţii se puteau ivi întîm- plări neprevăzute şi era greu să trimiţi ştafete ca să-i aduci la cazarmă în miez de noapte,, mai ales pe Lăcusteanu, care stă lîngă biserica Albă, dincolo de gîrlă şi de lacul ăsta al lui Dura, căruia lumea sg deprinde greu să-i zică Cişmigiu.

Dar nu s-a întîmplat nimic şi au dormit toţi tun pînă dimineaţa. Acum Lăcusteanu, voinic şi greoi, trage din ciubuc, în timp ce un soldat, bărbier de meserie, îl bărbiereşte şi-i răsuceşte frumos mustăcioara. Pe o tăviţă, gazda ospitalieră i-a trimis chiselniţa cu dulceaţă şi o cafea neagră, cum iau de obicei ofiţerii în loc de cafea cu lapte. Dar cînd iese pe pridvor, odaia lui fiind cea din capăt, vede în ceardacul cel mare, care dimineaţa e în umbră, apărat de soarele de vară, pe colonelul Solomon înconjurat de mai toţi ofiţerii regimentului, într-un nor de fum, trăgînd din ciubuc, cu cafeluţe dinainte. Maiorul, foarte ţanţoş şi năbădăios, căruia nu-i place să se treacă aşa uşor peste el, întreabă furios:

— Prin ce întîmplare acest consiliu ostăşesc pînă în ziuă şi eu nu ştiu nimic, domnule polcovnic ?

Polcovnicul, furat şi tulburat de cele ce auzite, are o poftă de vorbă, de parcă ar fi o ţaţă :

— Ei, maiorule, se petrec lucruri mari... Revoluţie. Vine Eliad cu Magheru, cu zece mii de panduri, şi Tell cu Pleşoianu, cu un batalion de soldaţi. Ia spune, Fărcăşene... şi-1 pofteşte pe căpitan, făcînd un gest moale cu mîna, să spună şi maiorului... Că el vine de acolo.

Căpitanul, prăfuit, care încă nici nu a trecut pe acasă, venind de-a dreptul la cazarmă, povesteşte înflăcărat:

— S-a ridicat toată ţara... s-a constituit un guvern provizoriu, care a dat o Proclamaţie la Izlaz, în care spune...

Lăcusteanu, care fierbea de mînie, îl întrerupe şi se întoarce furios către Solomon :

— Cum, domnule, dumneata tolerezi ca un căpitan comandir de companie, să facă o asemenea propagandă în regimentul dumitale ?

Fărcăşanu, naiv şi fericit, vrea să-1 lămurească totuşi:

— Domnule maior, se dezrobeşte ţara...

Dar mustaţa mică şi zburlită ca o lăcustă neagră subt nas a solidului maior scapără de mînie :

— Ascultă, domnule căpitan, dacă vei îndrăzni să vorbeşti o asemenea propagandă, mă jur pe onoare că-ţi trăsnesc creierii la minut.

Polcovnicul Solomon, care a văzut multe în viaţa lui, caută să-1 domolească :

— Nu te necăji, maiorule, că şi dacă vor veni, sînt fraţi de-ai noştri, sînt români, nu sînt nici turci, nici tătari.

Dar maiorul, deşi de felul lui foarte milităros, nu mai ţine socoteală de nimic, nu mai respectă nici pe superiori :

— Dacă e aşa, să ştii că în cazarmă eu nu mai intru, ci merg la vodă să-1 rog să-mi primească demisia, chiar acum, căci într-un regiment de panduri eu nu slujesc ! Strigă furios la vistavoi : Spune-i, mă, lui Vasile să-mi aducă numaidecît calul ! Căci în afară de armăsarul de călărie pe care-1 ţine acasă, are şi un cal de serviciu la cazarmă.

Soarele s-a ridicat deasupra Mitropoliei şi vesteşte o zi do-

goritoare, scînteind devale viu pe prundişul şi zăvoaiele Dîmboviţei, pe care pluteau cîrduri de gîşte, şi în marginea căreia sacagiii îşi încărcau sacalele

.A tăiat drumul în su-s de cazarmă coborînd de-a dreptul spre maidanul Dudescului şi de acolo, pe vreo două uliţe înguste, a ieşit pe lîngă casa Fălcoianului la palatul de subt Mitropolie al lui Bibescu. E o clădire cu două caturi, în mijloc cu un peron ca o terasă intrîndă, la care urci patru trepte din grădină, cu cîteva „loggia" la catul întîi, căci felul ei aminteşte arhitectura brîncovenească, deşi palatul e atît de mere- metisit, că nu se mai poate şti dacă e vreo aripă din cel vechi al lui Constantin Brîncoveanu, ori e o clădire durată din nou. Poarta este lîngă crucea lui Mogoşoiu şi se intră mai întîi în grădina mare, cu poteci pietruite frumos. Corpul de gardă e în aripa dreaptă, subt odăile de dormit ale lui vodă. E cald şi, cum nu se vede de sus de la fereastră, ofiţerii ştabului domnesc, în frunte cu colonelul Banov, care pierzînd urma lui Bălcescu, la Ţelega, s-a întors în capitală, trag liniştiţi ciubuce şi beau cafele pe terasă, că înăuntru e prea cald, întocmai ca la Solomon acasă, însă cei de aci aşteaptă să fie primiţi de domnitor, ca să-i dea raportul zilnic.

Maiorul a descălecat şi a dat frîul unui soldat care duce calul la grajd într-o curte din dos, plină de acareturi, şi cu totul despărţită de grădină printr-un gard de scînduri vopsit în verde.

Maiorul se îneacă de furie cind se apropie de grupul ofiţerilor şi-i aude vorbind tot despre revoluţie. Căpitanul Mafrocordat, înalt, subţire, negricios, nu vorbeşte chiar ca Făr-Iftşanu, dar şi el e de părere că măria-sa nu ar avea decît de ijşiigat dacă ar semna constituţia. Adevărul este că la ceasul acesta ofiţerii din jurul lui vodă nu ştiu despre punctul 13 al Saiclamaţiei, care încă nu e cunoscută decît de aga Iancu **Mat** . de marele vornic Alecu Villara şi, firește, de vodă lojWtşi. De aceea ideea revoluţiei e privită ca îmbietoare chiar între ofiţerii de cavalerie, ca totdeauna mai simandicoşi decît cei de infanterie.

— Vra să zică, dumneata, căpitane, eşti de părere că trebuie să ni se suie în cap craii şi desculţii... să dăm patria pe mîna derbedeilor ? întrebă cu mustaţa ţanţoşă maiorul Lăcusteanu. îşi stăpîneşte furia, şi pentru că are în faţă un „os ^domnesc", dar şi pentru că tînărul căpitan e un. duelist foarte jfcmut, două lucruri în faţa cărora curajul lui Lăcusteanu se cam înmoaie.

— Domnule maior, fraţii Goleşti şi fraţii Kretzuleşti nu sînt nici crai, şi nici desculţi, îi spune cu o afectare milităroasă în ţinută căpitanul, anume ca să arate că numai cînd e vorba de serviciu discută cu un boier de mîna a doua.

Maiorul nu-i mai răspunde lui, ci se întoarce către colonelul Banov :

— Domnule, îl plîng pe măria-sa că este înconjurat de asemenea ofiţeri, şi eu mă duc pe moment să-mi prezant demisia....

N-aşteaptă răspunsul şi intră de-a dreptul în sala cea mare ca un vestibul, de jos. Marele vornic Villara tocmai ieşea cu o hîrtie din odaia cea mare, cu biroul monumental în felul lui, la care lucra "vodă.

— Hairola... Ce întîmplare te aduce aşa de dimineaţă, pe aci, Lăcustene ?

— Ar.hon boierule, vreau să'dau demisia din armată...

— Da' ce, mă Gligoriţă, te-ai supărat ? De ce să dai demisia aşa grăbit ?

— Coane Alecule, a intrat dezonorul în oştire, eu nu mai stau... trebuie să vorbesc cu măria-sa.

— Uite, lucrează cu secretarul... Mai aşteaptă puţin. Peste cîtva timp ieşi în prag secretarul domnitorului.

— întreabă măria-sa, care ţi-a auzit glasul, ce doreşti, domnule maior ?

— Vreau să intru numaidecît la măria-sa.

Se auzi şi glasul lui Bibescu, din biroul cel mare 5

— Lasă-1 să intre... Şi cînd maiorul salută, încremenit în poziţia de drepţi, vodă îl întrebă de la biroul mare, semicircular, în stil „empire" : Ce este, Lăcustene ? Ce eşti atît de zbuciumat ?

— Măria-ta, este revoluţie în ţară... şi în timpul ăsta..,

Bibescu, cu faţa lungă, slăbită de grijă, arată nedormit, căci
a lucrat pîna la cinci dimineaţa cu colonelul Voinescu I, ascultîndu-i raportul, despre declaraţiile Frusinicăi Băl-Ceaurescu. îşi frămîntă cu degetele lungi mustaţa mică şi barba tunsă care-i înconjoară ca un chenar fălcile, îl priveşte încruntat, căci pe de o parte vede în el un semănător de panică, iar pe de altă parte vrea să-şi facă lui însuşi puţin curaj.

— Să nu umflăm lucrurile, Lăcustene !

— Sînt de părerea măriei-voastre că asta nu ar fi mare lucru, dar ceea ce vreau să vă spui este că se pregăteşte o revoluţie ostăşească... Chiar aci la palat, şeful Dejurstfei ascultă propaganda revoluţionara... iar la regiment, polcovnicul Solomon, în care aveţi încredere...

— N-am nici o încredere în el, dar nu am pe nimeni altcineva.

— Atunci, măria-ta, eu dau demisia din armată.

— Nu poci, dragă Lăcustene, să o primesc în asemenea circumstanţe, dar toţ ce te rog este să primeşti regimentul lui Solomon, şi de îndată dau ofisul... Face semn lui Lenş să întocmească ordinul..

Lăcusteanu respectuos, dar ferm, refuză :

— Nu poci primi această onoare într-o vreme aşa anormală,cînd morala ostăşească este alterată... Este trist, măria-ta, că nu ai în capitală decît un regiment oştire, şi acela condus de un neputincios.

— E mai mult şiret decît neputincios... îşi are şi el, ca toţi cei din jurul meu, socotelile lui, speranţele lui... Du-te şi cheamă-1 pe colonelul Odobescu, apoi du-te numaidecît şi dă veste la cazarma cavaleriei şi la infanterie, că am ordonat ca într-un ceas să fie toată oştirea în front, în mică ţinută, fiindcă am să le vorbesc. Cînd a spus numele şefului oştirii, a rămas pe gînduri, cu ochii mari pe jumătate închişi, căci colonelul Odobescu, energic, bătăios şi cu o mare autoritate, nu numai asupra oştirii, dar şi asupra boierimii, este azi singura lui nădejde.

Maiorul, ca să ajungă mai întîi la cazarma cavaleriei, care e la capul Podului de Pămînt, a luat-o cu calul, după ce a trecut podul de piatră, prin Piaţa Mare. După ce a comunicat cavaleriştilor ordinul domnitorului, s-a întors la cazarma infanteriei, dar nu s-a mai amestecat cu ofiţerii, ci s-a închis singur în canţălarie. A aşteptat aşa, plimbîndu-se surescitat prin odaia îngustă, în care pe perete era o litografie îngălbenită, pătată de muşte, înfăţişînd pe Bibescu trei sferturi, cu cuşma lui Mihai Viteazu, cu decoraţii şi cordoane, cu mantia domnească pe umeri, iar altă litografie, ruptă într-un colţ,arăta bătălia de la Austerlitz. Pe la zece şi jumătate a dat ordin căpitanului celui mai vechi în grad să scoată batalionul în curtea cazărmii. Între cele două lungi magazii de zid care merg de lîngă poartă pînă departe în fundul curţii, şi care sînt dormitoarele trupei, stau în front cele două batalioane. Solomon aştepta dinadins pe prispa cazărmii ca să iasă în front Lăcusteanu, fiindcă în calitate de maior mai vechi trebuie să-i dea raportul, şi vrea să-1 silească să respecte disciplina. Lîngă maior aştepta şi preotul de la parohia vecină, pe la care se abătuse călare, căci bănuia că trupa va depune un nou jurămînt.

Cînd gornistul a sunat onorul la general, care se da numai lui vodă, trupa a încremenit în poziţie de drepţi. După raportul lui Solomon, Bibescu s-a apropiat călare de cele două batalioane pînă la cîţiva paşi. După el, înţepenit marţial în şa, cu carîmbii cizmelor peste genunchi, cu coiful său imens, fluturînd coada de cal care-i cădea într-o parte, urma Odo- bescu. Era încruntat şi fălcos, cu mustaţa ciopîrţită cu briciul, de-i rămînea din ea numai un smoc subt nas. Cînd s-au potolit aclamaţiile reglementare, Bibescu a ţinut un lung discurs, vorbind despre virtuţile ostăşeşti, despre datoria şi frumuseţea ascultării de şef. Apoi a arătat cît de mişcat a fost ştiind că oştirea s-a cutremurat atunci cînd a aflat despre ticălosul atentat comis împotriva domnitorului ţării. Bibescu ştia că spune un neadevăr, dar voia mai curînd să sugereze această emoţie, regretabil absentă, a soldaţilor. Apoi a cerut lui Solomon să dea repaus trupei, iar el s-a îndreptat în pasul calului, urmat de Odobescu şi Solomon, şi ei călări, spre poartă, unde era flancul regimentului cu ofiţerii batalionului întîi. Dintre ei s-a desprins căpitanul Fărcăşanu, care se apropie de vodă, palid, tremurînd, altfel în ţinută ostăşească, şi strigă cu un glas înfiorat:

— Să trăieşti, măria-ta, să te milostiveşti să primeşti constituţia pe care a decretat-o poporul român...În clipa aceea, Lăcusteanu a pus mîna pe sabie vrînd să-1 străpungă pe loc, în faţa lui vodă. Dar spre surprinderea sa, Bibescu, în

loc să dea ordin să fie arestat şi judecat în cîteva ceasuri, apoi executat, aşa cum credea Lăcusteanu că trebuie făcut pentru asemenea nemaipomenită încălcare a regulamentelor, s-a mulţumit să ţie alt lung discurs, arătînd cu multe pilde din istoria universală că românii sînt coborîtori din împăratul Traian şi că trebuie să fie o naţie înţeleaptă şi tare în clipele grele, ca să dea pildă şi la alte naţii. Fiecare vorbă a domnitorului era o lovitură de măciucă în capul maiorului şi îi făcea greaţă. El ar fi vrut ca Fărcăşanu să fie împuşcat pe loc.

Un ofiţer, de fel din Ardeal, Enache Dimittiu, care era în această zi ofiţer dejurnă pe cazarmă, a adus un steag pe care l-a aplecat mult în faţa lui vodă, care, scoţîndu-şi cuşma, l-a sărutat, jurînd că nu vor intra trupe străine în ţară. S-a strigat ura, şi el a ieşit în pasul liniştit al calului pe poartă. S-au auzit apoi alte strigăte : „Trăiască colonelul Odobescu..." Acesta a oprit calul, s-a ridicat în scări şi, întorcînd dîrz capul, împodobit cu măreţul său coif, a strigat turbat de mînie :

— Tăceţi... O vorbă să n-auz, căci descalec, şi în două ceasuri veţi fi împuşcaţi, să vă arăt eu ce înseamnă disciplină ostăşească... V-a slujit norocul că am fost cu vodă, că vă arătam eu.

în inima Lipscanilor

Cine ar fi încercat să intre înainte de prînz în Cazinoul Comersanţflor de pe Lipscani (peste drum de Hanul lui Şerban, lîngă hotelul german) ca să citească vreun ziar sau să bea cafea şi ciubuc, n-ar fi găsit nici un loc liber în această dimineaţă de vineri 11 iunie. Lucru de mirare, firește, deoarece într-o zi de lucru găseai arareori, mai ales dimineaţa, atîta lume la acest club, care deşi vrea să rivalizeze cu clubul nobililor de la Casa Torok, sau cu cel de peste drum de la hotelul Caracaş, era frecventat mai mult de oameni care îndeobşte erau foarte ocupaţi cu negustoria lor. Lucru şi mai de mirare, chiar odăile separate de la catul de sus, unde se juca seara cărţi, erau acum înţesate şi nu se găsea loc la nici o masă. Se juca de zor zgomotos, cu bâni mulţi pe masă. Cel care făcea mai multă gălăgie era Rudi Pavlicioni, pe care nimeni nu-l mai văzuse jucînd pînă acum. Era vesel că era în cîştig. Cel care pierdea era Hagi Curţi. Nicolae Danielopolu avea cîteva pungi în faţa lui, din care scotea gânditor cîte un galben, doi, pe care-i punea stîngaci pe masă. Era vădit că nu mai încercase niciodată acest joc. De altfel, cu oarecare luare-aminte se putea vedea că nici nu se juca de-a adevăr atelea, Conducerea tagmei negustoreşti găsise că locul cel mai bun de întâlnire în clipa izbucnirii revoluţiei era tot acest cazinou, unde prezenţa în grup apărea îndreptăţită şi unde mişcarea neîntreruptă, acel du-te-vino al oamenilor de legătură, nu bătea prea mult la ochi. Ca să nu

pătrundă şi inşi nepoftiţi, şi mai ales nedoriţi, se ocupaseră toate încăperile, şi în cafeneaua de jos, şi în odăile de sus, de către oameni de încredere. Masa li s-a adus la toţi tot aci. Se aşteaptă cu nerăbdare ora patru. Se mai ştie însă că acum mari cete ţărăneşti se îndreaptă spre oraş prin toate barierile lui, şi asta stîraeşte oarecare nelinişte printre negustori.

Vestea însă bucură «uit pe intelectualii grămădiţi în sala de jos, la masa cea mare, prin care se poate privi pe fereastră, mare cît jumătate din perete, lumea de pe uliţă şi de unde în alte zile, craii fără lucru privesc liota de femei frumoase care forfotesc pe Lipscani. Cezar Bolliac cu barba lui pătrată, Balrn- tineanu, Aristia cu Paleologu, Mavromati şi alţi prieteni ai lui, Teulescu, Zâne, Telegescu, Marin Serghiescu, Ion şi Costache Catina, cei doi Ipăteşti, apoi cei trei pictori afiliaţi mişcării : Negulici, Rosenthal şi Iscovescu sînt înghesuiţi în jurul acestei mese, vorbesc zgomotos, vrând să pară veseli, dar se vede cît de colo că .sînt cu toţii îngrijoraţi.

Au intrat cei doi juni Floreşti, cu un coş întreg cu cireşe pietroase, pe care-1 pun veseli pe masă. Toţi îşi înfig cu voluptate mîinile în grămada ispititoare.

— Măi căpcăunilor, spălaţi-le întîi, strigă speriat din colţul de lîngă fereastră Bolliac, care e şi cel mai dîrz dintre cei de faţă. Aţi uitat de holeră ?

Dimitrie îl linişti îasă, bucuros de primirea care se face darului lor :

— Domnule, sînt de la noi din grădină, culese în faţa noastră din potn. N-a veţi nici o grija…

îşi fac şi ei loc la masă, între cei doi Ipăteşti, şi aduc apoi ştirile Comitetului revoluţionar condus, acum cînd Nicu Bălcescu şi Alecu Golescu sînt la Goleşti, aci în Bucureşti de Nicolae Golescu, ajutat îndeosebi de Cezar Bolliac, Axente Sever, Deivos şi Dincă Bălăşoiu. Cei doi fraţi Floreşti sînt agenţii de legătură care de azi-dimineaţă au făcut de trei ori drumul la cazinou, întorcîndu-se mereu cu alt pretext. Lucrurile merg aşa cum au fost plănuite. Oarecare întîrziere este în înaintarea cetelor de ţărani, care trebuiau să vină din Afumaţi şi Tunari şi sînt în întîrziere faţă de celelalte. S-a dus într-acolo, îmbrăcat civil, Deivos, să vadă ce e.

îşi face intrarea pe uşă un bărbat scund, lat în spate, îndesat, cu fălci puternice, cu ochi mici, cu un surtuc negru peste pantalonii gălbui şi strînşi pe picior. Este profesorul Vasile Maiorescu, fratele dascălului Ion Maiorescu de la Craiova. Profesorul de la Schewitz este trimis de Axente, care aşteaptă cu tabacii în Dealu Filaretului, să vadă ce mai e prin oraş, dacă e bine încălzită lumea. Scoate din buzunar cîteva numere din *Gazeta Transilvaniei,* al cărei corespondent la

Bucureşti este chiar'el. E foarte preţuit de Bariţiu, directorul gazetei braşo-

— Frate, ţineţi astea desfăcute pe masă. Mai aruncaţi-vă ochii pe ele, ce naiba, aci sînteţi la cazină !

Coboară cineva de sus, pe scara cu treptele de lemn galben, care scîrţîie. S-a auzit de venirea lui Vasile Maiorescu şi marii negustori îl poftesc la ei să afle dacă totul este gata. Danielopolu este foarte neliniştit:

— Ei, cum stăm cu tabacii ?

— Totul e gata, îl linişteşte profesorul cu obrajii puţin ciupiţi de vărsat. La ora patru va suna clopotul cel mare al Mitropoliei.

Dobrovici, care nu juca nici măcar aşa în glumă şi era cel mai neliniştit dintre toţi, găsr că e prilejul să se mîndrească faţă de ceilalţi cu tabacii lui, ai lui, cum îi socotea el.

— Ei, diii partea tabacilor mei, nici o grijă, boierilor... Să vedem însă dacă negustorii noştri îşi fac şi ei datoria.

Dar Danielopolu se ridicase în picioare şi de la fereastră îi răspunse, cu un zîmbet asigurător

s— Nu vedeţi că toată uliţa Lipscanilor e plină de oamenii noştri ? Nu mai deosebeşti pe negustori de muşterii ! Uite, e lume şi pe Uliţa Nemţească.

Pe la mijlocul lungii după-amiezi de iunie, tocmai cînd mulţimea de muşterii năvălea şi vînzarea era în toi, iar pe Uliţa Lipscanilor era un furnicar de lume, începu să sune clopotul cel mare al Mitropoliei, într-o dungă. Lumea, care nu ştia, tresări înfiorată. Aşadar, ceva tot se întîmplă. Clopotul cel mare, cu palele lui de sunet greu şi prelung pe care le trimitea departe peste oraş, vestea totdeauna ceva neobicinuit care înfiora lumea.

Prăvăliile au prins deodată să se închidă grabnic. Lumea fu împinsă, cum se putu, afară în uliţă. Obloanele cele mari, ferecate în cruci de fier, sînt grabnic întoarse şi închise cu lacăte. Lumea îngrămădită pe ulițe nu pricepe nimic. Unii cred că e foc, alţii spun că a fost ucis un boier într-o prăvălie lîngă biserica Bărăţiei, la un pas de Sfîntu Gheorghe.

Uliţele sînt din ce în ce mai înţesate de oameni nedumeriţi 'şi unii cam speriaţi.

Clopotul Mitropoliei a trezit toate clopotele bisericilor din Bucureşti, dar sunetul lui plin ca o chemare cosmică pluteşte măreţ peste vuietul kr.

Cel care, faţă-n faţă cu Damian, smuceşte cu o singură mînă frînghia este Toma Panduru. Zadarnic, văzînd greutatea clopotului înalt ca un stat de om, şi de deschidere aproape tot atît de mare ca şi înălţimea, Damian şi Mitru, capii echipei, au vrut să-1 oprească. Toma trage cu trudă şi năduf cu o singură mînă. Ceilalţi se mulţumesc doară, înarmaţi cu puşti şi topoare, ei şi soţii lor, să facă de pază.— Lasă, nepoate, să le trag io clopotu în dungă boierilor — tuturor boierilor şi ciocoilor —că aştept dă treizeci dă ani să plătesc cu mîna care mi-a rămas pentru cealaltă.,. Am sa li—1 trag şi la parastas.

Clopotele se trag într-o dungă de obicei k mort. în îndîrjî- rea cu care, aproape să fie ridicat în sus de puterea clopotului, Toma, pandurul şi clăcaşul, smuceşte iar frînghia, este suferinţa de veacuri a milioanelor de clăcaşi.

— într-o dungă... măi Tudo se, măi Mitrule, să să audă pînă la Vadu Rău.

Damian nu ştie de ce azi taică-su îi spune Tudose.

De cum auzi ckpatui cel mare al Mitropoliei, Tu<kr Fărşerotu a lăsat vorbă călfiţelor şi ucenicilor să strîngă tot de pe şatre şi a ieşit în mijlocul uliţei cu toţi feciorii şi trei din ginerii care aşteptau în curte. Tase chiristigiul purta steagul tricolor pe care-1 adusese de dimineaţă Deivos, cînd le

spusese şi de hotărîrea luată, că revoluţia trebuie să izbucnească azi la ora patru d,apă-amiază negreşit.

în cîteva clipe, obscenii, înfiorați -de clopotul cel mare al Mitropoliei şi uimiți, căci nu mai văzuseră niciodată un steag tricolor, erau adunaţi în jurul moşneagului. Brutarul Trică alerga din prăvălie în prăvălie, îndemnînd lumea :

— Nea Vasilică, hai la revoluţie... că vă aşteaptă jupînu nostru, hai mai repede... Nu mai închide, lasă că o să închidă ţaţa Tudora.

Cînd s-au făcut vreo sută, două, s-au îndreptat spre "Bariera Tîrgului din Afară, în dangătul clopotelor de la biserica Sfîntu Ion Moşi, care vesteau ca în noaptea învierii. Cînd au început s-o ia în sus pe Pod, erau vreo patru sute de bărbaţi, dar după ei veneau alte sute de copii şi băieţandri. Pe la biserica Olari erau ca la două mii de inşi, în afară de alte mii de copii care se ţineau după ei ca după urs. Tudor Fărşerotu păşea în frunte, lîngă steag, încruntat, cu fălcile încleştate, sprijinindu-se uşor în toiag. Lîngă el călca îngîn durat popa Dumitru. Aci, la biserica Olari, le-a ieşit înainte profesorul Scarlat Turnavitu, care s-a alăturat de steag şi, scoţînd q
basma roşie, a început să strige într-una „ura", căci pînă aci merseseră toţi în tăcere. Atunci a prins şi mulţimea să strige „ura". Pe la toate ferestrele s-a ivit lume, negustorii trăgeau obloanele şi veneau după oboreni. Erau şi cîteva sacnacsii de la care se privea cu ură de după perdeluţe albe. Cînd au trecut de Biserica Sfinţilor, tot Podul Târgului din Afară era, mult în urmă, o mare de capete. Făcuseră un ceas pînă aci, căci mergeau încet. Şi aci clopotele bisericii sunau să ridice omul în slavă. Puţin mai înainte de piaţa de la Sfîntu Gheorghe îi întîmpinară un grup de căuzaşi în frunte cu Bolliac, Bolintineanu, arhimandritul Ioasaf Snagoveanu şi mulţi negustori din cei care aşteptaseră pînă acum la cazinou. Aduceau alte steaguri şi cîteva coşuri de cocarde tricolore. Pe cea dintîi au prins-o în pieptul lui Tudor Fărşerotu, apoi i-au pus una în piept lui popa Dumitru, care era lîngă el. Pe urmă au mai vrut să mai pună şi la alţii, dar a fost înghesuială şi s-a răsturnat coşul, căci fiecare vrea să apuce cocarda, de parcă ar fi fost de aur.

Acum Uliţa Lipscanilor este o mare de capete. Cînd se află de sosirea celor din Obor şi de pe Podul Tîrgului din Afară s-a făcut un semn, iar din prăvălia lui Danielopolu s-a scos o masă, alte cîteva coşuri cu cocarde tricolore şi un steag mare. S-a urcat pe masă iuncărul Niţă Magheru, nepotul vestitului comandir de panduri, cîrmuitorul de la Caracal, şi acum membru al noului minister. Tînăruî, străjuit de patru soţi din regimentul lui, a ridicat steagul şi se

pregăteşte să citească o hîrtie pe care a desfăşurat-o. Hagi Curţi, suit şi el pe masă, îi ia steagul din mînă şi strigă lung, prelung :

— Ascultaţi... asculta-a-aţi... La Izlaz s-a proclamat con- stituţi-a-a-a... Tell, Eliade şi Popa Radu Şapcă, însoţiţi de Magheru, înaintează cu şase sute de dorobanţi, cinci roate de ostaşi şi zece mii de săteni spţe Bucureşti.

E o clipă de neîncredere, parcă de încremenire, dar deodată văzduhul se cutremură de urale. Au apărut acum şi dorobanţii Agiei, dar nu îndrăznesc sa se amestece. Un boiernaş cu anteriu, dar cu şapcă muscălească, se întoarce spre nevasta lui:

— Ei, acum nu mai e dă glumit... Bibescu nu mai are

— Vine revoluţia şi nu mi-ai cumpărat maloteaua, se văicăreşte cucoana, sprîncenată şi ochioasă.

Alt tînăr se urcă pe masă şi anunţă că şi dinspre Ploieşti vin ciocănaşii de la Telega cu sate întregi după ei, cu Bălcescu în frunte. Din nou se înalţă în slavă urale peste urale. Un cărturar, Mavromati, strigă „Trăiască Bălcescu", şi cuvîntul lui e reluat şi tălăzuit copleşitor pînă la ulţele vecine. Se face cu greu linişte şi iuncărul Magheru citeşte cu glas puternic Proclamaţia. Pînă seara, o va citi de zece-cincisprezece ori, dar văzîndu-se că poliloghia lui Eliade durează două orei, va începe să citească numai cele douăzeci şi unu de puncte ale constituţiei. Un grup de tinere femei, îmbrăcate după moda apuseană, cu rochiile largi, cu talia sus, subt sîn, cu pălării de pai ridicate în faţă şi legate cu panglici pe subt bărbie, încep să prindă în pieptul celor de faţă cocarde tricolore şi să le împartă steguleţe lucrate în prăvălia lipscanului Danielopolu. Dar înghesuiala e prea mare. O cocoană, cam bă- trîioară şi energică, ia de la fete un pumn de cocarde şi le azvîrle în mulţime, apoi aruncă şi steguleţele tricolore peste capetele tuturor. Le prinde cine poate. Mulţimea fierbe.

Cînd se mai vesteşte însă că de la Jilava şi de la Popeşti- Leordeni, dinspre Afumaţi şi Pantelimon, cete de ţărani, vestiţi de Deivos şi Ştefan Turnavitu, care după ce le-au dat steaguri vin în brişti în fruntea lor şi au intrat în oraş, unul dintre negustori, gras, cu anteriu şi încins cu şal, se întoarse către vecinul lui, care-1 înghesuia şi el cu burta :

— Asta nu e tocmai bine... Ăştia vin cu carele să ne spargă prăvăliile. Ieri m-am certat cu un ţărănoi obraznic. Zicea că minteanu e prea scump. Mi-a strigat din pragul prăvăliei : „Lasă, că dac-o fi cu rivoluţia asta, care se aude, venim cu carul şi ne luăm ce vrem din prăvăliile astea... Pă

urmă le dăm foc." Eu vă spui, cu ţăranii nu e de glumit... Nici n-ar trebui lăsaţi să intre în oraş...

Clopotul Mitropoliei suna într-una. li răspundeau clopotele mai tuturor bisericilor. Pînă seara nu s-a putut umbla pe uliţa Lipscanilor şi nici pe uliţele vecine, între Sfîntu Gheor- ghe şi biserica Zlătari. Lumea nu ştie ce să facă, Iuncărul Magheru şi poetul Catina au obosit citind într-una cele 21 de puncte ale Proclamaţiei. Cam spre asfinţitul soarelui, coboară dinspre Văcăreşti un vîrtej ameninţător de oameni dîrji. Se aude, aşa, ca un zvon de biruinţă :

— Vin tabacii şi mărginaşii... Vin măcelarii din Scaune... Rîul celor veniţi intră în mulţime ca un şuvoi într-o mare. Mulţi dintre ei, cei mai de încredere, au puşti şi pistoale, dar cei mai numeroşi sînt cei care învîrtesc deasupra capului topoare sau satîre, pari şi cuţite late de spintecat.

În fruntea celor sosiţi este Axente Sever. înalt, cam ciolă- nos, cu barbă castanie şi mătăsoasă, care-i lasă cu totul descoperiţi obrajii şi bărbia, calcă apăsat şi parcă mînios. Ochii îi ard subt fruntea boltită, duşi în fundul capului. Surtucul negru, pe care-1 poartă încheiat sus, e parcă o rasă de călugăr.

Alături de Axente păşeşte un bărbat greoi, bălan, cu ceafa groasă şi cu o mustaţă întoarsă în jos ca a lui Horia. Este fugitul din Ardeal, şi el, profesorul Dorcea. Abia stau pe el hainele nemţeşti şi gîfîie puţin, dar cînd strigă, glasul lui, cam de băieţandru, se înalţă ca o zburătură de arc pînă departe : „...La pala-a-at... La pala-a-at..."

Şi lumea se ia viforoasă după ei. „...La pala-a-at... La pala-a-at..." Se înghesuie, se strivesc pe îngustele uliţe ale Tîr- gului din Lăuntru, pe cea Nemţească, Franţuzească, Şelari, Cavafi, Gabroveni şi atîtea altele. E o nemaipomenită înghesuială la trecerea podului de piatră, care nu are de piatră decît numele. Mulţi dintre mărginaşi, mai ales cărămidarii şi nisiparii, care se ţin unii de alţii să nu se piardă cumva, trec Dîmboviţa prin apă, pe unde e mai puţin adîncă. O parte din mulţime ocoleşte pe la podul Beilîcului, alta trece pe din sus de biserica Sfîntu Spiridon Vechi, prin faţa -casei Floreştilor, ocolind âstălalt palat brincovenesc. De cum a scăpat din strîn- soarea podurilor de peste gîrlă, lumea se revarsă spre biserica Domniţa Bălaşa, înconjoară spitalul Brîncovenesc, pe la Sfîntu Ilie, şi cînd ajunge la poalele Dealului Mitropoliei, mulţimea, cît vezi cu ochii, nu mai încape între palatul lui Bibescu şi casa Fălcoianului, din balconul căreia privesc cîţiva boieri şi multe cocoane îmbrăcate după moda apuseană.

Maiorul Lăcusteanu aşteptase un ceas să treacă şi el în birjă podul de piatră, vrînd să-i ducă lui vodă demisia, ca să-i

dea o rezoluţie grabnică. Oamenii treceau pe lîngă birjă, mai lovindu-.se de cai, unii înjurînd chiar, dar oricum fu lăsat în pace. înţelese totuşi că nu poate trece mai departe şi spuse birjarului să întoarcă. Fu însă foarte greu. De altfel văzu în spatele lui o caretă opritâ, împotmolită. Era în ea ginerele lui Bibescu, colonelul Emanoil Florescu, care voia şi el să treacă. Era tare speriat de urletele nesfîrşite ale mulţimii. Nu ştia ce să facă.

— Dar bine, maiorule, asta e revoluţie în toată forma ! Săracu vodă, îl omoară...

— Ei, răspunse mînios maiorul, cum? Aţi gîndit că este glumă ? De ce n-au spînzurat craii la vreme ?

în sfîrşit, izbutesc să întoarcă cea dintîi trăsură, birja lui Lăcusteanu. Colonelul îl roagă să-1 ia şi pe el, ca să treacă pe acasă, să nu se sperie Catinca, nevastă-sa, fiica lui vodă. După ce-1 lasă din drum, maiorul, înnebunit de furie, nu se mai duce acasă, ci de-a dreptul la cazarmă. Îi spune lui Solomon că daca ei stau cu mîinile în sîn, sînt nişte neputincioşi (el a spus un cuvînt mai urît), şi polcovnicul îi dă voie să-şi scoată în front batalionul lui, âl doilea, cu mantale — deşi era vară, dar aşa era ţinuta de război — cu şepci, patrontaşe şi puşti. Revizui cu grijă patroanele, să vadă dacă sînt întocmai la număr, şi apoi a comandat să se umple puştile. Aşa, ca să fie gata pentru orice poruncă de sus, căci tot nădăjduieşte că lui Bibescu îi va veni mintea din urmă, cum zicea el

.în salonul cel mare, din mijloc, de la catul întîi, domnitorul se plimbă, întunecat la chip, de la un capăt la altul, în timp ce curtenii lui, miniştrii într-un colţ, iar militarii într- altul, îl urmăresc tăcuţi, încremeniţi într-o nesfîrşită aşteptare. Din cînd în cînd se duce la fereastră şi priveşte de după perdea mulţimea care a sfărîmat porţile din colţul grădinii şi a intrat în curte. Nu ştie ce să facă şi nu e în stare să ia nici o hotărîre. Dacă va semna constituţia, ţarul şi sultanul nu i-o vor ierta, niciodată. Va fi nevoit să abdice, deşi e domnitor ales pe viaţă. Dacă nu va semna, îşi dă seama că va fi ucis de popor chiar astă-seară. Dar va scăpa oare chiar dacă va semna constituţia ? Şi-a făcut studiile la Paris la liceul „Louis le Grand" şi la Sorbona şi ştie din Franţa ce

înseamnă de obicei o revoluţie. De altfel vede după mutrele speriate ale miniştrilor, după înţepenirea lor, aparent respectuoasă, că toţi se întreabă cum se va sfîrşi această lungă, clocotitoare zi de iunie, cu azurul umbros stropit cu pulbere de aur roşcat. Pe dealul din faţă, Mitropolia, care de cîţiva ani e văruită urît într-o culoare pămîntie, s-a topit în înserare, în afară de acoperişul argintat al clopotniţei şi al turlelor, care sînt parcă nişte oglinzi ce răsucesc razele peste verdeaţa grădinilor. Ferestrele înguste, oblice ale turlelor şi cele ale palatului metropolitan par însîn- gerate. Clopotul cel mare atîrnat de schelărie şi ascuns între duzii din grădină, pe dreapta, sună rar şi greu, zguduind ferestrele.

— Apune soarele în nori roşii... îşi dă cu părerea un bă- trînel din mulţime, după înfăţişare, negustor. O.să fie mîine o zi furtunoasă şi vînt.

— Apăi, ştiu şi io că va fi furtunoasă, vericule. Uite-te la mulţimea asta, îi spune Toma, care lăsase ceata de la Mitropolie şi fugise şi el la, palat, ca să vadă, să vadă neapărat. Şi la nevoie să dea şi o mînă de ajutor, cu dreapta, căci numai pe aceea o mai avea.

Din spate se auzi un strigăt prelung : „Loc, loc, că vine Dealu Spirii!" Cum să li se facă loc ? Dar iarăşi, cine să-i oprească, să nu se reverse peste cei sosiţi de mai înainte, ame- ninţîndu-i să-i strivească ?

Au răzbătut acum în faţă, chiar în curtea palatului, fruntaşii revoluţionari, înconjurînd pe Nicolae Golescu, îmbrăcat azi într-o redingotă neagră, Cezar Bolliac, Axente Sever, Ion Brătianu, Scarlat Turnavitu, Danielopolu, Hagi Curţi, Pavlicioni, Dobrovici, Mărgărit Moşoiu, căpitanul Fărcăşanu, Negulici, Aristia, Scarlat Kretzulescu şi alţii, care fac un fel de cordon, ţinîndu-se de braţ unul- de altul.

Catina se urcă, ţinînd un steag tricolor în mînă, pe o tarabă de fructe, adusă din piaţă, lîngă treptele palatului .

217.

— Ascultaţi... asculta-a-aţi... dar vuietul e prea mare.

Hagi Curţi reia, cu o voce unduită, mult prelungită :

— Asculta-a-aţi, poetul Ion Catina ne va mai citi încă o dată cele douăzeci şi unu de punturi ale constituţiei, care a fost proclamată miercuri la Izlaz...

Mulţimea întăreşte clocotitoare :

— Da, da ! Aşa, aşa... Să se citească... Vrem costituţia...

Catina dă steagul tricolor lui Hagi Curţi şi citeşte cu o voce tunătoare, răspicat, cu tilcul cuvenit:

— Ascultaţi : *„Poporul Român decretă : Puntul unu. Independenţa sa administrativă şi legislativă pe temeiul tractatelor lui Mircea şi Vlad al V-lea..."*

Mulţimea care ascultă izbucneşte în aclamaţii. Un tîrgoveţ cu barba căruntă se întoarce furios spre Ilinca :

— Mi-ai spart urechile, fetiţo... Nu mai ţipa atît !

— Dacă ai urechi dă ţiplă, ce cauţi la rivoluţie ? Şi Ilinca, roşie ca o cireaşă, cu ciuful în vînt, ţipă şi mai tare: Costituţia... costituţia...

Tîrgoveţul ar vrea să răspundă şi el, dar întîlneşte privirea cruntă a Licsandrei, care-i pune cotul în piept, gata să-l strivească.

Catina citeşte iar ;

— *„Puntul doi, Egalitatea drepturilor politice..."*

Aclamaţiile nu mai contenesc.

— *„Puntul trei. Contribuţie generală la impozite..."*

— Aşa... Aşa...

— *„Puntul patru. Adunarea generală compusă de reprezentanţi ai tuturor stărilor soţietăţii..."*

Doi negustori fruntaşi, se cunosc cît de colo, se uită unul la altul pe subt sprîncene.

— *„Puntul cinci. Domnul responsabil ales pe cîte cinci ani şi căutat în toate stările soţietăţii..."*

Vuietul mulţimii e ca mugetul mării. Pe fereastra deschisă pătrunde chemarea constituţiei pînă în salonul domnesc, unde Bibescu, înconjurat de mai-marii curţii, ascultă fierbînd de mînie, căci simte că nu mai poate face nimic.

— Auzi ? Asta e republică... Domn pe cinci ani ! înţelegi ?

Pocnind pintenii cizmelor sale lungi peste genunchi, Odobescu iese în faţa celorlalţi, în poziţie reglementară :

— Măria-ta, de poruncеşti, pun tunurile să tragă.

O lumină de speranţă se aprinde în privirea domnitorului :

— Du-te şi le spune că vor trage tunurile.

Odobescu iese pe terasa peronului şi ajunge aproape de Catina, care se întrerupe. Colonelul se opreşte şi rosteşte marţial, de i se clatină coiful cel mare":

— Oameni buni, împrăştiaţi-vă, că de nu, tunurile pe care le vedeţi vor trage...

Mulţimea, încremenită o clipă, izbucneşte în huiduieli, urlă în clocot, iar coiful colonelului, cu tui de coadă de cal, se dă speriat înapoi. în faţa pumnilor care se întind ameninţători, i s-au aprins obrajii, mustaţa energică, tunsă scurt, sta să-i sară de pe buză.

— Să tragă... Să trîtgă... Nu plecăm de aci... Mai bine moartea. Vrem costituţia !

Odobescu, înfrînt, intră, din nou în salon, subt huiduielile care ajung prelung pînă aici. în poziţie militară, salută pe domnitor: l

— Nu mai e nimic de făcut... Apoi spune **Cu** o brutalitate neaşteptată : Măria-ta, semnează, şi să se termine.

Mai mult nu putem face. De trei ceasuri durează comedia asta...

Bibescu întoarce capul şi-şi plimbă privirea întrebător peste ofiţerii îmbrăcaţi în uniforme mătăsoase, cu cizme de lac, cu tot felul de zorzoane metalice pe ei. Răspunsul lor e acelaşi, îşi pleacă toţi privirile înspre covorul roşu, păros ; Solomon singur priveşte neclintit spre policandrul cu zece braţe, cu ciucuri de cristal, ferindu-şi ochii de solicitarea lui vodă.

Afară, Catina, acum urcat pe trepte, cere linişte şi con-

— Ascultaţi : *„Puntul treisprezece..."*

Mulţimea tălăzuieşte cuvîntul :

— Ascultaţi... Ascultaţi...

Poetul citeşte răspicat, apăsat:

— *„Emancipaţia clac aşilor, ce se fac proprietari prin despăgubire..."*

Toma strigă dîrz, şi după el Ilinca ţipă să spargă urechile celor din- jurul ei :

— Fără despăgubire... Fără despăgubire...

Bolliac strigă : „Să trăiască Bălcescu", şi numele dîrzuîui revoluţionar e tălăzuit la nesfîrşit.

Mulţimea vîntură steagurile îndîrjită, şi la acest punct treisprezece aclamaţiile sînt fără oprire.

A venit din palat, neobservat, căpitanul Mavrocordat, comandantul gărzii, care se apropie de grupul în care se găseau Nicolae Golescu, Deivos, Scarlat Turnavitu, Costache Bălcescu, Brătianu şi alţii. Le spune ceva în şoaptă. Nicolae Golescu, după ce ascultă încordat, spune cîteva cuvinte lui Hagi Curţi şi Catina, iar acesta vesteşte numaidecît.

— Ascultaţi... Asculta-a-ţi... Cetăţeanu Golescu şi căpi- tanu Fărcăşanu vor intra la vodă să-i ceară semnarea constituţiei...

Nicolae Golescu fîlfîie textul constituţiei, urcă treptele şi păşeşte spre intrare, urmat de Fărcăşanu, care ţine ridicat steagul luat din mîna lui Catina. O voce izolată, dar pătrunzătoare, adaugă :

— Să meargă şi Firfiricu...

Se aud unele îndemnuri după care Ion Brătianu, ras de barbă, cu mustaţa scurtată, cu ochelarii albaştri, urcă lîngă Golescu.

Tălăzuirea mulţimii e atît de puternică, încît cei din faţă trebuie să împingă din greu înapoi. Mitru, Damian, Ilinca, Lic- sandra şi Licsandru Hergă, un negustor uscat şi arămiu, doi ţărani şi, după pilda lor, toţi ceilalţi din faţă, s-au luat de braţ şi împing cu îndîrjire înapoi, ca să nu fie striviţi. Izbutesc să facă o jumătate de cerc gol în jurul celor rămaşi în faţă. Sînt ajutaţi să ajungă aci, cîte unul, Tudor Fărşerotu,

arhimandritul Ioasaf Snagoveanu, popa Dumitru Georgescu şi alţi cîţiva.

Pavlicioni, cu gulerul alb scăpat jumătate din strînsoarea cravatei negre, strînge înfierbîntat cu afectare mîna lui Tudor Fărşerotu, care i-o lasă moale, şi cu privirea încruntată subt cele două perechi de sprîncene. Bancherul se întoarce apoi către Dobrovici:

— Frate, oborenii noştri ne fac cinste... Au ieşit toţi pînă la ultimul om.

Căldărarul îi răspunde pe muchie, cam speriat şi morocănos :

— Asta-i acum ! Mare ispravă am făcut... Ce sîntem noi oborenii, în atîta norod, în puzderia dă oameni cît vezi cu ochii ? O picătură dă apă într-un lac...

Adevărul este că Tudor Fărşerotu e cam năucit de mulţimea asta care se frămîntă asemeni unei revărsări de ape şi care este gata să-f strivească. Era speriat şi din pricină că se cam pierduse de ai lui şi aproape că nu mai cunoştea pe nimeni. Fusese mai ales înghesuit în faţa porţilor de fier, pînă cînd l-au scos Licsandru Hergă şi tabacii din ţîţîni. Au avut noroc că gardul de zid, cu ochiuri de zăbrele pe la mijloc, a ţinut ca un zăgaz şi i-a mai ferit. Acum sute de oameni s-au cocoţat pe parapetul lui. Un bătrîn, ceva mai tînăr totuşi decît el, cu un nas butucănos, *dar* cu vrăbiile mustăţii cărunte bătăioase, îi strigă lui Tudor cu o gură plină de dinţi, împingînd puternic să-şi facă loc :

— Ce-i mă, blestemat dă oborean, nici aici nu scap dă tine ?

Fărşerotu se înveseleşte mirat o clipă cînd îl vede şi-i răspunde, totuşi, înţepat:

— Da' ce, mă, numai tîlharii tăi dă pă Uliţa Tîrgoviştii să scoată costituţia ? Ce, aci eşti la Urziceni ?

E un olar de dincolo de biserica Sfinţii Voievozi, de pe la Bariera Tîrgoviştei, cu care se tot ceartă în fiecare an pe locul şatrelor la marile bîlciuri. Omul cu mustăţile cît vrăbiile nu pierdu fireşte prilejul să-1 întrebe cum îi merg afacerile.

Fărşerotu îi răspunde, morocănos, cu o vorbă din Obor:

— E i, tu nu ştii ? Dă cîştigi, dă păgubeşti, tot negustor te numeşti...

în salonul cel mare, mobilat în stil „empire", cu grinzi aparente şi bronzate, ca şi casetele îmbelşugate cu stucărie aurită şi perdelele încrucişate şi grele de brocart roşu, Bibescu prii veşte încremenit intrarea lui Nicolae Golescu, încins cu eşarfă tricoloră şi cu pene la fel, la pălăria pe care n-o scoate decît cînd se apropie şi după ce se mai inclină.

Fostul aghiotant domnesc, acum cu bărbuţa mai mult căruntă decît roşcată, cum îi era în tinereţe, ştie desigur regulile protocolului, daţ pune în gest ostentaţie revoluţionară. ,

— Ce-i asta ? întrebă iritat domnitorul, deşi el însuşi chemase delegaţia şi ştia bineînţeles ce vor. Dar parcă nu-i venea să creadă clipei.

Nicolae Golescu se înclină formal, respectuos :

— Măria-ta, în numele poporului român, îţi cerem să accepţi constituţia.

Fărcăşanu face un pas înainte, cu o energie soldăţească, şi întinde însufleţit şi teatral steagul tricolor.

— Măria-ta, jură pe steagul tricolor, căci acesta e steagul poporului, şi semnează constituţia.

Urmează un lung răstimp de tăcere încleştată. De afară vine vuietul mulţimii. Bibescu priveşte abătut şi întrebător în jurul său, dar nu întîlneşte decît priviri, toate la fel de abătute. După o lungă aşteptare, zîmbeşte amar, face un pas spre masă, apoi se aşază pe scaunul cu spătar drept, „empire", caută ceva, cu privirea absentă. închide-deschide capacul călimării mari de bronz, cu o zeiţă subţire care ţine o cupă în care se pun condeiele.

— Pentru că poporul o cere... Ridică din umeri şi rămîne mut, apoi semnează hîrtia întinsă de Nicolae Golescu. A rămas pe scaun, cu coatele pe masă, sprijinindu-şi bărbia în palme, de nu i se mai vede pieptul plin de decoraţii, între care şi ordinul Medgidia în briliante. înadins îşi pusese cuşma şi mantia voievodală. Totul se dovedi însă zadarnic.

Brătianu face şi el un pas înainte şi cu vocea piţigăiată îi întinde o foaie de hîrtie albă şi lucioasă.

— Măria-ta, douăzeci de mii de oameni aşteaptă în faţa palatului, semnează şi lista noului guvern !

Bibescu parcă nu pricepe nimic. închide şi deschide capacele călimării ca să cîştige timp, apoi ia lista, o parcurge, şovăie mult, şi iar citeşte, tăcut. Arată un nume pe listă :

— Ăsta cine-i ?

— Rosetti, îi răspunde cu obrăznicie ceremonioasă Brătianu.

Se miră :

— Studentul acela cu barbă, fost ofiţer care-i arestat ?

— Da, măria-ta, cel de la puşcărie, şi se înclină şi mai obraznic, şi mai ceremonios, de la mijlocul taliei.

Bibescu oftează, pune condeiul pe hîrtie, dar înainte de a semna mai are ceva de spus:

— La Miliţie nu accept decît pe colonelul Odobescu.

Nicolae Golescu tresare, şovăie. Nu-i place să ştie în guvern personalitatea arogantă a colonelului.

— Nu va accepta poporul… măria-ta.

Brătianu îşi dă părerea cam stingherit, în dorinţa de a fi împăciuitor :

— Eu crez că va accepta.

Nicolae Golescu îl priveşte surprins, nemulţumit, dar nu are ce răspunde.

După semnare, cei trei salută pe vodă, devenit monarh constituţional, oarecum, care a rămas abătut pe scaunul cu spătar înalt, şi ies pe terasă.

În jurul palatului, cuvîntul lui Nicolae Golescu e aşteptat cu încordare de mulţime. Dar Fărcăşanu iese înaintea celor doi şi dă cu voce de tunet vestea cea mare :

— Măria-sa a semnat constituţia…

Mulţimea aclamă delirant, oamenii se îmbrăţişează unii cu alţii. Mitru Tabacu se întoarce către ţăranul de lîngă el, venit cu cei din Dobroieşti.

— Frate, chiar dacă ai holeră, în clipa asta io tot te pup pă obraji, şi se îmbrăţişează între ei.

La cîţiva paşi în mulţime îl vede pe socru-său, cojocarul, cu nevastă-sa Pulcheria, amîndoi cu steguleţe tricolore. Mirat că-i vede ajunşi pînă aci, dă mîna cu el. Ea vine şi îl pupă pe obraji sentimentală.

Brătianu anunţă, cu vocea lui pătrunzătoare, ascuţită :

— Ascultaţi… Ascultaţi lista noului minister… Aşteaptă să se facă linişte şi citeşte : *„Nicolae Golescu, ministrul Trebilor din Lăuntru, Ştefan Golescu, logofăt al Dreptăţii, Ion Eliade, logofăt al Credinţei, Nicolae Bălcescu., secretar al Statului, colonel Odobescu, şef al Miliţiei, Gheorghe Magheru, ministru al Vistieriei, Costache A. Rosetti, prefect al Poliţiei…"*

După fiecare nume sînt aclamaţii nesfîrşite, dar mai ales după numele Iui Bălcescu, tabacii şi cei din Vadu Rău, aţîţaţi şi de vocea tinerească a Ilincăi, nu mai contenesc. Numele lui Odobescu este în schimb straşnic huiduit

.A doua zi e adăugat la cei din minister şi Herăscu-Năs- turel la Vistierie, în locul lui Magheru, care deşi n-a sosit încă în Bucureşti încurcă multe socoteli.

Toată noaptea asta de vineri spre sîmbătă, noapte scurtă de iunie, bucureştenii au jucat hore cu lăutari pe străzi, au strigat, au cîntat şi s-au veselit că acum Ţara Românească are o constituţie, căci aşa au înţeles ei că au o constituţie. S-au plimbat pe poduri, în birji, cu steaguri şi lăutari şi pe jos în cete, chiuind cu însufleţire. Negustorii au pus de s-au desfundat buţi cu vin pe la răspîntii, la lumina faclelor, a masalalelor, unde a băut cine a vrut şi cît a putut. Ei înşişi jucau de zor în anterie şi papuci.

Astfel a fost destulă orînduială, nu s-au spart geamurile cu pietre decît acasă la Villara şi la Iancu Manu. La agie a fost oarecare încurcătură. După ce s-au spart geamurile, dorobanţii au amenințat că trag, şi atunci mulţimea a cerut să vie la geam Costache Rosetti, noul şef al Poliţiei. în curtea cea mare a tăbăcăriei lui Dobrovici, butoaiele n-au mai fost date jos din car şi s-au adus şi vreo zece putini cu brînză, vreo sută de pîini, vreo douăzeci de oi făcute pastramă. Au venit toţi tăbăcarii din mahala. S-a vestit că a doua zi, sîmbătă, nu se lucrează în tăbăcărie, şi nici duminică de loc, căci de obicei se lucra pînă la prînz.

Dar nici lui Damian, nici prietenului său Mitru nu le ardea de mîncare. Cel din urmă, în afară de grijile celor de aci, ştia că are o mamă bolnavă acasă la Popeşti-Leordeni şi se gîndea bucuros că va putea sta o zi întreagă lîngă ea. Şi-a luat partea de brînză şi pastramă, dar a luat din Piaţa Mare şi trei ocale de zahăr, nemaivăzut în satul lor, ca să-i ducă şi ei ceva bun de mîncare. Sîmbătă a trecut întîi pe acasă, să ştie ce fac fetiţa şi nevasta. A trecut azi şi pe Uliţa Plăpumarilor, pe lîngă Sfinţi, de a luat, aşa cum ochise mai demult, o saltea de lînă, căci biata maică-sa bolea de aproape un an ; se uscase de ajunsese cît un copil şi se văita mereu că o dor oasele pe ţolul de petice, pus pe scîndura pe care dormea. Nu putuse s-o ducă la
el la Bucureşti, căci ea ţinea să rămină lîngă fata ei mai mică şi lîngă Panait, celălalt fecior. Nu voia să vie pe capul lui, că ştia că are o fetiţă. Mitru era tare bucuros că din economiile lui avea să-i aducă această uşurare. De pe drum se şi vedea aşezînd-o cu braţele lui pe moliciunea lînei şi auzind mormăie- lile ei fericite.

Damian ar fi vrut să se plimbe toată ziua liniştit *di* I linca, dar mai întîi se înfăţişă la Axente Sever, cu tată-său şi cu alţi doi, cu Simion, care întîlnindu-se cu unchiul său în ajun lîngă podul de piatră, nu se mai despărţise de el, şi un alt consătean de al lor, Ghiţă al lui Predoiu, care lucra la o

fabrică de tes- temele. Toma venise la profesor fiindcă nu avusese tot timpul decît un singur gînd : să ducă el vestea cea mare la Vadu Rău, şi arătă asta dascălului:

— Uite, domnule, vreau să trec io călare prin cîte sate oi putea răzbate, io şi cu nepotu-mio ăsta, Simion, care acum e cu rivoluţia, şi văz că vrea să meargă cu mine, ca să vestesc oamenilor mîine, cînd i-oi vedea la seceră pă cîmp, că s-a sfîrşit cu claca... Să să bucure şi opinca, săraca dă ea... Ne trebuie trei cai, dacă să poate.

— Bine, frate, bucuros ţi-om găsi şi mai mulţi cai, că doar asta am vrut şi noi toţi, să se bucure opinca... Vestea, bade Toma, trebuie să se întindă neapărat ca focul. Ia pe flăcăul ăsta, dacă zici că vrea să meargă, şi pune-1 să bată toba prin sate, dar mai ia şi pe cineva care să ducă un steag tricolor, aşa ca să ştie fraţii săteni de unde le-a venit libertatea... Zău, că un crainic mai potrivit ca dumneata nici că putea fi. Spu- ne-le că le-ai tras clopotul cel mare într-o dungă boierilor... Cu mîna dumitale...

Au fost găsiţi numaidecît trei cai. Axente Sever ar fi vrut să vadă cum se urcă Toma, cu o singură mînă, în şa. Dar nu fu nevoie decît să-i ţie cineva calul de frîu, căci după ce se prinse cu mîna rămasă de coama calului, el se aruncă în şa, de parcă n-ar fi avut cincizeci de ani.

Cînd fură gata, Damian s-a aplecat şi a sărutat mîna lui taică-su, ca un fiu ascultător. Dar Toma l-a întrebat cam răstit:

— Şi cu fata asta ce faci ? Şi arătă pe Ilinca, sperioasă, care venise cu Damian, dar rămăsese cîţiva paşi mai în urmă şi se tot dosea după tabac.

Luat aşa repede, Damian încremeni zăpăcit. Se uita la ta- tă-său, se uita la Ilinca. Era tare încurcat.

— Duceţi-vă mîine la biserică, luaţi pă Licsandru să vă cunune el... Şi luni, cînd m-oi întoarce, să mi-o găsesc noră la tine în casă...

Ilinca se făcu roşie ca focul, vru să se ascundă, dar nu izbuti, că nimeri tot în braţele lui Damian, pe care-1 trase de păr înciudată, cu ochii în lacrimi.

Un tăbăcar alergă şi se întoarse în fugă cu o tobă în mîna stîngă şi un steag :

— Luaţi, mă, şi asta, că e nevoie... Aşa a spus profesoru...

Simion atît aşteptă. Toba îi fura ochii. Plecară deci trei
inşi călări. Ghiţă al lui Predoiu ducea steagul.

Din nou la Goleşti

N-ar fi crezut niciodată sublocotenentul Dincă Bălăşoiu că acest soi de cai urîţi sînt atît de straşnici la drum lungi Cînd a venit vătaful Goleştilor cu caii de călărie pentru

cei care voiau să părăsească grabnic Bucureştii, şi 1-a văzut întîia dată pe Viscol, a socotit că li se dau dinadins nişte cai de rînd, fiindu-le teamă că nu-i vor mai aduce niciodată înapoi ; acum însă înţelesese că, aşa cum sînt ei, păroşi,, cu picioarele scurte şi trupul prea gros şi lung pentru ele, cu capul osos şi fruntea parcă încovoiată ca un nas lung, pîna la nările mari, şi cei mai mulţi vineţi în păr, sînt strașnici tovarăşi de drum lung. îşi aminti ce-i spusese vătaful Goleştilor şi el nu prea crezuse. Călăreţii curţii boiereşti trebuiau să facă mereu legătura între Bucureşti şi conacul de la Goleşti, şi pe temeiul ăsta-i cumpărase boierul bătrîn. „Un cal ca ăsta, zicea vătaful, calcă cinci poşte pă zi ca nimica toată, fie iarnă, fie vară, că e păros şi doarme şi în zăpadă. Dacă îl laşi să să odihnească noaptea, îţi calcă şi mai mult dă cinci poşte pe zi, fără grijă. Sînt toţi ieşiţi dintr-o singură păreche, d-aia ăi vineţi să numesc Viscol, Vîrtej, Vîntuleţ, Vînătu, Vergeluşa, Vijelie şi mai sînt şi alţii, că sînt doisprezece; cum v-am spus, că vrem să le păstrăm soiul. La ăi murgi le zicem Mototol, Mlădiţa, Mîndru şi alte nume cam la fel."

Şi drept a grăit. Cu Viscol ăla s-a dus la Giurgiu şi s-a întors în aceeaşi zi după-amiază, adică şapte poşte dus şi întors cu Vînătu ăsta a plecat luni, aşa cam după-amiază, şi la unsprezece seara era la Filipeştii-de-Tîrg. L-a lăsat toată noaptea în grajd şi a doua zi, marţi, a plecat către prînzul cel mic, după ce se odihniseră binişor şi el, şi calul. A dormit seara la Beuca, spre Ruşii-de-Vede, de unde a pornit iar în zorii zilei, iar miercuri pe la unsprezece dimineaţa a fost la Izlaz ;.a plecat numaidecît după ce s-a odihnit şi el, şi calul, grăbit să ducă vestea cea bună la Goleşti. A făcut un conac la Ruşii-de-Vede, a încălecat în zori şi iată că acum, joi, la două ceasuri după masă, e la Cîrcinov, de unde nu are mai mult de un ceas, pe subt deal, spre Goleşti. A făcut aşadar în cinci zile cam douăzeci şi trei de poşte, adică şapte" cu Viscol, şaisprezece cu Vînătu, ceea ce nu-i rău de loc, mai 'ales că Vînătu ăsta nu numai că nu e supărat, dar parcă au început să-i cam placă pompierii.

A oprit la fîntîna de la poarta conacului, peste drum de biserica zugrăvită şi pe din afară a Leordeanului. Se răcoreşte şi se întreabă cum să facă să intre mai cuviincios. Cît e el de mehedinţean şi tot îi vine cam peste mînă cînd e vorba să intre în curtea conacului ăsta vestit al Goleştilor, cu o grădină despre care s-a dus vestea în toată ţara. De subt foişorul de deasupra porţii vine paznicul să-1 întrebe ce caută. Ce-ar putea să spuie ? Căci socoate că nici nu trebuie să spuie tot.

— Uite ce e, fîrtate, am "o înţelegere cu domnul Alecu Golescu, să mă întîlnesc cu el aici, cu el şi cu domnul Nicolae Bălcescu.

— Aşa o fi, domnule... şi nu nimeri cum să-i mai spună, că era atît de plin de praf, că nu ştiai de-i ofiţer ori soldat. Dar acum nu-i nici conaşul nostru aci, nici domnul acela cum spuneţi că-1 cheamă... căci el ştia că Alecu Golescu e numai conaşul lor, uitase de boierul Arăpilă.

Ei bine, chiar dacă dumnealor nu sînt aici, eu fot aş vrea să-i aştept... Numai să fii dumneata bun să-mi duci căluţul ăsta la grajd şi să mă laşi să mă odihnesc într-una din odăile astea de la poartă, dacă se poate. Tînăr, sănătos, Dincăavea şi darul să doarmă unde găsea şi pe întrerupte, dacă era nevoie. De altfel aşa erau toţi cei de la pompieri. Ar fi dormit acum şi pe iarbă, măcar o jumătate de ceas. Nu vrusese să arate deocamdată că el vine din partea lui Ştefan Golescu, deşi acesta îl sfătuise să folosească la Goleşti numele lui şi firește să-i ducă veste maică-si că e sănătos şi că-i sărută cu respect mîna.

— Dă ce să nu să poată, domnule ?... Dar nu socoteşti că ar fi mai bine să vestesc şi pă măria-sa, cucoana noastră, că aţi venit ?

— Dacă dumneaei e aici, treaba dumitale. Numai că eu nu aş vrea să o supăr şi nu cer decît să fiu lăsat într-o odaie de astea de la poartă.

Omul luase frîul calului şi se pregătea să-1 ducă la grajd prin poarta de din dos, nu prin grădină, cînd începu să se scarpine mirat în cap. ţ —- Ce e ? Ce te miri aşa ?

— Păi, zău, ăsta parcă ar fi Viscol al nostru, dă n-o fi Cumva Vîrtej. Vai, tare mai seamănă...

— Aproape că ai ghicit, fîrtate, e Vînătu, că pe Viscol îl lăsai duminică în grajd la Belvedere. Dar mai bine zis, o fi fost. Acum, ce să zic ? Dacă mai sînt eu Dincă, mai e şi el Vînătu j mi-e teamă că se făcu sur.

Omul nu mai pricepu şi, bănuind că e ceva încurcat la mijloc, se duse de-a dreptul la jupîneasa Raliţa, care era mai mare peste conac., să-i spuie povestea asta cam ciudată cu soldatul prăfuit şi cu Vînătu. Jupîneasa îi spuse că bine a făcut că a dus calul la grajd şi—i poruflci să-1 întrebe pe călăreţ dacă are nevoie de ceva, pe urmă să-1 ospăteze şi să îl lase să aştepte unde-i place lui, dacă-i place mai bine acolo la poartă. Se vede că nu vorbiseră destul de încet, că Zinca Golescu auzi din odaia ei, prin fereastra deschisă, căci nu locuia în odăile luminoase de sus, fiindcă încăperile de jos, mari, erau vara mai umbrite şi mai răcoroase... Conacul, cu un cat mare sus, părea înecat în atîţia copaci, iederă şi flori. Curioasă, întrebă numaidecît din jilţul pe care moţăia ce soldat e acesta. Bănuia de altfel că s-ar putea să fie vorba despre ceva în legătură cu revoluţia şi cu copiii ei, căci de la prînz, de cînd aflase că „a început", numai la asta se gîndea.

— Aduceţi-1 încoace, să văz eu ce vrea.

Bătrîna Zinca Golescu, care acum treizeci de ani era una dintre cele mai neobosite dănţuitoare de la curtea lui Grigore Ghica-voievod, are acum ca la şaizeci de ani, şi e o bătrînă cu faţa mică, tare frumoasă subt coroana părului alb şi mătăsos. E îmbrăcată, acasă numai, nu şi la Bucureşti, într-

un port de rucăreancă, cu ia lucrată în fir de argint şi cu o maramă de borangic. încă de cînd se cam răcise căsnicia ei cu marele vornic Dinicu Golescu, căci omului nu-i plăcea să stea o clipă locului şi se pare că era cam mulieratic, ea se obicinuise să trăiască retrasă, iar după moartea lui, întîmplată în 1830, se gîndi să repare din temelii conacul de la Goleşti, căci fusese ars de turci cînd urmăriseră pe panduri şi pe eterişti în anul 1821. Numai foişorul de la poartă scăpase, fiind mai departe de flăcări. Acum, în înfăţişarea lui nouă, conacul era şi mai plăcut ca înainte, cu pereţii acoperiţi de iederă, cu frumoasele coloane de la uşa cea mare din faţă încărcate de ciorchini viorii de glicine.

De o săptămînă Zinca nu mai ştia nimic de cei patru feciori ai ei, Nicolache „roşcatul", cel preferat, Ştefan, Radu şi Alecu, decît că sînt prinşi în mrejele „Frăţiei" (din care într-un fel face şi ea parte), dar azi pe la prînz a sosit de la Caracal nepotul ei Alecu Arăpilă, care i-a adus ştirea că la Izlaz a izbucnit revoluţia, că s-a numit acolo un guvern revoluţionar din care face parte şi Ştefan. Iar ceilalţi ? Nu ştie nimic... De altfel Alecu nici pe Ştefan nu l-a văzut, căci el a plecat din Caracal înainte de intrarea lor în oraş, unde au fost întîmpinaţi de Magheru. Mai mult nu a putut vorbi, căci nepotul ăsta vî- nos şi atît de negricios era obosit de drum, aşa că după ce a mîncat repede, s-a culcat sus în odaia cu vederea spre lunca Argeşului, unde-i place lui să doarmă cînd vine la Goleşti. îşi spuse deci că s-ar putea ca soldatul ăsta să aducă veşti noi.

Dincă nu putu veni numaidecît. îşi scosese mundirul, ru- gîndu-o pe una dintre slugile de la poartă să i-1 scuture, iar el, gol de la jumătatea trupului, se spăla la fîntîna de la poartă, după ce căpătase un prosop de la slugi şi un săpun.

Cînd se înfăţişă, şi ea află cine e, Zinca Golescu se supără foc pe sluga de la poartă şi pe jupîneasă că l-au ţinut la odăiţele de acolo. îl întrebă numai cum arată Ştefan al ei, dacă a slăbit rău, şi pe urmă dădu poruncă să fie dus într-o odaie de sus, chiar lingă odaia în care Nicolache a făcut să i se puie o cadă mare de zinc, unde se va putea spăla în voie. L-a sfătuit să dea şi hainele să i se cureţe, în timp ce el va îmbrăca vreun halat de-al feciorilor ei. îl întrebă dacă vrea să fie ospătat în odaia lui, îndemnîndu-1 să spună jupînesei ce doreşte să mănînce. îl mai sfătuia să doarmă şi el puţin, căci nu credea că Arăpilă — fiindcă se lămurise că pe el îl caută Dincă — se va deştepta într-un ceas, două, căci doarme tun, şi nu ar fi bine să-i strice somnul, mai ales că el ştie ce-a fost la Izlaz. Dincă fu în totul de părerea ei, fiindcă nu mai dormise de multă vreme îmbăiat şi în rufărie curată, într-un pat omenesc, iar de mîncat, mîncase pe apucate, unde-i îngăduiau călătoriile astea repezite.

Către chindie, pe cînd se plimba prin odaie ascultînd cu nesaţ cele ce îi povestea Dincă despre întîmplările de la Izlaz, Arăpilă îl zări pe Bălcescu de la fereastra odăii de sus. Era tot prăfuit de lungul drum călare de la Telega încoace. îi ieşiră amîndoi înainte ca să nu-1 întrebe prea multe paznicul de la poartă şi mai ales ca să-i spună cu cîteva clipe mai devreme izbînda de la Izlaz.

Auzind strigătul lui Arăpilă, căci îi strigase vestea de departe, Bălcescu se sprijini de poartă, ca să nu cadă. O piatră grea îl apăsase şi îi ţinuse zile întregi tot corpul încleştat, dureros înţepenit. Simţea acum o moleşeală binefăcătoare, zîm- bea şi abia se mai ţinea pe picioare.

— A plesnit vraja rea, Arăpilă... Se naşte o ţară nouă...

— Aşa e, frate, dar despre asta nici o vorbă mai mult. Mai sa te îmbăiezi, hai să mănînci şi apoi să te culci numaidecît, că uite în ce hal eşti... De unde vii ?

— De la Cîmpina... sau aşa ceva.

— Ai făcut patru poşte călare ! se mira Arăpilă. Dar şi mai mult se mira vătaful curţii, care, ducînd calul la grajd, recunoscu de data asta fără greş pe Vîrtej.

După ce află de la Dincă amănunte despre cele întîmplate la Izlaz, Bălcescu dormi într-adevăr pînă a doua zi aproape de prînz. Era istovit după cinci zile de emoţii mistuitoare şi
după goana asta călare de-a latul ţării. De altfel nici Dincă nu-1 făcu de ruşine, căci nu se scula nici el decît puţin înaintea prînzului.

Pînă la masă, Arăpilă şi Bălcescu făcură o lungă plimbare prin lunca Argeşului, cercetînd subt toate feţele ei noua înfăţişare şi modul în care se desfăşura mersul revoluţiei. Se punea acum din nou problema oamenilor. Arăpilă nu era de loc mulţumit de guvernul de la Izlaz şi vedea acolo intenţia lui Eliade de a-şi impune cu orice preţ personalitatea.

— Nu-mi place de loc Eliade... Nu ştiu ce urmăreşte... A. făcut alt minister decît cel hotărît de noi. Vrea să dea o declaraţie obştească prin care puntul treisprezece din constituţie să fie „interpretat". Vor fi încurcături la Craiqva, unde ei vor să aştepte pînă se va vedea ce se întîmplă la Bucureşti. Mi s-a spus iar că Eliade nici nu vrea să audă de puntul 13 al Proclamaţiei aşa cum l-am gîndit noi.

— Magheru ? Cum au mers treburile **Cu** Magheru ? Greu ? Uşor ? Revoluţionarul îşi dădea seama ce rol mare avea de jucat în revoluţie fostul comandir de panduri şi ţinea să ştie care-i e precis atitudinea...

— La început, în ziua întîi am discutat mult. Se socotea prieten cu Bibescu. A aşteptat un răspuns de la Bucureşti, dar pe urmă a trecut hotărît de partea noastră.

Bălcescu clătină nedumerit din cap şi aşează întîmplarea printre socotelile celelalte ca într-un buzunar, apoi îi arătă de ce în ziua de miercuri mişcarea n-a izbutit nici la Ploieşti, nici la Bucureşti, unde azi se va încerca din nou.

— Nădăjduiesc că nu se vor mai repeta greşelile de alaltăieri... şi atunci e cu neputinţă ca Axente Sever să nu izbutească azi... întrebarea care îl frămîntă este însă alta : Ce facem pe urmă, Arăpilă ? Bucureştii nu sînt potriviţi pentru o capitală. Sînt prea aproape de Giurgiu... Turcii l-au silit pe Constantin Basarab să mute acolo scaunul domnesc de la Tîrgo- vişte, ca anume să-1 aibă la un pas de paşa cu trei tuiuri de la Silistra. Fără să mai vorbim de cel cu două din raiaua Giurgiului. Ce e de făcut dacă- Bibescu cere ajutor turcesc după ce va fi semnat constituţia ? Rupe între dinţi o frunză de arin şi priveşte apoi spre şuviţele argintii ale Argeşului, care scîrite-
iază subt razele unui soare biruitor peste căi mari de nori, albi şi uşori ca zăpada.

Arăpilă îi vorbeşte iarăşi despre minunata purtare, după ce s-a hotărît, a lui Gheorghe Magheru la Caracal, şi gîndurile lui Bălcescu se adună în jurul acestui nume, se limpezesc, se organizează. Ocolesc acum pe potecă un pîlc de arini drepţi pe care i-au năpădit vlăstari de toate neamurile, îndesaţi unii într-alţii de nu se poate trece.

— Crezi că ne putem bizui pe Magheru, Alecuie ?

— Pui capul pentru el... E un mare patriot. Totuşi, în chestiunea clăcaşilor pare nehotărît. Nu înţelege limpede graba noastră.

— Atunci este simplu, scumpe Arăpilă, îl vom lămuri... Tăria noastră, după aceea, nu va fi în Bucureşti. Dacă ne putem bizui pe Magheru, facem o capitală-tabără, cît mai departe de Bucureşti, chiar subt munţi... Ce-ai zice de Curţea- de-Argeş, ori de Rîmnicu-Vîlcii ?

— Foarte bine, dar spune-ţi tot gîndul, vreau să vaz mai de aproape unde ţinteşti, şi Arăpilă se întoarse spre el nerăbdător. Să stăm puţin pe trunchiul ăsta. Era o plută uriaşă, cu braţe groase cît omul şi scoarţa crăpată să bagi pumnul, năruită de furtuna.

— Uite, îl facem pe Magheru comandant al Gvardiei Naţionale şi al trupelor neregulate... Bălcescu aşteptă, căutîndu-şi un loc mai bun pe trunchi, să vadă ce impresie face propunerea lui asupra lui Arăpilă.

— Adică... ? întrebă acesta nedumerit... Ce facem atunci cu armata ?

— Adică al pandurilor şi al volintirilor, că pe armata noastră, cîtă avem, nu ne putem bizui. El nu va sta în Bucureşti, ci departe, într-o poziţie strategică. Să zicem... la Rîmnic. E chiar lîngă oraş o cîmpie întinsă, potrivită pentru muştrul ostăşesc şi pentru corturi. E cel mai bun loc de tabără. La Rîurenii-de-Olt. O poştă, peste Dealu Negru, de la Bălceşti. îi vom trimite acolo şi regimentele de linie şi cavaleria... Va chema la el pe toţi pandurii şi volintirii. Sper că vom avea acolo, în scurtă vreme, cel puţin zece mii de oameni, binişor înarmaţi, poate şi cu tunuri.

— Şi Bucureştii.., ?

— Populaţia bucureşteană e minunată şi sînt sigur că astă- seară Bibescu sau a semnat constituţia, sau a zburat din scaunul domnesc. Dar Bucureştii sînt prea aproape de Dunăre, prea aproape de turci. îţi repet: propteaua pîrghiei noastre va fi la Rîureni. Frămîntarea continuă a poporului e bună, dar numai dacă e întovărăşită de o bună organizare, altfel, fără un sprijin puternic, statornic în gîndirea întregului şi în conducere, puterea poporului se iroseşte... Şi pe urmă, masele populare pot fi tulburate de frazeologi pesimişti ca Eliade, ori de agitatori gălăgioşi ca Rosetti şi Brătianu.

— Nu-ţi place Rosetti ?

— Oarecum, da... E un bun vorbitor pentru mulţime, dar cam incoherent, se lasă dus de vorbe la întîmplare. ¡Toată lumea cunoaşte neseriozitatea lui Berlicoco... îmi aduc aminte de cînd, tînăr ofiţer, a intrat în oraş, venind de la un chef de la Herăstrău călare pe o saca, încununat cu frunze de salcie, de se ţinea lumea după el pe stradă ca la urs.

— S-a mai schimbat... Crez că s-a mai schimbat mult de anul trecut de cînd s-a însurat. Maria Rosetti este o femeie tare inteligentă şi cu un caracter cinstit. Crez că l-a schimbat puţin şi copilul, Liby.

— Da, Arăpilă, dar tare e *„brouillon"* şi dezorientat. Din cauza asta mi-e teamă că va deveni sau instrumentul lui Eliade, sau. al lui Brătianu... Nu poate sta pe propriile lui picioare. E... e un veleitard.

— Crezi că nu ne putem bizui nici pe Brătianu ?

Bălcescu rămase cîtva timp pe gînduri:

— Vrea prea multe. Se crede prea iscusit şi e mereu încîn- tat de propria lui şiretenie. N-are la minte nici cei douăzeci şi şapte de ani ai trupului. N-are nici un soi de învăţătură. N-a făcut nimic serios, se vîră peste tot şi se încrede în noroc... Apoi se opri, se ridică de pe trunchiul de plută şi se întoarse către prietenul lui, îi puse mîna pe umăr

şi-1 privi tulburat, îndelung. îi plăcea ochii mari, adinei, obrajii lungi şi nasul drept al acestui vlăstar de Goleşti. Chenarul-negru al bărbii înguste de tot se deosebea numai fiindcă lucea mai puţin decît arama obrazului.

— Arăpilă, tu eşti singura mea nădejde adevărată în această învolburare în care am intrat... Tu, dar mai întîi po-
porul... Ştiu că te pricepi la oameni. Crez că putem adăuga şi pe Magheru, dacă spui tu... Crez că şi Ion Ghica ne-ar putea fi de folos, dar el este deocamdată la Constantinopol. Straşnic pare să fie dascălul acela ardelean Axente Sever, dar e cam încăpăţînat şi nu se simte bine între bucureşteni. Nu te poţi bizui pe el. Sîntem deocamdată numai noi doi, Alecule.

Arăpilă îi strînse mîna cu emoţie, bărbăteşte, fără să-1 sărute, cum îi fusese întîiul imbold al inimii şi cum era obiceiul timpului între prieteni. Se potrivea prea puţin cu seriozitatea clipei.

Veneau acum cu pasul rar pe drumul de care, uscat şi glo- duros, către conac, amîndoi rămaşi pe gînduri.

Soarele făcea frunzele tinere străvezii şi uşoare. Ardea, frîngîndu-şi de toate feţele tari razele vii. După un timp, sărind un şănţuleţ, Bălcescu rosti iar, cu o voce grea ca o drojdie, copleşit de teamă :

— Sîntem între trei imperii despotice, Arăpilă... Aci e greul.

— Ţi-e frică ?

— Nu ştiu... Ce poci a spune ? Sper că actuala conjunctură istorică ne ajută. Dar.., dar... trebuie să ne pregătim temeinic. Vom avea de luptat din greu. Ceea ce vine trebuie să ne găsească în picioare, pe propriile noastre picioare. Nu trebuie să pierdem nici o singură zi.

— Nicule, dar care vor fi acum primii noştri paşi ? Aşteptăm ştiri ca să mergem cumva la Bucureşti ? Ori aşteptăm aci pe cei de la Craiova ?

Bălcescu nu-i răspunse numaidecît, ci abia cînd ajunse în dreptul bisericii Leordeanului. Se opri în loc.

— Dacă la Bucureşti ai noştri n-au izbutit nici astă-seară, facem un sfat al revoluţiei aci la Goleşti; îi chemăm de acolo pe toţi membrii Comitetului aici. Ţinem un consiliu, hotărîtor, şi pe urmă ne îndreptăm poate şi noi spre Craiova.

— Ca să ştim de mai înainte ce e la Craiova ar trebui să-1 trimitem acolo pe Dincă, mîine chiar după ce se va odihni şi el ca lumea. Un *poşte de commendement* ca al

nostru ăsta de la Goleşti" trebuie să aibă legături în toate părţile, fu de părere Arăpilă.

— De acolo, de la Craiova, îşi urmă gîndul Bălcescu, pornind de-a lungul ţării cu bruma de oaste pe care crez că o vom avea, căci luăm cu noi Regimentul I şi mai ales pe Magheru cu dorobanţii şi volintirii lui, după ce vom chema în jurul guvernului nostru tot poporul, pornim înspre Bucureşti pe calea străbătută acum douăzeci şi şapte de ani de Tudor Vladimirescu... Nu trebuie să le dăm nici o clipă răgaz lui Bibescu şi clicii lui. Ceea ce am început trebuie să fie negreşit dus pînă la capăt.

Alecu Golescu fu nedumerit. îşi spuse în gînd că atunci a avut dreptate Eliade. în fapt, el nu ştia că dacă gîndul poetului era inspirat de teama de a fi prea aproape de Bucureşti, Magheru însuşi îl găsise potrivit ca şef de panduri, judecînd şi el, pare-se, după socoteala lui Tudor Vladimirescu.

— Adineauri vorbeai de o tabără cu Magheru la Rîureni.

— Da, negreşit, dar după... numai după ce vom lua în stăpînire capitala... Cum ţi-am spus, nu trebuie să le dăm ălora nici o clipă de răgaz.

Slugile de la poartă ieşiră grabnic să le deschidă porţile de subt foişorul pătrat. Zinca Golescu îi aştepta pe terasa cea mare, căci masa era pusă la umbră între coloanele antice albe, încărcate de glicine. Nu-şi putea ascunde bucuria că îl cunoaşte acum de-aproape pe Nicu Bălcescu, despre care feciorii ei îi vorbiseră atîta. Mai ales că o cunoscuse bine pe Zinca serdăreasa, pe care o chemase într-o iarnă, acum cîţiva ani, cînd era bolnavă. în timp ce un fecior cu ţări albi, cămaşă scurtă şi ilic găietănat slujeşte la masă, ea îl priveşte cu luare-aminte pe tînărul ei musafir. Face reflexia că deşi are fruntea prea goală, iar buza de jos cam mare şi tăiată prea sever, trebuie să tulbure femeile cu mişcările lui vii, cu vocea lui caldă, gravă, din adîncul pieptului, cu ochii lui strălucitori, puţini oblici cînd priveşte cu un spor de intenţie sau cînd e tulburat el însuşi.

Fu foarte mirată cînd cei doi îi spuseră că diseară vor să doarmă în foişorul de la poartă, unul pe pat, altul pe laviţa mare. Nu voiau nici un aşternut deosebit, că era vară şi mai ales era o căldură puţin obicinuită în vremea asta. Aveau multe de vorbit şi socoteau că-i mai bine acolo.

Odaia singuratică a foişorului pătrat, cu acoperişul lui de şindrilă, ascuţit, şi cu streşinile largi de tot, ca să acopere şi pridvorul, fusese păstrată aşa cum era atunci cînd şi-a dormit aci ultima lui noapte de om liber Tudor Vladimirescu. De pe acest pridvor privise el seara focurile de tabără ale celor şase mii de panduri ai lui.

A doua zi, nu se ridicase soarele de trei sulițe cînd doi călăreţi, sosiţi în goană, albi de praf, băteau puternic în

poarta de subt foişor. Au intrat zoriţi cînd le-a deschis paznicul, care acum nu se mai mira de nimic, au descălecat şi, după ce au spus pe cine caută, au fost duşi pe treptele înguste sus în chilia din turn, unde cei doi, după ce-au stat de vorbă pînă după miezul nopţii, dormeau acum sănătos. Treziţi, se îmbrăcară în grabă. Era răcoare, dar se vestea o zi de vară înaltă ca o zi de slavă.

Deivos şi Fărcăşanu veniseră în goana cailor, porniţi cam la două ceasuri după semnarea constituţiei, ca să-i aduea lui Bălcescu vestea cea mare, dar totodată să-i arate şi unele şovăiri ale celor de la Bucureşti. Noul minister nu a depus imediat jurămîntul şi nu a luat în primire nici un departament. Odobescu pretinde că trebuiesc aşteptaţi şi cei de la Craiova, că în orice caz nu se poate depune jurămîntul fără să fie de faţă secretarul de stat Bălcescu, care e acum purtătorul sigiliului celui mare al ţării. Era nevoie deci să vie degrabă.

Zinca Golescu, care se scula de obicei o dată cu zorile, auzind bătăi în poartă, a întrebat numaidecît despre ce e vorba. Cînd i s-a spus că sînt oameni veniţi cu veşti de la Bucureşti, a tras în picioare nişte cizmuliţe galbene, a îmbrăcat peste cămaşa lungă de in maloteaua de samur şi a venit să afle, cu o clipă mai devreme, ce e cu Nicolache, cu „roşcatul", cel preferat de ea. S-a bucurat nespus aflînd că revoluţia cea mare a izbutit acum şi la Bucureşti şi că fiul ei este ministrul Trebilor din Lăuntru. I-a scris în grabă cîteva rînduri, sfă- tuindu-l să fie cu grijă în tot ceea ce face, să nu-şi piardă capul, acum cînd poartă o răspundere atît de mare.

Într-o caleaşcă cu opt cai, a Goleştilor, cu caii de schimb legaţi de codîrlă, cei patru — pe Dincă l-au lăsat adormit tun, ca să plece odihnit la Craiova — au plecat pe la şase dimineaţa spre capitală ridicînd nori de praf în urma lor, pe drumul cel mare de ţară. Pe verdeaţa răcoroasă a viilor de pe dealurile tărăgănate, lumina dimineţii parcă fierbea ca o pulbere de cleştar. Bălcescu se gîndeâ, legănat de caleaşcă, surîzînd îndoielilor care se împrăştiau.

Frumoasă zi de început, pentru un capitol nou, în istoria poporului romîn.

Veste bună la Yadu rău

Bătură mai întîi toba la Conţeşti. Deşi nu se ridicase roua de pe iarbă, oamenii începuseră seceratul pe lanurile boiereşti cu vreo trei dorobanţi călări printre ei. Din locurile în care se găsea acum fiecare, îi priveau nedumeriţi pe aceşti trei călăreţi care veneau purtînd steag. Pe urmă văzură că se opresc. Simion răpăi îndîrjit în tobă şi oamenii începură să alerge cu paşi mari, în picioarele goale şi scorojite, peste

cîmpie. Cînd se adunară destui, Toma, lăsînd slobod frîul calului, le aduse vestea cea mare :

— Oameni buni, e rivoluție. Aseară la Bucureşti s-a iscălit costituția... A fost ştearsă claca... înțelegeți ? Nu mai muncește nimeni pă moşiile boiereşti.

Oamenii ascultară năuci ; pricepeau greu despre ce e vorba. Nu înțelegeau că sînt slobozi. Dar nici dorobanții nu mai ziseră nimic cînd Toma îi lămuri şi cînd văzură steagul şi toba. Astea erau atributele autorității.

La Răcari, că luaseră drumul dinspre deal, fu ceva mai greu. Un ceauş de dorobanți le ceru socoteală că de unde ştiu ei de constituție. De altfel, spuneau dorobanții că îl cunosc ei pe Toma Panduru şi „snoavele" lui. începură să pocnească iar harapnicele.

— Hai la muncă, nu mai ascultați prostiile lui Toma...

Unii oameni, mai slabi 'de înger, începură să se împrăştie. Toma se înfurie şi le spuse întorcîndu-şi calul:

' — Oameni buni, nu mai ascultați dă dorobanți...

— Chiar Vodă Bibescu a iscălit aseară costituția, întări şi călărețul cu steagul, Ghiță al lui Predoiu, cel cu cizme scurte în picioare şi cu o pălărie cît roata carului, care alerga apoi după Toma şi Simion.

In urma lor unul dintre cei din Răcari, cu fruntea numai creţuri şi obrajii şcofîlciți, mîncați de o mustață stufoasă — un cunoscut de al lui Toma, unul Voicu Tătui — dădu cu căciula de pămînt.

— O fi iscălit vodă, ori ba... dar noi clacă nu mai facem... Hai, fraților, şi-om spune şi la alții dă prin satele vecine, hai că avem şi noi tobă în sat.

Şi cei din Vadu Rău erau de mult la muncă pe cîmp, că începuseră şi ei secera pe lanurile boiereşti. Soarele se ridicase bine de tot pe cerul limpede şi se vestea o zi însorită, cu zăduf. Din toate părțile, bărbați, femei şi copii se uitau cu mîna streaşină spre cei trei călăreți. Unul strigă către Ion Firu, care secera cu nevastă-sa şi fetele în marginea rîpei:

— Măi Ioane, mi să năzare mie, mă, ori ăla călare pă surul ăla e Toma, frate-tu ?

Ion puse şi el mîna streaşină şi, privind, rămase împietrit:

— El e... ei, drăcie... uite şi pă Simion cu el. Ce Dumnezeu o mai fi cu ei ? Şi începu să se închine.

Cînd a auzit de fiu-său, Maria începu să țipe, plîngînd fără nici un rost, parcă-l jelea, că nu-l mai văzuse de vreun an :

— Simioane... Simioane... mamă.

Dar Simion bate acum toba cu furie. Oamenii lasă lucrul şi aleargă peste cîmp ; aleargă şi logofătul Buimacu,

neştiind despre ce e vorba. Cînd s-a oprit toba, Toma s-a înălţat în şa.

— Oameni buni... e rivoluţie în ţârâ... Costituţia a scos claca... Nu mai munceşte nimeni pă moşiile boiereşti... Să plece acasă toată lumea !

Ion Firu, cu cămaşa lipită de spate de năduşeală, cu părul năclăit, se scarpină în cap, şi nasul lemnos i se face şi mai lung.

— Frate Toma... tu glumeşti ?

— Omule, ăsta-i adevăru. Am fost şi io la costituţie. Şi io şi fi-tu, Simion. A fost şi Damian al meu. S-a şters claca...

Ghiţă al lui Predoiu, pe care oamenii îl revăzură cu bucurie, întâri şi el, iarăşi.

Oamenii vorbesc, privesc neliniştiţi. După ce s-au bucurat fără să se gîndească prea mult, acum, cînd se gîndesc mai bine la acest lucru nemaipomenit, parcă nu le vine să creadă.

Logofătul boieresc, cu o crestătură roşie în obraz, nu crede de-a binelea şi îndeamnă lumea la muncă, făcînd semne dorobanţilor:

— Hai la lucru, ce staţi la taifas ?

Dar nu mai fu ca de obicei. Ion Firu îl opri, cu mîna moale, şi-şi duse mîneca înnegrită de zoi la frunte să se şteargă încet de sudoare. Apoi rosti rar, cu un soi de evlavie :

— Ba acum să mai muncească şi alţii. Noi să mai răsuflăm o ţîră.

Rămase nemişcat, cu braţele atîrnînd moi, şi toţi încremeniră ascultîndu-1. Vorba îi fusese domoală şi obosită. Faţa slabă şi neagră de ploi şi vînt îi era acoperită de o barbă nerasă de o săptămînă, ţepoasă şi mai mult căruntă, care mergea pînă în încreţiturile dese ale pleoapelor. Pielea gîtului slăbit îi atîrna ca la curcan. Fu în ochii lui în clipa asta o oboseală care venea din străfundul timpurilor, căci e în el istovirea tuturor strămoşilor. Nu vorbise numai pentru el. Vorbise pentru milioane de inşi legaţi de ogorul boieresc la fel cu el.

— Să mai răsuflăm o ţîră... clătină din cap şi moş Gurie, punînd secera pe troscotul hatului.

Dar Toma se aplecă mult pe gîtul calului, ca şi cînd ar fi vrut să fie mai bine auzit:

— Ba, ai să munceşti acum, Ioane, că o să muncim, şi cu spor, pentru noi, pentru ai noştri, pă pămîntu nostru.

— Pentru ai mei, da... pînă în ziua cînd mă vor duce cu picioarele înainte... Dar măcar astăzi să odihnesc o ţîră... Hai, muiere, acasă...

Şi după el au plecat cu toţi buluc, dar tăcuţi, pătrunşi pînă în oase de sorocul atîtor veacuri, împlinit...

O să fie furios pă voi boier Zanetti, urlă logofătul Buimacu, dar nimeni nu mai are urechi pentru el.Toma privea lanul auriu, încremenit în arşiţa care şi începuse. Ar vrea să mai rămînă vreo două zile în sat, să-şi secere şi el acum, cu ajutorul lui Simion; care spunea că n-a uitat să ţină secera în mîini, şi al nepoatei sale, acum măritată, cele două pogoane de pămînt, care i se dăduseră pe seama lui. Se gîndea să-şi cosească şi finul din luncă, cel învoit pentru un spor de cărăuşie, ca să-1 pună în podul adăpostului, pe care-1 făcuse Safta cea neagră, pentru vite, la iarnă. Oamenii se ţineau însă de el scai.

■— Ai fost crainic bun, vere Toma, ne-ai scăpat dă munca boierească. Să ştii că acum muncim noi şi pentru tine, îi spuse Vasile Peştefript.

Scăpaţi de subt apăsarea de mormînt a clăcii, parcă nu mai erau aceiaşi, parcă nu mai aveau obrajii scofîlciţi şi umerii încovoiaţi.

— Ar trebui, cu toate astea, mă Tomo, să nu te ajutăm, îl certa moş Gurie. Să poate, mă, să faci tu rivoluţia fără să ne spui şi nouă ? Să fi fost şi io acolo, mă. Să mă vază şi pă mine costituţia asta... Să zică... hai să-i dăm lui Şoricaie cinci pogoane... cinci, mă... că dă s-o iuţi la muncă, el şi baba lui, o să fie nevoie să vie tot satu să-i oprească...

Nu prea munceşte moş Gurie că are, zice el,,şaptezeci de ani. Nu-i are, dar oamenilor tot le place să-1 zgîndăre că nu-i stă gura şi-i bun şi acum de şotii. Mai ales muierile, îl aţîţă înadins, ca să-1 facă să spună tot felul de drăcii şi măscări.

Cineva îşi dă cu părerea că trebuie să se dea de ştire şi zăvoienilor, care munceau în luncă. Neapărat să meargă aşa, cu steagul, că dacă văd steagul şi toba cred toţi. De altfel din ce în ce mai mult veneau, ca traşi peste cîmp de o sfoară nevăzută, oameni cu feţele brăzdate, arşi de soare, leoarcă de năduşeală şi înconjurau pe cei trei călăreţi care merg la pas. Era acum un adevărat alai în jurul acestora, în timp ce se îndreptau încet spre lanurile din lunca Zăvoiului. O clipă se opriră toţi, căci Simion voia să bată toba chiar pe malul înalt ca un deal, şi astfel cei risipiţi prin lanuri, în luncă, văzură spre răsărit un soi de arătare, lipită de cer, luminată din spate de soarele dimineţii: trei călăreţi cu steag şi tobă, şi în jurul lor sumedenie de oameni. Şi se grăbiră şi ei, din toate părţile,, să le iasă în cale. Cînd auziră vestea din gura lui Toma începură să chiuie ca nebunii.

Alaiul, îngroşat bine acum şi cu toţi zăvoienii, după ce mai ascultă o dată spusele lui Toma, trecuse şi în partea ceastălaltă a satului, în lanurile din faţa hanului.

— Ei, s-a scos claca, frate Tomo ? întreba care cum venea, ca să audă întărită şi de el vestea slobozeniei care se răspîndea ca focul.

— S-a şters, frate... nu mai e...

— Bine, bine, dar dă unde ne scoatem pîinea, că noi pămînt n-avem ?

— Scrie acolo, în costituţia aia, că fiecare clăcaş va primi părticica lui dă pămînt, atît cît îi trebuie ca să să arănească el cu nevasta, copiii şi vitele dă muncă.

Oamenii se închinau, făceau cruci mari. Unii dintre ei vrură neapărat să golească la han o ploscă-două de vin, numai ca să-i puie pe Toma şi pe Simion să povestească iar cum a fost şi cum au tras clopotul în dungă boierilor. Dar Toma era atît de istovit de două nopţi nedormite, că nu se lăsă cu nici un preţ înduplecat. Le făgădui că va veni să bea cu ei pe înserate. Hotărîră să-1 ducă aşa cu toţii, pînă la bordeiul lui. Ghiţă plecă să odihnească puţin caii la han ; avea să plece cu ei înapoi a doua zi pe răcoare.

Cînd caleaşca prăfuită cu care călătoreau Bălcescu, Arăpilă, Deivos şi Fărcăşanu trecu peste prundiş şi intră în gîrlă ca să treacă vadul, surugiul lăsă caii slobozi să se adape şi apoi îi îndemnă peste drumul tăiat în rîpă, ieşind greu pe tăpşan, deasupra. Bălcescu avea obiceiul ca de cîte ori venea de la Bălceşti să se oprească aci pentru odihna cailor şi să se dea jos ca să-şi mai dezmorţească picioarele. Se opri şi de data asta. Priveliştea, înapoi peste luncă, era nespus de atrăgătoare, cu gîrla împărţită de prundiş în atîtea fire de apă legate ici şi colo în vreo două şuvoaie groase. Sălciile zăvoiului erau amestecate şi cu alte neamuri de copaci, sămînţă rătăcită de vînt, ori adusă de mîl, o dată cu revărsarea apelor, căci crescuseră închircit, întors spre pămînt, dar înverzeau îmbelşugat albia rîului. La vreo cîteva zvîrlituri de piatră mai încolo, spre miazănoapte, începea creşterea domoală a dealurilor, pline de vii pe povîrnişul însorit, dar întunecate mai sus, ca şi în vîleelele dintre ele, de pădurile negre de stejar.

Cînd oamenii care mai*erau pe lan văzură droaşca şi aflară cine sînt călătorii, năvăliră toţi într-acolo şi în curînd • tot

satul era împrejurul lui Bălcescu. Toţi erau bucuroşi că au scăpat de clacă şi vodbeau cu însufleţire despre revoluţie. Nu se mai îndoiră de nimic atunci cînd boierii din droaşcă le spuseră şi ei că într-adevăr s-a desfiinţat claca. Întrebară unii însă, grijulii, cît pămînt o să li se dea.

— Noi o să vă dăm pămînt... Dar una e să vi-1 dăm noi şi alta este să vi-1 apăraţi voi singuri, să vi-1 păstraţi. Revoluţia vi 1-a dat, acum trebuie să daţi şi voi o mînă de ajutor guvernului revoluţionar, îi dăscăli Bălcescu.

Vasile al lui Mînjoc, un bărbat încă în puterea vîrstei, cu mustaţa căruntă, îşi puse mîna bătătorită de muncă pe aripa trăsurii.

— Apăi, să vedeţi dumneavoastră... Noi am fi mers dă la început să luptăm împotriva boierilor, da' nu ne-a spus nimeni -nimic. Ai care ştiau, unul-doi, pă ici, pă colo, n-au spus nimic, la nimeni. Spuneau că e taină mare. Aşa o fi fost. Dar dacă acum mai e nevoie, trimiteţi-ne vorbă, şi cu furci, cu coase, cu topoare, cu ce s-o găsi, într-o noapte sîntem la Bucureşti şi noi... Că oameni sîntem.

Bălcescu, obsedat de tot ce ştia el din paginile istoriei, voi să-i încerce :

— Da' dacă noi vă dăm pămînt şi vine turcul şi zice : „Rînduiala asta nu-i place sultanului" şi dă să vă ia pămîntul înapoi ? Voi ce faceţi ?

Peştefript, înalt pe vremuri, dar adus din umeri acum, cu mustăţile căzute otova pe gură, care ascultase cu luare-aminte, ridică de subt sprîncenele groase o privire vie, cum sînt cărbunii aprinşi de subt cenuşă.

— Daţi-ne pămîntu şi nici dracu nu ni-1 mai ia... Uite, avem feciori ca brazii, care pot să meargă la oaste, dă e nevoie. Numai daţi-le şi lor pămînt, că tare e flămînd bietu rumân dă un petic dă pămînt al lui. Cum să nu mergem, ori-unde ne-aţi chema ? Pentru bucăţica lui dă pămînt, omu face moarte dă om, darmite să lupte cu turcu ! Daţi-ne pămînt şi să vie turcu să-1 ia înapoi... că vorbim noi cu el. Şi aşa cum l-om vorbi noi, n-o să-i mai ardă dă pămînt.

Zeci de linşi îi întăriră vorbele cu însufleţire. Bălcescu se privi lung cu Arăpilă şi Deivos.

— Apoi, să ştiţi dumneavoastră că noi o să facem oştire nouă care să apere ţara şi revoluţfa, vom chema ostaşi de-ai revoluţiei.

— Să faceţi... Să ne chemaţi... Azi chiar, dacă e nevoie. Nici unu dintre noi nu s-o codi.

Acum se ivi din rîpa de lîngă biserică alaiul sătenilor, care întovărăşeau pe cei trei călăreţi. Cînd îi văzură urcînd din rîpă, cîţiva flăcăiandri, cu Safta cea neagră, le ieşiră înainte ca să le spună că "la vad e oprită droaşca boierului Bălcescu. De altfel ei o văzuseră şi veneau într-acolo.

Cum îl văzu pe Toma, noul secretar al statului îl întrebă plin de mirare, dîndu-i mîna :

— Aci erai, pandurule ? Cum de nu ai fost aseară în Bucureşti... la revoluţie ?

— Am fost... Şi cei doi prieteni se minunară cînd aflară şi de la Deivos că Toma chiar, şi Damian, împreună cu alţi cîţiva tabaci, au tras clopotul cel mare al Mitropoliei.

— Aţi pus voi mîna pe clopotul cel mare al Mitropoliei ? se cruci glumind Arăpilă. Şi sătenii hohotiră cu prietenie, ea de o năzdrăvănie fără pereche.

— Ei, mergi cu noi înapoi ? îl întrebă Bălcescu. Suie sus pe capră şi hai la Bucureşti !

Toma îl lămuri că vine abia pe la mijlocul săptămînii, dar vine negreşit. Mai are ceva de isprăvit pe acasă.

16*

243

Cînd caii de la roată fură schimbaţi cu o pereche din cei legaţi de codîrlă şi droaşca porni iarăşi, o parte dintre clăcaşi se ţinură la uşiţa ei, alergînd, nesătui să audă glasul boierilor prieteni, iar urarea de „drum bun" fu spusă din toate piepturile cu căldură. Urmăriră îndelung norul de praf pe care-1 ridica droaşca printre lanuri.

IDespre **Sultana** şi **pătimirea** ei

In odaia în care altădată dormea împreună cu Ichim, cînd era nevasta lui, Sultana se trudea să aţipească puţin, măcar acum după-amiază, căci toată noaptea nu putuse închide, ochii din pricina durerilor ""din braţul stîng. Aşa pătimea de la o vreme, încercînd să adoarmă, dar nu izbutea şi rămînea trează şi singură cu gînduriie ei. Sta noaptea ceasuri întregi, veghind în singurătate, ca un huhurez

.Era să aţipească în sfîrşit, cînd auzi o larmă neobicinuită în faţa hanului şi se întrebă, nedumerită, ce sărbătoare o fi azi de s-a umplut umbrarul. îi e greu să se scoale din patul moale care-i încinge pielea, dîndu-i junghiuri uşoare, acolo unde cade greutatea trupului. Bate în masa de lîngă pat cu un sfeşnic mic de alamă şi cînd vine ca o raţă baba Dumitra, cu basmaua căzută pe sprîncene, o întreabă nedumerită :

— Ce sărbătoare o fi azi, babă Dumitro, ca auz lume la han ?

— Nu ,e sărbătoare, au înnebunit oamenii. A venit alde Toma cu un steag şi cu o tobă dă la Bucureşti şi a dat veste că s-a scos claca şi că o să capete oamenii pămînt să să ară- nească. Acuma unii bea dă bucurie. Au vrut dă dimineaţă să vie, dar n-a vrut el. Adineauri s-au dus dă l-au luat d-acasă. Spuneau că dacă nu vine, dau foc bordeiului.

De azi de dimineaţă satul nu se putea dezmetici ,diq, bucuria care-1 cuprinsese ca o gîrlă răcoritoare cînd aflase că s-a isprăvit cu claca. Ceasuri întregi se îmbătaseră cu vorbe, tot sporovăind, că nu le venea să creadă. Acum aveau chef să se îmbete cu vin şi basamac.

— E şi Toma cu ei ?

— Şi Toma, şi frate-su Ion. A venit şi băiatul ăstuia dă la Bucureşti, cum naiba îl cheamă ? Deh... zi-i pă nume... că-1 uitai, păcatele mele.

— Băiatul cui ?

— Al lui Ion al Firului, dă la oaste. Ăla d-a fost soldat şapte ani.

— Simion... îmi pare.

— Ei, e şi Simion ăsta. Are pistoale la brîu. Şi el zice că s-a isprăvit cu claca... Că el a fost la oaste, deh !... Vrei să mergi să-i vezi ? Şi cînd o vede că întoarce capul cu amărăciune, se supără : Mai lasă naibii patu ! Nu e bine să bolești aşa... hai, să vezi oamenii...

Nu vrea să meargă. Totul s-a depărtat de ea şi-i pare acum fără rost, străin. S-a isprăvit cu claca? Ei şi ? Ce mai poate însemna pentru ea asta ? Dacă n-a fost acum douăzeci şi cinci de ani, cînd îngenunchea alături de Miai pe miriştea ţepoasă care-i sîngera picioarele pînă la genunchi, acuma s-a scos degeaba, de prisos.

Claca e pentru cei care trăiesc ziua şi dorm noaptea. Dar pentru ea noaptea e-un chin şi totuşi numai noaptea trăieşte.

Visează prost şi se trezeşte din vis cu tot felul de spaime care-i îngheaţă oasele. Trece cîte un ceas pînă aţipeşte din nou. Stă aşa în întuneric, cu ochii deschişi, că o dor dacă-i închide iar.

Ar vrea totuşi să se scoale, să iasă din odaia asta în care i s-a urît de tot. Nu o mai poate suferi. Patul de brad alb, cu tăblia de la căpătîi mai înaltă decît cea de la picioare, o

trage greu, de parcă ea l-ar duce în spinare. în colţ, soba de zid strîmbă şi mică s-a înnegrit de fum pe la capacul de tablă, că după ce au văruit odaia în martie, înainte de Paşti, i-a fost prin april rău de tot şi a făcut focul. Are pe ea o plapumă de oraş, îmbrăcată în cit cu nişte flori pămîntii. Şi de plapumă s-a săturat. I se pare că miroase. Numai muşcatele din fereastră o mai bucură. Şi candela roşie atîrnată în colţ.

Cînd o lasă junghiurile din braţul stîng, de la subsuoară pînă-n cot, o potopesc întrebările. O înnebunește cugetul că e bătrînă, că toţi în jurul ei îi tot spun în toate chipurile că trebuie să se gîndească, şi ea... că e acum femeie în vîrstă. Ea, Sultana ? I se pare de necrezut. Cum ar fi putut îm- bătrîni aşa într-o jumătate de an ? Nu se poate împăca de fel cu gîndul ăsta. Aşa într-o jumătate de an ? în vara trecută avea patruzeci şi trei de ani şi viaţa îi era întocmai ca la treizeci. Răducanu, care acum nu mai dă pe la han, fiindcă nu-1 lasă fata aia a Saftei, se ţinea mort după ea, iar Vasile Peştefript, deşi mînios, încă mai sta locului şi întorcea capul pe furiş cînd se întîlneau prin poiana răscrucii. Vechilul, care acum e arendaş, încă o mai sîcîia cu ale lui. Şi într-o jumătate de an totul s-a risipit de parcă nu mai e nimic.

N-a fost într-o jumătate de an. A fost într-o jumătate de ceas. Era ziua Sfintei Cruci, începuse chiar în dimineaţa aceea culesul viei. Din iulie de cînd Medelioglu se prăbuşise cu ţeasta zdrobită subt barosul lui Filaret Mustea, moşteni- torii, cam numeroşi, căci se iviseră şi copii de la o căsătorie mai veche, neştiind cum să facă să administreze moşia, hotă- râseră s-o arendeze, ca să ştie măcar pe ce să se bizuie fiecare. Arendaşul fusese găsit fără prea mare bătaie de cap. Era chiar Zanetti, vechilul, care-şi luă totul asupra lui, hotărîndu-se să le plătească atît şi atît fiecăruia din cele două cîştiguri ale anului. Ba le dete şi o arvună care-i mulţumi pe toţi, căci, oricum, vedeau ceva în mînă.

Holtei bătrîn şi tare curvar, cu o mutră de ţap isteţ, Zanetti, care înţelegea să se bucure de viaţă, mai ales acum că se apropia de şaptezeci de ani, şi în sfîrşit se văzuse de capul lui, vrusese să facă un cules al viei în toată legea. Aşa că adusese lăutari şi îşi îngăduia oarecare risipă. Vreo douăzeci de fete, din cele mai frumoase, alese din Zăvoiu Dihorului, ca şi din Vadu Rău, după ce-şi spălaseră bine picioarele cu apa caldă şi săpun şi şi le stropiseră cu agheasmă sfinţită de la Bobotează, dinaintea cramei, în faţa lui, fuseseră apoi îmbrăcate cu cămăşi noi, de pînză albă, şi încinse peste mijloc cu căpătîie de curmei, ca să zdrobească strugurii din cele patru teascuri mari. Femeile şi celelalte fete tăiau ciorchinii cu coso- relele, iar flăcăii şi bărbaţii cărau coşurile pe umeri la teascuri. La vranele acestora şi la umplutul buţilor cu must erau alţi flăcăi, iar între ei era şi Răducanu al lui Mînjoc, dragostea cea nouă, care ţinea însă

de mai bine de patru ani, a Sultanei şi, chipurile, ajutorul ei la han.

Zanetti îşi potrivise în faţa cramei subt un nuc un fel de sofa, ridicată abia de o palmă, acoperită cu velinţe, pe care se pusese o mescioară boierească, scundă tot de o palmă, în trei picioare. Pe mescioară era belşug de mezelicuri, pastramă friptă, cani cu must, cafele. El, în anteriu de mătase pătlăgihie, cu lebadea îmblănită pe umeri, aşezat turceşte, cu picioarele îndoite subt el, trăgea din ciubuc şi privea. O chemase alături de el şi pe Sultana, care de altfel avea să desfacă, în anul care venea, la han vinul nou de acum. O chemase şi pentru că tot mai rămăsese flămînd de ea. O mai mînca încă din ochi.

Cei trei lăutari, un scripcar, un ţambalagiu şi un cobzar, care nu mai erau însă cei de acum douăzeci şi cinci de ani, căci multe totuşi nu mai erau, cîntau în spatele lui de zor. Cîntau mai mult cîntece fără perdea, venite de la oraş, cum îi plăceau lui. Cine ar fi putut să spună ceva ?

Feciorul unui brutar nevoiaş din mahalaua Vitanului, mic calemgiu la Vistierie, unde îl aflase Medelioglu, uscătivul Zanetti îşi făcuse viaţa de pe la patruzeci de ani, ca vechil la Zăvoiu Dihorului. Ai lui se stinseseră cu Vremea şi cum şi Medelioglu era mizantrop şi singuratic, altă lume decît cea a satului nu prea cunoscuse. De la necazurile şi umilinţele unui biet scriitor de masă, căruia toţi îi porunceau cu apucături evghenicoase, el trecuse după douăzeci de ani la voluptatea de a porunci şi de a hotărî într-un fel de viaţa şi moartea a sute de oameni. Venit aci burlac tomnatic, îi trecuse pe nesimţite timpul şi nu se mai însurase, mulţumindu-se, urît cum era, să puie un bir al poftelor lui asupra satului, cît se putuse, că nu se putuse totdeauna. Cu Sultana nu izbutise de loc pe vremuri şi îi fusese greu de tot şi acum vreo şapte veri. La treizeci şi şase de ani, ea era o femeie înfloritâ bine, care ştia ce putere are asupra bărbaţilor şi nu se mai speria de ifosele nici unuia. Se despărţise atuncea nepăsătoare de Codan al lui Predoiu, care se însurase cu alta, înciudat că nu-1 ia de bărbat, şi se luase iarăşi, pentru cîtăva vreme, cu Peştefript, aşa cum mai făcuse din vreme în vreme, în vreo cincisprezece ani de dragoste statornică, dar domoală şi mereu întreruptă de toanele poftelor ei. în acel an, Zanetti o nimerise cam zăpăcită, nedumerită încotro să-şi îndrepte ochii lacomi. O poftea, cum nu poftise alte femei, şi ştiu cum s-o ispitească. Hanul de care era într-un fel legată viaţa ei era slobod. Prin 1828, după ce Ichim îşi luase de mult lumea în cap, biruit, dus pînă în pragul nebuniei de încrîncenarea lui Ion al Firului, şi se aşezase într-altă parte, undeva spre Dunăre, Restea rămăsese singur la han. Ştiu să-1 împace peste vreo doi ani pe Ion prin popa Gheorghe, arătîndu-i ceea ce al Firului afla abia acum, uimit, că în anul acela al nuţiţii, Miai fusese hoţ de cai împreună cu ei, cei de lâ han, şi că

fusese ucis într-o încăierare cu argaţii unui arendaş turc, pe care voiau să-1 jefuiască. Că nu-1 lăsaseră acolo cu ţeasta zdrobită ca să nu fie descoperiţi şi ei, tovarăşii lui, toţi, că lucrul acesta nu-1 putuse spune nimănui, nici lui Ion şi nici la judecată, căci ar fi fost rău de toată lumea. Că el a spus numai duhovnicului cu dezlegare să i-1 spună acestui crîncen frate. Aşa rămase Restea liniştit de acum încolo, singur arendaş ai hanului. Se însurase cu o veche dragoste a lui, Lica, sora lui Stanciu, dar nu avuseseră copii. Peste vreo cinci ani, hanul a fost lovit într-o noapte de octombrie de o ceată, adusă de unul dintre foştii tovarăşi de hoţie. Şi Restea şi nevastă-sa fură ucişi în casne, după oe spuseseră unde aveau ascunşi banii şi sculele de preţ. Slugile fuseseră toate închise într-un grajd şi păzite de tovarăşii din ceată, cu pistoalele. Cînd plecaseră, tîlharii dădură foc casei, dar n-a ars decît puţin. La judecată, căci în primăvară uci-
gaşii fuseseră prinşi, satul află de la aceşti foşti tovarăşi între altele şi cum fusese ucis Găman de Ichim, cel căruia acum i se pierduse cu totul urma. Hanului, cu acoperişul pe jumătate ars şi părăsit, i se dusese buhul că e un han blestemat. Într-o seară, Zanetti îi şopti Sultanei că el ar putea meremetisi iar hanul pentru ea, şi numai pentru ea... Gîndul că s-ar putea întoarce stăpînă, acolo pe unde trecuse numai, o încălzi de-a binelea, dar nu se mulţumi să fie numai aren- daşă. îi ceru vechilului să-i facă hanul vînzător pe numele ei. Cu greu „grecul", cum îi spuneau oamenii din sat, izbuti s-o lămurească în cele din urmă, că el, arendaş, nu avea dreptul să vîndă nimic de pe moşie, dar îi făgădui că încetul cu încetul are să-i facă pe proprietari să vrea ei înşişi să vîndă, şi atuncea lucrurile o să se potrivească aşa cum e mai bine, că el tot ce poate să facă acum e nu numai să repare din temelie hanul, dar şi s-o scape de toate angara: lele, care-i sîcîise şi-i otrăvise atît pe cei de dinaintea ei. Ea o să plătească numai vinul de la crama moşiei.

Sultana şovăise multă vreme, că nu o ducea prea rău şi aşa cum o ducea pe atunci. La clacă şi la munca grea a cîmpului nu se mai întorsese niciodată, după ce fusese nevasta lui Ichim şi fugise a doua oară cu Miai. Răsfăţată de bărbaţi, ducea de multă vreme în mijlocul satu-lui un trai de tîrgoveaţă îndestulată cu de toate. încă de pe cînd se ţinea cu logofătul Dobre îşi făcuse "în faţa bordeiului o căsuţă destul de arătoasă, tindă şi odaie luminoasă, ridicată pe temelii sănătoase de piatră, cu prispă spre curte, înălţată de două palme de la pămînt şi închisă cu parmalîe. înlăuntru, adunase, cu anii, tot lucruri de preţ şi se purta îmbrăcată şi încălţată chiar c?a o muiere de la Găeşti.

Nu o ducea rău de loc, dar gîndul că ar putea fi stăpîna hanului o birui în cele din urmă şi cu toate că acest bătrîn urît, pofticios, care mai şi bea pe deasupra, o cam dezgusta, se ţinu cu el, dar pe de lături şi cu alţii, după pofta

inimii ei. Hanul fusese făcut din nou, şi nu prea din nou. Grecul se mulţumise să meremetisească acareturile, aşa cu oameni din sat, fără material nou, dar pentru că ei nu-i plăcea casa fără pod, se pusese deasupra odăilor şi a crîşmei un pod ridicat ca la deal, care avea intrarea spre gardul din fund, cu o scară afară, de se putea lua. Se păstra în el fîn pentru iarnă, căci era multă nevoie de nutreţ pentru cai şi vite la han. Mai era
bun şi pentru că ţinea vara răcoare şi iarna cald. După vreun, an, înţelegînd că arendaşul nu are nici gînd să-i facă hanul vînzător, se cam scîrbise de el tocmai cînd el se deprinsese cu ea, căci muierea era iscusită în lege şi învăţase tainele iubitului de la Miai. Acum îşi pusese ochii pe Răducanu al lui Mînjoc, un flăcău bălan şi vînjos, trecut de douăzeci şi cinci de ani, cam molîu şi lasă-mă să te las, care, îngîmfat de felul lui, se îndîrjea numai cînd o femeie nu venea singură după el, dar atuncea nu se lăsa cu una, cu două.

Vasile Mînjoc, tată-său, era un om cu stare, iute şi pătimaş de felul lui, căruia îi plăcea puţin şi băutura. Mumă-sa, Neaga, făcuse la început numai fete, şapte, una după alta şi toate cam urîţele, cum era şi Vasile al ei. Cele cinci dintîi muriseră pe rînd, cînd se apropiau de trei ani. Cea de-a şasea, Maria, ajunsese la douăzeci şi mai bine de ani cînd, văduvă după doi ani de măritiş, se îndrăgostise, de mult, acum un sfert de veac, de Vasile Peştefript şi se spînzurase dîn pricina lui. Cea din urmă, Ileana, era măritată cu Stanciu, prietenul lui Toma. Cînd în cele din urmă, după aproape douăzeci de ani, se născu acest băiat dolofan şi frumos, încă de mic, părinţii îl priveau ca lumina ochilor şi-i împlineau toate poftele. Era acum flăcău în toată firea, dar încă mai făcea moşturi de copil alintat. Făt-logofăt, cu ochii mari, verzi, cu faţa dreaptă şi obrajii curaţi, el ştia că e cel mai frumos flăcău din sat şi-i plăcea să se lase iubit. Altfel, înfumurat şi lipsit de isteţime, era cam otova din fire ; era cu alte cuvinte pe dos decît fusese, în vremea lui, Miai. Cînd Sultana a pus mîna „şi pe ăsta", fetele din sat ar fi vrut s-o sf`îşie ; dar el se simţea tare bine ca „ajutor" la han, căci nu-i prea plăcea munca. E drept că dacă avea ceva de făcut, făcea, dar fără chef şi fără spor.

Multă lume a socotit că Sultanei îi vor trece toanele curînd, curînd şi de astă dată, căci la început nimeni nu bănuia cît de prinsă era şi cum se împotmolea tot mai rău zi de zi. îi plăcea să facă acum pe dădaca, să-1 înveţe pe flăcău ce învăţase şi ea la vremea ei de la Miai. Vrea să-1 uimească, dar pe molîul ăsta nimic nu-1 uimea, şi toate încercările astea care nimereau în gol o înverşunau şi mai rău. Era altceva decît fusese Miai, ceva însă potrivit cu firea ei de acum, schimbată din pricina vîrstei. Fu întîiul bărbat care nu i se părea mai prejos decît fusese iubitul dintîi, tocmai fiindcă era cu totul altceva.

Trăiau acum de patru ani împreună, iar cel care suferea în felul lui era grecul, care nu se mai putea despărți de ea și pe care ea nu-l alunga cu totul, mai ales că Răducanu nici nu era gelos, fiind prea molatic. într-o vreme, Zanetti se gîndi că ar putea s-o ia de nevastă, nădăjduind că în felul acesta ar putea s-o ție numai pentru el. De altfel, cine l-ar fi luat la vîrstă lui, așa urît și trecut cum era ? Cînd însă ea înțelese unde bate el, o pufni rîsul. Gîndul că un bărbat ar putea avea drepturi asupra ei, și nu s-ar mulțumi cu ce-i dă ea, o scotea din sărite, mai ales cînd acest bărbat ar fi fost unul ca Zanetti.

Ședea în dimineața aceea de toamnă luminoasă, auriu însorită, cînd pădurile erau ruginite, alături de grec pe patul așternut eu velințe, în fața cramei, asculta lăutarii și gusta din cînd în cînd din mezilicul de pe mescioară. Popa Gheorghe, uscat și țeapăn la șaptezeci și ceva de ani, care fusese de asemeni poftit, plecase după ce binecuvîntase rodul, dînd slavă Domnului, și numai după plecarea lui începuseră cîntecele pipărate cu vorbe pe șleau, care-l atîțau nespus pe arendaș.

în teascul cel mai apropiat de ei zdrobeau o tămîioasă neagră patru fete, tot una și una, alese de grec pe sprinceană. Erau între ele Chiva lui Cojan, neagră și afurisită, ca și Stanca lui Peștefript, bălană și zdravănă pentru cei șaisprezece ani ai ei.

Cu poalele cămășii albe de tot, prinse în brîul de curmei, țopăiau toate de zor, jucîndu-și sînii tineri, chicotind cînd erau gata să cadă, șuguind cu Răducanu, care era la vrana teascului. El, molatic, și plin de el însuși, le lăsa în voia lor, supărîndu-se numai cînd îl ștergea vreuna peste obraz cu poalele slobode și ude ale cămășii. Numai Stanca lui Peștefript era nepăsătoare și parcă nu-l vedea acolo, iar asta-l cam întărită.

Cînd se opriră din țopăit, ca să se mai deșerte cîteva coșuri de struguri, el o întrebă repezit și acru :

— Și tu, fă, ce te ții așa fudulă, dă nici nu te uiți la om ? Ei, drăcia dracului—

Ea îşi îndreptă semeaţă umerii bălani şi rotunzi care-i ieşeau prin gUra largă, rotundă a cămăşii de pînză albă, îl privi dintr-o parte şi-i spuse tare, ca să audă şi ceilalţi din jur : [1] — Păi am auzit, neicuţule, că dumitale îţi place numai borşul încălzit !...El o privi mînios şi mormăi cu înţeles :

— Ce ştii tu ce-mi place mie ?

Grecul se întoarse spre Sultana frecîndu-şi de plăcere, cu vîrful degetelor, nasul ascuţit.

— Asta parcă fu pentru tine, dacă auzii bine, Nico... I-a mai spus-o şi el, de la el, încă o dată şi vru să i-o spună şi a treia oară, dar ea, încruntată, îi făcu semn cu mîna să tacă.

Sultana auzise într-adevăr şi avu o clipă de ameţeală, ca şi cînd n-ar înţelege ce se întîmplă cu ea. Dar pe urmă pricepu bine. Şi avu ce să priceapă, fiindcă de aci încolo, Răducanu al ei nu mai avu ochi decît pentru fetişcana aia, cu trup voinic şi crud. Bălana însă nici vorbă să se uite la el. Juca parcă de una singură, săltînd în pasul cînteculuí, subt cămaşa înmuiată în must negru, ţîţele destul de mari, dar tari, care sîcîiau cu bălăbăneala lor plinuţă privirile bărbaţilor şi mai ales pe Răducanu. Celelalte trei fete, ca şi cele de la teascurile vecine mai aruncau cîte o privire, cîte o vorbă, ba uneori şi cîte o coadă de ciorchine zdrobit înspre flăcăul care le privea pe toate nepăsător, dar Stanca parcă nici nu mai ştia că e acolo. Cînd se oprea din joc, ochii ei mari, căprii priveau departe peste vie. Flăcăul era atît de întărîtat, încît toţi vedeau că se frămîntă fiindcă nu ştie cum să puie mîna pe ea. Ghiceau din privirea lui că ar fi vrut s-o îngenunche ca pe o cîrlană.

Grecul, urmărind un gînd, ceru lăutarilor să cînte un cîntec pe care-1 adusese el de la Bucureşti, un cîntec de oraş. îl spuse cu un iz pipărat cobzarul negricios, cu gît scurt:

„Coboram pe o cărare, Ma-ntîlnu cu-o fată mare, Cu poalele prinse-n brîu, Ducea rufele la nu... O-ntrebai unde se duce Rufele să le usuce...

Fată mare, tu eşti fată ? Ea mi-a spus, am fost odată..."

Toţi rîseră, fetele chicotiră, numai Sultana era ca pămîntul la faţă.

In teascul vecin, Irina, fata Riţei şi a lui Drăgan, de o seamă cu Stanca, spuse tare de auzi toată lumea :

— Soro, e prins rău... nici nu se mai uită la baba lui.

Şi rîseră iar toţi cei din jur.

Sultana nu auzise, dar înţelese din privirile celorlalţi că tot despre ea este vorba. Arendaşul auzise însă şi-i spuse cu o ipocrită intenţie de mîngîiere, căreia Sultana îi simţi toată otrava :

— Hei, Nico... ce vrei ? Vremea noastră s-a dus...

îl privi cu ură. I se părea de neînchipuit că ei i se pot spune asemenea vorbe.

Dar el nu se lăsă :

— Nu vezi, a dracului, ce umeri are ? Parcă sînt mere văratice. Să tot muşti din ei...

Toată lumea era.veselă. Flăcăii, cu cămăşile ude de şiroaie de zeamă de struguri, din pricina fetelor nici nu simţeau greul coşurilor de nuiele necojite, pe care le descărcau în teascuri. Numai ea. Sultana, era parcă bolnavă.

Zanetti nu o slăbea din ochi şi avea ochii răi, cu luciri roşii ca ăi de capră.

— Ce vrei, Nico, şi-i despărţea răspicat numele în silabe, alţii sînt cei care chiuie azi cu lăutarii în căruţă ; nu e loc alături şi pentru noi. Am rămas pe jos şi privim lung după ei.

Ea-1 fulgeră cu privirea :

— Vorbeşte pentru tine... nu pentru alţii. Nu te vezi, rîn- jeşti într-una, parcă eşti un ţap logodit.

Cînd Răducanu nu se mai aştepta, tot privind-o mînios, un flăcău îi descărcă Stancăi dinadins coşul de struguri peste picioare şi, ca să se dea la o parte, fără să alunece, ea se sprijini cu mîna de umărul celui ce o tot privea supărat. Uimit, el o smuci puternic spre el, apropiind-o de tot, de-i simţi pulpa goală deasupra genunchiului, lipită de obrazul lui, şi-i cuprinse spatele tînăr cu mîna lui mare, vrînd s-o aplece ca s-o sărute. Ea tresări toată smucindu-se de era să cadă, îl privi din nou semeaţă şi plină de silă şi-i spuse întorcîndu-i spatele cu o acreală bădărană :

— Să pupi pă cine ai mai pupat.

Asta nu i se mai întîmplase lui.

Nici Sultanei nu i se mai întîmplase să aibă un bărbat ochi pentru alta atunci cînd era ea de faţă. înţelese abătută că el

0 uitase cu totul. Simţi un junghi în inimă, parcă o gheară

1 s-a înfipt în piept, prinzîndu-i ţîţa stîngă, mai mică, dar mai moale ca a fetişcanei acesteia. Sultana avea ţîţe mici, ca de fată mare, căci nu întinseseră copiii de ele, ci numai le muşcau bărbaţii. în clipa asta îi era rău de tot şi ar fi vrut să plece, dar asta ar fi înesmnat să se recunoască răpusă şi ar fi urmărit-o batjocoritoare toate privirile. Parcă tot mai nădăjduia ceva. N-o părăsise pînă azi nici un bărbat, nu ştia ce înseamnă să te lase un ibovnic, din cîţi fuseseră. Ea îi părăsise pe toţi pînă acum. Să se vadă dată deoparte venea ca un meşteşug dureros şi nou, pe care trebuia să-1 înveţe de acum încolo.

Arendaşul, care-i ghicise gîndurile, şi nici nu era greu să le ghiceşti pe faţa ei, acum ca de ceară negricioasă, în ochii ei mari, ca apa eleşteului altădată, acum tulburi subt sprîncenele „multe", o privi cu o înduioşare ipocrită.

— Hei, Nico, tinerețea e fără milă, calcă totul în picioare.

Ea simțea mai adînc gheara care-i strîngea țîța stîngă. Nu
mai putu îndura și se ridică să plece.

Zanetti nu se sculă de pe sofa, bîțîi numai ceva din cap și strigă după ea, tărișor, ducînd un pahar plin la gură :

— Nu uita, Nico : „Vară lungă, toamnă scurtă".

Aceasta fu jumătatea de ceas de atunci, iar jumătatea de
an care a urmat a fost o coborîre pas cu pas spre moarte.

Mergea în acea zi de toamnă spre casă, ca buimacă. Soarele, viu ca vara, îi venea acum drept în ochi, dar ea nu simțea și nu vedea nimic, mergea ca o lunatică. Simțea mereu gheara înfiptă în partea stîngă a pieptului și avea în minte numai chipul acelei fetișcane, leită maică-sa, leită Safta cea bălană,din vremea nunții de la han. Ocolind după biserică la dreapta ca s-o ia pe sus, pe subt nuci, se izbi în dreptul pridvorului de Maria lui Ion, acum femeie de cincizeci de ani, dar cu părul ca neaua, uscată la față și încovoiată. Se duceau la biserică toate bătrînele din sat, căci Ziua Crucii era sărbătoare mare, și ea văzu în treacăt un sfeșnic aprins lîngă altar și auzi glasul lui popa Gheorghe care mormăia umplînd bolta bisericii. Pentru tot tineretul, culesul viei nu însemna deci muncă, așa că se putea face și în zi de sărbătoare, ba era prilejul de petrecere și veselie, dar ea se întorcea trudită, de parcă ar fi fost la sapă. Cînd ajunse acasă, baba Dumitra se cam sperie puțin.

Ce-i, femeie, cu dumneata ? Ți-e frig, de stai așa zgribulită ? Hai, scoate alea dă pă dumneata și așază-te în pat, să-ți fac niște vin negru fiert cu miere.

Făcu așa, fără să se gîndească la ceea ce-i spusese baba, care nu era decît cu șase ani mai bătrînă decît ea, dar era zbîrcită și încovrigată ca muma pădurii. Vinul fiert și îndulcit, patul moale îi făcură bine. Gheara din piept o mai slăbi. Puse mîna subt sîn și, frămîntîndu-1, dădu în el de un nod. îl știa mai de mult acolo, de cînd o mușcase într-un rînd Zanetti. N-a durut-o niciodată pînă acum, dar, pipăindu-1, găsi azi că e parcă mai mare și mai aproape de piele. Adormi moleșită.

Toamna care urmă fu scurtă și grea. Ploua zi și noapte, de nu se vedea un petic de cer senin cu săptămînile. Norii reci, desprinși din caierul fumuriu al văzduhului, se tîrau pe deasupra satului, sfîșiindu-se de nucii goi și negri de pe deal. Drumurile erau desfundate și drumeții se făceau tot mai rari. Vîntul șuiera din cînd în cînd a pustiu. Pădurea și lunca arătau crăci negre. Ploaia putredă gonea totul.

Răducanu venise la han să-și vadă de treabă, dar nu mai dădu ochii cu ea și nici ea de altfel nu mai voia să-1 vadă.

Gheara pe inimă o încerca tot mai des şi din cînd în cînd simţea junghiuri între subsuoară şi cotul stîng. Cînd se lăsa înnegurarea umedă şi grea, parcă numaidecît după prînzul fumuriu, se vedea pentru întîia dată singură în viaţa ei. O apăsa pustietatea asta şi nu o slăbea de fel chipul Saftei de acum douăzeci şi mai bine de ani. în cele din urmă, biruită, ar fi vrut să-1 vadă pe flăcău, să-1 audă cerîndu-şi iertare ; simţea nevoia să se împace cu el.

Timp de două săptămîni el bocăni prin prăvălie prin bătătură, fără să dea ochi cu ea. îl chemă, ea singură, dar el nici măcar nu-şi ceru iertare, iar cînd ea, încurcată începuse să-1 mustre pentru purtarea lui, el îi spuse cu o asprime de ţopîrlan că dacă-1 mai cicăleşte atîta pleacă şi nu mai calcă pe la han. îi dădură lacrimile şi, moale în tot trupul, sfîşiată, înţelese că întîmplarea e mai chinuitoare decît socotise ea, că totul e sfîrşit. Gogea în pat, căci se simţea tot bolnavă şi se întoarse spre perete, cu ochii în lacrimi. El plecă, cu pasul otova, nepă-
sător, înăcrit de mutiele ei. Părea să spună că şi aşa pierduse prea mult timp, patru ani, cu ea. începu apoi să nu mai vie pe la han de loc, şi nici simbria nu şi-o mai lua. în cei cîţiva ani făcuse oarecare stare, mai ales că şi de la taică-său avea casa şi ceva vite.

Satul începu să vorbească tot mai mult că Sultana boleşte de inimă rea. Zăcea zile întregi în pat, cu toate că baba Dumitra îi tot spunea, acum cînd văzu că se îngroaşă gluma : — Nu mai tot sta în pat, bre femeie, nu vezi că tragi a boală... Uită ce a fost... că eşti muiere în toată firea...

înţelegea bine ce vrea să zică baba Dumitra prin „muiere în toată firea". Bătrîneţea o învăluia treptat, ca un giulgiu. Singurul lucru tînăr în ea era ceva străin, era chipul Saftei, dar nu al Saftei căreia ea îi lua din cînd în cînd, atuncea cînd avea chef, bărbatul, pe acel Vasile Peştefript, care împlinea şi el" azi-mîine cincizeci de ani, avea mustaţa căruntă şi se cuminţise de-a binelea... ci al Saftei de la furcărie, fata bălană şi voinică, în umărul căreia spunea Maria lui Duţă Căciulă- mare că şi-ar fi rupt logofătul Dobre dinţii. Safta aia înviase din ruina trupului ei însuşi, se numea Stanca şi îi sta acum în faţă, parcă dospită de umilinţele îndurate, vrînd s-o pedepsească.

Hora se făcea şi acum tot în faţa hanului, lntr-o duminică de noiembrie îşi luă inima în dinţi şi ieşi să privească şi ea. Era o zi cu soare viu, dar moale, şi după întîia ninsoare fără putere, pămîntul se zbicise iar. Sultana slăbise binişor şi se subţiase la trup, iar obrajii traşi îi păreau mai întinşi.

— Io-te fă, auzi în spatele ei pe Riţa lui Drăgan, parcă a întinerit, a dracului... Să ştii că o să mai aibă fetele de furcă şi d-aici înainte cu asta.

Ştia că Riţa, ea însăşi tare îmbătrînită după cele zece sarcini şi naşteri, spusese asta cu răutate, totuşi îi făcu bine, de parcă-i turnase untdelemn de-1 bun în vine.îi mai făcu bine şi că nu-1 mai văzu pe Răducanu prin preajma Stancăi lui Peştefript. Acum el nu avea ochi decît pentru Irina, fata Riţei, care şi ea semăna leit cu maică-sa de pe vremuri. Dar aci Sultana se înşela. Răducanu nu se domolise de loc, dar acum juca numai cu Irina, ca s-x> scoată din fire pe Stanca, să-i facă în necaz. Cu vreo săptămînă înainte se întîlnise cu Vasile, care se întorcea cu carul cu boi de la Găieşti. îl oprise aşa de-a dreptul chiar în poiana răscrucii, şi-i spuse cam otova şi cam din senin :

— Ei, ce zici, tată socrule, o facem ?

Peştefript, luat pe neaşteptate, nu răspunse şi îşi scuturi opincile de glod, ca să se mai poată gîndi.

— Ei, ce zici ?

— Păi, io zic s-o facem, mă, dar să vedem ce zice şi fata...

Altfel, flăcăul îi venea bine în socoteală lui Vasile, că era
de pe acum înstărit şi nu i se ştia nici un fel de patimă urîtă.

Dar fata bălană şi voinică, întrebată de Maria lui Căciulă- mare, răspunse cu o vorbă urîtă, care umblă în tot satul :

— Nu-1 iau, lele Mărio, că nu e dă mine. A îmbătrînit în... spatele babei âleia.

De ciudă şi mîniat, Răducanu se scrisese la conac în săptămîna aia cu încă trei pogoane, ale lui, pentru anul viitor, şi se hotărîse să nu mai calce pe la han.

Bucuria Sultanei, că arăta mai tînără fusese şi ea înşelătoare, părelnică. Acasă se privi, dezbrăcîndu-se, şi înţelese. Slăbise, dar nu întinerise, dimpotrivă. Şoldurile sînt acum mai mici, dar şi mai moi, parcă adunate subt ea ; pulpele se văd mai subţiri, dar carnea pe ele s-a făcut parcă pufoasă. începu să aibă necazuri şi de alt soi. îi era dimineaţa gura amară şi se cam îneca. Nodul din sînul stîng era acum cît o corcoduşă de mare şi lipit de piele.

Iarna fu grea, dar nu numai pentru ea, care era otrăvită de propriile ei necazuri, ci şi pentru ceilalţi din sat. în vară, bucatele se făcuseră puţine şi de aproape douăzeci de ani, de cînd cu pravila asta nouă, care le pusese grumazul în jug, oamenii merseseră din rău în mai rău. Ei se înmulţiseră bine, dar în Zăvoiu Dihorului nu se mai ridicase nici o casă nouă în afară de căsuţa Sultanei, iar cele vechi se năruiseră încet, încet şi oamenii trăgeau tot mai mult spre bordeiele din Vadu

Rău. Vitele, care erau nădejdea oamenilor, se împuţinaseră, căci pădurea se tăiase şi proprietarul nu mai lăsase pentru păscut decît suhatul din marginea eleşteului şi haturile dintre lanuri, marginile de drum. După uciderea lui Medelioglu, cînd intrase spaima în boieri, toţi cei din sat nădăjduiseră că lucrurile se vor mai îndrepta, căci vechilul care scotea şapte piei de pe ei spunea mereu că nu o face de la el, că şi el înţelege, că e om simţitor, dar că aşa îi cere boierul. Acum, cînd era arendaş, uitase însă de tot, şi nu-i lăsa nici să răsufle măcar. Era grăbit să facă avere, căci nu ştia cît îi vor mai lăsa moştenitorii moşia.

Sultana chemă pe baba Dumitra, cînd o văzu trecînd prin dreptul ferestrei, bătînd cu sfeşnicul mic de alamă de pe masă în tăblia patului, căci îşi simţea gura uscată şi nu putea să strige.

— Lele Dumitro, văz că s-a mai potolit hărmălaia din faţa hanului. O fi plecat alde Toma ?...

— Mai ştiu io ? Văz că oamenii n-a plecat... Să cinstesc mereu. Să vezi... zice lumea că a scăpat dă clacă şi o să capete pămînt. Acum io nu ştiu... da' aşa zic ei, că a scăpat dă clacă.

Sultana îi luă vorba, întărîtată, căci pe ea claca şi toate astea nu o mai priveau :

— Cheamă-1 aici pă Toma.

Omul se ivi în prag, dădu bună ziua şi rămase aşa încurcat, mîngîindu-şi mustaţa subţire şi căruntă în răspăr. Ea aşteptă să-1 audă vorbind, dar el tăcea mereu.

— Ei, Tomo, ce s-aude ? Ai vorbit iar cu ea, joi cînd ai plecat ?

Tăcea mereu, stingherit de ceea ce ştia că are să spună. Pe urmă, după ce întoarse o cană goală răsturnată pe masă, trebui să răspundă :

— Mult nu, măi femeie, că eram şi io pă picior dă plecare. Safta era şi ea obosită, că abia venise dă la seceră, nu mai prididea robotind prin casă. Da' tot i-am vorbit. I-am spus iar.

— Ei, şi ce-a zis ?

— Tot ca mai înainte. Că s-o las în pace, că n-are copil da dat.

— Aşa ţi-a spus ea ?

— Aşa mi-a spus !

— Nu i-ai spus că dacă-mi dă fetiţa am s-o cresc aci, la han, şi-am s-o înzestrez ? întrebă femeia cu glasul înmuiat de amărăciune.

— I-am spus, cum să nu-i spui ? A zis că n-are nevoie da zestrea dumitale. Că nici n-a înţărcat-o încă. Că aşa

cum şi-a făcut ea zestre singură, o să-şi facă şi fata, dacă o creşte şi dacă o fi harnică.

Abătută şi istovită de singurătate, de nopţile fără somn, Sultana se gîndise să înfieze unul din copiii Saftei, care avea trei cu al lui Codan. La început ea se amăgea cu gîndul că va face astfel un bine fetei şi nepoatei lui Gâman, dar Safta cea neagră, cum îi tot spuneau, neîmpăcată în nici un chip, nici nu vrea să audă de aşa ceva şi-i trimisese de la început vdrba că ea nu are copil de dat. Sultana îşi dete seama că mai mult ei înseşi vrusese să-şi facă bine decît altuia şi stărui, rugîndu-se de data asta, dar şi acum, a treia oară, Toma îi adusese acelaşi răspuns biciuitor.

Safta, Safta cea neagră, se măritase de Sîntă Mărie, acum doi ani, cu Codan al lui Predoiu, fostul ibovnic al Sultanei. Acesta era pe vremea aceea, acum opt ani, un flăcău chipeş, foarte căutat de fete, care-i plăcuse mult femeii coapte de treizeci şi şase de ani, dar ea nu voise să se mărite cu el, nu ţinea să se lege. De ciudă el s-a însurat cu Dobriţa, sora cea mai mică a lui Stanciu şi a Licăi, copiii lui Cluţu, jitarul satului. Se vede că n-avea noroc Cluţu cu fetele lui, căci la cîţiva ani după ce Lica şi Restea fuseseră ucişi la han, îi muri şi fata de-a doua, dintr-o facere, l|sîndu-l pe Codan văduv cu o fetiţă. Fuseseră la muncă la praşilă, într-o zi din mai, cam burniţa uşor şi se tîrau palele de nori peste nuci, cînd o apucară durerile naşterii, care altfel fu destul de uşoară. Se vede însă că tăvălindu-se pe pămînt sau cine ştie cum, din pricina necurăţeniei locului, biata Dobriţa s-a îmbolnăvit de o boala care, după trei zile de chinuri cumplite, a dus-o în mormînt.

Codan alergase numai să-şi scape femeia şi trei zile de copil nu a putut vedea nimeni, aşa că — era o fetiţă — a rămas în seama Saftei, care o îngrijise din cea dintîi clipă. Aceasta era foarte săritoare în asemenea împrejurări. După ce i-a crescut-o de opt luni, de i-a scos-o din iarnă, ducînd-o înfăşurată în cîrpe şi suman să sugă pe la vreo două muieri cu copii de ţîţă şi i-a hrănit-o apoi cu dumicat din gura ei, Codan s-a gîndit că o asemenea femeie, fie şi urîtă, dar harnică şi inimoasă, i-ar trebui lui. Omul avea treizeci şi doi de ani, iar fetiţa numai doi. El nu putea uita că avusese şi un băiat, care-i pierise opărit cînd avea trei ani, căci se răsturnase peste el ceaunul în care fierbea fasolea. Ieşiseră la muncă în ogorul boieresc şi-1 lăsaseră închis în casă cu ceaunul pus pe vatră la foc potolit, să fiarbă mult şi pe-ndelete, că era fasole veche cu bobul ca piatra.

Pe Safta satul o socotea fată bătrînă, şi pe deasupra mai era şi atît de urîtă şi de bolnăvicioasă, de se mira lumea de unde scoate atka putere ca să ducă toate treburile pînă la capăt, mai ales că mereu, de cum sfîrşea, se apuca de altceva nou, fără răgaz şi fără odihnă.

Codan îşi lăsase bordeiul lui, care era alături, şi se mutase în căsuţa ridicată de Safta cu mîinile ei. Aveau acum, ăştia de acum împreună, un băiat de un an şi opt luni şi o fată de şapte luni. Pe unul dintre aceşti doi copii ar fi dorit amarnic să-l înfieze acum Sultana, dar Safta, mînioasă, nici nu vrea s-audă. Fusese o întreagă poveste cu mutatul Saftei în căsuţa cea nouă. îşi amintea,' sfîşiată de mînie şi durere, şi acum, de noaptea aceea de toamnă, cînd zdrobită în picioare de logofătul boieresc, fugise buimacă şi zăcuse pe un ţol, la uşa bordeiului pînă a doua zi, cînd s-a întors cu carul, de la deal, unchiu-său. A ridicat-o şi a adăpostit-o în bordei, unde ea a rămas de atunci gospodină neobosită, sporind totul.

— Cum să-ţi iau casa, unchiule, că e casa dumitale ? Mă bate Dumnezeu. Şi ochii negri i se umplură de lacrimi.

— Fa, muiere, e casa ta, că tu ai ridicat-o dă la pămînt, cu mîinile tale ai ridicat-o. Ai tăi, şi stupii, că tu i-ai înmulţit. ĂI mult dacă vrei să-mi dai să duc, din cînd în cînd, cîte puţină miere şi două-trei ocale de ceară, acolo... lui Damian şi neveste-si.

9Şi astfel Toma care şi aşa locuia mai mult la feciorul lui în Bucureşti, pentru cît sta aci la Vadu Rău se aşezase iarăşi în vechiul bordei, pe care Safta îl făcuse ca nou şi-l văruia mereu, ţinîndu-l curat ca un pahar.

Încercase de fiecare dată să-i arate muierii că ar fi bine dacă-l dă de suflet şi pentru copil, care o să se trezească mai tîrziu cu oarecare stare, căci în afară de căsuţa de lîngă zăvoi, vecină cu Ion, Sultana avea şi la han multe lucruri de preţ şi două salbe — una pe trei rînduri, care i-ar fi rămas, firește, copilului. Dar Safta se arăta neînduplecată.

Două iile **ministru**

Sosiţi în Bucureşti, Bălcescu şi Arăpilă, după ce se întîlniră şi cu Nicolae Golescu şi Costache Filipescu, merseră împreună la Postelnicie, unde marele postelnic Herăscu Năsturel, foarte prietenos de altfel, încredinţă noului secretar al statului, căci acolo avea să fie sediul Secretariatului de stat, cancelaria, o dată cu sigiliul cel mare al ţării. Era sîmbătă după-amiază. Pe Bibescu nu putură să-l vadă. Era plecat la palatul cel mare al Brîncoveanului de la Mogoşoaia, pe care Zoe Bibescu, prima lui nevastă, îl moştenise de la Grigore Brîncoveanu, care n-avea moştenitori, el fiind ultimul descendent al Brîncovenilor, şi o adoptase pe ea. Palatul fusese restaurat în 1832 de soţia banului, băneasa Safta Brîncoveanu, o femeie de inimă, a cărei amintire o va purta mai tîrziu satul şi pădurea Băneasa, ca şi spitalul Brîncovenesc întemeiat tot de ea. Despărţit oarecum de Zoe-Mavrocordat-Brînco- veanu, internată într-o casă de sănătate, Bibescu îi confiscâse toată averea, chipurile pentru copiii pe care îi avea cu ea.

Toată ziua oameni şi trăsuri de casă făcură drumul dus şi întors la Mogoşoaia, dar Bibescu însuşi nu veni în capitală, trimiţînd vorbă că de vreme ce familia lui e la Cîmpulung, vrea să petreacă ziua de duminică afară din oraş, ferit de căldura dogoritoare. încurcaţi puţin de ziua de sărbătoare, membrii ministerului aşteptau. De fapt, altceva pregătea acest du-te-vino între oraş şi Mogoşoaia, dar toată ziua de duminică nimeni, afară de cîţiva iniţiaţi în secretul celor ce se puneau la cale, nu bănui nimic.

împrejurările făcură ca ăl dintîi act de dreptate al lui Bălcescu, în calitatea lui de membru al ministerului revoluţionar, să fie, datorită lui Aristia, eliberarea Frusinicăi.

Fostul profesor al Şcoalei de declamaţie şi director al Filarmonicii încercase încă de vineri noaptea, înflăcărat şi înnebunit de izbînda revoluţiei, s-o scoată pe actriţă de la închisoare. I se păru că va fi cu putinţă acest lucru chiar o dată cu eliberarea lui Costache Rosetti, dar acesta fusese ţinut la Agie, pe cînd ea fusese predată judecăţii militare.

Neliniştit, neobosit încercă şi aci, dar se lovi de atitudinea hotărîtă a lui Odobescu. Acesta pretindea că tînăra femeie şi cei trei descreieraţi se făcuseră vinovaţi faţă de persoana domnitorului însuşi şi deci numai domnitorul avea aci ultimul cuvînt. Rugat stăruitor de Aristia să supuie lui vodă cererea ei de eliberare, Odobescu socotea că această propunere ar fi o necuviinţă faţă de vodă, căci l-ar fi silit să intervie personal acolo unde el a dat mandat unui colonel să facă instrucţia cazului. Acum numai tribunalul militar mai poate hotărî. Tot ce obţinu în noaptea de vineri fu o oarecare îndulcire a regimului de la cazarmă, pe care i-o făgădui Voinescu I. Acesta îi îngădui, chiar, s-o vadă în seara aceea, mergînd împreună cu el, şi poruncind vagmistrului să fie cuviincios cu arestata.

Fireşte că în restul nopţii Aristia nu mai putu să închidă ochii, mistuit de tot felul de gînduri şi bănuieli. încheierea la care ajunsese îl umplu de deznădejde. Dacă vodă ţine ca atentatorii să fie judecaţi de tribunalul militar, înseamnă că ţine ca ei să fie neapărat condamnaţi la moarte, deşi constituţia a desfiinţat pedeapsa cu moartea.

încă înainte de prînz alergă la Nicolae Golescu, ministrul Trebilor din jLăuntru, pe care-1 găsi, nu la Palatul Administrativ, unde era acum sediul ministerului, ci la Vornicie. Era înflorit de satisfacţie, puţin cam încurcat, căci nu ştia cum să-şi înceapă activitatea de ministru, mai ales că vodă nici nu-i chemase încă pentru depunerea jurămîntului.

Toate stăruinţele lui Aristia se vădiră zadarnice.

— Dragul meu, îmi pare destul de rău, dar nu poci face nimic... Bibescu a devenit un principe constituţional şi ca atare persoana lui e sacră şi inviolabilă *(Sa personne est sacree et inviolable).* Atacurile împotriva lui depăşesc competenţa unui ministru. Trebuie ca judecata să fie lăsată să-şi urmeze drumul.

— Dar e nevinovată, domnule, nu înţelegeţi ? E absolut nevinovată ! stărui cu deznădejde fostul actor, trîntind pe biroul cu margini aurite, fără nici un dosar pe el, ciocănelul gongului. Colonelul Voinescu însuşi mi-a spus că e nevinovată... De ce ar mai suferi de prisos... ? Iată, e a treia zi de cînd e închisă...

Nicolae Golescu deprinsese, încă de pe cînd era colonel aghiotant al lui Alexandru Ghica-voievod, fineţurile curteanului şi abilităţile camarilei. îşi spunea că n-ar avea nici un sens să ia el o măsură, cea dintîi ca ministru, pe care judecătorul de instrucţie nu vrea, sau nu are curajul s-o ia. Dar, fireşte, nu-i putea mărturisi asta înspăimîntatului şi stăruitorului prieten al actriţei. Se mulţumi cu vagi cuvinte de mîngîiere, sare nu răcoreau nimic, ca un pahar de apă caldă.

— Se va vedea desigur la judecată că femeia n-are nici o vină... în orice caz, comisarul învestit cu mandat, colonelul Voinescu I, are drept s-o elibereze, dacă el găsește asta de cuviință. într-adevăr, dacă spune că e nevinovată, de ce n-ar face numaidecît acest lucru ?

Aristia înțelese, din acest „spune", că el, Nicolae Golescu, nu crede în sinceritatea colonelului și dintr-o dată deveni pămîntiu la față ; atunci ministrul își mai înmuie și mai mult glasul, socotind că astfel va fi mai cald :

— Dragă prietene, te înțeleg foarte bine... Frusinica este o fată plină de calități și eu însumi am foarte multă admirație pentru ea. Crede-mă că sufăr și eu o dată cu dumneata. Dar ce vrei ? Legea e lege...

Spusese ultima frază cu o involuntară asprime. Devenise nervos,.nerăbdător la gîndul că ar putea să intre în cine știe ce complicații din pricina acestei femei cam descreierate.

Cînd auzi că a sosit Nicu Bălcescu de la Goleşti, în timpul prînzului, bietul Aristia nu mai avu decît un singur gînd : să-i încredințeze lui soarta Frusinicăi. îl căută acasă, dar nu-1 află ; nu-1 găsi nici la cancelaria sigiliului. Dădu de el abia către nouă seara, și i se spuse de către secretar că e într-o conferință, chiar cu Nicolae Golescu, cu Herăscu Năsturel, noul ministru al Finanțelor, cu Alecu Golescu și cu Rosetti, acum prefect al Poliției. Izbuti să-1 facă pe secretar să-i ducă un bilețel, în care cerea disperat voie să-i spuie cîteva cuvinte. Nu era o conferință oficială, ci numai un fel de taifas ministerial, căci oamenii erau nedumeriți de ce nu sînt chemați să depuie jurămîntul și așteptau mereu un semn de la vodă, cu cafele dinainte, fumînd țigarete cu carton lung, rusești, oferite de Nicolae Golescu. Bălcescu îl pofti pe Aristia înăuntru ca să-i spuie despre ce e vorba. Acesta de cum intră, bucuros că sînt și alții de față, își arătă pricina suferinței, vorbind însă tot timpul numai pentru Bălcescu... Amintirea dragostei din vremea adolescenței aducea pe buzele subțiri ale fostului iuncăr un surîs străpezit, înmuiat doar de melancolia ochilor mari, acum de loc oblici.

Lui Aristia i se păru că a nimerit rău și de data asta și, înmuiat, începu să piardă șirul vorbelor. Nu mai știa ce să spună, cînd îl văzu pe Bălcescu întorcîndu-se foarte hotărît către ceilalți, privindu-1 în ochi» însă pe Nicolae Golescu.

— într-un stat constituțional nu există mai multe feluri de justiție. E numai una singură, justiția poporului... Crimele politice se judecă numai de un tribunal al poporului. Arestata nu poate rămîne pe mîna șefului oștirii. Trebuie adusă neîntîrziat la poliție... La Vornicie, dacă vrei, domnule ministru al Trebilor din Lăuntru, trebuie să dai poruncă să fie

adusă Eufrosina Băl-Ceaurescu, ca să fie subt controlul dumitale...

j în această clipă chiar, secretarul intră cu o scrisoare, spurtînd că e un raport grabnic trimis cu un lipcan de către cîrmuitorul judeţului Prahova.

Nicolae Golescu luă scrisoarea pe loc, bucuros că astfel îl întrerupe pe Bălcescu. Pe măsură ce o citea se încrunta nedumerit, ca şi cînd ar fi fost o ameninţare pentru el.

— Au fost arestaţi atentatorii...

Surprinderea fu atît de mare, că toţi începură să se agite, afară de Bălcescu, care rămase cu braţele încrucişate la piept.

— Citeşte tare, îl îndemnă Alecu Golescu pe ministru, şi acesta citi :

„Asta-noapte a luat ştiinţă Cîrmuirea de la subtcîrmuitorul plaiului Teleajenului, că în Tîrgul Văleni au prins pe cei doi din cei însemnaţi în porunca cinstitului Departament, nr. 2905 şi

Alecu Paleologul şi Dimitrie Kretzulescu, amîndoi în costum prost şi călări... că, dîndu-le în urmă de la satul Drăgăneşti, unde s-au ivit... i-au luat la goană şi, împănînd cu dorobanţi drumurile ce urcă la munte, i-au strîmtorat de a se depărta prin păduri şi poteci, încît au fost siliţi a năvăli în Tîrgul Văleni, unde şi s-au prins de subtcîrmuitorul local...“

Nicolae Golescu nu citi pînă la sfîrşit. Se mulţumi să spuie :

— Semnează, Filipescu.

Atunci Bălcescu, mereu cu braţele încrucişate, îl întrebă acum cu privirea puţin oblică :

— Aceşti oameni îţi vor fi trimişi azi, mîine... Ce-ai de gîtid sa faci cu, ei ? Crez că nu vei face greşeala să-i predai

Nicolae Golescu răspunse hotărît, căci era acum vorba şi de o rudă a sa, Dimitrie Kretzulescu.

— A, nu, asta nu ! Vor rămîne arestaţi la Vornicie.

— Atunci, cu atît mai mult nu o vei putea lăsa pe biata actriţă arestată în seama unui vagmistru.

Fu greu să se înţeleagă dacă Bălcescu se gîndea la vagmis- trul adevărat, sau la colegul său din minister, colonelul Odo- bescu.

încălzit, Costache Rosetti declară că se va duce numaidecît cu oamenii necesari să ridice pe Frusinica de Ia cazarmă şi să o ducă la Poliţie. Aristia se oferi să aducă numaidecît o gardă revoluţionară, ca să-1 întovărăşească pe Rosetti. Aşa îşi începu el cariera de fruntaş comandant în Gvardia Naţională,

Sîmbătă către seară apăru şi întîiul număr din ziarul lui Rosetti *Primeni român*. Era abia mai mare ca o pagină de carte
bisericească, tipărit cu litere chirilice, cum se tipăresc îndeobşte, şi avea în frunte un articol entuziast:

***„Trăiască România Liberă." „Fraţi Români din toate clasele! Iată aurora libertăţii, iată ziua fericită, ziua de mult dorită, ziua mult aşteptată cu atîta înfocare, ziua în care v-aţi arătat vrednici de strămoşii voştri, vrednici de numele de român..."* Şi aşa mai departe.**

Alt articol e un apel : *„Către fraţii noştri din Moldova. Uni- ţi-vă cu noi, fraţi de dincolo de Milcov..."*

Tot sîmbătă seara o „geamală" cît turnul Colţei străbătu din nou podurile oraşului, în cinstea revoluţiei, urmată de o lume nebună, care se îmbulzea în jurul ei. De doi ani, jocul geamalelor pe uliţă era oprit cu străşnicie de Agie. Păpuşa uriaşă fără cap, cu două feţe ale trupului umflat cu cercuri de butie, împopoţonată în rochiile ei, juca după isonul cimpoiului, deasupra mulţimii care chiuia. :

Ministerul fiind înştiinţat printr-un aghiotant că poate lucra fără jurămînt, duminică după-masă, pînă noaptea tîrziu, Bălcescu a lucrat la Palatul de ţeremonie, fostul palat al Goleştilor, transformat împreună cu celelalte două mari clădiri, de lîngă el, în Palat Administrativ, redactînd o scurtă circulară către toţi consulii guvernelor acreditaţi în Bucureşti, anun- ţînd de schimbarea organică în conducerea Ţării Româneşti. îi vestea că le va comunica neîntîrziat punctele noii constituţii pe care M-a dat-o poporul. A redactat de asemenea o scrisoare de acreditare a lui Dumitru Brătianu în calitate de agent diplomatic pe lîngă guvernul Austriei la Viena. Se propuse şi numii rea lui Ion Maiorescu la Franckfurt, unde era dieta Imperiului german. Arăpilă, îndemnat ieri de către Nicolae Golescu să plece că agent la Paris, declară că deocamdată nu vrea să părăsească ţara şi că socoate că-i mai bine să-şi amîne plecarea. Fu de aceeaşi părere şi Bălcescu. Amîndoi privesc pe fereastră mulţimea care se plimbă pe la nouă seara, în rînduri înghesuite, mulţi cu facle şi steaguri în mînă, pe Podul Mogo- şoaiei. La etajul cel scund al clădirii celeilalte din curtea ca un maidan a palatului, unde e încă Vornicia cea mare, înainte
de a fi mutată în casa încăpătoare a Rom ani tul ui, ei zăresc lumină şi trimit un aprod să vadă dacă e Nicolae Golescu acolo, căci acesta a hotărît să lucreze deocamdată la Vornicia. veche. Le trimite vorbă că se află în cănţălăria lui şi că bucuros ar vrea să-i vadă, dacă ei se ostenesc să vină pînă acolo, căci el are cîteva circulare de redactat către administraţiile de judeţe.

Cînd au tăiat, pe la două noaptea, curtea luminată de facle ca şi de felinare, lumea de pe Podul Mogoşoaiei, care fierbea încă, 1-a recunoscut pe Bălcescu şi nu mai conteneşte

nici acum cu uralele. Trebui să apară împreună cu Arăpilă şi Golescu de cîteva ori la ferestrele de sus ale Vorniciei, mulţumind cu un salut stîngaci al mîinii.

Salonul cel mare al Vorniciei e mobilat cu resturi din vechiul mobilier al casei Goleştilor, mutate acolo cînd această casă, transformată de Alexandru Chica în palat domnesc, fusese înnoită de-a binelea. Era un fel de garnitură, făcută în ţară, imitaţie aproximativă, grosolană, de stil Louis XVI. Masa de nuc a lui Nicolae Golescu avea margini poleite şi îndoite ca nişte cifre. Nicolae Golescu îi pofti pe o canapea cu spătar brodat şi spuse unui aprod să le aducă, acolo, cafele.

Dorind să-i facă poate surpriza şi plăcere lui Bălcescu, Nicolae Golescu îl întrebă dacă vrea să-i vadă pe cei doi atentatori care se găsesc într-o odaie alăturată. Bălcescu ridică din umeri plictisit. E şi Frusinica acolo, într-altă odaie. Azi-noapte a dormit acasă la ea, învoită pe chezăşia lui Aristia. Ar vrea s-o vadă măcar pe ea ? Bălcescu ridcă din umeri tot atît de rece. în schimb, întreabă nervos :

— Ce e cu Bibescu ? Nu 1-a văzut nimeni de cînd a semnat constituţia. La Mogoşoaia e singur, căci şi-a trimis de trei săptămâni familia la Cîmpulung de frica holerei.

Această epidemie de holeră e de altfel şi groaza noului ministru al Trebilor din Lăuntru. Faţa lui roşcată este crispată de durere cînd i se raportează cît s-a întins molima.

— Avem pînă azi Ia o populaţie de o sută de mii de oameni, cît are Bucureştii, peste şapte sute de cazuri de holeră, dintre care o sută cincizeci mortale. La Ploieşti, Brăila, Călăraşi şi Giurgiu, peste opt sute de cazuri, cu aproape două sute de oameni răpuşi.

Arăpilă se strîmbă de furie, se ridică întărîtat de pe scaunul cu spătar înalt.

— Bibescu a făcut tot ce a putut ca să ascunză adevărul. De aceea pesemne nu s-au putut lua măsuri. Alecu Villara şi Iancu Mânu au tăgăduit tot timpul că am avea holeră în ţară.

— *A propos* de Alecu Villara şi Iancu Mânu, ia uite ce adresă am primit acum, printr-un lipcan care a venit anume cu o căruţă a poştei, pornită azi la şapte seara de la Giurgiu- Nicolae Golescu caută surîzînd printre hîrtiile de pe masă şi apoi le dă ca să le vadă de aproape.

Arăpilă, nedumerit la început, citeşte cu voce tare :

„Onorabilului Departament din Lăuntru Magistratul şi popolul Român al oraşului Giurgiu

D. Alecu Villara, împreună cu ginerele d-sale, d. Scarlat Kre- tzulescu, viind astăzi, aici în Giulgiu şi uneltind prin felurite mijloace a urni popolul în potriva libertăţii, şi neputînd pe alt- cinevaşi trage în parte-le decît numai pe d. Căpitan Cociturov cu miliţia, din cari ofiţerul Cuţarida a scos pistolul, vrînd a da in Petrache Michăescu, carele cu pericol a

scăpat năvălind miliţia cu armele în mînă, de au rănit chiar pe Prezidentul de maghistrat şi alte zece ce sînt în pericol. Şi pentru că atît pomenitul Villara, d. Michail Cornescu şi d. Ioan Mânu ce au pasporturi fără dată şi subt numire de consuli nemţeşti..."

Arăpilă se întrerupe şi izbucneşte : .

— Auzi, oameni prevăzători, îşi făcuseră paşapoarte fără dată, şi ce-o fi asta „ sub numire de consuli nemţeşti" ?...

Dar Nicloae Golescu îl îndemnă să citească mai departe.

...„şi subt numire de consuli nemţeşti, umblă a se strecura şi a trece cu vaporul în străinătăţi, pe care pasporturi d. Cîrmuitor le acordează cu bune..."

— Ce cîrmuitor e acolo ? întreabă, întrerupîndu-se iar, Arăpilă.

— Citeşte mai departe, că îţi spui pe urmă.

...„şi d. Cocîturov ce dintr-aceasta se înţelege că a fost în totdeauna în contra libertăţii României, le-a dat ajutor de au ridicat miliţia şi au dat în popol, vărsînd sînge... Cu într-adins ştafetă popolul cere şi roagă pre Onorabilul Departament că să binevoiască a face grabnică punere la cale pentru liniştea de care popolul are necesitate, fiindcă într-acest minut se află oraşul sculat în pericol şi în picioare, cu trimitere de gvardie de acolo, fiindcă, cum se încredinţează, şi d. Cîrmuitor e un vederat partizan. Iar pe de alta să dea ştiinţă, dacă pomeniţii pot a se folosi de voia- giul ce voiesc a face într-acest timp, cînd popolul poate are necesitate de fiinţa d-lor.
Prezid. G. Popovici
Giurgiu, 13 iunie 1848... Nr. 367."

Nicolae Golescu îl întregeşte :

— Urmează semnăturile cetăţenilor : D. Oprescu, Dumitru Minea, Stoian... şi multe altele, împreună cu toată obştea orăşenească.

Bălcescu se priveşte şi el, uimit, cu Arăpilă.

— Cînd au fugit din Bucureşti ?

— Ieri dimineaţă, într-o braşoveancă, ascunşi în două butoaie, în care fusese mai înainte zahăr.

— Şi cine este cîrmuitorul care ia drept bune paşapoartele fără dată pe care le prezintă ei ? întrebă iritat Arăpilă, ridicîn- du-se de pe scaun.

Nicolae Golescu rîde, cu faţa lui de ţap, roşcată :

— E chiar Costache Alecu Villara.

Bălcescu se ridică şi el de pe canapea cu o strîmbătură de silă :

— Scoate-1 de-acolo, scoate-1 afară numaidecît.

Dar Nicolae Golescu îl opreşte. 11 amuză iritarea lor şi face un gest care spune că mai are şi altele.

— Staţi, că am aci şi raportul lui Costache Alecu Villara, al cîrmuitorului. E mai lung... Vă citesc numai părţi din el. Şi citeşte el însuşi :

„13 iunie 1848, Giurgiu, Nr. 3.542

Cinstitului Departament din Lăuntro Cîrmuirea Judeţului Vlaşca

...Tot astăzi, sosind în oraş mai multe feţe a trece cu vaporul la apele minerale, se numără şi Ioan Manu cu Michalache Cornescu şi, pe la ceasurile aproape cinci după prînz, Cîrmuirea s-a văzut împresorată de cei mai mulţi orăşeni, aflaţi pînă acum cu numirea de birnici plugari...“

— „Aflaţi cu numirea de birnici plugari" ?..., Asta îmi place ! hohoteşte amar Bălcescu.

...„Precum şi din clasul neguţătoresc, în fruntea cărora sta Prezidentul magistratului Grigore Popovici şi profesorul şcoalei Zabaria Boerescu, precum şi alţi tineri, cerînd paşaporturile lui Ioan Manu cu stăruinţă, care li s-au şi dat; în urmă au trecut la locuinţa Manului, fiind observate paşaporturile că n-au zi şi lună, au vrut să-l aridice...

...Intr-acest prilej a sosit şi Căpitan Cocîturov cu soldaţi de ai roţii înarmaţi cu puşcile... dar iuţindu-se norodul cu căpeteniile lor...'

— Stai, îl întrerupse iar Bălcescu, şi pe urmă subliniază, su- rîzînd, ridicînd un deget cu tîlc, silabiseşte, înveselit amar : „iuţindu-se norodul", zău, nu e rău.

Rîd toţi şi Nicolae Golescu termină fraza :

...„iuţindu-se norodul cu căpeteniile lor... au împresurat Căpitanul, i s-a scos sabia din teacă şi au dus-o la magistrat...“

Apoi se mulţumeşte să rezume :

— Pe urmă, căpitanul s-a întors cu soldaţii care au împuns cu puştile şi spăngile mulţimea... „făcînd sîngerături. dar fără primejdie de viaţă", scrie cîrmuitorul acesta Villara.

Apoi citeşte din nou :

...„Prezidentul iarăşi retrăgîndu-se la magistrat a poruncit sunetul tobei pe uliţe şi îndată s-a adunat publicul cu ciomege şi armături gata în răsbunări sîngeroase, a venit la Iancu Manu, t-a ardicat silniceşte şi l-a dus la magistrat, unde şi acum se află, şi unde i-am luat sînge pentru oarecare turburări ce i s-au pricinuit...“

— I-au luat sînge ? se încruntă Bălcescu. Ce vrea să spuie ?

— Este probabil că a avut un atac de apoplexie şi i-a luat doctorul puţin sînge, spune Arăpilă care zîmbeşte acrişor.

— La sfîrşit, lămureşte Nicolae Golescu, sînt, uite-le aci, semnăturile :

„C. A. Villara şi secreta?
A. A. Teodorescu“

Arăpilă îşi arată dinţii albi într-un hohot de rîs:

— Ceea ce e uimitor aci este pudoarea cu care cîrmuitorul Judeţului Costache Alecu Villara nu pomeneşte un cuvînt că între cei arestaţi este şi Alecu Villara...

Bălcescu a rămas pe gînduri şi pe urmă ciocăneşte cu degetele pe masă.

— Numeşte-1 numaidecît pe primar, pe Grigore Popovici ăsta, administrator al judeţului. E omul care ne trebuie acolo...

— Negreşit. Dar aş vrea ca întîiele noastre decrete să fie acelea pe care le-am hotărît în comitetul „Frăţiei"... De aceea v-am chemat aci, să le redactăm împreună.

Bălcescu se aşază bucuros la masa cu aplicaţii ca o broderie de aur şi scrie textul primelor patru decrete ale revoluţiei. Unul arată că steagul naţional va avea trei culori: albastru, galben şi roşu, alt decret desfiinţează toate rangurile civile, un al treilea desfiinţează cenzura, al patrulea decide înfiinţarea Gvar- diei Naţionale. Pe măsură ce un decret e scris, îl citesc toţi trei şi îl semnează.

— Aş vrea să le dăm afară chiar mîine, că, iată, mîine este a patra zi de cînd sîntem la conducere şi n-am dat nimic. Dar nu poci să le dau fără Bibescu... se plînge Nicolae Golescu.

— Ei, ce e cu el ? A fost cineva la Mogoşoaia, acolo la el ? vrea să ştie Arăpilă.

— N-a primit pe nimeni nici ieri, nici azi... decît pe Odobescu.

— Şi Odobescu ce spune ? Ce gînduri grele are Bibescu ?

— Colonelul e cum ştii, foarte tăcut... Şi-a luat azi-noapte feciorul, pe Alexandru, şi a plecat cu el la vînătoare la Lehliu. Zice că vrea să-1 înveţe să tragă cu puşca... M-a poftit şi pe mine, dar i-am spus că am de lucru. A stăruit mult, dar a trebuit să-1 refuz.

— Alecu e un băiat foarte bun, dar la paisprezece ani arată mai multă tragere de inimă pentru carte decît pentru uniforma militară... Nu va putea scoate tată-său niciodată un ofiţer din băiatul ăsta, e de părere Bălcescu. Şi pe urmă se întoarce iritat spre Nicolae Golescu : Dar unde e Rosetti, vorba aia, ministrul Poliţiei ? Eu nu l-am văzut de aseară. Poate că are să ne spuie şi el cîte ceva. O fi ştiind el ce e cu Bibescu !

Arăpilă ştie unde e Rosetti şi dă lămuririle cerute :

— A plecat azi-dimineaţă la moşia unui prieten, lîngă Bucureşti, cu o societate muierească. Deşi s-a însurat, declară că adoră sexul frumos şi nu-i poate refuza omagiile sale. Spune că e sublim să petreci în compania sexului frumos. Aşa spune el, se apără Arăpilă, zîmbind cu şiretenie.

S-au despărţit tîrziu de tot, cînd tot cerul era trandafiriu spre răsărit şi peste livezile bucureştene căzuse un fel de rouă binefăcătoare. Praful pe unele uliţe era ca o plapumă adormită şi ea. Nici cîinii nu mai lătrau. Arăpilă constată că mai trecu o zi revoluţionară :

— Azi e luni, Nicule...

Negustorii la mitropolit

Peste vreun ceas, nu mai tîrziu, cînd încă spre răsărit norii erau încremeniţi în umbre pufoase, roşiatice, în aşteptarea soarelui, o delegaţie de negustori, în frunte cu Pavlicioni, Hagi Curţi şi Dobrovici se înfăţişară diaconului de serviciu de la palatul mitropolitan. Acesta, spîn, deşirat şi somnoros, îi asculta fără pic de bunăvoinţă.

— Nu poci să scol la ceasul ăsta pă înaltpreasfinţitul... li era frig se vede din pricină că se sculase dintr-o dată din somn şi-şi petrecu mîinile în mînecile anteriului.

Pavlicioni se răsti la el furios :

—Ascultă, părinte, că nu e glumă ! Trebuie să vorbim acum, fără întîrziere, neapărat, cu înaltpreasfinţitul. Sînt întîmplări foarte grave.

Dobrovici şi Hagi Curţi aprobară cu feţele crispate cele spuse de către tovarăşul lor.

— Trebuie să i se aducă la cunoştinţă preasfinţiei-sale fapte foarte însemnate.

Diaconul, spîn, cu anteriul strîns de frig pe el, pleacă morocănos, închizînd cu grijă, în urma lui, uşa mare cu geamuri de sticlă groasă tăiate în pătrate roşii şi albastre.

Peste cîteva clipe fură duşi într-o sală încărcată cu icoane, ca un paraclis. Neofit apăru puţin mai tîrziu, întovărăşit de un arhimandrit, binecuvîntă pe Hagi Curţi şi pe Dobrovici, care-i sărutară mîna, şi apoi întrebă, cam supărat:

Oameni buni, ce s-a întîmplat ? De ce-aţi pornit de acasă cu noaptea în cap ?Preasfinţia-sa li se păru negustorilor nedormit, cu ochii roşii. Pavlicioni îl privi energic, pîndind să-i vadă tresărirea cînd îi va aduce vestea neaşteptată :

— înaltpreasfinte, azi-noapte Vodă Bibescu a abdicat.

— Nu crez. Nu ştiu nimic. Aş fi fost înştiinţat desigur, spune Neofit liniştit, ducînd mîinile cu mînecile largi ale rasei la piept.

— N-are cine să vă înştiinţeze... A şi fugit, pe la miezul nopţii, de la Mogoşoaia. Acum trebuie să fie aproape de Tîr- govişte ! Se îndreaptă spre Cîmpulung. Neofit se înclină, cu fruntea încreţită a nedumerire.

— Mă mir că nu am fost înştiinţat!

Pavlicioni îl compătimeşte în gînd pentru naivitatea lui şi îi dă apoi, cu vanitatea de a se dovedi atotştiutor, lămuriri :

— Odobescu a luat toate măsurile ca să nu afle nimeni. Vrea să puie el mîna pe domnie... Ceilaţi întăresc clătinînd din cap cele spuse de prietenul lor şi acesta continuă : înaltpreasfinte, ce faceţi ?

Neofit a luat în mînă un şirag de mătănii de abanos încrustat cu aur şi răspunde smerit :

— Ce vreţi să fac ? Om vedea ce va fi. Ce poci să fac eu, un biet monah ?

Pavlicioni însă, foarte dîrz, nu înţelege aşa lucrurile :

— Părinte, sînteţi azi cea mai înaltă autoritate în ţara noastră. Sînteţi locţiitor de domn. Trebuie să vegheaţi ca lucrurile să meargă pe cea mai bună cale.

Arhiereul uscat la faţă a prins picior în întîmplare şi deci lasă mătăniile.

— Oameni buni, fiţi liniştiţi, vom avea grijă de toate. Astăzi chiar voi chema aici pe toţi marii boieri să ne sfătuim... pe baş boierul fordache Filipescu, pe Cantacuzino Costache, pe Văcărescu Furtună...

Pavlicioni îl întrerupe tăios şi aspru, într-un %iod neobicinuit faţă de o înaltă faţă bisericească, luîndu-i fără să-şi dea seama mătăniile de pe măsuţa cu tipsie de aur şi inutîndu-le nervos :

— Părinte, lasă pe marii boieri, s-a sfîrşit cu marii boieri

Dintr-o dată Neofit se ridică intimidat, dar mînios, şi abia
acum se vede că e înalt, căci are picioarele foarte lungi şi trunchiul scurt.

— Cum poţi să vorbeşti aşa cu o faţă arhierească ?

Dar ochii lui Pavlicioni scînteiază, arătînd că omul ştie ce

— Nu vorbim noi... Ţara vorbeşte prin noi. S-a dus vremea marilor boieri... Si fără să ia seama începe să se plimbe prin încăperea încărcată de icoane şi covoare... Ia foc toată ţara dacă vreţi să vă întoarceţi la marii boieri.

— Ia foc ţara, înaltpreasfinţite, dacă vă întoarceţi la marii boieri... îngînă, ţinînd isonul prietenului său, Hagi Curţi, care se simte acum în faţa mitropolitului ca negustorul Petre Scurtu, de dinainte de hagealîc. Vrea să-şi facă puţin curaj.

— Şi atunci, ce e de făcut ? întrebă parcă învins Neofit, întorcînd capul într-o parte.

Bancherul îl priveşte hotărît şi pune pe măsuţa de santal din stînga lui o listă, o foaie albă de hîrtie, pe care o ţinea înfăşurată în mînă.

— Uitaţi, aici e lista noului guvern provizoriu de subt prezidenţia înaitpreasfinţiei-voastre.

Neofit se întoarce năucit spre el ; îi petrece cu privirea slabă din ochii lui foarte depărtaţi pe toţi. Ia mătăniile de pe tipsia de aur şi rămîne pe gînduri. Deodată parcă a găsit ce e de făcut :

— Oameni buni, eu, de la om la om, vă cunosc pe fiecare în parte... Dar aş vrea să ştiu în numele cui veniţi la mnie ? Dumneata, Pavlicioni, eşti, mi se pare, sudit, nu ? Nu eşti pă- mîntean. J se pare că i-a înfundat şi aşteaptă cu o smerenie ipocrită.

Dar Pavlicioni nu e aşa de uşor de încurcat. Ştie limpede ce vrea. îl priveşte scurt, îi spune răspicat :

— în numele negustorimii, în numele tuturor celor care nu mai pot să mai îndure tirania, dar au groază şi de anarhie.

— Nu ne trebuie anarhie, ţine isonul din nou Hagi Curţi.

Neofit, în picioare, a luat hîrtia şi a parcurs cu privirea
lista noului guvern provizoriu. Dacă sînt împotriva anarhiei, s-ar puiea sta de vorbă cu en

— Văz că aici e tot vechiul minister, cel de la Izlaz. Cum se poate asta ?

Pavlicioni zîmbeşte cu tîlc şi face un semn cu mîna lui grăsuţă :

— E acelaşi, dar cu anume „schimbări", care ni^s-au părut de mare nevoie. Pe urmă. deasupra ministerului, am făcut, în locul domnitorului, un Guvern vremelnicesc. Sinteii, mai întîi, preasfinţia-voastră, preşedinte. Am introdus apoi în minister cîţiva negustori şi mari proprietari. Dar partea cea mai de seamă e că am scos din minister pe toţi anarhiştii, în frunte cu Bălcescu şi Popa Radu Şapcă.

Neofit îl priveşte uimit, cu capul lui mic cu camilafca neagră, mare, tivită cu aur. E în dreptul ferestrei, şi soarele care a biruit culcuşul de nori roşiatici învăpăiază geamurile.

— Aţi scos pe Bălcescu din minister ?

— Nu ne trebuie descreieraţi ca el în minister. înaltprea- sfinţia-ta ştie că el e cel care a pus în Proclamaţia de la Izlaz nebunia împroprietăririi clăcaşilor şi votul obştesc ? Cu asemenea oameni ne ducem de rîpă... înaltpreasfinţia-ta ştie că de două zile, de cînd au auzit de Proclamaţie, nici un ţăran din Ilfov nu mai vrea să iasă la muncă pe moşiile boiereşti ? Şi aşa trebuie să fie în toată ţara... Iar ca să fie mai practic, schimbă formula protocolară : Ştiţi ce înseamnă asta astăzi, cînd începe secerişul ? Sîntem în 14 iunie, nu ? Murim de foame, părinte,, se prăpădeşte ţara... Ne omoară pe toţi, ca în revoluţia franţuzească. Trebuie îngropată povestea asta cu clăcaşii !

Neofit a rămas pe gînduri. 1 se pare că acest negustor astmatic are dreptate, dar nu i se pare prea uşor să scoţi pe Bălcescu, şi spune, cu o făţarnică îndoială :

— Oricum, nu se poate scoate chiar Bălcescu din minister... S-ar mişca tot poporul. Ne aprindem paie în cap.

Pavlicioni, după o clipă de reflexiune, găsind şi el totuşi plină de primejdii încercarea, pune mîna pe pană şi scrie pe listă :

— Aveţi oarecare dreptate... îi punem şi pe anarhiştii ăştia, doar ca secretari. Pe toţi patru... Aşa... Bălcescu, Alecu G. Golescu, Rosetti şi Brătianu.

— Ca secretari ? Ce însemnează asta ?

— Cu desăvîrşire nimic... un soi de conţopişti ai guvernului... Dar îi va vedea mulţimea şi pe ei pe listă, şi asta e tot.

încîntat de propria lui inteligenţă, Pavlicioni se întoarce către cei doi prieteni, solicitîndu-le, cu un surîs pe subt mustaţa tunsă, admiraţia, ca şi cînd ar spune : „Nu-i aşa că sînt dat dracului ?"

Neofit face doi paşi prin odaia grea de icoane, cu perdele de brocart, cu candelă de aur, plină de icoane. Se frămîntă nedumerit, preocupat:

— Şi acum ce facem ?

— Chemaţi aici fostul minister. îl înştiinţaţi că aţi luat în mînă, provizoriu, cîrma ţării şi le spuneţi să alcătuiască ei un nou minister. Or să discute, or să facă tot felul de propuneri, îi ascultaţi, dar pînă la urmă le spuneţi că altul decît ăsta, de pe lista asta, nu puteţi primi, şi îi arătă dîrz cu mîna albă, grăsuţă lista pe masa de santal... Pe urmă chemaţi, pe mîine, tot oraşul la o mare adunare pe Cîmpia Filaretului, ca să jure şi sfinţia-ta, şi guvernul, şi noi toţi... cu tot poporul... pe constituţie.

Dar acum Neofit e întărîtat de-a binelea. I se pare culmea necuviinţei ca acest negustor neruşinat să-i arate lui,

în amănunte, ce trebuie să facă, de parcă ar fi doar momîia lui.

— Iei lucrurile prea repede, domnule Pavlicioni.

Bancherul îl priveşte dîrz, aprig.

— E singura cale, părinte, nu uita că nu mai poate fi întoarcere la boieri. Şi se înclină adînc, nu fără un soi de ascunsă batjocură.

Mitropolitul rămîne în picioare, iritat. State Dobrovici, căruia îi păru că nu-i sărutase destul mîna la venire, se repede şi i-o ia aproape cu sila, lipindu-şi fruntea de ea. Hagi Curţi îi sărută şi el mîna, pe cînd Neofit e cu gîndul aiurea.

Delegaţia de negustori coboară pe subt clopotniţa Mitropoliei, sporovăind însufleţit, scormonind întîmplarea. Hagi Curţi duce o mînă de copil nevinovat spre obrazul său smolit, uitînd de toată stăruitoarea cucernicie din odaia împodobită ca un
paraclis.

— Mie popa ăsta nu mi-a prea plăcut... Dacă el acuma cheamă pe boieri să facă împreună cu ei guvernul ? Iar cu lista noastră, vorba aia...

Pavlicioni se opreşte din mers, îl măsoară cu privirea, ad- mirîndu-1 el de data asta, îi întregeşte vorba cu un iz ma-chiavelic :

Chiar aşa are de gînd să facă... Numai că nici noi nu sîntem proşti... Uite, noi doi rămînem aci, pe deâl, pe laviţa asta a clopotului celui mare... să vedem ce se întîmplă pe aici...La nevoie tragem clopotul să vuiască tot oraşul. Dumneata, State, ia-ţi tabacii şi alergaţi apoi în toate părţile... într-un ceas să fiţi aci cu două mii de oameni. Să vază popa că noi nu glumim.

Neofit trece printr-un lung şir de camere, care se leagă una de alta, ca nişte mari cutii cu giuvaericale. Toate au pe jos covoare moi, unele şi strane de stejar negru. Candele se află în tot locul. în fund sînt şi două saloane cu mobilă de mahon, cu canapele aşezate în colţuri. Aici sînt adunaţi, poftiţi încă de aseară, boierii mari ai ţării, m frunte cu Odobescu. Rosetti nu ştie nimic de această adunare, cum se pare că nu ştia nimic, el, ministru al Poliţiei, de fuga lui Bibescu.

Toţi aşteptau să se întoarcă Neofit cu oarecare curiozitate, nebănuind ce ar fi putut să fie. Sînt cam miraţi de lunga aş- treptare, dar mai ales cu totul surprinşi cînd îl văd venind abătut. S-a aşezat îngîrădurat într-un fotoliu, care reproduce celelalte scaune de stil, dar la o scară de jilţ.

— Va fi greu... foarte greu... Aflaţi că s-a ridicat şi negustorimea... Şi e împotriva noastră.

Dar Odobescu e dîrz. Clocoteşte de mînie. E îmbrăcat fără zorzoane, într-un mundir cu epoleţii înguşti, cu şapcă în loc de coif.

— îi mătur... îi mătur pe toţi! se înfurie numai la gîndul că nişte negustori ar putea îndrăzni să-î stea în cale. E bolnav de autoritate. îl scoate din sărite tot ce nu e supunere. îi calc în picioare, părinte, auzi ? îi calc în picioare pe brînzarii âştia.

— Nu va fi atît de uşor cum crezi, polcovnice. Ba mă tem că va fi greu, va fi greu de tot.

în timpul acesta se auzi grav, prea plin, clopotul cel mare, zguduind ferestrele.

Lucrurile s-au întîmplat aşa cum le-a pus la cale Pavlicioni. Dar întocmai. Cam într-o oră, au fost pe Dealu Mitropoliei ca la trei mii de oameni. în curtea îngustă nu puteai arunca un ac, dar erau stup şi la poalele dealului. Cînd mitropolitul veni la fereastră, cu Odobescu alături, să vestească un guvern al boierilor, abia scăpară de huiduieli.

Nu erau puţini cei din mulţimea înfierbântată care învîr- teau bîte şi topoare pe deasupra capetelor. Printre cei care răcneau mai tare, de băgau spaimă în boierii care apăruseră şi ei la o fereastră mai din fund, era Ulumeanu, ieşit ca un biruitor de la închisoare. Stătea cu spatele spre fereastră şi, învîrtind un steag tricolor într-o mînă, iar în cealaltă o măciucă ghintuită, îndemna şi oamenii să strige. îl chemaseră din cea dintîi clipă oamenii lui Pavlicioni. Cînd îl văzu Tudor Fărşerotu, care de cum auzise clopotul

Mitropoliei, urmat apoi de al tuturor bisericilor, pornise şi el de la Obor, fără măcar să ştie despre ce e vorba, dar socotind că e o chemare a revoluţiei şi ţinuse să fie printre cei dintîi, văzu negru înaintea ochilor şi vru să plece numaidecît acasă.

Îl opri cu multă greutate popa Dumitru.

La început, mitropolitul se încăpăţînă şi încercă să facă un guvern al boierilor, pe care mulţimea nu-1 primi. Atunci el spuse că dacă nu mai este ascultat, îşi va isca pe loc paretisul, demisia din scaunul mitropolitan. Dar mulţimea tot nu se potolea şi urla mereu „... La mînăstire... la mînăstire..." Cînd văzu că nu se poate altfel, se hotărî să primească lista Înfăţişată de marii negustori în zorii zilei. Mulţimea ascultă în linişte lista pe care o citea secretarul mitropolitului, Zossima, şi, la sfîrşit, la un semn al lui Pavlicioni, Ulumeanu strigă un „ura" de-ar fi putut să spargă ferestrele palatului şi după el urlă şi lumea toată „ura". Primise guvernul, fără să se uite mai de- aproape, primise chiar pe mitropolitul pe care-1 huiduise atîta, ca preşedinte al guvernului provizoriu.

Acum mulţimea se împrăştia, veselă că a biruit, pe poalele colinei, ocolind palatul Bibescu, închis şi păzit de soldaţii lui Odobescu.

Atît de rău se speriaseră boierii din salonul din lund, cei care priveau de la ferestrele dosnice, că unul dintre ei, beizadea Grigore Ghica, cel de al patrulea fiu al lui Grigore Ghica-vo- ievod, îndată, după amiază, pe o ploaie grozavă, şi-a luat copiii şi nevasta şi cu opt cai la butcă şi alţi opt de schimb, aduşi de slujitorii călări, a plecat la moşia cumnatului lui, la Cor- neşti, subt deal, ca să fie mai aproape de graniţă. De acolo a
scris fratelui său cel mai mic, Mitică, plecat şi el la moşie, deşi era socotit un progresist. Pe urmă s-a aflat că începuse să sufere mult de piciorul drept.

„Cornejti
Mon cher frere

Am primit scrisoarea ta fi am văzut cele ce îmi scrii. M-am bucurat de faptul tă judeci despre lucruri ca oricare om cu minte. Am avut mare supărare că te-am văzut în adunările acestor nebuni...

Celelalte este de prisos să ţi le descriu, pentru că pînă acum trebuie să le fi ştiind, şi despre aceea că Bibescu a fugit; atîta numai îţi spun că alaltăieri puţin a lipsit de nu ne-a omorît la mitropolitul. Eu am asistat de la fereastra din odăile din fund ale mitropolitului... îmi spui că Bibescu va da socoteală lui Dumnezeu. Ai mare dreptate. Ieri am venit aici cu Cornescu şi cu familia mea şi astăzi nădăjduiesc să plec cu copiii mei la Breaza şi acolo voi sta şi voi vedea ce faţă vor lua lucrurile. Mi-a părut rău cînd* am auzit că eşti cu totul

neputincios şi că ai încă* le germe de la maladie [10] ; dar a *uz că şi în Braşov a început holera. Păzeşte-ie, pentru numele lui Dumnezeu! Te sărut dulce şi sînt cel mai iubit frate.
Gr. Ghica"

Puse nisip fin pe paginile scrise şi le închise într-un plic gros. Picură deasupra ceară roşie aprinsă şi trînti pe ea sigiliul său cu blazon. Rămase apoi pe gînduri, întrebîndu-se dacă nu ar fi mai bine să trimită caleaşca să-1 ia şi pe frate-său de la moşie, aşa bolnav, ca oricum să plece împreună la Braşov. Dar nu-1 prea trăgea inima de cînd auzise că şi acolo bîntuie holera, înspre munte cerul se însenina treptat şi pădurile negre abu-

O cotitură în revoluţie

Fiindcă se culcase după răsăritul soarelui, Bălcescu dormi pînă aproape de prînz şi se trezi numai cînd trecu Arăpilă să-I ia ca să meargă, numaidecît, la Palatul Administrativ, fiindcă fugise Bibescu şi se alcătuise un guvern provizoriu.

Nu pricepea, nu-i venea să creadă. Sări de pe sofa, arun- cînd peste cămaşa albă şi lungă anteriul-halat.

— Ce guvern ? Cine l-a numit... ?

— Nu ştiu cine l-a numit... Dar avem un guvern provizoriu... Şi fără să ştim noi nimic, care, oricum, sîntem Comitetul executiv al mişcării revoluţionare. Halal comitet... Hai, îmbra- că-te mai repede. Trecu în sufrageria de alături ca să-1 lase să se spele la ligheanul cel mare de pe masa de brad acoperită cu muşama albă, deasupra căreia era oglinda cu chenar tot alb. Peste cîteva minute Arăpilă intră iar.

— Eşti gata ? Şi ca să-1 vadă mai repede îmbrăcat îi înnodă el legătura la gît.

Ulițele, şi mai ales Podul Mogoşoaiei, erau pline de lume, aţiţată de fuga lui Bibescu. Curtea palatului, mărginită cu borne legate cu lanţuri, era şi ea plină de curioşi. îşi făcură cu greu loc pe scară spre sala mare de sus, unde li se spusese că vor fi de acum înainte şedinţele guvernului.

Aci Rosetti se dovedi bine informat şi le povesti totul.

— Bine, dar guvernul ăsta... cine l-a numit ? întrebă întă- rîtat Arăpilă.

— Nu ştiu... poporul, răspunse, parcă nedumerit şi el, cel
întrebat.

— Cum nu ştii, doar eşti şeful, ministrul Poliţiei într-un minister revoluţionar ?!

Mai tîrziu aflară de la Costache Filipescu că şeful Poliţiei alergase şi el în Dealu Mitropoliei; dar numai ca să potolească lumea, să o împiedice să maltrateze pe boieri.

— E *„brouillon"* rău, frate Nicule, mîrîi Arăpilă.

10 **Sămînţa, microbul bolii (fr.).-**

— Ţi-am spus că e cam *„brouillon",* ridică Bălcescu braţele ca un arhimandrit.

— Cum este cu putinţă ca membrii guvernului să nu afle decît după douăzeci şi patru de ore de abdicarea domnitorului şi de propria lor dimisie ? Ce s-a întîmplat în timpul acesta ?

Odobescu intră zornăind pintenii, cu un aer plictisit, şi le arătă scrisoarea de abdicare.

— Mi-au trimis-o de la Spătărie, şi am găsit-o acasă azi- noapte, cînd m-am întors de la vînătoare.

Omul minţea. Nu i-o trimiseseră de la Spătărie.

Nicolae Golescu vrea să-i ia din mînă hîrtia ca s-o citească, dar cu un gest autoritar Odobescu îi făcu semn că o citeşte el.

„Noi Gheorghe Dimitrie Bibescu, cu mila lui Dumnezeu, Domn Stăpînitor a toată Ţara Românească Către Sfatul Miniştrilor
Fiindcă simţ că puterile-mi nu sînt potrivite cu cererile celor de astăzi împrejurări şi spre a nu mă bate vreodată cugetul că am primejduit soarta ţării, ţiind cîrma oblăduirii mai mult decît putinţa mă iartă, o încredinţez în mîinile dumneavoastră şi intru iarăşi în viaţa privată cu acea mulţumire ce aduce o conştiinţă
Bucureşti,
Gheorghe Dimitrie Bibescu"

>— Ce dată are ? întrebă Bălcescu.

— E fără dată, numai „Bucureşti". Atît ! precizează Odobescu.

— Trebuie adus numaidecît înapoi în Bucureşti, izbucneşte furios Arăpilă. Asta seamănă cu o fugă.

Colonelul scoate un ceasornic mare cu multe capace bătute cu briliante, se uită la el şi apoi silabiseşte batjocoritor :

—■ Va fi foarte greu. La ora asta cred că a şi trecut graniţa împreună cu toată familia lui şi cu văru-său, polcovnicul Bibescu... A plecat de asemeni cu ei şi doctorul Mayer.

Bălcescu e mereu uimit; jocul atîtor necunoscute îi dă un fel de ameţeală.

— Cu ce paşaport ? Cum o să poată trece graniţa fără acturi acum cînd e, cum spune el, „intrat iarăşi în viaţa privată" ?

Odobescu spune cu o seriozitate cazonă :

— Are un paşaport în regulă, eliberat de fostul ministru al Poliţiei, colegul nostru Costache A. Rosetti.

Rosetti se întoarce, privind cam buimac în toate părţile :

— Eu am semnat paşaportul ? Nu-mi aduc aminte.

— Chiar dumneata... sîmbătă... pe numele căpitan Gheorghe şi soţii... Căpitan Gheorghe... Bibescu, adică. Aşa au înţeles desigur cei de la graniţă.

— A, da... căpitan Gheorghe ? Căpitan Gheorghe zici ? Şi se întoarce nevinovat în stînga şi în dreapta cu un zîmbet mai mult amuzat, care avea aerul să spună : „Căpitan Gheorghe... *c'eşt drâle, n'est-ce pas ?* după cum îi era obiceiul. Mai tîrziu se va crea legenda ca l-a şi întovărăşit pînă la barieră şi chiar că el, şeful Poliţiei, a fost aclamat pe loc de popor pentru acest gest.

Bălcescu vede de la fereastră pe Neofit coborînd din careta lui cu şase cai. La invitaţia mitropolitului se deschide numaidecît un soi de şedinţă a foştilor miniştri. Neofit se ridică foarte ceremonios şi priveşte un timp, ca să se facă linişte, înainte de a lua cuvîntul. Toţi îl ascultă în picioare. E uscat şi slab, cu o barbă nu prea lungă, rară şi ascuţită, bine deosebită de mustaţă. Are fruntea mică, încreţită. Peste giubeaua de atlaz negru, cu mîneci foarte largi, poartă pe piept patru mari decoraţii înstelate. Un cordon mare la gît, de care atîrnă crucea bătută cu briliante. Camilafca neagră, care cade de la culion pe umeri cu marginile brodate cu aur, îi face capul şi mai mic. Cîrja, aproape cît el, are ca mîner două capete de cîini cu gîturi lungi, întoarse ca un opt culcat. Între capetele cîinilor e o cruce cu rubine şi smaralde. A ţinut să vie şi cu cîrja mitropolitană ca 'să corespundă demnităţii de păstor al ţării. A început să vorbească, încet, cu voce scăzută :

— După cum ştiţi, fostul domnitor Gheorghe Bibescu a abdicat.

Se întoarse către Voinescu II şi îi ceru să citească scrisoarea de abdicare a lui Bibescu, pe care o ascultară toţi în linişte.

Apoi luă din nou cuvîntul :

— Aşadar, văzînd greaua sarcină care ne revine în aceste clipe grele, cerînd lui Dumnezeu îndurare şi gînd îndrumător, sfătuindu-mă şi cu acei oameni înţelepţi ai naţiei, pe care i-am putut găsi într-o împrejurare atît de grabnică şi plină de primejdii, am constituit un Guvern vremelnicesc ca să ia în mînă conducerea ţării, cît şi un minister ca să se ocupe de trebile statului. Domnul maior Voinescu II, noul secretar al statului, va citi lista membrilor guvernului şi a miniştrilor.

Voinescu II, înalt, frumos, cu faţa lui bălană mare şi de- săvîrşit ovală, cu mustaţa scurtă mătăsoasă, cu părul despărţit printr-o cărare în stînga şi întors cu cîrlionţi peste urechi, citeşte sonor lista Guvernului vremelnicesc :

„înalt preasfinţia-Sa mitropolitul Neofit, preşedinte.

Ion Eliade, Ştefan. Golescu, Tell, Gheorghe Magheru şi Hagi Curţi, membri.

Secretari ai Guvernului vretnelmcesc: Costache A. Rosetti, Nicolae Bălcescu, Alexatzdru G. Golescu, Ion C. Brătianu.

Ministerul vremelnicesc :
Nicolae Golescu, la Departamentul celor din Lăuntru,
Ion Cîmpineanu, la Departamentul Dreptăţii,
Ion Voinescu II, secretar de stat,
Costache N. Filipescu, la Finanţe,
Gheorghe Niţescu, obştescul controlor,
Colonel Ion Odobescu, la Război,
Ion Eliade, la Credinţă şi Instrucţia Publică."

Cei de faţă ascultară citirea listei liniştiţi, schimbînd doar priviri de nedumerire între ei, apoi mitropolitul luă din nou cuvîntul:

— Mîine, 15 iunie, Guvernul vremelnicesc, secretarii şi miniştrii vor depune jurămînt pe constituţie, în faţa poporului, pe eîmpia de subt Dealu Filaretului. Poporul va fi chemat, să jure şi el de asemeni pe constituţie... Crez că este bine ca să ia cuvîntul, din partea guvernului, domnul Ion Cîmpineanu, cîre este cunoscut ca un bun vorbitor.

Aci se auzîră unele murmure şi el înţelese că nu se poate.

— Foarte bine, atunci spuneţi dumneavoastră cine e mai potrivit.

Arăpilă se gîndise să propuie pe Bălcescu, dar ştia că acesta nu primeşte să vorbească niciodată de la o tribună, în faţa mulţimii, în aer liber. Vocea lui voalată, dar atît de pătrunzătoare într-o singură încăpere, nu are puterea cerută pentru cu- vîntările în aer liber. Din pricina asta, deşi vorbea cu o adîncă înţelegere despre rolul maselor în istorie, refuzînd să ţie discursuri la adunări, nu avea asupra lor o influenţă imediată, ei una tîrzie, fapt de care el îşi dădea seama, spunînd că preferă o asemenea influenţă şi deci, preciza, o popularitate adevărată şi durabilă.

Pînă la urmă se conveni să vorbească Voinescu II. Şedinţa se sfîrşi şi începură convorbirile libere. Rosetti şi Brătianu, după ce se sfătuiră între ei, declarară că ei nu primesc să intre în guvern ca secretari. Fu o lungă discuţie în care Nicolae Golescu le aminti că membrii conducerii revoluţionare au jurat, înainte de a începe acţiunea, că nimeni nu se va retrage înainte ca sarcina să fie dusă la bun sfîrşit.

Către prînz se despărţiră, după ce Nicolae Golescu fu însărcinat să organizeze adunarea populară de a doua zi.

Jocul de şah

întors pe la trei după-amiază de la şedinţa guvernului, după ce a luat masa, Bălcescu s-a trîntit îmbrăcat pe sofa şi n-a mai ieşit de la el de acasă din mahalaua Visarionului. Nu

ştie deocamdată ce hotărîre să ia. Pe la opt seara, a venit să-l caute Arăpilă, căruia îi lăsase vorbă să treacă pe la el. E încă lumină, dar stau cu pardesiile pe umeri, căci după-amiază a plouat rău.

Acum joacă şah amîndoi, subt nucul din stînga casei, la masa cu picioarele bătute în pămînt. Tiţa a aşternut pe ea o faţă de brocart arămiu. Le aduce aşa, înainte de masă, pe o tavă, două farfurii cu îngheţată de fragi şi două cafele. Tabla de şah e mare, din lemn de abanos, cu incrustaţii albe, iar figurile sînt bogat lucrate din fildeş. E un dar primit de Zinca Bălcescu anume pentru Nicu al ei, de Ia o mare boieroaică, pe care o vindecase de o boală de ochi.

Alecu Golescu mută scurt tura de fildeş, care mîngîia degetele, dar se vede că nu-i e gîndul la joc :

— Aşadar, n-a trecut nici o săptămînă şi revoluţia noastră a şi făcut o cotitură... Nu mai e ceea ce a fost.

Bălcescu, care joacă cu negrele, după ce a mutat şi el, îl priveşte destul de ironic :

— Drept să-ţi spui, aşta nu mi se pare numai o cotitură... Mi-e teamă de mai rău... Comitetul cu puteri discreţionare ai „Frăţiei" este scos din guvern... înţelegi ? Se încruntă şi se trudeşte să nu se mai gîndească decît la joc.

Alecu Golescu, furios, trîntește nebunul de pe alb.

— Nu poate fi scos Bălcescu din guvern... Aşa... după patru zile... Nu poate fi zvîrlită „Frăţia", în patru zile, la coş.

Prietenul lui parcă nu a auzit; pare că e grozav de concentrat la joc. După un timp mută şi adaugă apoi, zîmbind cu privirea oblică, zeflemisitoare :

— Domnule, ne-am angajat să nu discutăm nimic înainte de a sfîrşi partida... Atunci, hai, mută ! Apoi rîde în voie, arătînd că totuşi auzise : Ei, uite că ne-au scos... Ne-au făcut secretari, şi pe mine, şi pe tine. Ba şi pe Rosetti şi Brătianu.

Arăpilă îl priveşte întrebător, încruntat. E pornit pe ceartă r

— Ai văzut că ei doi au refuzat... Rosetti a spus că după ce a fost ministru al Poliţiei, el nu înţelege să rămmă conţopist al guvernului. Trebuie să refuzăm şi noi... Auzi, secretari conţopişti !

Bălcescu tace încăpăţînat, apoi mută încet ţinînd cîtva timp calul între degete, cu mîna ridicată.

— Scumpe Arăpilă, eşti mat ! Aşa... Uite : şah ! Dar, hotărît, lui Alecu Golescu nu-i arde de şah şi Bălcescu încetează cu gluma : Ei, acum, putem vorbi şi îţi spui limpede : Ce face Rosetti, verbos şi *„brouillon"*, aşa cum ţi-am spus că e, nu mă interesează. Omul care a fost prin încrederea noastră ministru al Poliţiei într-un guvern revoluţionar şi n-a ştiut de fuga lui Bibescu, nici de alcătuirea noului guvern la

mitropolit acasă, făcîndu-ne pe toţi caraghioşi, s-a dovedit un agitator găunos. Âsta-i este felul; „nu e vina lui". Alecu Golescu rîse, căci aluzia la faimoasa poezie a lui Costache A. Rosetti i se păru potrivită, ...Dar chestia cu conţopiştii merită să o vedem mai de aproape. Tu ştii ce înseamnă conţopist ? Vine de la concepist... de la „a concepe". A concepe, înţelegi ? Ei, bine, de- aceea eu voi primi... Voi fi concepistul guvernului ; dacă nu pot fi altceva, primesc să fiu şi concepistul lor... Nu pot renunţa la luptă numai pentru că nu sînt ministru. Ar putea face mari prostii, dacă l-am lăsa de capul lor. De vom fi şi noi acolo, vor face poate mai puţine.

— Da, dar nu trebuie să primim ca secretari. Numai ca membri ai guvernului.

— Şi aşa mi-au creat reputaţia că sînt un ambiţios. Le e frică de „ambiţia mea nemăsurată", cum spunea Brătianu. Chiar el, înţelegi ? Vreau să le dau şi eu o lecţie de modestie tuturor.

— Alte mijloace ai fi avut ca membws al guvernului.

— Dacă nu s-a putut altfel, voi primi şi aşa. Pînă la toamnă. Atunci vom vedea multe, căci după întrunirea Constituantei, guvernul acesta va pleca, probabil.

Argumentul a fost, se vede, convingător, căci Alecu Golescu se înseninează, adică îşi arată dinţii albi în faţa lui de indian.

— Dacă tu primeşti, bineînţeles că primesc şi eu, chiar ca ajutor de conţopist.

— Atunci, hai să mai jucăm o partidă, asta serioasă.

— Hai... Dar întîi să-mi mănînc îngheţata.

Căci aşa cum e obiceiul aiurea, Golescu-Negru mănîncă îngheţata, perele şi pepenii înainte de masă.

Costache "Bălcescu, în jacheta neagră, cu pantalonii înguşti, cadrilaţi, ca un elegant de reputaţie, coborînd din birjă i-a văzut şi vine la ei. Aduce o ştire de mare interes.

— Cei de la Craiova nu pot ajunge mîine dimineaţă la Bucureşti. S-au lăsat greu... Nu voiau să vie în capitală... în sfîrşit au plecat. Abia sînt pe la Piteşti... Au trimis ştafetă că rămîn acolo la noapte. Mîine seară dorm la Ghergani, la conacul lui Ion Ghica. Vor să poată intra la o oră potrivită, poi- mîine de dimineaţa, în Bucureşti, unde li se pregăteşte o mare primire.

— Uite ce ştiri interesante pot afla din oraş secretarii guvernului, îi spuse acrişor Nicu Bălcescu lui Arăpilă.

— Şi-o să mai aflăm, Nicule... O să mai aflăm.

Sevastiţa, care nu vrusese să vie atîta vreme cît îi ştia împreună numai pe cei doi, veni acum să-i întrebe dacă au

isprăvit partida şi dacă se poate pune masa. îi întrebă dacă vor să mănînce înăuntru sau afară şi ei arătară că le-ar place să mî- nînce cu toate că e puţin cam răcoare subt nuc. Singură vede acum de gospodăria din Bucureşti, căci Zinca a plecat la Bal- ceşti, ca să fie acolo la prăşitul porumbului, şi poate, dacă ţin tot aşa căldurile, să înceapă şi secerişul puţinelor pogoane de grîu. în timp ce Pâraschiva aşază faţa de masă şi aduce tacî- murile, Costache le mai spune şi alte noutăţi. El e socotit de revoluţionari ca specialist, fiindcă a fost calemgiu la Vistierie şi de aceea Costache Kretzulescu, prezidentul magistratului Bucureşti, 1-a luat la controlul Vistieriei orăşeneşti, unde se pare că are foarte mult de lucru. Poartă mereu faimosul lui baston cu măciucă de argint şi e şi acum pieptănat fără greş, cu bucle mari, cu toate că stă ziua întreagă la slujbă. Se vede că are ambiţia să dovedească ce poate.

în timp ce li se pusese pe masă o omletă cu ciuperci, Costache le spuse despre o convorbire de la Spătărie, pe care a aflat-o de la Fărcăşanu :

— El spunea că un colonel şi-ar fi exprimat la Spătărie temerea că Bibescu ar putea fi oprit de autorităţile din Cîmpu- lung... „Cum o să-1 oprească ? a întrebat mirat Odobescu. Cum să se poată atinge cineva de un domnitor constituţional care vine să-şi vadă familia, trimisă de atîta vreme la Cîmpulung ? Are cu el o escortă dată de mine şi comandată de un căpitan, care are poruncă să nu lase pe nimeni să se apropie de vodă." „Totuşi, a spus colonelul, dacă vine cumva cineva de la Bucureşti să le dea de ştire că nu mai e domnitor ? Atunci s-ar putea să-1 aresteze şi pe el la graniţă, ca pe Ludovic al XVI-lea la Varennes„Nici o grijă, a spus Odobescu, fostul domnitor are o zi înainte între Bucureşti şi Cîmpulung. Totul e calculat."

Arăpilă e de aceeaşi părere cu Odobescu, numai că mai e şi furios pe deasupra.

— Au combinat bine lucrurile... L-au găsit împrejurările cu familia la Cîmpulung şi l-au nimerit şi cu Rosetti ministru al Poliţiei... Consultă atent un ceas de buzunar mare, cu capacele de aur înflorit, dar al colegilor săi de şcoală de la Geneva, şi constată răspicat: La ceasul ăsta a trecut de mult graniţa.

Vor afla a doua zi că, la ceasul acela, Bibescu şi familia lui nu trecuseră încă graniţa şi vor afla şi amănunte despre această fugă. Bibescu a sosit la Cîmpulung luni, înainte de amiază. Era îmbrăcat în surtuc cafeniu, cu joben păros şi avînd în piept o mare cocardă tricoloră. A chemat numaidecît autorităţile şi pe boierii locului, ca şi pe cei fugiţi din Bucureşti de mai înainte de frica holerei şi a răscoalei. I-a

înştiinţat pe toţi că a semnat constituţia şi că a abdicat. Pe urmă le-a arătat că trece în Austria. Căpitanul de escortă Gheorghe Rucăreanu şi secretarul cîrmuirii Mihalache Predescu au alergat să facă rost de încă vreo două trăsuri, ca să se poată încărca şi calabalîcul de la Cîmpulung. Au pornit mai departe apoi toţi, Bibescu şi ai lui, văru-său, polcovnicul Bibescu, doctorul Mayer, subtcîrmui- torul, judecătorul şi deputatul judeţului. La Rueăr i-a apucat o ploaie de turna cu găleata şi au mas noaptea la popa Baştea. A doua zi, doamna Marica şi Bibescu au încălecat pe cai mici de munte, căci drumul pe deasupra Văii Ghimbavului şi de-a lungul Pietrei-Craiului era foarte rău. însoţitorii nu s-au oprit
ia graniţă, şi i-au dus pînă la Braşov. S-a întors numai escorta ostăşească.

în timp ce li se aducea un pui fript, pe care ea îl desfăcea şi îl punea în farfurii, Tiţa Bălcescu făcu observaţia că Bibescu este al treilea domnitor, după Ion Caragea în 1818 şi Alexandru Ghica în 1842, care fugea din scaunul domniei. Bălcescu adăugă şi pe Grigore Ghica-voievod, care fugise şi el, dar numai pînă la Cîmpina.

— Toţi domnitorii Ţării Româneşti începînd cu Caragea au fugit din scaunul domnesc speriaţi de moarte, afară de Alexandru Şuţu, care a murit pe cînd domnea, a fost ucis, pare-se.

Erau încă la masă, mîncau acum iar din îngheţata de fragi, făcută de Tiţa, cînd primiră de la Nicolae Golescu, printr-un lipcan, primele decrete ale Guvernului vremelnicesc, ca să le semneze şi el, ca şi Arăpilă, ca secretari ai guvernului.

Dădură unul dintre tacîmuri într-o parte şi citiră aplecaţi unul peste umărul altuia. Erau cele redactate de Bălcescu, dar erau refăcute, apoi aveau acum menţiunea Guvernului provizoriu, în loc de aceea a domnitorului. Le privesc amîndoi cutremuraţi de emoţie. Primele acte revoluţionare.

— Cînd acum cinci ani am înfiinţat «„Frăţia" cu Ghica şi cu Tell, în lipsa ta, care erai plecat din Bucureşti, în clipa în care am semnat statutele pe care le-am rupt apoi, nu ştiam că voi semna cu aceeaşi mînă, peste aceşti cinci ani numai, decretele revoluţiei... Asta e important, Arăpilă... Mîine mergem şi noi pe Cîmpia Libertăţii, cum zice Costache Rosetti că are s-o boteze. Strigăm şi noi, în orice colţişor ne-om găsi : „Trăiască constituţia ! "... Lasă supărarea. Poporul ăsta inimos care ne-a dat puterea lui merită să ne afle alături de el chiar şi mîine.

Semnară amîndoi foarte tulburaţi, ca secretari, decretele pe rînd.

Decretul Nr. 1

In numele poporului Român „Dreptate-Frăţie"

Guvernul vremelnicesc decretă :

Steagul naţional va avea trei colori : albastru, galben fi roşu. Deviza română, care va fi scrisă atît pe steaguri, cît fi pe monumentele şi decretele publice, se va compune de aceste două

cuvinte : „Dreptate-Frăţie" ...Dreptatea, această stea strălucitoare, care luminează omenirea şi o povăţuieşte în calea binelui, voieşte ca oamenii să fie mai întîi slobozi şi deopotrivă, şi frăţia, acest' sentiment străbun românesc, leagă inimile pentru obştescul folos.

Decretul Nr. 2

In numele poporului Român „Dreptate-Frăţie"

Guvernul vremelnicesc decretă :

Potrivit voinţei poporului, toate rangurile civile se desfiinţează pentru totdeauna... Nimeni, de acum înainte, nu va mai putea a-şi lua vreun rang, în nui un act public. Singura deosebire, ce va exista între Români, va fi aceea a virtuţilor şi a slujbelor către

Decretul Nr. 3

In numele poporului Român „Dreptate-Frăţie"

Guvernul provizoriu decretă :

Potrivit voinţei poporului, cenzura este desfiinţată pentru totdeauna. Orice Român are dreptul de a vorbi, a scrie şi a tipări slobod asupra tuturor lucrurilor ; se înţelege însă că întrebuinţarea acestei libertăţi nu implică abuzul ce ar putea face unii, defăimând viaţa privată a locuitorilor, sau invitînd poporul la nesupunere către legi şi guvern, abuzuri ce vor fi pedepsite de tribunalele competente.

Decretul Nr. 4

în numele poporului Român „Dreptate-Frăţie"

Guvernul provizoriu decretă :

Fiindcă naţia română, prin revoluţia de la 11, a manifestat dorinţa de a avea o Gvardie Naţională şi Guvernul vremelnicesc găsind că o astfel de instituţie este de neapărată trebuinţă, de a se întocmi numai de îndată, decretă formarea acestei Gvardii în toată ţara, cu a cărei organizaţie se însărcinează ministrul din Lăuntru şi tot deodată numeşte de comandant al Gvardiei din capitală pe colonelul Scarlat Kretzulescu.

Arăpilă se ridici ţinînd în mîna farfuria de sticla în cara fusese înghеţata de fragi.

— Am făcut treabă buna, frate— Meritäm încă o porţie de înghеţată de asta... E grozavă ! Eu mă duc să mi-o iau singur de la bucătărie. Am să-i spui Ţiţei să-ţi aducă şi ţie.

— Nu crez că o să ne mai dea, îi spuse Bălcescu. Ars ideile ei.

Ştia el ce spune. Tiţa lega simplu vorbele : bolnav, îngheţată, răceală...

— Tocmai de aia... mă duc să-mi iau singur... Vreau o porţie mare. Şi făcu palma căciulă deasupra farfuriei de sticlă, arătînd cît de mare să fie porţia. Lui Arăpilă îi plăcea grozav îngheţata.

Pe cînd se întorcea cu farfuria de îngheţată de la bucătăria de,vară, care era într-o căsuţă în curte, în dreapta, ca şi nucul, dar dincolo de pajişte, mai în fund, Arăpilă îl văzu pe Bălcescu privind lung, încurcat un buchet de cel puţin treizeci de crini, cu lujere lungi, care aducea cu un snop de grîu, pe care feciorul trimis de Frusinica îl sprijinea să stea drept, pe scaunul pe care-1 rezemase.

— Ce-i cu florile astea ? întrebă speriat de proporţiile jerbei... Şi începu să rîdă nedumerit, mirat, arătîndu-şi dinţii puternici şi albi ca ai negrilor.

— Citeşte ! Şi Bălcescu îi întinse o scrisoare scrisă în franţuzeşte de eleva lui de la lecţiile de franceză, de subt acelaşi nuc, subt care se aflau azi.

„Scumpul, scumpul meu prieten...

Cum aş putea să-mi arăt recunoştinţa Şi Unde aş fi fost azi dacă nu ăi fi fost dumneata... ? într-o lume de răi şi poltroni, ai rămas acelaşi bărbat curajos, care ne dădea lecţii de istorie şi franceză subt nucul din grădină... Doamne, îmi tremură mîna scrîind aceasta... I-am spus pe vremuri lui Iancu Mânu că lîngă dumneata mă simt mai inteligentă. Azi cînd te admir pentru bărbăţia dumitale, aş spune că lîngă dumneata o femeie, fericita de ea, lîngă dumneata se simte şi ea curajoasă, are puterea să le arate celorlalţi dispreţul pe care ei îl merită.

Frusinica

Speriată şi acum că nu şi-a scris lecţia...

28?

Bălcescu mai rămase un timp pe gînduri, apoi îi spuse feciorului, cu un ton scurt, hotărît, că poate să plece.

Dar omul şovăi, încurcat:

—[1] A spus cuconiţa să aştept... ca poate daţi răspuns.

— Spune-i că-i mulţumesc foarte mult, îi spuse Bălcescu cu o afectare protocolară şi o privire rece.

Feciorul parcă tot nu ştia ce să facă ; se vede că Frusinica stăruise prea mult ca să aştepte răspunsul.

— Ţi-am spus că poţi să pleci... Spune-i cuconiţei dumitale că-i mulţumesc mult, foarte mult.

— Ciudat, mormăi Alecu, după ce feciorul închise portiţa de grilaj de şipci verzi.

— De ce ciudat ?... întrebă mirat prietenul său, care-şi plimba gînditor palmele peste tîmplele înalte.

Arăpilă şovăi cîtva timp, parcă ar fi căutat cuvintele... încurcat, învîrtea în mînă linguriţa de argint cu care tăia în felii îngheţata...

— Toată lumea ştie că ai iubit-o pe Frusinica. Mulţi cred că o mai iubeşti şi acum... Mi-a spus Mihăileanca, actriţa, că e în stare să jure că singurul om pe care-l iubeşte Frusinica eşti dumneata, domnule, şi... şL..

•— Şi... ? Ce şi ? întrebă Bălcescu întărîtat.

— Ei bine, credeam că n-ai uitat-o într-atît... ca să-i transmiţi mulţumirile acelea atît de obicinuite, rostite cu atîta nepăsare, adineauri.

— I-am mulţumit, ce vrei să fac mai mult ? De altfel nici nu-mi datorează cine ştie ce... După abdicarea lui Bibescu, nu mai poate fi vorba de nici un proces al atentatorilor... Nu ? Poci să-ţi spui că la ceasul ăsta li s-a dat drumul la toţi şi trebuie să fi sosit în Bucureşti chiar Peretz pe care l-au căutat atît... în ceea ce priveşte iubirea... ar fi multe de spus, dragul meu Arăpilă...

Prietenul cel negru clătină din cap :

— înţeleg, Luxiţa.

Şi pîndi să surprindă pe faţa lui Bălcescu vreun semn lămuritor, dar acesta, cu ochii umezi parcă mai mult din pricina acestei înserări noroase, încărcate de o ceaţă răcoroasă, ca după ploaie, întoarse capul, făcîndu-se că priveşte spre bolta de viţă de vie, cu frunzele cu picături pe ele, care ascundea masa de vederea celor de pe uliţă.

i

— Cu Lucica e altceva.

«— Pe ea o iubeşti ?

— Nu, n-o iubesc... Dar îţi spui, cu Lucica e altceva... Fe- tneia aceasta m-a iubit sacrificînd totul... Avem un copil.

— Atunci de ce n-o iubeşti măcar pe ea ? întreabă încurcat, uimit Arăpilă. îţi spui eu, totul e foarte ciudat.

Bălcescu mai rămase iar un răstimp pe gînduri, apoi vorbi cu o hotărîre la care prietenul nu se aştepta :

— Alecule, aş vrea a-ţi spune ceva, ce crez totuşi că ai să înţelegi... Ai să înţelegi poate mai mult decît m-a înţeles Bazil, cînd i-am scris anul trecut, după moartea Elenei Negri... Mi-a răspuns atunci foarte încurcat, cu fel de fel de ocoluri..j Despre frumuseţe, despre poezia vieţii, despre imboldul pe care-l dă iubirea înfăptuitorilor. în sfîrşit, nu m-a înţeles... A văzut în cele ce-i scriam fără îndoială doar vorbărie politică... Dar aş vrea ca tu să ştii că aceasta este convingerea mea adîncă. Iată cam ce-i scriam şi-ţi repet ţie azi:

...„Nenorociţi sînt acei ce concentrează toată puterea lor de-a iubi într-o dragoste intimă asupra unui obiect rar de găsit, iute trecător şi pieritoriu cînd îl găsim. Pentru ce să nu întoarcem dragostea noastră toată asupra unui obiect mare şi nepieritor ? Şi ce e mai mare pentru om decît ţara sa ? Să nu ne mai trudim dar, iubite Bazil, a alerga după fericirea intimă, o nălucire, ce tu nu vei mai putea găsi, ce eu n-am găsit niciodată şi pe care e multă vreme de cînd n-o mai caut. Să întoarcem ceea ce ne-a mai rămas din dragostea noastră, s-o întoarcem către ţara noastră. România va fi iubita noastră..."

Un porumbel alb, rătăcit se întoarse. în umbra umedă a înserării, fîlfîind, speriat peste casă, spre porumbarul de deasupra grajdului, din fundul curţii.

Gei doi bărbaţi, pătrunşi parcă de un alt fel de fior, tăcură îndelung, într-o uşoară încremenire.

Bălcescu rupse tăcerea cu un soi de oftat, aşa de uşor, de parcă ar fi fost în gînd :

— Viaţa este atît de scurtă, frate... înfricoşător de scurtă. Ar fi vrut să spună „viaţa mea", dar din gingăşie nu vru să aducă nici un vaier personal în această clipă, prinsă în înserarea liniştită şi umedă, ca într-o vecinicie prevestită.

Alecu Golescu înţelese precis la ce se gîndeşte şi vru să schiţeze un gest de protest. I se păru şi lui însă nepotrivită clipa.

Bălcescu se simţea stingherit. Pe de o parte se gîndea că

1n-ar fi trebuit să se citeze pe el însuşi, aidoma, dar pe de altă parte simţea, fără să-şi cerceteze mai îndeaproape dibuiala şi cuvintele potrivite, că dacă ar fi desprins din ţesutul ei viu, din scrisoarea către Alecsandri, propoziţia : „România va fi iubita noastră", repetînd-o fără legăturile ei din clipa în care fusese scrisă, ea ar fi început să devie cu adevărat o simplă propoziţie literară, mai mult sau mai puţin plăsmuită, aşa cum i se părea că o socotise de altfel şi prietenul său, poetul. O clipă îi păru rău că se lăsase iar mînat de apele, adînci la el, ale prieteniei, şi-şi mai arătase încă o dată gîndul, atît de lăuntric, că mai era încă pe vorbe roua caldă a simţirii lui arzătoare ; deşi nu fără să şovăie, ca şi atunci. Dar împrejurarea cu scrisoarea Frusinicăi şi faptul că Arăpilă era un prieten cu care nu putea vorbi decît cu inima deschisă, din străfund, dintr-un preaplin aproape că îl siliseră să repete ceea ce spusese atunci şi trăda adevărul întreg al vieţii lui, chiar dacă, formulat, acest adevăr „România va fi iubita noastră" ar fi părut cumva verbal, excesiv, de necrezut în abisurile lui. Neobicinuita putere de a iubi,, nemărginita patimă pe care o simţea în el şi care l-ar fi făcut să se dăruiască din toată fiinţa lui femeii iubite, era însă răsucită şi întoarsă de zăgazul morţii pe care şi-o ştia atît de apropiată, de neocolit, ca un perete pînă la cer. Ca să nu se piardă, ea se altoia pe făptura poporului român, căruia el vrea să i se dăruiască într-un chip tot atît de absolut, cum s-ar fi dăruit unei femei unice în viaţa lui, cum de puţine ori, şi numai unii oameni, se dăruiesc unei cauze şi se lasă cotropiţi de ea.

Trăind înfrigurat şi lacom de timp, aşa cum simţea el că trăieşte, iubind fără limită precum iubea, Bălcescu mergea nu numai pe firul de rădăcină al instinctului, aşa cum venea el din veacul veacurilor, dar înnoda aici şi toate fibrele cele de preţ ale făpturii lui de azi, adică laolaltă cu dragostea, încă şi setea arzătoare de a trăi cu orice preţ, deopotrivă cu raţiunea lui atît de lucidă, întreagă. Astfel, gîndul apăsător al morţii atît de apropiate, necruţătoare, de care era îmbibat ca de o umezeală rece şi întunecată, în joc să-1 abată şi să-1 paralizeze, îl îmboldea, stimulîndu-1 ca o otravă răscolitoare, exasperîndu-i funcţiile sufleteşti, hipertrofiindu-le parcă, întocmai cum o energie descătuşată din structura ei normală, dar numaidecît încătuşată iar" de puterea şi mai mare a raţiunii (care-i îngăduie să se dezlănţuie doar atît cît trebuie şi cum trebuie) aduce, astfel preschimbată, foloase nesfîrşit mai mari decît în forma ei obicinuită, dintîi. Ceea ce, în mic, e adevărat şi pentru altoi, ca şi pentru orice sămînţă care, pierind în actul rodirii, se înmulţeşte însutit.

În chipul acesta, oarecum monstruos, iubirea lui, care ar fi putut fi nemărginită, închinată unei femei unice, se prefăcea în iubire pătimaşă pentru poporul român întreg, iar setea lui de a trăi preschimba ceea ce îi era refuzat din pricina morţii apropiate într-o supravieţuire, într-o neasemuită trăire după moarte. Dar cum ar putea izbîndi pe

această cale ? Trebuie ca în acești patru-cinci ani cît mai are, pînă se va stinge cu totul, să trăiască și să înfăptuiască peste măsură cît pentru o viață întreaga, cît pentru trei vieți. Numai urmînd însă lumina minții se poate trăi intens așa cum arde încins focul, numai așa se poate viețui cît în trei vieți,..

Gîndurile acestea pe care le măcinase în felurite chipuri în lungile zile şi nopţi nedormite de la închisoare îi arătau că trebuie, neapărat, să scrie o operă care să fie vie şi peste un veac şi se cerea ca această operă să fie anume de istorie, ca să-1 şi ajute într-o activitate neîntreruptă, într-un şir de îndreptări, menite să schimbe făgaşul istoriei. Dar, nu numai atît. Ca să fie de preţ, ţinta acestor înfăptuiri trebuie să fie însăşi soarta poporului român. Şi încă nu era de ajuns. Pentru ca această îndreptare a răului adunat din veacuri să-şi merite numele şi să-i aducă o adevărată supravieţuire, ea trebuie legată negreşit de soarta întregii omeniri, se cădea să nu vie niciodată în contrazicere cu idealurile mari ale istoriei. Numai aceste ţeluri unele într-altele, şi laolaltă, puteau sl dea preţ unei lupte, să facă viaţa insului nepieritoare. Toate scăpărările minţii îi arătau că nici o fărîmitură din timpul rămas nu trebuie pierdută fără folos. De aici înfrigurarea şi graba pe care o punea el în tot ceea ce făcea, iritarea trecătoare pe care o stîrneau în el piedicile întîlnite sau ocolurile pe care era silit să le facă. Dar ştia limpede ce vrea. Numai biruind astfel împrejurările gîndea el că ar putea cîştiga o preţuire adevărată, vie şi peste o sută de ani, numai aşa ar dobîndi cinstirea posterităţii pentru părinţii care l-au născut (pentru mama lui îndeosebi, care îl sprijinea şi acum, făcînd sacrificii pentru ţelurile lui, în loc să o ajute el pe ea), pentru fraţii şi surorile lui (pentru Tiţa care nu trăieşte decît pentru el), poate şi pentru acel fiu care nici nu-i va purta numele.Numai aşa va creşte mîndria, peste timp, a celor ce vor locui pe uliţa pe care a copilărit el, a poporului întreg în mijlocul căruia şi-a plămădit fiinţa sufletească. Numai o astfel de viaţă va cinsti însuşi faptul de a fi om. Astfel, indefinit prefăcută, patima din el, care putea fi iadul sau raiul pe pămînt, devenea o floare eternă pe cerul istoriei.

Nu le gîndea toate acestea clar, cum se văd aici, căci erau gînduri dibuitoare de zi şi de noapte, care se înfruntau, se alegeau necontenit şi iar se începeţoşau, dar îi întovărăşeau mintea cu o drojdie tare. Din acest tumult lăuntric, ar fi vrut să-i spuie ceva, totuşi, prietenului său, dar nu i se ivi pe faţa mistuită de trăirea din el decît un zîmbet amar. Nu băgă de seamă nici trecerea zilei. Se întunecase de-a binelea cu toate că spre apus o geană tîrzie de lumină, de un albastru nou ivit, arăta că vremea va fi a doua zi frumoasă. Arăpilă, care de cîteva zile încerca să se obicinuiască să tragă dintr-o lulea, cît un degetar, de spumă de mare, se prefăcea că fumează adîncit, ca să nu-şi tulbure prietenul. îi întîlni într-un tîrziu surîsul obicinuit, din colţul stîng al gurii. Bălcescu, simţindu-se vinovat parcă, fiindcă impusese acest tăcut ocol al gîndurilor, ar fi vrut să se dezvinovăţească, dar iarăşi îşi pierdu încrederea chiar în cel mai bun prieten al lui... De ce să caute să-1 mai lămurească ? Oamenii chiar cînd sînt atît de apropiaţi se înţeleg nespus de greu... Nu va înţelege nici

Arăpilă mai mult decît Bazil... (2e înseamnă numele Maria, Maria Nicolaescu, de pildă, pentru altul decît pentru cel care o iubește cu o dragoste unică. Ce înseamnă numele de România pentru altul decît pentru el, care o iubea atît de cotropitor, cu prevederea peste timp cu care tremura el pentru soarta ei ? Doar un nume, la fel cu cel de Maria Niculescu, ori Maria Ionescu, un nume folosit de ceilalți cu rost și fără rost, care se ștergea ca o monedă dintre cele ce umblau prea mult, fără să se oprească, mereu schimbată pe altceva socotit mai bun, luată iar înapoi pentru scurt timp. Numai surorii lui, Țiței, poate să-i spună orice gînd lăuntric, fiindcă Tița este el însuși. Cît de bine 1-a înțeles ea cînd, acum cinci ani, el i-a spus, sfîșiat de mînie la închisoarea de la Dejurstfă, că despoții i-au. lăsat numai un ciot de viață, dar că îi va sili să plătească ceea ce i-au luat, ca pentru trei vieți. Și cît de înfiorată, și albă la față ca de ceară, 1-a privit ea atunci cînd i-a spus înfrigurat că nu mai doarme noaptea și face fel de fel de planuri, că ar vrea să mai trăiască încă zece ani, fncă zece numai, ca să răstoarne ca fierul unui plug putregaiul păturii conducătoare... Ar fi vrut... Ah, au și trecut cinci ani...

Alecu Golescu bănuia însă că mintea lui Bălcescu cutreiera în clipele astea meandrele îndoielii și ale morții și-1 lăsă în pace, așteptînd să se întoarcă în lume... Tresări cînd îl auzi rostind, parcă sfîșiat de durere, ca și cînd în gîndul lui s-ar fi luptat stihii :

— Și totuși..., totuși, Alecule, rai se pare de neînțeles că Lucica nu mi-a mai scris nimic de la nașterea copilului... Ce poci să crez ?

— Grijile copilului, ce vrei ?

— Aș fi vrut să știu chiar despre copil cîte ceva.

— Mă gîndesc, Nicule, uneori, că trebuie s-o înțelegi, așa cum e ea... Puțin mai în vîrstă decît tine, speriată că i se trece viața, ceea ce a dorit cu patimă a fost să aibă un copil... Și l-a dorit de la tine... Acum are acolo, la Budapesta, ceea ce a dorit din făptura ta.

— M-am gîndit și eu în ultimul timp că ar putea să fie așa... Nici nu mai poci să crez altceva.

Tița se apropia ținînd în mîna ridicată lampa cu globul ei alburiu iluminat pe dinlăuntru, care făcea un focar purtat cu cercuri concentrice de lumină tot mai slabă, și Bălcescu, cotropit încă de gîndurile lui, ca de niște valuri care se mai clatină și după-furtună, ar fi vrut să-i cadă în genunchi ca unei întruchipări. Ea văzu, rezemat de spătarul scaunului, uriașul buchet de crini... Puse lampa jos și privi o clipă înfiorată, apoi cercetătoare. Mîngîie o corolă albă, cu petalele ei întoarse, scrise cu fire aurii, albe ca niște degete de o frumusețe nepămîn- tească... O ameți dintr-o dată mireasma tare, crudă și pătrunzătoare.

Nu îndrăzni să întrebe de la cine sînt, deşi era curioasă să ştie. Nu era geloasă pe femeile care-l iubeau pe fratele ei... Dimpotrivă, ar fi vrut să-l ştie iubit de toate... Aşa iubit de femei se întregea chipul lui pentru ea... Dar voia ca el să nu iubească niciuna... Să nu-şi piardă timpul lui fără preţ cu ele.

— Mă duc să pui crinii aceştia în apă, ca să nu se ofilească... Şi apoi vi se aduce cafeaua.

Purta peste rochia lungă, de pînză mînăstirească nisipie* un şorţ albastru cu stele mici albe.

Frusinica fu foarte dezamăgită cînd află răspunsul atît de sărac în cuprins al lui Nicu. Se aşteptase ca el să fie tot atît de tulburat primind scrisoarea, pe cît fusese ea cînd o scrisese. Era, şi fusese totdeauna, convinsă că el o iubeşte, dar că e prea mîndru ca să mărturisească...

Se arăta, de azi de dimineaţă de cînd ieşise de la arest, din pricina zbuciumului prin care trecuse, furioasă pe toţi revoluţionarii. Îşi ieşea din sărite cînd i se vorbea despre «evoluţie. Făcea în gîndul ei excepţie numai pentru Bălcescu şi Aristia, pe care nu-i socotea ia fel cu ceilalţi.

Aristia fu şi el cumplit de supărat pe cei trei atentatori. Le trimise a doua zi o provocare la duel, „fiecăruia în parte şi tuturor laolaltă", pentru laşitatea de a se sluji de o persoana străină fără s-o întrebe, pentru ticăloşia de a implica, fără ştirea ei, o tînără fată într-o astfel de aventură care se putea sfîrşi rău.

Pe Cîmpia Libertăţii

Cu greu, birja în care se afla Nicu Bălcescu, Grigore Alexandrescu, Barbu şi Tiţa îşi face loc pe Podul Mogoşoaiei ca să treacă Dîmboviţa peste podul de piatră, la Mitropolie, şi de acolo, subt Dealu Filaretului. Din toate colţurile oraşului, pe toate podurile, pe toate ulişele, rîuri de bărbaţi, femei şi copii se îndreaptă spre locul de adunare. Nicolae Golescu a făcut bine lucrurile, Magistratul nu s-a lăsat mai pre jos, Agia la fel. Acuma s-au mişcat la glasul mitropolitului, dar fără voia din adînc a lui, şi toţi preoţii din capitală, care umplu unele ulişe, căci merg în pîlcuri.

Clopotul cel mare zguduind văzduhul şi toate celelalte au sunat din zori. Dimineaţa e frumoasă, parcă umedă, cu mulţi nori albicioşi, cu un început de zăpuşeală.

Negustorii au închis prăvăliile şi se îndreaptă şi ei, îna- buşindu-se de zăduf în anteriile lor şi în lebadelele îmblănite, pe căldura asta, venită după ploaia de ieri, care a presărat drumurile cu băltoace, dar ameninţă cu o zi toropitoare. Cînd să treacă de Mitropolie, birja a trebuit să se oprească înapoia unui şir întreg de trăsuri şi carete, căci toată ulişa e acum prinsă de o lungă coloană de săteni care vin dinspre Domneşti, Clinceni şi Slobozia Nouă. Abia către prînz pot răzbate. Acum înaintează şi ei, mai mult împinşi din urmă,

căci uliţele bucureştene sînt înguste şi întortocheate. Chiar în trăsura din faţa lor e Ana Ipătescu, cu soţul şi cu cumnatul ei. Leagă cît de cît un capăt de convorbire cu cei din birjă.

Mai în urmă în trăsura pompierilor sînt îngrămădiţi vreo cinci inşi : Axente Sever, Deivos, Scarlat Turnavitu, fratele lui mai mare, Demostene Turnavitu, fost parucic, şi Vasile Maiorescu, care sta pe capră, lîngă soldatul care mînă caii. Zăgănescu şi sublocotenentul Dănescu sînt, cu compania de pompieri după ei, mult înainte. Sînt veseli şi gălăgioşi şi toată lumea de pe la ferestre şi de pe margine se uită la ei. Mergeau aşa salutîndu-se ceremonios cu prietenii. Deodată Scarlat Turnavitu îngheţă. De la o răspîntie intrase în şir, numaidecît după trăsura lor, brişcă lui Tase chiristigiul, în care se puseseră două leagăne cu perne de muşama. În faţă şedea chiristigiul, care mîna caii mari roibi, şi alături de el, Tudor Färşerotu ; în spate erau popa Dumitru cu preoteasa Stana, iar între ei, Tincuţa, care vrusese să vadă şi ea depunerea jură- mîntului pe constituţie. Era într-o rochie care-i pornea de subt piepţi şi se înfoia apoi, cu păml negru tras spre tîmple, despărţit printr-o cărare subţire în două cozi, strîns împletite, ce-i cădeau pe spate. Preoteasa Stana, într-o fermenuţă de mătase verde peste rochie, avea capul înfăşurat într-un tulpan alb, cu un capăt zvîrlit înapoi pe umărul stîng, iar celălalt în jos. Părea atît de tînără, că nu i-ai fi dat cei trei - zeci şi şase de ani pe care-i avea.

Scarlat Turnavitu îşi sucise gîtul tot întorcînd capul s- o vadă mai bine pe Tincuţa, care-1 privea cu o bucurie înspăi- mîntată, să nu o descopere cumva tată-su atît de fericită. Slava zilei atît de însorite, era şi slava tăcută a dragostei lor.

— Frumoasă fată are popa Dumitru, îl auzi Scarlat pe Vasile Maiorescu, şi în clipa aceea simţi mai întîi un fior de spaimă care se prefăcu într-o clipă într-un fior de mîndrie.

Nimeni nu ştia minunata lui taină. Dar numaidecît se strînse, jignit, în el însuşi, căci auzi răspunsul lui Deivos :

— O fi frumoasă, nu zic... Da' nici preoteasa nu-i de lepădat! Of... Of... Ce i-aş mai pupa benghiul de pe buză. Doamne, Doamne !

„Ofiţeroii ăştia sînt tot ofiţeroi, orice-ar face, îşi spuse în gînd cu obidă Scarlat Turnavitu. Îţi vine să-i dai dracului."

Subt coloanele albe ale fîntînii Filaretului, de ieri pînă azi arhitectul Melic a făcut, acolo unde începe cîmpia, o poartă în stil neogotic, înaltă cît o biserică şi cu trei intrări: pentru trăsuri în mijloc şi pentru cei ce merg pe jos două ar- cade laterale. E toată împodobită cu ghirlande de verdeaţă şi cu steaguri tricolore. Tribuna s-a făcut pe o podea mai înaltă, iar la cele patru colţuri ale ei s-au pus stîlpi înghirlandaţi, care sînt legaţi între ei cu frînghii din cîte trei fire, roşu, galben, albastru, împletite, ca să nu năvălească mulţimea peste vorbitori şi peste cei care vor oficia.

Pe masa acoperită cu o năframă albă, doi diaconi stră- juiesc încă din vreme crucea de argint bătută în rubine şi

diamante, adusă de la Mitropolie, un vas alb de faianţă şi zece sfeşnice de argint cu lumînări groase. în stînga tribunei e o raclă cu moaştele sfîntului Dimitrie Basarabov. Mulţimea nesfîrşită este ţinută mai departe cu cordoane de soldaţi şi . de volintiri din Gvardia Naţională, care şi-au luat, mîndri, asupra lor paza. La cele patru colţuri ale locului de adunare e cîte un tun, cu tunarii săi, aşezaţi după regulile ostăşeşti.

Poporul nu putea să ştie ce se întîmplă pe dedesubt, de vreme ce nimeni nu îi dădea la o parte vălul de deasupra. El a fost chemat alaltăieri dimineaţa, în zori, la Mitropolie, ca să împiedice un guvern al boierilor şi a făcut lucrurile bine că abia au scăpat, fugind pe din dos, boierii care veniseră la chemarea mitropolitului. Acest popor încă mai avea încredere în mitropolit şi în guvernul. revoluţionar. Venise din zori că, după vorba din teatru, de atunci, parcă se desfundaseră mahalalele. Nu avea de unde să ştie că „Frăţia" de care nu auziseră toţi, fusese scoasă din guvern, că Bălcescu nu mai era acum secretarul statului, ci numai secretar al guvernului.

Ca să mai treacă timpul, fuseseră aduşi şi lăutari. Dintre carele breslelor, care aveau să treacă prin faţa tribunei, fusese
lăsat să intre deocamdată numai echipajul cu patru cai al tipografiei lui Rosetti şi Winterhalter. In carul împodobit cu ghirlande şi steaguri era un teasc al tipografiei care tipărea pe loc, subt ochii fermecaţi ai mulţimii, pe foi volante, p poezie ocazională. Două fete frumoase, în costum naţional, azvîrleau foile în mulţime, pe măsură ce se tipăreau ***Junie 11, 1848***

Ce glas măreţ răsună ? Văz, poporul s-adună, Prin sfînta libertate Se simte fericit, Şi toţi se string în braţe, Căci toţi s-au înfrăţit.
Cenzura se goneşte, Tiparul dobîndeşte Dorita-i libertate, Ce e viaţa sa. Cu ea numai trăieşte, Cu ea va prospera."

S-au strecurat, de te miri cum au izbutit, şi vînzătorii de bragă răcoritoare, de dulciuri cu apă rece. Li se dă voie să se împrospăteze de la fîntîna cea mare, de subt deal.

în stînga tribunei vorbitorilor s-a făcut o alta, cu trepte mai înalte, dar neacoperită. E împodobită şi ea cu steaguri tricolore şi cu ghirlande. Aci fu poftit Bălcescu şi ai lui. Mai erau acolo; cînd sosiră ei, şi alţi cîţiva membri ai guvernului şi ai ministerului, cum şi un mare număr de preoţi şi de fruntaşi ai revoluţiei.

în aşteptare, Rosetti se dusese în carul tipografiei, unde se afla asociatul lui, Winterhalter, ajutînd fetele să împartă foile, glumind cu cei de faţă. Pe urmă s-a trezit ţinînd o înflăcărată cuvîntare, de acolo, din car.

Pe la douăsprezece a venit şi a trecut pe subt poarta de triumf, în trapul mic al cailor, un lung alai cu trompete. în frunte era jumătate din escadronul de cavalerie, apoi careta mare, neagră, în care se aflau mitropolitul şi colonelul Odobescu. De o parte a caretei era călare colonelul Voinescu I,Şeful ştabului armatei. I se spunea Voinescu I, totdeauna pentru că în armată mai era şi celălalt camarad, Voinescu II, văr cu el, care pînă azi rămăsese numai maior, dar devenise, în schimb, secretar al statului.

într-o a doua caretă veneau Nicolae Golescu, Ion Voinescu II, iar într-a treia Ion Cîmpineanu şi Costache Filipescu. Fu văzut intrînd pe jos, în acelaşi timp, Ion Brătianu.

Cei din tribună zîmbiră. Grigore Alexandrescu surîse ca de obicei, nelămurit:

— Aştepta desigur în dosul porţii, pentru ca să facă o demonstraţie de democraţie.

După ce steagurile armatei au fost aduse în faţa tribunei, a început sfeştania.

Slujba a fost făcută de arhiereul vicar şi vreo zece preoţi şi a fost foarte lungă, pe cînd alţi o sută şi mai bine de preoţi înconjurau tribuna. După slujbă a vorbit Voinescu II, îmbrăcat în frac cenuşiu, foarte arătos, cu faţa lui bălană şi ovală, cu mustaţa mică, unduioasă, dar fără sfîrcuri, pe o gură cărnoasă, cu cîrlionţi peste urechi. A rostit cu glas puternic, cu o ţinută exagerat elegantă, cuvîntarea scrisă :

„Fraţilor !

***Noi astăzi nit sîntem adunaţi la aceasta solemnitate spre a celebra vreun sfînt sau pentru vreo altă serbătoare obicinuită, ci pentru sfinţirea acestor steaguri naţionale, care se înalţă, pentru asigurarea'drepturilor celor mai scumpe, celor mai sfinte ale unei naţii: pentru sfinţirea, zic, a steagurilor celor mai potrivite cu mîntuitoarele învеţături ale* Evangheliei...**

în zilele aceste se va decreta chemarea obşteştii Adunanţe consituante şi cît de curînd vor începe şi alegerile. Pînă atunci guvernul aşteaptă o întreagă slobozenie de lucrare, şi îndată ce se va deschide Adunanţa, el îşi va da socoteala de întrebuinţarea ce a făcut cu puterea ce i-aţi încredinţat. Şi atunci, de îşi va fi împlinit misia după dorinţa poporului, nu cere nici o recunoştinţă, căci nu a făcut decît să-şi împlinească o datorie. Iar de nu va fi răspuns la misia sa, singura facere de bine ce cere de la popor este de a porunci darea lor subt judecată ca trădători ai patriei, ce în vremi atît de grele, atît de periculoase, nu au depus toate ostenelile, toate privigherile pentru împlinirea datoriilor lor.„

Încă o dată, veniţi să sărutăm steagurile şt prin aceasta sărutare să întărim frăţia ce trebuie să stăpînească între tot Românul."

Cuvîntarea a plăcut pentru că a fost destul de scurtă şi bine rostită. Multă vreme s-au tălăzuit uralele mulţimii.

între timp, mitropolitul a fost îmbrăcat în odăjdii, punîndu-i-se omoforul de către diaconii săi. Apoi a trecut pe tribuna vorbitorilor. Diaconii au ţinut isonul arhiereului care se închină în faţa mitropolitului, şi acesta a început să binecuvînteze steagurile, strcpindu-le cu apă sfinţită. Pe urmă a sărutat *Evanghelia*, ferecată în încheieturi de aur, pe care i-a înfăţişat-o arhiereul şi a citit formula jurămîntului, pe care i-a înaintat-o Voinescu II, pe o tipsie acoperită cu o maramă, după ce s-a închinat iar şi a sărutat şi crucea bătută în rubine.

„Jur în numele lui Dumnezeu şi pe această sfîntă cruce, ca voi fi credincios voinţei naţiei Române, apărînd-o din toate puterile împotriva oricărui atac şi asupriri; jur că nu voi lucra niciodată în contra intereselor naţiei, şi că voi ţine şi apăra acele douăzeci şi unu de punturi decretate de popor, conlucrînd după putinţă-mi şi jertfind şi viaţa mea chiar- pentru dînsele şi pentru naţie."

A sărutat iar crucea, a semnat jurămîntul şi a rămas apoi în tribună.

— Crezi că **o** să-şi dea Neofit viaţa pentru constituţie ? întrebă cu zîmbetul lui iritant Grigore Alexandrescu pe Tiţa... Ce zici, Nicule ? Pe fată, surîsul lui, atît de obicinuit, semn al unei maliţiozităţi de neînvins, o necăji, dar Bălcescu, care stătea cu braţele încrucişate, îi răspunse poetului cu zîmbetul lui din colţul stîng al gurii, tot atît de obicinuit, dar reflexiv, cu o întrebare :

— Crezi că un mitropolit poate călca un asemenea jură- mînt ?

Uralele au ţinut multă vreme. Au depus după aceea acelaşi jurămînt toţi membrii guvernului şi ai ministerului. Au jurat şi cei doi, Rosetti şi Brătianu, dar au anunţat că îşi vor da după aceea din nou demisia, care de altfel nu le-a fost primită. Au fost şi ei salutaţi cu urale care cutremurau văzduhul. Se întunecase puţin fiindcă se adunau nori mari de ploaie.

Cînd au depus jurămîntul cei doi, Bălcescu şi Arăpilă, acesta venind lîngă prietenul său i-a şoptit în glumă, arătînd că sînt mai puţin aclamaţi.

— După cum vezi sîntem mai puţin populari decît Rosetti şi Brătianu.

Dar Bălcescu i-a zîmbit şi i-a şoptit, fără urmă de părere de rău :

— Eu nu alerg după popularitate, după orice fel de popularitate... Eu vreau o popularitate întemeiată nu pe fum, ci pe meritele mele. O popularitate care vine de obicei tîrziu uneori, ori numai după moarte. Vreau o popularitate desfăşurată în timp, nu pe ulițe. A rămas cu braţele încrucişate, cu mîna dreaptă la bărbie, cu ochii oblici şi pătrunzători îngînduraţi, aşa cum i se întîmpla de obicei.

După ce au jurat toţi membrii guvernului şi ai ministerului, colonelul Voinescu I a dat ordin să se apropie, în

formaţii strînse, trupa. A urmat o scurtă cuvîntare a colonelului Odobescu, care a citit actul de abdicare al lui Bibescu şi a anunţat că toţi ostaşii sînt dezlegaţi de vechiul jurămînt. îi vestea apoi că vor fi aduşi din nou a doua zi să depună jurămîntul separat, pe unităţi.

După ce s-a retras armata, Voinescu II a luat iar cuvîntul şi a întrebat poporul dacă vrea să jure şi el că va apăra cu preţul vieţii constituţia.

Multă vreme nu s-a auzit decît un vuiet ca al unei mări în furtună. Hotărîrea şi însufleţirea erau de nedescris. Voinescu II a făcut apoi semn cu mîna că are de vorbit şi s-a făcut linişte. Le-a cerut să repete după el formula jurămîntului. Şi din mii şi mii de piepturi s-a auzit repetarea răspicată a fiecărui cuvînt din jurămînt.

Numaidecît apoi, el a citit decretul prin care Cîmpia Filaretului se va numai pe viitor Cîmpia Libertăţii.

Pe urmă au defilat soldaţii, carele breslelor, au cîntat muzicile. Mitropolitul şi unii miniştri au plecat în carete şi căleşti încă mai dinainte de sfîrşit şi mulţi au făcut la fel, căci norii de ploaie se îngrămădesc tot mai mult. Nicolae Golescu ia în sfîrşit cuvîntul şi cere celor d° faţă să aleagă pe şeful Gvardiei Naţionale. Se iscă o larmă îndîrjită. Unii propun pe Scarlat Kretzulescu, alţii pe căpitanul Teologu. Pînă la urmă e ales Kretzulescu, care îmbracă deocamdată doar eşarfa de comandant. A început să plouă, repezit, răpăit. Unii văd în asta un semn bun, făgăduială de rod.

Un joc neruşinat

Chiar din cele dintîi zile ale revoluţiei, o spaimă nemaipomenită îi cuprinsese pe boieri. Amintirile Revoluţiei Franceze, cu cruzimile şi execuţiile ei, îi îngrozeau. Cel dintîi gînd al tuturor fu să fugă. Dar se zvonise că ţăranii aţin drumurile şi trimit înapoi caretele boiereşti, silindu-i pe fugari să rămînă în ţară. Pe mulţi din cei care încercaseră să fugă se spunea că i-au jefuit, ba pe unii i-au şi ucis.

În Bucureşti le e frică să iasă pe uliţe şi pe poduri şi stau ascunşi ba la unul, ba la altul. Cei mai curajoşi sînt anume cei mai ambiţioşi, care-s veseli că au scăpat de Bibescu şi văd acum calea deschisă pentru ei.

— Nu poate să dureze asta ! spunea Alecu Vulpe. Am mai văzut eu revoluţii.

Toată lumea îşi amintea cum îl „lucrase în foi de viţă" pe Tudor Vladimirescu, acest mare vornic şi vistiernic totodată, în acele luni din 1821, cu' cîtă iscusinţă se descurcase cînd fusese nevoit să îndeplinească poruncile lui.

Aşteptînd, boierii se adunau acum ba la unul, ba la altul şi jucau cărţi, flecărind despre toate.

— De data asta se găseau din nou la Alecu Vulpe, unde erau cinci-şase mese de joc, boiereşti ori nemţeşti. Cînd jocul era în toi, se produse afară o mare mişcare şi toţi tresăriră, speriaţi, dar dintr-o dată se liniştiră, se înseninară, căci se ivi ca un soare Frosy Băl-Ceaurescu, de-abia eliberată luni dimineaţa de la Vornicie şi întovărăşită de colonelul Dăscălescu. E negrăit de tulburătoare într-o rochie de tafta liliachie fără alte volane decît două cercuri jos de aceeaşi culoare pe poalele largi. Poartă în cap un cauc vişiniu, prins în faţă cu un surgiuc imens de safir, ca turbanele paşalelor. Cerceii, două briliante care strălucesc viu, trimit ochilor ei albaştri, şi aşa plini de lumină, reflexe arzătoare. E un joc ameţitor al luminii tari de la surgiuc la ochii mari, migdalaţi, de la cerceii ca nişte mici aştri la dinţii strălucitori în albeaţa lor umedă, cînd rîde. Mai toţi se scoală şi aleargă înaintea ei. Lăcusteanu, care pare grozav de preocupat, nu poate să nu-i spună în treacăt cu îngîmfarea lui de încrezut „cunoscător al sexului", cum afirmă el despre el însuşi, cu orice prilej :- *Mademoiselle,* nu ştiu cînd sînteţi mai frumoasă, pe scenă sau în viaţă ? Săptămîna trecută v-am văzut în *Angelul husarilor* şi am crezut că sînteţi un angel, o floare între angeli.

Frosy era foarte sensibilă la părerile rostite despre apariţia şi jocul ei pe scenă. Se grăbi să-l întrebe, în timp ce îşi lăsa mîna sărutată, fără să se uite cine i-o sărută :

. — M-aţi văzut în *Angelul husarilor ?*

Surîdea, şi dinţii ei de fildeş se cheamă în strălucire cu cerceii.

—; Se poate ? Se poate să nu vă văz ? Am crezut că nimic nu e mai frumos în soţietatea noastră, îşi reluă el cu încăpă- ţînare ideea de compliment. Dar văd acum că în rochia asta sînteţi şi mai frumoasă... Şi cînd sfîrşi complimentul, ca să-i dea autoritate, îşi pocni pintenii galant.

Se pare că ea vrea să uite că a fost arestată şi nici dintre cei de faţă nu aduce nici unul vorba, căci sînt mulţi care văd în atentat mîna lui Băl-Ceaurescu.

Dintr-o aruncătură de ochi, Frusinica se convinse că boierii totuşi joacă, fiindcă ea văzu pachetele de cărţi pe masă. îi fusese teamă că din pricina revoluţiei îşi vor schimba tabieturile. Se linişti. Avea nevoie de bani numaidecît şi nu ştia de unde să-i ia. Nu cerea niciodată nimic bărbaţilor, aştepta ca ei să-i ofere şi în genere se mulţumea, şi acum, cu micile ei cîşti- guri din marginea meselor de cărţi. Avea cheltuieli mari şi leafa nu-i ajungea nici pentru fleacuri. Mai cumpărase doi" cai pentru corvezi. Erau de plătit vizitiul, argatul din curte, feciorul din casă şi bucătăreasa, căci nu voia ca bătrînele ei să mai muncească. Pe deasupra veneau lucrurile de îmbrăcăminte foarte costisitoare. Avea deci nevoie de cel puţin patru-cinci galbeni pe zi. îşi făcu totuşi fără nici un fel de grabă loc la masă. Auzi însă limpede în spatele ei pe marele postelnic Năsturel, care spunea, în

şoaptă, unui boier mai tînăr de mîna a doua, Lahovary, mîngîindu-şi cu tîlc barba cam rară :

— Giuvaericalele Băl^Ceaureştilor se întorc unde le era menirea, de la început... la fata celeia care a fost jefuită de ele.

Şi Lahovary îngăimă compătimitor :

E căzut rău, bietul de el.Se vorbea acum deschis despre această nebunie a lui Băl- Ceaurescu, de patima lui pentru această ucigaşă frumuseţe. Faptul că ea se încăpăţîna să-i spună mereu „unchiule" nu-1 descuraja, ba da încă poftelor lui un iz de incest, care-1 tul-> bura şi îndârjea 51" mai mult. Nu se sinchisea nici de faptul că se ştia de către toată lumea că Frusinica nu-i îngăduie mai mult decît un sărut pe obrajii ei de trandafir, în calitatea lui de unchi. El aflase, după cercetări încăpăţînate de amant nenorocos, dar dîrz, că Frosy nu fusese nici a lui Aristia, cum crezuseră toţi, nici a nepotului său şi nici a inginerului neamţ, care se mulţumise să aibă în Bucureşti o bună şi frumoasă tovarăşă de petrecere, cu cîntec şi danţ, cu glume puţin cam tari. Băl-Ceaurescu ştia acum, şi era adînc convins de asta, că la această frumuseţe nu ajunsese încă nici un bărbat. Era sigur că nimeni nu o văzuse decît îmbrăcată în capoatele ei voluptoase de mătase, care abia îngăduiau, cînd se întredes- chideau şiret, să lase să se vadă genunchii ei catifelaţi ca florile de nufăr. Părerea lui se răspîndise, şi astfel, după ce tot Bucureştii o socotise pe Frusinica femeia cea mai depravată din acest oraş, care şi aşa avea un prost renume în ce priveşte moravurile aristocraţiei lui, lumea bună începuse acum să vorbească în mod perfid de castitatea ei, care le apărea tuturora nefirească. Urmarea fu că se căutară tot felul de explicaţii, înflorite cu cele mai absurde insinuări. Calliopi Ghica, sora lui Băl-Ceaurescu, faimoasa „logoviperă" a saloanelor bucureştene îi găsise o poreclă, repetată, în bătaie de joc, de către femeile din protipendadă : „Fecioara din mahalaua Visarionului". Se pretindea că fuge în ultima clipă de bărbaţi fiindcă trupul ei ar avea mari cusururi ascunse, că are un şoric pe sîn în loc de fraga obicinuită, ba unii, şi mai ales unele, depăşind cu totul afirmaţiile dintîi ale lui Băl-Ceaurescu (care, crezînd că îi apără reputaţia, o calom- niase), pretindeau că de la nişte prietene ale doicei ei s-ar fi aflat că nici nu e măcar femeie cu adevărat. La douăzeci şi trei de ani o fată fiind socotită o fată bătrînă, mai toţi susţineau că însuşi faptul că-1 poartă de atîta timp pe colonelul Dăscălescu după ea nu dovedea altceva decît că omul avea nevoie de paralele ei, iar ea avea nevoie de un *„cbevalier servant",* un sigisbiu cum spunea tot dulcea ei mătuşă, acea „logoviperă", gura rea a Bucureştilor, care după ce-i luase cota parte din avere, prin dezmoştenirea mamei, o mai şi ura acum de moarte.

Băl-Ceaurescu nu credea însă nimic din toate acestea, el era convins că ea nu a întîlnit încă un bărbat adevărat, ca el de pildă, şi îşi spunea că el singur e în stare să încălzească

marmura asta rece, că într-o zi, triumfător, o va înmuia şi o va face el femeie adevărată.

Aştepta, pîndea mereu clipa prielnică şi hotărîtoare, iar pînă atunci căra de acasă giuvaericalele familiei, mulţurnin- du-se să fie îngăduit, cu acest preţ, în apropierea ei intimă, fie şi numai în calitate de unchi.

De aceea îl scoase din sărite gluma lui Alecu Vulpe care, spurcat la gură cum îl ştia lumea, şi cum îi plăcea şi lui să i se spună, căci erau multe femei tinere care făceau un haz nebun de măscările lui, găsise, acum la joc, prilej să facă aluzie la ceea ce şoptea lumea, şi distila cu perfidie şi chiar cu amănunte şi alte vipere în salonul din palatul Doamnei de la Tei (al doamnei răposatului Grigore Ghica-voievod). Lăcusteanu, în- cîntat de atenţia pe care i-o dăduse ea, şi fericit că se aşezase lîngă el, mare cunoscător al sexului frumos, ceruse lui Vulpe — care dădea banca la stos —: să plătească întîi miza Fru- sinicăi.

— Nene Alecule, plăteşte întîi acestei sublime femei, care ne onorează cu prezenţa domniei-sale.

— Sublimă o fi ea, spusese acru Vulpe, dar de unde ştii dumneata că e femeie ?

Toţi începură să zîmbească ; zîmbi şi Frusinica.

Vulpe, văzînd zîmbetele tuturor, stărui în gluma lui echivocă :

— Nu i-ai văzut nici măcar sînii... De unde ştii dumneata că nu-i are de pîslă, sau ca nişte pungi căzute... ?

Lăcusteanu se supără galant şi se înflăcără, ridicîndu-se şi lipind picioarele de-i pocniră pintenii.

— Sînt convins că are cei mai frumoşi sîni din lume... că nici Hebe [11] nu poate a o întrece...

— Să-ţi fie de bine dacă eşti convins... dar eu nu crez !

— Sînt şi eu de părerea maiorului, izbucni jignit şi îndîrjit Băl-Ceaurescu.

Să-ţi fie de bine şi dumitale, dacă crezi asta, se încă- păţînă să stăruie Alecu Vulpe, şi ochii lui mici, maliţioşi, în- sîngeraţi ca de ţap îl învăluiră cu o părere dispreţuitoare, care sugeră celorlalţi ideea că marele logofăt e un caraghios dus de nas... Din partea mea eu m-aş prinde că are sinii de pîslă

11 ***Hebe* — zeiţa tinereţii, fiica lux Jupiter'şi a Junoneî.**

— .Şi eu m-aş prinde că e dimpotrivă... că nici Hebe nu ar putea s-o întreacă, spuse înflăcărat mereu Lăcusteanu.

Dialogul ăsta, neobicinuit în faţa unei femei, care era astfel cu atîta lipsă de gingăşie discutată, stîrni o veselie tulbure. Cantacuzino îşi frămînta buzele groase. Toate privirile bărbaţilor se opreau asupra femeii aţîţate şi iscoditoare. Costache Cantacuzino, nemaiputîndu-se parcă stăpîni, lipăi din buze şi, în tăcerea asta întărîtată, spuse grosolan :

— Şi eu sînt de părerea lui nenea Alecu... Şi eu m-aş prinde pe cinci sute de galbeni că Frosy nu are sîni frumoşi..

Frusinica stătea cu coatele pe masă şi cu bărbia sprijinită în palme. Parcă îşi apăra talia de privirile iscoditoare. Cînd auzi sfidarea cu o astfel de prinsoare, a lui Cantacuzino, întrebă cu un aer mirat şi firesc :

— Şi de ce nu pariaţi ?

Toţi se priviră încurcaţi, nepricepînd unde vrea să ajungă ea.

— Cum să pariem ? întrebă, mai nedumerit decît toţi, chiar Cantacuzino.

— Foarte simplu, îl lămuri Frusinica. Dumneata pui pe masă cinci sute de galbeni, nenea Alecu pune şi el pe masă cinci sute de galbeni. Nu ? Unchiul Cristache pune alături o mie de galbeni. După ce i-aţi pus, eu iau jumătate din banii de pe masă pentru mine, adică o mie de galbeni, şi jumătatea cealaltă îi ia cine va eişstiga prinsoarea.

— Adică acel care cîştigă îşi ia miza înapoi, constată tî- nărul Lenş.

— îi rămîne cinstea şi favorul de a fi apărat frumosul, întări Lăcusteanu, care era mîndru şi de şcoala lui subţire, cu dascăli de tot soiul.

Oamenii parcă erau buimaci, tot nu pricepeau. Ochii ei mari de safir îi învăluia cu o strălucire dulce, blîndă şi candidă. întrebarea care plutea pe buzele tuturor era însă cum se va şti cine are dreptate şi deci cine trebuie să cîştige ? Alecu Vulpe parcă ţăuse un pocal de vin nou, care îi înfierbîntase sîngele. Preciză el gîndurile celorlalţi:

— Şi cum o să ştim, Froso, dacă ai sîni frumoşi sau nu ?

— Foarte uşor, răspunse femeia, cu o uşoară rumenire a obrajilor albi, cu o tremurare abia simţită a nasului sumes, cu nările lui ca nişte mici petale de trandafir alb. Vi-i arăt 1

Peste tăcerea încremenită flutură un roi uşor de pofte.

— Ne arăţi sînii ? întrebă din nou, brutal, Alecu Vulpe, dar fonf, pentru că nu mai avea dinţi la şaptezeci de ani, cu buzele împleticite. Cum ? Cînd ?

— Acum, aci...

Fu o tăcere de necrezut.

— Ei... şi cum... şi cum ştim dacă sînt frumoşi ? întrebă bîlbîit Cantacuzino.

Fata ridică senină şi candidă din umerii roz-albi :

— Asta nu ştiu...

Toţi băuseră parcă o drojdie tare. Cantacuzino se întoarse hotărît şi arătă două cupe de Baccarat pe masă.

Erau cupe subţiri de băut şampanie, din care avea să li se dea mai pe urmă. Boierii socoteau că pot lua dulceaţa cu aceeaşi linguriţă şi bea apa din acelaşi pahar, dar de şampanie ziceau, rafinaţi, că este necivilizat lucru dacă n-o lpei în cupe rotunde şi subţiri de cristal.

— Pentru mine sînt frumoşi numai dacă sînt albi şi pe potriva acestor cupe... Le luă în mîini pe amîndouă şi le puse la o palmă una de alta în faţa ei. Erau două cupe desăvîrşit rotunde, de loc adînci, cu picior subţire, cu cristal fin lucrat în flori de crini. Uşoare şi transparente, nu aveau masivitate... Va trebui deci să vedem dacă sînt la fel.

Toţi crezuseră că această pretenţie nesăbuită pune capăt discuţiei, dar Frusinica spuse simplu :

— Bine...

Băl-Ceaurescu trînti pe masă două pungi pline cu aur. Cantacuzino puse şi el înfrigurat cîteva fişicuri de galbeni în faţa lui, lîngă miza celuilalt. Alecu Vulpe, la rîndul său, cu buzele căzute, parcă beat, aşează pe masă încetişor, ca în fişicuri, cinci sute de galbeni.

Era o linişte încremenită, o tăcere de cleştar. Frusinica, încet, măsurat, luă din grămada de bani jumătate şi îi puse cu grijă în punga ei de brocart liliachiu, ca şi rochia, în care-şi purta batista, banii şi alte lucruri mărunte. Apoi, subt privirile lor încinse de pofte, toropite, îşi lăsă rochia, decoltată sus, peste umeri în jos. Sînii apărură în culcuşul transparent de mătase moale al cămăşuţei uşoare ca un voal. Lăsă apoi încet de tot, ca şi cînd ar fi oficiat, şi umerii subţiri ai cămăşuţei jos. Bustul întreg apăru modelat şi alb ca de marmură. Coşul pieptului, săltat, purta în dreapta şi în stînga, uşor, depărtaţi, doi sîni cu unduiri de crin atît de suave, că nu se putea vedea nici un început, ca pieptul de porumbel alb, totul creştea şi se topea în creşterea lui, şi pînă la urmă se încheia cu cele două boabe de smeură, care le sporea parcă albeaţa. Tăcută, luă de pe masă cele două cupe şi le aşează, fiecare pe cîte un sîn, ca nişte paftale de cristal transparent.

Potrivirea era desăvîrşită. în înfrigurarea aprigă şi tăcută era ceva din patima cu care, în numeroasele şi faimoasele tablouri ale Renaşterii, bătrînii priveau pe Suzana în baie, dar acolo în tablouri, Suzana nu ştia că e privită.

Cu un surîs de învingător, Băl-Ceaurescu îşi luă înapoi mia de galbeni, punînd-o fălos în buzunarul anteriului.

— Spune-i şi bunei mele mătuşi ce ai văzut, unchiule. Se pare că o interesează foarte mult, se întoarse, cu un zîmbet afurisit, Frusinica spre Băl-Ceaurescu.

Pînă seara tot oraşul, adică toată lumea bună, nu vorbea prin saloane decît de această nebunie neruşinată a Frusinicăi. Cel mai mult suferi Aristia, căruia îi dădură lacrimile. El nu-i văzuse niciodată sînii. Bălcescu, auzind despre întîmplarea asta, se întristă puţin şi apoi se îngrozi de zădărnicia frumuseţii femeieşti.

„Oltenii" spre Bucureşti

Acum se ştia, în sfîrşit, sigur. Fracţiunea guvernului, care a ocolit pe la Craiova, se întoarce în Bucureşti. Timp de vreo d juă zile nu s-a ştiut nimic despre „olteni", cum li se spune, şi în cugetele membrilor guvernului de la Bucureşti intrase neliniştea. Dacă cei patru : Eliade, Magheru, Tell şi Ştefan Golescu sînt cumva supăraţi sau cine ştie ce şi nu mai vor să vină în Bucureşti ca prieteni ? O luptă între fracţiunile revoluţionare îi îngrozea pe toţi.

Plecaţi în ziua de *9* iunie din Izlaz, după ocolul făcut pe la Craiova, unde au fost şi arestaţi de reacţionari cîteva ceasuri, pînă i-a eliberat Magheru, timp de trei zile nu s-a ştiut nimic despre ei, despre gîndurile lor. Cu forţe militare, serioase pentru cită armată se găsea în Ţara Românească, două compănii de linie, şase sute de dorobanţi şi tot atîţi voluntiri, cu Magheru, Tell şi Pleşoianu, oameni iubiţi de ostaşi, putea să fie loc pentru orice presupunere, mai ales cînd doi membri ai fracţiunii de la Craiova, Popa Radu Şapcă şi Pleşoianu fuseseră lăsaţi afară din noul Guvern provizoriu, constituit la Bucureşti. Preotul ţăran de la Celei putea să ridice şi singur o parte din ţărănime, iar Eliade, la rîndul lui, avea negustorimea şi intelectualii. Au răsuflat deci uşuraţi cei din Bucureşti cînd, în seara zilei de 14 iunie, au fost vestiţi că „oltenii" dorm în noaptea aceea la Piteşti, că în noaptea de 15 vor cina la Ghergani, de unde vor pleca în zori, aşa încît în ziua de 16 pe la prînz să fie în Bucureşti. Ceas potrivit pentru o primire cît mai plină de pompă.

Vin de altminteri în cîteva trăsuri, fără trupă, pe care au lăsat-o în urmă, căci altfel le-ar fi trebuit încă o săptămînă ca să ajungă la Bucureşti. De la popas la popas se formează un soi de alaiuri locale alcătuite din cirmuitorii judeţelor, subtcîr- muitori, dorobanţii locului şi numeroase trăsuri cu prieteni, cum şi destul de mulţi săteni.

De altfel, ocolul pe la Craiova fusese un ocol strategic, la care Eliade ţinuse în mod deosebit, căci era bine să fie cît mai departe, în mijlocul pandurilor şi al trupelor prietene, cîtă vreme situaţia nu e încă pe deplin lămurită în capitală.

Sînt acum la ieşirea din Ghergani în totul vreo douăzeci de carete şi brişti în frunte cu zeci de săteni călări, gătiţi cu flori şi panglici, cu steaguri tricolore şi cu dorobanţi călări în urmă. Cîtă vreme trec prin sate, e totdeauna şi lume multă, care priveşte şi le aruncă flori.

De-abia ieşiseră din Slobozia-Moara, cînd se văzură aşteptaţi de un alt mic alai, numai din două carete, dar acestea luxoase, cu roţile vopsite în galben. Erau oprite în marginea drumului, subt un stejar rotat. Eliade recunoscu numaidecît pe prietenul său, bancherul Pavlicioni, însoţit de noul membru al guvernului, Hagi Curţi. Alaiul cel mare se opri şi oamenii se salutară între ei. Pavlicioni îi felicită călduros pe cei trei care rămăseseră în guvern, şi, la pornire, pofti pe Eliade în careta sa. Hagi Curţi, care spusese că e trimis de guvern ca să-i întîmpine, îi pofti într-a sa pe Tell şi Ştefan Golescu, fiindcă Magheru declară că rămîne cu Pleşoianu în trăsura lui de ţară.

Nici „oltenii" n-au avut la rîndul lor ştiri din Bucureşti şi de aceea Eliade este grăbit să cunoască situaţia. Este nelinişţit, iritat, din pricină că arşiţa asta şi norii negri încălecaţi spre munte vestesc o furtuna. Se gindeşte cu amaraciune că n-o să se aleagă deci nimic din primirea de la Bucureşti.

Pavlicioni suferă şi el grozav din cauza zădufului şi cu toată eleganţa lui obicinuită şi-a deznodat legătura care-i înconjoară de trei ori gulerul alb, cu aripi mari, ascuţite. Pune mîna pe umărul prietenului său, ca să-l facă mai atent la cele ce va spune :

— V-am ieşit înainte, anume, ca să-ţi explic situaţia de la Bucureşti. Vreau să fii bine informat, chiar înainte de a da ochii cu ei. După cum ştii, crez, s-a format un Guvern provizoriu şi alt minister. „

— Foarte rău... Trebuia să-l păstraţi pe cel făcut de noi la Izlaz.

— Cu Popa Şapcă în guvern ? Buzele lui cărnoase se strîmbă într-un surîs dispreţuitor : Şi pe urmă, se mai şi făcuse altul la Bucureşti, cu Bălcescu, cu Rosetti... Nu şe poate... Am pus în locul lor un mare negustor, deocamdată, şi vreo doi-trei boieri liberali. îi spune apoi lista întreagă. Deşi o cunoaşte, Eliade o ascultă cu luare-aminte.

— Trebuie să rămînem pe muchea dealului, nici în dreapta, nici în stînga...

E surprins că Eliade în loc să fie bucuros e mirat şi iritat.

— Aţi pus doar secretari în guvern pe Bălcescu şi Alecu Golescu-Negru ? Åştia erau comitetul „Frăţiei"...

— S-a isprăvit cu „Frăţia". Acum sîntem cu toţii fraţi. Nu ne trebuiesc anarhişti în guvern... Dumneata ai spus-o : Urăsc tirania, mi-e frică de anarhie !

Eliade rămîne îndelung pe gînduri, apoi ar vrea să spuie ceva, dar Pavlicioni îi pune dinainte o foaie de hîrtie, scoate un toc şi călimara din cutia de la capra trăsurii.

— Iscăleşte acum asta.

Ministrul citeşte nedumerit.

— Ce-i asta ?

— Un ordin al dumitale către ispravnicul numit azi, Florian Aaron, să-mi aducă ţăranii de pe moşie la secerat.

Eliade s-a posomorit brusc, a luat de pe coşul caleştii un mănunchi de flori şi—1 miroase îndelung. Pe urmă întreabă nedumerit:

— Dar ce ? Nu ies singuri ? Noi am dat la Craiova poruncă aspră către -clăcaşi să continue muncile pînă la toamnă, cînd se va chema Adunanţa Constituantă.

— Ordinul dat de dumneavoastră e apă de ploaie. Nu ajunge aci un ordin. Li s-a urcat Proclamaţia la cap clăcaşilor. Uite cîmpul ! N-a început secerişul şi sîntem în a doua jumătate a lui iunie. îi arătă holdele de un auriu roşcat care fremătau acum înainte de furtună.

Eliade şovăie mereu :

— Ce poci face ?

Pavlicioni întoarce capul spre el, aprig.

— Ascultă, mie nu-mi arde de glume... Pierz recolta de pe trei moşii... Eu te-am ajutat cînd ai avut nevoie.

Aluzia asta la ajutorul dat pentru cumpărarea tipografiei îl cam supără pe Eliade.

— Dar ce poci face ? Ţi-am spus că am dat ordin ca să se muncească ca şi pînă acum.

— Asta îţi cer şi eu. Nu-ţi cer ceva nou. însă e nevoie să dai anume poruncă ispravnicului Aaron ca să-i scoată la secerat ca şi pînă acum, adică cu dorobanţii după ei. Să-i scoată pe moşia mea... Semnează aci.

Eliade lasă capul în piept, nemulţumit, iritat; totuşi semnează.

Au ajuns la Bucureşti abia pe înserate, căci furtuna i-a prins înainte de Chitila şi a fost nevoie să se adăpostească la un conac. Din norii negri, încălecaţi unii peste alţii ca nişte arătări de spaimă, curgeau, departe peste dealuri, umbre de snopi lungi de ploaie, pe cînd în jurul trăsurilor vîntul ridica vîrteje de praf, spulbera frunzele căzute şi culca copacii tineri, îndoindu-i, despletindu-le ramurile celor mai mari. Pe urmă a fost o năruire de tunete, întretăiate de fulgere, şi a început potopul. N-a durat mult, ca la un ceas, un ceas şi jumătate, dar cînd a fost ca .ei să iasă iar la drum din adăpostul de la Chitila, totul era înaintea lor ca o baltă, prin care caii călcau la întîmplare, căci drumul nu se mai cunoştea.

Vremea se răcise brusc, încît seara asta grăbită de 16 iunie părea o seară de toamnă, iar cerul rămăsese, jos, acoperit tot, în afară de o geană de lumină roşiatică spre apus.

Prin sat, cîteva acoperişuri fuseseră ridicate şi trunchiuri de copaci frînţi erau culcaţi uneori de-a curmezişul drumului.N-a maî putur fî vorba de primire la Bucureşti, Sar ceî patru au depus jurămîntul la Palatul Administrativ, în faţa mitropolitului şi a celorlalţi membri ai guvernului.

începu, la cererea lui Eliade, în continuarea şedinţei de primire, o şedinţă de lucru, şi în această întîie şedinţă a în-tregului guvern s-au lămurit multe, s-au ales apele de uscat. Cu o înverşunare de nedescris Eliade ceru să se dea afară, cum zice el, chiar în acea seară o poruncă neşovăitoare către clăcaşi, ca să iasă numaidecît Ta secerat pe moşiile boiereştii Pe cînd căuta o formulare oarecare, spre indignarea lul Bălcescu şi a lui Arăpilă, poetul-ministru scoase din buzunar un caiet şi spuse că el are scris, încă de pe drim, redactate gata, deci, două proclamaţii, una către săteni, alta către proprietari şi că vrea să le supună Sfatului miniştrilor ca să se pronunţe asupra lor. Arată că este neapărat nevoie ca ele să poarte, dacă nu acelaşi număr, atunci negreşit aceeaşi dată, ca să poată linişti cu totul pe proprietari.

— Eu nu-1 înţeleg pe fratele Eliade ? întrebă mînios Alecu Golescu. Guvernul domniei-sale a fost arestat şi bataocorit de proprietari la Craiova, fie şi numai o oră. Nu au scăpat de la pieire, după cît aflarăm, decît datorită curajului şi clarvederii fratelui Magheru, care a despresurat guvernul... Ei bine, tot mai vrea „să-i împace pe proprietari ?" Crez, vreau să zic doar că asta este părerea mea, că el ar merita ca proprietarii să-1 aresteze din nou, poate că atunci ar pricepe că nu e cu putinţă înţelegerea cu ei.

Eliade nu răspunse, înghemuit în el însuşi ca subt o carapace, şi ceru iar „să se dea afară" fără întîrziere următoarele două decrete, a căror ciornă o citi cu un glas sonor şi hotărît: **„Proclamaţia Nr. 15**
în numele poporului Român «Dreptate-Frăţie»

Fraţilor săteni,

Dumnezeu s-a milostivit: după atîtea certuri, ne alină durerile fi, prin schimbarea ce s-a făcut, ni se dete fericirea."

Cînd Eliade ajunsese aci, Arăpilă izbucni într-un hohot de rîs.

— Fericire ? Unde naiba-i fericirea ?

Eliade se supără şi ameninţă că nu mai citeşte, dar continuă :

...„însă, precum oamenii cei buni s-au gîndit la voi, asemenea fi voi să vă gîndiţi la paguba cea mare ce ar fi pe ţară, cînd v-aţi îndărătnici a lăsa bucatele proprietarilor fi arendaşilor nestrînse. Prin urmare, daţi ajutor cu toţii, faceţi încă trei luni înlesnirile ce faceţi cu claca...

...Această întîrziere de trei luni nu are altă pricină decît chiar interesul vostru, cît fi al proprietarilor, ca să se poată culege ro- durile lucrului cîmpului de estimp."

Bălcescu, care dintr-un soi de ciudă se-ntorsese cu spatele spre ei şi privea pe fereastră, căutînd în gînd ce ar fi de făcut, fierbea acoperit şi, cînd Eliade ajunse aci, izbucni mînios:

— Rîde ţara întreagă de noi cînd va ceti că munca de clacă este în interesul clăcaşilor. Sătenii trebuie lăsaţi să-şi adune mai întîi bucatele lor de pe cîmp. Nu înţelegeţi odată asta ?

Eliade s-a oprit cu încăpăţînare, fără să răspundă, pufnind doar pe nas. A aşteptat un timp, apoi a dat citire mai departe:

...„Fraţilor, vrăjmaşii voştri nu erau şi nu sînt boierii, ci pravilele rele şi greşelile domnilor...

O să se facă o Adunare Obştească, unde o să se cheme mai mulţi dintre săteni ca să arate Stăpînirii toate păsurile voastre..."

Aci Bălcescu, care se trîntise iar dezgustat într-un scaun cu spătar înalt din colţ, de lîngă fereastră, sări în sus plin de mînie :

'— Ce vreţi dumneavoastră, domnule Eliade, să spuneţi cu frazul ăsta, că „vom face aşa ca în Adunarea Obşteasca să se cheme mai mulţi dintre săteni" ? Cum „să se cheme"j aşa... că musafiri ? Cine are să-i cheme ? Dumneavoastră, care văz că vă numiţi „ătăpînire" ? Ce-i asta „stăpînire" ? Ce gîn- duri aveţi ? Adunarea Obşteasca trebuie aleasă prin vot obştesc şi nimeni nu are dreptul să anticipeze voinţa obştei... Na există nici o „stăpînire".

Nicolae Golescu făcea semne lui Bălcescu să se liniştească, în timp ce mitropolitul se întorcea la dreapta şi la stînga, ridi- cînd dezolat din umeri. Eliade se rezemase de spătarul jilţului şi, întors pe jumătate, părea că nu vrea să audă nimic.

Arăpilă şi Magheru luară însă cuvîntul ca să susţină cu hotărîre părerea atît de îndreptăţită a lui Bălcescu. Abia atunci Eliade se întoarse surprins către Magheru şi îi spuse ironic :

— Dumneata, frate Magherule, parcă erai de altă părere la Craiova ?

— Nu vedeam atît de limpede, cum le văz acum, gîndu- rile dumneavoastră. Domnul Bălcescu are dreptate. Nu există, nu poate să existe altă stăpînire decît poporul însuşi.

Eliade se îmbufnă iar şi aştepta, tot pe jumătate întors, să se facă linişte.

Nicolae Golescu se apropie de scaunul îndepărtat din colţul sălii şi-i şopti lui Bălcescu, - prefirîndu-şi bărbuţa roşcată:

— Lasă-1 astă-seară pe Eliade... E obosit de drum şi e nervos. Nu trebuie să* ajungem la o ruptură în guvern chiar de la prima şedinţă comună.

Mitropolitul arătă cu mîna întinsă că vrea să fie ascultat :

— Socot că unii dintre colegii noştri nu au obicinuinţa discuţiilor în adunanţe conducătoare. Se cere o anumită măsură, fără care nu ne rămîne decît să tăbărîm unii pe alţii, ca la spartul bîlciului.

Eliade putu citi mai departe ; la sfîrşit se văzu însă că în consiliu domneşte o tăcere apăsătoare.

— Nu ştiu ce să crez... Sfatul guvernului nu e de părerea mea ?

Mitropolitulţ din fruntea mesei lungi de nuc lustruit, acoperită cu faţa de postav roşu, făcu un semn, un semn prezidenţial cu mîna, abia văzută din mîneca largă a giubelei mătăsoase.

— Sfatul guvernului va vota la sfîrşit, şi acesta, şi nu altul va fi răspunsul său... Mai aveţi ceva de arătat, domnule Eliade ?

Cel întrebat citi a doua Proclamaţie, cu aceeaşi dată de 16 iunie :

; — Ele se întregesc una pe alta, lămuri el.

>

„In numele poporului Român «Dreptate-Frăţie» Guvernul provizoriu către toţi proprietarii de moşii- Fraţilor,

Acei care s-au sculat în numele dreptăţii şi al fraţiei n-au putut avea cuget să năpăstuiască pe nici una din clasele societăţii..."

Arăpilă, care se dusese şi el în colţ, aproape că şuieră la' urechea lui Bălcescu :

— Asta-i îndrăzneala... "Vorbeşte acum în numele „Frăţiei", unde nu a fost admis decît acum cîteva săptămîni.

Iritat, Eliade se opri iar din citit şi aşteptă pînă cînd se făcu din nou linişte.

...„Fraţilor! Nimeni n-a putut avea de gînd a vă răpi moşiile. Poporul Român voieşte ca săracii .săteni, plugarii hrănitori ai oraşelor, care pînă acum au purtat toate greutăţile ţării prin munca lor şi care de atîtea veacuri au lucrat moşiile şi le-au îmbunătăţit şi au hrănit pe strămoşii voştri, să aibă şi ei drept la o părticică de pămînt. Acea părticică şi acum* esfe *lăsată pentru hrana lor şi ţăranii plătesc pentru dînsa o arendă foarte împovărătoare de la Regulament încoace... Ei plătesc clacă, iobăgie, dijmă..."

Aci mitroplitul, ca să atragă luarea-aminte că Proclamaţia dă satisfacţie şi grupului care protesta, sublinie, apăsînd vorbele :

— Asta aşa-i... Foarte bine zis.

Cei mai mulţi aprobară, unii gata să se lase convinşi, alţii erau convinşi de mai înainte.

Eliade citi mai departe :

...„Acum patria recunoscătoare către fraţii*noştri săteni a hotărît principiul şi a consfinţit prin jurămînt să scape

pe fratele său sătean de robia clădi, a iobăgiei şi a dijmei, însă patria..."

Arăpilă întrerupse sec şi rosti aprig, şuierat, cu privirea scînteietoare :

— Ei, acum să vedem şi pe „însă"...

Eliade îşi muşcă mustaţa şi aşteptă iar, apăsat, cu intenţie. Apoi citi mai departe ;

...„însă patria, ca o mumă bună a tuturor, nu voieşte ca această măsură de înfrăţire să fie spre paguba proprietarilor; de aceea Guvernul provizoriu declară, ca să fie în cunoştinţa tuturor, atît a fraţilor săteni, cît şi a fraţilor proprietari, că deşi s-a hotărît şi s-a jurat sfinţenia principiului, însă pînă cînd nu se va aduna Obşteasca Adunare Constituantă care să chibzuiască şi să hotărască cum se cuvine ca Stăpînirea să despăgubească pe proprietari pentru desfiinţarea drepturilor de care ei se bucurau pînă acuma..."

Bălcescu, deşi era hotărît să nu mai intervie în seara aceasta, izbucni iarăşi, întrebînd cu pumnul întins plin de mînie :

— Ce vreţi dumneavoastră să spuneţi, domnule Eliade, că proprietarii trebuie să fie despăgubiţi pentru drepturile de care ei se bucură pînă acum ? Vreţi să spuneţi că vor fi „despăgubiţi" pentru că nu mai sînt vornici şi spătari ? Că vor fi despăgubiţi pentru tot ceea ce a cîştigat revoluţia ? Chiar şi pentru aceea că nu vor mai avea dreptul să bată la scară şi să afume cu ardei ţărănimea ? Şi cine-i va despăgubi ? O adunare de proprietari ? Cum va fi aleasă ? Ce înseamnă bîl- bîiala asta revoluţionară în cel dintîi ceas al guvernării noastre ?

Eliade ridică din umeri, într-un gest de iritare, care ar fi vrut să spună : „asta am zis eu ?" Se mulţumi însă cu atît şi începu iar cititul :

...„Pînă atunci, nu e drept, nici nu este iertat ca sătenii să înceteze de a răspunde proprietarilor sau arendaşilor de moşii îndatoririle proprietăreşti, afară de acea infamă iobăgie..."

— Pînă acum poruncile astea sînt singura voastră măsură sigură, mîrîi Arăpilă.

Eliade mai citi încă aproape un sfert de oră, dar nimeni nu-l întrerupse. Bălcescu era din cale afară de dezgustat. La urmă, mitroplitul puse la vot ambele Proclamaţii, fără nici un soi de comentariu.

Nu votară împotrivă decît trei inşi : Bălcescu, Magheru, şi Arăpilă, iar Voinescu II se abţinu, prefăcîndu-se neatent.

La propunerea lui Nicolae Golescu, înainte de ridicarea şedinţei, cei de faţă mai semnară un decret, dar acesta nu mai stîrni nici o discuţie.

„Decretul Nr. 23

In numele poporului Român «Dreptate-Frăţie»

Guvernul provizoriu hotărăşte :

1. Toţi amploaiaţii Statului vor purta e şarpe cu culorile naţio- nale în vremea cînd se află în funcţii.

2. Membrii Guvernului provizoriu şi miniştrii vor purta eşarpa de la dreapta spre stînga.

3. Amploaiaţii Poliţiei vor purta eşarpa la mîna stînga, ceilalţi amploaiaţi o vor purta încinsă..."

Plecînd pe drum, în birjă cu Arăpilă, căci nu se putea merge pe jos, deoarece străzile erau ca nişte băltoace, iar din multe pivniţe oamenii tot mai scoteau apa înspumată cu doniţele şi cazanele de tinichea, făcură o constatare ciudată.

De unde, după cum aflaseră ei, la Craiova Tell ceruse să fie împroprietăriţi neîntîrziat clăcaşii, prezentînd chiar el un proiect de decret, dar se opusese Eliade, susţinut atunci de Magheru, şi numai aşa Eliade izbutise să facă să se dea uimitorul decret de la Craiova, prin care clăcaşii erau îndatoraţi să iasă la muncă pe moşiile boiereşti, dimpotrivă, la şedinţa de azi, Magheru s-a alăturat cu hotărîre la protestarea lor, a lui Bălcescu şi a lui Arăpilă, votînd cu ei doi împotriva Proclamaţiei, în timp ce Tell s-a lăsat foarte uşor convins de mitroplit şi de Eliade. Au convenit însă amîndoi că nu pierd la schimb. (

Safta cea neagră croieşte cu gîrbaclu!

Luînd cunoştinţă de Proclamaţia către „fraţii săteni", cum şi de cea către „fraţii" proprietari de moşii, administratorii de judeţe au înţeles ce au de făcut şi încă de joi, mai ales în satele cele mai apropiate de Bucureşti, poruncile au pornit severe, ca dorobanţii să scoată fără întîrziere lumea la muncă pe ogoarele boiereşti.

La Vadu Rău, oamenii abia sfîrşiseră cu strînsul snopilor de pe pogoanele lor şi se pregăteau să-1 treiere cu cele cîteva perechi de cai care se găseau în sat, căci în douăzeci de ani cam sărăciseră de vite şi îndeosebi nu aveau cai, cînd vineri, încă de cu noapte, fură treziţi în pocnet de harapnice. Logofeţii boiereşti, şi mai ales Buimacu, însoţiţi de cîte patru dorobanţi călări, sculau lumea să meargă la seceră pe lanurile arendaşului. Oamenilor nu le venea să-şi creadă ochilor şi urechilor. Celor mai mulţi parcă li se frînse deodată şira spinării. Mitru Chibuc, lung şi uscat, îşi luă inima în dinţi şi începu să strige în poiana răscrucii, unde se adunaseră nechemaţi, ca să se sfătuiască, pe malul de doi-trei paşi, care cobora de la porţile caselor spre Gîrloagă :

— Nu mergem. Costituţia a şters claca !

Dar o lovitură de bici îi plesni faţa şi lăsă pe ea o dungă vînătă. Buimacu ieşise călare de după casa lui Duţă Căciulă- mare şi se oprise nevăzut lîngă ei.

— Vreţi costituţie, ai ? Uite costituţie... Şi iar îl pocni.

Oamenii, neavînd ce să facă, ieşiră iarăşi, încă din zorii
zilei, la munca lor de robi, aşa cum fusese de cîndu-i lumea. La capătul lanului, urtde se opriră să răsufle, Ion Firu se uită cu ochii rotunzi, sticloşi, duşi în fundul capului la Toma şi fruntea i se încreţi şi mai mult.

— Ei, frate Tomo, nu scăpărăm dă clacă nici dă dala asta... Şi rămase cu privirea pironită în pămînt.

Toma, la început, nu mai putea de ruşine faţă de oamenii pe care, se chema, îşi zicea el în gînd, că îi păcălise, mai ales că în batjocură fu dus şi el la cules de spice cu copiii, dar pe urmă se îndîrji iar :

— Ei, n-am scăpat acum... o să scăpăm peste o lună... O să vedeţi voi.

Frate-său, Ion, iar îl privi amărît şi nedumerit, cu un zîmbet greu, care nu se vedea de subt mustaţa căzută şi umezită de scuipat.

Peste o lună, mă ? *— Peste o lună, peste două... o să scăpăm noi dă claca asta... Numai să nu mai fim atît dă bicisnici.

Vorbea Toma, dar numai el ştia ce era în inima lui de ruşinea îndurată.

Cînd soarele era de trei sulițe pe cer, doi dintre dorobanți plecară spre alte moşii.

' Pe la prînzul cel mic, ca să îmbuce ceva şi să hodinească o ţîră, alde Firu şi vecinii lor s-au tras spre marginea drumului cel mare, deşi era o postaţă de mers pînă să ajungă la el, dar aveau acolo carele şi vitele dejugate, la umbra unui frasin mare şi umbros, lîngă un puţ cu cumpănă, căci intraseră cu secera în lanurile boiereşti, în zori, din jos de sat, spre Mărunţişu. Carul îl păzise Luţa, fetiţa de cinci ani acum, a lui Codan, un năpîrstoc de fată, neastîmpă- rată ca un căţeluş, care-şi cam făcea de cap cu tată-său, dar ştia de frica Saftei, că ea nu glumea. în grija ei rămăsese şi Trîcuţ, băieţelul de un an şi opt luni. Pe iarba rară de lîngă trunchiul scorţos al copacului aşternuseră un ştergar şi pe el pusese Safta de-ale gurii pentru toată lumea. Dumicau cuminţi, mişcînd fălcile îndelungă vreme, ca să simtă mai bine gustul mălaiului făcut la ţest, al brînzei care începuse să se încreţească în sare şi al cepii. Erau acum cam mulţi : Codan, Toma, Ion, cu cele două fete ale lui, gineri-su Vasile Ţurcă, nepoţica de cinci ani şi băieţelul care începuse să umble şi să vorbească binişor.

Safta singură nu se oprea o clipă locului. Luase pe lan, la cîţiva paşi de ea, şi fetiţa cea mică de tot, pe Ionica, într-o copăioară, că nu putea s-o lase aci la căruţă, fiindcă era departe. Ca să-i fie la îndemînă, o punea acolo, subţ un măr pădureţ, cam fără umbră, chiar lîngă locul de seceră. O ţinea în copaie de frica popîndăilor şi a gîngăniilor de tot soiul, căci de la nenorocirea cu celălalt copil al lui Codan ea nu mai avea inima să lase copiii închişi în casă cînd ieşeau la muncă. O adusese acum şi pe ea, firește, aci lîngă puţul de la drum. Ducea copaia cînd pe umăr, cînd în creştetul capului, ţiriind-o cu o singură mînă. Aci, după ce aşternuse şi după ce scosese apă, ea lăsase bărbaţii să mănînce şî spălase plodul, îi schimbase scutecul şi-i da să sugă. Oamenii erau frînţi de oboseală şi abia îşi clătiseră ochii năpădiţi de năduşeală şi praf. Pe cînd Safta,- în cămaşă prăfuită, de pînză şi cu vîlnicul negru dinainte, întindea braţele, goale şi călite, căci mînecile i se adunaseră spre umeri, scoţînd încă o ciutură de apă, Ion băgă de seamă, şi spuse cu un soi de mirare :

— Măi Tomo, ţie nu ţie se pare că femeia asta s-a împlinit binişor ? Dă cînd o ştiu io avea braţele subţiri şi uscate ca dă băieţoi. Hă... Ce zici ?

— Ehei, s-a împlinit d-a bineiea, răspunse Toma, cău- tînd să-şi scoată de la spate un spic de grîu, pe care neastîmpărata de Luţa i-1 vîrîse subt cămaşă, mînioasă, fiindcă el îi prinsese năsucul între două degete, amenințînd-o că i-1

fură... S-a împlinit binişor... mă Ioane, da' tu nu vezi că a început să semene cu răposatu tată-su, cu Miai ?

— Ce să spui, seamănă pă zi ce trece cu Miai, dar vezi că Miai era bărbat frumos.

— Păi, uite că şi Safta s-a făcut frumoasă, nu vezi, bre ? se amestecă în vorbă Lisaveta care-şi căuta loc să se aşeze ca un cîine, fiindcă hatul era cam gloduros, la umbra frasinului. S-a făcut frumoasă. Dacă unchiu Miai era aşa, era frumos, nici vorbă.

Era adevărat. De cînd căzuse peste ea, la douăzeci şi şase de ani, norocul neaşteptat al măritişului, ea, pe care toţi o vedeau îmbătrînită, singură şi înăcrită din pricina urîţeniei, înflorise toată în două veri. Nu mai avea cearcănele orbitelor osoase şi golul nărilor care-i dădeau, împreună cu oasele obrajilor uscaţi şi fruntea streaşină ieşită, acel cap de mort care cam speria lumea. I se împliniseră pleoapele şi ochii negri i se făcuseră veseli şi luminoşi ; oriurtde era în chipul ei un os şi o uscăciune, se întregise şi se rotunjise ceva. Fruntea, nemaicăzînd în gol ca o streaşină, părea acum numai netedă şi rotundă, buzele i se făcuseră mai cărnoase, fălcile care jos, la ureche, făceau un uşor coltuc ca al lui taică-su, prinseseră carne şi aveau acum ceva cu adevărat femeiesc în ele, nările aveau un freamăt de sînge şi acopereau mai mult, dar nasul tot aducea cu acel plisc de vultur care înfiora femeile. Nu mai era bolnăvicioasă şi, fără să se îngraşe, trupul ei nu-şi mai arăta de loc oasele.

Nemaipomenit era că de unde pînă la douăzeci şi cinci de ani părul i se cam uscase şi încărunţise pe ici pe colo, acum se făcuse iar negru şi lucios tot.

— Hei, mă Codane, te aleseşi şi cu nevastă frumoasă $ cu femeie harnică. Ai avut ochi bun, mă, spuse Lisaveta,

 vîrîndu-şi mîinile subt cap, drept căpătîi, pe un muşuroi de pămînt la umbra frasinului, că se vedea şi ea ruptă de obosealâ* Ce-i făcuşi, mă băiete, dă să schimbă aşa ?

Vasile Ţurcă, bărbatul Lisavetei, strigă de la puţ, de unde aştepta să scoată apă ca să adape boii :

— Hei, ce-i făcu ? Mai întrebi şi tu... Ce vrei ? A dat biata fată... care să usca bătrînă... dă ce ştii tu... Şi acum e alta... Şi-şi turnă şi. el o ciutură de apă în cap, ca să se răcorească.

Cerul dogoritor şi senin, deasupra, era, în zare, greu de ales între pulberea nemişcată şi ceaţă. Ion nu se lungise, sta numai rezemat de trunchiul frasinului, sprijinit cu cotul într-o mogîldeaţă de pămînt lutos, care se ivea din troscotul rar ca un petic rîios.

— Spui prostii, mă Vasile. Nu e aia ce crezi tu, mă. Sînt copiii, mă... O femeie care rodeşte să hrănească o dată, cu rodul ei, mă, că i să dezleagă sîngele, care vezi tu... merge în

tot trupu, care... de ! mustește apoi ca para pîrguită, vezi tu... Ion vorbea greu cînd vrea să spuie prea mult.

Toți se uitau acum la Safta, care, rezemată de tulpina frasinului, potrivea între buzele copilașului țîța doldora, fumurie, cu floarea neagră de care el întindea apoi lacom. Ea auzise tot ce spuneau ei, dar se prefăcea că nu aude. Ca totdeauna era furioasă cînd i se pomenea de tată-saii și se îmbufna. Dacă avea poate chipul și iuțeala la faptă a lui Miai, Safta avea și inima lui Toma, dar mai ales avea cugetul drept și hărnicia de bou a lui Ion. Din cîte auzise ea, socotea că tată-su fusese cam prea fluşurateC și îl disprețuia.

De la o vreme, Toma, care sta pe crucea carului Kngă boii dejugați, că de cătrănit ce era nu mai asculta nimic, se ridică dintr-o dată, nemailuînd în seamă nici ghiduşiile Luței, și spuse hotărît:

— Frate Ioane, io plec la București, plec năpristanu... Boierii ăia ai mei m-au făcut dă rușine rău... Mă duc să văz ce gînduri au, în ce ape să scaldă... Și începu să adune in traistă, la loc, ce rămăsese din mălai și două cepe. Luă și codirişca de îndemnat boii.

— De, mă Tomo, io ce să zic ? Am crezut și io ca prostu că boieru nu mai e boier... Da' ce vrei ? Ei cu ale lor... noi oropsiții, cu ale noastre. Cum să stea să-și puie ei obrazu pentru opincă ?

Ion își ridică sprîncenele căzute parcă peste ochii cenușii și dădu din cap încet, ca o vită, rumegîndu-și gîndul.

Toma se scutură de pulbere, mai trase o duşcă de apă rece din botă.

— Mă duc... Că tot nu sînt dă cine ştie ce folos, aşa, fără mînă, la secera asta...

Se făcu nevăzut, cu traista în băț și bățul pe umăr, în tarlaua de porumb de peste drum, că dorobanții tocmai începuseră să caute călare oamenii, zorindu-i să-și înceapă iar munca istovitoare subt 9oarele care acum cădea parcă în creștetul capului, arzînd pielea ca focul.

Safta strînse și ea ce era de strîns, îi mai spuse încă o dată Luței să vadă de băiețel ca de ochii din cap, își puse copăița pe umăr și porniră spre mărul pădureț.

Bărbații retezau din nou, cu secera, femeile legau în urma lor snopii. îi usturau ochii pe toți, le sîngerau picioarele înscorțoşate de drumurile de primăvară și vară și uneori se clătinau buimaci, dar dorobanții și logofeții, călări și ei, le dădeau tîrcoale, de nu-i slăbeau o clipă.

într-o vreme Safta auzi copilul plîngînd și se îndreptă spre mărul pădureț, să vadă ce-i cu biata făptură, dar dorobanțul îi ținu calea cu calul.

— Hei, tu, unde te duci ?

— Păi, n-auzi, bre, că-mi plînge copilu ? Nu vezi că l-a ajuns iar soarele și-i arde ochii ?

— Hei, umbli să-ţi faci dă lucru pă lîngă copil. Lasă-1 în pace. Aşa plîng copiii !... Nu-i nimic... înapoi, n-auzi !... Leagă snopii ăia, că ai rămas în urmă, şi pocni cu gîrbaciul, aşa, în gol, de fudulie.

Femeia se întoarse cu inima arsă nu numai de arşiţa amarnică a soarelui :

— Ăştia-s cîini, soro, nu oameni ! îi spuse, chipurile, ca s-o mîngîie Lisaveta, ai cărei copii rămăseseră cu Maria, maică-sa, acasă, că bătrîna era cam bolnavă.

— Aş... zici tu cîini, fă. Da' unii cîini stau şi păzesc copiii, Veto ; ăştia nu sînt cîini, sînt fiare.

Vreme de o jumătate de ceas a tot încercat să meargă la pom, căci fetiţa acum nu mai plîngea, ci o ducea într-un fel de orăcăit uscat, de i se sfîşia inima femeii. Dar doroban-21* ţul cu gîrbaciul o trimitea mereu înapoi. Deodată lăsă totul şi se îndreptă din nou spre mărul pădureţ, mai mult aler- gînd. Găsi fetiţa cu ochii roşii de soare, dar vînătă de atîta plîns, cu roiuri de muşte în jurul gurii şi năpădită toată de furnici. Se vede că biata de ea, înfometată cînd o alăptase lîngă puţ, supsese prea lacomă, căci mai tîrziu vărsase şi era plină pe guriţă şi bărbie de lapte scurs, brînzit. Din pricina asta, mai ales, o chinuiseră tot timpul muştele. Safta îşi turnă în palmă din ulciorul cu apă şi începu să-i şteargă feţişoara boţită, cînd văzu venind în goana calului, din nou, pe doroбanţul de adineauri.

— Grijania ma-ti dă muiere afurisită, tot nu te-ai lăsat, hai ?

Avea o mustaţă cu fir mic, dar lăţită şi întoarsă în jos după faţa lui de dulău îngăietănat.

— Nu vezi, omule, că să prăpădeşte copilu în soare ?

— Ţi s-a făcut ţie dă trîndăvie, puturoaso... Că voi nu sînteţi oameni să înţelegeţi... Sînteţi porci şi trebuie să tot stea omu cu biciu pă voi.

Aci Safta simţi că i se încleştează fălcile de furie, dar mormăi numai scrîşnit :

— Porc a fost tac-tu, cînd a tăbărît asupra mă'-ti dă te-a făcut, cum te-a făcut... neom !

Dorobanţul rămase o clipă încremenit, ca şi cînd n- ar fi auzit bine şi deodată i se urcă sîngele la cap şi începu să răcnească :

— Paştele şi dumnezeii mă-ti, cu cine vorbeşti tu aşa, fă ? Şi o plesni scurt cu gîrbaciul.

Nu o nimeri în plin, căci ea făcu un pas spre cal, iar gîrbaciul îi arse numai umărul, pe care-1 i-1 însîngeră uşor, dar în aceeaşi clipă femeia îl prinse de harapnicul împletit şi i-1 smuci pe neaşteptate din mînă. Era în ea toată furia care lucea altădată în ochii de oţel ai lui Găman. Se întoarse în loc, îl luă de codirişcă, şi cînd aduse gîrbaciul, îl plesni pe cel călare în plinul obrazului de i-1 însemnă cu o dungă de foc, care începu să sîngereze bine.

— Na... paşti... Na... dumnezei... urla ea ca o fiară

Murgul, lovit şi el, se ridicase puţin pe picioarele din faţă, cînd ea aduse a doua oară gîrbaciul. De data asta izbi numai calul care o rupse la fugă într-o parte. Dorobanţul îl întoarse şi se pregătea să scoată pistolul, cînd ea îl plesni a treia oară, pe el, peste obraz, şi calul, peste ochi. Murgul se smuci din nou şi începu să fugă înnebunit pe hat. în timpul acesta, oamenii alergau peste cîmp din toate părţile spre ei. Safta pusese liniştită gîrbaciul lîngă ea şi-şi luase fetiţa în braţe. Cînd dorobanţul putu să se întoarcă din nou, era multă lume adunată. Strigă la Safta cu glas spart, cu obrazul plin de sînge :

— Hai cu mine ! Şi o sudui din nou. Hai cu mine... eşti arestuită ! Hai, şi-ai să vezi tu ce înseamnă să dai în omu stăpînirii... Ocna părăsită te mănîncă.

Ea, punînd mîna pe gîrbaci, se pregăti să-1 plesnească iarăşi, dar oamenii, înconjurîndu-i, eăutară să potolească lucrurile.

Moş Gurie clătină din cap şi-şi roti privirea în jurul său, oprindu-şi-o asupra lui Vasile Peştefript, ca omul care ştie lucrurile de demult.

— Amarnic neam de oameni au mai fost şi alde Firu ăştia... Ce zici, bre, Vasile ?

— Şi rnai sînt, răspunse Peştefript, aşezîndu-se în calea dorobanţului, în timp ce mulţimea pornise cu Safta în mijloc.

Seara, fără s-o ştie nimeni, femeia dormi cu copiii la popa Gheorghe, care o ascunse într-un şopron. Era destul de ferită, că vara mai toată lumea din sat dormea de obicei afară, subt cer.

Toma, după ce se făcuse nevăzut prin tarlaua de porumb, o luă o bucată de vreme prin lunca Argeşului, apoi ieşi din nou la drumul cel mare de ţară. Era arşiţă şi năduşise de se făcuse lac de apă, dar de mînie nu mai simţea nimic. Mergea întins.

Văzu, tot drumul pînă la Bucureşti, că pretutindeni la-nurile boiereşti sînt împănate cu bărbaţi, femei şi copii, care muncesc la seceră, cu cîte doi-trei dorobanţi călări pe fiece moşie. Fusese bolnav în ultimele zile, dar parcă nici nu ştiuse, căci dospea în el bucuria de cele întîmplate la Bucureşti. Acum, vestea proastă de ieri, oboseala, boala îl răzbiseră şi picioarele îi erau grele. îl durea tot trupul. Ceru unor săteni să-i dea să bea apă din botă şi apoi se aşezâ mai la umbră, ca să aţipească puţin, căci prea se sculase de dimineaţă şi mai avea încă mult de călcat cu piciorul. De mîncat îi fu ruşine să ceară, că-şi sfîrşise merindea şi îi venea greu să le arate cum a fost cu plecarea lui pe furiş. Îşi spuse că va mînca la Bucureşti, la fiu-său, că noră-sa o avea ea prin casă ceva de îmbucat acolo. Oricum, către seară tot va ajunge.

în Jurul şi-năunirul unui palat domnesc

De o săptămînă de cînd revoluţia s-a aşezat în „Palatul de ţeremonie", curtea lui a devenit tactul a două bresle foarte deosebite între ele, dar amîndouă în căutare de vad bun pentru meşteşugul lor. S-au mutat aci birjarii din faţa Clubului nobililor de la Casa Torok, şi ţiganii, lustruitorii de pantofi şi de iminei, cam de pretutindeni. Ştiut fiind că nimeni din lumea bună nu poate merge pe jos, birjarii pîndesc acel du-te-vino de la palat în oraş şi din oraş la palat al tuturor celor care au nevoie de noii miniştri. Cînd boierul cu redingotă şi pălărie înaltă şi tare, cu streaşină mică, face un semn uşor eu degetul, trei trăsuri pornesc deodată din mijlocul maidanului spre el, căci nu toţi birjarii păzesc orînduiala de a se aşeza îndărătul celor veniţi mai înainte, ca să-şi aştepte rîndul la muşterii. A vrut Vornicia să-i gonească, fiindcă uneori curtea e mocirlă, plină de bălegar, dar pînă la urmă n-a avut ce face, pentru că nici boierii noi — mai toţi — nu vor să meargă pe jos, mai mult de doi-trei paşi. Vin însă acum la palat, de cînd cu egalitatea asta nouă, şi mulţi mărginaşi mai înstăriţi, cu cămaşă de pînză albă, pieptar negru, nădragi găietănaţi şi cizme ori iminei. Vin de departe, de prin mahalalele prăfuroase în aceste zile însorite, albi de pulbere, de parcă ar fi umblat prin cenuşă. Mulţi se mulţumesc să scoată din buzunarul adînc al nădragilor o basma cît toate zilele ; şi cu piciorul pe bornele de piatră sau chiar pe lanţurile care le leagă, se scutură cu grijă, dar şi mai mulţi se lasă vrînd-nevrînd şterşi pe încălţăminte, în mers, de cîte doi-trei ţigănuşi odată, aruncîndu-le cîte o para acolo, pe care e aproape să se încingă bătaie în lege.

Dintre cele cîteva maidane care înconjurau palatul, acesta, singurul, avea pretenţia să i se spună curte, numai fiindcă eră închis dinspre Podul Mogoşoaiei pînă la Vornicie, adică pe vreo sută de paşi, cu borne de piatră legate cu lanţuri şi de un şir de vreo zece felinare puse pe stîlpi verzi de un stat de om, ca să ajungă pînă la ele cu scăriţa lui dusă pe umeri mucarnicul, căci tot aşa i se spunea, deşi de la o vreme luminările de seu fuseseră înlocuite aci cu lămpi de petrol.

Acum, în dimineaţa asta de sîmbătă, atît de însorită, toţi ţigănuşii, şi o dată cu ei toţi vînzătorii, cu tablale pline de acadele ori de cireşi şi vişini, ca şi cei doi bragagii obicinuiţi, s-au adunat în jurul a doi boieri, care din mijlocul curţii privesc şi măsoară cu mîinile palatul cu atîta luare-aminte, de parcă ar vrea să-1 cumpere. Sînt Gheorghe Niţescu şi Ion Cîmpineanu, miniştri amîndoi. Cel dintîi, care venea la şedinţa de dimineaţă a guvernului în caleaşcă, pe la biserica Bre^ zoianu, îl văzuse pornind, de asemeni la şedinţă, pe Ion Cîmpineanu, care locuia pe lîngă Gişmigiu. Marele boier — fost maior în armată la înfiinţarea ei, apoi colonel, fost mădular fruntaş al Adunării Obşteşti, bogat pe vremuri, de i se dusese vestea, însurat cu o Dudească, întemeietorul împreună cu Eliade al Filarmonicii — era într-adevăr prea sus în evghenie

ca să se mai poată teme că-şi pierde rangul umblînd pe jos. De altfel fusese vreo cîţiva ani la Londra şi la Paris şi ştia că acolo ducii şi marchizii se plimbă adesea pe jos şi că nimeni nu găseşte aceasta lipsit de distincţie.

Nitescu îl salută şi cobrî din caleaşcă respectuos, ca să-1 întovărăşească pînă la palat.

Pe drum începuse între ei o discuţie chiar eu privire la acest palat, pe care omul de gust, călătorit prin străinătăţi, îl găsea, mai ales privit dinspre biserica Kretzulescu, un edificiu lipsit de orice interes. Gheorghe Nitescu se mira, căci, spunea el, cunoscuse un dascăl grec care pretindea că ar fi o clădire în stil neoclasic, cu coloane şi ferestre arcuite. Ion Cîmpineanu zîmbi condescendent, ca un doctor lîngă un bolnav naiv, căci un om care prînzise la Londra în tovărăşia lordului Dudley şi fusese cu el la teatru nu putea rîde cu hohote, dar se oferi să-i arate pe loc, colegului său din minister, de ce nu poate fi vorba de un stil oarecare şi mai puţin un stil neoclasic. Aerul de şcolar cu care Nitescu, un bărbat înalt, cu barba neagră uşor despărţită în două, şi de obicei rigid în făptura lui, îl urmărea sorbindu-i cuvintele, îi făcea nespusă plăcere marelui boier liberal, căci primele şedinţe ale guvernului stîrniseră o mare amărăciune în sufletul lui. Nu mai era de loc 3scultat, el, omul atît de popular acum zece-doisprezece ani, cînd îi cîntau lăutarii cîntecul în toată ţara, chemînd poporul : „Aideţi, fraţi, la Mărgineanu, să scăpăm pe Cîmpineanu". Arestat de guvernul imperial al Vienei la Lugoj, fusese predat lui Alecu Ghica, şi acesta, speriat de popularitatea lui, de opozant curajos şi văzînd în el un rival, pretendent la tron, îl ţinuse doi ani la închisoarea de la mînăstirea Mărgineni şi apoi la Plumbuita. E drept că, iertat de vodă, nu mai fusese de atunci încoace opozantul în- dîrjit de mai înainte. Nu mai era din cel de altădată decît numele ; îşi cam cheltuise cu necazurile şi călătoriile, şi averea.

Fusese foarte supărat cînd descoperise că membrii „Frăţiei" făcuseră să izbucnească revoluţia fără să-1 cheme şi pe el alături de ei, şi că întîiul minister revoluţionar, cel de vineri seara, nu cuprindea şi numele lui, căci, firesţe, nu-şi dădea seama că popularitatea lui e un mit dispărut. Fu în schimb foarte mulţumit cînd Pavlicioni, însoţit de Hagi Curţi şi State Dobrovici, îl' sculă luni la trei noaptea ca să-i spuie că marea negustorime are încredere într-un mare boier atît de luminat şi că această negustorime vede în el o pavăză împotriva anarhiei şi mai ales împotriva celor care vor să se atingă şi de proprietate, în sfîrşit, că ei nu primesc un guvern fără marele bărbat liberal Ion Cîmpineanu. Cînd văzu că această negustorime chiar izbutise să-1 impuie ca ministru, fu încîntat şi o clipă crezu că steaua lui se va ridica iarăşi. De la întîia şedinţă înţelese însă că una e să fii membru al ministerului, şi alta membru al guvernului, fiindcă acesta, guvernul vremelnicesc, întruchipa forţa politică a revoluţiei. încercase de vreo două ori, în această şedinţă, să ia cuvîntul

cu ocoluri oratorice, dar văzu că nu e ascultat, că mai ales Bălcescu şi Arăpilă îl priveau nemulţumiţi şi bănuitori. înţelese că este tot în afară de spiritul conducător al revoluţiei şi se hotărî să nu mai participe la şedinţe pînă cînd nu se întoarce Eliade. Nici acum nu avea de gînd să vie, căci ieri îl aşteptase zadarnic pe Eliade, care se scuzase că nu poate veni, dar preciza că îl va vizita azi. Cînd 1-a întîlnit Nițescu, el nu plecase ca să ia parte la şedinţă, cum socotise acesta, ci ca să-şi facă obicinuita plimbare prin Cişmigiu. Se lăsase dus, fără să vrea anume, spre palat, şi mai ales se lăsă prins în discuţia despre arhitectura acestui edificiu. Preţuit acum un deceniu şi mai bine drept cel mai de seamă orator al ţării, era acum bucuros că poate uimi fie şi un singur auditor cu vraja cuvîntului şi bogăţia cunoştinţelor sale, dacă membrii guvernului socot că se pot lipsi de talentul său. îi făcea nespus de bine luarea-aminte cu care Nițescu îi urmărea expunerea, sorbin- du-i parcă vorbele, mirîndu-se cu naivitate din cînd în cînd.

Pe nesimţite, ocolind palatul ca să i-1 arate mai bine, ajunseră în mijlocul curţii neîmprejmuite, dîndu-i mereu lămuriri cu gesturi elocvente.

— Negreşit, dumneavoastră, stimate domnule coleg, aveţi dreptate : acele şase coloane la etaj ale corpului din mijloc amintesc de coloanele templelor antichităţii, dar amintesc aşa cum o femeie slută aminteşte de una frumoasă, numai fiindcă stau pe aceeaşi uliţă. Amintesc numai... altfel ele sînt tot atît de meschine ca şi urîtul balcon de fier care le susţine. Tot mijlocul acestei clădiri este cu un pas mai în faţă, ca un frontispiciu, dar poate fi vorba oare de un frontispiciu adevărat ? Poţi să spui că aceste jumătăţi de coloană tăiată în lungul ei, lipite de zid cu tencuială, au ceva comun cu minunatele coloane ale Atenei ori ale Spartei ?

Ochii lui mari, negri se opreau întrebători asupra supusului ascultător, învăluindu-1 cu un fel de dezolare, iar mîinile înmănuşate şi ridicate cu palmele moi în dreptul umerilor spuneau : „Asta e... îmi pare rău că trebuie să vă supăr..." în realitate, Nițescu nu era supărat de loc, dar oratorul socotea că asta face frumoasă impresie asupra celor ce se adunaseră în jurul lor şi continuă :

— ...Şi apoi, spune-mi, rogu-te, că eu nu înţeleg, ce rost au... ce a vrut arhitectul să arate punînd un brîu de tencuială să alerge de-a lungul clădirii, legînd între ele latu- rile de sus ale pervazelor ferestrelor, iar alt brîu să le lege pe cele de jos, brîu paralel cu brîul făcut de ciubucul care arată despărţirea etajului de parter ? Spune-mi, te rog, ce a vrut să arate ?

Glasul lui se înălţa muzical, căci lumea se aduna tot mai numeroasă în jurul lor, amintindu-i de succesele de Ia tribuna Adunării Obşteşti, de acum un deceniu şi mai bine. Vorbea cu gesturi controlate, elegante, potrivite cu redingota

lui neagră, croită fără cusur la Londra, iar mîna înmănuşată descria arabescuri aeriene explicative, asemeni oratorilor de la Westminster

— Şi asta nu-i nimic. Dar iată că ferestrele au deasupra un fel de rozete de stuc, nu ? Dar dacă te uiţi bine nu sînt rozete, căci nu sînt chiar rotunde, ci sînt mai curînd lunguiețe şi retezate jos, de par numai nişte arcade caraghioase lipite deasupra ferestrelor. A, de-ar fi fost arcade adevărate, aşa cum pretinde stilul neoclasic, ar fi fost cu totul altceva ! Ar fi fost o suită elegantă de jumătăţi de arcuri, într-adevăr frumoase.

Aci, mîna sa grăsuţă, îmbrăcată în mănuşă de piele de Suedia, descrie în aer, cu arătătorul întins, nişte elegante şi caligrafice bucle, mai întîi cinci sus şi apoi nouă jos, negli- jînd restul, căci apendicele clădirii prelungite spre Cişmigiu avea ferestrele simple. Văzînd că, stîrniţi de această discuţie teatrală în aer liber, se apropiau Costache Filipescu şi Aristia, care coborîseră împreună din caretă, marele boier liberal "re-petă caligrafia lui aeriană, însoţind-o de un surîs condescen-dent şi punîndu-i punct cu o competentă ridicare din umeri.

— Ar fi fost poate frumos, dar din păcate arhitectul s-a mulţumit cu aceste false rozete pe care le-a lipit pe nişte pereţi de cazarmă... Şi uite sus acel fronton triunghiular pe care Gheorghe Bibescu şi-a pus orgolios stema dinastiei ce voia s-o întemeieze ca domn ales — şi aci glasul lui îdrt Cîmpineanu căpătă o şuierătoare ironie — ce se socotea, spune, izbuteşte el oare să transforme aceşti pereţi într-o faţadă ? Mai ales cu acest peron sărăcăcios, abia ridicat pe cele cinci trepte ale lui ? Nu, nu... E ceva fără cap şi coadă.

— E atît de adevărat ce spui, dragă vere, îl întrerupse aprobîndu-l Costache Filipescu, încît în cei douăzeci şi cinci de ani de cînd s-a construit palatul acesta, i s-a schimbat de trei ori intrarea. La început a fost de-a dreptul de pe Podul Mogoşoaiei, pe urmă a fost acolo unde e încăputată spre Cişmigiu, şi, după cum vedeţi, de cînd Alexandru Ghica 1-a făcut palat domnesc, intrarea este aceea pe care o vedem, prin curtea asta care e mai curînd un maidan.

Ion Cîmpineanu, cel ce fusese un atît de arătos şi bogat ofiţer în oştirea română, cel ce surîsese diplomatic stînd de
vorbă cu lordul Palmerston [12], primul ministru al Angliei, în-toarse spre vărul său ochii negri,turtindu-şi bărbia de un guler alb, corect (iar nu cu colţuri ascuţite în sus ca ale tineretului) şi o bărbuţă cu fire cărunte, mătăsoase, care abia ascundea paloarea pielii afinate. Din închisoare rămăsese cu usturimi ulceroase ale stomacului şi faţa îi căpătase din

12 **Palatul parlamentului din Londra,**

pricina durerilor* din primăvară şi din toamnă o grimasă pe care greu o deosebeau cei din jurul lui de un zîmbet sceptic, şi care stăruia şi acum, cînd luna iunie îi potolea orice suferinţă.

— Dacă-mi daţi voie să continuu, răspunzînd onoratului nostru coleg, domnului Nițescu, v-aş mai pofti să. băgaţi de seamă cît de ieftină şi de sărăcăcioasă este decoraţia acestui edificiu, mai ales din pricina materialului prost din care e lucrat.

Într-adevăr, de la cornişa alcătuită din două ciubuce de stuc paralele, depărtate cam de un cot între ele, care înconjurau clădirea sus subt acoperişul parcă retezat şi pînă la patratele săpate cu linia în tencuiala spălăcit cenuşie a pereţilor (vrînd, chipurile, să imite piatra) şi pînă la brîul 'lucrat în ciubuc şi el, care arăta în afară articularea etajului cu parterul, totul era grosolan şi de mîntuială.

Auditoriul oratorului încă mai spori, deoarece cînd să coboare din caleaşcă cei trei fraţi Ştefan, Nicolae şi Alexandru Golescu, văzînd lumea adunată şi în mijlocul ei pe Ion Cîmpineanu, desenînd cu degetul în aer razele de linii în tencuială, care dublau arcurile ferestrelor, se apropiară şi ei curioşi. Ca să nu-i supere pe cei care vînduseră palatul statului, acum şaisprezece ani, Ion Cîmpineanu întoarse dintr-o dată, elegant, fraza, ca o acoladă răsucită într-un scris caligrafic :

— Şi totuşi, domnilor, aci, acum douăzeci de ani, în sălile acestui edificiu s-au ţinut şedinţele acelei „Societăţi literare" din care avea să iasă bruma de cultură pe care o avem astăzi... Aci l-am auzit eu pe Dinicu Golescu vorbind cu durere despre starea de înapoiere a patriei noastre...

Şi bucuros de auditoriu, începu să-şi depene amintirile, pe care mai ales Ştefan Golescu, cel care în februarie 1832 obţinuse „iertarea vîrstei", ca să poată vinde statului după moartea părintelui său acest palat, le asculta cu îndulosare.

— îmi spunea nenea Alecu — Alecu Filipescu Vulpe, vrea să spună Ion Cîmpineanu — că atunci, în 1815, cînd banul Radu Golescu, bunicul dumneavoastră, a văzut gata clădirea asta, care pe vremea aceea, cu cele douăzeci şi cinci de odăi şi saloane ale ei, era cea mai mare din Bucureşti, 1-a întrebat pe fiul său crucindu-se : „— Dinicule, socotit-ai tu cîtă ceară îţi trebuie ca să luminezi hardughia asta ? Şi la ce-ţi foloseşte de o făcuşi atît de mare, aci la marginea oraşului ?" Că pe atunci aci era marginea Bucureştiului, adică la bariera de îi zice Puţu cu Zale. în sus nu mai erau decît cîteva binale, dincolo de metocul Episcopiei. Ghica şi-a început palatul mai tîrziu. Marele vornic, slăvitul dumneavoastră părinte, era un bărbat în toată firea, cînd, după ce s-a întors din călătoria lui în străinătate, prin 826 mi se pare, dacă nu o fi cumva prin 827, ne-a chemat pe toţi cei care doream să se schimbe starea de ticăloşie a Ţării Româneşti aci, în salonul de jos, că atunci

intrarea era pe Podul Mogoşoaiei, ne-a citit Un fel de statute şi ne-a pul să jurăm pe ele că nu vom afla odihnă pînă cînd nu vom duce ţelurile „Societăţii literare" la îndeplinire. Aci s-a pus la cale scoaterea unei foi în limba românească, fiindcă pînă atunci nu fusese nici una. A dat mai tîrziu tot sprijinul său colegului nostru de azi Eliade, ca să scoată peste trei ani *Curierul romanesc*, a pus la cale prefacerea şcolii de la Sfîntu Sava. în Colegiul naţional. Asta a înfăptuit-o Kisseleff în 32, căci el n-a apucat să-I vadă, fiindcă pieri răpus de holeră. Plănuise de asemeni întemeierea unui Teatru Naţional. Da... Aci, noi cîţiva ne-am învrednicit să-i împlinim gîndul, înfiinţînd în 33 Filarmonica, la care dumneata, Aristia, ai jucat un rol atît de strălucit. Ar mai fi vrut marele vornic Dinicu Golescu să vadă şcoli normale, şi de celelalte, în fiece judeţ, dar asta nu s-a împlinit încă, aşa cum nu i s-au împlinit nici alte dorinţi pe care ni le-a lăsat nouă cu limbă de moarte să le înfăptuim, şi va trebui să le înfăptuim, acu, cînd ţara e condusă de un guvern revoluţionar... Eu nu pot uita ceasurile cînd am ascultat, aci în salonul de jos, alături de care el făcuse o librărie şi un cazinou pentru cititul ziarelor sosite din străinătate, aci zic, am ascultat eu *Gramatica limbii româneşti*, scrisă şi citită de colegul nostru, domnul Eliade, aci a citit din gramatica asta scrisă de el şi unchiul dumneavoastră, marele vornic Iordache Golescu, tatăl focosului nostru Arăpilă, aci am auzit atîtea tălmăciri pe limba noastră din elineşte şi franţuzeşte, dar mai ales aci a citit Dinicu Golescu însuşi multe capitole din îndurerata lui carte despre călătoria pe care o făcuse prin Europa în anii 24, 25, 26... Asemenea lucruri nu se pot uita...

Sfîrşi cu braţele şi mîinile înmănuşate, încrucişate pe piept, cu toate că soarele începuse, să ardă vestind o zi dogoritoare, şi" glasul lui se prefăcuse pe nesimţite amar şi îndurerat. De unde la început vrusese să întoarcă într-un compliment critica de cunoscător într-ale artei pe care o făcuse palatului, pînă la urmă amărăciunea îl birui, iar spusele lui erau mai mult o mustrare adresată celor patru fraţi Goleşti că îl ţin în umbră în guvern, cînd ei ar putea fi alături de el, care era continuatorul lui Dinicu Golescu. întorsătura despre „focosul nostru Arăpilă" era de-a dreptul un atac ironic împotriva aripei stîngi a conducerii revoluţionare, Bălcescu-Alecu Golescu, în care vedea el un fel de duşmani personali, căci ştia că ei nu numai că nu-1 simpatizau, bănuindu-1 că e ambiţios şi doreşte să ajungă pe tronul ţării, dar se şi opuseseră intrării lui în minister, cu toate că era unchiul lui Ion Ghica, pe care amîndoi îl iubeau. Numai stăruinţa mitropolitului şi a marei negus- torimi îl impusese şi numai sentimentul de „frăţietate" al lui Brătianu şi Costache Rosetti îl ajutase să se menţină. înţelesese de aceea din cele dintîi zile că el trebuie să fie veriga dintre marea negustorime şi boierii

fruntaşi ai ţării, căci încă de pe acum această negustorime se dovedise puternică şi hotărîtoare.

Vrînd să-i facă plăcere, Nițescu îl întrebă pe Ion Cîmpi- neanu cu un respect dinadins exagerat, pronunţînd cu stîngăcie cuvîntul „domnule", căci era ispitit să-i spuie „arhon boierule" :

— Credeţi, domnule, că noi n-am putea construi edificii care să aibă stil şi să bucure pe privitori ?... Avem noi oare arhitecţi care să poată izbuti asemenea lucrări ?

Se grăbi să răspundă Nicolae Golescu, care, ca toţi cei de faţă, fusese prins de această discuţie slobodă :

— Cu neputinţă... Ce ştiu arhitecţii noştri ?

— Nici Melic ? întrebă Nițescu jucînd mereu comedia şcolarului modest.

Aci răspunse, scandalizat, Aristia :

— Aş... de unde... arcul acela de la Filaret de pe Cîmpia Libertăţii, despre care el pretinde că l-a făcut în stil neogotic... se potriveşte acolo ca nuca în perete... Neoclasic frumos mi se pare palatul lui Ghica de la Tei.

Aşteptau însă toţi părerea lui Ion Cîmpineanu, căci reputaţia lui de om de gust şi călătorit era copleşitoare. El nu răspunse însă numaidecît, căci ştia de la tribună ce efect puternic au răspunsurile aşteptate. Scoase ceasul mare de aur înflorat de la jiletcă, îi desfăcu îngîndurat capacul, dar nu citi ora.

— Melic a auzit şi el de moda zilei şi vrea să facă şi la noi neogotic... Asta vor romanticii, cum li se zice de la o vreme. Dar noi avem un artist adevărat — pe arhitectul Orăscu. Mi-a arătat într-o zi multe planuri şi desene de-ale lui, căci stăm ades de vorbă despre artă. Ei bine, dacă i s-ar da sprijin şi mijloace, el ar clădi lucrări minunate în stil neoclasic adevărat... Acum citi ora şi spuse ironic : Dar, domnilor, v-am ţinut prea mult de vorbă şi mi se pare că aţi întîrziat de la şedinţa de azi a guvernului. Pe urmă, ştergîndu-şi fruntea de năduşeală cu o batistă albă, mare şi brodată, adăugă ironic : O să se supere pe dumneavoastră domnul Bălcescu.

Era în această ironie şi o intenţie de intrigă, fiindcă simţise chiar din cea dintîi şedinţă că miniştri ascultau cam iritaţi mustrările pe care li le făcea Bălcescu, e drept fără să pronunţe nici un nume, arătînd că se pierde timpul a.tît de preţios al celor dintîi zile de revoluţie.

— Dar dumneata nu vii astăzi la şedinţa guvernului ? îl întrebă mirat Ştefan Golescu.

Ion Cîmpineanu ridică şi mai sus pălăria înaltă, pe care o scosese ca să-i salute, despărţindu-se de ei.

— Nu poci veni... am primit cu plăcere să vă dau sprijinul meu, făcînd parte din acest minister al dumneavoastră, dar sînt în constituţia pe care vreţi s-o impuneţi ţării două-trei puncte pe care eu nu mă pot angaja să le apăr.

Vorbi ca un protector al guvernului, apoi salută din nou şi se îndrepta, printre casa lui Wachman şi grajdurile de zid, spre Cişmigiu. în gîndul lui surîdea, că ştia că în nici un caz şedinţa nu va începe înainte de venirea lui Eliade, şi era sigur că Eliade va trece mai întîi pe acasă pe la el către orele zece şi jumătate, aşa cum fusese vorba între ei.

Sentinela din faţa gheretei, postată lîngă treptele îngustului peron, încremeni cu arma pe umăr, dînd onorul mic miniştrilor care intrau. Uşa cu pervaz şi cercevele de fier vopsit cafeniu dădea mai întîi într-un vestibul nu mai mare decît peronul, dar cu trei uşi care răspundeau spre sala mare de jos. Iarna, din pricina viscolului, nu se intra decît pe uşa din dreapta, ca să nu răzbată crivăţul dinspre răsărit-miazănoapte. Acum era cald, iar toate cele trei uşi, şi ele împodobite bogat cu motive „empire", care nu se prea vedeau însă din pricină că vestibulul era mereu într-un fel de obscuritate, sînt deschise. Sala însăşi schimba vederea dintr-o dată, căci dacă pe din afară palatul părea o cazarmă aşezată între cîteva maidane, în schimb interiorul era mai mult decît încărcat. Şti- indu-se domn numit pe viaţă, Alecu Ghica îşi spusese că ţara are nevoie de un palat domnesc, că tronul ţării nu mai poate fi purtat în braşoveancă de la o locuinţă particulară a domnitorului la alta. îşi opri deci ochii asupra casei Goleştilor, în care, după ce o cumpărase, administraţia lui Kisseleff instalase mai toate departamentele ţării, făcînd din ea o curte administrativă (dar mai fusese în cei trei ani şi cazarmă şi spital). Fusese aţiţat în ambiţia lui de Gheorghe Bibescu, care, după ce se însurase cu întîia nevastă, Zoe, atît de bogata moştenitoare a Brîncovenilor, mobilase palatul de subt Mitropolie cu mobilă „empire", cu belşug de aurărie şi mătase, cum nu se mai pomenise în ţară, căci îşi vedea şi el calea deschisă spre tron şi ştia ce înseamnă, în societatea în care trăia, „să sperii lumea". După ce făcu reparaţii destul de superficiale clădirii pe din afară, Ghica a comandat pentru aproape patruzeci de mii de lei mobilă „empire" de la casa „Levy et Worms, Rue de Choi- seul, Paris", de care fiind deplin mulţumit, avea să-i rămînă client statornic, sporind comanda. E drept că o parte din mobila aceasta a plătit-o el personal şi a şi luat-o cu el cînd n-a mai fost în scaunul domniei.

O dată adusă mobila, domnitorul băgă de seamă că ea nu se mai potriveşte cu interiorul unei case care a slujit drept administraţie a menzilului şi spital. Şi atunci prefăcu numai interiorul corpului principal al palatului, căci lunga aripă cu care fusese încăputat spre Cişmigiu rămăsese aproape neschimbată. Făcu lucrurile bine, potrivit ambiţiilor lui, fără să se uite la cheltuieli şi mai ales după gustul femeii care-i robise inima, contesa van Suchteln

.Nepotrivirea asta, dintre un exterior sărăcăcios şi acest belşug de strălucire interioară al caselor boiereşti, sta să fie una dintre caracteristicile veacului în acest întins oraş

de pe malul Dîmboviţei, şi ea este remarcată de către mai toţi călătorii străini. în mijlocul acestui mare tîrg, cu uliţele lui, cele mai multe înguste şi prăfuroase, nu era nici o frumuseţe obştească, nu existau monumente, nici parcuri, nici edificii cardinale. în afară de unele biserici, lăsate şi ele în părăsire, nu era nimic gîndit slobod spre desfătarea poporului însuşi, de care nu se sinchisea nimeni. în schimb interioarele erau încărcate cu splendori domestice pentru îmbuibarea celor cîţiva in;i care le locuiau.

22
337

Faptul că îndeobşte călătorii străini se arătau uneori încîn- taţi tocmai de contrastele pe care le întîlneau la tot pasul, că erau zăpăciţi de pitorescul mulţimii care forfotea pe lungile poduri încărcate cu prăvălii pline de bunătăţi şi mărfuri de lux, că frumuseţea femeilor din popor era atît de izbitoare nu schimba nimic din nedreptatea strigătoare la cer a orînduirii sociale. Iubitori de pitoresc cu orice preţ (mai ales cînd erau şi pictori) în schiţele cu care-şi sporeau albumele de călătorie, aceşti străini, după ce căutau îndelung, zugräveau dinadins tocmai ceea ce era neobicinuit (dar pitoresc), cîte o vînzătoare de flori ori de porumbiel fierbinte, pestriţă într-un adevărat port naţional, cu maramă de borangic, cu galbeni la gît şi altiţe cu fir de aur, iar dintre bărbaţi preferau din acelaşi motiv surugiii în straie albe şi roşii, cu ciorchini de găietane negre, cu căciuli dintr-un miel întreg şi harapnice, dacă nu pe vînzătorii de peşte care pun somnii şi crapii lunecoşi în coşniţa slujnicelor, neapărat rumeni toţi, cu mustaţa ca vrabia, îmbrăcaţi cu cămăşi albe de in> cu ilice şi iţari înzorzonaţi ca la nuntă, surîzători anume, ca să arate că nu le pasă dacă sînt nevoiţi să dea la curăţătorie în fiece zi cîte un rînd de straie atît de împodobite, care, şi atunci, costau totuşi mai mult decît o sută de ocale de peşte. E greu de spus deci că aceste albume de călătorii înfăţişează realitatea şi au vreo valoare documentară. Cunoaşterea unui popor nu se bizuie niciodată pe aspectele exterioare ale existenţei lui, ci pe cunoaşterea orînduirii lui sociale, a literaturii şi artei lui, care nu se pot afla dintr-o plimbare cu trăsura, şi la care nu ajungi fără să cunoşti limba acestui popor. Ce a putut să cunoască din starea clăcaşilor români în 1843 picîorul Doussault, care a desenat „după natură" splendoarea recepţiei dată de Bibescu în salonul de sus al acestui palat, ori în saloanele lui Barbu Ştirbei, fratele său, în palatul de pe Podul Mogoşoaiei, colţ cu Uliţa Tîrgoviştei, în cinstea prinţului Albert al Prusiei ? El, şi alţii la felcu el au desenat şi au pictat în acuarelă saloanele încărcate de imense oglinzi aurite, cu pereţii îmbrăcaţi în stofe mătăsoase, îmbibate şi ele cu aur, policandrele cu zeci şi zeci de lumînări de ceară parfumată, ale căror lumini erau însutite de giran- dole de cristal, cu ferestre ascunse de draperii somptuoase* de damasc de India, capitonate cu fular de mătase franţuzească, cu zeci şi zeci de sfeşnice aurite cu

cîte trei ori cinci braţe fixate pe pereţi, cu tavanele lucrate în casete adînci. în aceste saloane, Doussault a fixat în schiţele sale, oprindu-i din mişcarea ameţitoare a dansului, pe ofiţerii în uniforme pe talie, cu pantaloni care plesnesc pe trup, încărcaţi cu ciorchini de epoleţi, "cu ceaprăzărie, ledunci şi fireturi subţiri, i-a arătat eleganţi pe tinerii îmbrăcaţi după moda europeană, în fracuri lipite pe trupurile lungi, guler întors din croială, jabouri albe de mătase, ori gulere englezeşti cu cravate înnodate ca bobocii de trandafir alb, cu pantalonii întinşi pe picior de bentiţa petrecută pe subt pantofi de lac, le-a înfăţişat pozînd pe femeile tinere cu rochii de tafta şi voal de Lyon, strînse pe talie şi largi în jos, ori puse pe demodate panere, ca umerii rotunzi şi goi, în culcuşul lor de dantelă, cu pieptănături strînse spre ceafă, dar întoarse peste tîmple, cu adaus de zulufi, după cum bătrîioarele lor demodate poartă pe cap o arhitectură uluitoare de bucle (mai toate false, firește). Lumea asta vorbeşte numai franţuzeşte, aşa că vizitatorul străin şi pictorul amator de pitoresc se simt ca la ei acasă. Giuvaericale de aur şi pietre preţioase, coliere de perle arată musafirilor bogăţiile fabuloase ale ţării, cu un milion de clăcaşi, în zdrenţe cel mai adesea, mai mult nemîncaţi, puşi cu gîrbaciul la munci grele, istovitoare. „Te-ai crede la Paris", este refrenul pe care îl cîntă uimiţi, pînă în zorii zilei, în aceste nopţi albe, care se leagă unele de altele ca o chermesă fără sfîrşit. E mai frumos chiar ca la Paris, fiindcă în saloanele acestea vezi prin colţuri şi unele figuri de bătrîni boieri, îmbrăcaţi peste anterie de pambriu cu binişuri de moar alb, căptuşite cu blană de cacom ori de biber. Poartă pe cap cîte un cauc de caşmir întărit cu flori de mătase şi sînt solemni în singurătatea lor, ca nişte arhierei lumeşti şi, iar, nu se află la Paris lachei care să treacă, purtînd tablalele încărcate de îngheţată şi şampanie, în miraculos de albe straie arnăuţeşti, cu găietane negre. Prelungită la nesfîrşit în oglinzile paralele ale sălii, lumea de aci, cu luxul ei,, este pentru mai toţi musafirii străini însăşi întinderea Ţării Româneşti.

Cei 312.536 (trei sute douăsprezece mii cinci sute treizeci şi şase de lei) cheltuiţi, în cea mai mare parte pentru prefacerea interiorului, fără să intre aci mobilierul, nu fură cheltuiţi de pomană. După vestibulul pardosit cu mozaic de bucăţi mici de granit în două culori, prin care se intra în sala de jos, căreia unii îi zic hol, după moda franţuzească (căci nu le vine să-i spună tindă), începeau semnele bogăţiei. Pe jos sala e pardosită cu lespezi de piatră bine închegată. Uşile de stejar, din dreapta, ca şi cea din stînga, sînt încadrate în pervaz de lemn cu ciubucărie, lat de o palmă, cu coloanele jumătate aurite între chenare împletite. Uşa din dreapta duce în sala de aşteptare, care a rămas şi acum cu acelaşi rost, iar cea din stînga, în odaia care a devenit anticamera cabinetului lui Tell.

Acesta are intrarea şi prin micul culoar care porneşte la stînga de la piciorul scării celei mari, dar pe aci se urcă pe o treaptă. Dincolo de cabinetul lui Tell e cabinetul şefului Ştabului. Peretele din fund, în care se taie scara cea mare ce duce spre etaj, e îmbrăcat, ca şi laturile scării, ce pînă la jumătate nu are rampă, în stuc marmurean, cu vine negricioase şi albăstrii, iar sus, acest perete poartă un brîu, ca o cornişă întoarsă, ce se prelungeşte jur împrejurul sălii şi chiar pe culoarul din dreapta, închis acum, înspre sală, cu o uşă la fel cu aceea a odăii de aşteptare. Scara cea mare însăşi e de marmură albă, depăşind, cu cele două trepte dintîi, într-o parte şi alta peretele. E păzită, în dreapta şi în stînga, de doi lei din lemn de nuc, în picioare, aurîţi în întregime, care se sprijină fiecare, ca şi cum ar vrea să se urce pe el, de trunchiul răsucit al unui lampadar de bronz cu cinci ramuri de sfeşnice. Plafonul acestei tinde mari este cu grinzi aparente de stejar, care-şi păstrează culoarea şi peste care aleargă flori mărunte de bronz, iar cîm- pul dintre grinzi este acoperit cu motive de frunze late, poleite. De la mijlocul ei, unde e o mică platformă de odihnă tot de marmură", scara se desface în două braţe, care apoi urcă întors spre vestibulul etajului. De sus din tavan coboară deasupra acestei platforme un policandru cu trei rinduri de lumini în cercuri din ce în ce mai mici. Peretele este îmbrăcat în întregime de o oglindă cu chenar de bronz aurit, în triplă acoladă. Colţurile oglindei erau mascate de două vase mari de faianţă verde chinezească, pe care Ghiculeştii le-aveau moştenire de la o mătuşă a lor de la Ţarigrad, pe care tatăl acesteia le primise în dar de la o solie venită din Siam cînd era dragoman al Capidanului flotei turceşti. Cînd Ghica a părăsit tronul, aceste amfore, ca şi gobeljnurile franţuzeşti care decorau pereţii sălii tronului, au fost "luate împreună cu cea mai mare parte din mobilă, căci erau averea lui personală, şi duse la palatul de la Tei, unde locuia acum cumnata lui, Maria Ghica, născută Hangherliu. în locul acestei părţi din mobilierul luat, Bibescu a cumpărat altul cu banii Vistieriei', fireşte, căci pentru el actualul palat era numai „Palat de ţeremonie". Din cauza încurcăturilor cu Maricica Bibescu, cu locuinţa preferase să rămîie tot în palatul brîncovenesc de subt Dealu Mitropoliei.

Vestibulul de sus de la etaj este foarte îngust, ca să nu ia prea mult din sala tronului, dar nu se bagă de seamă, căci are cinci uşi, dintre care două laterale spre coridoare şi trei în sala cea mare. Uşile toate sînt încadrate de pervaze imense, alcătuite din jumătăţi de coloane de stuc aurit, avînd sus capitel de frunze la fel aurite. Este luminat de şase sfeşnice de bronz cu ramuri împletite, patru fixate între uşi, iar două mai înalte, pe lampadare din trupuri lungi, încîlcite, de grifoni bronzaţi. Ziua, cuşca scării şi vestibulul primesc lumina soarelui de sus, printr-un luminator tăiat în pod, după

planurile arhitectului Vilacroz (Villagros după adevăratul său nume). Uşa din dreapta vestibulului duce spre o săliţă foarte înzorzonată, în care răspund alte uşi, şi ele cu pervaze bogate, unde lucrează acum Eliade pe stînga, Ştefan Golescu şi Hagi Curţi, membri ai guvernului, pe dreapta. În stînga, uşa tot cu două canaturi se deschide pe un lung coridor, cu alte uşi vopsite în alb, cu ciubucărie aurită, căci fiind fără altă fereastră decît cea din fund acest culoar este foarte întunecos. Pe stînga şi pe dreapta se fac tot felul de odăi, unele mari, altele mici, care slujiseră lui Alexandru Ghica de dormitoare şi dependinţe, iar lui Bibescu de apartamente pentru musafiri. Acum, în afară de cele

*trei odăi care au fost prefăcute în locuinţe pentru Magheru, Tell şi Pleşoianu, restul este ocupat de serviciile guvernului.

Cea dintîi dintre aceste odăi de pe culoar, pe dreapta, este o odaie în care mitropolitul se odihneşte înainte de şedinţă, căci are un divan „empire" cu tăblii de nuc arcuite în afară. O ramură de coridor, la stînga, duce la patru odăi în care lucrează cei patru secretari ai guvernului. Toate uşile de la aceste camere sînt cu un singur canat, însă este dublat, aşa că fiecare dintre camere are întîi un vestibul lat de un pas între cele două uşi.

Sala tronului, întinsă cît era de lat corpul din mijloc al palatului, cu cinci ferestre mari pînă jos, fiind în acelaşi timp şi uşi spre urîtul balcon de fier, este cea mai împodobită, printr-o decoraţiune „empire" copiată după apartamentul lui Napoleon din palatul Tuileriilor. Tronul, în stînga, fusese subt un baldachin în formă de cort de catifea roşie şi înălţat pe un piedestal de trei trepte, îmbrăcat şi el în stofă roşie, tivită jos în aur. Cele două aripi mari care se desfăceau ca să se vadă scaunul domnesc sînt acum strînse căci, plecînd, Bibescu, din mîndrie sau poate din speranţa că se va întoarce, a luat cu el acest tron şi locul e gol.

Cele două şedinţe de ieri ale guvernului s-au ţinut dinadins în odăile din stînga, de jos, după dorinţa lui Eliade, căci prin ferestrele mari ale acestor odăi vecinii şi trecătorii puteau să vadă înlăuntru. „Să vadă poporul cum lucrează guvernul, spunea el într-un acces de romantism revoluţionar. N-avem ce căuta în acea sală a tronului în care se află simbolul vechii stăpîniri." Cînd au înţeles despre ce e vorba, fraţii Goleşti l-au lămurit că Bibescu şi-a luat tronul cu el şi atunci a primit să se mute şedinţele în sala aceasta, mai ales că jos nici nu era loc destui.

Ca de obicei, „sala cea mare", cum i se zicea acum, e plina de lume, căci la şedinţele guvernului iau parte nu numai membrii lui şi miniştrii, ci şi funcţionarii superiori, împreună cu tot felul de musafiri.

Rămîn uneori la şedinţă şi conducătorii numeroaselor „deputăţii", care vin din toate colţurile ţării „să complimenteze"
guvernul revoluţionar. în asemenea condiţii firească nu se lucrează mare lucru. Mai ales aceste nesfîrşite discursuri de felicitări, cu flori şi cîntece, îi scot pe Bălcescu şi Arăpilă din sărite. Pierderea de timp e cu atît mai primejdioasă, cu cît şoapte de tot soiul vin de pretutindeni, că proprietarii, în fierbere, urzesc aproape pe faţă împotriva revoluţiei. Acum, de pildă, în timp ce guvernul nici n-a început şedinţa de azi, proprietarii ţin şi ei o întrunire la „Clubul proprietarilor", înfiinţat chiar ieri, în sala Momolo, de peste drum de biserica Sărindar. I se pare de neînchipuit lui Bălcescu că guvernul a putut încuviinţa o astfel de adunare reacţionară şi agresivă, dar a stăruit Eliade, care a avut de partea lui şi sentimenta-

lismul verbos al lui Costache A. Rosetti. Nu numai atît, dar ca să li-se arate proprietarilor că revoluţia nu va-face nimic cu silnicie, se stăruie mereu asupra lozincii : „Urăsc tirania, mă tem de anarhie", pe care Eliade, cu principiul său de guvernămînt denumit „mişcare-regeneraţie", vrea s-o impună guvernului. Sînt mereu reluate şi celelalte lozinci ale lui: „Nici nedreptate celor mulţi, nici silnicie celor puţini", ori, „folos pentru toţi, cu paguba nimănui" şi altele. Ştiu toţi că Eliade, pe care-l aşteaptă la şedinţă, e dus la Ion Cîmpineanu ca să discute această problemă a proprietăţii. Mai mult, rugat de membrii guvernului, Magheru, al cărui tuvînt serios socot ei că inspiră încredere proprietarilor, s-a dus azi, sîmbătă 19 iunie, la Momolo să-i liniştească în ceea ce priveşte intenţiile guvernului cu privire la articolul 13 din „Constituţia de la Izlaz", de vreme ce Proclamaţia „de la 16 iunie" încă nu i-a potolit, după cît se pare.

I s-a încredinţat această sarcină aseară, după ce o delegaţie de cinci inşi venise să vestească guvernul că proprietarii au constituit acest „Club al proprietarilor", şi anunţase că a doua zi, sîmbătă, clubul lor va ţine o adunare la Momolo.

Bălcescu, întărîtat de îndrăzneala lor, i-a invitat să lase o cerere în scris pentru încuviinţarea clubului, mai întîi, şi apoi a adunării proiectate. Să vie a doua zi după rezultat. Răspunsul lor a părut cam tulbure atunci, dar s-a lămurit bine a doua zi, prin cele ce au urmat.

— Bine, domnilor, vom reveni şi mîine. Vom reveni *mai mulţi*. Şi toţi cinci salutară pe rînd, foarte; afectat şi detaşat, ca să aibă o scuză în forul lor interior că salută un astfel de guvern.

Tocmai fiindcă au rămas atît de încurcaţi, miniştrii, la propunerea lui Eliade, au însărcinat pe Magheru să se ducă a doua zi la întrunirea „Clubului proprietarilor", a cărui adunare simţeau că nu au destulă putere şi poate nici voinţă sinceră s-o împiedice.

Fostul comandir de panduri, straşnic bărbat în puterea vîrstei, înalt, voinic, cu părul lung pe spate, retezat la ceafă (cum îl poartă poeţii şi unii revoluţionari, ca şi Bălcescu de altfel), cu ochii negri mari şi mustaţă moale, îmbrăcat cu un spenţer de pînză gălbuie în loc de redingotă, tocmai intra în sala zgmotoasă de la etaj, unde aveau loc de obicei baluri mascate, dar care acum era ticsită de oameni înfierbîntaţi, cînd un orator năduşit din pricina căldurii, îmbrăcat europeneşte, cam scurt şi gras, cu fracul de culoarea tutunului, se bătea cu pumnul în piept:

— Mai am cîteva cuvinte şi închei... Care va să zică, ţinem să să ştie că vom apăra cu piepturile noastre dreptul sfînt al proprietăţii. Orice atingere a ei va ridica proprietă- rimea din întreaga ţară ca un singur om. Marea revoluţie a franţujilor n-a îndrăznit să să atingă de

proprietate, şi vom îngădui noi să să facă acest lucru de către o haită de derbedei ?

Mai încurca el istoria, dar sala urla aţiţată. Zeci de pumni se ridicau ameninţători, fracuri, jachete şi giubele fluturau în vînt, cîteva işlicuri, ca nişte căldări întoarse, parcă stau să explodeze. Magheru, ajungînd la tribună, vorbeşte ceva cu preşedintele adunării, care se ridică şi vesteşte :

— Vă anunţ că guvernul a trimis aci pe un membru al- său, pe *căpitanul* Magheru, ca să ia cunoştinţă de dorinţele noastre.

I se răspunse cu urlete sălbatice :

— Nu ne trebuie guvern... N-are ce căuta aci...

Magheru face totuşi semn că vrea să vorbească. Cu greu
se face puţină linişte.

— Am fost şi eu de părere că nu se poate sta de vorbă cu dumneavoastră într-o astfel de adunare. Am venit aci numai fiindcă am fost delegat să viu şi vreau să vă spui ceea ce am fost îndatorat să vă spui.

Urletele nu mai contenesc :

— Nu ne trebuie. Jos cu guvernul desculţilor. La ocnă cu tîlharii ! Moarte golanilor !...

Magheru se întoarce să vadă cine strigă. Sala se îndîrjeşte mai rău. Se năpustesc toţi spre Magheru. Scaune şi bastoane se ridică asupra lui. Se pare că va fi lovit în cap şi sfîşiat în cîteva clipe. Unul tocmai a ridicat scaunul în spatele lui. El, care urmărea cu coada ochiului, se dă un pas înapoi, se lipeşte de perete şi-şi scoate sabia, gata să lovească. Cei din rîndul întîi se dau înapoi speriaţi. Cei din fund îi împing însă din nou spre Magheru, înghesuindu-se unii într-alţii. Fostul comandir se simte căzut într-o capcană, pierdut. Ce poate face el cu sabia împotriva atîtor turbaţi ? Poate tăia o mînă, două, poate despica o faţă, i s-a întîmplat să reteze şi un cap, dar astea nu se pot face toate într-o singură clipită. Cer cît de cît timp, şi în vremea asta poate fi lovit şi prins pe la spate. Simte răceala morţii ingheţîndu-1. în fiecare sfert de clipă aşteaptă un scaun repezit în capul lui dintr-o latură a sălii. Vede în jur, ca în visurile înfricoşătoare ale copilăriei, numai capete hidoase strîmbîndu-se la el. Ca fiarele în cuşcă, dacă una va îndrăzni, vor îndrăzni toate. Dar nu îndrăzneşte nimeni. Ceea ce i-a îngheţat pe toţi e tocmai spaima morţii reci care se citeşte pe faţa lui ca de ceară negricioasă. O spaimă rece, care se poate întoarce dintr-o dată, căci ei simt că el s-a hotărît să moară, şi deci de aci poate ieşi sfîrşitul oricăruia. Acest oricare însă nu se clinteşte... Faima celui care a răpus pe Căţlii, celui care a luptat la Siseşti, a celui care la Craiova a eliberat guvernul îi paralizează. Cît e de înalt şi voinic nu poate fi ucis. Toţi simt că a intrat în el o tărie

nepămîntească. Acuma Magheru, cu sabia ridicată, strigă liniştit, dar pătrunzător, ca o poruncă de comandir :

— Toată lumea la o parte ! Să se facă drum pînă la uşă ! Numaidecît mustaţa atît de blîndă de obicei i s-a zburlit ca dinţii unui lup. Arătă cu sabia întinsă : La doi paşi în lături, aţi înţeles ?

Într-o tăcere înghеţată se face loc, o cărare dreaptă prin mulţimea pestriţă, pînă la uşă. E o mare încleştare. El pleacă încet, pîndind cu ochiul înapoi vreun scaun care ar putea să-i fie aruncat din spate, dominîndu-i pe toţi cu statura şi cu
privirea ageră. Merge încet, ca îmblînzitorii cu furca în mînă într-o cuşcă cu fiare, care nu-1 mai ascultă şi sînt gata să-1 sfîşie dacă iuţeşte pasul.

Ajuns afară, trece cu pasul mare prin faţa prăvăliilor luxoase, încă necunoscut, fiindcă nu e decît de cîteva zile în Bucureşti, deşi eşarfa l-ar putea trăda, mai ales că Podul Mogoşoaiei este întesat de prieteni şi de gură-cască. Vede pe cei îngrămădiţi în faţa bornelor cu lanţuri, ca să privească pe boierii care intră în palat, şi mai ales delegaţiile venite din toate colţurile ţării, în porturi atît de diferite şi uneori atît de ciudate, sumedenie de curioşi. Supărat că împotriva voinţei lui i s-a dat o însărcinare atît de fără rost, nu se duce la Consiliu, ci taie curtea dintre clădirile administrative, spre Vornicie, unde vrea să ştie în ce fază anume e Gvardia Naţională.

îa sala cea mare, aşteptîndu-1 pe Eliade ca să se înceapă şedinţa, oamenii au devenit nerăbdători, iar discuţiile, ca şi rîsetele, au devenit mai nervoase. Sînt risipiţi în grupuri; unii au ieşit şi pe urîtul balcon de fier (trecut în „ofisul" lui Alexandru Ghica ca punct deosebit : „517 lei cherarului pentru balcon"). Singurul care rămîne senin şi politicos la nesfîrşit este Gheorghe Niţescu. Explicaţiile lui Ion Cîmpineanu despre lipsa de stil a palatului i-au deschis pofta şi a izbutit să stîrnească în Costache Filipescu, care a fost un byn student la Paris, pofta de a-i da lămuriri acum despre stilul „empire", îmbibat de antichitate, al sălii tronului. La drept vorbind, date fiind complicaţiile decoraţiei „empire", prea mult nu ştia nici Costache Filipescu, deşi vizitase de cîteva ori sălile de la Tuileries[13] şi chiar de la Malmaison[14], de pe care a fost
copiată, priry alegerea de model şi de motive, decoraţia palatului şi mai ales această sală a tronului.

13 ***Tuilleries* — vechea reşedinţă a regilor Franţei, construită în 1564,** a **cărei grădină a fost făcută după planul renumitului pictor şi arhitect francez Le Notre.**

14 ***Malmaison* — localitate situată la 13 km de Paris, locul de petrecere al Iosefinei, soţia lui Napoleon Bonaparte,**

Tavanul ei are grinzi în afară, groase de două palme în lăţime şi alte două în adîncime, care dau naştere la trei drept-unghiuri paralele, pe cînd la toate cele patru colţuri, alte grinzi, acestea din tencuială, alcătuiesc casete, pe al căror cîmp adîncit sînt pictaţi tritoni verzui. Toate grinzile sînt împodobite cu muchii numeroase, lucrate în ciubucărie şi bronzate din belşug. Ciorchini de struguri de lemn aurit, prea puţin stilizaţi, aleargă ca nişte ghirlande de-a lungul grinzilor şi se desfoaie în frunze mari, aurite, care coboară pe pereţi pînă la chenarul tapetului de brocart roşu, însemnat cu fulgere aurii. Aceste chenare au şi ele o arhitectură - bogată de motive liniare în relief, lucrate în ciubucărie. Mai complicate decît ale intrărilor de pînă acum, aproape monumentale în bogăţia lor, sînt, pervazele late şi groase în care sînt încadrate cele cinci uşi ale sălii, trei care vin din vestibul şi două care duc în fosta sală de biliard, unde e acum cabinetul lui Eliade. Uşa din dreapta tronului, fiind o uşă mascată, e acoperită toată cu catifea roşie brodată şi ea cu figuri în relief de aceeaşi culoare. Pervazul acesta, la fel la toate uşile, este alcătuit de fiecare parte dintr-un pilastru de lemn roşcat de mahon, lat cît un trup, cu caneluri de coloană antică, ale căror muchii sînt aurite. Acest pilastru este întovărăşit, în stînga şi în dreapta lui, de două colonete, înguste numai de cîteva degete, care sînt însă mult mai scoase în relief decît marginea lui. Arhitrava orizontală este pusă imediat deasupra uşii şi este cu totul la fel cu pilaştrii, sprijinită fiind pe capitelurile lor în formă de sfincşi auriţi şi terminată la cele două capete ale ei cu învălătuciri aurite. De cum intri în sală te izbeşte soba monumentală de ceramică alb-albăstrie, aşezată în latura din dreapta, între uşi. E atît de mare, fiindcă trebuie să încălzească o sală vastă cu cinci uşi, ferestre la balcon, spre miazănoapte. Pe un soclu de un lat de palmă e aşezat un trunchi dreptunghiular, împărţit în plăci pătrate, cu legătura atît de fină, că e aproape invizibilă, fiecare placă fiind la rîndul ei o mică piramidă orizontală cu bază pătrată şi cu cinci-şase trepte late cît unghia, pînă în vîrf. Deasupra trunchiului e aşezat un paralelipiped, tot alb, cu semne albăstrii, avînd baza mai mică, dar fiind mai înalt decît trunchiul. E, la rîndul său, împărţit şi el de plăci în pătrate, care cresc fiecare într-o mică piramidă cu tăieturi orizontale. Numai muchiile cele m^ri sînt rotunde, iar sus acest mic edificiu are un acoperiş cu streaşină şi muchii arcuite care îi dau un aer de pagodă de faianţă alb-albăstrie. înspre sală soba înfăţişează un fel de fals şemineu, cu grătar jos, unde se împinge, jeraticul spre sobă, mai mult pentru decor, iar focul se face în sobă prin camera vecină, unde sînt cele cîteva uşiţe-capace, de fontă bine lustruită şi poleită, de par de argint. Soba a fost făcută de un meşter de la Kiev, adus cu cîţiva ani mai înainte de Kisseleff şi care rămase apoi în ţară, şi uneşte în decoraţia ei un aspect de carapace de faianţă albă cu fire albăstrii, cu o arhitectură foarte bogată. Dar nu mai e aşa cum

a făcut-o el. A mai fost întregită şi după gustul altora. De paisprezece ani, de cînd muzeul Luvrului din Paris a achiziţionat Venusa găsită în 1820 la Milo, un fel de nebunie a cuprins lumea, şi pe cei care au fost la Paris îndeosebi. Acum cisle patru colţuri muchii ale sobei de la registrul paralelipipedului în sus, adică de la jumătate, sînt dublate de cîte o Venusă de Milo şi toate patru fac oficiul de cariatide aproximative acoperişului ţuguiat de pagodă al sobei.

Ceea ce sporeşte impresia de fast şi mai mult este somptuozitatea draperiilor încrucişate, făcute din damasc roşu de Persia, căptuşite cu fular de mătase, molton garnisit cu gazolină mătăsoasă (cum le numise prospectul), cu perdele albe, dantelate, „en guipure". Galeriile sînt rotunde, aurite şi cu o margine proprie de draperie de un lat de palmă. ŞnurUri groase, împleţite cu ciucuri mari de bronz sînt acolo pentru ca draperiile să fie atîrnate apoi în falduri de o parte şi de alta. Mai trebuie arătat că de sus, din tavanul cu grinzi aurite şi casete, atîrnă două policandre, dar azi, cu toată bogăţia celor cinci braţe arcuite, aurite şi ele, şi purtînd fiecane cîte trei rînduri de ceşcuţe de alamă pentru lumînări, ca şi a girandolelor cristaline menite să dea un aspect de feerie în jurul lor, în dimineaţa asta vie de iunie trec aproape neobservate.

În sală, acum cînd au venit mai toţi cei aşteptaţi, Rosetti şî Alecu Golescu-Albu, cel mai mic dintre cei patru feciori ai lui Dinicu Golescu, numit aşa ca să-1 deosebească lumea de Alecu Golescu-Negru, pentru prieteni Arăpilă, discută aprig. S-au adunat aproape douăzeci de inşi. A sosit şi mitropolitul, -care însă aşteaptă în odaia cu divan cu tăblii arcuite şi perdele verzi de lîngă sala cea mare, între cei de faţa rămînînd numai secretarul său, Zossima, un bărbat înalt, uscat, cu fruntea încreţită şi umerii fracului mereu murdari de mătreaţă. Poartă o barbă lungă, castanie, despărţită în două. Ştie să povestească anecdote şi s-a făcut cerc în jurul lui. Stă rezemat cu cotul de o consolă, gest foarte obicinuit în această vreme la bărbaţi în saloane. Se pare că rostul acestor mescioare' cu picioare înalte, mai bine zis jumătăţi de masă, lipite de perete, nu este numai să se puie pe ele ceasornice mai mari, aurite şi înzorzonate, vase cu flori ori sfeşnice cu braţe graţioase, ci să slujească drept tribună bărbaţilor în frac, care în timpul serate i „fac consola", aşa cum marile doamne „fac canapeaua", adică, aşezate pe o canapea fastuoasă în colţ, îngăduie ca persoanele prezente să vie pe rînd să le prezinte omagiile lor.

Eliade tot întîrzie, dar intră Dimitrie Florescu, flăcăiandrul negricios şi sprîncenat, care aduce vestea că la Momolo era să iasă bucluc mare, că proprietarii au vrut să-1 ucidă pe Magheru, care nu a putut ieşi decît luptînd cu sabia. Tot oraşul nu mai vorbeşte decît de asta. După ce au ascultat îngrămădiţi în jurul lui cele întîmplate, s-au împrăştiat iar pe grupuri, unii prin colţurile sălii, pe lîngă consolele cu oglinzi deasupra, pe lîngă soba alb-albăstrie, în timp ce alţii s-au

adunat în capul celălalt al mesei mari de mahon, din care însă acum nu se văd, de subt faţa de postav roşu, decît cele şase picioare, ornamentate cu capete de lei care le păzesc. Rezemătoare tot de capete de lei, pentru sprijinit braţele, au şi scaunele de mahon cu spate foarte înalt, de pai împletit, pe care este fixat un buchet mare de trandafiri de aur în jumătate relief, de care bineînţeles nu se poate rezema nimeni, căci buchetul cu frunzele lui întoarse vine tocmai între umeri. Noroc că jos fundul este din perne de atlaz roşu.

Bălcescu se întrerupe din lucru şi se uită dinadins la ceasornic, pentru ca să-şi arate nemulţumirea că şedinţa guvernului încă n-a început. Clatină din cap, plin de amărăciune, către Arăpilă, care alături de el copiază pe curat o ciornă de propunere.

— Arăpilă, oamenii aceştia nu-şi dau seama că fiecare ceas pierdut e o primejdie mai mult pentru revoluţie. Ah, blestematul de taifas turcesc o să ne împotmolească înainte de a fi izbutit să o luăm din loc !

— Vezi, frate, că îl aşteaptă pe Eliade...

— De ce ? Fără Eliade nu se poate începe ?... Tu nu vezi că nu e decît un pretext ca să-şi prelungească taifasul ?

De data asta nu mai fu glumă şi taifas, ci aproape ceartă în capul celălalt al mesei, căci începutul de discuţie dintre Rosetti şi Golescu-Albu se înteţi rău de tot. Venise vorba despre înfiinţarea „Societăţii studenţilor români din Paris" în martie 1846, la care luaseră amîndoi parte, dar nu se înţelegeau asupra cîtorva date. Rosetti spunea că ideea a luat naştere într-o seară la cafeneaua Regence, iar Golescu-Albu spunea că aceasta s-a întîmplat în sala de şah la Tortoni, pe bulevardul cel mare. De fapt numai amănuntul jocului de şah le era comun amîndurora, dar aci se arată o altă deosebire, căci Golescu-Albu susţine că Ion Ghica juca şah cu Costaforu, pe cînd Rosetti pretinde că niciodată Costaforu n-a ştiut să joace şah.

— Frate, pentru numele lui Dumnezeu, greşeşti... Eu mi-aduc aminte că jucau Iancu Ghica şi Vîrnav... Mi-aduc aminte ca acum că noi îi zoream să termine mai repede, ca să începem aşezarea statutelor...

Dar cel mai mic dintre Goleşti se încăpăţîna tă susţie că Iancu Ghica juca şah cu Costaforul :

— Parcă îi văz şi acum pe amîndoi la masa de marmură de la Regence... Costaforu, cu faţa încruntat^, îşi frămînta între degete barba, că nu ştia dacă să facă schimb de cai sau, nu.

Aici Rosetti izbucni triumfător :

— Ei, vezi că te înşeli ? Costaforu avea atunci drept ornament capilar numai mustaţă ; în anul acela, în 1846, nu purta barbă. De altfel cred că el nici n-a fost de faţă în ziua aceea.

Atunci izbucni Costache Filipescu :

— Dar ce fel de martori oculari sînteţi dumneavoastră care nu mai ştiţi exact ce s-a petrecut acum doi ani ?... într-o bună zi o să scrieţi poate istoria înfiinţării „Societăţii studenţilor români din Paris", dumneavoastră care sînteţi între întemeietorii ei. Vai de istorie, săraca, dacă aşa o scriu martorii oculari.

— Memoria poate să-1 înşele pe om, conveni, împăciuitor acum, Rosetti. Mai ales dacă nu-şi notează faptele imediat şi căutăm să-şi aducă aminte mai tîrziu. Dar e foarte simplu. Din 1844 eu notez zilnic evenimentele de seamă într-un caiet de note intime. Frate Alexandre, mîine lămurim şi această chestiune.

— Nu mă interesează ce ai scris dumneata în notiţele dumitale intime, îi răspunse întărîtat Albu. Asta te obligă numai pe dumneata. In ceea ce mă priveşte, eu îmi aduc perfect de bine aminte că era la Regence, şi că Ion Ghica juca şah cu Costaforu. Eu nu crez în notele dumitale „zilnice".

Din capul celălalt al mesei, Arăpilă îşi dădu şi el părerea :

— Sînt şi eu de părerea vărului Alecu că „memoriile", „jurnalele" şi „notele intime" n-au cine ştie ce valoare ca adevăr. în ziua în care a căzut Bastilia, fapt care avea să-i ducă familia la ghilotină şi se transforma Franţa în republică, regele Ludovic al XVI-lea a notat în jurnalul lui intim numai atît: „14 iulie 1789... nimic deosebit".

Arăpilă nu avea de unde să ştie că nici în „notele lui intime" Rosetti nu vorbea nicăieri despre această şedinţă, iar amănuntele pe care le da despre întemeierea societăţii erau foarte vagi şi întîmplătoare, notele sale intime avînd mai mult un iz moral şi personal, cam de felul acesta : „Astăzi se săvîrşi numărul cel fericit, numărul doi. Astăzi ieşii din vîrstă mea. De acum s-au sfîrşit toate", sau peste două zile într-altă parte : „Nimic alt, în toată această lume nu mă poate mulţumi, nu mă poate face să nu plîng ceasurile trecute, decît trei. lucruri : a fi cu o femeie ce iubesc şi mă iubeşte, a face versuri bune, sau a dormi mult şi bine. Femeia nu mă iubeşte, versuri nu ştiu să fac, nu poci şi nu am vreme să dorm".

Discuţia între cei din capul mesei continuă încă şi mai înverşunată despre valoarea datelor furnizate de memoria martorilor oculari... despre incertitudinea istoriei.

— Foarte interesant, ce să spui, şi foarte just ce spuneţi dumneavoastră, se amestecă în discuţie şi Zossima, dar istoria nu se scrie numai pe baza amintirilor personale, ci şi pe baza documentelor materiale, mai ales grăiesc actele păstrate. Aci ea este la largul ei.

Dar juvenilul Golescu-Albu era de neînduplecat. Cu părul castaniu dat într-o parte peste ureche şi mustăcioara lungă lăsată peste gură pînă la ciocul cam ciufulit, gesticula dîrz, acum îndîrjit chiar împotriva istoriei însăşi, ca ştiinţă.

— Găsi iar sprijin tot la vărul său Arăpilă, care clătină din cap,' aprobîndu-1 cu un soi de melancolică părere d® !)ău.Are dreptate vărul Alecu. Ce înseamnă şi actele astea scrise ! Mai întîi că le scriu tot oamenii. în al doilea rînd, oricît de multe s-ar pune pe hîrtie, tot sînt prea puţine ca să se poată afla adevărul... Uite, eu stau şi mă întreb : ce va şti viitorul despre aceste şedinţe ale noastre ? Noi stăm şi discutăm aci ore întregi, dar secretarul şedinţei, care e şi el om, nu notează decît două-trei pagini, pe cînd dacă s-ar scrie tot ce se spune, ar trebui să se scrie o carte întreagă despre fiecare şedinţă. Actele pe care le dă afară guvernul ca aprobate de majoritate se iscălesc numai de doi-trei inşi. Mă întreb, oare ce va şti istoria despre noi ?

Costache Filipescu găsi că e un bun prilej să-1 întărite pe Bălcescu, şi cum se înţepau uneori cu destulă acreală, îl arătă cu un gest atît de teatral, că din greşeală răsturnă şi împrăştie pe jos un teanc de hîrtii, pus alături pe colţul mesei.

— Domnii mei, văz că v-aţi năpustit asupra istoriei şi nu-i nimeni s-o apere. Mai văz că avem aci de faţă pe cel mai mare istoric al nostru. Ce zic ? Un geniu, aşa cum pretinde Costache Negri, care tace în capul celălalt al mesei şi mîzgăleşte hîrtie, prefăcîndu-se că nu aude, ca să nu fie nevoit să ia apărarea istoriei.

Vorbele lui Costache Filipescu aveau în ele iz de glumă prietenească, chiar afectuoasă. De altfel nu numai Costache Negri vede în tînărul istoric o făgăduială a geniului, ci foarte mulţi alţi intelectuali. Numai că înţelesul cuvîntului geniu e la ei, ca de obicei, foarte schimbător şi condiţionat. E un fel de floare la ureche care nu spune mare lucru şi nu angajează la nimic. El e limitat totdeauna de persoana celui care vorbeşte ,şi tîlcul lui este următorul: X este un- geniu, adică ceva în felul meu, dar mai puţin. Ceea ce îngreuia discuţiile în şedinţele guvernului, era că într-un fel toţi cei de faţă gîn- deau aşa, condiţionaţi de această limită absolută a eului. Asta însemna şi zîmbetul afectuos al lui Costache Filipescu, de- nunţîndu-1 tandru pe Bălcescu şi obligîndu-1 să-şi spună, părerea.

Nicolae Golescu spuse în şoaptă şi nu fără răutate * ^

— Nu-1 mai zgîndăriţi, că iar vă moralizează.

— Bălcescu, îngîndurat, privi lung, ca o amenințare glumeață, pe prietenul său și-i spuse zîmbind numai din colțul gurii:N-avea nici o grijă, amicul meu. Istoria nu se sinchisește de atacurile domniilor-voastre. Ea știe ce știe și nu se sperie de asemenea observații numai pe sfert întemeiate.

— Ce vrei să spui, Bălcescu ? Vrei să spui că are dreptate Alecu-Albu cînd susține că nu putem pune baze pe amănun- turile istorice ? Au oare ești de părere că nici nu trebuie să ne ocupăm de ele ?

Bălcescu lăsă pana din mînă, își încrucișă brațele pe piept și spuse cu glasul subțiat într-o ironie tăioasă :

— Acum eu ce poci a vă zice ? Mă întreb și eu ce importanță are faptul că amicul nostru Costaforu purta sau nu purta barbă în 1846 ? Ce importanță are faptul că ședința de așezare .a „Societății studenților români din Paris" s-a făcut la Regence și nu la Tortoni ? Eu gîndesc că este însemnat că această societate s-a înființat, că și-a ales un comitet, că a întreținut doi bursieri din țară la Paris și că a scos o dare de seamă peste un an despre activitatea ei. Dar asta e o glumă. Ați vorbit și asupra revoluției franțuzești. Ce importanță are că Ludovic al XVI-lea nu și-a dat seama ce a însemnat căderea Bastiliei ? Istoria nu-și va însuși însemnarea lui din acea zi: „nimic deosebit". Apoi asupra revoluției franțuzești, cei care au trăit evenimentele ei dau știri subiective, cele mai capricioase și mai contradictoare amărunte. A însemnat fiecare ce a fost în stare să vază. Nu verice afir- mațiune a unui contemporan este un adevăr istoric. Cu toate acestea noi știm că revoluția; franțuzească însăși a existat și știm chiar foarte multe lucruri adevărate asupra ei. Oamenii în parte pot să se înșele, dar toți la un loc se înșală mai greu. Se înșală uneori chiar și atunci, dar oricum mult mai rar și totdeauna rămîne slobodă calea spre îndreptare. Bineînțeles actele și documenturile sînt supuse interpretării, astfel ele sînt doar oarecare amărunte care nu au cine știe ce însemnătate.

— Cum, amăruntele nu au importanță ? întrebă scandalizat Alecu-Albu. Cum poți a spune asta, frate ?

— Uite, omule, amăruntele sînt negreșit interesante, căci ele îmbogățesc cunoașterea noastră despre evenimente. Dar însemnătatea lor cît privește noima evenimentelor, însăși, putem a spune că e mai mică.

— Cum, oare nu e bine să cunoaștem amăruntele întîm- plărilor istorice ? ! se miră iar feciorul lui Dinicu Golescu.

— Dar, frate, eu n-am spus asta... Dimpotrivă, este foarte bine să le cunoaștem, dar dacă nu le putem cunoaște... nu le cunoaștem, și pace... Ele au mai ales însemnătate cînd sînt singurul izvor, cînd nu cunoaștem întregul eveniment, ci numai un ecou asupra lui. Atunci amăruntul este baza cunoașterii noastre pînă aflăm ce a fost

evenimentul însuşi. Rămîne faptul că e cu putinţă ca totuşi să fi fost tocmai pe dos. Ce putem a face ? Atunci însă cînd acest eveniment, cum este de pildă revoluţia franţuzească, este cunoscut în întregul lui, ei bine, amăruntele oricît de interesante subt anume aspect au mai puţină însemnătate, căci după părerea mea întregul dă adevăr amăruntelor şi nu dimpotrivă.

— *Alors, dites-moi* : cum cunoaştem întregul ? întrebă surîzînd strepezit, neîncrezător, Costache Filipescu.

— Am să spui acilea că întregul îl cunoaştem cu adevărat numai atunci cînd cunoaştem legile de schimbare ale societăţii omeneşti şi adevărurile statornice asupra sufletului omenesc. învăţatul porneşte adesea şi de la frunză, ca să afle despre ce copac e vorba, dar el, ca să ştie ceva cu adevărat asupra pădurii, trebuie să cunoască mai întîi care e felul de a fi al speţiei acelui copac. Dacă eu ridic de jos o frunză şi vă spun că aceasta este o frunză de moşmon, nu aflaţi nimic despre moşmon, decît că are astfel de frunze, ca asta din faţa dumneavoastră, şi încă e cu putinţă ca să aibă mai multe feluri de frunze, după cum e cazul cu atîţi copaci. Altceva, dacă n-aţi văzut moşmoane, nimic. întrucît priveşte acum teama fratelui Arăpilă că nimeni nu va şti vreodată ce am discutat la aceste şedinţe şi cum a fost revoluţia noastră, eu îi spui că poate fi liniştit. într-o zi se vor cunoaşte legile societăţii omeneşti, se va cunoaşte tot mai bine şi sufletul omenesc şi atunci revoluţia noastră va înfăţişa destul material ca să fie cunoscută în întregul ei, iar atunci cînd va fi cunoscută în întregul ei va fi cu putinţă să se osebească şi amăruntele adevărate de cele neadevărate, chiar dacă asta va contrazice cumva pe unii martori oculari, sau unele documente scrise.

— Nu mă dumiresc eu ? întrebă acum Nicolae Golescu xăsfirînd cu tîlc degetele mîinii stîngi. Cum să nu aibă importanţă amărunturile pe care le aflăm despre eveniment ? *Et^ alors* [15]...

Bălcescu îşi ieşi din sărite :

— Nu este chiar aşa... m-aţi înţeles greşit... Amăruntele adeverite de întreg au foarte multa însemnătate. Ele la rîndul lor iluminează şi întăresc întregul. Dar ce importanţă are faptul că de pildă dumneata eşti uneori cînd Nicolae Golescu, cînd Niculae Golescu, cînd Nicu Golescu, după întîmplare şi după gustul acelui ce te numeşte ? La fel aş zice despre mine !...

Şi a tăcut. S-a aşezat parcă fără să vrea istovit de oboseală, îndoit de mijloc, de parcă ar fi cărat pietre. Suferea. Cele ce spusese nu erau totul. Deasupra nu era decît puţin lucru, ca la acele plante la care rodul cel preţios e în pămînt, deasupra fiind doar buruiana şi florile. Dedesubt e, la ele,

15 **Atunci, spune-mi (fr.).**

chinul rădăcinilor şi ale rizoamelor plesnind de bogăţia miezului, înăbuşite de apăsarea humei, sortite să-şi prefacă uneori rodul acesta necules în putreziciune, în otravă pentru ele însele. Acolo e arderea şi mîntuirea.

Cu toată truda pe care şi-o dăduse ca să vorbească liniştit, Bălcescu vădea o nemulţumire şi o adînca stingherire. Vorbele uşuratice ale lui Costache Filipescu căzuseră în adîncimi tulburi, nebănuite de acesta, pe care le tulburase şi mai mult. Bălcescu nu putea uita nici o clipă vocaţia lui de istoric, cum şi rostul istoriei, care vede just cauzele răului, în izbăvirea poporului român. De ani de zile el tot amîna lucrul celor două cărţi de istorie pe care le socotea rostul vieţii sale, pe care şi-o ştia fără greş atît de scurtă. Amîndouă priveau problemele primordiale din viaţa poporului român. Una se ocupa de un moment culminant al istoriei româneşti, de domnia lui Mihai Viteazul, şi i-ar fi dat prilej să-şi arate părerile despre tot trecutul românesc, alta, despre străfundurile sociale ale poporului, era să fie o cercetare a stării de robie în care se găsesc plugarii români, şi i-ar fi dat prilejul să tragă învăţăminte temeinice pentru structura viitoare a ţării lui. Din fiecare publicase pînă atunci numai cîte un fragment. Şovăia şi amîna mereu aşezarea pe o muncă hotărîtă pentru redactarea lor, căci i se părea că îi lipseşte informaţia şi posibilitatea de a verifica atîtea amănunte. Ştia prea bine că este stăpîn pe material în întregul lui, că are o vedere justă a nodului de probleme care se cerea dezlegat, dar îi era teamă că aceste lucrări ar putea suferi şi nu ar putea convinge cum a dorit el, din lipsa de informaţie. Despre starea plugarilor români, avea putinţa să consulte o serie de documente ale trecutului, care-i căzuseră în mînă, dar bănuia că ar mai putea descoperi încă multe altele, dacă ar avea răgaz, şi nu se îndoia că în viitor cercetătorii vor fi mult mai norocoşi decît putea să fie el într-o capitală de ţară mică, unde nu se aflau, se putea spune, nici biblioteci, nici învăţămînt, nici arhive. In ceea ce priveşte istoria domniei lui Mihai Viteazul, cercetase multe biblioteci şi arhive, în cele douăzeci de luni cît stătuse în străinătate, dar era un subiect necunoscut forurilor străine, de care nu se ocupase mai nimeni, materialul era împrăştiat şi greu de adunat. Nu era mulţumit de ceea ce găsise şi nutrea o vagă nădejde că va mai putea să aibă încă timp peptru cercetări. Amîndouă aceste lucrări ar fi putut fi prilej de realizări mari, dar dacă era nemulţumit şi suferea atît, era din pricină că, dîndu-şi seama de adevărul de neclintit al vederilor lui în acest subiect şi ştiind că ele i-ar fi îngăduit, într-o ţară cu materialul sistematizat înaintea lui de alţi cercetători de documente, să treacă dintr-o dată la lucrări de sinteză, fără riscul inexactităţilor de amănunt, se vedea nevoit să scrie cum scrie acum, pripit, neatent la condei şi fără răgazul de a-şi şlefui fraza, pe care o dorea avîntată, dîr nu sărind dincolo de gîndul lui. Ştia că în ochii pedanţilor, însăşi înflorirea frazei e

un semn de necompetenţă, sporită pentru ei de neprecizia unor surse şi de folosirea, pentru ei oribilă, pentru el temeinic îndreptăţită, a unor date din materialul legendelor. Această obsesie de stafii a amănuntelor îi tulbura nopţile. îşi simţea vocaţia de istoric greu stînjenită. îi era acum ciudă pe acest Alecu Golescu-Albu, care punea atîta preţ pe ele şi îl neliniştea Costache Filipescu, iubitor de idei zvîrlite la întîrnplare, care era gata acum să tăgăduiască din pricina acestor fleacuri istoria însăşi. Poate- însă că două întîmplări chiar din această vreme l-ar fi putut întări în judecata lui şi i-ar fi adus liniştea de care avea nevoie, dacă le-ar fi cunoscut. Nu de mult un medic german, expatriat în Batavia, pe nume Iulius Robert Mayer, necunoscut de nimeni, a trimis marilor "publicaţii de ştiinţă a matematicii şi a mecanicii din Germania, conduse de unii dintre cei mâi de seamă savanţi ai timpului, un memoriu în care formula, pentru întîia dată, unul dintre principiile primordiale ale mecanicii, şi anume „întîiul principiu al termo-dinamicii", numit şi principiul conservării energiei. Marile reviste de matematică şi mecanica au refuzat să publice acest memoriu. Iluştrii eruditi ai amănuntului au socotit că acest principiu este o prostie, fiindcă expunerea lui era argumentată cu unele date şi calcule greşite. Şi n-au avut dreptate. I-ar fi folosit mult, fără îndoială, în judecata stărilor sociale, găsind în ea întărite unele vederi ale lui şi o mică broşură publicată chiar anul acesta, în luna februarie, de doi germani de asemenea expatriaţi şi ei, şi intitulată *Manifestul comunist*.

între timp, lîngă soba de teracotă alburie cu semne albastre, se iscă o nouă discuţie între Rosetti, Costache Bălcescu, care a venit şi el, Grădişteanu şi Bolliac, căci este vorba să se alcătuiască o comisie subt conducerea lui Cezar Bolliac, care va proceda numaidecît la eliberarea ţiganilor. Poetul ar vrea ca decretul „să treacă" chiar în şedinţa de azi a guvernului. Ar dori de asemeni ca eliberarea să se facă fără nici o despăgubire, în mod automat, dar el ştie că la aceasta se opun o parte din membrii guvernului, care socot că prin acest fapt s-ar aduce o atingere a principiului „sfînt" al proprietăţii, şi pretind să se hotărască o despăgubire de cîţiva galbeni de fiecare cap de ţigan eliberat. Grădişteanu e foarte încurcat, dar Bolliac clocoteşte de furie şi din altă pricină :

— După cît ştiu eu, unii proprietari, dacă vor fi siliţi să-i sloboade pe ţigani, îi vor goni din curţile lor goi, ca la naştere, subt motiv că îmbrăcămintea şi ţoalele ţiganilor sînt date de ei... Dar atunci pe ce au muncit aceşti oameni o viaţă întreagă ? Ăsta-i creştinism ? Barba pătrată, răsfirată, scăpăra scîntei.

Bălcescu, la masa cea mare, scrie înfrigurat, tăind mereu cu creionul, sfătuindu-se cu Arăpilă, care privește paginile scrise peste umărul lui. Pregătesc și ei un decret, la care țin îndeosebi, pentru înființarea posturilor de comisari revoluționari. J-Gheorghe Nițescu și Aristia, care stătuseră de vorbă în balcon, văzură intrînd în curte caleașca în care era Eliade și îi vestiră pe ceilalți.

Poetul, care era și acum însoțit de cumnatul său Nicolae Alexandrescu și de o altă rudă, Andronic, ca de doi aghio- tanți, coborî înfășurat într-o mare pelerină albă, pe care o purta peste redingota cenușie, deși era într-o săptămînă de călduri dogoritoare, și urcă, salutat de sentinelă, cele cinci trepte ale peronului. Era zîmbitor, foarte satisfăcut de el însuși. Avea sentimentul că i-a dat lui Ion Cîmpineanu, omul care tot timpul vorbea despre prietenii lui politici de la Londra, o adevărată lecție de parlamentarism.

— Veți nimici oare prințipul sfînt al proprietății ? a întrebat fostul tribun al Adunării Obștești. Vă dați seama ce înseamnă asta ? Știți că așa deschideți porțile anarhiei ?

— Eu respect proprietatea tot atît de mult ca și dumneavoastră, domnule. Cunoașteți prințipiile mele : „Folos obștesc, dar pagubă nimănui".

— Atunci de ce nu vă opriți de pe poVÎrnișul pe care ați pornit ? De ce nu luați măsuri pentru asigurarea proprietarilor, care sînt speriați și s-ar putea deda la unele acte de violență ? a întrebat plin de amărăciune, mîngîindu-și nervos bărbuța căruntă, tunsă scurt, prietenul lordului Dudley.

— Știți ceva în această privință ? Glasul lui Eliade tremura puțin, cu toată sonoritatea lui obicinuită, și simți că-1 strînge gulerul cămășii cu colțuri albe prea mari. Se pregătește ceva ? Se gîndi cu spaimă la amenințarea de ieri, la adunarea de azi de la Momolo... Sînteți membru al ministerului și aveți datoria să ne spuneți tot ce știți.

Ion Cîmpineanu își țuguie buzele în semn de indiferență, arătînd că pe el l-ar lăsa rece asemenea întîmplări :

— Nu știu nimic, dar nu voi veni la ședința guvernului pînă cînd nu se va spune în mod răspicat că proprietatea va fi respectată.

Aci fu punctul gingaș al răspunsului biruitor dat de fruntașul guvernului :

— Vă repetez că eu respect proprietatea ca și dumneavoastră, domnule, dar aci o hotărîre definitivă nu poate lua, într-un fel sau într-altul, decît Adunanța Constituantă, care se va întruni la toamnă. Noi sîntem un Guvern vremelnicesc,
dar un guvern constituțional. Constituțional, înțelegeți, chiar dacă această constituție nu e decît un proiect de decret iscălit de fostul domnitor.

Îşi pusese pelerina albă pe umeri, în timp ce Cîmpineanu rămăsese pur şi simplu ţintuit locului de acest răspuns, care era într-adevăr o lecţie de formalism parlamentar.

În vestibulul palatului, Eliade se întîlni cu colonelul Odobescu, îmbrăcat cu toate zorzoanele aurite de ţinută de paradă, cu coiful lui cel mare pe cap.

— Nu mergeţi sus la şedinţă, domnule colonel ? l-a întrebat mirat.

— După cum ştiţi, domnule, urmează ca la ceasurile douăsprezece ofiţerii din garnizoană, în frunte cu şeful Oştirii, să prezinte şi ei, la rîndul lor, complimentări guvernului. Au venit toţi, şi eu mai rămîi, domnule, jos, ca să pregătim ostăşeşte lucrurile.

Se salutară foarte ceremonios, şi Eliade urcă, subt privirile celor din sala de jos, scara albă de marmură păzită de doi lei de lemn bronzat ridicaţi pe picioarele dinapoi.

Cînd a apărut după atîta aşteptare în pervazul lat şi încărcat de ciubucărie aurită al uşii de sus, cu pelerina albă iscusit desfăcută la piept cu cotul stîng, ca să atîrne numai pe umeri, aşa cum atîrnau cabaniţele de herminã ale voievozilor, cu fruntea sus, cu ochii verzi pe jumătate închişi şi cu mustaţa mică, mătăsoasă, înţepenită sever, urmat la doi paşi de cele două rubedenii ca de o suită, peste toate feţele trecu un zîmbet de iritare şi de ironie.

— Mă iertaţi, domnilor, dar ştiţi că am întîrziat din dorinţa de a reface armonia din Guvernul nostru vremelnicesc. Dacă vrem ca ţara să fie unită, atunci trebuie să fim noi mai întîi uniţi, noi, guvernul.

Prin uşa mascată de lîngă baldachinul gol al tronului se ivi, cu camilafca neagră tivită cu aur, mitropolitul Neofit, căruia i se spusese de către ofiţerul de gardă că a venit Eliade. Aproape pe urmele lui Eliade venise cu caleaşca însă şi Ion Cîmpineanu, care intrase pe uşa dinspre Cişmigiu şi se instalase în cabinetul lui Costache A. Rosetti, spunînd tînărului Costache Florescu, care era dejurnă ca ofiţer al Gvardiei, şi-1 anunţase că guvernul s-a adunat, că el va intra mai tîrziu în sala de şedinţe.

Şedinţa Guvernului vremelnicesc

Peste cîteva clipe, Eliade vesteşte, potrivindu-şi zgomotos scaunul, începerea şedinţei cu o autoritate care crede că i se cuvine, apoi se ridică şi cu încuviinţarea mitropolitului spune solemn :

— In fiecare zi, înainte de orice cuvînt spus, să mulţumim providenţei, să ne întoarcem faţa spre angelul libertăţii şi al frăţietăţii şi tot guvernul în picioare să salutăm.

S-au ridicat în picioare toţi, se reculeg cîteva clipe, apoi se aşază, dar înainte ca preşedintele să spună ceva, Arăpilă se întoarce furios către ceilalţi :

— Mai bine să lucraţi, că de nu, vă răstoarnă reacţionarii. Fuga lui Bibescu la Braşov i-a speriat, căci văd că rămîn singuri ; dar nu i-a dezarmat.

Rosetti, care se aşezase, se ridică solemn, cu barba în vînt, cu ochii verzi uşor bulbucaţi:

„— Să mă ierte scumpul şi gloriosul meu frate Golescu, dar, deşi împreună cu fratele Brătianu mi-am dat astăzi iarăşi demisia, ţin să vă spui că sînt şi eu de părerea fratelui nostru Heliade.

Nicolae Golescu, care a venit în costum de vînătoare, găseşte că are dreptate şi—1 încurajează :

— Spune, spune, frate Rosetti.

Şi Rosetti continuă, crescînd cu gestul larg :

— Nu uitaţi, domnilor, că am făcut cea mai măreaţă revoluţie de pe pămînt, din lumea întreagă, din istorie. Europa întreagă ne admiră înmărmurită, extaziată, fraţilor, hotărîtă să ia exemplu de la noi.

Bălcescu, pe care aceste discursuri şi laude de sine îl scot din sărite, caută să se stăpînească totuşi, dar privirea îi arde :

— Nu vă supăraţi, fraţilor, dar dacă tot vorbim şi nu lucrăm, ne prăbuşim... In ceea ce priveşte părerea exprimată de fratele Rosetti, socot şi eu că o răsturnare politică atît de paşnică, fără ca o picătură de sînge să se fi vărsat, este fără exemplu în istorie, dar tot meritul este al poporului român, care a cerut-o cu atîta energie, încît a .speriat pe cei care altfel s-ar fi împotrivit şi s-ar fi ajuns la vărsare de sînge.

Dacă Europa ne admiră sau nu, aşa cum crede fratele Rosetti, nu putem a şti însă pînă nu va sosi la Viena fratele Dumitru Brătianu sau pînă nu va ajunge la Paris fratele Alecu Golescu, pe care vreţi să-1 trimiteţi acolo, ca să arate ce vrem şi să caute sprijin. Dumnealui — uite-1 — încă nici n-a plecat. Mari isprăvi nu am prea făcut, pentru că noi în loc să lucrăm, ne ţinem de discursuri, de festivităţi. Ne felicităm mereu şi ne odihnim de prea multă fericire politică.

Inima cuprinzătoare a lui Rosetti e neîmpăcată şi revine plină de căldură, cu braţul drept îndoit, cu palma întinsă, cu degetele lipite :

— Să mă ierte colegul nostru Bălcescu, dar e o nedreptate strigătoare la cer să fie acuzat guvernul şi ministerul de lipsă de activitate. Intr-o săptămînă de cînd sîntem la conducere, am şi decretat unele măsuri care nu pot fi trecute cu vederea. Chiar la propunerea dumisale, am decretat tricolorul ca steag naţional şi am oficializat lozinca „dreptate-frăţie". Am desfiinţat rangurile boiereşti, am hotărît libertatea tiparului şi a cuvîntului, am înfiinţat Gvardia Naţională... Atunci, în faţa unei activităţi fără pereche în istorie, stau şi mă întreb : are dreptate colegul Bălcescu ?

Dar cel întrebat îl întrerupe tăios, scurt:

[1]— Am... şi continuă apoi, îndurerat, în timp ce Rosetti rămîne ţeapăn şi nedumerit, cu mîinile încrucişate la piept într-o aşteptare retorică : In împrejurările grele în care avem de înfăptuit revoluţia — revoluţia adevărată, întreagă, singura care s-ar putea menţine aci, aşa cum ne găsim înconjuraţi de trei împărăţii despotice, ce nu aşteaptă decît să inter vie cu armele în ţară — nu ne poate fi îngăduit să ne jucăm cu jumătăţile de măsură ; să pierdem un timp preţios cu dezbateri teoretice, să discutăm interminabil orice fleac de propunere... Ne trebuie, înainte de toate, un program urgent de lucrări esenţiale; hotărîtoare pentru soarta revoluţiei, şi pe care să le ducem la îndeplinire fără şovăire, cu toate mijloacele de care dispozăm.

Ştefan Golescu întreabă, iritat de această lecţie de guvernare :

— Şi care sînt după dumneata punctele acestui program ?

Bălcescu tace cîteva clipe. Toţi ochii se aţintesc asupra
lui. Vocea, care în convorbirile familiare grăbite arată un uşor cusur de vorbire, anume tendinţa de a înlocui, dar numai uneori, pe ş cu s, iar pentru adunările în aer liber nu e destul de puternică, devine copleşitoare prin intensitatea ei în aceste dezbateri închise. Apare caldă, răspicată, tulburătoare, lăsînd să răzbată prin ea accentele inteligenţei. Cu mîna tăind energic în spaţiu, începe să enumere :

— Ţara aşteaptă de la noi convocarea urgentă a unei Constituante, care să fie votată de toţi românii majori.

Nicolae Golescu îşi mîngîie bărbuţa sur-roşcată şi întoarce ochii spre Eliade, să vadă dacă e de aceeaşi părere :

— Eirasta nu e atît de simplu...

Eliade aprobă rezerva lui Nicolae Golescu cu un gest al mîinii, care ar spune : evident.

Bălcescu continuă însă, tot mai dîrz, închizînd şi deschi- zînd, ca într-o punctuaţie, pumnul mîinii drepte :

— Ţărănimea aşteaptă de la noi, aşa cum i-am promis în Proclamaţie, la punctul 13, să o scăpăm de claca, să o împroprietărim... Şi aci vocea lui se ridică arzătoare : Acest lucru trebuie făcut numaidecît, chiar înainte de convocarea Constituantei.

Mitropolitul, în fruntea mesei, cu cîrja bătută în rubine alături, se întoarce uimit în stînga şi în dreapta, ca să fie sigur că are martori :

— Cum? Cum ? înainte de Constituantă...? Asta mi se poate. Va zice lumea că sîntem comunişti... Ne prăbuşim...

A găsit ecou şi e în Consiliu o rumoare de aprobări murmurate. Dar Bălceascu îi întoarce pe toţi, la locul

argumentului cu o vibrantă convingere, ţinîndu-i subt puterea inteligenţei lui, ca subt o spadă :

— Dimpotrivă, devenim o putere de neînvins, fiindcă ne vom sprijini pe un milion de piepturi...

— Un milion de piepturi goale, fără arme, nu pot rezista nici măcar unui regiment adevărat, e de părere Tell, şi caută şi el aprobări în stînga şi în dreapta.

Autorul *Puterii armate la români* îi priveşte de jos în sus, cu ochii lui uşor oblici, arzători, sprijinit cu amîndouă mîinile pe masă.

— Atîrnă numai de noi ca să organizăm aceste piepturi, să le înarmăm. Apoi se îndreaptă brusc şi rosteşte răspicat:

Vă propui ca acum, pe loc, să numiţi pe colegul nostru Gheorghe Magheru „căpitan general al armatei neregulate şi al Gvardiei Naţionale" ! Aşteptă neclintit răspunsul lor.

Propunerea produce multă surprindere ; Tell ridică din umeri mirat, căci toate privirile s-au aţintit asupra lui, căci, după părerea lor, în el vrea să lovească Bălcescu.

— Dar ce, n-avem armată ? De ce ar fi nevoie de altceva ?

— N-am încredere în această armată şi în comandanţii ei. Afirmaţia lui este primită cu gesturi de uimire iritată, căci de obicei toţi vorbesc mereu despre „brava noastră armată" cînd e vorba de cele trei regimente de linie... Căpitanul general Magheru să ridice ţara întreagă, începînd deocamdată cu pandurii din Oltenia. în şase luni, într-un an, să ne dea armata populară pe care să ne întemeiem statul, cu care să-1 apărm de duşmanii dinlăuntru şi din afară.

— Dar deocamdată ţărănimea nici nu e cu noi toată, spune molatic, dar sonor, Eliade, crezînd că răspunsul lui e fără replică. Şi continuă, surîzînd bonom, punînd jos tocul pe care-1 ţinea în mînă : Ei, uite, că ţăranii nu sînt cu noi.

Dar rămîne cu totul surprins cînd vede că Bălcescu e şi el de aceeaşi părere :

— Şi au dreptate, fiindcă nici n-am făcut încă nimic pentru ei... Fiindcă această ţărănime nici nu ştie ce vrem... Fiindcă e subt înrîurirea calomniilor reacţiunii... Tocmai de aceea propui ca să decretăm pe loc numirea unor „comisari speciali", cîte doi de fiecare judeţ.

Eliade se ridică aproape cutremurat. încrucişează mîinile pe piept, ca o statuie a întrebării.

— Cum ? Ca în revoluţia franţuzească ? Dar ce, sîntem iacobini ? Să facem şi cluburi, atunci ?

— Trebuie să facem tot ce stă în puterile noastre ca să răspîndim revoluţia, să chemăm la viaţă slobodă straturile cele mai adînci ale poporului... Numai în ziua în

care plugarul va cunoaşte şi va înţelege revoluţia va vedea că ea îi dă lui, celui oropsit, ceea ce niciodată nu i-a fost dat de nici o stăpînire, se va face lumină în mintea lui şi îşi va lega soarta de a noastră. Nu ne va rămîne atunci decît să-i înarmăm pe clăcaşi şi ei vor fi sprijinul nostru cel mai sigur, singurul nostru cprijin adevărat. Treaba asta de lămurire a poperului trebuie făcută de comisarii aleşi de noi... Aceşti comisari cată să fie înflăcăraţi de ideea revoluţiei şi de aceea să fie aleşi dintre cei mai inimoşi căuzaşi, iar cuvîntul lor trebuie să poarte focul revoluţiei de la sat la sat, pînă în colţurile cele mai depărtate ale ţării... Bălcescu vorbea cu o înflăcărare aprigă, speriat puţin la gîndul că s-ar putea ca miniştrii să nu înţeleagă necesitatea propagării neîntîrziate a revoluţiei şi dincolo de marginile Bucureştilor ori de-ale altor oraşe din ţară. După gîndul lui, mai ales satele trebuiau să ia asupra lor, ducîndu-le mai departe, la izbîndă deplină cele două mari ţeluri : libertatea poporului şi independenţa naţională.

— Dar aceşti comisari revoluţionari trebuie să fie plătiţi, nu ? întrebă iritat Costache Filipescu... De unde vom lua atîţia bani ? Avem atîtea nevoi grabnice de împlinit înaintea acestor comisari !

Atunci se ridică plin de elan Rosetti:

— Domnule, sînt de părere şi eu că banii ne trebuiesc pentru alte nevoi mai grabnice ; dar ar fi o injurie pentru aceşti comisari să spunem că ei vor cere să fie plătiţi pentru munca pe care o vor depune întru luminarea ţării. Ei vor face orice sacrificiu şi vor refuza orice sumă ce li s-ar oferi, punîn- du-se cu totul în slujba ţării, cu toată fiinţa lor.

Bălcescu avu un surîs străpezit de mînie. Mai ales intervenţia lui Rosetti, în care el văzu o încercare de a zădărnici numirea comisarilor, îl scoase din sărite.

— Fratele Rosetti poate să fie liniştit... Comisarii pe care îi vom numi noi, dintre cei mai luminaţi căuzaşi, nu vor fi dintre cei care să caute foloase personale ori să se aleagă cumva cu vreun cîştig de pe urma muncii lor. Va trebui însă să li se asigure, fiindcă mulţi dintre ei sînt oameni fără venituri, măcar cheltuielile cu drumul prin sate...

Costache Filipescu întrebă puţin cam întărîtat :

— Şi la cît socotiţi dumneavoastră că s-ar putea ridica aceste cheltuieli ?

— Nu ştiu, ban cu ban, la cît se vor ridica aceste cheltuieli, dar ştiu că fără trimiterea de comisari — şi să nu uitaţi asta — fără trimiterea lor cu foi revoluţionare la ţară, zadarnic am mai făcut revoluţia !

— Dar ministrul Finanţelor ţi-a arătat, frate, că V istieria statului e aproape goală şi că avem alte multe nevoi de împlinit mai înainte, exclamă cu barba bălaie în vînt Rosetti.

Atunci Arăpilă, care tăcuse tot timpul, urmărind cu privirea încruntată această discuţie despre comisarii revoluţionari, se ridică, înconjură masa şi veni mînios spre Rosetti:

— Ascultă, frate, fă şi dumneata o socoteală băbească. 0 trăsură costă pe zi douăzeci de lei. Timp de treizeci de zile asta face şase sute de lei. Să zicem cinci sute de lei. Să punem cinci comisari de fiecare judeţ, asta face nouăzeci de comisari pentru toată ţara... Prin urmare ne trebuie patruzeci şi cinci de mii de lei pe lună, vreo mie trei sute de galbeni, în sfîrşit, în două luni, pînă la Adunanţa Constituantei, să zicem patru mii cinci sute de galbeni în totul. Oare nu merită revoluţia noastră sa jertfim pentru ea patru mii cinci sute de galbeni ?... Şi aci se întoarse spre Costache Filipescu : Cum, frate, în fiece zi ies bani din Vistierie pentru felurite cestiuni şi dumneata nu găseşti bani. necesari pentru propaganţii revoluţiei ?

Nimeni nu răspunse nimic. Se făcu o tăcere încurcată. Adevărul este că în afară de Arăpilă, Magheru şi de Costache Filipescu însuşi, toţi vedeau în stăruinţa lui Bălcescu de a se numi comisari revoluţionari, care să meargă să străbată satele, o încercare a lui de a-şi face popularitate. Costache Filipescu era cu ochii lipiţi de cifre şi nu înţelegea însemnătatea comisarilor. Unii ca Eliade şi Cîmpineanu se cutremurau numai la pomenirea numelui de „comisar", care le amintea de Revoluţia Franceză.

Eliade, care se arătase în cursul anilor pînă la revoluţie un polemist înverşunat şi abil, dovedind în numeroasele lui certuri de tot soiul o stăpînire a limbii româneşti cum nu o arăta nici pe departe în operele lui cu pretenţii filozofice, cunoştea puterea tăioasă a cuvîntului şi ideea comisarilor îl înspăimînta. îl întrebă pe Bălcescu, dar gîndul lui era să-i mobilizeze pe ceilalţi împotriva numirii comisarilor :

— Cum ? Vreţi cu adevărat să facem şi noi ca în revoluţia franţuzească ? Să facem cum au făcut ei atunci ?

— Da, aşa cum s-a făcut atunci. Vom face fără întîrziere şi cluburi, ca să lămurim ţara. Acești comisari vor merge în judeţele respective, vor străbate satele şi oraşele adunînd poporul, lămurindu *i*, anunţînd măsurile bune pe care le vom lua, luînd ei pe loc măsuri de îndreptare.

Mitropolitul îşi ridică autoritar camilafca cu margini aurite şi pune mîna pe cîrja cu capetele de cîine, din aur bătut cu rubine şi smaralde, care e sprijinită de spătarul unui jilţ, alături.

— Cu ce puteri ?

Toţi cei de faţă aşteaptă încordaţi răspunsul.

Bălcescu îl priveşte în ochi, hotărît :

— Cu puterile pe care ni le vom acorda noi, din încredinţarea poporului.
Răspunsul a căzut ca o piatră grea în baltă.
Cu toate că Arăpilă vorbeşte şi el cu multă căldură^ cerînd să se numească, neapărat şi fără întîrziere, comisarii pe care îi cere Bălcescu, tăcerea rămîne de gheaţă.
Un vornicel intră şi merge către Eliade, căruia îi spune la ureche că afară, în curte, este o deputăţie de săteni din districtul Buzău, în frunte cu un preot, care vor să complimenteze guvernul.
într-adevăr, popa Neagu de la Buzău, căci el e, a făcut roată cu oamenii lui în curtea palatului, încurajîndu-i, căci bieţilor săteni li s-au tăiat picioarele la gîndul că merg în faţa guvernului.
Eliade se ridică onctuos, uitînd de periculoasa întrerupere a dezbaterilor.
— Fraţilor, o deputăţiune de săteni din judeţul Buzău vrea să felicitez Guvernul vremelnicesc... Socot că o putem primi, nu-i aşa ?
Scos din sărite, Bălcescu ridică glasul :
— Iar deputăţii ? Iar salutări ? Iar felicitări ?
Eliade stăruie cu o voce duioasă, potrivită cu mustaţa lui moale, ondulată, cu chica lui de diacon, care vrea să placă :
— Socot că nu putem jigni pe dulcii noştri fraţi săteni ne- primindu-i... Au venit de atît de departe...
Cei mai mulţi îl aprobă binevoitori, cu înclinări din cap. - — Fără îndoială... îi primim... e de părere, grăbit, Rosetti.
Eliade se întoarce atunci spre vornicel şi îi porunceşte sonor :
— Să fie conduşi, ca de obicei, prin intrarea din faţă. Apoi pe scara cea mare.

Boierii dedesubt

lntr-o zi, cu cîţiva ani mai înainte, pictorul ungur Barabas care a cunoscut cu un ochi foarte viu Bucureştii, a venit să-1 viziteze pe Costache Cantacuzino, căci plănuia să-i facă portretul. Acasă, chiar în aceeaşi seară, el a scris nişte însemnări în care arăta cum se înfăţişa o reuniune boierească, acasă la marele vornic paia în vremea aceea.

„Vizitînclu-l, de-abia ne-am putut ţine rîsul. Intrînd în odaia lui, unde am văzut vreo zece boieri fumînd din nişte ciubuce lungi, însă şezînd fiecare cu cilindrele în cap şi cu aripile fracului tăvălite pe duşumelele odăii. Cantacuzino însuşi şedea pe canapea, însă celorlalţi boieri le venea mai bine să stea pe podea, cu picioarele încrucişate... Se bea dintr-un singur pahar... Se lua şerbet cu o singură linguriţă pentru toată lumea..."

Nu chiar la fel arată astăzi salonul marelui vornic Lenş, a cărui casă de pe Podul Mogoşoaiei, cu cîţiva paşi mai

sus de casa lui Alecu Vulpe, tot în mahalaua Manea Brutaru, e una dintre cele mai cunoscute în Bucureşti. Are saloane mari, care dau unele într-altele, mobilate după moda europeană, căci familia Lenş se pretinde de origine franceză, Linch.

Salonul cel mare, care are patru canapele cu cîte o măsuţa şi două fotolii alături, în fiece colţ, e plin de lume care a încercat să joace cărţi, dar nu are răbdare, încît mai toţi s-au sculat şi cîte doi-trei şuşotesc neliniştiţi şi neräbdători. De jucat cărţi, joacă ei mai în fiece zi, că nu prea au ce face. Joacă de năduf.

Pe ulițe nu prea au curajul să se plimbe, căci te poţi aştepta la orice din partea mojicilor, şi acum n-au nici o putere. Se în- tîlnesc unii cu alţii, îşi trec cu nădejde toate zvonurile, numai să fie potrivite cu ceea ce ar dori ei să se întîmple. Acum ştiu

[1] *Nicolae Barabas* (1810—1898) — pictor maghiar care a locuit la Bucureşti între anii 1831—1834 şi care a realizat în această perioadă peste 120 de tablouri (portrete ale marilor boieri şi ale soţiilor acestora, precum şi numeroase peisaje).

toţi că la Momolo s-au adunat proprietarii şi că se pregăteşte ceva grav. Chiar Costache Cantacuzino, Alecu Vulpe, Băl-Ceaurescu şi maiorul Lăcusteanu, singurii care joUcă, sînt cu gîndul la pîndă în altă parte. în sfîrşit, a venit cineva. Jocul se întrerupe. Maiorul Lăcusteanu este chemat afară. Se scoală de la joc, iese, dar se întoarce după cîteva clipe, anunţînd :

— Colonelul Odobescu vrea să vă vorbească !

Se ridică toţi uitîndu-şi rangurile şi ighemoniconul. Unii aşteaptă aproape tremurînd de turburaţi ce sînt.

Odobescu intră în uniforma lui cu coif şi ledunci strălucitoare, se opreşte scurt, milităreşte şi, în loc de bună ziua, dă uşor din cap, apoi tace puţin, privindu-i sever, ca să aibă autoritate, şi în sfîrşit întreabă :

— Domniile-voastre sînteţi gata ? Adaugă cu glasul lui sonor, uşor înfiorat: A sosit ceasul...

îi răspunde Băl-Ceaurescu cu tonul omului al cărui cuvînt are greutate:

— Cinci sute de proprietari sînt adunaţi în sala Momolo.

Proprietari şi boieri de mîna a doua ar trebui să spună, căci
nici unul dintre boierii din protipendadă nu s-au dus, fireşte, la adunare, căci nu le îngăduia ighemoniconul.

Vulpe, bătrîn, chinuit de surpătura lui, rînjeşte totuşi vesel, chicotind :

— Cu învoirea guvernului... ha-ha-ha !

Odobescu anunţă marţial, sigur de el, pentru ca ei să simtă cine are rolul conducător în această hotărîtoare operaţie :

— La noi toate măsurila sînt luate. Viu de la palat şi mă întorc numaidecît la palat... Se întoarce apoi spre Lăcusteanu, dîndu-i milităreşte ordin : Vii cu mine. Mergi în trăsura mea, care aşteaptă după colţ.

Cantacuzino îşi priveşte mîinile, căci încă mai e îngrijorat, şi îşi turteşte buzele nedumerit:

— Neofit ce face ?

— Mitropolitul e de partea noastră. Aseară am avut o convorbire hotărîtoare cu el.

Marele logofăt, liniştit acum, îl petrece spre uşă, unde îi dă mîna, oarecum în numele tuturor, căci el se simte şef.

— Să fie cu noroc !.

Ce-a fost mai deşarte la şedinţa Guvernului Vremelnicesc

Cînd vornicelul cu iţari şi ilic găietănart l-a vestit pe popa Neagu că pot să intre şi apoi a luat-o înainte ca să le arate drumul, sătenii, în straie de sărbătoare, cu flori şi snopi de grîu în braţe, au prins să urce cele cîteva trepte ale peronului, pătrunzînd uimiţi în sala de jos, apoi urcînd treptele de marmură spre catul de sus, îngroziţi de oglinzi. Cînd au intrat după arătarea celui care-i călăuzea în sala de şedinţe, au îngheţat pe loc.

Eliade şi-a pus pe umeri falnica lui pelerină albă şi aşteaptă să se concentreze atenţia tuturor. Această pelerifiă albă îi dă iluzia, pare-se, că e azi cel dintîi om în Ţara Românească. E un fel de uniformă de Cezar local, mai mult de teatru, îndeosebi cînd îşi ridică bărbia ca să-şi arate profilul bine desenat, pe cînd mustaţa moale şi părul purtat ondulat la ceafă amintesc mult şi de poetul atît de iubit.

Bălcescu, Arăpilă şi chiar ceilalţi au surîs de cum au văzut pelerina şi privesc iritaţi, dar surîzînd mereu, la mersul şi gestul teatral al colegului lor, care s-a îndreptat spre delegaţie. Popa Neagu, care e în fruntea deputăţiei de ţărani, într-un anteriu pămîntiu de mohair, după ce sărută mîna mitropolitului, ia cuvîntul, adresîndu-se însă lui Eliade, căci e vădit impresionat de mantia lui albă :

— Cinstit guvern, îngăduiţi-ne şi nouă, obidiţilor, oropsiţilor de pînă acum, să vă spunem două-trei cuvinte strămoşeşti. V-am adus aceste flori de cîmp ca ele să înflorească legea cea nouă ce aţi dat... Ia din mîna unui sătean tînăr un buchet de rosmarin, maci şi sînger, pe care îl dă sfios lui Eliade. V-am adus şi acest snop-din spice de grîu, ca ele să rodească truda voastră spre binele obştesc ! Ia din mîna altui sătean un snop de grîu copt şi i-1 dă lui Eliade care-1 trece lui Hagi Curţi. Iertaţi-ne de îndrăzneală...

Cuvintele lui cuminţi, neobicinuit de simple în asemenea împrejurări, tulbură adînc pe cei de faţă.

Eliade, care era în picioare, tuşeşte ca să-şi dreagă glasul şi să se facă ascultat, apoi vorbeşte solemn :

— Fraţi săteni, cînd providenţa sublimă şi-a coborît ochii asupra nimicniciei noastre şi ne-a turnat în sînge harul ei, noi ne-**am** zis : Nimic pentru noi, totul pentru poporul român, pentru aceşti arhangheli care sînt fraţii noştri săteni.

Bălcescu, scos din sărite, îi taie scurt discursul, rostind cu aceeaşi simplitate sănătoasă, cu care a vorbit popa de la ţară :

— Să trăiţi, fraţi săteni... Mergeţi sănătoşi acasă şi aşteptaţi-ne acolo, pe noi, sau pe oamenii noştri, pe care vi-i vom trimite.

Faţa cu barbă castanie a popii şi feţele trudite ale sătenilor înfloresc într-un larg surîs, nevinovat, ca desprins de trup.

— Vă mulţumim, fraţilor, vă aşteptăm bucuroşi... spune răspicat, acum, că greul a trecut, ţăranul popă.

Sătenii ies mergînd de-a-ndaratelea în straiele lor de sărbătoare, fericiţi că au văzut minunea cea mare, „guvernul" Ţării Româneşti.

Pe Nicolae Golescu îl pufni rîsul,.cînd îl văzu pe Gheorghe Niţescu scotînd fără să-şi dea seama, ca să se şteargă de năduşeală, o batistă mare, albă şi înnodată de trei ori la colţ. îl întrebă apoi oarecum în şoaptă :

— Văz că ai înnodat azi doar trei popi ! Numai atîţi ai întîlnit ? Şi cu privirea mucalită, văzînd fîstîceala şi graba cu care acesta îşi ascundea batista, adăugă : Ai grijă, o să-ţi meargă prost, mai ales că azi e sîmbătă şi sîmbătă sînt trei ceasuri rele.

În sfîrşit, Niţescu asigurîndu-se că n-a fost văzut de mitropolit se linişti, dar Arăpilă care băgase de seamă întîmpla- rea îi şopti zeflemitor :

— Apoi chiar că ţi-ar fi mers prost, amice, dacă te-ar fi văzut Neofit... Şi culmea e că tocmai de la noduri ţi s-ar fi tras.

Superstiţia de a face -nod la basma ori la batistă cînd îi ieşea omului un popă în cale era foarte răspîndită, dar cele trei noduri nu însemnau că Niţescu întîlnise trei popi, căci toate trei erau, şi asta o ştia el singur, numai pentru mitropolit. îngheţase cînd la întîia şedinţă a Consiliului Îşi dete seama că-1 va întîlni în fiece zi pe Neofit. Alăturat zicalei : „Fă-ţi cruce mare, că dracul e bătrîn", încerca şi el făcînd trei noduri deodată să conjure piaza rea. De altfel îl auzise chiar ieri tot pe Arăpilă spunînd acru lui Costache Filipescu : „Ce vrei să iasă dintr-un guvern care are în frunte un popă?" Alecu Golescu glumise, dar el se gîndi îngrijorat că azi e sîmbătă.

— Eliade îi urmărește lung cu privirea pe săteni, apoi își dezbracă mantaua albă, oftează cu amărăciune, căci a înțeles că vorbele lui Bălcescu au mers la inima delegației :I-ai cam repezit puțin pe bunii noștri frați săteni, scumpe Bălcescule... Lor le face atîta plăcere să vină să vază cum lucrăm...

Bălcescu îl privește drept, nervos :

— Cum ? Să vază cum lucrăm ?

— Desigur, să vie să ne vază cum lucrăm aci, frățește, membrii guvernului, miniștri, secretari și prieteni laolaltă... cu ușile deschise... Căci nu avem nimic de ascuns... Deschide cu intenție ușa. cu două canaturi de la balcon, miroase florile teatral și privește pe fereastră... Cu vara asta dumnezeiască !...

Bălcescu ar vrea să răspundă aspru, *dar* se reține scurt, fiindcă în această clipă a intrat Magheru, care de altfel era foarte așteptat; și toți se răsucesc pe scaune ca să-1 aibă în față.

— Ei, ce vești ne aduce stimatul nostru coleg de la adunarea proprietarilor ? Ce-au spus cînd au auzit lămuririle guvernului ?

Cel care 1-a întrebat e- tot Eliade, întors pe trei sferturi de la fereastră.

Spătos, înalt și foarte mlădios de altfel, Magheru se gîndește în clipa dintîi să-și formuleze impresia într-o înjurătură oltenească neaoșă, la adresa proprietarilor, dar fiindcă socoate că, oricum, se află într-o ședință oficială, se silește să uite că a fost pus de colegii săi într-o situație neroadă și se mulțumește să le spună, așezîndu-se pe scaunul liber de la dreapta mitropolitului :

— Presupuneți că nu m-ați trimis... și discutați mai departe alte cestiuni.

— N-au fost mulțumiți de lămuririle noastre ? întrebă mirat Eliade.

Magheru, întărîtat de naivitatea teatrală a poetului, se mulțumește să-și încrețească ușor fruntea într-o privire și un surîs glumeț, dînd un răspuns care pare confuz pentru cei de față :

— Mai rău...

— Adică ?

— Vă rog să nu mai stăruiți, că nu poci să vă reproduc aci părerile proprietarilor despre membrii guvernului, fiindcă dacă ați lua oficial cunoștință despre ele, ar trebui să-i provocați în duel de la om la om fiecare dintre dumneavoastră sau să găsiți mijloacele să-i treziți, arătîndu-le că sînteți conducă-

torii țării. Ceea ce se pare însă că nu vreți cu tot dinadinsul... Așa că vă rog să vă continuați, uitind, dezbaterile.

în această clipă se aud paşi sonori pe sală şi apare mai întîi Odobescu, care intră marţial, jucîndu-şi coada de cal a coifului. Se opreşte milităros în apropierea mesei şi rosteşte solemn :

— Fraţilor şi onoraţi colegi... ofiţerii Regimentului III, care se găsesc azi în garnizoană, doresc să vă prezinte şi ei la rîndul lor salutul şi felicitările lor... Vă cer îngăduinţa să-i primiţi chiar acum.

Bălcescu face un gest de om scos din sărite.

Cei mai mulţi ştiu că încă de aseară Odobescu rugase pe toţi membrii guvernului să fie prezenţi azi la prînz, fiindcă vrea să vie cu ofiţerimea să-i „complimenteze" şi ea, astfel că hotărîrea nu poate fi schimbată. '

— Dar... n-ar fi mai bine oare la sfîrşitul şedinţei ? stăru- iește totuşi Bălcescu.

Eliade, care s-a şi dus grăbit să-şi îmbrace mantia albă, e însă de altă părere :

— De bună seamă că vom primi numaidecît, fraţilor, pe sublimii ofiţeri ai bravei noastre armate...

Nicolae Golescu împreună cu ceilalţi s-au ridicat şi întăresc plini de gravitate :

— Da, negreşit, că da.

'Colonelul, marţial, iese în prag şi poftește ceremonios:

— Intraţi, domnilor...

Ofiţerii în mundire strînse pe corp, încărcaţi de ceaprazuri aurite., cu chipiile negre înalte, dar cu viziere mici şi legate pe subt bărbi, intră pe rînd, se opresc milităreşte şi, cînd li se spune numele, salută scoţînd sabia :

Colonelul Solomon... maiorul Lăcusteanu... maiorul Cerchez... apoi anunţă global : ofiţerii batalionului 3.Aceştia scot şi ei săbiile toţi odată. Membrii guvernului se găsesc aşezaţi la masa cea mare de nuc lustruit, acoperită cu brocart roşu ca de obicei : în fund, în capul mesei, mitropolitul Neofit; în stînga lui : Rosetti, Hagi Curţi, Arăpilă, Bălcescu şi Tell ; în dreapta mitropolitului : Magheru, Ştefan Golescu, Nicolae Golescu, apoi Eliade, care a rămas în faţă. După ce salută, Solomon trece cu sabia la umăr cam în spatele lui Eliade, Lăcusteanu în spatele lui Bălcescu, iar ceilalţi ofiţeri în spatele cîte unui ministru. Nimănui nu-i pare totuşi ciudată această desfăşurare ceremonioasă. îşi închipuie fără îndoială că aşa sînt pompele ofiţereşti. Cînd îi vine rîndul lui Odobescu, acesta ia în mod nespus de firesc un pistol, pe care-1 scosese din tocul lui, de la centura locotenentului Boboc şi, întinzîndu-1 spre cei din faţă, strigă răspicat:

— în numele proprietarilor, vă arestuiesc... Apoi numaidecît, brutal, cu o voce aspră, cu un ton de vulgaritate cazonă : La perete cu ei... La perete cu ei...

Miniştrii au rămas mai toţi uluiţi. S-a făcut un gol în faţa lor şi ei privesc încremeniţi săbiile îndreptate spre ei. Tell

singur a vrut să scoată sabia, dar Odobescu i-a prins mîna cu stînga lui şi i-a pus revolverul în tîmplă.

Arăpilă, după cîteva clipe de uluire, izbucneşte sarcastic :

— în numele proprietarilor ? Hohoteşte, arătîndu-şi într-un rînjet dinţii albi în faţa neagră. Hai, mai spune o dată...

Nicolae Golescu îşi dă seama că, asemeni mitropolitului, el nu e păzit şi, cum se găseşte în dreptul uşii, ţîşneşte afară. Din cîţiva paşi este pe scară unde începe să coboare liniştit, cu sînge rece, ca să nu dea de bănuit. Cînd ajunge pe peron strigă caleaşca care-1 aştepta în curte. Nu-1 urmăreşte nimeni, fiindcă în sală cei arestaţi s-au dezmeticit şi încep să apostrofeze pe cei care-i brutalizează, provocînd un început de învălmăşeală.

Magheru simte o sudoare rece de-a lungul tîmplelor. Luat aşa prin surprindere nu mai e în stare să facă nici un gest. Asta e firea lui. S-a înmuiat ca o cîrpă. E furios pe el însuşi, că e atît de neprevăzător. în două ceasuri a căzut în două capcane. Lasă, cu privirea aiurea, pe locotenentul Cernat îă-i ia sabia. Nu face niciodată încercări fără rost, fapte care n-au de fel sorţi de izbîndă.

în timp ce ofiţerii împing pe cei arestaţi spre fund spre o cameră vecină, Lăcusteanu 1-a oprit în loc pe Bălcescu şi urlă la el, sfîrîind de mînie cu ochii în fierbere, cu mustaţa zbîrlită ca o lăcustă neagră :

— Ţi-am spus, bestie, că o să ne mai întîlnim,

Bălcescu, care trecea spre fund cu braţele încrucişate, se
întoarse liniştit spre el :

— Şi o să ne mai întîlnim încă.

Odobescu dă o poruncă scurtă către un ofiţer care-1 păzea pe Rosetti

— :Cernat, condu pe domnul Rosetti la un loc cu ceilalţi, apoi caută numaidecît sigiliul de stat. Vezi la secretarul Voinescu II.

Rosetti, pe al cărui umăr pusese mîna energic ofiţerul, "se întoarce totuşi cu barba în vînt:

— Istoria ne e martoră... Ruşine... Ruşine...

Solomon îl întrerupe brutal, soldăţeşte :

— Ţine-ţi gura...

Eliade nu pricepe nimic şi invocă angelic :

— în numele atotputernicului, care ştie ce e în conştiinţa noastră...

Dar în această clipă Lăcusteanu, care lăsase pe Bălcescu, se întoarce brusc şi vine la Eliade ca un turbat, îl ia de guler, îl zguduie :

— Taci, tîlharule, că te omor şi te învăţ eu să mai dai Proclamaţii. Scoate una din buzunar şi i-o arată : Uite-o !... Uite-o !... Ai intenţia a ne aduce la mizerie, amenin ţînd proprietarii a rămîne muritori de foame, arendaşii nemaiplătind arenda...

. Odobescu, care căutase tot timpul prin hîrtiile de pe masă şi nu găsise, îi dă ordin :

— Dă-1 Cornesculei pe tîlharul ăsta şi lasă că-i judecăm pe toţi pe urmă. Du-te repede la Momolo să vii cu proprietarii aici să formăm guvernul. Vezi să treci mai întîi pe la Lenş. Ia caleaşca mea. Nu întîrzia de loc.

Gornescu îl împinge din umeri, cu asprime, pe Eliade, spre odaia de la uliţă, în care răspunde sala unde au fost închişi cei arestaţi.

N-au trecut decît cîteva minute. Magheru, care începuse numaidecît să gîndească iar şi căuta o ieşire din această idioată înfundătură, judecă limiştit situaţia. Apoi, pe neaşteptate, smulge sabia lui Gornescu, care trecea nepreväzător pe lîngă el şi strigă, năpustindu-se spre ofiţerul care era în dreptul uşii şi pe care-! luă aproape în braţe, zvîrlindu-1 în lături :

— Ticăloşilor, trădătorilor I

Odobescu a -pus mîna pe pistol, dar nu poate trage, căci Magheru se apără cu cel pe care l-a înşfăcat.

Iese de-a-ndaratelea, luptînd cu doi ofiţeri care au sărit asupra, lui, dar sînt vădit uluiţi de atîta îndrăzneală. Pe sală mai e atacat şi de alţii, dar înaintează lipit de perete. Se cunoaşte că are obicinuinţa de a lupta de la un pas şi are încredere în sabia lui. Vede că nu mai poate ieşi din palat şi se îndreaptă spre cei doi panduri ai lui, care-s de pază: ca de obicei la odaia de locuit, căci el şi cu Tell, fiind fără casă în Bucureşti, locuiesc la palat. Aceştia au văzut, au înţeles şi au deschis la timp o uşă, apoi sar în ajutorul căpitanului general. Intră toţi trei cu spatele luptînd şi se închid acolo. Solomon sare prea tîrziu, aleargă pe sală cu sabia scoasă şi urlă speriat către ofiţeri, care vin cu săbiile mofluze după el :

— Ce-aţi făcut ? V-a scăpat Magheru... Boboc, întăreşte garda... Tunurile în bătaie...

Polcovnicul, turbat de mînie, va încerca, o jumătate de ceas, împreună cu ofiţerii lui, să intre, fără să poată, peste cei trei baricadaţi şi înarmaţi cu puşti şi pistoale, din care această locuinţă a lui Magheru avea destule. Pînă la urmă renunţă, şuieră dintr-un ţignal, face un-semn şi vine o grupă de soldaţi, dintre care patru se aşază sentinele la uşă. Jos, alţi soldaţi formează un cordon care barează calea mulţimii, din ce în ce mai numeroasă, altfel liniştită, numai foarte curioasă.

Toate măsurile, şi astea neroade, luate de Solomon acum nu pot. repara prostiile făcute de conspiratori "cînd au plănuit atacul. Odobescu, convins însă că totul s-a terminat, se propteşte solid pe picioare în faţa mitropolitului :

— Binecuvîntează, preasfinte... scăpărăm ţâra de criminali...

In clipa aceea Rosetti apare iar în pragul camerei unde au fost îngrămădiţi cei arestaţi, fără să se închidă uşa, cu barba în vînt, cu părul vîlvoi.

— Noi criminali ? Noi care am făcut cea mai sublimă revoluţie fără să vărsăm o picătură de sînge ?

Colonelul, furios, ia şi trînteşte una din săbiile rămase pe masă.

— Criminali care vreţi să călcaţi în picioare ceea ce are omul mai bun, proprietatea...

Mitropolitul nu e totuşi liniştit, deşi lui i se pare că cele întîmplate sînt destul de bine făcute :

— Aţi dat de veste proprietarilor ? Să nu ne pomenim iar cu descuţii peste noi...

— Vîn marii boieri numaidecît aci să alcătuim guvernul. Lăcusteanu va aduce aci pe proprietari, neîntîrziat. Să nu vă fie teamă de gobni. Avem două companii afară cu amoniţie de război...

Mitropolitul se aşază la masă, lipind neliniştit, fără să vrea, mîinile palmă de palmă, ca într-o rugăciune.

— Nu-s de ajuns... Cu puştile astea... ştii, pînă se încarcă a doua oară... le zdrobesc tîlharii capetele cu ciomegele la soldaţi... Mai bine să scriem fără întîrziere consulatelor protectoare după ajutor grabnic.

— Asta o putem face negreşit, pînă constituim guvernul, e de părere şi Odobescu.

Trece astfel aproape un ceas, şi mitropolitul, mereu neliniştit, se gîndeşte că situaţia e destul de încurcată. Iar cînd vin veşti de afară că lumea a început să se adune în faţa palatului, motivele de nelinişte au sporit... Un incident petrecut acum cîteva clipe aruncă pe mitropolit în apele spaimei. I se aduce anume la cunoştinţă că fiul vornicului Iordache Flo- rescu, negriciosul frate al Luxiţei Florescu, Costache, ca să nu fie arestat, căci era în serviciul Gvardiei Naţionale la palat şi văzînd că toate intrările sînt păzite, a

sărit de la balconul dinspre Podul Mogoşoaiei jos, peste mulţime. Au alergat soldaţii cu baionetele să-l prindă, să-l aresteze, dar privitorii, înmărmuriţi de curajul lui, l-au scos din mîinile lor.

Totuşi mulţimea rămîne abia călduţă şi Odobescu simte asta. Ca să-i facă puţin curaj mitropolitului, strigă tare către căpitanul Caragea :

— Ei, au să vază craii de jos că nu-i de glumit. Caragea, du pe Tell, între soldaţi pe jos, la arest la -cazarmă, de unde nu-1 mai scoate nici dracul. Auzi ?... între soldaţi pe jos...

Tell e scos din odaia celorlalţi, înconjurat de o grupă de opt soldaţi, cu spăngile la puşti. E în capul gol şi fără sabie, galben ca de ceară, barba mică îi acoperă numai un sfert din obrajii în jos şi mustaţa frumoasă îi e acum răvăşită. E ceva de moarte în înfăţişare. Cînd apare pe îngustul peron de la intrare, între soldaţii de pază, se opreşte clipind din ochi, de parcă nu vede bine. Dar cînd escorta coboară prima treaptă, Aristia, care izbutise să iasă şi se afla jos în grup, cu ai lui, cu Mihăiïeanu, Mavromati, Apoloni şi alţii, care încercaseră şi nu putuseră să intre în palat, strigă puternic, cu glasul liii din scenele de tragedie :

— Tell, înapoi...

Tot grupul lor începe să strige atunci:

Tell, înapoi... Tell, înapoi...Se auzi deodată mulţimea murmurînd, ba ţîşniră şi unele strigăte, legănîndu-se : ...„Tell, înapoi". Aceste strigăte, altfel singuratice, duraseră cam un sfert de ceas, dar căpitanul Caragea nu se sperie atît de cele auzite, cît de hotărîrea mută, pe care o ghici neclintită, în privirile celor mulţi. înţelese că nu va putea trece şi dădu poruncă în şoaptă soldaţilor să se oprească, apoi puse mîna pe umărul lui Tell, ca să-i arate că trebuie să se întoarcă.

Cînd căpitanul Caragea veni şi îi raportă că nu se poate trece fiindcă norodul e în număr mare, Odobescu zguduit de furie ieşi în balcon şi aruncă o privire sfidătoare celor de jos. Dar mulţimea rămase neclintită şi mută. El privi treptele palatului, apărate de cordonul de soldaţi care-1 înconjoară, şi socoti că totuşi le e peste putinţă celor de jos să răzbată sus. Se întoarse către căpitanul Caragea, care venise după el :

— Sîntem, cum s-ar zice, asediaţi... Hei... Un foc de rîn- duri şi limpezeşte totul.

Mitropolitul, îngrijorat, 1-a urmărit tot timpul cu privirea, iscodindu-i cutele frunţii şi privirea... Acum îl întreabă cu vocea moale :

— Atunci, ce facem ?

Odobescu ar vrea să spună că e foarte simplu, că va porunci să tragă în mulţime, dar simte şi el că nu e tocmai aşa.

— Dacă am arăta că nu-i arestuit Guvernul vremelnicesc ? îngînă din nou mitropolitul... Să le spunem că a fost numai o mică modificare.

Ideea lui Neofit nu i se pare prea rea lui Odobescu. La urma urmelor dacă i s-ar face şi lui loc în Guvernul provizoriu, ca să nu rămîie numai un băgător de seamă, apoi cu ajutorul celor mai puţini nebuni, cum zice el, ar putea cu timpul să aducă toată apa la moara lui.

— Să încercăm, părinte, şi cum zici dumneata.

Sînt aduşi în sala cu pîlpîiri de brocart roşu, în lumina amiezii, Tell şi Eliade. Bălcescu, chemat, refuzase să vie, şi la fel Arăpilă. Vine de asemenea Ion Cîmpineanu. Mitropolitul ia cuvîntul şi începe un discurs împăciuitor, dar Tell, care văzuse poporul adunat în faţa palatului, îl întrerupe în mod neaşteptat:

— Nu poci să stau de vorbă nici O clipă cu dumneavoastră cît timp sînt în stare de arest.

Odobescu îşi muşcă buza şi porunceşte să i se aducă sabia şi eşarfa.

Urmează o lungă discuţie, mai mult un soi de tîrguială. Pînă la urmă se ajunge la formula unui guvern cu mitropolitul, Odobescu şi Cîmpineanu, care să lucreze împreună cu vechiul minister. în ultima clipă, cînd să iasă pe balcon, Tell se opreşte din mers în mijlocul sălii şi le spune :

— Credeţi că veţi potoli poporul proclamîndu-vă şefi ai guvernului ? Vă înşelaţi... Uite, eu merg pe balcon.

— Se va potoli numaidecît, dacă dumneata ori Eliade anunţaţi noul guvern.

Tell se crispă şi Eliade şovăi o clipă. Apoi ieşiră, ei doi mai întîi, urmaţi de Odobescu, şi după el Ion Cîmpineanu.

Tell proclamă noul guvern, dar vorbele lui fură acoperite cu huiduieli nesfîrşite. Cîmpineanu se făcu la faţă alb ca varul, dimpotrivă Odobescu parcă ar fi înghiţit jeratic. Se întoarseră în sala cea mare în urletele furioase ale lui Odobescu :

— Am să-i împuşc ca pe cîini... Ca pe cîini... S-au mai văzut multe ieşiri biruitoare şi din cetăţi mai asediate decît sîntem noi în acest palat.

În timpul acesta, pe scările dinlăuntrul clădirii e o învălmăşeală de nedescris, funcţionarii prinşi acolo, amestecîndu-se cu ofiţerii.

Fiind plecat înainte ca să se adune lumea în curtea cu borne legate cu lanţuri, Lăcusteanu a ajuns la timp la sala Momolo, ca să-i vestească pe proprietari să vie la palat. Dar spre surprinderea lui, oamenii încep să puie întrebări, să ceară lămuriri, ar vrea să ştie ce gînduri are Odobescu, pe care ei îl ştiu în minister. Ei ar vrea, şi el nu pricepe de ce, un fel de garanţie. Lăcusteanu e soldat şi nu-i place să i se puie întrebări, pe care el le bănuieşte că ei le pun fiindcă le e frică să meargă la palat, şi tot ca soldat el crede că fanfaronii ăştia nu sînt la urma urmelor de nici un folos cînd e vorba de reprimat o revoltă. Nu mai stăruie şi pleacă furios înjurînd ca un sol- dăţoi. A priceput că pentru formarea guvernului nu poate fi vorba decît de marii boieri.

Se ridică pentru a doua oară Bucureştii

Un ucenic ştirb, slăbuţ şi cu părul ici, colo căzut de bube dulci, intrase în goană în magazia cea lungă, ţipînd printre gropile cu saramură :

— Nea Licsandreee... nea Licsandreee, au arestuit gubernii… E un boier care strigă în curte. Au arestuit gubernu...

Licsandru Hergă ajută ca de obicei la scoaterea pieilor vîscoase; grele de saramură, care şiroiau în mocirlele din magazie ; treabă de bunăvoie, căci el ca meşter n-avea astfel de îndatorire, dar nu-1 lăsa inima să privească atunci cînd vedea oamenii istoviţi trăgînd, lunecînd şi iar trăgînd din răsputeri ca să scoată din groapă pielea grea ca şi cînd ar atîrna tuci de ea, cîtă vreme el cu o mînă făcea treabă cît trei inşi. Pentru asemenea fapte, lucrătorii îl socoteau frate de-al lor, glumeau cu el în voie, mîndrindu-se cu el, pe cînd Fanică Teică, de curînd meşter la magazia a doua, era mai al dracului, devenise cam boieros, ţinea la starea lui de meşter.

Licsandru auzi larmă şi în curte ; lăsă pielea de bou sa cadă la loc.în dubă şi întrebă, mai mult necăjit că nu pricepe :

— Ce strigă şi ăla, bre oameni...? Ce dracu spune c-au făcut ?

— Au arestuit gubernu... Aşa strigă un boier în mijlocul curţii.

Cu un glas, ca un muget de taur, meşterul strigă de zgudui magazia :

— Afară, mă, toţi !...

Boierul din curte era Ştefan Turnavitu, fratele lui Scarlat, profesor şi el. Costache Florescu, după ce sărise de pe fereastra palatului, alergase gîfîind de-a dreptul la şcoală, la Axente Sever, dîndu-i de veste despre cele întîmplate la palat. Trimişi de profesorul ardelean,, dascălii se răspîndiră în tot oraşul, ca să scoată lumea pe uliţă.

—. Săriţi, fraţilor, că au arestuit Guvernul vremelnicesc, striga mereu Ştefan Turnavitu în curtea tăbăcăriei.

— Damian... Damian... Mitrule... începu să urle Licsandru. Hai, fugiţi la clopotu Mitropoliei... Hai repede.

De pe toate uşile magaziilor năvăleau oamenii în cămăşi şi izmene, ude şi zdrenţuite, plini de mîzgă, cu părul năclăit, în curînd fură adunaţi cei mai mulţi dintre ei.

— Mitruîe... Mitrule, ai luat cheia dă la magazia cu puştile ? Teică... Unde-i Teică ?

Mitru şi Damian se spălau, împroşcîndu-se pe faţă la puţ, înainte de a-şi pune pe ei-cămăşile şi izmenele mai curate, cu care umblau pe uliţe şi înainte de a-şi fi încălţat imineii. Cel întrebat spuse că a lăsat cheia lui Eftimie. Teică apăru şi el, destul de mirat.

— Fănică, aleargă şi în celelalte tăbăcării, adu-i pe toţi aci. în timp ce se spăla şi el la jgheabul puţului, urla mereu, nu se oprea o clipă... La topoare, fraţilor... Ăi care n-aveţi puşti, luaţi cuţitoaiele dă curăţit pieile.

Atunci se ivi din prăvălie Pană Dobrovici, ca de obicei în cămaşă înfloratâ cu arnici, cu nădragi de mohăir şi în papuci. începu să strige la el :

— Ce, aţi înnebunit ? Cum lăsaţi lucrul ziua în nămiaza mare ? Licsandre, ce-i asta ?

— Au arestuit gubernu, jupîne, n-ai auzit ? îi strigă destul de acru Licsandru, stropindu-şi faţa cu apă din căucul celor două palme, mare la el ca o căldare. Ei, drăcia dracului, n-auzi că au arestuit gubernu ?

— Ei şi ce dacă l-au arestuit ? Ce-i treaba voastră ? Ve- deţi-vă de lucru.

Pe cînd taică-său, State Dobrovici, era un partizan hotărît al revoluţiei, deşi mărginit în graniţele intereselor tagmei lui, Pană Dobrovici, care datorită averii părinteşti se înhăitase cu o seamă de feciori petrecăreţi ai boierilor din protipendadă, era duşmanul revoluţiei şi tresărise de bucurie cînd auzise că guvernul a fost arestat.

De la magazia cu materiale din fundul curţii veneau acum oameni cu puşti, iar pe de alte praguri alergau alţii cu topoare şi cuţitoaie.

Un lucrător înalt, cu mărul Iui Adam colţos şi cu mustaţa neagră tuşinată, se scărpina în cap şi, privindu-şi cămaşa şi izmenele negre de sărătură şi noroi, întrebă nedumerit pe meşter :

— Nea Licsandre, cum o să mergem aşa ? Cu zdrenţele astea pă noi ? Să mergem întîi acasă să luăm alte albituri pă noi.

— Mă Trişcă, mă... trebuie să doborîm mai întîi pă tîlharii ăia care au arestuit gubernu.

— Păi cum naiba ? Aşa cum ne aflăm ?... Io ziceam.-Nu e timp dă aşteptat, mă... Io zic aşa : care aveţi hanţe aci la fabrică, schimbaţi-vă, care nu, mergeţi şi aşa.

— Mergem, nea Licsandre, mergem ! striga un bătrîior, smolit rău la faţă, de-i semăna şi ea cu zdrenţele de pe el, cu ochii numai creţuri, altfel vînos încă ; rîdea, irecîndu-şi degetele prin barba rară şi sură : Mergem aşa... şi-i doborîm eu putoarea dă argăseală.

Licsandru rîse şi el de năstruşnicul gînd al tabacului. Peste vreun sfert de ceas veni şi Axente Sever. Fu bucuros că-i vede adunaţi, gata să alerge la palat, dar fu de părere că nici de atîta grabă nu e nevoie, ci să lase oamenii să se spele şi să se mai schimbe. Măsură cu privirea un tabac mai zdrenţuros şi-i spuse lui Licsandru :

— Dă-mi mie cinci oameni de-ai dumitale, frate, nădăjduiesc să vă aducem noi ceva cămăşi şi opinci.

Se duse cu oamenii prin Dobroteasa şi pe la bariera Vita- nului unde ştia nişte prăvălii cu tot soiul de marfă de îmbrăcăminte şi încălţăminte : opincării, pînzării, abagerii cu zăbune. Mai toţi mici negustori de pe aci erau trup şi suflet pentru revoluţie, şi aflînd ce s-a întîmplat, după ce se sfătui toată bariera cîteva clipe, dădură sumedenie de cămăşi, izmene şi opinci, care sosiră la timp la tăbăcărie.

Axente Sever n-a venit cu Me, că se dusese la altă fabrică, dar trimisese vorbă lui Licsandru să aştepte liniştit cuvînt de la el, că nu e nevoie să se pripească.

Erau toţi grămădiţi în curtea cît un băiăgan, cînd se ivi pe poartă Gligore Hergă de la Piatra, aproape alergînd, suflînd cam greu, căci era prea mare ca să ţină atîta goană. Sosise în ajun în Bucurefii, ia frate-sau, că tot aşteptase zadarnic să treacă pe !a ei revoluţia de la Izlaz. Nu-1 mai răbdase inima şi venise s-o vadă cu ochii lui pe cea din Bucureşti.

Cînd îl văzu de departe pe frate-său, care era cu capul şi cu umerii peste mulţime, îi strigă din fugă :

— Să ridică norodu, I.icsandre. Să ridică norodu... Voi ce faceţi ?

— Bine că venişi, neică, taman vream să trimit pe cineva să te cheme. O să avem dă furcă azi.

Oamenii se uitau cu un fel de mirare înspăimântată la acest al doilea uriaş care venea în mijlocul lor, al treilea cînd se gîndeau la familia lui Licsandru, la Licsandra pe care o ştiau mai, mai, cît cei doi fraţi de voinică.

De la sala Momolo, Lăcusteanu a plecat — înjurînd în gura mare pe proprietarii în care-şi pusese speranţele lui toate de ooier de rangul doi — întins spre locul unde ştie că sînt adunaţi marele ban Alecu Filipescu-Vulpe, logofătul Cantacuzino şi ceilalţi, adică la bătrînul Lenş, în frumoasa lui casă de pe podul Mogoşoaiei, din mahalaua Manea Brutaru.

Se urcă într-o birjă şi, ocolind pe din jos de temeliile pe care se înalţă zi de zi teatrul, pe după biserica Kretzulescu,

ieşi pe Uliţa Luterană în sus, pînă pe Podul Mogoşoaiei. Cînd birja a intrat în curte la Lenş, sări înainte ca ea să se oprească, împinse zgomotos uşile şi strigă :

— Colonelul Odobescu vă poftește la palat să alcătuiți guvernul.

Vulpe, care a uitat de surpătură, se scoală grăbit.

— Acuşi, acuşi... Şi se întoarce către Cantacuzino : Hai repede, că ne-o ia Furtună înainte... E mort după căimăcămie.

Cantacuzino îşi potriveşte tulburat redingota, destul de îngustă, gulerul cam ţeapăn.

— Mi se pare că, din păcate, la căimăcămie se gîndeşte şi Odobescu.

în micul ceardac, pînă trag caleştile lor la scară, marele logofăt îl întreabă scurt pe tînărul Lenş:

— Ai Proclamaţia către ţară ? Arzul către sultan îl ai ?

Lenş scoate surîzînd Proclamaţia şi scrisoarea plină de ploconeli către sultan.

— Uite-le ! Le-am scris aşa cum mi-aţi spus aseară.

Dar cînd să iasă pe Podul Mogoşoaiei, înghesuiala e atît de mare, birjele şi caretele merg în aşa neorînduială, încît cele trei călești ale lor se încurcă. Lenş pune mîna în ceafa vizitiului :

— Dobitocule, fă-ţi loc ! Fă-ţi loc, că te împuşc !

Abia ajung pînă la Cişmeaua Roşie, dar mai departe spre biserica Albă nu pot trece. Ocolesc la dreapta, spre bisericaLuterană. Cînd ajung aci, iar le încurci drumul carele care vîn de la piaţă, din jurul bisericii Kretzulescu, căci azi e sîmbătă, zi de tîrg. Trebuie sa aştepte să treacă trei braşovence încărcate cu zarzavat rămas nevîndut, care le taie greoi calea. Cu o săptămînă înainte, un ţărănoi care ar fi încurcat cu carul luî drumul unei căleşti boiereşti, ar fi fost plesnit de vizitiul acesteia cu biciul, să-i sîngereze faţa... Dar acum e greu, e revoluţie. Pierd aci aproape un ceas, că în faţa palatului e mare îmbulzeală de curioşi, deocamdată.

în clipa asta începe să sune puternic, într-o dunga, clopotul cel mare al Mitropoliei. Boierii se sperie şi stăruie mereu, izbutind s-o ia la stînga. Dar nu pot ajunge mai departe de poarta casei baş boierului Iordache Filipescu. ^ Drumul spre Podul Mogoşoaiei este iar închis acum de mulţimea care înconjoară din toate părţile palatul. Alături, pe Podul Mogoşoaiei, e casa cea mare a lui Cantacuzino. Se îndreaptă pe Jos într-acolo, măcar să se pună la adăpost.

Între timp poporul bucureştean începuse să se mişte de-a binelea.

Acasă la Ana Ipătescu, cu care unii cred ca are legătură de rudenie, Nicu Golescu sosise în goana cailor, căci ca de obicei caleaşca lui îl aştepta în curtea palatului. Ocolise pe Batişte spre mahalaua Caimatei, sărise din trăsură şi intrase în fuga în curtea cu boltă de viţă, la marchiza din mijloc, unde locuia Nicolae Ipătescu.

— Ana... totul e pierdut... Guvernul a fost arestuit de Odobescu şi Solomon... Am crezut în prima clipă că putem face ceva... Dar e de prisos... Oraşul nu se mişcă ! Dar, înfrigurat, aci el se înşelă. Oraşul se mişca, dar se mişca încet, e drept.

Femeia cu ochii mari, obosiţi de obicei, care este în stare să se aprindă într-o clipă, ca aburii explozivi, îşi muşcă buza de jos şi îi pune liniştită mîna pe braţ. Ar vrea să-1 vadă mai întîi liniştit pe omul acesta care suflă greu şi are- privirea rătăcită.

— Totul poate fi recîştigât. Linişteşte-te puţin, apoi fugi repede la Axente Sever.

— Mi-e teamă că e prea tîrziu, Ana... Trebuie să mergem la consulat.

Tocmai in clipa aceea se aude vuietul adînc, Imens, metalic, al clopotului cel mare.

— Ascultă, asta e chiar echipa lui, nu poate fi altfel. Axente Sever a şi aflat de bună seamă.

Dar Nicolae Golescu încă nu poate asculta liniştit. Şi-a desfăcut legătura de la gît, ca să răsufle în voie :

— Ana, ce va fi ? Ce ne facem ?

în ochii mari ai tinerei femei pîlpîie o flacără, iar părul ei castaniu, greu are în el reflexe de jeratic.

— îl arestuim pe Odobescu, îl zvîrlim în temniţă şi pe Solomon. Asta vom face.

Nicolae Golescu asculta şi nu pricepe. Astea i se par lucruri de neajuns, ca în % vis.

— Dar acum ? Ce facem în clipa asta, Ana ?

— Mergem la palat...

O crede nebună, dar vede că pune pe umeri un bariz de mătase spumoasă, neagră. Are în ea ceva dintr-o dalie mare, grea, fumurie.

— Ai caleaşca jos ?

Golescu ridică din umeri şi dă din cap afirmativ, într-un[1] gest contradictoriu, căci nu mai e stăpîn pe el însuşi.

Cînd ajung la poarta cu uluci de stinghii, ea smulge steagul tricolor, care de o săptămînă străjuia acolo, biruitor.

— Caută-ţi o birjă, lasă-mi mie caleaşca, şi mergi repede la Axente Sever, trebuie să te vezi cu el neîntîrziat... Află ce măsuri au luat... Trebuie să vie cu tabacii cît mai curînd.

El a oprit nedumerit o birjă, dar înainte de a se urca, aude vocea pătrunzătoare a tinerei femei, care fîlfîie în caleaşcă steagul către un grup de trecători.

— La palat... La palat...

Ei întorc capul după ea şi o văd pînă departe, în picioare în caleaşcă, ţinînd steagul cu braţul întins. Alţi şi alţi trecători o privesc uimiţi, nu au înţeles limpede despre ce e vorba, dar cînd aud iar clopotul cel mare, pricep că se petrec lucruri neobicinuite.

În Dealu Mitropoliei, trecînd prin dosul palatului lui Bibescu, Damian, Mitru Tabacu şi cu alţi cinci fîrtaţi de-ai lor intraseră încă de acum o jumătate de oră în îngrăditura cu zăbrele a clopotului cel mare, ca să-l tragă. Un călugăr ca potcap pămintiu, cu viţioane de păr păios peste urechi, strigase la ei furios, cu braţele spre cer :

— Nu să poate să trageţi clopotu fără voie dă la cănţa- larie.

Mitru nu e om să se împiedice de un călugăr cu yiţioaneie ieşite din potcapul tras peste urechi.

— La o parte, părinte... că au arestuit boierii guverrtu !

— Da' ce, dumneavoastră nu înţelegeţi că nu e voie ? Şi călugărul furios dăduse să ia din mîna lui Damian frînghia cea groasă.

Acesta îi pusese mîna cealaltă în piept :

— La o parte, părinte, la o parte, că dacă nu, zbori şi dumneata la vale după potcap ! Căci de smucitură, potcapul îi căzuse şi se rostogolise la vale.

Şi clopotul vuia mereu, rar, gros, imens, adînc, umplînd cu fiinţa lui văzduhul. Fu un fior prelung şi greu care cutremură oraşul de la uh capăt la altul.

Atunci se ivi din vale, dinspre biserica Sfîntu Nicolae din Ţigănie, o ceată de ţigani în frunte cu Filaret Mustea, care

fusese alaltăieri slobozit din temniţă printr-o poruncă neîntîrziaţă a lui Bolliac. Trecură porţile mici de lemn lîngă schelăria de bîrne a clopotului şi începură să se roage de Mitru, care smucea răsucindu-se de una din frînghii :

— Lăsaţi-mă şi pă mine, oameni buni, să trag clopotu ăsta ca să-1 auză şi robii care au fost... Să-1 auză şi ţiganii

— Lasă, neiculiţă, că-4 aud ei şi cum îl tragem noi, îi spuse Mitru rîzînd.

— Nu, nu, îl aude altfel cînd oi trage şi io dă frînghie. Că io am fost la ognă, să-1 auză, să vie să lupte pentru ca să nu mai fim iar robi. Să să umple inima dă mînie în ei...

Pretutindeni lumea iese la porţi şi treptat uliţele şi podurile sînt înţesate de trecători, care vor să ştie ce s-a întîmplat-

Axente Sever aflase despre arestarea guvernului de la tî~ nărul Costache Florescu, cel care sărise de pe balconul palatului şi de acolo venise întins la el, la şcoală. El vestise prin Ştefan Turnavitu pe Licsandru Hergă să-şi adune oamenii şi să-şi trimită echipa la clopotul Mitropoliei, apoi se dusese el însuşi să vadă în ce chip au mers lucrurile cu tabacii. întors acasă, îi găsi pe Dorcea, Scarlat Turnavitu şi pe Deivos. Pe cel dintîi îl trimise să ridice calfele de măcelărie. Cînd sosi Nicolae Golescu, dascălul greoi era plecat de aproape un sfert de ceas. Se linişti văzînd zorul celor de aici şi lăsă lui Deivos şi Scarlat birja lui, ca Turnavitu să ajungă mai repede, în goană, la Obor, la Tudor Fărşerotu şi să-1 îndemne să vie negreşit cu negustorimea de la Bariera Tîrgului din Afară.

Birja lor se întîlni în drum cu trăsura în care Ana Ipătescu, în picioare, cu steagul în mînă, cu faţa aprinsă, străbătea străzile Bucureştilor strigînd mereu :

— Săriţi, că au arestuit guvernul... La palat... La palat...

Cele două trăsuri se opriră o clipă una lîngă alta şi. Deivos îi putu spune că Nicolae Golescu a ajuns la Axente Sever, că Dorcea a plecat să ridice calfele de măcelari din Scaune. Apoi trăsurile porniră mai departe, fiecare pe altă uliţă.

Acum trăsura Anei Ipătescu aleargă pe Podul Calicilor în sus. Unde vede pîlcuri mai mari de oameni ieşiţi.în uliţă, ea se întoarce şi îi îndeamnă strigînd :

— La palat... La palat...

Apar şi unele feţe boiereşti pe la ferestre şi în sacnacsii, apar negustori şi vînzători în pragul prăvăliilor, pe care le închid apoi numaidecît.

— La palat... Reacţionarii au arestuit Guvernul provizoriu. Glasul i-a obosit şi i s-a uscat cerul gurii.

E miezul zilei şi cerul dogoreşte. Lumea scoasă pe la poartă de clopotul Mitropoliei şi de zvonurile de la vecin la vecin parcă o aşteaptă. Un mămular o petrece cu ochii şi se întoarce către vecinul lui :

— Vezi, Trişcă ? D-aia sună clopotu Mitropoliei... Hai şi noi...

Cînd a ajuns în Obor, Deivos a găsit ca la cinci sute de oameni adunaţi pe maidanul din faţa prăvăliei Fărşerotului.De cum auziseră clopotul Mitropoliei, căruia îi răspundea mereu cele de la Sfîntu Ioan Moşi, puseseră obloane la prăvălii şi se adunaseră în faţa prăvăliei căldărarului. Numai că el, încăpăţînat şi morocănos, nu vrea să se mişte, şi pace. Că el nu merge să dea ochi iar cu huiduma de Ulumeanu şi cu acsizarii lui. Deivos l-a lămurit însă numaidecît că acum e lată rău, că a fost „arestuit" tot guvernul, că Axente Sever îi trimite vorbă să vie negreşit cu ai lui la palat. Şi aşa s-a pus în mişcare negustorimea oboreană. Au plecat cam cinci sute de inşi. Au luat în lung Podul Tîrgului din Afară, căci au ocolit pe la Sfîntu Gheorghe, alt drum de-a dreptul spre palat nemaifiind, şi nu puteau încurca oamenii pe uliţe întortocheate, înfundate. Mergea încruntat, moşneagul în frunte. Alături de el păşea cu faţa conabie ginerele lui, Tase chiristigiul, fîlfîind steagul tricolor. Prin dreptul Bisericii Sfinţilor se făcuseră poate două mii de oameni. Au luat-o pe Uliţa Lipscanilor şi de acolo pe Podul Mogoşoaiei, strigînd mereu : „Moarte vînzătorilor", „La palaatt..."

Printre Scaunele de măcelărie din Piaţa Mare, trecînd în goană podişca de peste Bucureştioara, goneşte o caleaşcă împrăştiind mulţimea de cumpărători. In picioare, sprijinită de steagul tricolor, Ana Ipătescu strigă cu o voce caldă, pătrunzătoare :

— La palat, fraţilor... cu topoarele... cu cuţitele... că reacţionarii au arestuit guvernul.

Măcelarii se opresc, se întorc spre ea. Un flăcău cu ochii albaştri şi mustaţa băţoasă, ca paiul, nu pricepe. Strigă după ea :

— Cum l-au arestuit ? Cine ?

Dar caleaşca şi-a făcut iar loc şi Ana Ipătescu nu are timp să dea lămuriri. Strigă numai în treacăt :

— La palat, la palat, cu topoarele...

Zâne şi Bolintineanu, care veneau dinspre cafeneaua turcească de lînga Dîmboviţa, s-au agăţat de scările caleştii, în dreapta şi în stînga ei.

Ana Ipătescu a trecut pe podul de piatră spre Domniţa Bălaşa, apoi a ocolit pe lîngă biserica Antim, tot .în goana

trăsurii, tot cu steagul înălţat, chemînd poporul la luptă. A răguşit. îi e gura parcă arsă. Trece Dîmboviţa, pe podul Cilibiului, la Mihai Vodă. A luat de la una dintre femeile, care, chircite jos, vînd vişine lîngă parmalîcul podului de lemn, c cană de vişine. Le gustă, carnea e acrişoară şi dulce ; gustă y. cei doi prieteni, Bolintineanu şi Zâne, în timp ce vizitiul aşteaptă sărşi facă loc printre căleşti şi căruţe. Freamătă de nerăbdare. La capătul podului sînt fel de fel de vînzători. Cîţiva îmbrăcaţi cu nădragi de şiac şi cu pieptare tot de şiac. îi cunoaşte : sînt din Ciorogîrla, fac şi negustorie. Au căruţele

de felul boaitelor, cu dricul înalt şi deasupra pusă încă un fel de colivie de lemn cît toată căruţa. Aduc la piaţă păsări de vînzare.

— Unde sînt ai voştri ? Lăsaţi marfa în paza unuia, a femeilor, şi veniţi la palat... Au arestuit ciocoii guvernul ! le strigă Bolintineanu care îi cunoaşte, căci sînt de pe la el, de-acasă.

Oamenii au înţeles. A rămas să păzească cele cinci boaite cu dricul înalt, cu boii dejugaţi, un bărbat pletos, cu o că- ciuliţă ca o jumătate de potcap şi cîteva femei.

S-a făcut loc şi trăsura urcă acum rîpa către mînăstirea Sfîntu Ioan de lîngă casa cea mare a „banului bătrîn". E sîmbătă şi prăvăliile de la uliţă, ale mînăstirii, sînt pline de muşterii. Nişte flăcăi, cu cămăşile lungi, de pînză cu rîuri de arnici, lăsate peste izmenele lungi ca nişte burlane, încinşi cu bete cu mărgele peste cămăşi, încearcă pălării mari cît roata plugului, la o prăvălie. Cînd s-a oprit trăsura şi femeia frumoasă a început să cheme lumea, s-o îndemne, au alergat cei dintîi.

— Haideţi cu toţii la palat... Ticăloşii de reacţionari au arestuit guvernul...

— Hei, d-aia sună aşa clopotu Mitropoliei... se dumireşte negustorul.

într-o clipă s-au adunat în jurul trăsurii alţii şi alţii. Vîn- zătorii au ridicat marfa de pe şatre, au închis în grabă obloanele prăvăliilor şi se duc şi ei după trăsura cu steag.

— Jupîne, noi am plecat.

Iată, sînt acum cîteva sute de oameni în jurul femeii tinere care ţine steagul întins. Părul i s-a desprins, faţa, înpflorită de arşiţă şi mînie, îi dă o frumuseţe nepămînteasc㠃.De aci, caleaşca nu mai poate merge decît la pas. Dinspre viraneaua cea mare, unde a fost Hanul lui Constantin, vin zeci şi sute de oameni. De altfel, de pe toate uliţele unde a picat în goană chemarea ei se adună oamenii spre palat ca sîngele spre inimă, umplînd Podul Mogoşoaiei.

Cei treizeci de paşi pînă la mînăstirea Zlătari îi face trăsura greu, chiar mergînd la pas. Prăvăliile zarafilor din jurul ei sînt închise. Negustorii aşteaptă cu zeci de steaguri în faţa caselor cam dărăpănate, cu două caturi, care înconjoară biserica şi sînt, ca şi la mînăstirea de peste drum, proprietatea ei. Pornesc toţi, bărbaţi, femei, copii, după trăsura înecată parcă în mulţime şi dusă de ea ca de o apă. Pornesc şi iaurgiii, şi vînzătorii de cireşe, şi turcii cu bragă rece. Chipurile, unii gîndesc că se poate face vînzare bună cu asemenea prilejuri. Nu, nu-ţi fură marfa... Nu e timp s-o fure, că se vinde repede.

Mulţimea curge revărsată în sus pe Podul Mogoşoaiei. Ră- mîn încet în urmă, pe stînga, casa Darvari, galbenă ca şofranul, după ea — înapoia prăvăliilor mici de la uliţă şi despărţită de ele prin borne cu lanţuri, în fund — casa baronului Meitani, bancherul cămătar; pe dreapta, lasă casele Filipeştilor, Biserica Doamnei, casa din colţ a lui Greceanu, şi peste drum de ea casele Corbenilor. Au ajuns la Biserica Sărindari. E mare, veche şi cam dărăpănată. Peste drum de ea sînt casele lui Slătineanu, cu cofetăria, prăvăliile şi sala de bal. De la ferestrele de sus ale casei mari, de care se apropie, fcasa* lui Mihalache Ghica, unde au locuit vreo trei domnitori, priveşte lumea ciucure, în jurul nepoatei lui, Calliopi Ghica, „logovipera", sora lui Băl-Ceaurescu, gura rea a Bucureştilor, nelipsită din sacnacsiu, în asemenea împrejurări. De la casa Cocorăscu, de pe stînga, alte zeci de privitori. Nimeni nu mai poate rămîne locului, căci e tîrît de valurile mulţimii. Sînt acum mii şi mii de oameni. Au trecut de casa joasă şi mare cu grădină a Oteteleşeanului, arendaşul ocnelor de sare. Au ajuns din urmă ceata nesfîrşită a oborenilor, care aşteaptă să-şi facă loc, dar pînă atunci au năvălit'acum pe binaua Teatrului Naţional, care e în construcţie.

— Ghiţă, săi Ia cărămizi... că sînt bune... Şi tu, mă, n-auzi, Cristache ? Născătoarea ta... ia cărămizi !Acum iau şi alţii, iau mai toţi. Cei care-i îndeamnă pe ai lui e finul şi nepotul căldărarului, cel cu cap de şobolan, brutarul Trică. Nici n-a avut timp să se scuture de făină. Ginerii şi feciorii caută să-1 apere pe Tudor să nu-1 strivească mulţimea.

Cărămizile le-au luat degeaba. Dincolo de biserica Kretzulescu nu mai poate trece nimeni. Podul Mogoşoaiei e plin, plină e şi curtea cea mare ca un maidan dintre Palatul Administrativ şi Vornicie, casa galbenă ca dovleacul.

Pe capra trăsurii în care e Ana Ipătescu s-au suit totuşi vreo doi oboreni, Tase chiristigiul cu steagul şi, firește, Tricâ. Brutarul s-a aşezat la spate cu două cărămizi la subsuoară ca două pîini. Ar mai vrea să se urce un flăcău cu o pată roşie ca o arsură înti;-un obraz frumos ca de fată, care învîrteşte deasupra capului o bardă de teslar, de asemeni un tîrgoveţ gras, mustăcios, bălan, cu surtuc de mohair, care flutură deasupra capului o cîrpă roşie, că n-a avut altceva. Ana Ipătescu fîlfîie mereu steagul tricolor şi cei de pe capră urlă :

— Loc... loc... faceţi loc... Vine steagu... Vine steagu...

Greu, dar li se face loc. Nu poate să treacă însă decît trăsura, Ceilalţi, care urmau caleaşca, spunînd că sînt cu ea, sute şi sute, rămîn în urmă, între hotelul lui Broft şi temeliile Teatrului Naţional. S-a ridicat deasupra mulţimii un baros şi o dată cu el cîţiva drugi de fier. E Mustea, cu ceata lui de ţigani.

, — Pentru numele preasfîntului, oameni buni, faceţi-ne loc, că io am mai omorît un boier. Să scăpăm gubernu, că şi el ne-a scăpat pă noi, ţiganii, dîn robie... că robi am fost.

Un sfert de ceas i-a trebuit Anei Ipătescu şi celor cinci- şase inşi, care-i deschid drumul, să ajungă în curtea mărginită cu borne şi lanţuri, care e acum o mare de capete. E lume şi în sus pînă lâ metocul Episcopiei. Casa lui Cantacuzino e toată înconjurată de mulţime, şi boierii, care au venit să alcătuiască guvernul, privesc deocamdată de la ferestre, de la catul de sus.

Ana Ipătescu s-a" dat jos acum şi cu greu, cu steagul în !mînă, şi-a făcut loc, prin curte, ca să răzbească pînă în faţă. peronul este ocupat de soldaţi cu armele la mînă, în jumătate poziţie de tragere, în faţa lor e un gol ca o jumătate de cerc.

Ceî din faţă sînt oameni de tot felul, care privesc liniştiţi 5a la teatru. Printre ei este şi Simion Firu, în costumul său arnăuţesc de paznic la Eforie, cu pistoalele puse în brîu. E tare nedumerit. EI se ştia cu revoluţia, dar, acum, cînd îi vede pe ofiţerii lui închişi în palat, nu mai ştie ce să facă. Şapte ani de militărie îl paralizează. Stă cu mîinile încrucişate pe piept. Lîngă el sînt tîrgoveţi şi femei, a fost împins pînă aci şi un mămular cu mosoare de aţă şi panglicuţe. Iată că Ana Ipătescu urcă primele trepte. Ostaşii îşi îndreaptă armele spre ea. Mulţimea parcă se dezmeticeşte, dar e tot rece.

— Daţi iureş, fraţilor, să eliberăm guvernul pe care l-au arestuit ticăloşii de reacţionari.

Dar nu se mişcă nimeni. S-a întors iar spre mulţime, co- borînd două trepte din cele pe care s-a urcat, şi privirea ei caută departe.

— Cum puteţi să priviţi cu braţele încrucişate ? Nu e nici o săptămînă de cînd subt Dealu Filaretului douăzeci de mii de oameni aţi jurat să apăraţi constituţia cu viaţa voas-tră, şi acum priviţi liniştiţi cum vi-o răpesc douăzeci de ticăloşi ? Se frînge de durere, ochii mari strălucesc de patimă şi

durere, e într-o mişcare continuă şi necontenit privirea ei cuprinde totul, mulţimea care o urmăreşte uimită şi mută. Coboară iar treptele. Vine lîngă cei din faţă : Cum puteţi sta aşa ? Ah, eram mîndră că sînt româncă... îi curgeau lacrimi pe obraji. Oamenii însă au parcă ochii îngheţaţi. Ea tresare indignată : Şi acum ?

Se urcă iar pe trepte, voinică, sprintenă, mlădioasă. Îşi plimbă privirea cu dispreţ peste ei toţi, de la dreapta spre stînga.

— Şi acum, pe cîmpul libertăţii voastre pasc iar rîmă- torii. Ca laptele crud, vitejia voastră s-a şi trezit de marţi pînă sîmbătă...

Prin dreptul bisericii Caimatei trece o mare ceată de flăcăi cu fote de piele, cu cîte două cuţite mari în tecile lor duble, cusute chiar în fote. În mîini au satire şi topoare. Vin de pe malul Bucureştioarei, de la Scaunele de dincolo de piaţă. În fruntea lor merge cu pasul lui greoi, cu ceafa bălană, dascălul ardelean Constantin Dorcea.

Un tîrgoveţ în papuci şi cămaşă înflorată cu arnici lămureşte pe vecinii săi, toţi gabroveni, cu şalvari găietănaţi ca şi el :

— Sînt băieţii din Scaune. Noi le vindem cuţitele şi satirele... Dă gură apoi neveste-si : Chivo, scoate-mi repede prăjina cu cîrlig de fier... Şi strigă după cei din Scaune, care acum ocolesc pe subt duzii cei mari, de la cotul maidanului : Acuşi, acuşi, vin şi io, fraţilor.

Lîngă cărămidăriile de la Caravasera, tabacii, care veneau de pe Uliţa Colţei, cu Axente Sever în frunte, s-au întîlnit cu flăcăii din Scaune. Să tot fie împreună şase-şapte sute. Pe de lături sînt cu topoare şi puşti Licsandru Hergă, Mitru şi Damian, care au lăsat pe Fănică Teică la clopotul cel mare. Sînt parcă puţini, dar Axente Sever socoate că ăştia sînt nădejdea revoluţiei.

— Dacă soldaţii trag ? întreabă profesorul Dorcea, care gîfîie de căldură, gras cum e, potrivindu-şi pasul cu al lui Axente... Ce facem ?

Dar acesta se miră, cu fruntea lui înaltă, ascetică :

— Apoi, frate, ei au, după cîte ştiu eu, vreo patru-cinci sute de oameni, dară, omule, tot ce pot să tragă sînt cinci sute de focuri, că, pricepi tu, nu mai pot să încarce a doua oară puştile lor, că n-o să le dăm timp. Dacă omoară cinci sute dintre noi, ăilalţi o să-i culce în tină şi or să-i calce în picioare... că miile astea de oameni ce-or păzi ?

S-au suit pe borne şi stau ca nişte cocostîrci într-un picior Telegescu, Bolintineanu, căpitanul Teologu, Niţă Magheru, cam la patruzeci-cincizeci de paşi de intrarea palatului. Tocmai lîngă Vornieie, pe o grămadă de moloz, sînt Bolliac, arhimandritul Ioasaf Snagoveanu, popa Dumitru, State Dobrovici cu fiul său Pană, profesorul Vasile Maiorescu, dornici măcar să privească, dacă nu pot răzbi mai în faţă !

În timp ce era cu spatele spre intrare, Ana Ipătescu vede că toată lumea privește deasupra ei spre o fereastră, unde se pare că s-a ivit cineva. Coboară și ea treptele, ca să vadă mai bine. La fereastră sînt Eliade și Odobescu. Colonelul, care se vede că dorește mai întîi să împace poporul, înainte de orice propunere, se apleacă pe fereastră și strigă lui Solomon, care era între soldații lui pe peronul palatului :

— Solomon, la stînga !

— Și eu ? întrebă polcovnicul nedumerit.

— Și dumneata.

Mai mult nu se poate auzi, căci mulțimea a început să huiduiască din nou. Se aude doar un strigăt pe deasupra huiduielilor, venit tocmai dinspre Vornicie, așa de crăpat, de parcă s-ar fi spart o tobă și toți au întors capetele spre el.

— Trădătorule... ne-ai vîndut iar. Te-ai dat cu golanii, cu descuții... Ptiu... ptiu... și scuipa parcă și cu mîna, apoi iar amenința cu pumnul strîns pe Odobescu.

Atîta îndrăzneală uimi lumea, care întoarse capul spre cel ce strigase. Era maiorul Lăcusteanu, care nu mai putea răzbi în palat.

Telegescu, cînd îl văzu lămurit, îl recunoscu și strigă :

— Puneți mîna pe ticălosul ăla, puneți mîna pe el... Și căuta să-și facă loc într-acolo. Dar ca bun cunoscător al locului, Lăcusteanu izbuti să ajungă îndată după grajduri și să iasă pe o mică poartă lîngă Biserica Luterană. Telegescu nu se lăsă însă și-1 ajunse împreună cu alții, între care și Ion Brătianu, care privea și el de lîngă Vornicie. Lăcusteanu, răzbind lîngă Biserica Luterană, tocmai se urcase într-o birjă, care însă nu putea să-și facă loc. Mulțimea se ținea după el. Strîmb de furie, se apăra cu sabia scoasă. Un tînăr slab, cu urechile mari, încercă să i-o prindă, însă maiorul o smuci tăindu-i degetele. Telegescu îi trînti doi pumni în cap năucindu-1 o clipă și putînd astfel să-i prindă sabia de gardă. Au mai sărit vreo cîțiva tineri, frații Florescu, Ion Bălăceanu și Ion Brătianu i-a prins cealaltă mînă ; au pornit cu el spre Vornicia orașului, dar ocolind pe la Cișmeaua Roșie, în timp ce Telegescu s-a întors iar în curtea palatului.

În dreptul locuinței maiorului, pe Podul Mogoșoaiei, au sărit însă cu puștile întinse cei doi soldați care făceau de serviciu la el acasă, și l-au scăpat.

Întors în sala cea mare din nou, unde-1 așteptă îngrijorat mitropolitul și ofițerii lui, colonelul Odobescu nu spuse o vorbă și începu să se plimbe cu pași care zguduiau podeaua. Crezuse că, o dată puterea cucerită cu soldații, va avea lîngă el, ascultător cum fusese din timpuri uitate, și norodul. Strîn- gea dinții de i se vedeau mușchii puternici ai fălcilor cu două ghemotoace în obrajii mari, palizi, și i se strîmba mustața boantă. Se întreba frămîntat care va fi dezlegarea. Un fior rece îl pătrunse ca un mucegai umed. „Se lasă cu moarte", își spuse de cîteva ori in gînd, repetîndu-și o

vorbă din război. Ştia că toată lumea îi pîndeşte privirea, că ofiţerii aşteaptă ho- tărîrea lui. Dar nu vedea nimic de făcut, decît o rezistenţă disperată. îşi dădu seama că începe o luptă pe viaţă şi pe

Afară lumea parcă obosise din nou. Trecuse de mult de nămiază şi soarele dogorea puternic, străbătînd şi mai supărător prin unii nori albicioşi care treceau din cînd în cînd acoperindu-1. Soldaţii stau nemişcaţi la marginea peronului şi în jurul palatului, cu armele parcă înţepenite în mîini.

Ana Ipătescu fierbe de mînie, văzînd mulţimea intimidată de privirile aspre ale soldaţilor, de mîinile lor încleştate pe arme.

— Fraţilor... Vremea trece... Gîndiţi-vă că prinşii sînt sus... în mîna trădătorilor... Aşteaptă sus fraţii noştri, membrii Guvernului provizoriu... Bălcescu, Alecu Golescu, Magheru... Apoi întreabă, arătînd cu un soi de strâmbătură de silă şi mînie, puştile întinse : Ah, vă sperie acum puştile astea întoarse spre voi ? îi priveşte pe cei mulţi cu o îndîrjită durere, cu un lei de deznădejde întoarsă şi glasul ei înfioară : Dar nu au despoţii atîtea puşti ca să poată doborî pe toţi cei însetaţi de libertate...

Mulţimea ascultă încremenită, căzută parcă în gol. Norodul e ca o mitralie încărcată, gata să explodeze. îi lipseşte parcă numai scînteia începătoare, izbitura care aprinde capsa.

Ana Ipătescu îşi loveşte privirea de un bărbat tînăr, bine legat, care stă cu mîinile încrucişate la piept, deasupra unui brîu lat în care sînt înfipte două pistoale. E Simion al Firului, de la Zăvoiu Dihorului, în portul lui de arnăut de paznic la Eforie. A fost cu revoluţia, a bătut, el, toba libertăţii la Vadu Rău, dar acum e altceva. Şi-a tot spus că fraţii lui sînt de partea ceastălaltă, dar, hotărît, şapte ani de militărie i-au intrat în sînge şi cînd îi vede aci pe foştii lui ofiţeri, pe lîngă care, cînd trece pe uliţă, simte un fior, nu mai are voinţă. Sînt ofiţerii lui, nu se poate. Stă aşa băţos, cu nasul mare în vînt. Ana Ipătescu vine spre el şi-1 întreabă brusc, prin surprindere, cu glasul obosit, Uşor îngroşat:

— Dumneata ce eşti ?

Simion nu pricepe şi răspunde fudul:

— Paznic de noapte la Eforie..,

Ea îl măsoară cu un rînjet amar, cu ochii ei frumoşi plini de scîntei :

— Te întrebam dacă eşti bărbat sau mămăligă...

Lumea rîde. Simion se întoarce întărîtat, să vadă cine rîde,
dar în clipa asta ea îi smulge unul dintre pistoale.

Constată zăpăcit, ruşinat, cu necaz :

— Eee... Mi-ai luat pistolu ?

Lumea iar rîde de necazul lui 5 el se întoarce din nou şi mai întărîtat. Trică brutarul se înalţă în vîrful picioarelor şi îi turteşte pe la spate, cu o palmă, fesul alb de arnăut. Lumea

rîde şi mai tare. Ana Ipătescu i-a smuls, în această clipă, cînd el îi caută furios pe cei ce rîd, şi al doilea pistol, lăsîndu-1 buimac în rîsetele mulţimii. Apoi îl întreabă, cu acelaşi dezgust amar :

— La ce-ţi foloseşte dacă nu le ţii în slujba poporului ?

Cine e mai uimit însă e Trică brutarul, care descoperă în
arnăutul ăsta fudul pe unterofiţirul Simion al Firului, cel care a nenorocit-o pe cumnata lui, Măria mică. Nu-1 mai slăbeşte din ochi, hotărît să-1 dea pe mîna oborenilor.

Ana Ipătescu ridică deasupra capului pistolul din dreapta, pe cînd pe celălalt îl ţine moale cu ţeava în jos.

— Fraţilor, daţi iureş să eliberăm guvernul... Moarte vîn- zătorilor !

Mulţimea, după voia bună de adineauri, s-a mai dezgheţat, se aud strigăte de îndemn :

— Jos cu tîlharii... Să mergem, fraţilor !

Se încurajează unii pe alţii, întărîtaţi :

— Să mergem !... Moarte vînzătorilor !

În timpul acesta, ca un rîu umflat de ploi, care se revarsă într-o mare, tabacii şi flăcăii din Scaunele de pe malul gîrlei, înarmaţi cu puşti, pistoale, topoare, cuţite late, satîre, pătrunseră în mulţime, despicînd-o furtunos.

Licsandru Hergă, Mitru, Damian, Ilinca, Licsancjra cea plăvană, Toma şi ţiganul scos de la ocnă, Mustea, care ţinea toporul lat de tăiat copacii în pădure, învălmăşiţi cu Nicolae Golescu, Axente Sever, Dorcea şi alţii răzbesc şi ei cu furie, zguduind pe toţi cei care de vreun sfert de ceas erau şi ei încălziţi binişor. Nicu Golescu, care s-a regăsit în mijlocul unor oameni hotărîţi, strigă arătînd ferestrele palatului, cu steagul pe care-1 are în mînă :

— Fraţilor, forţele întunericului au pus iară stăpînire pe ţară... Nu vă lăsaţi!...

Au răzbit cu toţii în faţă unde mulţimea e şi mai înfierbântată. Dar cînd o vede pe Ană Ipătescu pe trepte, o priveşte încremenit, cu o spaimă care ar întări credinţa multora că ei sînt fraţi după tatăl lor, Dinicu.

— Ana, Ana, ce faci ?

Tînăra femeie se întoarce o clipă, apoi, ca un ecou din ea însăşi, spune mai mult în şoaptă, dar cu hotărîre :

— Nu se află altă cale...

Mulţimea e acuma caldă, prinsă cu totul; se striga mereu din toate colţurile : „Moarte vînzătorilor... Moarte tîlharilor... Vrem constituţia..." Tabacii şi calfele nu mai pot fi opriţi. Ana Ipătescu vede asta şi înţelege că a sosit clipa. Cu tabacii înfierbîntaţi nu mai poate fi oprire. Totul durează cîteva clipe.

Femeia cu plete negre acum îmbrăţişează cu privirea mulţimea şi înainte de a străbate printre soldaţi, cu pistolul din mîna dreaptă ridicat deasupra capului, strigă pătrunzător:

— Aţi jurat! După rriine !... Pentru libertate !

Licsandru Hergă, cu făptura lui de uriaş, cu satîrul în mînă, Toma Panduru, Damian Tabacu sînt cei dintîi care năvălesc după ea pe trepte.

— Sus, fraţilor !

Solomon făcuse cam din colţul palatului dinspre grajduri, unde se refugiase, un semn către ofiţerul bondoc de pe peron : să se tragă. Şi o bubuitură, ruptă în bucăţi, plesneşte în urechi, zguduie văzduhul. Apoi e un iureş peste zidul puştilor. întîiul rînd de năvălitori trecuse oarecum prin surprindere, armele descărcate doborînd doar al doilea rînd din mulţime. Cînd se risipeşte puţin fumul alb al puştilor, se văd ca prin ceaţă morţi şi răniţi pe trepte. E o crîncenă învălmăşeala. Soldaţii sînt repede dezarmaţi de tabacii rămaşi afară. înlăuntru sînt acum şi urcă treptele scării Ana Ipătescu, Licsandru Hergă, Damian, Teică şi între alţii Catina, care a smuls o puşcă unui soldat, Scarlat Turnavitu, cofetarul Toma Gheorghe, care are o spangă, un sătean din Ciorogîrla, Trică brutarul, care se ţine de Simion, dar a pus mîna şi pe o puşca, pe care o scăpase din mîini un soldat lovit în cap de un satîr, şi încă alţi zece- dokprezece tabaci. Simion aleargă după Ana Ipătescu, speriat că îşi poate pierde pistoalele. S-au oprit toţi buluc în pragul sălii de consiliu, ameninţători. Apariţia lor i-a paralizat pe
ofiţeri. Odobescu se înfioară şi are o clipă în gînd să lupte % dar de afară se aud strigăte :

— Moarte ucigaşilor !... Moarte nemernicilor !

Ana Ipătescu simte clipa şi, ca să evite o vărsare de sîpge de prisos, îi opreşte pe cei din spatele ei, fără să întoarcă însă capul şi fără să mişte pistolul ţintit asupra lui Odobescu.

— Rămîneţi... în prag... pe trepte.

S-au oprit cei cinci-şase alături de ea, care îl ţintuieşte şi cu privirea pe Odobescu. Are acum amîndouă pistoalele întinse spre pieptul lui, căci ştie că el hotărăşte viaţa şi moartea.

— Zvîrle sabia, ticălosule !

Odobescu întreabă înfiorat, parcă năucit:

— Eu?

Nu poate continua, are o crispare de fiara a întregului corp, e dintr-o dată gata să dezlănţuie^ lupta, dar iarăşi pregetă, căci simte apăsarea celor de afară. A auzit salva de dinainte, nu mai aude nimic acum şi înţelege că soldaţii au fost dezarmaţi ; vede pistoalele întinse, puşca lui Catina, topoarele celor dinlăuntru, se uită la ofiţeri, ei se uită' la el, neştiind ce sa facă, aşteptînd hotărîrea lui. El şovăie mereu. Clipa asta e o vecinicie şi poate însemna vecinicia pentru mulţi.

Catina, care e un fel de *dandy* poet, strigă, cu puşca mereu întinsă către ofiţeri :

— Zvîrliţi săbiile, nemernicilor !

Se aud iar voci de afară, care îi înspăimîntă tot mai mult:

— Moarte ucigaşilor !... Au tras în fraţii lor !...

Şi deodată Ana Ipătescu strigă, scoasă din sărite :

— Haide odată, ucigaşule !... Ce vrei ? Să curgă iar nuri de sînge ?

Odobescu se frînge învins, aruncă cu un dispreţ crîncen sabia pe masă. Ofiţerii, cînd văd acestea, îşi aruncă şi ei săbiile pe masă. Oamenii de pe trepte năvălesc acum şi pun mîna pe ei împingîndu-i spre peretele din fund. Membrii guvernului au apărut înghesuiţi în uşa încăperii unde erau arestaţi. Nu ştiu parcă ce să creadă. De afară vine un nou val de flăcăi din Scaune şi săteni, care încep să-i lovească pe ofiţeri, strigînd furioşi :

— Moarte ucigaşilor !...

Catina îi opreşte, aşezîndu-se între ei şi ofiţeri :

— Ucigaşii sînt arestuiţi...

Cu sabia în mînă, intră gata să lovească Magheru, dar cînd îi vede pe ofiţeri înşfăcaţi de tabaci, se opreşte rezemat de us- ciorul uşii cu chenar de aur şi răsuflă adine. Nu-i plac aventurile stupide.

— Nu-i ucideţi, la judecată !...

Simion care, grijuliu să nu-şi piardă pistoalele, se ţinuse scai de Ana Ipătescu şi trecuse cu întîiul val, o întreabă, acum liniştit, cînd vede că a rămas locului, nemişcată :

— îţi mai trebuiesc pistoalele... ?

Ea îl priveşte surîzînd, dar istovită :

— Nu... Şi i le dă.

I se pare năzdrăvan omul ăsta care a înfruntat atacul doar cu gîndul la pistoalele lui. Cade pe un scaun, cu coatele pe masa mare de nuc. îşi sprijină în mîini fericită şi istovită capul. Cînd Nicolae Golescu îi mîngîie tulburat şi fratern părul, ea răspunde cu acelaşi surîs obosit.

Simion îşi cercetează fericit pistoalele şi cu ele ridicate aleargă şi el să păzească pe ofiţerii arestaţi, acum definitiv cîş- tigat de partea revoluţiei. Dar e ajuns de Trică brutarul, care 1-a recunoscut, după ce i-a turtit fesul, aşa cum e acum, în straie de arnăut. L-a ajuns tocmai cînd escortează pe Odobescu, ca să fie şi el, împreună cu o echipă de tabaci, subt ochiul lui Axente Sever.

— Mă fîrtate, mă, născătoarea cui te-a făcut mă, vino să te însori cu fata, că are casă, zestre şi ai un băiat, mă... îi pune spanga în piept. Se adună în jurul lor oborenii care l-au încolţit pe Simion ca- nişte dulăi.

Licsandru Hergă cu satîrul în mînă îşi înfige mîna în umărul mitropolitului :

— Nelegiuitule, dă ce ţi-ai călcat jurămîntul ? Ai călcat costituţia pă care ai jurat pă Cîmpia Filaretului.

Săteanul din Ciorogîrla, cu umerii de obidit, cu cămaşa zdrenţuită ridică şi el toporul ameninţător.

Se strigă din mulţimea care a intrat:

— La moarte !... La moarte !...

Damian îl priveşte înmărmurit, înghețat. Niciodată nu a văzut o faţă de arhiereu atît de aproape.

Mitropolitul, speriat, nu mai are picătură de sînge în obraji.

— Iertaţi-mă, oameni buni... Am greşit.

Licsandru Hergă îl zguduie puternic, de îi clătină camilafca :

— Cum să te iertăm ? Ţi-ai călcat jurămîntu... în genunchi...

Mitropolitul se îndoaie, se lasă poate în genunchi, căci nu se vede subt anteriu şi giubea. Se simte pierdut:

— Iertaţi-mă !

— Te-ai dat cu cei bogaţi, cu boierii, în loc să fii aşa cum a fost Hristos cu noi cei nevoiaşi ! îi strigă, cu faţa vîrîtă subt camilafca lui, săteanul uscat şi obidit.

— Nu mai fac... Voi sluji constituţia. Şi aproape în genunchi, îşi ţine mîinile drept pe crucea bătută în briliante, pe care o poartă cu colan de gît.

— Dacă jură din nou că va sluji constituţia, oameni buni, să-1 iertăm, e de părere Ion Brătianu, care, din faţa Vorniciei, văzuse lupta şi pătrunderea în palat şi răzbise şi el cu un nou val, în sala Consiliului.

Vine de afară în fugă un tabac ; îl caută, cu faţa lui bălană, pierită acum, pe Damian.

— Vino, frate, repede, moare Mitru, vrea să-ţi spuie ceva.

Damian parcă s-a trezit de pe altă lume :

— Moare Mitru ? E rănit greu ? Ce s-a întîmplat ?

— Au căzut aproape numai tabaci de-ai noştri, vino repede...

Damian trece prin vestibulul cel mare în fugă, iese pe terasă. Treptele sînt stropite cu sînge. Toată curtea i se pare plină de morţi şi răniţi. Sînt unii pe trepte, sînt alţii rostogoliţi

{ 'os, sînt în curte. în jurul fiecăruia sînt femei care plîng, băr- >aţi care privesc topiţi.

— Mitrule... Mitrule... strigă Damian îngrozit.

Tabacul bălan îl trage de mînă jos, spre colţul din stînga al treptelor. O femeie îmbrăcată cu o bluză de arnici roşu îi ţine capul rănitului sprijinit. E Ilinca, zdrobită, încovoiată ca o bătrînă. Ochii mari, negri ai rănitului prevestesc moartea. S-au adîncit în cearcănele lor obiciuite şi au căpătat o lucire umedă, liniştită, care e o împăcare cu veşnicia neantului.

— Omule, frate, te doare ? Unde eşti rănit ?...

Mitru, ca de la capătul lumii, zîmbește :

— Nu mă doare... dar îşi ridică încet pieptarul uşor în- sîngerat pe care un tabac i 1-a şi scos şi 1-a pus întors peste mijlocul trupului. Are pîntecul spintecat, de i se văd vinete intestinele care stau să iasă. Şi iar zîmbește : Nu mă doare, nu simţ nimic, dar n-am putere... Am vrut să iau unui soldat puşca... să nu tragă. Mi-a înfipt spanga în burtă... Şi ochii lui lucesc liniştiţi, înrouraţi de o inteligenţă nepămînteasc㠖

Damian se cutremură. Nu pricepe cum poate să moară un om care vorbește atît de liniştit, atît de limpede şi cu fir. Dar nu pricepe nici cum mai poate trăi, măcar cîteva clipe, un om care are pîntecele astfel sfîşiat, de se văd măruntaiele din el. Nu ştie ce să spună. îşi simte gura încleştată. Faţa lui, oacheşă şi rotundă ca de dulău negru, se strîmbă de durere.

— Mitrule... şi nu poate spune mai mult, îl acoperă, încetişor.

— Aibi grijă de nevastă-mea... Aibi grijă de fetiţă...

— Ascultă, Mitrule, o să aibă grijă de ele amîndouă Uinca, iar io voi munci pentru toată casa...

Acum Mitru nu mai vorbește. A închis ochii cu capul sprijinit în mîna lui Damian.

în timp ce înlăuntru se înghesuie mulţimea împingîndu-i pe arestaţi, iar aceştia sînt porniţi spre dreapta, şi în timp ce Solomon fuge pe poarta din dos a palatului, urmărit, el şi soldaţii lui, cu cărămizi şi lemne de la construcţia Teatrului Naţional, în curte, lumea, care nu s-a retras, copleşită de priveliştea celor morţi şi prăbuşiţi pe trepte, se descoperă, încer- cînd să-i recunoască, fără să-i atingă. Unele femei plîng îngenuncheate la căpătîiul morţilor. Curtea cît un bărăgan pare acum goală, e plină însă de lucruri pierdute în învălmăşeală : pălării, haine, papuci, anterie chiar...

în mijlocul celor care fuseseră arestaţi, care aşteptau acum în colţul lor mulţimea dezlănţuită, Bălcescu privea cu mîinile încrucişate pe piept. îl vede pe mitropolit aproape îngenuncheat, pe Odobescu şi ai lui fără săbii şi înţelege încă o dată ce putere uriaşă e în popor. Coboară apoi scara cea mare însoţit de Arăpilă şi Nicolae Golescu, ca să vadă ce a fost în faţa peronului. Priveşte adînc tulburat, păşind cu grijă, cutremurat de această jertfă. întreabă încet, cu pietate :

— Cîţi or fi căzut ?

Nicolae Golescu măsoară cu ochii împăienjeniţi, umbriţi, treptele, curtea.

Par să fie şase-şapte morţi. Dar sînt foarte mulţi răniţi greu... care au fost ridicaţi de ai lor. Nu trebuia s

ăfie mişcaţi din loc. Şi pleacă pe jos spre poarta. într-o jumătate de ceas mă întorc cu toţi doctorii din Bucureşti.

Bălcescu îşi trece cu o nesfîrşită tristeţe privirea de la un căzut la altul şi, oprit acolo pe trepte, murmură ca pentru el însuşi:

— în fiecare dintre ei a murit un prinţ neştiutor de sine însuşi.

În stînga lui, Mitru Tabaeu are o zvîcnitură, şi lîngă el, gata de ajutor, se încordase Damian, care îi ridică uşor capul. Bălcescu a tresărit şi s-a aplecat grabnic, îngenunchind cu nădejdea că poate fi de folos.

Dar nimic nu mai poate ajuta. Cel cu pîntecele sfîşiat mai are o zvîrcolire şi cade moale.

Damian îl priveşte lung, îi închide, frînt de durere, pleoapele :

— A murit şi el. Apoi îi lămureşte, abătut, ca în şoaptă, pe Bălcescu şi pe Alecu Golescu : Se numea Dumitrache Stoica... Era tabac de-ai noştri... Lumea îi spunea Mitru Tabacu... Are ochii împăienjeniţi şi priveşte lung faţa mare, negricioasă, fără sînge, cu gura strînsă subt mustaţa mică a prietenului lui.

Bălcescu a îngenuncheat, şi din adîncul fiinţei lui îi şopteşte, ca un ecou al tuturor gîndurilor care îl frămîntă :

— Frate Tabacule, ai murit pentru ca poporul român să fie liber... pentru ca istoria acestei ţări să fie alta. îi mîn- gîie uşor fruntea : Ai murit, dăruindu-te tot... dintr-o singură dată... Aşa cum o singură dată a murit oricare dintre eroii de pînă azi... Mai mult decît tine n-a dat pînă acum nici un om în toată istoria. îl priveşte îndelung, cu luare- aminte... Va pomeni cineva despre tine, Dumitrache Stoica, după ce vei fi dus mîine la groapă ? îşi frînge mîinile într-o uşoară crispare... Totul depinde de cum va izbuti revoluţia noastră... Dacă va sfîrşi în ridicul, dacă va fi o revoluţie în glumă, atunci se va uita că aţi murit voi şapte. Vom şti atunci că această revoluţie nu merita nici o jertfă... Se ridică brusc şi spune apăsat, cu umerii încleştaţi: Dar nu va fi aşa !

Eliade, care şi-a găsit cu greu mantia albă şi a coborît cu ea pe umeri scara cea mare, apare acum pe îngustul peron, priveşte adînc tulburat şi el pe cei căzuţi. Un mort, lungit pe o singură treaptă, e la picioarele lui. Se uită lung laochii care s-au dus în fundul capului, la mîna bătătorită care a încercat să sprijine tîmpla. Şi dintr-o dată spune cu o voce copleşitoare :

— Se vor face funeralii naţionale acestor sublimi martiri ai libertăţii...

Priveghiul morţilor care veghează

Pe la şapte seara, cînd se părea că ordinea s-a restabilit, membrii guvernului se împrăştiară, rămînînd în palat numai Magheru, Tell şi cei care nu aveau locuinţe în Bucureşti, cei pentru care se mobilaseră odăi de locuit, unele la catul întîi, altele în stînga sus, unde era o mansardă. Eliade rămase de asemeni la palat, mai ales că, după ce Tell, Nicolae Golescu şi el discutaseră cu mitropolitul, încă năucit de întîmplările de peste zi, se hotărîse o nouă şedinţă a guvernului, la ora nouă seara. Eliade se simţea mai liniştit aci în acest palat, în jurul căruia poporul ridicase trei rînduri de baricade, ca să preîntîmpine vreo răbufnire a duşmanilor revoluţiei. Bălcescu nu ştia despre această nouă şedinţă, căci rămăsese aproape un ceas în biroul lui, unde chemase, pe arhitectul Orăscu şi pe pictorul Negulici ca să discute cu ei despre funeraliile celor - căzuţi pe treptele palatului. Deocamdată se hotărîse să se prefacă sala de jos din stînga, dinspre Podul Mogoşoaiei, într-un soi de capelă funebră, pentru ca să poată veni rudele să-şi vegheze morţii după datină. În mijlocul odăii mari, îmbrăcată în negru toată, se aşezase un mare cenotaf, acoperit cu negru de asemeni, care deveni un catafalc atunci cînd cei şapte morţi fură aşezaţi în coşciuge de lemn, care abia prinseseră pe ele vopseaua galbenă. Douăzeci de sfeşnice mari de argint, aduse de la Mitropolie, ardeau la capetele şi picioarele celor din coşciuge, care mai întîi fuseseră scăldaţi şi îmbrăcaţi de cîteva bătrîne în două odăi din fund, unde fuseseră duşi, şi adu>i de acolo, pe o năsălie, luată de la biserica Boteanului. Numaidecît sicriile se umpluseră de mănunchiuri mici de flori, aduse de rude, care aşteptau pe trepte în curte, căci erau vreo patruzeci-cincizeci de bătrîni şi bătrîne, şi mai ales femei cu copii.

Mitru era în al treilea coşciug aşezat cu capul chiar în dreptul ferestrei care da înspre Podul Mogoşoaiei. Pe treptele îmbrăcate în negru, la căpătîiul lui, îngenunchease Gherghina, cu basma şi fustă neagră, dar cu o bluză albastră de femeie nevoiaşă. Din cît era de slabă de felul ei, era azi şi mai slabă, cu obrajii încă mai traşi, de i se măriseră cearcănele vinete ale ochilor. Parcă atunci cînd îl găsise în curte îşi plînsese toate lacrimile, şi acum privea moale, buimacă, alături de fetiţa ei, care, cu toate că avea acum opt ani, întreba din cînd în cînd speriată, nedumerită, acelaşi lucru :

—- Mamă, tăicuţu dacă-i mort nu mai vine niciodată acasă... ?

La care ochii Gherghinei se împăienjeneau de lacrimi şi începea să-i tremure falca subţire de jos.

Cu toate că nu era îngăduit în noaptea asta decît rudelor apropiate să vie înlăuntru, iar ceilalţi să aştepte în curte, Ilinca înfrînse cu frumuseţea ei răzvrătită, şi totuşi sfioasă, porunca şi acum veghea în picioare lîngă sfeşnicul aproape cît ea de înalt, atît de plînsă, parcă de pe altă lume, de n-a băgat de seamă că era să i se aprindă caierul părului de la o lumînare care se îndoise, căci lumînările erau prea des puse şi, deşi nu erau subţiri, se topeau una de căldura celeilalte.

De obicei morţii sînt bociţi cu anume tînguiri, de cînd lumea, dar aci femeile văzînd că nimeni încă nu boceşte, simţind ca e altceva, socoteau că nu o fi poate îngăduit şi atunci sufereau şi mai mult, căci aveau' timp să se gîndească, şi toate erau cu obrajii şiroaie de lacrimi, cu chipurile schimonosite, strîmbe de truda pe care şi-Or dădeau să nu plîngă. Liniştea asta apăsătoare, lîngă şapte coşciuge, deschise, cu şapte chipuri de morţi unul lîngă altul, în timp ce înserarea se lăsa încet, era mai greu de îndurat decît orice.

Gherghina mîngîia mîna, de pe acum fără sînge, vînătă a soţului ei şi ar fi vrut să-i vorbească. Nu găsi decît un singur lucru să-i spuie, clătinînd din cap, într-o şoaptă care cutremura pe cei care o auzeau :

— Ştii tu, Mitrule... cînd m-ai luat în braţe... şi m-ai scos din casă... ?

Ea vrea să-i amintească mortului că acum patru ani, cînd a leşinat de spaimă, în ziua de Blagoveştenie, din pricină că el se certase cu ai ei, el o luase în braţe şi o dusese în altă casă, numai a lor.

Panait Stoica, fratele lui Mitru, a umblat ca un nebun toată noaptea să-1 prindă pe Solomon ca să-1 judece pentru cutezanţa lui de a fi tras în norod. El văzuse morţi şi răniţi căzuţi, dar nu-i văzuse de aproape, ci în învălmăşeală, nu mai intrase în palat, ci pornise după el pe uliţi, printre acei care urmăreau pas cu pas companiile lui Solomon pînă la Agie, de acolo la cazarma nouă, de unde acesta ridicase tunurile, apoi la cazarma veche, unde găsise şi celelalte şase companii şi unde polcovnicul, scund, fălcos şi înspăimântat, socotind că de pune mulţimea mîna pe el îl sfîşie, se pregătea să reziste cu disperare unui asediu pe care-1 prevedea

Furia poporului era sălbatică, strigătele de „moarte ucigaşilor" înfiorau uliţele, iar în jurul cazarmei creştea vuietul răzbunării. Solomon izbutise să ia cu el, venind, un preot de la Sfinţii Apostoli şi-i puse pe soldaţii lui să-i jure că vor muri cu el. Cum o parte pregetau, el, răguşit, cu ochii ieşiţi din cap, le arăta că nu trebuie să creadă cumva că va fi

vreunul iertat, după ce au descărcat puştile, că de se vor preda vor fi toţi făcuţi bucăţi, căci mulţimea va fi neîndurătoare şi necruţătoare. Soldaţii erau albi de spaimă şi hotărîţi să se apere. De trei ceasuri dura acest asediu. Erau ceasurile aproape zece şi treptat întunericul învăluise oraşul, după o înserare lină şi plăcută pentru cei care nu erau în fierberea istovitoare a morţii. Atunci fusese chemat repede la palat, de Ilinca, Panait Stoica, să vadă pe frate-său.

De teama unui nou măcel, guvernul trimise pe înserate **pe** mitropolitul Neofit cu careta să făgăduiască lui Solomon iertarea, dacă se va preda. O dată cu mitropolitul mersese la cazarmă şi Aristia, acum colonel în Gvardia Naţională, cu un număr de gvardişti tineri înarmaţi cu puşti şi săbii. Solomon îngădui numai mitropolitului să intre singur în **Cazarma** iluminată de facle. în curte avu loc între **ei** un arzător dialog :

— In numele lui Dumnezeu, domnule polcovnic, cruţa norodul de un nou măcel... îţi făgăduiesc din partea guvernului iertarea pentru cele întimplate...

Deşi era destul de gros la trup, colonelul slăbise parcă de spaimă. Deznădejdea îi dădea un curaj înverşunat.

— Preasfinte, mie nu-mi trebuie vorbe... Vreau să ştiu ce poate guvernul... Mulţimea mă va sfîşia dacă voi depune armele... Cum poate guvernul să-mi chezăşuiască viaţa...?

— Este la poartă Costache Aristia, care-i colonel în Gvar- die, cu douăzeci de gvardişti. Are sa te ducă într-un loc secret şi păzit.

— Nu-mi trebuie nici un loc secret şi păzit, căci nu sînt atît de caraghios să crez că Aristia şi ciracii lui mă vor putea apăra de furia poporului...

Mitropolitul, care era istovit, căci trecuse şi el prin aceleaşi încercări de la prînz pînă la căderea serii, se îndreptă către o laviţă şi se aşează pe ea. Părea că nu mai poate răsufla. Cu greutate îi spuse, după un timp de căutare zadarnică, polcovnicului care venise după el şi aştepta în picioare :

— Eu nu înţeleg ce vrei dumneata...

Solomon nu avea nici o încredere în mitropolit, căci ştia că poporul nu-1 ascultă, dar şovăia să-i spuie asta :

— Vreau un paşaport să poci părăsi, fără întîrziere, ţara...

— Dacă guvernul îţi făgăduieşte iertarea, fără îndoială că-ţi va da numaidecît şi paşaportul cerut...

— Cine îmi e chezaş pentru asta ?

— Eu... ^

— Nu vă supăraţi, înaltpreasfinte, nu crez că veţi fi ascultat... Vă sărut smerit dreapta, dar din nenorocire ăsta e adevărul. Nu vă ascultă norodul... spuse sfîşiat.

Mitropolitul parcă nici nu avu timp să bage de seamă necuviinţa colonelului, injuria care i se aduce. Văzuse altele şi mai amarnice în această zi, care nu se mai sfîrşea :

— Ţi-am spus că vin în numele guvernului. Eliade şi Tell m~au autorizat anume să vorbesc în numele lor, poţi fi deci sigur... . „ ␣

—- Am văzut azi cita tţecere au aceşti domni la norod... Am văzut cum se cutremura văzduhul de huiduieli... N-am nevoie de chezăşia lor. Un singur om îmi poate azi scăpa viaţa de furia poporului. Nicolae Bălcescu... Aduceţi-mi aci cuvîntul lui, atît, cuvîntul lui, şi împreună cu ostaşii mei depunem în-dată armele şi vă predăm tunurile... Nu mă pot încrede decît în cuvîntul lui Bălcescu.

Pentru întîia oară mitropolitul simţi un fior de alt fel decît cele ce îndurase în cursul zilei şi în acelaşi timp o pornire de ură înverşunată. Ca măi toţi membrii guvernului în afară de Arăpilă, Magheru, poate Costache Filipescu şi Voinescu II, el îl nesocotea pe Bălcescu, iar numele şi tinereţea lui îl iritau, căci se simţea stingherit de inteligenţa şi de arzătoarea lui argumentare în consiliile ministeriale. Replicile lui agere îi speriau şi, neînţelegînd patriotismul omului, vedeau în dîrzenia lui doar o vanitate juvenilă şi o aroganţă cărturărească. Ei între ei, membrii guvernului, ca să-şi pomădeze amorul propriu, ca să înghită mai uşor unele îngenuncheri în faţa acestei neînduplecate inteligenţe, încercau să bagatelizeze, prin simularea indiferenţei ori a bonomiei, personalitatea vie a tinărului secretar ; să arate că tot ce spune el nu le prea face impresie unor oameni ca ei, care au văzut şi ştiu multe. Se prefăceau că nu văd în propunerile lui nimic deosebit, chiar cînd le încuviinţau. Era în asta un fel de supremă abilitate fanariotă, dospită de secole în preajma Patriarhiei (care era în inima Fanarului), iscate de toanele padi- şahilor, greu de îndurat de cei supuşi lor. Nici nu fusese nevoie să se înţeleagă între ei anume ca să se poarte în acelaşi fel cu Bălcescu, căci se simţiseră uşor unii pe alţii, se înţeleseseră fără cuvinte şi se confirmaseră prin adaptare aceloraşi ifose de superioritate faţă de el. În două săptămîni un fel de conspiraţie a bagatelizării se stabilise în sînul guvernului cînd era vorba de Bălcescu, şi de altminterea avea să dăinuie în tot cursul puţinilor ani pe care el îi mai avea de trăit, ba chiar şi după moartea lui, căci atît de încîlcite sînt meandrele vanităţii jignite, încît e probabil că ei sfîrşeau prin a se convinge pe ei înşişi. Aveau de altfel un argument intim hotărîtor. Bălcescu era sincer, deci, după legea logicii, era un naiv. Fiind un naiv, nu putea fi decît mai prost ca cei care nu erau sinceri cu el. Junghiul pe care-l simţise mitropolitul era deci un junghi îndurat în trufia lui de autoritate supremă. împrejurările supraomeneşti, pe care acum el şi guvernul nu le mai puteau controla, restabileau adevărul, acea realitate pe care ei o tăgăduiau, complici unul cu altul, măsluind în esenţa ei istoria pe care o trăiau. în această seara, în care suflul uciderii cutreiera uliţele şi învăluia oraşul într-un imens priveghi, funebru, un om prins în capcana spaimelor şi trezit în deznădejdea morţii avea revelaţia adevărului şi nu-şt putea îngădui să mai joace nici un fel de comedie. Solomon ştia că singura forţa între el şi moarte este, in noaptea asta, numai Bălcescu.

— Eu nu înţeleg ce chezăşie îmi ceri dumneata... Ce înseamnă asta, cuvîntul lui Bălcescu... ?

— Iertaţi-mă, preasfinte, dar mi se pare că v-am spus destul de lămurit... Vreau chezăşia lui Bălcescu... Este astăzi în ţară singurul om ascultat de norod... O vorbă a lui în noaptea asta poate să dea foc Bucureştilor... sau poate să mîntuie oameni de la moarte.

Mitropolitul fu cuprins de un soi de furie acră şi începu să-şi scuture faţa şi mîna de parcă s-ar fi apărat de viespi, lucru pe care Solomon îl văzu limpede, căci de la faclele care ardeau în curte veneau fîşii de lumină care scădeau din cînd în cînd şi creşteau pe neaşteptate.

— Nu înţeleg de ce tot dai dumneata zor cu Bălcescu. Bălcescu nu e nici măcar membru plin al guvernului... E doar un secretar.

— Părinte, uită-te dincolo de gardurile cazărmii şi vei înţelege că astă-seară Bălcescu este singura putere în Bucureşti. Dacă norodul află că Bălcescu vrea să fim slobozi, atunci se va retrage şi ne va lăsa în libertate. Vreau să ştiu dacă el a fost de faţă... şi dacă a aprobat hotărîrea guvernului.

Mitropolitul, care fierbea, mai înghiţi încă o dată cupa cu cenuşă a umilinţei, minţind, deşi ştia bine că Bălcescu nu fusese de faţă şi nu luase parte nici la redactarea procesului-verbal al şedinţei, dar cînd ai intrat pe făgaşul minciunilor, nu are nici un sens să te mai împiedici de fleacuri. Văzînd că numai cuvîntul lui Bălcescu îl poate face pe Solomon să se predea, ca să scurteze această discuţie, care-i otrăvea sîngele, minţi pînă la capăt:

— Ascultă, polcovnice, nu mi s-a părut că e nevoie să-ţi spui, dar, iată, Bălcescu, dorind să cruţe poporul de o nouă vărsare de sînge, m-a luat deoparte şi mi-a declarat : „Spune-i neapărat lui Solomon că doresc să nu se mai întîmple o nouă vărsare de sînge şi ca atare promite-i şi din partea mea libertatea, dacă se predă".

Minciuna era limpede. Omul care se socotea ceva nespus de mare, un prinţ, al bisericii, era silit în mod brutal să recunoască adevărul, să renunţe la orice zadarnică amăgire de sine, să se încovoaie îngenuncheat în el însuşi.

— Puteţi să spuneţi norodului asta... acum ?

Cum s-ar fi putut opri Neofit ?

—- Bineînţeles că da.

Solomon şovăi iar, înceicînd să-şi arate îndoiala faţă de un răspuns prea grabnic şi prea sigur de el.

— Numai să vă crează că spuneţi adevărul!

Pe urmă îşi zise că e de prisos şi chemă doi soldaţi cu făclii, îl întovărăşi pe mitropolit pînă la poartă, rămînînd înlăuntrul şi lăsîndu-1 pe el să iasă şi să se urce în caleaşca deschisă. Îl auzi vorbind din caleaşcă ; stătea în picioare şi întindea mîna moale ca şi cînd ar fi binecuvîntat:

— Oameni buni, Bălcescu, dorind să cruţe norodul de o nouă vărsare de sînge, a făgăduit polcovnicului

Solomon că-i chezăşuieşte viaţa dacă predă numaidecît armele regimentului său şi tunurile... Polcovnicul a primit aceasta şi va preda, acum chiar, cazarma colonelului Aristia, din Gvardia Naţională,,ur- mînd ca el să fie transportat apoi subt pază la Palatul Administrativ, unde urmează să fie judecat împreună cu Odobescu... Văzînd în tăcerea oamenilor o aprobare, mitropolitul stărui: Vă rog, deci, să vă împrăştiaţi numaidecît, ca să se liniştească toată lumea... Făcu semnul binecuvîntării şi coborî din caleaşcă, sprijinit de secretarul său, Zossima.

În curte, Solomon, care ascultase cu inima îngheţată, îl primi furios urlînd cu capul încins.

— Ai spus, părinte, că Bălcescu mi-a făgăduit libertatea şi un paşaport, iar mulţimii i-ai spus că voi fi arestuit şi judecat... N-a fost vorba aşa... Nu voi preda nimic... Vă rog să părăsiţi curtea cazărmii acum, pe loc, fără întîrziere.

Mitropolitul îi spuse cu o voce blîndă, însă cu ochii crispaţi :

— Aşa ţi-a făgăduit Bălcescu... Dar cum vrei să ieşi de aci fără pază ? Vrei să te omoare lumea cu pietre ? Aristia te va duce într-un loc sigur, şi acolo vei fi liber... Ăsta e cuvîntul lui Bălcescu.

Peste un sfert de oră, după ce mulţimea şe împrăştie, polcovnicul Solomon ieşi pe poarta din dos a cazărmii spre cîmpul Dudescului, escortat de cei douăzeci de gvardişti, comandaţi de Aristia.

Între timp Panait Stoica, căutat şi vestit de Ilinca, secată de lacrimi, că frate-său a fost străpuns cu spariga, se desprinsese dintre cei din jurul cazărmii şi alergase la palat, unde văzu pe Mitru aşezat în sicriu. Fu cuprins de o durere şi o furie fără margini şi începu să strige la Damian că o asemenea nelegiuire e strigătoare la cer, că nu se lasă pînă ce nu-1 ucide cu mîna lui pe Solomon, „ca să vază şi copiii lui ce înseamnă să rămîie fără tată", cum rămăsese fetiţa lui frate'-său. Şi alţi tabaci, rude de-ai celor ucişi, începură să strige mînioşi şi împreună cu Licsandru Hergă, cu Damian, cu Teică şi alţii porniră înapoi, spre cazarma veche. Pe drum se întîlniră cu cete din mulţimea care veneîţ chiar de acolo şi care le povestiră cele întîmplate. Damian, care vorbea atît de rar şi atît de puţin, izbucni mînios :

— Nu crez că e adevărat... Nu poate să fie adevărat... Eu îl cunosc pe domnul Bălcescu... El nu putea să ierte pe cei care au tras în norodu care lupta pentru ca să fie slobod şi să aiibă o pîine. Aici e o minciună... Vă spui eu, e o minciună. Unde e acum Solomon ?

Se mai opriseră şi alte cete în jurul lor. Erau ca la vreo două sute de inşi. Unii, care veneau dinspre Mihai-Vodă, spuseră că l-au văzut pe Solomon dus între puşti, dar cînd au întrebat pe gvardişti unde-1 duc, ei n-au vrut să spună. Lic-

sandru Hergă se încruntă şi, dînd într-o parte cu mîna pe un moşneguţ care se vîrîse între ei, le arătă că au fost înşelaţi :

— Fraţilor, vor să-1 scoată afară din oraş... ca să-1 facă scăpat... Aideţi să-1 prindem la barieră...

Se auziră strigăte de mînie şi toţi începură să strige : „La barieră !... La barieră !..." Erau pe Podul Mogoşoaiei, dincoace de casa Corbenilor. Se împărţiră pe loc în vreo zece cete şi porniră grabnic fiecare ceată spre o barieră, jurîndu-se toţi să-1 ucidă cu mîna lor, dacă-1 prind cumva. Alergau strigînd „moarte ucigaşilor" şi fiecare ceată sporea mereu pe drum spre bafliera către care pornise.Aristia se îndreptă, cu Solomon între gvardişti, mai întîi tot spre Podul Calicilor, înspre Bariera Bragadirului, dar vă- zînd mişcarea de pe uliţă înţelese numaidecît că nu va putea trece. Se întoarseră şi, ocolind prin zăvoaiele Dîmboviţei, încercară să iasă prin bariera de la Grozăveşti, dar şi acolo, un gvardist trimis în recunoaştere le spuse că tabacii ajunseseră mai înainte şi că la barieră era sumedenie de lume care-1 aşteaptă ca să-1 prindă şi să-1 rupă în bucăţi. Era o lună mare, plină, uşor înmuiată într-o parte, care lumina ca ziua uliţele şi înnegrea tare umbrele copacilor, arătînd un cer înaft cu stele palide. Lumina parcă un alt tărîm decît cel cunoscut oamenilor. Căci, peste acoperişuri, coborîte din slavă, cutreierau îndîrjite stihiile morţii. Cînd Solomon înţelese că e hăituit ca o fiară şi că ori încotro se îndreaptă îl pîndeşte şi îi taie calea moartea, se înţepeni locului de groază şi spuse scîncind că nu mai poate să meargă. Răsuflă, vlăguit, doar cîteva clipe, căci văzură venind, acum din urma lor, o ceată de oameni care puteau fi cei care-1 căutau. Noroc că la lumina lunii ei văzuseră ceata mai de departe, peste maidan, şi mai ales că pe urmă drumul ocolea după o grădină .cu pomi deşi, înalţi... Aristia îşi ascunse tot grupul după o casă cu grajd, dar fără ogradă. O fierbinţeală moleşitoare îi tăiase lui Solomon picioarele de nu le mai putea mişca. Era atîta durere şi atîta deznădejde în făptura lui, că Aristia fu sfîşiat de milă. întrebarea lui nu mai avea pic de ură.

— Colonele, acum şapte ceasuri ai poruncit foc de rînduri în mulţime... Cum ai putut face asta ? Ştii că sînt şapte morţi şi zeci, şi zeci de răniţi greu, nu mai vorbesc de nenumăraţi răniţi uşor. Cum ai putut face asta ? Nu era în vorbele lui Aristia nici măcar o mustrare, ci numai nedumerire.

Solomon fu înmărmurit, simţind totuşi, căci nu-1 vedea la faţă, doar după glas, mila lui Aristia. îi venea să-i cadă în genunchi, recunoscător pentru întîile vorbe de milă pe care le auzea după şase ceasuri de ameninţări cu moartea.

— Domnule, se vede că mi-a luat Dumnezeu minţile... Numai Odobescu, de care ascultam ca un netot, m-a nenorocit... Ce vreai să fac ? Un ostaş trebuie să asculte... Te rog, sca- pă-mă... Nu ştiu ce a fost cu mine. îndură-te şi scapă-

mă... îşi aplecase faţa spre braţul lui Aristia, pe care îl prinsese şi i-1 stringea cu putere.

Acesta simţi picături fierbinţi picurîndu-i pe dosul mîinii şi încremeni cîteva clipe pe gînduri. Ar fi vrut să se sfătuiască, să întrebe pe cineva ce să facă. Nu mai putea îndura deznădejdea omului care gemea în întuneric. îi ghicea şi pe tinerii din escortă, obosiţi de aceste peregrinări spre bariere, dar îşi spuse că nu poate să lase omul pe care-1 avea în pază sfîşiat de mulţime. Se hotărî să meargă spre bariera cea mai opusă, spre Pantelimon, iar acolo să încerce să treacă neapărat. Socoti că e mai bine să-1 ducă deocamdată la via lui, să-i dea apă de băut şi ceva de mîncare ; să se odihnească puţin toată lumea, căci era miezul nopţii, pînă după cîntatul cocoşilor a doua oară, cînd va fi poate mai uşor de tăiat oraşul dintr-o margine într-alta.

Pe la zece seara Arăpilă, tulburat şi mînios, îl căuta, între- bînd în toate părţile, pe Bălcescu, fără să-i poată da de urmă, deşi i se spusese că este în cuprinsul Palatului. Dar nu era nicăieri : nici cu arhitectul Orăscu, aşa cum îl ştiau toţi, în odaia lui de secretar, nici la Vornicie, unde i se spusese că ar putea fi. La urmă află că a plecat cu o caleaşcă şi bănui că s-a dus acasă să mănînce. Se hotărî să-1 caute şi acolo. Dar cînd să iasă din curtea palatului, plină de lume, se întîlni cu o birjă care tocmai intra şi se opri în dreptul ei, căci o recunoscu în întuneric pe Tiţa.

— Nicu nu-i acasă ? E numaidecît nevoie de el la şedinţa guvernului, care a început de o jumătate de ceas

.Tiţa abia putea vorbi. Era istovită de o nesfîrşită aşteptare, mistuită de toate chinurile primejdiilor prin care îşi închipuia că a trecut fratele ei. Cu toate că încă de pe la opt seara Costache, după ce încercase să-1 ia pe Nicu acasă şi nu izbutise, căci îi spunea că are treabă la palat, venise singur şi îi arătase că totul s-a sfîrşit cu bine, că fratele lor, după ce a fost arestat, e sănătos, că nu se resimte în nici un fel, că va veni mai tîrziu, ea tot nu se linişti. Nemaiputînd îndura îndoiala, venise să-1 vadă cu ochii ei şi acum iată că nu-1 gă- sea. Aflînd că şi Alecu Golescu îl caută fără să afle unde e, abia mai putu îngăima cîteva cuvinte fără şir, pătrunsă de un fior la gîndul că a fost minţită şi că lui Nicu i s-a întîmplat ceva. îi veni rău. în lumina ce venea pe ferestrele mari de la numeroasele sfeşnice care se vedeau arzînd în odaia îmbrăcată în negru, cu cele şapte coşciuge, Arăpilă îi zări o clipă obrajii albi ca varul înainte ca să-i cadă capul moale pe marginea dreaptă a birjei. Sări din caleaşca lui şi îi sprijini umerii. în aceeaşi clipă un bătrîn, după cît se părea o rudă a vreunuia dintre cei ucjşi, văzînd întîmplarea şi auzind despre cine e vorba, îi spuse lui Arăpilă că ştie el că Bălcescu s-a dus cu o caleaşcă să aducă pe nevasta, lehuză de şase zile, a unui tabac dintre cei aflaţi în sicrie şi că e departe, dincolo de Do- broteasa, dar că acum trebuie să se întoarcă. Tiţa, care nu avusese decît o clipă de leşin, se linişti numaidecît. Spuse el

vrea să-1 aştepte, şi atunci Alecu Golescu o ajută să coboare din birjă.

Curtea era plină de lume din popor care aştepta, cei mai iftuliţi rude şi prieteni cu cei ucişi. Privind din curte odaia cu coşciugele care se vedeau lămurit prin ferestrele deschise, între atîtea sfeşnice încărcate de lumînări care ardeau, şi apoi tot Palatul Administrativ, cu sala de consiliu, ale cărei ferestre mari erau şi ele luminate din plin, cum erau şi alte zeci de ferestre la cele două rînduri, Alecu Golescu îşi zise înfiorat ci întregul edificiu pare în noapte un imens cenotaf funebru. Pe feţele sutelor de bărbaţi şi femei care aşteptau în curte şi în întuneric jucau răsfrîngerea de lumini trecute prin geamuri şi le arătau cumplit de încleştate. Arăpilă ştia ca toate intrările palatului sînt păzite cu străşnicie şi că în subsolul lui este adusă o companie de pază, căci se aflase că mulţimea din curte veghea ca Odobescu să nu fie scos cumva din palat şi plănuia ca după miezul nopţii să se urce să-1 ucidă.

De altfel nu era vorba numai de paza lui Odobescu. Spaima intrase şi în mulţi membri ai guvernului, care pe de o parte se temeau de un atac disperat, dat în timpul nopţii de iorţele reacţionare şi de năimiţii lor, iar pe de altă parte se temeau tot atît de mult de o năvală peste ei a poporului descătuşat. Pentru orice întîmplare, se ridicaseră baricade de jur împrejur şi fuseseră aduse cele două companii venite cu Pleşoianu, din Oltenia, care în caz de primejdie să apere palatul, în cabinetul lui Nicolae Golescu de la Vornicîe era, acum chiar, o discuţie foarte aprinsă între el şi Voinescu I, şeful Ştabului şi al Dejurstfei deci. Pentru a treia oară în astă-seară, ministrul, năpădit de cereri şi plîngeri din partea boierimii, îi cerea colonelului să-i mai dea încă vreo cîteva pichete de paza pentru unele curţi şi familii speriate. Obţinuse, cu multă greutate, pînă la ceasul acesta, aproape efectivul unei companii, dar acum Voinescu I se arăta neînduplecat.

— E cu neputinţă, domnule ministru, cu neputinţă.

— Dar dumneata, colonele, înţelegi că eu nu-mi poci lua răspunderea atîtor vieţi omeneşti ?

Şi sporindu-şi încă ifosele lui obicinuite, Nicolae Golescu vrea să-1" facă pe şeful Ştabului să simtă pe cine are în faţă, să afle că în momente grele se dovedesc oamenii.

— Dar de unde să dau, domnule ministru ? Dumneavoastră ştiţi bine că în afara de cele două companii care fac paza palatului, mai avem alte vreo două risipite în diferite posturi în oraş... în afară de ceea ce mi-aţi cerut dumneavoastră, a trebuit să trimit pichete de pază la locuinţele ofiţerilor ca să le apăr familiile şi locuinţele, foarte ameninţate în noaptea asta. Numai la casa lui Odobescu, de la Grădina Icoanei, avem, ascunse în spatele grajdurilor, o comandă de cincizeci de soldaţi... La fel la Solomon şi la alţii... Pentru ofiţerii de cin mai mic, tot ce-am putut face a fost să le

îngădui să-şi aducă familiile la cazarmă. Dar vedeţi că aceste cazărmi trebuiesc păzite şi ele... Nu poci să dau ultimele rezerve.

— Colonele, e singura rugăminte pe care ţi-o mai fac.... Dă-mi un pilc de zece-doisprezece soldaţi, dar comandaţi de un ofiţer... să meargă să păzească palatul de la Tei. A venit la mine, cu ochii în lacrimi, frîngîndu-şi mîinile, beizadea Scarlat Ghica ; n-am putut să-l liniştesc. Spune că Doamna Maria e greu bolnavă de o săptămînă, iar nevastă-sa în a noua lună stă să nască din ceas în ceas... Nu poci părăsi palatul... Fraţii lui sînt plecaţi toţi, unii la moşii, iar beizadea Grigore la Braşov. Alte rude se gîndesc că e mai bine cu slujitorii pe care-i au să-şi păzească mai curînd averile proprii. La Tei se pare că n-au nici oameni de încredere... Te rog foarte mult fă ceva... Nu putem lăsa, înnebunite de spaimă, pe soţia şi pe nora lui Grigore Ghica-voievod... Trimite doisprezece oameni acolo.

Auzind că e vorba despre Maria Doamna, colonelul se îmbună :

— Domnule ministru, este tot ceea ce mai poci face... Vă rog, respingeţi orice altă cerere... şi salută scurt, nervos, în- dreptîndu-se spre uşă.

în prag, Golescu îl opri.

— Dar de ce nu faceţi măcar nişte caraule puternice care să cutreiere oraşul în timpul nopţii ?

Şi ce să facă ? Mai ales dacă întîlnesc cete mari de tabaci şi calfe ? Socoţi dumneata că mai trag soldaţii, aflaţi în grupuri mici, în cineva, cînd i-au văzut aseară pe Solomon şi pe ofiţerii lui fugăriţi pe uliţele oraşului ? Aci făcu un pas înapoi ca să-i şoptească şi în lumina lămpii cu gaz, faţa îi apăru lividă... Domnule ministru, eu mă întreb azi dacă ş

iîn formaţii întregi, de companie *par exemple* soldaţii vor mai trage... Dusese mîna la piept şi frămînta furajera de ofiţer al Ştabului.

— Cum, colonele, acolo am ajuns ? Nu vor mai executa soldaţii ordinele primite ? întrebă Golescu speriat.

— Poate... cine ştie., vor trage... în alcătuiri mari, de pildă dacă ar fi regimentul întreg adunat şi bine ţinut în mînă. Da... vor executa ordinele ofiţerilor, dar altfel nu ne putem bizui pe soldaţi... Şi colonelul ridică din umeri îngrijorat, arătînd totodată astfel că nu e el de vină.

— Şi atunci, în noaptea asta... ce facem ? Ni s-a adus la ştiinţă că umblă zvonuri în şoaptă, că la noapte va fi o baie de sînge.

— Mîine vom vedea ce vom putea face, dar în noaptea asta nu e nimic de făcut... Ştiu şi eu că mulţi nu dorm acasă...

— Lăsăm capitala în voia soartei o noapte întreagă ?

— Ce putem face ? Să fim bucuroşi că avem în mînă palatul şi cazărmile...

— Dar nu e numai norodul mînios, colonele, mai sînt şi răufăcătorii care bîntuie mahalalele... Cum să lăsăm oraşul pradă făcătorilor de rele ?

— în noaptea asta fiecare să stea închis în casă... Asta e tot ce putem face şi noi de altminteri. Aşa, închişi în palat... închişi în cazărmi... Se pregăti să plece şi adăugă arătînd că n-a uitat. într-un ceas grupa de soldaţi va fi la Tei ! Salută cu eleganţa lui obicinuită şi vru să iasă pe uşă.

Golescu, speriat de spusele colonelului că soldaţii nu vor mai trage, îi puse mîna pe umăr, oprindu-1 din nou.

— Ştii, colonele, că locotenentul Deivos a plecat cu ştirea şi cu porunca mea să aducă înapoi în Bucureşti compania de pompieri ? Socot că va sosi chiar în cursul nopţii. Crez că pe ea ne putem bizui... M-am mirat mult că a fost scoasă din oraş fără ştirea mea.

[1] De exemplu (fr.).

Aseară, adică ieri, vineri, căpitanul Gorduceanu. comandantul ei — ştiţi, nepotul marelui logofăt — făcînd o inspecţie companiei, a găsit-o lipsită de spirit ostăşesc... I-a dat ordin să se pregătească şi, azi de dimineaţă, a pornit în fruntea ei călare, ca să facă exerciţii de tabără două zile şi douănopţi, la Săftica... Dar de ce credeţi că vă puteţi bizui pe aceşti pompieri ? spuse colonelul cu un fel de dispreţ distins.

— Sînt acolo ofiţeri de încredere, Zăgănescu, sublocotenentul Dincă Bălăşoiu... Şi pe urmă, dacă se dă cumva foc palatului ?...

— A rămas, clîiar la porunca mea, în Bucureşti sublocotenentul Dănescu, cu pichetul de serviciu. Şi de data asta Voinescu ieşi, înclină hotărît şi milităros bustul rigid, ducînd mîna la chipiu...

Golescu trecu sala şi din pragul altei odăi îl pofti pe beizadea Scarlat Ghica, un bărbat înalt, dar încovoiat, cam în jur de patruzeci de ani, care părea năsos, fiindcă era foarte slab, cu mustaţa rară. Acesta, care aştepta neliniştit, îl întrebă Cu sufletul la gură :

— Ei, s-a făcut ?

Nicolae Golescu clătină din cap afirmativ, fericit de a fi făcut acest serviciu omului atît de speriat.

Aprozii şi slujbaşii care mai erau pe sală în noaptea tîrzje fură uimiţi văzînd un cavaf cu fotă de piele dinainte şi încălţat cu iminei groşi, strîngînd cam pleoştit amîndouă mîinile ministrului...

Ştiind că trebuie să vie pe jos, căci în caleaşcă ar fi fost mult mai primejdios, Scarlat Ghica îşi pusese pe el hanţe de cizmar de rînd şi îşi smolise faţa. Nicolae Golescu de-abia îl recunoscuse. Şi acum încă îl privea nedumerit.

— Aşa... pînă ajungeţi acasă, prinţule... vă sosește şi comanda de soldaţi. Dar nu poftiţi mai bine o caleaşcă de-a mea, sau un cal, dacă vreţi să mergeţi cumva călare ?

Îţi mulţumesc, îţi mulţumesc, scumpul meu prieten *(cher, mon tres cher ami)*. Am să mă duc pe jos, cum am venit. Ars de groază, de grija celor de acasă, Scarlat Ghica îşi spunea că în caleaşcă ori călare va fi fără îndoială oprit. Nu luase cu el nici unul dintre cei doi-frei oameni de încredere, pe care se putea bizui, ca să nu slăbească paza celor două femei rămase acasă. în prag îi mai mulţumi o dată lui Golescu : Nici în mormînt n-am să uit binele pe care mi l-ai făcut. îţi voi fi recunoscător ca un cîine.Plecă pe jos, pe uliţe, care păreau pustii pentru vecinicie. Nid o lumină nu se mai zărea dincolo de metocul Episcopiei; toate ferestrele erau oarbe. Singură lumina lunii scălda oraşul bîntuit de spaimele morţii... Mergea repede, căci de-a lungul uliţei se putea vedea departe... Cînd i se părea că se iveşte ceva, se dădea după vreun gard, după copaci. Dar fiece cotitură a drumului, întunecată, era legată de primejdii.

între timp sosi şi caleaşca cu care plecase Bălcescu şi aducea acum pe nevasta tabacului ucis. întîrziase, fiindcă drumul fusese foarte lung, dincolo de Dobroteasa înspre Vitan, pe ulițe întortocheate, ocolind ici-colo zăvoaiele Dîmboviței. Mahalaua aceasta de dincolo de barieră, în care locuiau cei mai nevoiaşi dintre tabaci, era o încîlcitură de cocioabe, cele mai multe fără acoperiş adevărat, ci cu cîrpituri din te miri ce, adunate parcă din gunoaie. Curtea în care fu dus de unchiul lăuzei era lungă şi îngustă, străjuită de o parte şi de alta de odăiţe, unele mici ca nişte chilii de schimnici, altele ca nişte carcere de temniţe, iar unele abia mai mari decît nişte coteţe. Nu era vorba de vreo casă, cu adevărat, căci mai toate odăiţele astea fuseseră lipite unele de altele de către un negustor, lacom de cîştig, din partea locului, care se pomenise stăpînul unui maidan din apropierea tăbăcăriilor, la care cei mai mulţi dintre chiriaşi erau muncitori salahori, zilieri, care nu erau greu de înlocuit cu nişte meşteri sau calfe specializate. într-o viaţă de om, uneori chiar două, aceşti oameni bătuţi de nevoi, cu istovitoare greutăţi familiare, căci erau numeroşi laolaltă, nu izbutiseră să aibă nimic al lor, în afară de un pat cu rogojină pe el, pentru toată familia, şi o strachină cu cîteva linguri de lemn, în sfîrşit numai acele mizere lucruri pe care le are orice osîndit la temniţă. Necazurile vieţii lor erau aşa de mari, că ei se găseau veşnic în întîrziere cu împăcarea lor, încît lipsurile se îngrămădeau, sporite necontenit, în loc să scadă, şi astfel vremea îi îngropa fără nădejde. Bălcescu abia putu trece prin liota de moşnegi, femei şi copii, toţi speriaţi de nenorocirea a cărei veste le sosise către seară, căci căzuseră doi tabaci din această curte, iar soţia unuia putuse să alerge la palat în grabă. Femeile, rude ori numai vecine, bociseră să li se rupă inima, pînă ce le tulburară şi pe ele fierberea stîrnită de venirea unui asemenea boier în curtea lor, acum seara. El află că bărbaţii în stare să lupte puseseră mîna pe ce găsiseră şi alergaseră cu ceilalţi toţi să scape guvernul de arestare. „Să
scape, guvernul de arestare, ci, la care nu se gîndeşte nimeni..." murmură Bălcescu îngrozit, vorbind cu sine însuşi, scrîşnind din dinţi. „Nu e oare loc de clădit locuinţe omeneşti în acest oraş care-i jumătate maidane şi grădini, şi nu e lemn şi cărămidă în ţara asta ? Atunci de ce atîta ticăloşie ?"

Erau, fără un copac între ele, vreo trei ulițe, la fel ca asta, înghesuite una într-alta, ca un fel de „ţigănie". în această uliță îngustă, în aceste căsuţe peticite, duhul morţii, care plutea peste oraş, îşi înfipsese anume gheara, despicînd lumea asta nevoiaşă, care abia se mai mişca, buimăcită de trăsnetul în- tîmplării.

Cîteva vecine o urcară pe femeia care era moale, topită de durere şi nu-şi dădea seama de nimic. Născuse abia joi dimineaţa, era tînără de tot; se luase cu flăcăul ei abia din

vara trecută. O vecină îi aduse învăluit într-o ţoală copilaşul născut abia de cîteva zile.

— Ia-1, fă, şi pă iei, să-1 vază pă taică-su măcar mort.

— Cum o să-1 vază, sărăcuţu de iei, că încă nici n-a făcut ochi, îl căină o vecină legată la cap cu o basma. Bietul Efti- mie, nici nu şi-a văzut copilu ca lumea.

Era în trăsură şi unchiul ei, un bătrîn cu faţa ţepoasă, brăzdată, îmbrăcat ca un tîrgoveţ nevoiaş. £1 fusese cel care îi vorbise lui Bălcescu despre suferinţa femeii şi îl dusese pînă acolo. Ea era foarte tînără, micuţă, istovită la faţă de naşterea de pe urma căreia nu se ridicase bine din pat, bălaie, cu buze subţiri şi ochii negri subt pleoapele albe tare bombate. Tiţa, care îşi venise cu totul în fire cînd îşi văzu fratele, o sprijini împreună cu bătrînul pe trepte, pînă în odaia în care bărbatul ei, semănînd cu ea ca un frate, dar cu oasele feţei mai tari, era aşezat în al cincilea sicriu.

Arăpilă îl sili pe Bălcescu să urce treptele în fugă.

— De cînd te caut... Vino numaidecît... De ce n-ai venit la şedinţa guvernului ?

— Păi, că nici nu am ştiut de ea... M-am gîndit la altele... i Ajunseseră în capul scării de la rîndul de sus.
Hai... Vino să vezi ce prostii fac... Sînt nişte criminali..

.Şedinţa era în toi şi foarte agitată. Pe feţele tuturor celor de faţă se putea citi zbuciumul zilei încă neîncheiate. Bălcescu află uluit că s-a iscălit o Proclamaţie a guvernului care, ca să liniştească pe proprietari, declară inactual punctul 13 din „constituţia de la Izlaz" şi arată că numai Adunarea Obşteasca va putea hotărî ceva în această privinţă, firește, atunci cînd va< fi convocată. Bălcescu văzu în asta semnul că guvernul nu uita spaima prin care trecuse. I se dete Proclamaţia, pe care o citi cu dezgust, copleşit încă de vedeniile morţii din odăile de jos.

„în numele poporului Român «Dreptate-Frăţie»

Domnilor proprietari !

Fiindcă mulţi din dumneavoastră au tălmăcit sau au înţeles rău Proclamaţiile guvernului, el şi acum vă asigurează că nu se va atinge nimic dintr-ale proprietăţii, pînă nu se va aduna, va chibzui şi va hotărî Obştească Adunare...'

A iscălit toată lumea, afară de Arăpilă, şi e bucuros că a întîrziat şi deci nu mai e obligat să iscălească şi el cu mîna lui, deşi — potrivit regulilor „Frăţiei" — este obligat să fie solidar cu hotărîrile majorităţii.

Acum, parcă n-ar fi fost de ajuns atîta laşitate, se redactă şi o altă proclamaţie, prin care sătenii sînt energic sfătuiţi să nu mai asculte după unii şi după alţii şi să nu mai umble forfota pe la oraş şi prin capitală, ci să se întoarcă pe moşiile boiereşti, ca să-şi îndeplinească vechile obligaţii, căci rămîn bucatele pe cîmp :

„în numele poporului Român «Dreptate-Frăţie»

Guvernul provizoriu către toţi locuitorii ţării de prin sate.

' ...Totodată vi s-a făcut cunoscut că mîntuirea ce vi s-a vestit nu poate fi în paguba nimănui fie oricine va fi, prin urmare... vi s-a

poruncit ca, pentru munca cîmpului din anul acesta, sa vă tmphni(i toate datoriile voastre către proprietari şi arendaşii lor, tot aşa după cum le-aţi împlinit şi pînă acum...

Totdeodată vi se scrie ca să vă liniştiţi pe la satele şi casele voastre şi să vă vedeţi de munca cîmpului, căci trepădarea pe la oraşe, ori încetarea de la munca cîmpului va aduce scumpete şi foamete asupra ţării şi rău vouă şi nouă tuturor..."

Din cea dintîi clipă Bălcescu protestă cu îndîrjire. Prea mult sînt îndemnaţi sătenii să fie şi mai departe robi. Tot ce izbuti fu să se renunţe la unele ordine represive şi textul să rămînă doar la ameninţări vagi. în timp ce se face îndreptarea pe proiectul de Proclamaţie, Eliade nemulţumit se priveşte lung cu mitropolitul şi cu Tell. Liniştea creează un gol stînjenitor în şedinţă, întrerupt de glasul amar al lui Bălcescu ;

— Astfel răsplăteşte Guvernul provizoriu eroismul şi credinţa naţiei care 1-a mîntuit de la pieire, ori măcar de la viaţa de temniţă ? E bine să se ştie şi asta... Vorbise aproape strigînd din cadrul unei ferestre, unde se afla

împreună cu Arăpilă, nu pentru că era o zăpuşeală care apăsa răsuflarea, căci ei nici nu-şi mai dădeau seama de asta, ci pentru că simţeau nevoia să se ferească din silă de ceilalţi.

— Ăştia sînt oamenii, ce vrei ? Sînt bolnavi de împăciuire, murmură Arăpilă, cu braţele încrucişate pe piept.

— Îţi dai seama, Alecule, că în chipul acesta proprietarii obţin, după ce au fost zdrobiţi de popor, ceea ce au vrut să ne impuie cu bestialitate, asasinînd poporul ? îşi luă fruntea în mîinile cu degetele subţiri, ca şi cînd l-ar fi durut capul, apoi mototoli îndîrjit ciucurele aurit al draperiei. Revoluţia s-a pierdut pe drum... Fără punctul 13 nu e revoluţie.

Dar între timp — cu şiretenie şi grabă — se trecuse la votarea altei publicaţii, prin care guvernul nu numai că refuza să aresteze pe Odobescu, dar publica şi o justificare a acţiunii lui, absolvindu-1 în mod curios de orice vină. Numai protestînd furios şi înfruntîndu-1 pe Rosetti — redactorul Proclamaţiei — Bălcescu a putut să intercaleze în text o precizare, care arăta că nu e vorba acolo de argumentele guvernului, ci de acelea proprii ale lui Odobescu. Fraza era următoarea înainte de modificare : „... Şi d. Odobescu, orbit în acel minut de dragostea ţării, porunceşte să vie două roate de soldaţi cu care arestă mădularii guvernului..."

Veniseră de la fereastră amîndoi spre Rosetti, şi, in picioare, Bălcescu a trebuit să bată cu pumnul în masă, să-t ia aproape de piept pe redactor.

— Dar dumneata nu te ruşinezi că în timp ce şapte oameni, care au luptat cinstit şi eroic pentru o cauză pe care noi o proclamăm sfîntă, zac astă-seară între lumînări aprinse, cu mîinile pe piept, plînşi de cei care au pierdut totul, pier- zîndu-i pe ei, că în timp ce alţi zece, şi poate şi mai mulţi, zac sfîrtecaţi pe patul de spital, singura preocupare pe care o aveţi este să scăpaţi pe asasini de pedeapsă, chiar cu preţul batjocoririi celor jertfiţi... ? Cetăţene Rosetti, unde crezi dumneata — şi ca dumneata mai sînt şi alţii, sînteţi dumneavoastră toţi cei care nu vă daţi seama de nimic, nu pricepeţi nimic — vă întreb, unde credeţi că a fost „dragostea ţării" : la cel care înţelegea să asasineze pe cei mai buni fii ai naţiei, numai ca să-şi ajungă ambiţiile lui criminale, să-şi împace setea lui de putere, sau la victimele lui care au dăruit totul fără să ceară nimic ? Şi nu vă cade pana din mînă, dezgustată şi ea, cînd mai îndrăzniţi să scrieţi că „vă jurăm încă o dată să murim pînă la unul pentru voi, precum voi astăzi muriraţi pentru noi" ? Eu nu văz decît o batjocură sfruntată, de vreme ce nu numai că umblaţi să-i cocoloşiţi pe ucigaşi, ci sînteţi la un pas de a le îndreptăţi fapta ! Ştiu ce angajament mi-am luat cîndva, în sînul „Frăţiei". Poci să las să fiu iscălit pe un asemenea act ruşinos, dar ţiu să ştiţi, acum în clipa asta, şi ceea ce gîndesc despre această ispravă a unui guvern

revoluţionar, care s-a înstrăinat de naţie : va veni odată sorocul socotelilor, şi eu nu văz ce veţi răspunde istoriei...

Se făcu iar un gol, care arăta toată încurcătura celor de faţă. Mitropolitul îşi frămînta mîinile în mînecile largi şi făcu semn că-1 supără o lumînare care se înmuiase. Bălcescu se trîn- tise iar în jilţul dintre cele două ferestre. în capul mesei, Eliade privea stînjenit nişte hîrtii răvăşite în faţa lui, stînd strîmb în jilţ, ca să arate că nu ia notă de insultă. Unul lîngă altul, spre colţul mesei, cei doi Goleşti erau foarte încurcaţi. Arăpilă bătea furios din degete în masă. Se frămînta între- bîndu-se dacă e sau nu clipa să declare odată lichidate angajamentele comitetului „Frăţiei", jurămîntul de solidaritate cu majoritatea în hotărîri, pe. care-1 făcuseră cîndva.

— Eu sînt de părere că trebuie să intercalăm un cuvînt sau două, prin care să arătăm că justificarea dragostei de ţară, astfel scrisă, e chiar a colonelului Odobescu, zise în sfîrşit Ştefan Golescu, care luase între timp în mînă textul de pe masă şi—1 cerceta... Uite, crez că fraza ar trebui să sune aşa : „...Şi d. Odobescu, orbit în acel minut de dragostea ţării, după cum zice...", va să zică adăugăm „după cum zice" şi sublinie cu vocea arcuită pasajul propus ...„porunceşte" şi aşa mai departe...

Răsuflară uşuraţi. Rosetti citi apoi mai departe conceptul propus. Era mereu în acelaşi ton de confuzie :

...„D. polcovnic Odobescu şi Solomon, deşi este deosebire mare între greşelile dumnealor, se puseră subt arest şi se vor da în judecată ; tot asemenea şi d. maior Lăcusteanu."

Arătară o mare grijă apoi, la încheiere, ca să se risipească orice teamă a ucigaşilor că ar putea fi condamnaţi la moarte, adică un avertisment dat celor de jos, din faţa palatului, care nu voiau să se împrăştie încă, la această oră tîrzie din noapte, sau a cetelor ce treceau pe Podul Mogoşoaiei şi strigau din cînd în cînd prelungit: „Moarte ucigaşilor!"... „Moarte vîn- zătorilor !"

în finalul Proclamaţiei sale, guvernul vru să excludă din capul locului pedeapsa capitală.

...„Iar cît pentru cei ce au greşit vi se mai spune că s-au dat subt judecată, aducîndu-vă aminte că aţi jurat toţi în Cîmpul Libertăţii, că pedeapsa cu moartea nu mai este, şi că Hristos a zis: «Iartă-le lor, stăpîne, că nu ştiu ce fac»."

Bălcescu, chemat apoi să iscălească, se ridică parcă bolnav de pe scaunul cu spătar înalt. Cu un vădit dezgust, care arăta cît îl costă solidaritatea revoluţionară, îşi mîzgăli semnătura pe minuta şedinţei.

Era unu din noapte şi după un răstimp de tăcere se auziră nişte strigăte mai stăruitoare şi mai înverşunate. Tell păru scos din fire şi exclamă întărîtat:

— Dar ăştia nu au de gînd să mai termine în seara asta ?

— Aceştia sînt, domnule mădular al guvernului, cei care au împiedicat pe Odobescu să vă trimită între sentinele la cazarmă, cei care v-au redat sabia şi locul în guvern, îi spuse Bălcescu şuierat, privindu-l în ochi.

— **27*** **419**Foarte bine, le sînt recunoscător... Dar ar putea să se potolească acum... Avem nevoie de liniște.

Mitropolitul, amintindu-și, cu toată ființa lui, prin cîte trecuse astăzi, cu obrajii supți, grăi cutremurat:

— Eu vă spui un lucru : astă-seară umblă moartea pe ulițele orașului... Un om e hăituit ca o fiară, de parcă n-ar fi făptura lui Dumnezeu. Nu e bine...

Ion Cîmpineanu, care se trăsese într-un colț, abătut, cu părul vîlvoi, pentru întîia dată poate, de ani de zile, el care era de o eleganță de parlamentar englez, ie atrase îngrijorat luarea-aminte :

— Nu trebuie lăsat norodul să miroasă sînge cald. Dacă Solomon e sfîșiat în bucăți în noaptea asta, dacă guvernul nu intervine cu o hotărîre de fier, mîine vor urma și alții. Poporul își va cere în fiece zi porția lui de sînge. Iar mai curînd decît credeți va veni și rîndul dumnevoastră... Nu uiați cele ce s-au întîmplat în revoluția franțuzilor. în noaptea asta pe ulițele orașului care răsună de strigăte de „moarte !" se hotărăște dacă intrăm într-o baie de sînge, ori facem revoluția cuminte pe care am dorit-o... Nu uitați nici o clipă că sîngele cere sînge...

Mitropolitul, foarte tulburat, ca mai toți cei de față, întări și el :

— A spus-o și domnul nostru Isus Hristos ; „Cine trage sabia, de sabie va pieri".

Bălcescu îi ascultase înmărmurit, neștiind ce să mai creadă, apoi îi întrebă simplu, cînd ei nu se așteptau :

— Și cine a tras sabia ? Cine a umplut treptele palatului de sînge cald ? Sînge, care, la ceasul ăsta, încă nici nu a fost spălat din curte cum se cuvine !

Așteptă îndelung, dar nimeni nu răspunse.

Toți parcă aveau cugetele trase în țeapă.

Deodată Eliade, care toată seara mocnise în el însuși, cu ochii în cearcăne, cu obrajii trași, nu se mai putu stăpîni și izbucni ridicînd mîinile deasupra capului:

— Cum vreți să se liniștească poporul cînd înșiși membrii guvernului îl ațîță și îl îndeamnă la o răzbunare sîngeroasă ?...

Toți se priviră nedumeriți și tulburați, neînțelegînd pe cine țintește Eliade. Gheorghe Nițescu, ministrul obștescului control de stat, întrebă timid :

— Care membru al guvernului ? Ce vreți să spuneți ?

Atunci Eliade se întoarse de-a dreptul către Bălcescu ;

— Ați putea spune, stimate coleg, cine v-a autorizat să organizați o capelă funerară chiar în cuprinsul Palatului Administrativ, aici unde au loc lucrările guvernului, în punctul cel mai umblat al capitalei ?

Bălcescu răspunse liniştit, privindu-1 de jos în sus :

— Aici au căzut, pentru cucerirea acestui palat, în care ei au încercat să intre ca să ne libereze... Am socotit că nimeni dintre noi nu va avea nimic de zis dacă îi voi ajuta să pătrundă în acest palat... măcar morţi...

Toţi se priviră tăcuţi, înfioraţi. Eliade, înfrînt, scăzu glasul şi spuse înmuiat de tot :

— Poate că ar fi fost mai cuminte ca trupurile acestor eroi să fie lăsate familiilor lor, ca ele să le facă toate cele cuvenite după datinele creştineşti...

— Au fost împlinite toate cele cuvenite, după orînduiala creştinească. Doi preoţi vor ceti pe rînd, începînd de la miezul nopţii, rugăciuni pentru odihna sufletelor lor ; părintele arhimandrit Ioasaf Snagoveanu şi preotul Dumitru Georgescu. Părintele Radu Şapcă, urmînd să sosească mîine în Bucureşti, va fi negreşit şi cuvioşi-sa printre cei ce vor săvîrşi sfînta slujbă.

Eliade nu fu tocmai mulţumit :

— Bine. De altfel slujba lor funerară o vom hotărî noi, aci, căci neîndoios că vom face acestor scumpi martiri funeralii măreţe, cum nu s-au văzut în Bucureşti... Aş fi vrut să te mai întreb încă un lucru : Ştii bine că în saloanele de jos se poate vedea foarte bine din curtea palatului, că se poate vedea la fel de bine de pe Podul Mogoşoaiei, chiar cînd mergi pe jos, nu mai vorbesc de cei care trec în trăsuri... Ei bine, te întreb, stimate coleg, de ce ai lăsat ferestrele mari descoperite, cu luminile aprinse înlăuntru, de se vede catafalcul deopotrivă din curte, ca şi de pe Podul Mogoşoaiei... ? Nu socoţi că vederea celor ucişi[1] va stîrni în fiece clipă mînia poporului şi-1 va aţîţa la o cumplită răzbunare, care ar trece peste capetele noastre, şi că ne putem aştepta din clipă în clipă la o năvală deznădăjduită în cuprinsul palatului ? Asta ai urmărit ?

Bălcescu răspunse sec, parcă mirat că Eliade nu ştia acest lucru :

— Nu se pot închide ferestrele unei camere funebre într-o noapte de vară, cînd sînt şapte trupuri la un loc, care pot începe să se descompună...

— Aşa o fi... Dar dacă ne întrebai şi pe noi, frate, îndulci el apelativul, atunci poate că ai fost de părerea noastră, anume că nu era nevoie de aceste mari perdele negre, că negrul nu este culoarea cea mai potrivită pentru aceşti eroi, ci albul, căci nu în perdelele morţii trebuie să-i învăluim, ci în perdelele gloriei, ca să fie o pildă memorabilă pentru generaţiile care vor veni ! Eu văz altfel înmormîntarea de mîine, decît cum se fac înmormîntările obicinuite... Va trebui să facem mîine o apoteoză a eroismului, toată în alb. Nu va trebui să plîngă nimeni.

Bălcescu îl întrerupse, căci îi era teamă de frazele pronunţate prea sonor ale poetului, deşi propunerea lui i se păru totuşi îndreptăţită şi frumoasă. Vedea însă cu oroare toate aceste compătimiri platonice, acum după ce se dăduseră Proclamaţiile odioase, care nu ascundeau decît golul sufletesc al celor care refuzau să facă dreptate clăcaşilor :

— Veţi face mîine cum veţi voi şi cum veţi hotărî... Eu îi cunosc pe aceşti bărbaţi care s-au jertfit pentru patrie şi pentru libertate. Erau înainte de toate oameni, cu toate durerile şi bucuriile omeneşti. în urma lor nu rămîn fraze frumoase, ci rămîn mamele, soţiile şi copiii lor... Pentru că ştiu ce au lăsat ei în urmă, mie mi se pare şi mai măreaţă fapta lor ! Am vrut ca astă-seară să fie vegheaţi de familiile lor. Mîine veţi hotărî dumneavoastră înşivă ce veţi crede de cuviinţă. Şi dacă vreţi să vă spui drept, sînt şi eu de părere că priveghiul funebru din noaptea asta e bine să se prefacă mîine într-o apoteoză albă ca şi gloria acestor eroi... Aci am încredere în talentul poetului Eliade Rădulescu...

Consiliul hotărî să discute imediat liniile mari ale 'funeraliilor de a doua zi. De altfel, această discuţie nu dură mult. Eliade îşi arătă vederea lui mai în amănunţime.

Hagi Curţi fu de părere că ar fi bine să fie întrebat şi maimurbaşa Orăscu, iar consiliul aprobă şi hotărî ca Eliade să-1 cheme mîine la el pe arhitectul oraşului cu care să discute amănuntele.

înainte de sfîrşitul şedinţei, Tell ceru cuvîntul ca să facă o propunere, dar Bălcescu se întoarse brusc spre Arăpilă şi îi spuse cu amărăciune :

— Eu plec acasă... E destul, e prea mult pentru o singură şedinţă.

Tell îl rugă totuşi să mai rămîie, căci are de făcut unele propuneri de înaintări în armată, ca să împace ofiţerimea şi s-o cîştige iar de partea revoluţiei.

— Nu rămîn, fiindcă această ofiţerime care a jurat să apere constituţia şi-a călcat totuşi jurămîntul. Merită să fie concediată, nu să fie înaintată ! Şi ieşi pe uşă.

Cînd era în prag, Arăpilă îl strigă, rugîndu-1 să-1 aştepte o clipă că vine şi el.

— Pleci şi dumneata, Alecule ? De ce ? Rămîi ! încercă să-1 oprească Nicolae Golescu.

— Nu, mă duc şi eu acasă... Vreau să cuget liniştit... Uite, azi s-a vărsat atîta sînge şi nu pricep de ce... în folosul cui ? De ce e împiedicat poporul să se mîntuie de robie în mod pacinic ? Cîţi inşi au interes să fie altfel ? De ce să arestuiască guvernul, de ce să se stăvilească dreapta mînie a poporului chiar cu ameninţarea unei ucideri în masă ? Şi ce drept au aceştia să verse sînge ca să-şi apere ticăloasele lor interese ? Lăsaţi-mă să mă gîndesc, în odaia mea, singur, poate voi găsi răspuns la toate astea... îi privi cu ochii îndureraţi, pe rînd pe fiecare, şi ieşi în vestibulul cel mare, căutînd să-1 ajungă pe Bălcescu.

Cei care rămaseră în sala fastuoasă, cu masa învelită cu stofă roşie, ridicară nedumeriţi din umeri, răspunzîndu-şi doar prin gesturi unul altuia, ca şi cînd ar fi spus „Dumnezeu să-i mai înţeleagă", apoi citiră decretul pentru înaintarea ofiţerilor.

Pe drum, mult după miezul nopţii, în caleaşca vorniciei, care-i ducea acasă, pe uliţele pustii şi întunecate, dar înmiresmate de mirosul salcîmilor tîrzii, Bălcescu şi Arăpilă erau cu totul abătuţi.

— S-a isprăvit... Nu mai e nimic de făcut... Vreau să plec din ţară...

— De ce, Arăpilă ?

— Crez că voi putea fi mai de folos la Paris... ori în Ardeal... Cu oamenii de aci nu e nimic de făcut...

— Cum poţi să vorbeşti de plecare ?

— Tu crezi, Nicule, că se mai poate face ceva ?

— Trebuie să se poată !

— Nu vezi ? Cînd nu sînt poltroni, sînt trădători... Cînd nu sînt trădători, sînt poltroni...

— Alecule... nu avem altă cale de ales... nu uita ceea ce ţi-am spus de atîtea ori... Trebuie să răspîndim revoluţia, s-o propagam şi s-o înarmăm. Dacă izbutim să facem tabăra de la Rîureni, dacă focul credinţei în revoluţie cuprinde ţara, atunci nimic nu e pierdut. Vom reveni cît de curînd, cu cel dintîi prilej, în sfatul guvernului, stăruind asupra punctului 13. Vom face asta în fiecare şedinţă de aci încolo. Dacă în vară izbutim să facem să se aleagă o Adunare Obştească fără cens, cu votul tuturor bărbaţilor, guvernul acesta de flecari fricoşi va fi înlăturat... Ceea ce este neapărat de trebuinţă este ca tu să-ţi amîni, măcar cu cîteva zile, plecarea la Paris, pînă trecem acele hopuri grele pe care ţi le-am arătat... Şi el i le enu- mără : a) punctul 13 ; b) armata populară ; c) legea electorală... Nu trebuie să'mă laşi singur !...

Cocoşii cîntau a doua oară, cîinii oraşului se stîrniseră din cine ştie ce şi-şi răspundeau de la o mahala la alta. Praful se aşezase de tot şi noaptea era proaspătă şi răcoroasă ca într-un sat de munte. Oraş aşezat în cîmpie, Bucureştii sufereau mult din pricina prafului, căci foarte puţine din uliţele sale erau podite. Biruia numai cu răcoritoarele sale grădini, şi de aceea casele de locuit se făceau depărtişor de uliţe ca să nu le ajungă pulberea, şi de multe ori cu spatele la uliţe.

— Şi eu aş fi vrut totuşi să plec... Mă nelinişteste că nu mai ştiu nimic despre Luxiţa, despre copil... Oftă îndelungaşi pe urmă se apără de gînd ca de o albină.

Cînd ajunseră înspre casa lui Lenş, căci caleaşca trebuia să lase . întîi pe. Alecu Golescu, auziră pe Podul

Mogoşoaiei în sus un zgomot greoi de paşi... Vizitiul opri caleaşca. în spatele lor turlele bisericii luceau poleite subt lună. Se ivi după cotitură, din întuneric, compania de pompieri, în fruntea căreia mergea căpitanul Gorduceanu, urmat de locotenenţii Zăgănescu şi Deivos, călări toţi trei. în urma companiei, tot călare era sublocotenentul Dincă Bălăşoiu, ca să încheie coloana. Toţi ştiau, de la Deivos, de sîngeroasele întîmplări din Bucureşti şi, cu toată opunerea căpitanului, ascultaseră ordinul ministrului Trebilor din Lăuntru şi porniseră de la Săftica în marş grăbit spre palat.

Văzîndu-i pe cei doi secretari ai guvernului că pleacă, aşa haihui, în noaptea asta acasă, în loc să doarmă la palat, Deivos se împotrivi cu hotărîre dorinţei lor de a merge nepăziţi şi îi îndupleca să înnopteze amîndoi la Bălcescu, unde va rămîne cu ei Dincă şi o grupă de opt soldaţi... Sublocotenentul se şi sui în trăsura care o porni la pas, iar cei opt soldaţi, trudiţi de marşul greu, porniră după ea... Acasă Tiţa, care venise mai devreme de la palat, aşternu cu rufărie proaspătă şi cealaltă sofa din odaia lui Bălcescu, făcu alt pat în odaia lui Barbu, pentru Dincă, şi ospătă soldaţii.

înainte de- a se culca, Arăpilă îi mai spuse cum a fost arestat Solomon. Fusese o chestiune înverşunat discutată la începutul şedinţei, înainte de venirea lui Bălcescu. Astfel acesta află că' plecînd de la palat, cu trupa lui şi cele patru tunuri, urmărit cu cărămizi şi lemne de la binaua Teatrului Naţional, Solomon se închisese în cazarma infanteriei şi ameninţa că face praf oraşul dacă se atinge cineva de el.

— Şi tu crezi, Arăpilă, că se poate face praf Bucureştii cu nişte nenorocite de tunuri şi cu patru sute de oameni, care după ce trag un foc cu puştile lor, nu le rămîne decît să le transforme în spăngi şi ciomege ?

— Crez că ai dreptate. Dar guvernul s-a speriat. A trimis pe mitropolit să-l implore să nu mai facă şi altă vărsare de sînge. A răspuns din dosul porţii că se potoleşte şi predă tunurile numai dacă i se făgăduieşte un paşaport, iscălit de Bălcescu, şi o trăsură ca să poată trece graniţa.

— Iscălit de mine ? Cum asta ?

— Da, iscălit de tine... Pretindea că numai pe tine te ascultă astăzi poporul... Că altfel va fi sfîşiat pe pod...

— Ei, şi ?

— I-au promis tot ce a cerut, dar cînd a ieşit din cazarmă l-au arestat.

— S-au folosit de numele meu ca să-1 atragă într-o cursă ? întrebă Bălcescu îngrozit. în loc să-1 fi arestat atunci cînd era timpul ? în loc să-1 fi silit să se predea, pur şi simplu ?

Fu atît de supărat, că nu dormi toată noaptea şi nu uită niciodată asta...

Apoteoza cefor în zdrenţe

E adevărat că de cum se auziseră împuşcăturile de la palat şi aflaseră din zvonuri înfierbîntate că au fost peste o sută de morţi şi de grav răniţi din rîndurile poporului, şi că de asemeni în rîndurile ostaşilor, în afară de numeroşi soldaţi răniţi, se găsesc şi zeci de morţi, dintre care doi ofiţeri împuşcaţi cu pistoalele, cei mai mulţi dintre marii boieri rămaşi în Bucureşti îşi spuseră că-i aşteaptă o noapte grea. începuseră să se caute unii pe alţii, mai ales cei care erau rude, şi să se adune în casele cu ziduri mai groase, unele ca de cetate, înconjurate de curţi mari de acareturi, în care se aflau zeci de slujitori. Puseră străji la toate colţurile. Puţină lume a dormit în noaptea aceea bîntuită de duhul morţii. Neliniştea lor e mare şi azi, a doua zi, şi temîndu-se că înmormîntarea va putea prilejui acte de răzbunare, ei rămaseră mai departe închişi în astfel de case şi curţi păzite cu spaimă.

O singură boieroaică, logofeteasa Calliopi Ghica, sora lui Băl-Ceaurescu, femeie în puterea vîrstei, de o energie dîrză, agresivă în vorbă şi în faptă — o porecliseră chiar ai ei „lo- govipera" — ţinuse să vadă cu orice preţ înmormîntarea care se pregătea celor ucişi de soldaţi şi îşi alesese casa lui „nenea mare", cum îi spuneau ei vornicului Mihalache Ghica, fratele cel mai mare al lui Alexandru Ghica, adică palatul în care locuiseră cîţiva domnitori, între care şi Grigore Ghica, o clădire aflată între casa Slătineanu şi sala Bossel (care urma să fie inaugurată în toamnă) cu alte cuvinte, cam peste drum de casa şi grădina lui Iancu Oteteleşeanu.

Era o femeie care, acum la cincizeci de ani, ar fi putut prea bine să treacă drept bărbat, aşa înaltă, uscăţivă, destul de osoasă, cu bărbia uşor întoarsă spre nasul drept, puternic, cum se arăta. Şi totuşi avea în înfăţişarea ei ceva care-i da un aer de feminitate. Părul îi fusese în tinereţe negru ca pana corbului, mătăsos, mare şi des, îmbîcsit de des, cum îl avea şi fratele ei Băl-Ceaurescu, împlîntat puternic, aşa încît îi acoperea tîmplele şi îi micşora fruntea. Cu vîrstă încărunţise, fruntea i se mai golise ceva, dar părul îi rămăsese tot atît de des. în loc să-1 poarte cărunt, ca o lînă sură, sau în loc să şi-1 cănească; şireata Calliopi şi-1 albise de tot şi acum nu numai că părea mult mai mătăsos, de parcă se amestecau în el fire uşoare de argint, dar o şi întinerea oarecum, ceea ce nu izbutesc niciodată femeile care-şi cănesc părul. îi mai sporea feminitatea şi şiretenia de a vorbi celor d.in lumea ei, cu ochii pe jumătate închişi ca de mioapă, ducînd cu oarecare graţie la ochi lornionul, care însă nu avea decît sticle fără dioptrii. Numai ca să mai ţie subt privirea ei, ca pe nişte obiecte, pe c^i cu care vorbea. Pe de altă parte, finefea şi subtilitatea ei de netăgăduit îi dădeau, cînd vrea, un adevărat farmec, ceva din frumuseţea unor şerpi veninoşi, cu care domina în aşa-zisa aristocraţie valahă. Era foarte temută nu numai de toţi cei din protipendadă, bărbaţi şi femei, dar chiar de lumea diplomatică, adică aceea a consulilor marilor puteri. Astfel duş-

mănia ei cu doamna de Kotzebue era cunoscută de toţi şi alimentată cu tot felul de cancanuri. Era ahtiată după evghenie, suferea foarte mult că din neamul ei nu ieşise nici un domnitor şi se mîngîia cu gîndul că măcar îşi luase un bărbat care era nu numai mare logofăt, ci şi fiu şi nepot de domn, cu cincisprezece ani mai în vîrstă ca ea, numai ca să fie anunţată în saloane *„la princesse* Ghica", titlu considerabil sporit mult de cei care erau la curent cu genealogiile şi de faptul că, fiind o Băl-Ceaurescu, era înrudită, fie numai şi după mamă, cu Cantacuzineştii, cu Mavrocordaţii, vară cu Văcăreştii, Bălenii, Bărcăneştii, Goleştii, Floreştii, totodată, cu alte cuvinte, şi cu ce mai dăinuia, prin alianţă numai, din Brîncoveni. Era şi imens de bogată pe deasupra, căci moştenise o mare parte din averea care i s-ar fi cuvenit nepoatei ei, Frusinica. Nu renunţase de altfel la gîndul că Hristache, frate-său, ar mai putea fi domn în Ţara Românească. Îşi putea îngădui, tocmai datorită averii ei uriaşe, să fie „logovipera" temută a saloanelor bucureştene. Trecea drept nemaipomenit de inteligentă, şi vorbele ei, aşa-zise de spirit, de fapt obrăznicii veninoase şi bîrfeli grosolane, făceau în scurtă vreme înconjurul Bucureştilor şi uneori erau cunoscute şi la Constantinopol. La mers şi la îmbrăcăminte căuta s-o imite pe Maria Antoaneta, aşa cum şi-o închipuia din reproducerile pe care le cunoscuse, fără să ţie seama de moda zilei. Purta părul ei frumos, ridicat într-o arhitectură complicată şi susţinută cu tot felul de spelci de argint, piepteni bătuţi cu pietre scumpe şi diademe. Din nefericire pentru ea, maiestatea mersului şi a îmbrăcămintei era aproape caricaturizată, pentru că rochia ei, pornind îndeobşte de la aceea a Măriei Antoaneta, era încărcată prin adaos cu tot ceea ce aduseseră modele succesive din prima jumătate a veacului : mîneci bufante, gulere ridicate de dantelă scumpă, combinate cu decolteuri din vremea imperiului, mascate de barizuri subţiri, patru-cinci rxnduri de volane suprapuse rochiei, zorzoane, eşarfe şi chiar un şal de mătase imens, pe care-1 purta cîteva minute pe umeri şi pe care-1 lăsa să cadă apoi cu un gest distins pe spatele canapelei. Urmărise fazele revoluţiei cu sentimente felurite. La început cu multă încîn- tare, nerăbdătoare să-1 vadă scos din domnie pe Bibescu şi mai ales pe rivala ei personală, Maricica Doamna. Pe urmă, văzînd că se încurcă lucrurile, că după Bibescu se proclamă un guvern provizoriu şi că e vorba să li se ştirbească moşiile, o cuprinsese o adevărată turbare şi spumega de furie în saloanele bucureştene. Găsise porecle pentru toţi fruntaşii revoluţiei, iscodise şi aflase fel de fel de lucruri intime despre ei, umplea totul de bale veninoase.

Acum, în palatul lui „nenea mare", ascunsă după perdelele roşii, trase, ale sacnacsiului, ea aşteptă aproape cinci ceasuri la geam, privind forfoteala nemaipomenită de jos, de pe Pod, trăsuri de tot soiul, preoţi, ostaşi, negustori şi pilcuri de meseriaşi cu prapure îndoliate, care se îndreptau înspre palat încă de la prînz. Erau şi mai mulţi.cei care

veniseră să privească, căci era şi duminică. De acolo de unde se găsea, fiindcă Podul Mogoşoaiei făcea o uşoară încolăcitură, ea putea vedea peste piaţa viitorului Teatru Naţional, ale cărui temelii erau puse, pînă înspre biserica Kretzulescu, deci aproape pînă la palat. Cele mai multe case erau împodobite cu flori, steaguri tricolore îndoliate, în afară de palatul în care era ea, şi către şase ceasuri, cînd se mai răcori puţin, căci era o zi cu seninul uscat şi dogoritoare, Podul Mogoşoaiei era întesat de mii şi mii de oameni, iar răspîntiile care duceau la dreapta şi la stînga lăsau să se vadă că şi ulitele laterale erau la fel de întesate. Nu toată lumea aflase că doliul celor morţi va fi alb, iar nu negru, şi astfel multe case aveau ferestrele îmbrăcate în negru, de asemeni multă lume era îmbrăcată în negru, încît doliul fu mai curînd amestec de alb şi negru.

Calliopi tresări puţin speriată, căci auzi, cu tot covorul gros, paşi hotărîţi în spatele ei, care nu puteau fi în nici un caz paşi ai oamenilor din casă, deoarece aceştia păşeau totdeauna sfios şi uşor ca stafiile. Se întoarse mirată şi, în întunericul din salon, recunoscu pe un nepot al ei, îmbrăcat europeneşte, vornicul Nicolae Băleanu, descendent din marea familie a Bălenilor, care dăduse ţării în trei sute cincizeci de ani o seamă de conducători de oşti şi de mari dregători. Înalt, slab, cu nasul coroiat ca un plisc de vultur, cu nările la fel vădite, cu doi barbeţi mătăsoşi, el trecea drept unul dintre cei mai frumoşi bărbaţi din Bucureşti. Era unul dintre cei mai înverşunaţi duşmani ai revoluţiei, şi cu toate că în viaţa de toate zilele era mai potolit decît Gligore, frate-său, devenise, din ură îndrăzneţ pînă la inconştienţă. Calliopi îl iubea foarte mult, deşi două lucruri i se păreau de neîngăduit la el. Mai întîi, boier din familia Bălenilor fiind, se apucase să facă trei fabrici, una de ţesături la Tîrgovişte şi alte două în Bucureşti, şi în afară de asta umbla cu tot felul de afaceri negustoreşti, în al doilea rînd, era un devotat prieten al lui Bibescu şi deci şi al Maricicăi Bibescu, pe care „logovipera" nu o putea suferi. Altfel era foarte măgulită, deşi era o femeie curtată, că o preţuieşte un bărbat atît de iubit de femei ; astfel, vederea acestui strașnic nepot o bucura totdeauna, şi mai ales o bucură acum.

— Am auzit că eşti aici, tanti Calliopi, că vrei să vezi mascarada... Şi am venit să-ţi ţiu de urît... îi sărută familiar mîna, dar nu rămase la geam, ci se duse în salonul întunecat, unde un fecior îi aduse ciubuc şi cafele. După ora şase se auzi un marş militar foarte viu şi oamenii Agiei începură să fluiere, pentru ca dorobanţii călări să deschidă drumul cortegiului.

Veneau mai întîi breslele, fiecare în frunte cu starostele şi cu flamurile ei, în afară de steagurile tricolore. Urma un batalion de infanterie şi un pluton din cavalerie foarte înzorzonat cu ledunci şi ceaprazuri. Veneau apoi în odăjdii arhierei, arhimandriţi şi sute de preoţi şi diaconi, dintre care unii cădelniţau cu tămîie aprinsă, care învăluia în

nori albicioşi cortegiul. Se desprindea dintre ei statura şi chipul de haiduc al preotului Radu Şapcă. După slujbaşii de seamă ai statului veneau ofiţerii care nu intrau în comanda trupei de paradă.

Calliopi Ghica, cu trăsăturile ei aspre, bărbăteşti privea încruntată această desfăşurare care nu se mai văzuse în Bucureşti nici la înmormîntarea foştilor domnitori; era uimită ea care văzuse vreo două alaiuri de acest fel, rămase în amintirea tuturor : înmormîntarea lui Mihai Şuţu în 1821, şi a lui Grigore Ghica în 1834. Fu de aceea scandalizată şi ar fi vrut să bată cu pumnul în geam.

După ce se făcu un gol în cortegiu, şi se făcu linişte, muzica Ştabului ostăşesc cîntă iar un marş vioi ca o apropiere de cîmpul de luptă şi se iviră trei cruci galbene, pe care ea ştia că se scrie cu lac negru numele celor morţi. Urma un capac de sicriu, dar mare cît trei din cele obicinuite, purtat de patru oameni în alb. Dintr-o dată la ocolul Podului se ivi un uriaş car simbolic, tot în alb, tras de opt cai îmbrăcaţi şi ei în alb din creştet pînă la pămînt, de nu li se lăsaseră slobozi decît ochii. în totul o uriaşă arătare în alb. Pe car era aşezată o piramidă trunchiată, albă şi ea, pe care era aşezat un coşciug lat de trei paşi, îmbrăcat în mătase trandafirie în care, atunci cînd trecu prin dreptul ei, logofeteasa putu să vadă că se aflau trei morţiş cu chipurile galbene descoperite, învăluiţi cu lauri. La cele patru colţuri ale carului, oamenii îmbrăcaţi de asemeni în alb, nemişcaţi, întindeau falduri de muselin şi ghirlande de flori de la un colţ la altul. Veneau apoi după zece paşi alte trei cruci, alt capac lat, trandafiriu, şi pe urmă ca o altă vedenie de alb, flori şi fum de tămîie, un al doilea car uriaş îmbrăcat în alb, tras de opt cai acoperiţi cu alb, un car cu totul la fel cu celălalt, în care erau alţi trei dintre cei ucişi. Urma încet singuratică o năsălie îmbrăcată în alb, pe care se afla ultimul coşciug, purtat pe umeri de tabaci.

Veneau încet pe jos rudele celor ucişi şi după ele în şir rar membrii guvernului. Logofeteasa îl chemă pe vornicul Nicolae Băleanu şi-i ceru să i-1 arate pe Bălcescu. Era în al treilea rînd, gînditor, cu faţa palidă, în chenarul bărbii mici, negre ; părea că nu se uită la nimic şi nu vede pe nimeni. în urma guvernului venea comanda din Gvardia Naţională, în frunte cu Scarlat Kretzulescu şi ajutorul său, Costache Aristia, amîndoi într-o uniformă improvizată. După ei se îmbulzeau sumedenie de oameni din popor în rînduri înţesate, şi pe chipurile lor încruntate se citea o mînie fără margini.

Calliopi Ghica înţelese că ar fi fost destul o vorbă, un gest, pentru ca această mulţime să se aprindă ca un butoi de praf de puşcă şi să izbucnească într-o sîngeroasă răzbunare. Se retrase palidă, cu nasul rece şi ascuţit de la geam.

— Ei, te-ai săturat, tanti Calliopi ?,.. Dar ce văz ? îmi pare că nu te-ai săturat, că mai curînd te-ai speriat ?

Calliopi tresări. Era într-adevăr foarte tulburată, căci simţise" acum mai mult decît oricînd ce putere copleşitoare

era norodul despre care ai ei nu vorbeau decît cu dispreţul cu care vorbeau despre vite. Dar, vanitoasă, ţinu să nu se arate mai prejos decît nepotul ei.

— Sîntem noi slabi, Nicolachi, nu sînt ei ţari.

— Aci poate că ai dreptate... Mi-e silă de boierimea noastră.

În Dealu Mitropoliei, învăpăiat şi însîngerat tot de soarele care cobora mărit şi scăpăta de dincolo de Cotroceni spre Străulești, alaiul funebru în alb fu întîmpinat de mitropolit în odăjdii, înconjurat de alţi preoţi, scînteind de aur şi argint în apusul cu raze prelungi culcate. După slujba religioasă, Eliade ţinu o cuvîntare, înaripată în fraze, dar care nu era toată decît o disperată încercare de apărare a vinovaţilor. Suit într-un car, pe piedestalul de bănci îmbrăcate şi ele în alb, pe care erau puse coşciugele, aureolat de lucirile trandafirii ale asfinţitului, cu vocea sonoră şi gestul -larg, Eliade încheie cu următoarele cuvinte :

„Fraţilor români, cîţi vă aflaţi de faţă şi din toată ţara, dacă credinţa în* Evanghelie *este tare în noi, dacă credem că cei drepţi şi martirii iartă pe ucigătorii lor; dacă Dumnezeul nostru a iertat pe cruce pe cei ce-l baţjocoreau şi-i dau moartea ; fraţilor, în aceste minute de durere cînd ne despărţim de fraţii aceştia ce muriră pentru noi, cu lacrimi vă rog să facem şi noi ca răposaţii aceştia, să facem cum a făcut Mîntuitorul lumii, Christos, să iertăm pe cei ce au comandat să se facă foc asupra fraţilor lor, să-i iertăm ca nişte adevăraţi creştini, ca să ne ierte şi pe noi Dumnezeu cînd vom fi înaintea lui, ca să arătăm lumii bărbăţia, înţelepciunea românilor şi marea lor generozitate, ca să fim următori libertăţilor ce am proclamat, în care s-a desfiinţat pedeapsa cu moartea!..."

Şi ridicînd uşor braţul încovoiat, aşa ca părinţii bisericii, el închipui un dialog cu poporul :

— ***„Iertaţi, fraţilor, pe arestanţii voştri f***

— ***Iertaţi să fie de moarte, iar nu şi de pedeapsa cuvenită.***

— ***Iertare, fraţilor, evanghelică iertare şi iertare cu totul.***

— ***Nu, nu, la ocnă pentru toată viaţa.***

— ***Ocna e mai rea decît moartea.***

La mînăstire dar, ca să-şi vie la cunoştinţă. Sugerînd o claustraţie monahală, Eliade îşi simţea inima încărcată de groaza celor ce puteau să se întîmple. Treizeci de mii de oameni erau ca un cer încărcat de toate puterile trăsnetului şi el simţea că în fiece clipă se pot dezlănţui haotic fulgerele nimicitoare. Spaima întregului guvern era atît de mare, încît tot restul oştirii, al Gvardiei Naţionale, toţi dorobanţii erau ţinuţi subt arme, ca în aşteptarea unui atac iminent. Odobescu era păzit cu grijă la palat, Lăcusteanu era străjuit în casa lui Costache Kretzulescu, unde se refugiase. Aristia, îmbrăcîndu-1 pe Solomon civil, izbutise să-1 ducă la mînăstirea Cernica, unde era de asemeni păzit. Chiar batalionul venit la înmormîntare era în acelaşi timp şi slaba garanţie a unei linişti cîştigate greu. De altfel Eliade îngheţă cînd văzu că după el se suie pe piedestal un bărbat înalt şi sprîncenat cu mustaţă neagră, ca o lipitoare pe buză, tîrgoveţ după înfăţişare, care socoti că e nevoie să i se răspundă şi altfel oratorului decît îşi răspunsese el însuşi. Se vedea că îl nemulţumise cu totul felul în care Eliade înţelegea să împace ceea ce era greu de împăcat.

— Apăi, domnilor, dă sînteţi guyern, zic, că dă să vor lăsa liberi, iar încep a urzi cele ce au făcut, iar să mai varsă sînge, şi dă vom pierde cauza, sîntem răspunzători faţă dă copiii noştri...

Cerul întunecat se dezlănţui în mii de tunete, dar nu şi cu trăsnete. Poporul îşi detună cu vuiet mînia, dar scînteia, care ar fi fost începutul urgiei sîngeroase, lipsi.

Cei mai mulţi membri ai guvernului, cu răsuflarea tăiată, trăiră cîteva clipe în prelungirea aşteptării lor încordate, dar se socotiră fericiţi cînd primejdia trecu şi cerul se înseninâ iar.

Departe spre Cotroceni, roata uriaşă a soarelui roşu cădea

încet în gol şi treptat se mai reflecta, doar ca o privire înapoi,

în norii trandafirii, care-i străjuiau, înalţi la trei sulițe, căderea

pe celălalt tărîm.

CARTEA A ŞAPTEA

Ostaşi de **tot** soiul

L*» uni către seară, Axente Sever zorea în cancelaria şcolii să dea gata nişte tabele şi note care i se cereau de la Eforia Şcoalelor, ca astfel, să poată pleca mai repede, căci de cu seară trimisese vorbă „pompierilor" să se afle negreşit la ceasurile cinci la locul ştiut. Vrea să se sfătuiască împreună cu ei ce să facă, pentru ca să nu se mai întîmple nenorociri asemeni celei de la sfîrşitul săptămînii. Era furios pe Tell, din nepreve- derea căruia, zicea el, se întîmplase totul. Faţă-n faţă, Scarlat Turnavitu pregătise şi el acelaşi fel de note pentru Eforie. Mai priceput în asemenea tabele şi formulări, sfîrşise mai repede şi atum îşi aştepta, alături la masa

acoperită de hîrţoage, cum le spuneau ei, prietenul, care, înalt şi osos, era şi încăpăţînat pe deasupra. Cînd gîndea ceva, stăruia în loc, pînă se potrivea totul cum trebuie.

435

— Apoi. că, frate, spune-mi şi mie, rogu-te, ce fel de şef al oştirii este acela care se lasă arestuit de ofiţeri ? No, că spune-mi te rog... Mai pomenita-i asemenea lipsă de inteligenţă ? Păi dacă el era, cum musai să fie un şef al oştirii, cu ochii în patru, n-ar fi fost de trebuinţă să-i elibereze poporul şi n-ar fi pierit fraţii noştri tăbăci... Musai să facem orînduiala cuvenită şi aci, că aşa nu mai merge. Noi nu putem scoate oamenii toată ziua pe uliţă.

*Scarlat Turnavitu era şi el de aceeaşi părere şi la fel se gîndi că ar fi bine să stea la sfat cu cei trei ofiţeri de pompieri, cu care ei făceau un grup al lor în sînul „Frăţiei". Mutaţi anume la pompieri de către cei care-i persecutau, ca să le închidă calea spre gradele mai înalte, aceşti „pompieri" erau poate cei mai destoinici ofiţeri de rangul lor din oştire.

— Facem noi paza Guvernului vremelnicesc, dacă altfel nu se poate.

— Atunci fii bun, mă rog dumitale, Turnavitule, du-te înainte, că şi eu voi veni neîntîrziat, dar mai am o ţîră cu păcătoasele astea de hîrţoage... Uite că acum apune soarele. Am întîrziat al naibii.

La locul ştiut, la circiuma dintre viile de la Vitan, veniseră mai devreme Deivos şi Dincă Bălăşoiu, care aşteptau cu o cană albă cu vin dinainte, în magherniţa de scînduri din faţă, care slujea drept prăvălie. Era un fel de dugheană dărăpănată, cu două ferestre, o fostă cramă, căreia i se adăugase în faţă o şandrama şi se prefăcuse astfel într-o circiumă săracă de mahala, unde se bea cu ţoiul, ori cu cana. La faţă, mai atîrnau în geamul prăfuit, covrigi galbeni sau uscaţi, vreo două hălci de pastramă încreţite de sare, cinci-şase cîrnaţi turtiţi şi tari ca ghiudemul şi nişte brînză chircită, pătată de muşte, uitată acolo de cine ştie cîfid. De obicei, începînd de prin mai, prietenii aceştia stăteau! a masă în grădina din spatele cocioabei, subt un păr.rotat, la o masă de umbrar, pe lîngă cuibarele găinilor, ascunşi de nişte tufe de corn şi gherghini ca de o perdea, dar azi plouase cu găleata şi încă mai picura din frunzişuri şi astfel rămăseseră în magherniţa din faţă, în timp ce în odaia de dincolo, că erau două de toate, cu tindă şi prispă lipită cu pămînt, o nepoată a cîrciumăresei pregătea pe unul dintre paturi obicinuita masă scundă cu trei picioare, în timp ce afara subt un şopron, unde era plita de vară, cîrciumăreasa, ştiind pe cine are astă-seară, tăiase cîţiva pui, pe care îi dichisea pentru frigare. Asemenea muşterii erau rari la o astfel de circiumă şi veneau numai pentru că erau prieteni cu Zăgănescu. Ai ofiţerului veneau, cum s-ar zice, cumetrii cu alde Ciupitu cîrciumarul, căci bătrînul Zăgănescu îl cununase şi îi botezase copiii. Pentru ei cîrciumăreasa gătea anume, aprindea grătarul pentru pastramă şi cîrnaţi, căuta tot lucruri proaspete, brînză de mai, un vin păstrat în crama strimtă, unde nu
încăpeau mai mult de două-trei butoaie, căci mai mult nici nu aveau de păstrat, fiindcă se vindea ca tulburel.

Aproape o jumătate de ceas îşi bătu joc Deivos de pom- pierie, pentru că fuseseră „duşi" de acel căpitan care nu mai dăduse de vreun an pe la companie şi habar n-avea de militărie.

— Bine, mă Dincă, ce fel de brabete eşti tu, mă, de te-ai lăsat prostit de zaharisitul ăla de Gorduceanu ca să scoateţi compania din oraş taman cînd ei pregăteau răsturnarea revoluţiei ? Muică, muică, mă Dincă, faci Mehedinţul de rîs, mă ! Ce să mai zic şi de Zăgănescu ?

Dincă recunoaşte amărît că s-au lăsat duşi. Dacă ar fi ştiut ce se întîmpla, îl pierdeau pe căpitan pe drum şi veneau întins înapoi de la barieră. Aşa cel puţin gîndea acum.

Cînd intră Scarlat Turnavitu în maghernița luminată de un opaiţ care pîlpîia, cei doi goliseră vreo trei-patru căni şi vorbeau acum despre femei. Deivos era totdeauna furios pe toate. Dincă era totdeauna zîmbitor şi călduţ cînd vorbea de oricare dintre ele.

— Păi tu, mă Dincă, ce să spui despre ele ?... Că vin după tine ca viespile după pîinea unsă cu miere. Cît eşti de nerod şi nesimţitor, nici nu le simţi, mă, ţepile. Uitaţi-vă la el, aşa candriu cum e are un noroc orb la muieri... E drept, ce mai încolo şi încolo, că Deivos era păgubos la femei, şi pace.

Asta cam aşa-i, ce să zic ? întări sublocotenentul. înalt, bălan şi isteţ, Dincă era în faţa femeilor molatic, fără personalitate şi nepăsător... Nu poci să spui că nu se ţin toată ziua după mine...Cine, auzindu-1, ar fi zis că e un îngîmfat şi că se laudă ar fi greşit... Aşa era, cum zicea. Se ţineau femeile de el, şi erau atît de multe, că orice ar fi spus, era subt adevăr, deci nu putea fi învinuit că se laudă. Şi îngîmfat era şi mai puţin. Mai curînd se putea spune că rămînea fără luare-aminte în faţa numeroaselor dovezi de plăcere, pe care i le dădeau femeile, atunci cînd se aflau în faţa lui. I se părea atît de firesc să le vadă ca nişte mieluşele în jurul lui, încît nu găsea de loc de ce ar putea fi mîndru. Tocmai această condescendenţă molatică şi dulce făcea posibil acest soi de prietenie senzuală. Omul găsea totdeauna pusă masa oriunde se ducea, de aceea nu prea avea poftă de mîncare niciodată şi mulţumea totdeauna surîzător gazdei, mulţumindu-se să guste de ici de colo. Pentru că avea ochi verzi catifelaţi şi dinţi de potcovioară albă, asemeni femeilor, pentru că avea obrajii mari, dascălii ăştia îşi cam băteau joc de el. într-o zi, înainte de un chef, cum îi spuneau ei, contemplîndu-1 cum era cu falnicul lui coif de pompier fălos, căci venise de la şmotru de-a dreptul la masă, Ştefan Turnavitu, dascăl şi el, rostise cu un fel de admiraţie :

— Uitaţi-vă la el, e Pallas-Athena, ieşită cu coif cu tot din capul lui Zevs.

Toţi rîseră, găsind gluma potrivită, numai Dincă întorcea candid frumosul lui cap în toate părţile, căci nu prea pricepuse ironia şi mai ales nu pricepea de ce e asemuit el cu o femeie, cine o fi ea.

— Ce-i aia Pallas şi cum naiba ai mai spus ?...

Dascălii şi Deivos rîdeau cu hohote. Axente Sever se gîndi
să împace lucrurile :

— Apoi, frate Dincă, n-aî de ce să te superi... Dacă muierea asta era chipoasă, aşa ca dumneata, era însă şi zeiţa înţelepciunii. Strămoşii noştri, romanii, îi ziceau Minerva... Aşa că vezi, că fiind vorba despre înţelepciune, mai curînd ar avea dreptul să se supere ea...

Şi din nou fură hohote de rîs. Axente Sever nu voia să spună însă că Dincă e cumva prost, cînd îl ştiau toţi ca pe un oltean isteţ, „dat dracului", cum se zicea, ci doar voia să spună că e un om nechibzuit, care făcea cîte una boacănă, şi poate că nu-i prea plăcuse nici la şcoală, pe vremuri, cartea. Dar şi aci făptura lui Dincă era înşelătoare. Tot ceea ce făcea neaşteptat pentru ceilalţi era, dimpotrivă, un lucru pregătit de el şi plănuit pentru orice întîmplare. Aşa fusese cu scăparea din capcana lui Costache Chiorul şi aşa fusese cu multe altele. Era foarte prevăzător şi foarte socotit.

De dincolo veni şi-i pofti la masă nepoata cîrciumarului, o fată cu faţa albă, molatică, nici frumoasă, nici urîtă, cu trup plin şi sănătos, cu ochii negri, dulci şi cam prea apropiaţi. Măsuţa, aşternută cu un şergar alb, era trasă mai la marginea patului. Deocamdată nu le pusese dinainte decît mămăliguţa şi un talger cu pastramă, care încă mai sfîrîia în mustul ei sărat, tăiată felioare, şi cănile albe cu vin. Deivos se lungi aşa cum îi plăcea lui pe pat. Scarlat Turnavitu se aşeză şi el de cealaltă parte, dar fără să se lungească ; Dincă luă un scaun ţărănesc, care se găsea lîngă fereastră.

Cînd ciocniră, ciocniră şi cu fata, dar băgară de seamă ca ea n-are unde să şadă. Deivos o pofti să stea pe pat, el, lungit într-o rînă, grăbindu-se să-i facă loc cuviincios, dîndu-se într-o parte. Fata îi mulţumi rîzînd şi în modul cel mai firesc se aşează pe genunchii lui Dincă, care parcă nici nu băgă de seamă asta, şi-1 întrebă pe Scarlat Turnavitu cînd socoate că va veni Axente. Deivos se înnegri însă şi mai rău de ciudă, văzîndu-1 pe Dincă ţinînd atît de aiurea pe genunchi, de parcă ar fi ţinut o doniţă, trupul acela lînăr pe care el l-ar fi simţit înfiorat de căldura lui aromitoare. Se încărcă iar de ură împotriva femeilor.

— Uitaţi-vă la neroada asta... în loc să stea pe pat ca lumea, stă strîmbă pe genunchii nătătrăului ăsta de Dincă.

— Aşa i-o fi plăcînd fetei, domnule locotenent, spuse cu sfială, ca totdeauna cînd era vorba despre femei, Turnavitu.

— Cînd îţi spui că e neroadă, ca toate femeile, e neroadă, şi gata. Hai să bem, asta nu e o donă, e o doniţă, cum ţi-am spus eu…

Dădu cănița pe gît şi strigă furios, căci întîmplarea asta îl întărîtase şi îl făcuse sentimental:

—• Să vie Chiose... Aduceţi-1 pe Chiose aci, numaidecît! Dacă nu-i acasă, îl omor !...

— E aci, domnule ofiţer, unde dracu să fie ?.. Că dîn ce vreţi să trăiască... Aci mai pui dîn cînd în cînd şi pentru el cîte cfeva... Că afară dă dumneavoastră şi dă nebunu dă Licsandru, tabacu ăla, cine-1 mai ascultă ?... Nici nu-1 mai primesc unele cîrciumi, că nu ştie cîntece d-acum. Uite, mă 'duc io să-1 chem, spuse fata.

Peste cîtva timp sosi şi Zăgănescu împreună cu un bărbat slab, aproape uscat şi prea lung, Ştefan Turnavitu, fratele mai mic al lui Scarlat. Era şi el chemat. Se împinse lîngă pat o ladă pe care se aşezară şi ei. Ştefan adusese cu el şi *Monitorul român,* la care era acum un fel de redactor-şef, cu noile proclamaţii ale Guvernului provizoriu. Scarlat Turnavitu i-1 luă din mînă şi le citi cu voce tare. Toţi fură mînioşi. La urmă, profesorul descoperi ceva care i se păru ciudat:

— Ia uitaţi, sînt aci şi nişte înaintări în armată, numai ofiţeri... De ce dracu să-i mai înainteze ? Ce ispravă au făcut ?

Deivos întinse în grabă mîna şi începu să citească el. Era de vreo paisprezece ani în armată şi nu era decît locotenent. Fusese mai întîi cîţiva ani la pompieri şi pe urmă, înlocuit acolo cu Zăgănescu, devenise un fel de ofiţer cu armamentul al De- jurstfei... I se dăduse în primire, acolo lîngă Curtea Arsă, un fel de magazie în care erau vreo patru sute de puşti stricate, trimise la reparat. Le dregeau vreo zece lăcătuşi într-o fierărie abia mai mare decît o potcovărie.

Cînd sfîrşi de citit lista se încruntă şi mîna îi căzu moale pe perna cu faţă de pînză cu arnici roşu de la perete. Nu mai scoase o vorbă. Dincă luă *Monitorul* de pe patul aşternut cu macat de cit şi se făcu şi el la faţă ca hîrtia. Ştefan Turnavitu, deşi venise pe drum cu Zăgănescu, nu-i spusese că are *Monitorul* în buzunar, căci nu ştiuse că-1 interesează şi pe el asemenea înaintări. Zăgănescu ceru să citească el singur încă o dată lista şi nu mai spuse o vorbă.

Urmă un răstimp de tăcere apăsătoare, întreruptă în cele din urmă de Dincă :

— Aşadar, ne ia înainte alt rînd de ofiţeri mai tineri ca noi.

— Ce vrei ? mormăi Zăgănescu, fără ca măcar să încrunte sprîncenele lui negre şi pline ca nişte lipitori... Sîntem pompieri, noi nu sîntem ostaşi.

— Păi tocmai de aceea Ae-au mutat la pompieri, ca să, ne scoată clin oştire, clătină din cap cu amărăciune Deivos... Ofiţer la pompieri înseamnă ofiţer la pensie.

— Şi ce băieţi buni avem aci la pompieri !... Mă gîndesc la bietul Dănescu. A rămas şi el sublocotenent. Şi mai sînt vreo doi, spuse Zăgănescu, plimbîndu-se prin casă.

Deivos se strîmbă şi luă cana furios de pe masă.

— Hai să bem... Popii m-au înşelat, muierile m-au înşelat, oştirea m-a înşelat... O să le plătesc într-o zi la toţi, să fie de pomină... N-o să rămîn dator o leţcaie măcar. Nici popilor, nici muierilor, nici oştirii.

Scarlat Turnavitu nu mai scoase o vorbă. Era foarte îndurerat de necazul prietenilor săi. Lumina moale a opaiţului creştea şi scădea pe neaşteptate.

Cînd Axente Sever veni cu Dorcea pe la zece seara, odaia era plină de fum, căci Zăgănescu, altfel foarte elegant, tuns cu
grijă, c'j bărbiţa neagră aproape frizată, fuma dintr-o lulea ţărănească. Cheful era în toi, uitaseră de necazul înaintărilor şi Chiose îi zicea mereu, lung, mormăit, lăsînd apoi hangu! cimpoiului să-i tărăgănească suflarea în ison prelung. Cînd era prea chinuit de amintiri, Deivos îi lua vorbele şi le spunea aprig, aşa ca acum cînd, cu cana în mînă, rezemat de perna de la perete, cînta răspicat, mistuit de furie, jucînd doar cu mîinile :

...„Subt călcîiul cizmei mele Şade dracu şi-o muiere ' Şi mă-ndeamnă a face rele, Şi mă-nvaţă a face rele."

— Mă, să vă spui eu... Şi adăugă cîntecului, care-1 răcorise parcă, o cugetare proprie: Muierea e calul dracului... Asta e. Le cunosc pe toate... Sînt nişte tîrfe...

Scarlat Turnavitu suferea ca un martir de un ceas de cînd se tot vorbea despre femei. Mai ales felul spurcat, judecata veninoasă şi oarbă a lui Deivos, îi făcea rău. îşi ţinea sus, în mîini, chipul nepămîntesc al Tincuţei, ca să n-o atingă nici un strop din băltoaca în care locotenentul zvîrlea toate femeile. Nu scotea o vorbă, fiindcă nu putea îndura nici un soi de apropiere între fata atît de cuminte şi de proaspătă pe care o iubea el şi celelalte femei.

Dincă însă, după ce goli cana pînă în fund, protestă blînd, molatic, aşa cum era firea lui, cînd era vorba despre femei :

— De ce spui că sînt rele ? Mie, sărăcuţele, nu mi-au făcut nici un rău... Numai bine am avut de pe urma lor.

Deivos rînji:

— Da... numai bine... D-aia eşti la pompieri...

— Ei, află că tot nu sînt supărat.

Sublocotenentul Dincă Bălăşoiu fusese mutat la pompieri fiindcă într-o seară de bal soţia colonelului, care îl vedea întîia dată, uimită de frumuseţea lui, dănţuise numai cu el, şi a doua zi, venind acasă cu Zăgănescu, spre uimirea lui, o găsi aştep- tîndu-I pe pat. Vru s-o sfătuiască să plece cuminte, dar nu fu chip s-o convingă. îi luase capul în mîini şi i-1 săruta ca o bezmetică.

— Toată noaptea numai la gura ta m-am gîndit... Aş fi înnebunit dacă n-aş fi izbutit s-o sărut azi... Fie ce-o fi...

Dincă găsise t î e mai siuîiid nebună că a venit şi ca să nu se intîmple vreo nenorocire, plccă numaidecît cu Zăgănescu şi nu se întoarse acasă decît cînd află că zănateca a plecat. Se află în tot Bucureştii fiindcă tot ea povestea întîmplarea la toată lumea, spunînd că bărbatu-său n-are decît s-o lase dacă vrea. N-a lăsat-o, dar a închis-o şase luni la mînăstire. Pe el, deşi se ştia că nu numai că nu era vinovat cu nimic, dar chiar o îndemnase să se ducă acasă, marele spătar îl mutase la pompieri, spunînd că ofiţerii din oştire merg în saloanele protipendadei şi că sublocotenentul ăsta nu trebuie să ispitească cumva pe marile boieroaice.

Dincă nu se supără pe ea, deşi dorea nespus şi muncise mult ca să înainteze în cariera lui de ostaş. Spusese plin de filozofie : „Nici ea nu mi-a vrut decît binele, sărăcuţa". Nu se supăra niciodată pe femei, dar nici nu se bucura cine ştie cît văzîn- du-se atît de iubit. Era un om cumsecade, şi pace.

Deivos oftă prelungit şi scăzut, apoi strigă la Chiose să-i cînte „cîntecul lui", cîntecul pentru care-l îndopa cu fripturi şi turna mereu în căniţă vin rubiniu. Era unul dintre acele cîntece de oraş cu care se trudea bietul Chiose să le înveţe şi în care amesteca, după obiceiul lui, ale satului cu ale oraşului, şi pînă la urmă le cam nimerea.

Capul bătrînului, cît un pumn şi jumătate de-al lui, cu barba căruntă şi cu obrajii scofîlciţi, rămase cîteva clipe aplecat pe umăr, cu privirea în gol, ca şi cînd ar fi ascultat în el însuşi; apoi Chiose începu cu un dor amar, tocat mărunt, sfîrşind fiece pereche de stihuri cu cîte un „măi" uşor ca o chemare tristă.

„Vîte-o 2ău, uîte-o zău, Parcă n-am iubit-o ieu... măi...
Trece-acum pă lîngă mîne, Parcă nu mă vede bîne... măi...
Că-i luai fustă dă tafta, Şi papuci dă catifea... măi...
Uîte casa, uîte poarta
Unde mă aduse soarta... măi..."

Aci Deivos îl întrerupse, scuturîndu-şi mîiri păroasa **de** bărbat oacheş, nerăbdător parcă. Chiose punea chiar în

cîn- tecele vesele o tristeţe îndepărtată, o oboseală de viaţă zădărnicită. Acum chiar, dacă gîndul era certăreţ şi jucăuş, zicerea era de o nespusă duioşie. Deivos îi luă viersul din gură, legă- nîndu-1 încă o dată, dar cu un iz amar, ca o deznădejde înecată în vin...

„Vite casa, uite poarta Unde mă aduse soarta... măi...*

Păstra totuşi în acel „măi", cu care se încheia fiecare distih ca o punctuaţie cîntată, o întorsătură înmuiată a glasu- lui, o nesfîrşită părere de rău, stăpînită bărbăteşte.

Treptat însă, cu distihurile următoare, pe care le zicea încă o dată, mai pătimaş, după ce le îngîna, cu o durere de unul singur, cimpoierul, Deivos se frîngea şi el într-un surîs moale, ca o ciudă înduioşată...

„Uite-i nasul, uite-i gura, Vite-i şi căutătura... măi..."

Ofta uşor şi clătina din cap cu o durere strepezită mereu de ciudă, dar tot surîdea cu ochii negri pe jumătate închişi, toropit de arătarea, în sinea lui, a vreunui chip ca un talisman pe care nu-1 putea uita...

...„Cît să ţine dă măreaţă Pentr-un petic dă negreaţă... măi..."

Zîmbea, parcă s-ar fi gîndit la un copil prostănac şi scump ; învăluia trecutul cu o gingăşie amară...

„C-aşa strînsă-mi sta în braţe, Dă n-o mai vedeam la faţă... măi..."

Se răsucea în el, ars de amintire, dar surîsul "moale şi-1 păstra subt mustaţa neagră, tunsă...

„Vite-o zău, uite-o zău, Să uită la mine rău... măi...
Parcă n-am iubit-o ieu, Parcă n-am iubit-o ieu... măi...

*Biruit de cine ştie ce îndepărtate amintiri, şi el, bătrînul Chiose, avea faţa schimonosită şi i se prefirau lacrimi de-a lungul nasului, în barba rară.

Cînd îi văzu ochii umezi, Deivos se înfurie, scrîşnind din dinţi... De-abia se ţinea, şi el, ca să nu-i dea lacrimile şi se strîmba de silă.

— Uite, aşa era de mică, s-o ridici cu o mînă, dar avea pe dracu-n ea. Îi plăceau dulciurile şi mă căuta prin buzunare, cînd veneam, ca un căţel... Eh, hai să vorbim despre altceva, că mi-e scîrbă...

Şi iar bea şi iar cînta, pe cînd ceilalţi tăceau îngînduraţi.

— ...într-o seară viu acasă...

Dar nu povesti mai departe. Iar se strîmbă de silă. Iar fu cît p-aci să-i dea lacrimile.

În satisfacţiile dragostei, totul era uşor şi limpede pentru Dincă şi totul era greu şi chior pentru dragostea aprigă a lui Deivos, niciodată împărtăşită.

În timp ce fata aducea talerele cu friptură pentru noii-ve- niţi, Axente Sever, care nu pricepea nimic, întrebă din ochi pe Scarlat Turnavitu ce s-a întîmplat. Acesta îi spuse la ureche tărăşenia înaintărilor în armată. Axente Sever se gîndi că ei poate greşesc punînd atîta preţ pe această carieră ofiţerească, dar oricum, toţi trei au chemare pentru asta şi pot fi de folos patriei. Nu se poate goli oştirea de ofiţerii buni subt pretextul că nu le e gîndul decît la grade cîştigate. Un guvern trebuie să ştie să folosească spre binele poporului asemenea oameni. Se hotărî să se ducă a doua zi negreşit la Bălcescu, să-i arate ce greşeală s-a făcut.

Marţi de dimineaţă Palatul Administrativ răsuna de strigăte mînioase. Telegescu, în cabinetul lui Ioan Voinescu I, îi cerea socoteală şefului Ştabului oştirii pentru chipul în care se făcuseră înaintările în armată de către guvernul revoluţionar.

— Aţi fost armată de ciocoi şi aţi rămas armată de ciocoi... Aţi lucrat voi între voi cu porţile închise... Şi îndrăzniţi să numiţi asta democraţie.

Colonelul Voinescu, de obicei arogant şi cu maniere de diplomat, în acelaşi timp, speriat de acest mod de a i se vorbi, căci aşa nu i se vorbise niciodată, se folosea acum numai de manierele diplomatice şi se făcea că nu bagă de seama tonul neobicinuit cu care era apostrofat.

— Cetăţene Telegescu... Vă rog să mă ascultaţi liniştit... Trebuie să înţelegeţi că în cariera armelor se cere şi multă ştiinţă, multă carte, se cere disciplină... Nu oricine poate înainta în această carieră... Aici nu se admite întrerupere.

Ca mai toţi specialiştii, colonelul Voinescu voia să faca din meserie o castă, cu un fel de ritual al ei, cu legile ei, proci amînd anumite însuşiri ca esenţiale, cele pe care le au ei îndeosebi.

— Ce ştiinţă ? Ce carte ! Toţi proştii aceia pe care i-aţi înaintat nu ştiu nimic... îi cunosc pe toţi... Vai de săraca ţară, dacă vrea să fie mîntuită de ei...

Tell, auzind aceste vociferări din cabinetul lui, care era alături, intră cu o mutră severă, autoritară, de proaspăt general, făcîndu-se că nu-1 cunoaşte pe Telegescu.

— Ce e aci ? De ce strigi, cetăţene ? Ce doreşti ?

Telegescu nu răspunse nimic. Tell socoti că 1-a intimidat.

în realitate, fostul parucic condamnat la ocnă era cu ochii ţintuiţi pe epoleţii şi galoanele lui nou-nouţe. Deşi Telegescu nu spusese lui Voinescu ce doreşte anume, ci protestase doar în principiu împotriva înaintărilor de care luase cunoştinţă în ajun, colonelul se socoti abil, spunînd liniştit şi perfid :

— Cetăţeanul Telegescu socoate că înaintările pe care le-am făcut nu sînt democratice... E nemulţumit că domnia-sa, ca fost parucic, n-a fost primit din nou în cadrele oştirii şi înaintat!

Faţa negricioasă a lui Telegescu aproape că se învineţi. Sări peste birou să pună mîna în gîtul colonelului.

— Ciocoiule, ţi-am spus eu asta ? îndrăzneşti să spui că ţi-am cerut eu să fiu primit iară în cadrele ofiţerimii ?

— Atunci, întrebă, sincer nedumerit de data asta, Voinescu, atunci ce doreşti, cetăţene ?

Tell, care înţelese eu dezamăgire că nu 1-a intimidat nicidecum pe Telegescu, îşi văzu autoritatea în joc şi îşi aminti dintr-o dată că fusese cîndva coleg de regiment cu mîniosul cetăţean.

— Cetăţene Telegescu, de ce nu spuneţi limpede ce doriţi ? De ce sînteţi nemulţumit ?

în clipa aceea intră în birou, cu autoritatea lui de secretar al guvernului, Alecu Golescu, Arăpilă, întovărăşit de Axente
Sever, mai bine zis intra Alecu Golescu mai mult tîrîndu-1 pe Axente Sever, care venise mai întîi în biroul lui Bălcescu, unde se găsea şi el, să se plîngă de înaintările în armată. Intransigent şi îndrăzneţ în acţiunile mari, dascălul de la Radu-Vodă era cuprins de sfiiciune cînd vorbea de-a dreptul cu personalităţile cu oarecare suprafaţă, meritată ori nu. Şi mai ales avea un respect ardelenesc pentru oamenii mai în vîrstă decît el. Se socotea prea tînăr, deşi împlinise de curînd douăzeci şi şapte de ani, şi mai ales apărea în el feciorul de iobagi fugar de pe Mureş. O dată biruit acest complex fizic,

omul era cutezător şi de neînduplecat. De altfel tot atît de indignat era şi Alecu Golescu.

Tell, văzîndu-i intrînd pe cei doi, socoti că a venit clipa să-şi recîştige autoritatea :

— Frate Telegescu, dacă nu ceri să fii primit din nou în cadrele oştirii, atunci spune-ne de ce eşti nemulţumit ?

— Aţi putea să-mi spuneţi şi mie ce fel de înaintări revoluţionare sînt astea cafe continuă nedreptăţile făcute şi lasă iar pe de lături pe cei doi ostaşi revoluţionari... locotenentul Deivos şi sublocotenentul Dincă Bălăşoiu ? Sau un sublocotenent ca Dănescu ? în schimb aţi înaintat o liotă de ciocoi...

Cei doi, Alecu Golescu şi Axente Sever se priviră întrebători, căci nu pricepeau de unde aflase Telegescu de nedreptatea care se făcuse prietenilor lor. în realitate, acesta aflase despre înaintări din *Monitorul român*.

Tell, auzind că e vorba despre Deivos şi Dincă, păru ca răsuflă uşurat şi întoarse impozanta-i făptură spre cei doi sosiţi, luîndu-i parcă martori ai uşurinţei cu care procedase Telegescu, într-o chestiune care e foarte limpede, dar, e drept, numai pe înţelesul oamenilor pricepuţi.

— Vezi, frate Telegescu, acum eu înţeleg mînia dumitale de revoluţionar, dar trebuie să-ţi spui că priveşti lucrurile cam prea simplu. O armată revoluţionară nu e o armată de gloată, este tot o armată adevărată, pusă însă în slujba ţelurilor revoluţionare !

— Crezi dumneata că această armată de ciocoi va fi vreodată sincer şi cinstit în slujba poporului ?

Alecu Golescu şi Axente Sever se tot priveau miraţi de această potrivire, care făcea ca ei să nimerească tocmai pe această discuţie. Arăpilă îi făcu semn însoţitorului său să aştepte.

Tell, care avusese discuţii cu Voinescu şi ceilalţi ofiţeri pe chestia asta, începu să vorbească liniştit, stăruind pedant în concepţia lui :

— Nu e o armată de ciocoi, frate Telegescule, este o armată de oameni care-şi cunosc meseria. Ofiţerii de azi trebuie să fie oameni de carte, să aibă meşteşugul de a comanda în sînge... Aste calităţi se cer de la un ofiţer.

— îşi cunosc ăştia meseria, cum mă pricep eu la spiţerie. Ceea ce văz, însă, este că dumneavoastră, domnule general, vă prefaceţi că nu ştiţi că dacă Deivos este ţinut de paisprezese ani în acelaşi grad şi Dincă Bălăşoiu a rămas sublocotenent bătrîn şi el este fiindcă au fost oameni curajoşi şi au spus totdeauna cinstit ceea ce gîndesc, şi asta n-a plăcut superiorilor lor... N-a plăcut,domnului colonel Voinescu, care de zece ani face şi desface totul în oştire, şi dumneavoastă îl păstraţi şi acum, ca şi cum poporul român s-

ar pierde fără grozava dumi- sale pricepere... Vă sperie pe toţi cu ifosele sale de specialist, de parcă i-ar fi scris moaşa pe frunte de la naştere „fără mine nu se poate".

Colonelul Voinescu tăcea cu un vag surîs, avînd aerul să spună că pe el nu-1 ating asemenea violenţe naive, dar Tell se mînie de-a binelea, mai ales că-i vorbea un fost ofiţer, care trebuise să părăsească oştirea tocmai din pricina nesupunerii. Vorbi însă jucînd pe aluzii numai pentru cei doi :

— Frate Telegescule, dumneata ar trebui să pricepi odată că oştire fără ascultarea superiorilor, fără supunere, fără disciplină nu se poate... O astfel de oştire este o hoardă, nu este o armată demnă de numele ăsta. Armata cere supunere, cere răbdare. Nu se poate face cu ţîfnă şi cu toane... Singur mi-ai spus că Deivos şi Bălăşoiu aveau obiceiul să discute ordinele primite şi să facă mai mult de capul lor. Cu asemenea oameni armata n\i are ce face.

încheiase dintr-o dată tăios, concludent, definitiv şi apoi se întoarse brusc spre Alecu Golescu, ca să curme discuţia, convins că a spus ultimul cuvînt:

— Doreşti să vorbeşti cu mine, frate Golescule, ori cu domnul colonel ?

Arăpilă se încruntă şi răspunse scurt:

— Cu amîndoi.

— Tell ridică, uşor braţele în semn că este la dispoziţia lui :Atunci fii bun şi spune-mi... nu te supăra că te-am ţinut să asişti la o discuţie fără interes.

— Ai să vezi, dimpotrivă, că are foarte mult interes. Uite, a venit la mine, să-mi arate că am greşit, fratele Axente Sever. Şi mie mi s-a părut că are dreptate.

Tell îl privi mirat, aşteptînd totuşi să continue.

— ! ? In care cestiune ?

— Păi tocmai despre Deivos şi Dincă Bălăşoiu voiam să-ţi vorbim şi noi... Nu ne-am putut închipui că nişte ostaşi devotaţi revoluţiei ar putea fi ţinuţi mai departe în nedreptatea în care i-au ţinut oamenii vechiului regim, trecîndu-le iar alţii înainte.

— Nu e acum clipa să reparăm astfel de nedreptăţi, şi pe urmă trebuie să vedem mai întîi dacă ele sînt cu adevărat nedreptăţi şi dacă ele se pot repara, răspunse proaspătul general Ţîfnos.

— Cum să nu se repare ?

— Păi, deh, e de văzut dacă aceşti doi prieteni ai noştri au cu adevărat însuşiri de ofiţeri superiori, căci dacă îşi reiau rîndul în înaintare, vor fi pe calea care duce la cinuri superioare... Vedeţi, nu putem introduce politica în armată... Şi aici Tell îşi aminti de ameninţările lui Voinescu, de alaltăieri seară.

Arăpilă avu însă un rînjet amar. Ca un ofiţer care s-a culcat sîmbătă maior şi s-a trezit duminică general — cum aflase că spusese veninos Calliopi Ghica duminică pe la prînz, la masă, pe terasa umbrită a palatului de la Tei, şi vorba ei făcuse ca de obicei într-o singură zi ocolul saloanelor — şi înaintase numai datorită revoluţiei, acum să vorbească despre „politică în armată", îl scoase bine din sărite :

— Am să-ţi spui o vorbă, frate. Pe cînd eram la Paris şi învăţam carte, am cunoscut o familie cam aristocratică de felul ei şi tare pretenţioasă în moral. Dar cea mai morală dintre ai ei era o mătuşă, care fusese o poamă în tinereţea ei. Cînd se mira cineva că tocmai ea vorbeşte atît despre moralitate şi este atît de certăreaţă cu celelalte femei din familie, contesa spunea aşa pe şleau : „Ajunge o curvă în familia noastră..." Aşa că eu zic s-o lăsăm mai moale cu frica de politică... mai ales că nici nu e vorba de politica ălora dinaintea noastră. E vorba de oamenii revoluţiei, de oameni de care noi avem nevoie, nu ei de noi..; Uite, asta este şi părerea fratelui Axente.

Axente, încruntat de mînie, mormăi cu un glas de cioban :

— Apoi, ca chiar aşa.

— Puteam să nu facem înaintări, spuse iar Arăpilă, dar dacă le-am făcut, trebuia să le facem cu cuget revoluţionar. De altfel la aceştia doi, eu aş adăuga şi pe căpitanul Teologu, cel care a fost arestat că luptă însufleţit pentru revoluţie... Şi pe el l-aţi lăsat deoparte.

Tell se stăpîni acum şi începu să se explice liniştit :

— Dacă aţi fi rămas alaltăieri la şedinţă, dumneata şi fratele Bălcescu, aşa cum v-am rugat, aţi fi aflat rostul acestor înaintări. Am fost obligaţi să constituim un tribunal marţial. Acest tribunal trebuie făcut după anumite reguli ostăşeşti. Trebuie prezidat de un colonel egal în grad cu Odobescu şi Solomon, asistat de doi maiori şi doi căpitani. L-am făcut deci pe Pleşoianu colonel. Aveţi ceva de zis ? *

Aci interveni Telegescu, care tăcuse tot timpul:

— Dacă n-ar fi vorba decît de Pleşoianu, pe el puteaţi să-1 faceţi şi general, că ştiu ce poate...

— îmi pare bine că eşti şi dumneata o dată de părerea noastră. Mitropolitul şi Eliade, dimpreună cu membrii guvernului, au spus că ar fi nedrept că Pleşoianu să devie superiorul meu şi atunci mi-au propus gradul de general, pe care l-am acceptat cu destulă greutate.

Voinescu I rîse în gînd cu dispreţ, aducîndu-şi aminte de discuţiile avute, şi zîmbi mai ales de truda pe care şi-o dădea Tell ca să i se facă uitată de către ofiţeri înaintarea atît de neobicinuită, că de duminică încoace, chiar cei din oştire vorbeau despre cel ce se culcase maior şi se deşteptase a doua zi întîiul general cunoscut în istoria armatei române, întîiul căruia i s-a spus „domnule general".

Pînă la urmă noul general veni cu o altă soluţie :

— Eu mă gîndesc, frate, că am putea să numim pe aceşti ofiţeri în funcţii administrative ori în cadrul trupelor neregulate, pe care le plănuim. Pe Telegescu am putea să-1 facem şef al Gvardiei Naţionale, iar pe Deivos şi Dincă şefi de batalion.

Arăpilă nu răspunse decît atît:

— Asta e, dacă primesc ei, nu-i aşa ? Şi se îndreptă furios spre uşă, chemîndu-1 cu capul pe Axente Sever.

Cel care ameninţă, plecînd, şi mai rău procedarea ciocoiască a Ştabului, a fost Telegescu :

— Hei, o să facem noi o armată în care Deivos şi Dinei să fie ei generali, şi pe dumneavoastră o să vă facem şef de masă la Departamentul Credinţei, ori al Finanţelor, ca specialişti...

Peste o jumătate de ceas, Arăpilă îi povesti lui Bălcescu, în biroul lui de secretar, cele întîmplate. Dar spre mirarea lui, Bălcescu se supără pe Telegescu, pe care-1 găsi de neiertat:

— Negreşit că s-a făcut o mare greşeală cu Deivos "şi cu Dincă Bălăşoiu, dar nu se vorbeşte astfel cu un general revoluţionar. Aşa vorbesc reacţionarii... Trebuie să respectăm noi cei dintîi legile şi hotărîrile Comitetului revoluţionar al „Frăţiei". Altfel e haos. Am văzut într-o scrisoare a ta că tu nu faci distincţie între democraţie şi demagogie... Află că noi nu trebuie să fim demagogi.

— Aci mi se pare că am greşit şi eu, frate, dar cu legalitatea ta nu-mi cam place. Tu ştii, nu-i aşa, cum s-a prăbuşit acel mare revoluţionar care a fost Robespierre ?

— ! ? Cum ?

— în timp ce jandarmii intraseră în sală, ca să-1 aresteze în numele Convenţiei, el a refuzat să semneze chemarea Comunei împotriva Convenţiei, declarînd că această chemare la insurecţie este nelegală... Şi s-a lăsat mai curînd împuşcat în falcă de jandarmul ordinei legale, cînd odaia era ticsită de partizani ai lui.

Bălcescu uitase asta şi rămăsese mult pe gînduri. Arăpilă înţelese, şi ca să schimbe puţin, ca să-1 ajute, întrebă :

— Crezi că Telegescu nu e sincer revoluţionar ?

— E un sincer revoluţionar, un pătimaş revoluţionar, nu mai încape vorbă.

— Ei, şi socoţi că nu e un om de stînga ?

— Prea de stînga... Nu e bine nici aşa de stînga cu orice preţ. Robespierre a ştiut ce face cînd l-a trimis pe Hebert la ghilotină.

k

A doua zi Tell, plictisit şi iritat, chemă în cabinetul lui pe Voinescu I.

— Colonele, mi-am adus aminte aseară că Zăgănescu nu e decît locţiitor la comanda roatei de pompieri.

— Da, îngînă Voinescu, titular e căpitanul... şi aci spuse încet un nume de fiu de mare boier. Acesta, după o ceartă cu Odobescu fusese mutat, drept pedeapsă, la pompieri, dar nu se înfăţişase niciodată la comanda companiei, care rămase astfel în mîna vechiului ofiţer.

— Numeşte-1 atunci în locul lui pe Zăgănescu. îl mai domolim şi pe Arăpilă ăla...

— Să-1 şi înaintăm, domnule general, că e cam întîrziat în rang ? întrebă Voinescu afectînd o supunere exagerată, ca să măgulească epoletul proaspăt al lui Tell.

— Nu, răspunse acesta scurt. Lasă-1 locotenent. I-ajunge...

A doua zi apăru în *Monitorul român* ordinul pe armată
prin care Zăgănescu era numit comandant al roatei de pompieri.

Drum spre Focşani

La şedinţa de duminică, se anunţase că va fi în trecere acum spre Constantinopol Talaat-Effendi, comisarul turc de seamă, care venea de la Iaşi. Cum cei mai mulţi membri ai guvernului nu mai dorm noaptea de frica invaziei puterilor protectoare şi li se năzare că văd numai fesuri şi căciuli circasiene la tot pasul, Bălcescu fu rugat să-1 întîmpine la Focşani pe Talaat şi să facă împreună cu el drumul cu droaşca spre Bucureşti, expli- cîndu-i, cu „marafeturi" istorice, cum ziceau ei, că revoluţia este un drept istoric al poporului român, la care acesta n-a renunţat prin tratate şi capitulaţii. Să facă tot ce poate ca să cîştige pe turc de partea căuzaşilor. Cu milă şi dezgust privea Bălcescu la aceşti oameni care, ca să-şi facă puţin curaj, făceau glume de mînji. „Marafeturi istorice"... Dar, pînă la urmă primi. Simţea nevoia să facă un drum lung, ca să-şi mai adune gîndurile, să vadă limpede în jurul său. Luă cu el şi pe Toma, care venise anume să-1 vadă în ziua aceea acasă. îi arătase pandurul amărăciunea, durerea ţărănimii, care se văzuse în- şelată încă o dată.

— S-a tras înapoi toată bucuria satelor. Ce vorbă-i aia, că azi să facem claca ca şi pînă acum, dar că mîine să dăsfiin- ţează ? La tîrg, la Găieşti, într-o cîrciumă, stă scris pă un

29*perete : „Azi cu bani, mîine fără bani". Am înţeles... Mîine, vorba aia, la paştele cailor.

Ce i-ar fi putut explica Bălcescu ? A ridicat din umeri. Va căuta dezlegarea pe drum. Se vpr sfătui. Drumurile lungi l-au ajutat totdeauna să se adîncească în el însuşi, să descopere legături noi. Unele cărţi le-a scris cutreierînd ţara în trăsură. Mai ţinu să ia cu el şi pe Marin Serghiescu, pe care vrea să-1 trimită spre Brăila, unde auzise că se găseşte pe o navă austriacă praf de puşcă de vînzare.

E mulţumit de plecarea lui mai ales guvernul, fiindcă acum va putea scoate afară, cum se zicea, „publicaţia către fraţii săteni", în lipsa lui, dar iscălindu-1 şi pe el conform înţelegerii dintre membrii conducători ai „Frăţiei".

în ajun de Drăgaică nopţile sînt scurte, iar dimineţile luminoase de te ameţesc. De pe la trei, cînd abia mijesc zorile, oamenii se grăbesc spre lanuri, porniţi ca la drum lung în care, căci pogoanele lor sînt departe şi merg uneori tot neamul de la bărbaţi la neveste şi copii, cu ulcioare şi bote cu apă, cu bruma de merinde pe care o pot încropi pentru ziua întreagă, în ştergare. Tot aşa, de dimineaţă de tot pleacă la drum şi călătorii chibzuiţi, care nu vor să-i prindă căldurile năucitoare ale nă- miezii în cîmp, fără pic de umbră, năclăiţi de sudoare şi de praf. E mai bine ca, atunci cînd soarele loveşte în creştetul capului, carul sau trăsura să fie trase pentru un ceas, două undeva lîngă vreun puţ cu ciutură şi cu umbră de copac, dacă nu se poate să se afle unul chiar lîngă o margine de pădure, ca să laşi vitele ori caii să mai şi pască.

Droaşca în care călătorea Bălcescu era încăpătoare şi bine aşezată pe arcuri. „Turcul o să fie mulţumit", îi spusese el cam în «bătaie de joc Ţiţei, care nici nu mai dormise pregătindu-i cîte unele de drum şi care îl petrecu pînă la trăsura care aştepta de cum se crăpase de ziuă la poarta casei cu gard de şipci vopsit verde, ici-colo înnădit şi cam şeters de ploi. Pe capră, lîngă surugiu, era Toma, care nu vrea să meargă înlăuntru.

Bălcescu fu din toată inima bucuros cînd îl ştiu cu el, căci îi plăcea să aibă tovarăş de drum un bărbat atît de inimos şi atît de cuviincios. Cînd îl poftise să meargă, omul s-a cam codit, căci nu se încumeta să călătorească alături de un boier, dar pînă a doua zi s-a răzgîndit, socotind că poate totuşi Bălcescu are dreptate. Tot atît de multă plăcere îi făcu şi Marin Serghiescu, pe care trăsura trecuse să-1 ia de acasă. E cel mai vesel tovarăş de drum, măcar pînă la Buzău, căci de acolo se abate spre Dumitru Golescu, administratorul de la Brăila, ca să afle de la el mai de aproape ce e cu acele butoaie de praf de puşcă pe care vrea să le vîndă o corabie austriacă, ancorată la Galaţi. îi mai întovărăşea un parucic, care deocamdată mergea şi el în droaşcă, urmînd ca de la

Focşani să întovărăşească pe oaspete înapoi călare, ca ofiţer de ordonanţă.

La început au întîlnit numai tarlale de porumb, dar dincolo de Otopeni, cît vezi cu ochii, sînt numai lanuri aurii de grîu copt. Oameni întîlnesc deocamdată puţini, căci după obicei au început secera departe de drumul mare. Abia cînd se coboară la pas spre balta Săfticăi văd de pe clinul luncii lume multă secerînd de zor. Cînd droaşca se iveşte subt ploaia de raze, cu un lung nor de praf în urma ei, oamenii o privesc de departe cu mîna streaşină, cercetători, bănuitori. Caii mergeau acum la pas, ocolind pe şleaul şerpuitor după un pîlc de arini. Totuşi sătenii aceştia nu fugiră, ca de obicei; acum au auzit şi ei că s-a petrecut ceva neobicinuit la Bucureşti. Tot aşteaptă veşti noi.

Se vedeau mai toţi, căci puţini aveau opinci şi unii numai de cele de scoarţă, cu picioarele goale, scorojite şi însîngerate de mirişţea proaspătă, dar cei tineri, flăcăii şi fetele, călîţi de soare, cu gurile uscate, cu ochii tulburi de obosealâ, erau totuşi cei mai mulţi voinici şi arătoşi în arderea tinereţii lor. Cei mai vîrstnici în schimb, bărbaţi şi femei, erau istoviţi înainte de vreme de truda fără odihnă şi fără nădejde, de parcă i-ar fi supt ţarina. Bărbaţii erau cu bărbile ţepoase, cu frunţile osoase şi părul rărit, cu mîinile puternice parcă doar prin vinele lor uscate şi întărite ca nişte vine de bou. Femeile erau tot atît de scofîlcite la faţă, dar pe deasupra li se vedeau şi gurile strînse ca nişte pungi.

în sat erau mulţi bolnavi de friguri şi fuseseră lăsaţi la bordeie cu copiii chinuiţi şi ei de muşte. Pe toţi de pe mirişte îi mistuia arşiţa şi aveau mijlocul parcă rupt cu cleştele din pricina încovoierii la seceră. Ei nu erau în veac cu civilizaţia parfumată a boieroaicelor şi cu fracurile şi discursurile franţuzeşti ale boierilor. Erau rămaşi în urmă de la începutul vremii, apăsaţi, zdrobiţi de cei care, deasupra, sus de tot, surîzători şi cu tnofturi simandicoase, îşi trăgeau propria lor sevă din vlaga oamenilor aceştia prinşi de pămînt ca rădăcinile. Conştiinţa realităţii sociale funcţiona ca un sistem de supape inverse, ca la maşinile astea noi cu aburi, dar mari cît toată ţara, care făcea să se uite orice legătură între ce e sus şi ce e dedesubt.

Atunci cînd se deschidea o supapă, aia de sus, se vedea numai o lume căreia i se cuvenea şi i se dădea totul. Lumea aceasta socotea că nu datorează nimănui nimic şi îşi afla tot soiul de merite, tocmai pentru că era sus. Nimeni nu era stîn- jenit, fiindcă supapa cealaltă era închisă de parcă ar fi astupat alt tărîm. Nu se vedeau de loc clăcaşii asupriţi şi storşi de sevă, pentru ca să fie atîta lux sus. Dimpotrivă, cînd se deschidea supapa vederii de jos, se arăta numai o mulţime suferind amarnic ca un tărîm al deznădejdii, fără să se ştie

legătura cu cele de deasupra, nefiind îngăduit să se spună că dacă n-ar fi sus aşa cum e, n-ar fi jos atîta suferinţă.

— Nu e drept să mai fim scoşi la munci pă moşia boierului... Costituţia nu dă voie.

Cel care vorbea, Florea, un sătean amărît, cu umerii încovoiaţi subt cămaşa ferfeniţă, cu fruntea chelă şi mustaţa ca o lipitoare, îşi puse puţin scuipat pe sîngele care i se prelingea din laba piciorului, dintr-o înţepătură în mirişte.

— Dă unde ştii tu ? îl întrebă ridicîndu-se din şale, cu greu, un bărbat cu umerii înguşti şi gîtul lung.

— Iaca, ştiu. Pă lîngă Dunăre costituţia a venit într-un sat. A văzut oameni aduşi cu dorobanţii la muncă. A spus : „Acasă". Da' dorobanţii : „Păi âştia sînt clăcaşi". — „Dă acu încolo nu mai sînt clăcaşi, a spus costituţia.. Toată lumea e slobodă."

Se opri din secerat şi un altul, îmbătrînit, spîn, cu nenumărate creţuri subt ochi, cu gura pungă.

— Le-a dat şi pămînt ?

—■ Dă fiecare cap dă om zece pogoane.

Spînul se scărpină în cap minunîndu-se :

— Auzi, frate ? Atunci s-o chemăm şi la noi în sat.

— Păi, că numai aşa... întărî] Florea. Altfel nu vine... Diseară pleacă cinci oameni dîn Periş, alţi şase dîn Pucheni şi pleacă şi Druţu cu cinci oameni dîn Săftica la Bucureşti, să aducă şi la ei costituţia aia ca să-i mîntuie dă clacă, să le dea pămînt.

— Păi, noi ce facem ?

Spînul îmbătrînit se uită în jurul lui şi spuse bombănind :

— Io zic să mergem şi noi.

Un bătrîn mărunţel şi uscat, cu barba încîlcită, îi ziceau moş Bireacă, îi sfătui să nu se ducă :

— Măi, costituţia să dă cu boierii şi ne lasă tot robi... Dar spînul stăruie biruit de foamea de pămînt...

— Acu, io zic că moş Bireacă nu are dreptate, mă Floreo... Ar trebui să mergem, numai că, mă, dă mers e uşor, că Bucureştii nu sînt cine ştie unde, vorba e unde te duci acolo şi dă unde iei şi tu un boţ dă mămăligă, că am auzit că e nevoie să stai cinci-şase zile, şi pă urmă unde îţi pui capu noaptea ?...

— Ei şi tu, mă Guţule ! Nu vezi că sîntem aproape în toiul verii ? Omul doarme unde găseşte, şi pă lîngă vreun gard la nevoie, iar dă mîncat mai găsim şi noi la un rumân ici, la altul dincolo, cîte un gogoloi dă mămăligă acolo, că ceapă o să luăm d-acasă... Aşa fac oamenii dă pretutindeni, că am auzit că merg în toate părţile la

Bucureşti, să vază ce e cu claca aia. Cică uliţili Bucureştilor îs pline d-ai noştri.

— Hai, nu mai sporovăiţi acolo, că acuşi e prînzul mic, îi îndemnă cu harapnicul unul dintre dorobanţi. O să vă spuneţi pînă la urmă şi dă ce v-au bătut nevestele ! Şi pocneşte gîrbaciul deasupra capului lor, aşa, de fudulie, ca să arate că e meşter şi atinge doar nasul omului cînd vrea.

Bălcescu, Marin Serghiescu şi Toma mergeau pe jos, la cîţiva paşi înaintea trăsurii. Cînd ajunseră în dreptul pilcului de oameni, negri-arămii în bătaia nemiloasă a soarelui, se opriră. Bălcescu, mînios şi îndurerat, întrebă pe dorobanţ :

— Ce-i asta ? Ce cauţi dumneata aici ?

Dorobanţul, răscopt de căldură, cu căciula în cap şi cu mun- dirul de dimie albastră închis la gît, care nu înţelese întrebarea şi voi să se arate zelos, ameninţă mai întîi cu harapnicul, dînd buzna cu calul peste cei care vorbeau.

— Hai, mă, şi apoi se întoarse spre Bălcescu. Ia, li s-a suit la cap costituţia aia... Nu mai vor să secere.

— A cui este moşia asta ?

— Mi se pare că este a unui boier arendaş, Tavliceanu, nu-ş' cum îi zice...

Bălcescu se uită lung la Toma :

— îŞi pe voi cine v-a trimis aicea ?

— Boierul ispravnic.

— Păi, tiu ştiţi că s-a scos claca ?

Un ţăran matur cu sprîncenele groase, negre la rădăcina unui nas scurt, dar puternic, cu fălci tari, care se apropiase cel din urmă de pilcul celor care vorbeau, îl privi lung pe Bălcescu, cu ochii de dulău.

— Cine s-o scoată ?

— Guvernul şi... încurcat, Bălcescu mai scăzu glasul : Dar deocamdată... să vedeţi...

— Gubernul sînt tot boierii. Ai văzut dumneata corb să scoată ochii la alt corb ? Şi cîtu-i lumea n-ai să vezi... Nimănui nu-i pasă dă clăcaşi... că ei nu-s oameni !...

„De sute de ani, îşi zice Bălcescu, poporul asuprit şi stors cu duşmănie de toată vlaga lui în folosul cîtorva simte ce simte omul din faţa mea. Acestor oameni niciodată nu li s-a dat nimic, totdeauna li s-a luat. Statul le-a fost totdeauna duşman."

— Bine, oameni buni, acum e altceva... Acum e revoluţie.

Săteanul, Druţă îl chema, se uită pe subt sprîncenele tari,
negre şi stufoase, bănuitor.

— Am aflat şi noi ce e cu rivoluţia asta. Scoală tu să şez 10... Pînă la urmă să înţeleg boierii între ei, tot pă spinarea noastră. Că vezi dumneata, o mînă spală pă alta şi amîndouă obrazu... Şi scuipă într-o parte cu silă... Obraz boieresc...

Bălcescu strînse mîna sprijinită pe aripa droaştei. Are omul dreptate ? Aşa o să fie oare şi de data asta ?

— Mă Druţă, îi spuse căutînd să-1 domolească moş Bireâcă, cum vorbeşti tu aşa cu boierii, mă ?

Dar omul îndîrjit nu se mai putea opri:

— O să vie într-o zi rivoluţia noastră... Ehei ! Atunci o să arză conacele şi curţile boiereşti, zi şi noapte cu tot ce e în ele, dă o să să vază dă la un sat la altul, aşa ca să să ştie. Atunci o să fie şi rivoluţia adevărată a clăcaşilor. N-o să ră- mîie piatră peste piatră dîn palatele alea dîn Bucureşti... Că sînt toate făcute dîn sudoarea noastră. Atunci o să ne luăm singuri pămîntu... N-o să fie nevoie să ni-1 dea nimeni.

— Marin Serghiescu începu să cînte încet şi cu tîlc : „Rabdă inimă şi taci". Toma se uită lung la Bălcescu, care nu mai spuse nimic, ci, toropit de cele aflate, făcu doar semn surugiului în- găietănat să pornească. Oamenii privesc şi ei îndelung după droaşcă, nedumeriţi.Măi Druţă, ce-o fi vrut boieru ăsta dă la noi ? Druţă scrîşni printre dinţi, încrîncenat:

— Şi, uite, ce droaşca are...

în toate satele pe care le străbătură pînă trecură Ialomiţa spre Buzău, sătenii erau scoşi cu biciul dorobanţilor pe moşiile boiereşti. Bălcescu era abătut. Nu mai putea gîndi, se simţea învins. După cîtva timp însă firea lui de totdeauna birui, iar descurajarea se arăta trecătoare. Vederea ţăranilor obidiţi şi purtaţi pe lanuri, cu aprigă silnicie, în loc să-1 doboare, sfîrşi prin a-1 îndîrji şi a-1 răscoli cu totul. îşi spuse că nu se va abate pentru nimic în lume de la ţelul hotărît.

După o noapte petrecută la Ploieşti, pe unde ocoliseră dinadins, ajunseră la Buzău prăfuiţi, nemîncaţi, cu caii obosiţi, dar administratorul le găsi cu uşurinţă loc de găzduire şi, fiindcă refuzaseră să meargă la ospăţul pregătit din vreme, li se aduse la fiecare în odaia lui cîte ceva de gustat. Bălcescu, deşi obosit, nu putu să doarmă decît vreo trei ore, fiindcă K se spusese de cu seară că, din pricină că Buzăul a crescut mult, în nici un caz nu puteau pleca mai departe. îi scrise lui Arăpilă la Bucureşti o epistolă înverşunată, dîrză şi hotărînd un întreg plan de luptă. A aşternut pe hîrtie în grabă, în febra mîniei, fără luare-aminte la ortografie, fără să-şi amintească o clipă că este neasemuitul traducător al *Cîntării României,* o scrisoare repezită aşa ca o „notă de serviciu", atent numai ca să arate în fugă, dar lămurit, măsurile urgente ce se impun. Puternic gîndită, sare de la o idee la alta, după fierberea lui interioară, tocul rămînînd mereu în urma gîndului. E acelaşi mod de a fi uneori copleşitor, iar alteori încurcat, stînjenit ca atunci cînd vorbeşte unei asistenţe.

„Buzău, 22 iunie, 1848.

Iubite Alecuie,

Sînt în Buzău de astăzi de la cinci ore. Intîrziai puţin din pricină că apa Buzăului e mare şi anevoie de trecut. Voi pleca însă îndată. Îţi scriu ca să-ţi arăt că starea lucrurilor prin sate merge cam moale.Masurile noastre pentru proprietate, lăsînd lucrurile în starea veche, sînt cam vătămătoare, căci ţăranii nu cred făgăduielile şi zic de ce nu li se dă de-acum. Noi am făcut greşeală, căci trebuiam a ne folosi de biruinţă, ca să scoatem deocamdată măcar iobăgia. Noi am biruit, şi rodul biruinţei l-au luat împotrivnicii noştri. Acum ce trebuie să facem f Socotesc că deoparte să se dea afară cît mai degrabă Proclamaţia aceea dintîi ce se dedese în

tipar, şter- gîndu-se lobăgia ca încai să se dea afară împrejurările ce ne-a silit, sau alta mai desluşită în care ţăranii să vază că noi am fost oarecum siliţi a le face acea concesie proprietarilor. Dintr-altă parte, să se revoluţioneze ţăranii, încît chiar dacă Obşteasca Adunare ar fi retrogradă, să se vază silită a nu fi, aducînd pe ţărani în stare a nu mai primi de atunci a mai împlini îndatoririle lor şi reclamîndu-şi drepturile. Altmintrelea revoluţia noastră, care este politică şi soţială, se perde pe jumătate, poate şi toată. Aicea în Buzău am găsit pe Prezidentul magistratului I. Marghiloman, pe poliţaiu C. Drăgulănescu şi pe profesorul Grăjdanul foarte reacţionari, stăvilind administraţia în lucrarea ei şi căutînd să răs- pîndească fel de fel de intrigi între orăşeni, împiedicînd formarea Gvardiei. Am hotărît să se suspendeze vremelniceşte Prezidentul magistratului ce încă din Bucureşti am auzit că e foarte blestemat şi am hotărît a-l remplasa cu Ghiţă Dăscălescu ce se bucură de cea mai bună opinie şi care e recomandat şi de N. Golescu şi are influenţă în judeţ. Asemenea am zis lui Filipescu să suspendeze pe poliţaiu. Cît pentru profesor ce se află în Bucureşti, vei zice lui Eliad a-l remplasa.

Aş dori ca acolo să umblaţi mai cu energie. Căutaţi să vă folosiţi de victoria dobîndită care ne va da mare putere, de vom şti a trage, prin energia şi activitatea noastră, încrederea poporului. Faceţi mai curînd judecata arestuiţilor. Cercetaţi şi ispitiţi, ca să se afle toţi complotiştii şi arestuiţii. Acum avem mijloc de a ne scăpa de toţi reacţionarii. Trebuie ca judecata să fie foarte ecspe- ditivă. O comisie ostăşească ar fi de trebuinţă pentru aceasta, mai cu seamă de veţi simţi că complotiştii tot lucrează, cum auzisem ieri', atunci nu trebuie a ne feri de-a proclama chiar legea marţială pentru dînşii. In împrejurări grele şi extraordinare trebuie măsuri extraordinare. Nu faceţi poezie şi sentimentalism, ci dreptate strașnică. Proclamaţia noastră asupra complotiştilor a făcut rău efect în public, după cum m-am asigurat ieri, căci, în loc de-a spune întîmplările

,face apologia lui Odobescu, amncînd toata vina pe Solomon. Nu era de datoria noastră ca în proclamaţie să facem treaba unui judecător de instrucţie.

Nu întîrziaţi a scoate afară Proclamaţia pentru ţigani.

Scoateţi mai curînd un regulament pentru Gvardia Naţională ţi cea mobilă.

Eu le-am dat pe ambele (texte) cele franceze lui Scarlat Kretzulescu. Însărcinaţi pe frate-meu ca, împreună cu Kretzulescu, să redijeze aceasta. Frate-meu are mult spiritu de organizaţie şi ar trebui ca să-l chemaţi să mă remplaseze, pînă la. întoarcerea-mi în lucrarea de secretar, şi să nu-l lăsaţi fără lucru. Aveţi un drept şi o datorie a o face. **(E vorba despre Barbu, nu despre Costache, adăugăm noi.)**

Nu face trebuinţă ca s-o faceţi formal, şi numai să-l chemaţi să-i daţi de lucru.

Căutaţi să întemeiaţi un club de oameni tineri, care să poată atît pe voi, cît şi pe reacţionari a vă opri de a ieşi din programul revoluţiei.

Fiţi mai cu îngrijire la hîrtiile ce vestesc chibzuirile, pîn-a nu, le obşti, ca să nu mai facem greşealele ce am făcut.

Dezorganizaţi partida Cîmpineanului, vorbiţi chiar cu dînsul. Spuneţi-i să ţie în frîu pe oamenii ce-i compromit numele. Scrieţi lui Negulici la Prahova să privigheze pe Telegescul, ce s-a dus ca comisar acolo şi să raportuiască. Daţi un post lui Niculescu şi îl chemaţi şi pe dînsul la discuţia legii alegerilor. •

Publicaţi toate cele ce lucraţi. Este vremea ca toate să se facă pe faţă. Decretul de amnistie încă nu s-a tipărit. Impărţiţi-vă lucrarea, luaţi fiecare cîte un minister, cu care să aveţi a face, ca să lipsească acea neorînduială. Costăchiţă Filipescu îmi spunea că vrea să dea demisia şi că ar dori să vie comandant al Cavaleriei. Eu crez că am putea s-o facem aceasta, căci în Minister tot nu e de vreo treabă.

Fiţi mai revoluţionari, că am făcut mari greşeli.

Hotăriţi o epocă pentru Obşteasca Adunare printr-o Proclamaţie cît mai curînd...

...Faceţi schimburile cuvenite, ca să puteţi îndestula deosebitele

Complimentele mele la toţi şi să dea Dumnezeu să vă găsesc bine şi puternici. Adio, prietene.

N. Bălcescu

(P.S.) Puneţi de lături pe Românescu, că ne face rău în opinia publică. Adu aminte lui Eliad aceea ce i-am zis d-a face circulare la profesori ca să adune în comitetele judeţelor profesorii satelor fi a-i pregăti pentru propagandă prin sate.

Alu întîrziaţi a decreta acea adunare de cîte trei oameni din sate la Bucureşti. Aceasta ne va da putere şi va fi cel mai sigur mijloc d-a ne trage încrederea poporului.

Trimisei şi acum la rîu să vază dacă se poate trece şi ni se aduse răspuns că este peste putinţă d-a trece acum. După cum am înţeles, Turcul nu poate sosi decît diseară la Focşani. Sînt foarte supărat de aceasta. îmi spun că peste un ceas poate

să şează apa şi să poci trece, iar acum este peste putinţă. Scrisei la Focşani în pricina aceasta pentru primire ce ar trebui să se gătească Turcului, cum şi să-l ţie acolo pînă cînd voi sosi eu ca să nu-l facem a sta lîngă apă fără să-l putem trece, şi să-i vestească sosirea mea şi pricina întîrzierii de se va întîmpla să sosească acolo înaintea mea."

Bălcescu e destul de nemulţumit de Telegescu, fiindcă i se pare că a luat-o iar razna. Numit comisar revoluţionar la Prahova, ameninţa că va veni cu moşnenii din judeţ asupra Bucureştilor. Le-a spus celor din minister de la obraz că va face el revoluţie cum ştie el, cu miniştri îmbrăcaţi în dimie albă şi cu egalitate la cazan.

La Vad, pe malul rîului umflat de ploi şi tulbure, mai aşteptau în faţa unei cîrciumi cu umbrar cîteva care şi două braşovence cu coviltir înalt să scadă apa. Era o dimineaţă cu soare alburiu şi peste valurile gălbui mai pluteau pale de ceaţă trase la vale de şuvoiul apei.

Toma, care nu ştia seama locurilor, ar fi vrut să ducă un răspuns mai potrivit aşteptărilor lui Bălcescu şi-l întrebă pe cîrciumarul borţos, care-şi ţinea mîinile sup fota verde, ca muierile subt şorţ, dacă socoate că s-ar putea trece. Omul bărbos şi morocănos îi răspunse înţepat :

— Cum o să treacă ? Dumneata nu vezi ?

— Păi, uite... că, acum chiar, intră nişte călăreţi în apă... îi arată Toma nedumerit, rezemîndu-se de stîlpul umbrarului.

De dincolo încercau să treacă doi lipcani, după cît se părea, care intraseră cu caii în apă.

— Ei, dac-or ajunge aci, se cheamă că au trecut, răspunse cîrciumarul întărîtat. Numai vezi că io nu crez că o să ajungă. Mai ales dacă nu descalecă, să lase caii slobozi, şi dacă nu se dezbracă.

Toată lumea privea încleştat spre cei doi lipcani care pătrunseseră mult în apa tulbure şi înspumată care acoperise prundişul dintr-un mal în altul al rîului. Buzăul nu era chiar revărsat, ci numai crescuse. Şi caii şi înotătorii buni l-ar fi putut trece fără primejdie, dar de droaşcă era limpede că nu poate fi vorba. Caii, după ce mirosiseră apa tulbure şi învăluratâ, se opriseră în lcc şi se codeau să înainteze. Lipcanii, îngrijoraţi şi ei, nu îndrăzniră să-i silească, şi-i lăsară cu totul în voie. Cînd dădură de şuvoiul apei din matcă se opri întîi murgul cu şoldurile osoase, apoi se opri şi celălalt, un sur scund. Un flăcău în cămaşă şi izmene, cu mărul lui Adam prea ieşit, se arătă dezamăgit de această sfială.

— Sînt ei fricoşi... Ar putea să treacă. Uite, dumnealui cum trecu... Nu-i aşa moşule ?

Moşul nu era chiar moş, căci deşi avea barba căruntă şi răsfirată, arăta în puterea vîrstei, mai ales că avea faţa roşcată şi sănătoasă. Cînd îl auzi pe flăcău vorbindu-i, se supără parcă şi duse înţepat ţoiul de ţuică la gura acoperită de mustaţa groasă, fără să-i răspundă, ba dintr-o sucitură a umerilor

chiar întorse capul într-altă parte, arătînd că nu are chef de vorbă.

— A trecut el cum a trecut, dar noroc că are ulcica aia dă ţuică la îndemînă, ca să să usuce şi pe dinlăuntru, pînă să mai usucă hanţele după el, spuse cu oleacă de pizmă un cărăuş cu faţa uscată, îmbrăcat cu pieptar negru peste cămaşă, dar fără nădragi, numai în izmene.

Cel despre care vorbeau mai avea încă mînecile cămăşii ude, iar de subt masa cu picioarele bătute în pămînt i se vedeau nădragii de aba, cam peticiţi, murdari de lutul malului.

Toma rămase o clipă locului împietrit... I se păru că *el îl cunoaşte bine pe acest bărbat cărunt, cu pieptul păros şi cu faţa rumenă. îl privi lung, scărpinîndu-se în cap ca să-şi adune gîn- durile. Nu-i venea să creadă că ar putea fi, totuşi, cine bănuia el. Omul stingherit de privrea lui iscoditoare, care atrăgea lu- area-âminte a tuturor celor de faţă, se ridică mînios şi porni spre malul rîului, îndreptîndu-se spre nişte tufe de gherghinar. Cînd trecu pe lîngă el, Toma îi văzu cicatricea de subt ureche şi nu se mai îndoi o clipă. Strigă după strein, alergînd din urmă :

— Vasili Vladimircvici.

Dar omul nu se opri. Era limpede că nu vrea să i se vorbească, anume ca să nu se vadă că nu ştie românește. Cu o în- dîrjire ţărănească, Toma se luă după el, întrebîndu-1 naiv şi îndulioşat, în ruseşte, de ce fuge de el... Străinul nu se întoarse, dar cînd ajunse subt arţarul de lîngă tufele de gherghinar, se opri cu spatele şi aşteptă. Cînd fu ajuns, se răsuci pe călcîie şi îl strînse pe Toma în braţe să-i frîngă oasele. Lucrurile se luminară cu totul. Vasili Vladimirovici, frate de suferinţă al pandurului în lazaretul de la Craiova, unde au fost singurii care au stat aproape un an de zile amîndoi, căci aveau răni grele care nu voiau să se vindece, pe cînd ceilalţi se înnoiau rînduri, rînduri, deşi vorbise cu el nopţi întregi, nu-i spusese totul... Nu-i spusese că el era, atunci în 1829, pârucic degradat de cînd cu răscoala decembriştilor din 1825 şi trimis după doi ani de temniţă soldat de rînd pe frontul dunărean. Cum ar fi putut Toma să bănuiască oare că soldatul acela bărbos, cu rană grea la gît, slăbit de o lungă zăcere pe patul de scînduri acoperit cu rogojină, este un fost parucic în garda imperială ? Ofiţerii din lazaret se purtau cu el mai duşmănos decît cu oricare alt soldat, că parcă stăteau numai cu ochii pe făptura lui... Ca să-l ajute pe acest prieten a învăţat Toma bruma de rusească pe care o ştia... Dar iată că după douăzeci de ani Vasili Vladimirovici nu s-a schimbat, e tot fratele de atunci. Mai mult chiar, acum lungiţi pe malul apei, încinşi de soarele care s-a ridicat de trei suliţe şi străbate prin puful de nori albicioşi, stau de vorbă şi mai deschis ca atunci, Astfel Toma află că prietenul lui, după ce a scăpat de armată, s-a apucat să lucreze într-o tipografie, ba a şi pus din cînd în cînd mîna pe pană, cînd n-au putut-o face alţii. Anul ăsta, în primăvară, cînd în toate ţările apusene au

fost tulburări mari, de s-a sculat de data asta mai ales muncitorimea, poliția țaristă s-a pus pe arestări cumplite, ca s-o ia înaintea revoluționarilor. El a izbutit să se ascundă, apoi să fugă... Luna trecută putuse să ajungă la Iași, unde-și găsise prieteni, care au căutat să-l rostuiască. înainte de a putea căpăta un pașaport pe nume nou, a aflat că trupele țarului au trecut Prutul la Leova. A fugit cum a putut, a izbutit să ocolească Focșanii și era cît pe-aci să se împotmolească din pricina Buzăului care a crescut din mal în mal.

Toma a știut ce are de făcut și s-a întors numaidecît la gazdă. Bălcescu a ascultat puțin încruntat, timp de un ceas, povestea lui Toma despre prietenul său rus, întîlnit pe malul apei. Era neliniștit de vestea adusă, și vedea cu nemulțumire că încă nu se poate trece spre Focșani, iar pe deasupra părea puțin cam nedumerit și de această întîmplare cu rusul fugar. Se plimbă cîtva timp prin odaie numai în jiletcă și cu brațele încrucișate, în timp ce Toma aștepta în picioare urmărindu-1 cu ochii ca o flacără. în cele din urmă Bălcescu veni la el și-i puse mîna pe umăr :

— Frate, spune, îl cunoști bine pe acest rus ?

— îl cunosc, cum să nu-1 cunosc, răspunse Toma surprins.

Bălcescu avea un fel de jumătate de zîmbet iritat și încurcat.

Firea lui bănuitoare, prepuielnică, îl biruise și de data asta. Vorbea stingherit, pripit, îndurerat că trebuie să-și supere prietenul:

Vezi, frate... eu cunosc... că am auzit vorbindu-se la Paris asupra întîmplării cu aceste regimente răzvrătite în decembrie 25, cînd nouă ofiţeri progresişti au fost spînzuraţi, alţii mulţi au umplut ocnele din Siberia -şi nenumăraţi părtaşi au zăcut în temniţele de tot soiul... Poci zice că, de asemenea, cunosc lupta neînfricată pe care o duc revoluţionarii ruşi pentru libertate şi mai ales pentru dezrobirea zecilor de milioane de plugari care se chinuie acolo mai rău decît iobagii, căci sînt robi care pot fi vînduţi. Acolo, am citit adeseori, se vînd atî- tea şi atîtea suflete, frate, cu atîta preţ... Sînt în această ţară mare mulţi luptători cu pana şi cu fapta care nu mai pot îndura ce le vede ochiul şi despre care s-a dus vestea în lumea întreagă. Lupta lor e mai grea însă decît oriunde aiurea, pentru că ei au de înfruntat pe despoţii cei mai puternici ai pămîntu- lui, care veghează şi nu şovăie să pedepsească fără cruţare... Nenumăraţi luptători, de- care noi abia am auzit, au plătit cu viaţa curajul lor năprasnic şi, cum ţi-am spus şi ai auzit şi de la alţii, ocnele şi pustiurile Siberiei sînt pline de aceşti deportaţi, care îndură acolo munci grele, lipsuri de tot soiul, frigul aspru şi ticăloşia vieţii îngrădite. Dar ei nu se sperie de mînia ţarului autocrat şi vor duce mai departe lupta lor pînă la biruinţă, căci mintea nimiceşte planurile tiranilor ; e lege ca dreptatea şi adevărul să triumfe asupra silniciei şi minciunii.Totul se leagă pe lume, frate. Tocmai prin puterea şi prin cruzimile lui, ţarismul va stîrni şi va căli forţe revoluţionare cum nu s-au mai văzut. Omenirea întreagă îi va slăvi cîndva pe aceşti neînfricaţi revoluţionari ruşi care stau azi cu mintea deschisă în faţa puterii oarbe, sîngeroase. Dar vezi, frate Tomo... cum poci a-ţi spune mai limpede ? Tocmai de aceea noi trebuie să fim şi cu mai mare grijă. Să ştim cu cine avem de-a face, să nu cumva să ne înşelăm şi să luăm drept revoluţionari nişte unelte ţariste ascunse, prefăcute... Şi văzînd că Toma s-a întristat şi—1 asculta cu capul lăsat pe umăr, frămîntîndu-şi bríul roşu, îndurerat, Bălcescu se grăbi să adauge : Vorbesc aşa asupra. lor, fiindcă noi avem răspundere mare, frate, tocmai faţă de revoluţionarii adevăraţi pe care-i urmăresc asemenea iscoade ticăloase şi de aceea îţi vorbesc cum îţi vorbesc... Ţiu să te întreb încă o dată : îl cunoşti bine ?

— Acum, io aşa zic. Că-1 cunosc. Ne-a ţinut moartea un an dă urît, la amîndoi... Şi dacă nu să arată un om aşa qum e el, pînă în fundul străfundului, atunci cînd stă aşa numai cu pielea pă oase în faţa lui Dumnezeu, păi atunci cînd să-l mai cunoşti ? Cînd îţi bea şi-ţi mănîncă la nuntă ?

Bălcescu se arăta, a.şa cum îi era firea, bănuitor şi cu un simţ al răspunderii care adesea îl copleşea.

— Toma, dumneata trebuie să ştii că înaintea unei armate străine merg uneori fel de fel de oameni trimişi anume ca să încurce lucrurile.

Toma simţi că un val de sînge i se ridică pînă la rădăcina părului. Parcă stătea să-i dea lacrimile. Un răspuns totuşi nu dădu numaidecît. Chibzui adînc, apoi îşi ridică ochii,

care acum îi erau înstelaţi de luminiţe, spre cărturarul din faţa lui, pe care îl ştia că preţuieşte cum trebuie prietenia.

— Mi-aţi zis într-o zi să vă spui frate... Nu v-am putut spune asta, cu toate că stă scris în inima mea... şi nici nu o să vă poci chema aşa nici dă acum înainte... Inimile poate să semene între ele, dar pă noi prea multe ne-au despărţit pînă azi în viaţa asta, ca să ne mai ajungem unii pă alţii... Acum ce să fac şi cum să vă spui ? Dar, uite, o să mă înţelegeţi, nădăjduiesc io acum, şi după vorbe numai, că altceva n-am ce să pui chezăşie... Uite, mai am o singură mînă, dă să va întîmplă ca prietenul ăsta al meu să, fie altfel decît îl simt io în toată făptura lui, pui să mi-o taie şi pă asta. O pui io pă butuc.

Bălcescu, zguduit în toată fiinţa lui, îl luă în braţe.

— Frate, iartă-mă... iartă-mi firea păcătoasa. Am să-ţi scriu pe loc o scrisoare să mergi la Filipescu, la administratorul judeţului, să scoată rusului tău o adeverinţă că e sîrb, negustor de porci, care a venit în ţară să facă negoţ, şi că şi-a pierdut în apa Buzăului hainele şi paşaportul, încercînd să treacă gîrla. Uite şi trei galbeni, din banii pe care mi s-au dat de la Vistierie pentru drum... luaţi căruţa poştii dacă mai merge, dacă nu, caută de găsiţi cărăuşi de la sat la sat... Ii voi da rusului tău şi o scrisoare către Rosetti, care are unele cunoştinţe printre fugarii muscali din Bucureşti, cu rugămintea să-i facă paşaport nou pe numele pe care-1 vrea el şi să-l pună în legătură cu ceilalţi ruşi urmăriţi de poliţia ţaristă şi ascunşi prin Bucureşti. Cînd m-oi întoarce şi eu, poate îi voi găsi şi vreun mijloc de trai.

Cînd văzu tresărirea de bucurie din ochii lui Toma şi-i simţi căldura mîinii în mîinile lui, Bălcescu fu bucuros că îşi învinsese firea bănuitoare, neîncrezătoare în indivizi, dar încrezătoare în steaua întregii omeniri.

Nu poate pleca din Buzău decît a doua zi spre seară. Cît a stat în Buzău, şi-a dus mai departe cercetarea la faţa locului asupra stării de lucruri. Nu mai simte nici o urmă de obosealâ sau descurajare. Dimpotrivă, o hotărîre înverşunată de a învinge e în el, setea, îndelung stăpînită, de a birui greutăţile. Face mereu planuri de luptă.

Umblă zvonul că armatele străine, ale ţarului şi ale sultanului, au şi pornit să invadeze ţara. Dinspre Brăila, unde este ispravnic acum Dimitrie Golescu, fratele lui Arăpilă, numit o dată cu pictorul Ion Negulici la Prahova, vine vestea că unităţi turceşti au şi trecut apa fluviului prin sălciile luncii Şiretului. Nu este nimic. Ţara se va ridica şi va lupta. Pe Marin Serghiescu tocmai îl luase, ca să-l trimită neapărat cu un tâlmaci din Brăila la Galaţi, unde a auzit că e o corabie austriacă, ce are şase sute de ocale praf de puşcă de vînzare. în frigurile acestei hotărîri de luptă, îi scrie din nou lui Arăpilă, a doua zi, de astă dată din Focşani, unde Talaat-

Effendi tot nu sosise şi nici nu se ştia dacă mai vine, fiindcă se părea că s-ar găsi încă la Iaşi, bolnav de holeră.

„...N-am nici o ştire după plecarea mea. Am văzut ieri o poruncă către locuitorii săteni în care sînt şi eu iscălit, cu toate că nu eram în Bucureşti cînd s-a făcut. îmi pare rău de această neorînduială..."

Această încăpăţînare şi rea-credinţă a colegilor lui din guvern de a pune şi semnătura lui pe hotărîrile pe care el le **-a** combătut în consiliu îl încovoaie.

îi cere lui Arăpilă să se facă numaidecît prin negustori o comandă de arme la Breslau, care ar fi bune, chiar sosite cu întîrziere, bune de folosit „cînd ne-om afla traşi la munte'.

Ideea de luptă cu spatele apărat de munte, cu legături cu românii ardeleni, care se organizează în legiuni, de la care aşteaptă un bun ajutor, i se pare cea mai nimerită. Are încredere nemărginită în puterea forţelor revoluţionare, care răscolesc masele, aşa cum a fost rezistenţa şi apoi trecerea la biruinţă a armatelor de sans-culoţi ai marii revoluţii din Franţa.

„...Ar fi bine să luaţi toate dispoziţiile şi să porunciţi din vreme ispravnicilor ca să tragă toată lumea la munte... Ar trebui asemenea ca\toate grînele din Brăila, ce n-au acum preţ, să le opriţi pe seama statului prin dare de recunoştinţă, plătind poate o parte din bani... şi să le porniţi spre munte, ca să avem cu ce ne hrăni

...Nu ştiu ce măsuri aţi lua cu înrolarea în garda mobilă şi cu pandurii... Ar trebui să puneţi steaguri şi toba să bată în piaţă şi astfel să chemaţi lumea a se înscrie."

Bălcescu, adînc cunoscător al istoriei, îşi dădea seama că numai printr-un război de partizani Ţara Românească ar avea o oarecare şansă de rezistenţă glorioasă şi poate şi fericită în rezultate imediate, aci la răspîntia a trei mari imperii absolutiste. O rezistenţă într-un oraş asediat, oricît de mare, i se părea irealizabilă. De aceea, numaidecît, chiar în cele dintîi şedinţe ale guvernului, pusese mereu chestiunea organizării trupelor neregulate, fără să găsească însă ascultarea cuvenită. Tot despre războiul de partizani avusese lungi discuţii cu Magheru, discuţii la care asista de obicei şi Arăpilă, şi cunoscînd şi vitejia legendară a fostului comandir de panduri ar fi vrut să-l vadă în fruntea acestor trupe neregulate. îi împrumutase anume cărţi de istorie despre războiul de partizani din Spania şi cel din Rusia din 1812. Pînă în cele mai mici amănunte, într-o frămîntare de zi şi de noapte în lungi ceasuri de insomnie, gîndurile îi sînt toate spre rezistenţă, spre luptă. Scrie mai departe în această scrisoare, în care vederea lui de strateg e uimitoare :

„...A fost acilea un neamţ, ofiţer de artilerie, care a adus nişte scrisori din Moldova. Ar fi avut plăcere să rămînă la noi în această slujbă... Eu am vorbit cu dînsul şi se vede că cunoaşte treaba lui şi războiul de partizani...

...Adresa fabricantului de arme de la Breslau este*: Hiibner und Sohn in Breslau... *Pentru ce întîrziază sosirea comisarilor ? Ar trebui o proclamaţie, invitînd pe ţărani la apărare în contra acelora care ar voi să le ia drepturile dobîndite..."

îi cade tocul din mînă ; se duce la fereastră şi priveşte spre măgura Odobeştilor, spre munţii Vrancei, într-o scurtă criză de amărăciune. Totul ar fi nesfîrşit mai simplu dacă s-ar limpezi acel punct 13, dacă l-ar putea face să devină o realitate neîntîrziată înainte de Adunarea Obştească. Fără acest punct 13 nu e revoluţie, nu e rezistenţă.

La Focşani întîlneşte şi pe Scarlat Turnavitu, numit de cîteva zile administrator ai judeţului Slam-Rîmnic. E viu, plin de duh, neastîmpărat ca un viezure, dar e şi furios că a fost silit să plece înainte ca decretul de numire să fi fost publicat în *Monitorul român*. Are din această pricină neînţelegeri cu Filipescu, vechiul administrator, care-i trimite vorbă „să se facă nevăzut". Plictisit că nu are o situaţie lămurită, peste cîteva zile pleacă înapoi la Bucureşti, adică a doua zi după Bălcescu. care aflase că Talaat nu mai vine.

Procesul celor trei

întors în Bucureşti, Bălcescu văzu, înainte de prînz, o în- tîmplare care îl umplu de mînie şi dezgust. Venea tocmai de la o şedinţă a guvernului, în care se vădise şi mai dureros neputinţa oamenilor revoluţiei de a lua o hotărîre. Era cu el şi pic-

30* **4fc?**torul Rosenthal, care îl aşteptase la Palatul Administrativ într-un birou alăturat, şi acum îl însoţea spre casă. Ţinea să-i facă un nou portret, iar Bălcescu nu avea timp să pozeze decît la prînz, la masa de subt nucul bătrîn, în dreapta casei. Serdă- reasa nu era în Bucureşti, dar în lipsa ei, Sevastiţa, îngrijea întotdeauna de cele de trebuinţă. Rosenthal vedea bine cît de tras de treburi era Bălcescu în aceste săptămîni zbuciumate şi căuta să folosească măcar aceste clipe de conversaţie la masă, ca să-l schiţeze, în diferite momente expresive, cu creionul.

Nu vrusese să ia drumul cel mai scurt, pe după Biserica Albă, din pricina unui pîlc tufos de oţetari care îşi treceau cră- cile peste uliţă, scuturîndu-şi moaţele pe jos, ca un rumeguş de lemn, şi al căror miros — ca de tăbăcărie — îl înăbuşea, apă- sîndu-i pieptul. Prefera să ocolească mai pe departe, pe la biserica Amzei. Podul Mogoşoaiei, socotit calea principală a oraşului, de se minunau de ea cei care veneau din celelalte oraşe şi tîrguri ale ţării, ba chiar şi unii călători străini, era o «uliţă lungă şi cam întortocheată, cu case strîmte la faţă, care aveau cele mai multe doar cîte un cat mărunt ori două deasupra prăvăliilor de jos,,şi de altfel era atît de îngustă, încît, de la balcoanele mici de vergele de fier îndoite, vecinii de peste drum şi-ar fi putut arunca unul altuia unele obiecte casnice. O bucată de teren la faţă, pe care să se poată clădi trei-patru prăvălii înguste, dar luxoase, care luau ochii, aducea cît o moşie, pe cînd toate pogoanele de grădini din spatele acestor prăvălii nu aveau valoare comercială. Din pricina acestor prăvălii, unele vestite pînă la Istambul, pe acest Pod al MogOşoaiei mişuna, din din zori şi pînă tîrziu după miezul nopţii, o lume împestriţată, forfotind ca într-un bîlci mereu în toi. Pe la prînz, în această zi strălucitoare de iunie, îmbulzeala era şi mai mare. Se împiedicară de cîteva chivuţe care alergau spre binale, şi era cît pe-aci să fie izbiţi de un faeton galben, neräbdător, care se urcase pe trotuarul îngust, ca să treacă de o încurcătură de căleşti şi briştL La colţul de la Cişmeaua Roşie ajutară o slujnică tinerică şi speriată, care aducea stăpînă-si de la marşanda de mode o rochie galbenă cu volane şi dantelă verzuie, şi pe care o ferea deznădăjduită de înghesuială, ca să nu i-o mototolească din nou lumea, căci la colţul de peste drum se frămînta un pîlc de oameni care huiduiau şi ameninţau spre ferestrele de la catul care era chiar deasupra colţului.

— La moarte cu ticălosul ăsta... la moarte !

Unii urlau şi fel de fel de sudalme :

— Să-i vărsăm maţele trădătorului... Daţi foc casei !...

Cel huiduit era maiorul Lăcusteanu, care fugise de subt escortă şi se refugiase aci, in casa lui Costache Kretzulescu, unde, înarmat cu o carabină, refuza să se predea, ameninţînd cu moartea pe oricine se apropia. Rezista aşa de cîteva zile. Din cînd în cînd, fie din plictiseală, fie din poftă de

a sfida, apărea la fereastră. Atunci, mulţimea de oameni, dintre care unii aşteptaseră ziua întreagă în faţa casei, se înfuria şi îl amenința, hui- duindu-1 cu îndîrjire şi suduindu-1. De altfel şi el, ţanţoş, îi înjura, cu un trivial exces de mimică, pe muteşte, din dosul geamului.

Rosenthal se uită cu un zîmbet amar la Bălcescu :

— Spune, frate, cum de este cu putinţă asta ? Kretzulescu e prezidentul magistratului, e frate cu Scarlat, şeful Gvardiei Naţionale, nu ? E căuzaş şi el, fruntaş al revoluţiei... Cum de îl găzduieşte pe Lăcusteanu ?

Bălcescu ar fi vrut să lovească ceva cu pumnul, de mînie şi dezgust.

— Guvern de neputincioşi... îşi umezi cu limba buzele arse şi de oboseală, şi de arşiţa zilei : Vezi, frate, că Lăcusteanu şi Costache Kretzulescu sînt rude...

A spus asta cu o vădită silă, fiindcă îşi dădea seama că incapacitatea celor din guvern este agravată şi din pricină că boierii din fruntea mişcării revoluţionare sînt cei mai mulţi rude cu şefii reacţiunii, iar pentru ei revoluţia este un soi de simplă ceartă de familie, în care oamenii se ocărăsc, se şi defăimează, dar se ajută la greu unii pe alţii, îndeobşte pe subt mînă, dar unii şi pe faţă chiar.

A fost nevoie ca la şedinţa de după-amiază, el şi Arăpilă să puie din nou problema arestării şi a judecării celor trei ofiţeri complotişti, ca să se ia în sfîrşit o hotărîre, care tot în- tîrzia.

Către apusul soarelui, care făcea să scînteieze roşiatic ferestrele caselor de pe partea stîngă, o mînă de gvardişti au năvălit sus, la catul întîi, unde Lăcusteanu, Kretzulescu şi familia acestuia se aflau tocmai la masa de seară. Maiorul, încolţit, s-a predat, dar a cerut o birjă cu care să meargă la palat, unde ştia că are să fie judecat.

— Am ordin să te duc pe jos, întrl* puşti, a răspuns dîrz Zalic, ofiţerul care venise cu Gvardia. Era nepotul lui Eliade, şi unul dintre ofiţerii sinceri revoluţionari.

A intervenit însă cu hotărîre Kretzulescu :

— Domnule, îmi place să crez că guvernul nu poate împinge lucrurile la exagerații... Aşadar, du-te dumneata de arată guvernului că-1 voi duce eu la palat... „Eu" fusese spus cu un sentiment al autorităţii, categoric.

Ofiţerul, intimidat, a cedat deocamdată :

— Foarte bine, domnule, vom merge toţi trei într-o birjă.

însă jos, în uliţă, cînd a văzut mulţimea înfuriată, a poruncit birjarului să meargă la pas, iar gvardiştilor să înconjoare degrabă trăsura, cu puştile întoarse spre Lăcusteanu. Era către nouă seara, dar soarele, deşi căzuse acum dincolo de case, mai dăinuia încă în cîţiva nouraşi trandafirii şi înalţi peste albastrul limpede al amurgului, peste grădinile oraşului.

Ajungînd, pe la Hanul Episcopiei, la palat, maiorul a fost condus de-a dreptul într-o odaie păzită cu două sentinele din armată şi două din Gvardia Naţională la uşă, alături de camera în care era arestat Solomon. Acesta auzind zgomot deschise uşa ; Lăcusteanu îl privi cu aroganţa lui obicinuită, căci nu-şi da seama de nimic din ce e în jurul lui, ca toate caracterele exclusiv practice, totdeauna orbite de interesele imediate.

— Te credeaSi plecat peste graniţă, domnule...

Dar Solomon era de nerecunoscut. Avea o privire rătăcită, mustaţa îi cădea peste gură şi mundirul îi atîrna pe el, desfăcut în faţă. Glasul îi era răguşit, înecat în salivă :

— M-au înşelat, m-a minţit Bălcescu că îmi dă paşaporU. Nu m-au trimis peste graniţă, cum s-au jurat! M-au adus aci în iad... După ce mitropolitul s-a jurat...

— Şi de ce te-ai speriat aşa ? Unde-i Odobescu ?

— Ai să vezi de ce... în fiece clipă sentinelele te ameninţă cu moartea... Răsuflă apoi greu şi se lăsă pe un scaun fără spătar, ca de bucătărie.

Maiorul îl privi sanchiu, clătinîndu-şi capul fălcos, cu mustaţa mică răsucită în sus.

— **Au**3 eu, domnule, te-am pus să trădezi epoletul pe care mările-lor au binevoit să ţi-1 dea ?

înţepat, Solomon se trase înlăuntru şi îi trînti uşa în nas, cu un dispreţ uscat şi amărît^

în camera lui, Lăcusteanu nu văzu nici un pat. întrebă din prag :

— Unde voi dormi ?<.. Vă rog să-mi spuneţi...

în loc de răspuns, un gvardist uriaş, care nu era altul decît Licsandru Hergă, îl sudui de născătoarea cui 1-a făcut, spunîn- du-i să mai tacă din gură, şi-i dădu brînci înăuntru. Peste cîteva clipe, uşa se deschise din nou şi apăru în prag celălalt gvardist, un ţăran cu cămaşa lungă, de pînză albă, groasă, încreţită la mîneci, fără rîuri de arnici. Era încins cu un brîu roşu... Se întoarse spre sentinelă, şi mustaţa mică, neagră i se strîmbă într-un rînjet:

— Ăsta 1-a ucis pe frati-miu... Dă cînd îl caut... Şi îşi îndreptă mînios puşca lungă spre pieptul lui Lăcusteanu, care abia avu timp s-o înlăture cu mîna.

— Dumneata eşti orînduit să mă păzeşti afară, nu să intri în cameră, avu el timp să bîiguie totuşi năucit.

— Mă, Panaite, nu ăsta 1-a ucis pe Mitru, mă. Ăsta nu era acolo cînd s-a tras, îl lămuri Licsandru Hergă.

— Tot vînzător e şi el... trebuie să plătească toţi.

Dezmeticit din aroganţa lui, speriat, Lăcusteanu bătu cu
pumnii groşi în uşă, cerînd să vie numaidecît ofiţerul de ser-

Cînd apăru un tînăr, încins cu sabie, văzu că era Costache Florescu, cel cu cap mic, sprîncenat şi negricios, intrat şi el în Gvardie, pe care-1 imploră să-l ducă în camera căpitanului Pleşoianu. I se albiseră buzele, şi vocea i se muiase ca într-un scîncet.

— Pleşoianu a slujit zece ani în batalionul meu, din Regimentul I. Trebuie să mă apere... Aci voi fi asasinat!

Costache Florescu îşi încruntă şi mai mult sprîncenele, negre şi lăsate pe ochi, apoi intră într-o cameră vecină, ca să înfăţişeze vreunui şef cererea. Lăcusteanu fu dus peste un ceas jn camera lui Pleşoianu, care era acum colonel.

Comisia ostăşească judecătorească, orânduită să judece pe arestaţi, fu alcătuită din maiorii Racotă şi Mavrocordat şi încă patru căpitani, tot noi înaintaţi în noaptea de 19 iunie, avînd în frunte pe cojonelul Pleşoianu. Ei au început ascultările în seara de 26 iunie, cu intenţia să sfîrşească în aceeaşi noaptechiar, căci ziua ar fi fost primejdie să năvălească poporul peste judecători şi să i sfîşie pe cei arestaţi.

În odăile lor, la capătul sălii lungi, cei trei ofiţeri sufereau de asprimea arestului, căci tabacii din Gvardia Naţională nu glumeau. Erau opt care făceau de pază cu schimbul, cîte doi. Arestaţii mai erau şi toropiţi, răscopţi de căldură, căci în această parte, acest adaos spre Cişmigiu al palatului are ceva dintr-o mansardă, dreaptă şi înaltă spre biserica Kretzulescu, şi care nu se poate vedea bine dinspre curtea cu borne. După ruperea de nori de săptămîna trecută, care înecase pivniţele din tîrg şi cocioabele din mahalalele de jos, un soare dogoritor uscase în cîteva zile, cele mai lungi ale anului, noroiul uliţelor nepietruite care erau, acum cînd pe ele treceau caretele şi caleştile, înecate în nori de praf ; din fericire nu treceau mult în dreapta şi în stînga drumului, aşa că pulberea nu ajungea pînă la casele din grădini, unde seara era aer curat şi răcoare, ca la ţară, oricît ar fi fost, ziua, arşiţa de mare. E adevărat că în dreptul palatului, unde, aflînd de judecata, se adunaseră înainte de apusul soarelui ca la o mie de oameni, nu era praf, căci Podul Mogoşoaiei era podit cu macadam, pe o mică porţiune numai, deoarece nu era decît o experienţă edilitară, la care apoi s-a renunţat.

Judecata avea loc într-un salon de la etaj cu vederea spre acea piaţă interioară ca o curte. Era o odaie mare cu pereţii tapetaţi în galben, cu tulpine şi frunze stilizate, roşiatice. Fusese sufrageria mare a palatului. Cele două ferestre aveau draperii sîngerii, drepte, care se ridicau în stînga şi în dreapta, de altfel ca toate perdelele palatului, în falduri prinse în ochiuri de şnur auriu. În partea stîngă a sălii se aşezase o masă lungă pe un podium improvizat de scînduri, la care luase loc comisia de judecată. într-un cap al mesei, cu spatele la ferestre, şedea grefierul şedinţei, în celălalt capăt, acuzatorul Ciocîrdia. încăperea era luminată nu numai de candelabrul cel mare de sus, cu patrusprezece lumînări groase de ceară, aşezate în două rînduri de braţe, ci şi de o lampă cu gaz, născocire oarecum recentă, care-şi căuta forma. Cea de pe masă era prea înaltă, cu o umbrelă mică de porţelan, mult deasupra flăcării.

Grefierul a citit, şi comisia a ascultat întîi declaraţiile martorilor, a generalului Tell, a lui Golescu-Arăpilă şi a cinci grade inferioare, despre condiţiile în care s-au săvîrşit asasinatele,
apoi înainte de miezul nopţii au început să se ia în instanţă tacrirurile acuzaţilor.

Odobescu s-a înfăţişat spătos şi foarte dîrz, în uniforma pe care şi-o netezise cu palmele, şi împodobit cu

toate ornamentele gradului său. îi lipsea doar sabia, care îi fusese luată.

După ce grefierul i-a citit depoziţiile martorilor, Pleşoianu, încruntat, cu faţa lui smeadă, uscăţivă, 1-a întrebat fără să-l privească, căci nu îi putea suporta privirea de comandant

— „Cum te cheamă ?"

— „Numele meu este Ioan Odobescu, ales de popor ministru al Războiului şi recunoscut prin multe decrete ce am primit de la Guvernul provizoriu..."

— „De cîţi ani eşti, de ce naţie şi de care religie ţii ?"

— „Sînt de cincizeci şi cinci de ani, sînt de neam român, sînt de legea bisericii răsăritului."

— „Te-ai spovedit, te-ai cuminecat în toţi anii, asemănat sfintelor dogme ?"

— „în toţi anii m-am spovedit şi m-am cuminecat, afară numai de anul acesta."

— „Din care judeţ şi din ce sat sau oraş eşti ?"

— „Sînt născut în oraşul Bucureşti."

— „însurat eşti ? Ai familie, copii şi ce avere ai, mişcătoare şi nemişcătoare ?"

— „Sînt însurat, am soţie, am copii, am şi avere mişcătoare şi nemişcătoare, atît moştenire de la părinţi, cît şi agonisită şi cumpărată cu strădaniile mele... Am avut totdeauna do- bîndite laude de la împărăţiile străine şi de la domnitori."

Soţia lui Odobescu era născută Caracaş, aveau doi copii, dintre care viitorul mare scriitor avea acum paisprezece ani.

— „Guvernul provizoriu, prin decretul nr. 73 din 21 iunie curgător, te-a dat în judecată pentru învinovăţire că dumneata, împreună cu colonelul Solomon şi maiorul Lăcusteanu aţi atacat pe acest Guvern provizoriu, chiar în palatul său, punîndu-l la arest... că aţi comandat foc asupra palatului şi asupra poporului suveran... în urma acestora, judecata te întreabă pe dumneata să arăţi care pricină te-a îndemnat către o asemenea faptă a blestemului şi cu cine alţii, afară de pomenitele două feţe ostăşeşti, ai mai fost înţeles şi implicat ? Nu ascunde nimic dacă eşti fiu al României şi dacă se mai află în inima dumitale vreo scînteie de iubire de patrie. Nu ai a te teme de moarte. Negrul său nume nu va fi scris în condicile României..."

înalt, cam ciolănos, cu capul trufaş pe umerii largi şi drepţi, Odobescu asculta nemişcat, parcă absent, cu privirea pironită în gol. Are ochii mari cu sprîncene lungi şi oarecum groase. Fălcile îi sînt late şi cu ghemotoace de muşchi pe maxilar, gura e strînsă energic subt mustaţa castanie, tunsă scurt de tot, de pare ciuntită. înainte de a răspunde mai tăcu vreo cîteva clipe, ca să-şi verifice în gînd cele ce avea să spuie. Apoi a început să vorbească rar, apăsat, cu un glas care nu se putea înmlădia. Ca să-l vadă mai bine, căci îl stingherea

flacăra lămpii, maiorul Mavrocordat atîrnase peste gîtul sticlei şi peste abajur un ziar împăturit în două, aşa încît comisia de judecată era într-o penumbră gălbuie, iar Odobescu era luminat viu de tot, şi toate fireturile şi metalele aurii ale uniformei sclipeau, jucîndu-şi reflexele după mişcările lui, deşi altfel lumina lămpii nu ajungea prea departe, lăsînd restul încăperii într-o lumină de bisericuţă. Capul cu privirea aspră îi rămăsese în umbră neîntrerupt vreme de două ceasuri. Tacrirul său fu o abilă încurcătură, povestind întîmplări de dinainte de 19 iunie, dînd amănunte multe de prisos, mai ales despre răsturnarea de la 11 iunie, care nu era în discuţie. Tîrziu veni iar la acuzaţia care i se aducea, anume că în noaptea de 18 iunie a avut conciliabule secrete, că l-a chemat pe Solomon, că au dat dispoziţii să se dea trupei alese de ei, adică celor două roate, carne şi rachiu. E întrebat de ce a înlocuit sentinelele din Gvardia Naţională, care dublau pe cele din armată la temniţa de la Curtea Arsă. Răspunde că n-a avut nici o intenţie rea, dar chiar în seara aceea şi-a adus aminte că doctorul Vitman i-a spus odată că pentru ca să se combată primejdia de holeră soldaţii trebuie hrăniţi cu carne şi să bea puţin rachiu.

A început să se plimbe marţial prin faţa comisiei, cu cizmele de cavalerist întoarse peste genunchi. Umbra lui, mărită de luminările care pîlpîiau, juca uriaşă pe pereţi.

Judecătorul care făcuse instrucţia, Ciocîrdia, îi atrase lua- **îea**-aminte că aceasta nu e cuviincios. Colonelul îl fulgeră cu privirea şi apoi se opri. Ţinea la şold enormul lui coif cu tuiul de coadă de cal întors. Dădu pretinse lămuriri, cu pretinse căutări în memorie, răspunzînd pe larg la întrebările care i **se** puneau :

— „Am fost la cazarmă ca să inspectez străjile şi carau- lele; de acolo, mergînd noaptea pe jos, cu d. Solomon, şi apropiindu-ne de locuinţa dumnealui, mi-a zis să poftesc sus ca să vorbim ceva şi suindu-mă, mi-a arătat că are ştiinţă, că vin două roate cu d. Pleşoianu şi cu dorobanţii de peste Olt, că trebuie să ne grăbim a întîmpina acest rău, că de vor sosi o să se facă mare tulburare şi că o să fim de risul lumii, şi că aceasta este lucru de întîmpinat, arestuind trei persoane, pe Magheru, Tell şi Eliade, şi eu i-am răspuns că nu cunosc inimile acestor oameni... dar că cunosc pe d. Bolliac, şi acesta are inimă rea şi că trebuie arestat."

Se vădea astfel că planurile se încurcau de frica sosirii în Bucureşti a celor două roate credincioase din Oltenia.

Era tîrziu, trecut de miezul nopţii. Dinspre maidanul cel mare, cuprins între biserica Kretzulescu şi biserica Brezoianu, unde se va ţine a doua zi, duminică, obicinuitul tîrg gospodăresc, au început să cînte neliniştiţi cocoşii aduşi de cu seară în coşuri cu plasă deasupra, ori legaţi perechi de picioare. Lampa fumega şi ziarul se arsese în jurul gîtului sticlei. Cele patrusprezece lumînări de ceară de pe braţele candelabrului de sus au ars inegal, de s-au îngroşat cu ceara

scursă într-o singură parte, de aceea lumina lor pîlpîie mereu, mişcînd umbrele din încăpere. Judecătorii par obosiţi. Au ascultat cu încordare declaraţiile colonelului, care de la înfiinţarea armatei române, de acum aproape douăzeci de ani, fusese neîncetat, într-o formă ori alta, şeful autoritar *al* oştirii, ascultat chiar de către domnitori, cu încredere în competenţa lui şi cu respect. De doi ani avea rang echivalent celui de spătar. înce^ puse de la o vreme să se plimbe iar, gesticulînd scurt şi pretenţios, dar ei se prefăcură acum că nu mai bagă de seamă,

A fost furios cînd 1-a văzut pe Racotă în Bucureşti. I-a dat ordin să se întoarcă, să iasă înaintea lui Pleşoianu şi să-i spuie să nu mai înainteze spre Bucureşti, să se oprească pe loc, cu divizionul său.

— „Racotă mi-a spus că a fost bolnav de holeră şi că este slab şi că nu poate să meargă. Acest răspuns m-a revoltat."

Evenimentele de la 19 iunie le povesteşte la fel de încurcat.

A dat poruncă lui Solomon să plece la cazarmă... n-a ştiut că acesta a dat ordin să se tragă în carne vie. A fost parcă arestat, dar mulţimea striga totuşi „ura" cînd îl vedea.

— „M-am suit iarăşi sus, cînd m-am pomenit că a venit nevastă-mea, cu doi copii ai mei, băieţi, în salonul din mijloc, pe lîngă uşa balconului, şi mulţimea de norod ce sta în salon a vrut să o ridice şi pe dînsa, şi eu i-am rugat să lase femeia, că poate să se sperie, iar pe băiatul meu cel mare, Alexandru, am văzut că l-a ridicat...

...Am trecut în odaia din stînga de lîngă salonul din mijloc, am scos şarful şi sabia, am aruncat pălăria, m-am descheiat şi m-am trîntit pe o saltea ce era lîngă fereastra de lîngă uşă..."

A răspuns şi la declaraţiile lui Tell, tăgăduind însă că l-ar fi arestat.

— „Adevărul este că, atunci cînd m-am coborît jos, l-am găsit pe domnul general Tell înconjurat de mai mulţi ofiţeri, din care unii strigau : „Domnule, dumneata n-ai moşie şi cum dispozezi de ale noastre ?"

Auzind că Odobescu spune „domnul general Tell", Pleşoianu simţi o uşoară înviorare, o dulce mîngîiere.

Era prima recunoaştere a noilor înaintări.

Cînd îşi dădu seama că **a** pronunţat termenul „domnul general Tell", Odobescu însă îşi muşcă mustaţa de ciudă. Nu fusese decît un semn de oboseală. După zile de aşteptare în odaia cu salteau pe jos şi după ore de întrebări şi răspunsuri, realitatea cea nouă **îl** biruise. Tot prin **ceVa** înnăscut în el : spiritul ostăşesc. Chiar înaintat, aşa cum fusese înaintat, Tell era general, iar faptul începuse să se strecoare în subconştientul unui om deprins să respecte formele militare. Se dezmetici însă dintr-o dată şi-1 cuprinse furia. Răsucindu-se în el însuşi îşi întrerupse declaraţia. Văzu din nou în cei din faţa lui nişte subalterni, care altădată tremurau pîndindu-i

privirea poruncitoare şi care acum îndrăzneau să-l judece pe el, şeful lor pravilnic ! Soldat pînă în măduva oaselor, Odobescu respecta cu sfinţenie însuşirile ostăşeşti, care lui i se păreau de căpetenie : disciplină oarbă la subalterni şi hotărîrea în poruncă la cei ce comandau. Numai în aceste condiţii, cariera ostăşească însemna în ochii lui o valoare. De aceea el vedea cu putinţă o adevărată armată numai subt un regim autoritar, cum era cel autocrat, cunoscut de el. Subt acest regim, soldatul care nu se supunea, ori nu executa o poruncă, era bătut cu vergele pînă la moarte, iar ofiţerul care-şi cunoştea meseria era răsplătit cu cinuri şi **avea** cîteva uniforme pline de zorzoane, coifuri măreţe, epoleţi de aur, ledunci, strălucitoare furajere, „şarfuri, lampasuri". Avusese uneori, în armata ţaristă, subt ordinele lui, tot felul de aristocraţi, prinţi şi conţi, care după părerea lui cinsteau prin naşterea lor uniforma şi tagma. Cînd se vedea pe el, fecior de om sărac, poruncind — aşa cum i se întîmplase în armata ţaristă — unor astfel de prinţi şi conţi, care deşi îl ascultau, în orele de serviciu, doar formal, dincolo de cazarmă îl disprefuiau, fără ca el să bănuiască, Odobescu simţea cariera de soldat ca un vin bun şi o vedea posibilă, cu toată frumuseţea ei, după gustul lui, numai subt un asemenea regim. Ce avea să devie acum această carieră ostăşească într-o lume fără uniforme, fără prinţi, care bat din pinteni la ordine, fără soldaţi care să asculte orbeşte pînă la moarte, o lume care ntţ mai preţuia o statură falnică şi o privire autoritară ? Morala lui, optica lui, estetica lui erau iremediabil jignite ; o carieră, aceea de ofiţer, unica în lume, era depreciată ca un dulap de doctorii cînd omul s-a făcut sănătos. Odobescu nu avea imaginaţia ca să-şi închipuie o lume nouă, nu prea ştia multă carte, nu ştia ce cariere strălucite făcuseră generalii Revoluţiei Franceze, era orbit numai de exemplele pe care le cunoscuse el. El semăna: într-un fel cu unii dintre foştii lachei ai ministerelor şi palatelor publice ale vechiului regim din Franţa, pe care Revoluţia Franceză îi dezgusta. In loc să se bucure de această revoluţie, care le restituia demnitatea de oameni şi îi făcea cetăţeni şi funcţionari egali cu ceilalţi, ei o urau, căci îşi iubeau meseria de lachei, erau mîndri că îi cunosc toate subtilităţile şi că şi-o exercită cu măiestrie. îşi dobîndiseră, ziceau ei, postul cu trudă, cu sîrguinţă, cu cinste (ei voiau adică să spună că nu prin favoritism şi şiretlicuri, căci pretindeau că se găsesc şi dintre aceştia). O recepţie reuşită la care ei slujeau, stilaţi, cu lanţul simbolic de gît ca un colan de paftale argintate, în uniforme negre de mătase, arăta şi meritul lor. Cînd au fost siliţi să deschidă batantele uşilor aurite pentru miniştrii şi demnitarii revoluţionari, chiar cînd aceştia erau îmbrăcaţi elegant ca Robespierre, ei sufereau în demnitatea lor profesională. Puneau aceeaşi conştiinciozitate, dar fără participare sufletească, în timpul liber, ei bîrfeau cu dezgust şi se bucurau de oriCe zvon duşmănos revoluţiei, în care ei nu vedeau un

regim în stare să puie în valoare frumuseţile vieţii de lacheu bine stilat.

Milităros ca mentalitate, Odobescu privea cu oroare înr deosebi revoluţiile în care erau amestecaţi şi militarii de carieră. „Complotul ticălos" — cum îi zicea el — al decembriş-tilor îi provocase o mare silă, fiindcă fusese iniţiat şi condus de un grup de tineri ofiţeri din garda imperială. Cînd în 1828 avu trecător subt comanda lui un ofiţer cu numele de Mura-viov, făcu cercetări îndelungi ca să afle dacă era sau nu rudă cu colonelul Muraviov, cel care comandase regimentul răsculat Cernigov. Nu vrea să aibă de-a face cu astfel de oameni.

Acum tăcea îndelung, iar cei din comisie aşteptau nedumeriţi. îi privea pe aceşti maiori şi pe acest colonel care nu văzuseră niciodată un cîmp de luptă şi „se autoînaintaseră peste noapte", cum îi socoteau vechii lor camarazi, el care, pornit ca iuncăr cu raniţă, îşi cîştigase în treizeci şi cinci de ani rangul de comandant, cin cu cin, fără să sară nici unul, fă-cînd şi două războaie, cel din 1812 şi cel din 1828, îi măsura cu coada ochiului şi suferea crîncen. Vedea că această revo-luţie, după ce îi depreciase cariera şi îi cerea moşia ca s-o dea clăcaşilor, îi ameninţa acum şi libertatea, dacă nu chiar viaţa {căci cu toată declaraţia lui Pleşoianu, cei arestaţi aflaseră că sînt discuţii, în guvern şi în armată, dacă să-i osîndească ori nu la moarte), lui, care nu avea decît o ambiţie, să fie un soldat cinstit, aşa cum cinstit,- gîndea el, îşi adunase averea. Duşmanii lui îi atribuiau ambiţia de a rîvni la tron, dar el se simţea numai soldat cinstit. Şi în clipa asta cît era de falnic şi băţos, era şi profund înduioşat de nedreptatea pe care i-o făcea soarta.

Văzîndu-1 că tace, colonelul Pleşoianu îşi potrivi abajurul de hîrtie ca să-i vadă faţa mai bine, căci geamurile se aburiseră parcă de zori, şi îi puse o întrebare la care Odobescu nu se aştepta :

— „Dumneata ai săvîrşit la 15 ale acestei luni iunie, pe Cîmpul Libertăţii, în faţa lui Dumnezeu şi în faţa poporului român, sfîntul jurămînt că vei fi credincios patriei, Guvernului provizoriu şi sfintei constituţii. Cum de nu te-a mustrat cugetul cînd ai hotărît să-ţi calci jurămîntul ?"

Umerii trufaşi ai colonelului se încovoiară puţin, gura se strînse pungă subt peticul de mustaţă, ghemotoacele maxilarului se accentuară. îşi frămîntă cîteva clipe buzele arse şi-şi trecu coiful cel mare de pe şoldul stîng pe cel drept. Vorbi apoi încurcat, găsind greu cuvintele :

— „Am săvîrşit jurămîntul din tot cugetul meu, fiind totdeauna gata a-1 îndeplini... iar... am vrut... fapta ce-am să- vîrşit-o am socotit-o iarăşi spre binele ţării, măcar că n-am vrut... în ziua aceea vărsarea de sînge s-a făcut fără voia mea şi fără a mea ştiinţă... Nu poci tăgădui că simt multă mîhnire pentru această nenorocită întîmplare."

Pleşoianu, care îşi lăsase mustaţa, pînă atunci tunsă, să crească mai plină, ca să-şi dea autoritate, şi acum şi-o

mîngîia într-una, se întoarse către membrii comisiei, întrebîndu-i dacă vor, la rîndul lor, să puie întrebări acuzatului. Nici unul dintre ei nu a avut de întrebat nimic.

Se întoarse către acuzat şi-i spuse foarte rece :

— „Mulţumesc"...

Odobescu salută milităreşte şi ieşi uşor abătut, cu un pas mai greoi decît atunci cînd intrase. Ultimele minute ale depoziţiei îi lăsaseră în gură un gust coclit, amar.

Licsandru Hergă, care stătuse tot timpul cu puşca sprijinită de pămînt, cîţiva paşi înapoia lui, în dreptul uşii, ieşi după el. Pleşoianu îi strigă să trimită sergentul dejurnă cu mucarniţa ca să stingă candelabrul, căci geamurile se albiseră de-a binelea. Afară începuse o nouă zi. Mavrocordat deschise ferestrele ca să primenească aerul, căci devenise înecăcios din pricina fumului lumînărilor şi al lampei care filase de cîteva ori.

Colonelul Solomon fu aproape jalnic. Era încă speriat de nopţile arestului, cu mundirul murdar, prost încheiat. Mustaţa groasă îi era căzută pe obrazul gros şi scofîlcit.

— „Te-ai spovedit, te-ai cuminecat în toţi anii, asemănat sfintelor dogme ale religiei ?"

„În toţi anii m-am spovedit, adică în anul trecut la oraşul Brăila, la biserica grecească, iar estimp aicea la Bucureşti, în săptămîna brînzei, şi alaltăieri cînd mă aflam la Cernica, la zece ale acesteia, auzind că vine norodul... şi m-am cuminecat."Solomon aflase că joi după-amiază tabacii şi cu Panait Stoica, descoperind că e ascuns la mînăstirea Cernica, porniseră să-l caute acolo, şi după ei se luase mulţime mare de norod. Paza lui, prinzînd însă de veste din vreme, îl lăsase la rugămintea lui să se împărtăşească şi apoi îl ascunsese în pădure.

— „Unde te-ai născut ? însurat eşti ? Ai familie, copii ? Ce avere ai mişcătoare sau nemişcătoare şi în ce loc se păstrează ?"

— „M-am născut în satul Pleşoiul, ce-i zice acum Solomo- neşti, din judeţul Doljului. Sînt fiu de căpitan, am cincizeci şi doi de ani. Am fost căsătorit, mi-a murit soţia, acum sînt văduv, am copii ; avere am şi mişcătoare şi nemişcătoare..."

Are moşii în trei sate, în districtele Dolj şi Romanaţi.

îl acuză pe Odobescu că l-a îndemnat, că i-a poruncit.

— „După aceea, după ce am inspectat toată noaptea posturile şi trupele, plecînd pe jos amîndoi. pînă în dreptul curţii mele, mi-a zis să mergem sus, să tragă un ciubuc. După ce i s-a dat ciubucul, s-a răsturnat în pat şi a început să-mi zică că guvernul nostru nu se ţine de constituţie şi umblă să ne ia şi moşiile noastre şi să le dea ţăranilor. întrebîndu-mă dacă, soldaţii mai poartă credinţă către mine, i-am spus că la soldaţi tot am credinţă, dar la ofiţeri nu prea...

...După aceea a zis că singuri proprietarii o să dea acest guvern jos, şi de ce să nu facem noi, ostaşii bătrîni, acest folos patriei. I-am răspuns că : «Ce-mi vei porunci ca un

şef, eu din porunca d-tale nu ies...» M-a luat de mînă şi a zis : «Prea bine...»"

Pe urmă arăta pregătirile militare pe care le-au făcut. Despre focul în carne vie, pe care l-a poruncit, dă lămuriri, cam surprinzătoare pentru comisie :

— ...„Şi mergînd pe uliţa din dos a palatului, m-am pomenit cu unii din domnii ofiţeri şi mai ales cu căpitan Fărcă- şanu strigînd: «Domnule Solomon, pentru ce să fugim ca curvele şi să-l lăsăm pe şeful nostru Odobescu, că poate să-l omoare». I-am zis : «Mergem la cazarmă, că nu-i face nimica». Strigînd Fărcăşanu : «Roata întîi, stai !», aşa, de ruşine, m-am întors şi eu împreună şi, venind pînă la colţ, în ulicioară, ne-am pomenit atacaţi cu pietre şi cu două-trei puşti slobozindu-se după fereastra palatului. în furia aceea, au început şi soldaţii să dea, fără nici o comandă."

Şiret ca un vulpoi, după ce l-a acuzat în repetate rînduri pe Odobescu, după ce a implicat şi pe Fărcăşanu, spre mirarea comisiei', ca s-o facă să şovăie, nu uită să amintească şi faptul, că, din ordinul lui Odobescu, chiar maiorul Mavrocordat, din comisia care-1 judecă, a venit cu divizionul de cavalerie la palat.

— „Care aceasta, chiar d. Mavrocordat n-a tăgăduit înaintea judecăţii că din porunca lui Odobescu a venit cu divizionul."

E ora patru dimineaţa. Pe fereastra deschisă vine o boare răcoroasă. A început să forfotească prin curte mulţimea care în timpul nopţii se mai potolise, aţipind.

Solomon e dus şi el de Licsandru Hergă afară, în paza sentinelelor.

Membrii comisiei sînt foarte obosiţi şi mai ales foarte încurcaţi. Nu ştiu ce hotărîre să dea. N-au nici măcar curajul să întrebe guvernul. Se plimbă prin sala de şedinţe ca să-şi mai dezmorţească picioarele, unii privesc pe fereastră, jos, în curte şi pe Podul Mogoşoaiei, lumea care aşteaptă mereu hotă- rîrea lor. Sînt rudele celor ucişi şi răniţi. Ar da buzna înlă- untru, buluc, peste comisie, ca să facă ei dreptate, dacă palatul nu ar fi atît de bine păzit.

Sergentul dejurnă, chemat să vie cu mucarniţa să stingă candelabrul, şi care a lăsat numai lampa din dreptul grefierului, îi spune şi el lui Pleşoianu, tare îngrijorat, că mulţimea care- a" aşteptat toată noaptea în curtea neîngrădită a palatului are gînduri rele. I-ar fi spus unul că toţi cei de jos pîndesc ca, după judecată, cei condamnaţi să fie ucişi pe loc, cînd vor fi duşi prin curte, că ei nu mai aşteaptă ca ucigaşii să fie împuşcaţi. Racotă, nemăsurat de înalt, şi Mavrocordat, care ascultaseră cele spuse de sergent, schimbară îngrijoraţi priviri întrebătoare.

S-a luminat de-a binelea de ziuă cînd e adus maiorul Lăcusteanu. Răspunse cu afectare militărească. E de treizeci şi şase de ani, însurat, are copii, are avere mişcătoare şi nemişcătoare, s-a spovedit toţi anii regulat. Tacrirul lui nu e

prea lung şi seamănă cu el însuşi. Amestec de aroganţă şi sentimentalism declamatoriu.

481

— ...„La toate acestea mărturisesc cu mîna pe cugetul meu şi în frica mare a lui Dumnezeu că niciodată n-am cugetat rău Guvernului provizoriu, nici preaiubitei noastre patrii, nici sfintei noastre constituţii..."

N-a fost cu trupa cînd s-au tras focurile. Era sosit acasă. [1] Spune cum a fost arestat, cum a stat la Costache Kretzu- lescu pînă a fost ridicat şi adus la arest. Pleşoianu îi spune „mulţumesc", şi el salută şi iese, nedumerit că a trecut tacrirul prea repede ; pleacă liniştit însă de vorba lui Pleşoianu, că nu va fi nimeni condamnat la moarte. Oameni ca el cred tot ceea ce le convine.

Pe la cinci dimineaţa, cînd prăvăliile se pregătesc să deschidă — căci nu cunosc repaus nici duminică, decît de la prînz în sus — cei şapte ofiţeri încep deliberările. Au groază să ia orice hotărîre. încep să se plimbe neliniştiţi prin cameră.

Deţinuţii aşteaptă sentinţa chiar pe sala cea lungă care răzbate prin aripa stîngă, adăugată la intrarea dinspre grajduri, pînă în fosta sufragerie a lui Alexandru Ghica, unde dezbate comisia de judecată, cum şi alte uşi de la diferite servicii. Odăile lor de arest sînt la capătul dinspre Brezoianu, dar cei trei aşteaptă la un loc, chiar pe sală, acolo la capătul ei. Sînt păziţi azi de patru sentinele soldaţi şi de patru inşi din Gvardia Naţională, înarmaţi cu puşti militare. între aceşti paznici sînt acum mereu orînduiţi Licsandru Hergă şi Panait Stoica. Se hotărîse de altfel, încă mai demult, ca toate gărzile şi toate posturile să fie pe din două, jumătate soldaţi şi jumătate gvardişti, căci o parte din guvern nu are încredere în oştire, deoarece prea era în mîna ofiţerilor, în genere duşmănoşi revoluţiei şi devotaţi lui Odobescu.

Lăcusteanu nu-şi prea găsea locul. încercă să-i vorbească lui Odobescu, dar înfăţişarea încă trufaşă a colonelului, comandant autoritar, dar cu mustaţa tunsă scurt subt nas, cu fălcile tari, cu ochii îngînduraţi, îi tăie curajul. Lăcusteanu era şi el băţos, dar Odobescu îl intimida. Se întoarse spre Solomon, care şedea pe un scaun, cu umerii îngheboşaţi, cu mustaţa căzută, topit de tot. Văzîndu-1 atît de prăbuşit, se simţi el tare.

— „Vezi ce păţim dacă... ?"

— „Dacă ce ?" mormăi polcovnicul.

— „Dacă...", dar aci Lăcusteanu se înmuie. Ar fi vrut să spună : „Dacă nu m-ai lăsat să-i împuşc pe loc pe toţi... Acum ne judecă ei..." Dar văzu umerii de uriaş, mustaţa ca vrabia a lui Licsandru Hergă şi se mulţumi să mormăie ceva neînţeles.

Veni sergentul dejurnă cu patru soldaţi să schimbe sentinelele militare. Veniseră nişte gradaţi noi, de la care fără să vrea Odobescu află, el singur, căci fusese mai aproape şi putuse auzi, că se ţine o şedinţă a guvernului în care se dis-

cută chiar acum dacă să li se aplice legea marţială. Nu le mai spuse nimic la ceilalţi doi, care nu auziseră, ca să nu-i mai sperie. Din mormăitura lor, după schimb, cei doi aflară totuşi de mulţimea care îi aştepta afară să-i sfîşie, înainte de a fi împuşcaţi. Lăcusteanu ţîşni furios :

— O să sfîşie pe tat-su şi pe mă-sa ! şi făcu un gest obscen.

Omul avea un soi de curaj, care era mai curînd inconştienţă. Nu avea destulă imaginaţie să-şi închipuie ce înseamnă moartea. Nu avea puterea — cum spunea cîndva un cugetător — s-o privească în faţă, s-o vadă de-a dreptul cum nu se poate privi soarele. Asemenea oameni nu văd obicinuit moartea decît o singură dată, o singură clipă, ultima din viaţa lor. încrezător în fizicul său, Lăcusteanu se vedea biruind 'orice împotrivire ; era de un optimism scabros, care îi ţinea loc de curaj, nu era o încredere îndreptăţită de mijloacele lui adevărate. Avea sentimentul găunos că „lui" nu i se poate întîmpla asta, că a mai văzut el asemenea „ceştii". Se întoarse pe tocurile cizmelor împodobite cu pinteni, sigur de el:

— Ştiu de la Pleşoianu că nu vor osîndi pe nimeni la moarte.

Odobescu, mereu tăcut şi cu privirea încruntată subt sprîn- cenele mari, întoarse o clipă capul spre el, privindu-1 dispreţuitor, căci îl găsea prea agitat şi gălăgios. Ca să-l tulbure puţin, îi spuse brusc, măsurîndu-1 sec : ;

— Ş
i dacă te-a minţit ? :

Solomon, care ascultase încremenit şi sfîşiat convorbirea

soldaţilor, auzind acum şi pe Odobescu, îşi pierdu din nou capul. Deşi se aştepta abătut la deznodămîntul tragic, neavînd vreo nădejde să scape, orice fapt nou care confirma această aşteptare încă mai năruia ceva în el. Topit, murmură, încît vor-

*bele i se pierdură subt mustaţa întoarsă, amestecată cu barba ne- rasă de atîtea zile :

— Să ştii că au ordin să ne condamne la moarte... Să ştii că au ordin... îţi spui eu.

Pe Solomon îl înspăimîînta îndeosebi momentul însuşi al morţii violente, izbitura fizică. Altfel avusese pe vremuri, în tinereţe, un fel de curaj, oportunist, e drept — se purta pe atunci fără mustaţă şi cu favurizi după moda ofiţerilor ţa- rişti — cînd era comandir de panduri, spre Calafat. Avea faima că e foarte descurcăreţ. în clipele grele îşi pierdea însă capul şi asta i se întîmplase în ziua de 19 iunie ; o prostie, gîndea el acum, pe care o regreta amarnic.

Odobescu rînji privindu-i pe amîndoi, şi fără să spuie o vorbă intră în odaia lui şi se trînti cu faţa în sus, pe salteaua aşternută de-a dreptul pe podea. Fuseseră aci mai înainte două mese de calemgii, scoase acum afară, dar pe perete mai rămăseseră mici afipte, cu „dispoziţiuni", şi o „tarifă", liniată cu creionul, dar scrisă cu cerneală violetă.

Rămase aşa îndelung pe gînduri. îşi spunea că s-ar putea ca Solomon să aibă totuşi dreptate şi că hotărîrea de a-i împuşca să fie la ceasul acesta luată de către guvern, unde avea atîţia duşmani, peste capul lui Pleşoianu, şi astfel judecata să nu fi fost decît doar o formă de acoperire. Pînă în această zi nu se prea gîndise nici el la moarte, anume. Fire trufaşă, era de un curaj rece şi hotărît, aţîţat de o ambiţie profesională fără margini. Spre deosebire de Lăcusteanu, care fiind prea tînăr în timpul războiului nu luase parte de-a dreptul la nici o luptă, Odobescu înfruntase de multe ori moartea, dar totdeauna laolaltă cu alte sute şi mii, încălzit de urale, de altfel convins mereu că va scăpa. Nici el nu avusese pînă azi reprezentarea nemijlocită a morţii, acum simţea însă că o umbră grea îl învăluie. Aşteptarea asta a sentinţei era din ce în ce mai apăsătoare.

Pe cînd ţanţoş şi expansiv, Lăcusteanu se consuma în exclamaţii, colonelul Odobescu, tăcut de felul lui, începu să se gîndească adînc, aşa cum nu făcuse niciodată în viaţă pînă azi.

A stat aşa îndelung, îi era parcă teamă să scoată ceasul de aur, dăruit acum zece ani de Alexandru Ghica, ca să vadă cum trece timpul.

Odaia era luminată din plin, căci deşi cînd mijeau zorile era răcoare de-a binelea, acum ziua se vestea strălucitoare şi din nou călduroasă. începură să se audă strigătele micilor precupeţi care porneau grăbiţi, încărcaţi cu marfă din piaţa vecină, pe uliţele oraşului, şi-şi încercau ca de probă strigătele, înainte de a ocoli spre Podul Mogoşoaiei. Odobescu le ascultă cu un soi de înmărmurire, parcă le auzea acum întîia dată. Niciodată nu i s-au părut atît de mult lungite, cîntate.

„...Cornuuuri caalde...", răsuna ridicat sus de tot şi apoi răsucit într-un ison jos : „caaldă jiimbla..." „...Peş... peş... peş- tiiii", striga altul pripit din fundul capului, iar din

gîlgîitul strigătului i se ghicea mersul săltat, ca să-i fie mai uşoare în cobiliţe coşurile încărcate.

„...Căimăceluuu... iaurgiuuu...", se auzeau cu un „u" prelung, cam pe-o ureche.

„...Hai cuuu pui graaaşi... puişoriii... Hai cu puişoriii..."

Odobescu. simţi cutremurat că viaţa va dura mai departe şi fără el. Din sala de judecată de alături putea veni moartea lui, iar dincolo în uliţă, unde el nu mai avea voie să meargă, se vestea o zi cu soare, fie şi dogorîtor, în care lumea urma să trăiască cu pregătiri la fel ca în fiecare zi, cu noi nădejdi.

Cînd auzi strigătul, cînd legănat pe nas, cînd scurt şi pripit, apoi lung şi întors înfundat, al vînzătorului de cărbuni, zîmbi amar : „...Chioob... chiob-chiob... Cărboooni...", se prăbuşi în el însuşi.

Cine ştie ce femeie va cumpăra cărbuni să puie să-i calce rochia cu volane de dantelă, ca să se ducă la petrecere, astă- seară... azi, cînd el nu ştie dacă va mai apuca apusul soarelui ? începură să-l năpădească părerile de rău. Măcar de şi-ar fi văzut copiii mari. îi e teamă îndeosebi de Alexandru. Văzîn- du-1 cum creşte înalt încă de mic, a crezut că o să semene cu el, a şi semănat într-o vreme, pe urmă a început să semene cu maică-sa. A ţinut să-l deprindă de mic cu armele. Să-i dea gustul pentru cariera ostăşească. De la zece ani 1-a dat pe mîna tămădăienilor să-l facă vînător pe Bărăgan. Nu e însă ceea ce ar fi vrut el, deşi acum la paisprezece ani e înalt ca unul de şaptesprezece şi frumos peste aşteptări. Pe cîmpia nesfîrşită a Bărăganului nu aleargă după dropii, tîrîndu-se în genunchi printre spini şi ciulini, cu puşca gata de tras. îi place doar aşa, să hoinărească în căruţa vînătorilor tot timpul, cu gîndul aiurea. Parcă visează treaz. Noaptea în schimb nu doarme în căruţă, ci culcat în iarbă, alături; priveşte într-una cerul înstelat şi ascultă cu nesaţ nesfîrşite poveşti vînătoreşti. Aci mai cu seamă seamănă cu maică-sa, cu care se şi simte mai bine. Ea, despre care Odobescu spune mereu că „e plină de isterisme", îl alintă şi-1 ţine toată ziua printre fustele muierilor care vin în casă. A devenit răsfăţat şi cu gusturi prea subţiri. Scrie şi poezii, aşa cum poate. După exemplul, legendar în armata rusă, al Suvorovilor, Odobescu ar fi vrut să facă din acest întîi născut, al lui un adevărat soldat, deprinzîndu-1 de mic cu o viaţă aspră, cu exerciţii şi încercări fizice grele. Ca şi generalul Suvorov-tatăl, el ar fi vrut ca fiul lui să pornească de la cinul cel mai de jos în armată, să nu se ţie seamă că e fiu de comandant şi să-şi cîştige galoanele treptat, pe merit. De la zece ani l-a pus să doarmă pe un pat de scîndури, l-a ţinut zile întregi, cînd greşea ceva, la arest în cameră, numai cu pîine şi apă. îi dădea porunci pe care el trebuia să le execute, fără să le judece. A suferit nespus cînd a aflat că lumea îl socoate din pricina asta un părinte rău şi neînţelegător, cînd el şi-ar fi dat viaţa ca să poată face din acest băiat, înalt şi frumos, un om, un bărbat în toată puterea cuvîntului.

într-o zi a auzit dintr-o odaie vecină pe acest copil al lui, care acum la paisprezece ani a devenit un băieţoi obraznic, care are toată ziua păreri despre toate, judecîndu-1 pe el, pe tatăl lui, luîndu-1 în rîs faţă de alţi băieţoi obraznici, făcîndu-1 vagmistru împopoţonat cu coif. Acolo, după uşă, i s-a înnegrit sufletul de durere. îl judecă propriul lui copil, îşi spunea abătut. Dacă acum îi pare rău că moare e că nu mai e cu putinţă să-l îndrepte, să-i explice frumuseţea vieţii de soldat. Ştie că aşa sînt copiii pînă la o vîrstă, dar că pe urmă uneori se îndreaptă. îi curg lacrimile uşor pe obraz, gîndind că ar fi putut veni o zi în care băiatul lui, devenit un soldat adevărat, să-i cadă la piept cu dragoste şi recunoştinţă mărturisind că a greşit, • spunînd că acum înţelege adevărata frumuseţe a vieţii. Poate că totul s-a sfîrşit. Se cutremură întrebîndu-se ce va deveni acest băiat care va fi prea frumos, prea pofticios, muieratic şi prea răsfăţat de femei, cînd se va trezi orfan şi fără avere, cu proprietăţile răpite de revoluţie. Va deveni un nenorocit, un jucător de cărţi, trăind pe la uşile altora, neajutat de nimeni. îşi muşcă buzele într-o strîmbătură de durere
mută şi simte mai mult de-a lungul nasului, calde, două şiroaie de lacrimi.

Lăcusteanu a apărut în prag, negăsindu-şi nici o clipă locul, şi-i vede ochii tulburi, umezi, lacrimile pe obraji. îi spune vag, protector :

— Au plîngi, domnule colonel ?... Nu trebuie să-ţi fie teamă... nu va fi nimic.

Colonelul îl fulgeră cu privirea, aşa umedă, şi se răsteşte tăios la el, ca la un servitor :

— Ieşi... închide uşa !

îl dezgusta acest fanfaron care crede că el, Odobescu, se teme de moarte, altfel decît gîndind la soarta băiatului lui cel mare.

Era ziuă de-a binelea cînd veniră din capul celălalt al scării doi tabaci care lucrau la magazia de piei crude şi cu ei un al treilea, un tînăr, de prin viile de deal, care era îmbrăcat jumătate ţărănește, cu pieptar negru, iar pe cap, peste chică, purta o pălărie cît roata carului, cu marginile unduite într-o parte şi alta. Se vedea că e tîrgoveţ, căci ţăranii care sărăciseră de la an la an, bătuţi de noile nevoi, ca şi de setea neostoită de aur a boierilor, nu-şi mai puteau cumpăra pălării ; purtau peste pletele, pe care nu prea aveau cu ce să le taie ca lumea, căciuli de miel făcute de ei înşişi. Pînă la urmă au ajuns toţi la căciuli, iar pletele le-au pierdut mai tîrziu, cînd au început să meargă la oaste.

Tîrgoveţul se apropie de uriaşul cel bălan :

— Nea Licsandre, n-ai terminat cu Gvardia ? Că, uite, noi sîntem gata, plecăm... Dada Licsandra este jos... întreabă ce faci ? Zice că ea nu merge fără dumneata... Da' a adus vin, brînză şi ouă... Peşte găsim la lac, şi raci... Aşa ne-a spus Silică.

— Ce brînză, mă ? Ce ouă ? N-ai luat nici un miel să-l frigem la iarbă verde ? se răsti Hergă la tîrgoveţ.

— Nu se poate, nene, că sîntem în postul lui Sîn Pietru şi e dezlegare numai pentru peşte... E dezlegare, că, deh, e azi duminică.

— Mă, io trebuie să aştept să să termine judecata asta... Să vedem ce facem cu ăştia, şi pă urmă vin şi io, la voi acolo... Vă găsesc pă toţi în grădină.

— Nu în grădină, ne găseşti în vîlcea, la moară, pă drumul Plumbuitei, că vrem să ne scăldăm la scocu morii... Pă urmă mergem să mîncăm în grădină. Stăm acolo toată ziua. Ne găseşti, că sîntem mulţi.

— Bine, mă, duceţi-vă înainte că viu şi io... Cum s-o sfîrşi aci cu ăştia...

Odobescu, care între timp ieşise iar pe sală, simţi din nou un cuţit înfipt în inimă şi-l încercă o ameţeală moale. Mereu se găsea faţă în faţă cu realitatea cea nouă. Oricare dintre gvar- diştii ăştia putea să spună : „Viu peste o jumătate de ceas... Viu mai tîrziu, după ce s-o sfîrşi cu ăştia", dar lui asta nu-i era cu putinţă. Pleoapele i se zbîrciră uşor şi peticul de mustaţă i se strîmbă.

Nici n-ajunseră tabacii şi tîrgoveţul la capătul lungii săli, că se pomeniră în faţă cu doi popi, care-i întrebară unde-i can- ţelaria, căci au fost chemaţi la consistoriu. Oamenii ridicară din umeri, arătînd astfel că habar n-au, şi le indicară pe un ipistat, care tocmai trecea, să-l întrebe pe el. Se închinară apoi cu spaimă şi scuipară într-o parte. Tîrgoveţul îşi înnodă capul betelor, ca să nu-i meargă rău.

— Ne-au luat dă dimineaţă... N-o să ne priască petrecerea...

Ipistatul care trecea pe acolo le arătă celor doi o uşă la fel cu celelalte.

Erau popi de oraş, cărora li se vedeau cizmele groase de subt anterie de lustrin negru şi aveau cozi care le ieşeau de subt potcap, strîns împletite la ceafă, ca la muieri. Intrară în odaia arătată.

Lăcusteanu, care-i văzuse de departe, îngheţă. Pierit la faţă, se bîlbîi parcă în neştire.

Acum îşi aminti de o întîmplare din ajun pe care nu o pricepuse bine. Pe cînd se afla la Pleşoianu, acesta fu vizitat de Popa Şapcă, venit să-şi ia rămas bun, căci ca să-l îndepărteze din Bucureşti, Neofit îl numise stareţ la mînăstirea Sadova din Dolj.

întrebase popa, arătînd spre odăile arestaţilor:

— „Ce-aveţi de gînd cu ăştia ?"

— „Păi... ce să facem ? îi judecăm..."

— „Judecaţi-i, judecaţi-i, mă, şi fiţi fără cruţare. Nu uitaţi cuvîntul *Evangheliei:* cine trage sabia, de sabie va pieri."

Acum văzu cu groază că ar putea să fie altfel decît nădăjduia el.

— Ăştia au venit să ne citească molifta morţilor. Intrînd în odaie se aruncă speriat şi furios pe salteaua de pe podea, îşi simţea burta moale. Ne-au minţit... Ne-au osîndit... la

în clipa asta el pricepu tot. Parcă moartea însăşi îlstrîn- gea de gît. îşi pierdu capul, şi colţurile gurii i se acoperiră de un soi de spumă albă. Nimic nu mai rămase din semeţia lm de pînă acum. Murmura în neştire : „Copiii mei, copiii mei", simţind abia acum, în mod ciudat, că şi alţi părinţi ar putea avea copii. Acum înţelese că aceşti copii ai lui nu sînt unicii pe lume, cum credea el, ci sînt la fel cu toţi, că pot rămîne şi ei orfani, că pot fi izbiţi şi ei de nenoroc.

Se ridică şi începu să se zbată ca într-o cuşcă. Apoi, sim- ţindu-şi iar picioarele moi, se trînti din nou pe saltea, murmu- rînd în neştire :

— Ne-au minţit... Ne-au înşelat... Ne-au osîndit la moarte...

Odobescu tăcea mereu încruntat. Solomon privea năuc.

Judecătorii şovăiau mereu. Deliberau acum de trei ore.

Sînt unii jucători de şah, începători, care văd numai- decît greşeala adversarului şi ştiu precis şi mişcarea pe care trebuie s-o facă. Dacă jocul se complică însă şi trebuie să ştie precis nu numai mişcarea cu care urmează să răspundă, ci şi alte trei-patru mişcări şi contramişcări înainte, atunci nu mai joacă zdravăn şi hotărît, ci şovăie îndelung, gîndindu-se mult timp chiar cînd e vorba de o mişcare vădit bună, temîndu-se că, cine ştie, s-ar putea totuşi să greşească, fiindcă acum văd mai multe posibilităţi ca înainte.

Un astfel de jucător în revoluţie fusese Pleşoianu. Straşnic executant, hotărît şi îndrăzneţ cît timp jocul ei era simplu ; acum cînd el descoperise că lucrurile stau ceva mai complicat, începuse să şovăie. La Izlaz purta doar mustăcioară neagră, din admiraţie pentru colonelul Odobescu; dar după izbucnirea revoluţiei începuse să poarte o barbă îngustă de tot, de la urechi pe subt maxilare, ca o curea neagră de coif fără coif, ca un carbonar, şi mustaţa plină. Văzuse multe în două săptămîni de revoluţie şi mai vedea acum atîtea întor- sături cu putinţă, încît îl tulburau deopotrivă şi Bălcescu, şi Magheru, ba chiar şi Eliade, şi nu mai ştia ce să facă. Devenise mai prevăzător, nu din laşitate, ci din jumătate vedere. Se mai adăuga la toţi membrii comisiei şi duhul camaraderiei, amintirea vieţii şi a petrecerilor împreună, peste care nu aveau mijloace destule ca să treacă.

într-un tîrziu, maiorul Mavrocordat spuse că are de făcut o propunere. Se apropie de Pleşoianu, iar în jurul lor se adunară în picioare şi ceilalţi.

— La urma urmelor, noi sîntem o comisie de judecată ostăşească şi nu putem da decît pedepse ostăşeşti. Noi îi vom pedepsi deci numai ca militari. Apoi, îi predăm guvernului să-i judece ca ucigaşi.

Pleşoianu, înalt, cu umeri înguşti, întors pe jumătate, a rămas încremenit cîteva clipe, apoi a răspuns surîzător :

— ...Nu e rău ce propui dumneata. Hai să scriem încheierea.

Se trage iar de mustaţă, se plimbă prin salon, dictează. După ce expune împrejurările, procedura, încheie despre Odobescu :

V — ***...„Să se gonească din slujbă, ştergîndu-se din catastife nu-***

\ *mele său, să i se ia toate cinurile şi să se dea subt judecată cri- minalicească politicească, unde să se judece ca ucigaş...“*

\ La fel pentru Solomon.

■ Lăcusteanu scăpă şi mai uşor :

***— ...„Să se gonească din slujbă, ştergîndu-i-se numele din ca- tastişe...“* (Deci fără să fie predat guvernului ca să-l judece ca ucigaş.)**

Iscăliţi : *„Col. Pleşoianu*

Maiori: Racotă şi Mavrocordat

j ***Căpitani: Ciocîrlan, Serghie, Hagiopol, Dumitrescu***

Judecător de instrucţie : D. Ciocirdia

Cei trei fură. aduşi în odaia cea mare, care devenise sala de şedinţe, şi li se citi încheierea Comisiei de judecată. Odobescu intrase îmbătrînit parcă, dar cu o voită bărbăţie, Solomon cu ochii mistuiţi de nelinişte, iar Lăcusteanu, sleit de spaimă, abia ţinîndu-se pe picioare, parcă nu mai vedea nimic, mai mult mort decît viu. Nu le crezu auzul cînd pre-

şedinţele rosti întîia hotărîre, apoi a doua şi a treia. Maiorul nu pricepea că la prînz va fi liber. Totuşi nu fură scoşi din palat decît a doua zi, seara tîrziu, pe din dos. Lăcusteanu fu în zorii zilei acasă între ai lui şi deveni aci din nou ţanţoş şi cu păreri sigure despre toată lumea şi despre tot ce se întîmpla.

La zece dimineaţa, în cabinetul lui Tell, de jos, cu ferestrele spre Podul Mogoşoaiei, se putea vedea de la ferestrele de peste drum o discuţie foarte vie. într-o jumătate de ceas se adunaseră aci, aşteptînd şedinţa anunţată, mai toţi membrS guvernului, aşa cum se hotărîse din ajun, ca să ia cunoştinţă de hotărîrea Comisiei de judecată. Erau, cei mai mulţi, bucuroşi că s-a găsit o astfel de soluţie, căci nu aveau curajul hotărîrilor mari, dar se vede cît de colo că Bălcescu, Arăpilă, Magheru şi chiar Tell sînt nemulţumiţi de hotărîre. Se urcară la zece jumătate toţi sus ca să ia la rîndul lor o hotărîre, căci şeful oştirii propune ca Odobescu şi Solomon să fie transportaţi în altă parte, că nu mai puteau rămîne, o dată achitaţi, la palat şi nici la cazarmă nu puteau fi duşi, fiindcă ar fi putut înrîuri pe ofiţeri. Era neapărat nevoie de o mînăstire cu ziduri întărite, dar şi Mărginenii şi Snagovul erau prea departe pentru o pază care nu putea fi încredinţată decît Gvardiei Naţionale.

Discuţia fu destul de lungă şi tot Tell propuse pînă la urmă mînăstirea Plumbuita, vechea ctitorie a lui Matei Basarab, ca fiind cea mai potrivită în acest scop, fiind şi aproape de capitală şi cu ziduri tari ca de cetate. Deoarece Bălcescu fu împotriva ideii ca un astfel de lăcaş istoric să fie făcut închisoare, discuţia se prelungi încă, pînă la urmă hotărîndu-se ca şeful Departamentului Trebilor din Lăuntru, Nicolae Golescu, şeful Oştirii, Tell, şi secretarii : Nicolae Bălcescu şi Alecu Golescu să viziteze chiar după-amiază mînăstirea şi numai după aceasta să se vadă ce e de făcut. Se mai hotăra ca Ion Brătianu să plece spre Focşani şi Brăila ca să aducă veşti exacte, căci se tot vorbea că unele trupe străine se pregătesc să treacă graniţa, împotriva revoluţiei. Cu toate că era duminică, şedinţa se prelungi pînă către ceasurile două după prînz.

Cea de a treia duminică

De cum auzi hotărîrea Comisiei de judecată, Licsandru Hergă înjură straşnic şi plecă mînios să se răcorească în apa lacului Tei, unde-1 aşteptau ai lui, după ce dădu cu grijă în seama lui Panait, rugîndu-1 să le ducă la secţia înfiinţată de conducerea Gvardiei Naţionale, chiar la tăbăcăria lor, puşca şi spanga, patroanele şi cureaua de încins. Ziua se încingea tot mai mult, cu cît se apropia vremea prînzului, şi cerul, senin, din albastru se făcea parcă albicios ca sticla. Grăbi să iasă pe la Floreasca, fiindcă pe drumul obicinuit dinspre Co- lentina, adică pe Podul Tîrgului din Afară, ar fi ocolit prea mult. Nu era singurul care zorea să iasă din oraş, căci era cea dintîi duminică după Drăgaică, şi din moşi-strămoşi, dacă nu plouj în această zi, bucureştenii ieşeau să se scalde în susul Dîmboviţei şi mai ales în lacurile din partea de miazănoapte şi răsărit a oraşului. Mare şi mic, bărbaţi şi femei, cete-cete, unii încărcaţi cu coşuleţe şi trăişti cu de-ale mîncării, alţii cu un codru de pîine şi puţină brînză într-un ştergar se îndreptau mai ales spre Tei, Imper şi Fundeni, care aveau ochiuri de apă mai limpede, cîte o bună bucată de maluri fără stufăriş şi fără brădiş, nufăriş ori mătasea broaştei şi lintiţă.

De cum trecu de răspîntia cu patru cîrciumi aşezate în cele patru Colţuri ale ei, toate cu umbrar de stuf, aşa cum era parcă regula fiecăreia dintre cele douăzeci şi ceva de bariere ale oraşului, Licsandru Hergă nu mai întîlni trecători, iar casele le-ai fi numărat pe degete, şi alea la depărtare mare unele de altele în cîmp, fără nici un copac în apropierea lor. De la o vreme, ocolind, pe şleaul cu făgaşuri gloduroase şi uscate, gropile cele mari ale cărămidăriilor, întîlni firul de apă al Colentinei care, după ce legase lacul Herăstrăului de lacul Floreasca, îl lega acum pe acesta de lacul Teilor. Era un fel de şanţ cu apă verzuie abia curgătoare, plin din mal în mal, dar nu mai larg de patru-cinci paşi, pe care mai-mai l-ar fi putut sări cineva dacă şi-ar fi luat avînt. Cum putea pîrîul acesta să facă atîtea lacuri era de mirare. Licsandru avea de mers cu

soarele drept în creştet cam o jumătate de ceas de-a lungul apei, lăsînd în urmă doar smocuri de pelin, măselariţă şi alior. întîlni un băie- ţandru numai în cămaşă şi izmene, jerpelite şi soioase şi acelea, cu picioarele pline de noroi uscat pînă peste genunchi. Purta în mînă un snop de şerpi de baltă, încă vii, iar în spinare o dăsagă udă plină cu scoici pămîntii şi sidefii, mari cît o palmă de voinic.

Lacul Floreasca, foarte lin în partea dinspre miazăzi, era cunoscut pentru scoicile lui, după cum lacul Teilor era vestit pentru bibanii, caracudele grase şi racii lui. Băiatul îl întrebă pe Licsandru dacă vrea să cumpere scoici sau vreun şarpe, dar acesta, cît era el de spătos, se scutură cu silă.

— Ia unu, bre nene, că i-am scos dinţii, nu muşcă.

Hergă se strîmbă şi mai mult de silă şi trecu mai departe. De la o vreme fu silit să-şi scoată imineii, că pe partea asta poteca trecea prin smîrcuri cu ape verzui. Cît vedeai cu ochii pe dreapta era numai cîmp noduros cu ciulini, pelin şi măse- lariţă, iar din cînd în cînd cîte două-trei clădării de cărămizi tăiate din lut şi apoi uscate, cu un fel de găuri sus ca nişte ferestruici. Erau cuptoare de ars cărămizi şi aşteptau să li se dea foc. Altele, roşii şi cu străluciri sticloase în bătaia nemiloasă a soarelui, erau arse gata şi aşteptau să fie desfăcute. Pe pogoane întregi alte cărămizi, proaspete, abia tăiate, încă umede, erau puse la uscat pe nisip una lîngă alta, în şiruri apropiate şi lungi acît vezi cu ochii. Nu se zărea ţipenie de om, că era duminică. Aproape de Tei întîlni o cocioabă fără gard, dar înconjurată de cîteva zeci de lujere de floarea-soarelui, al cărei galben proaspăt lupta cu pustiul fierbinte. Găsi cu greu brişcă lui fină-su Core, fiindcă toată partea de mal de subt grădină, singurul loc bun de scăldat al Teilor, era un furnicar de lume, care mişuna printre bişti şi căruţe cu caii deshămaţi, ori printre grămăjoare de ţoale şi albituri. în apă se vedeau nenumăraţi inşi bălăcindu-se, împroşcîndu-se unii pe alţii. Copii mărişori se alergau ca nişte draci, stropind totul în jurul lor, izgoniţi cu ocări de femei cînd se apropiau de locul lor de scăldat, care era ceya mai deoparte, deşi erau multe care se amestecau şi printre bărbaţi, dar acestea îşi păstrau toate cămăşile de pînză albă pe ele, lipite de trup după ce se udau. Brişcă era trasă subt malul ridicat al luncii, adică la vreo sută de paşi de malul apei, între alte bişti. Toţi ai lui erau în apă. Fină-su Core spăla iepele într-un loc spre dreapta, unde mai erau alţi douăzeci- treizeci de cai. Licsandra se des- puie îndată, zorit să se răcorească, lăsîndu-şi hanţele de pe el în brişcă şi, acoperindu-şi cu mîna lui de uriaş mijlocul trupului, aşa cum făceau toţi bărbaţii, alergă în apă. Era atît de înalt şi de voinic, că trebuia să meargă adînc, acolo unde alţii înotau, ca să-i vie apa pînă la piept. Fireşte, Damian şi Fănică Teică îl văzură de departe şi veniră după el. îi arătară în partea dinspre femei pe Licsandra, care nu ştia să înoate, dar era şi ea atît de înaltă, că printre unele care înotau îi ieşeau umerii afară din apă şi-i străluceau obrajii mari şi rumeni în bătaia

soarelui. Făpturile lor de uriaşi nu aveau asemănare în furnicarul acesta de oameni goi. O desluşi cu greu pe Ilinca, mai mult după ciuful ei aproape alb, care, fricoasă, se scălda la mal între copii. Cei patru bărbaţi trecură de cinci-şase ori înot lacul lat; pentru asta veniseră aci, că erau sătui de cei treizeci de paşi ai Dîmboviţei lor, unde nu se putea înota mai în voie. Se întoarseră la brişcă răcoriţi, cu o foame de lup. Le găsiră pe Licsandra, Ilinca, Fănica lui Core şi pe Sica, soţia lui Teică, îmbrăcate. Ochiră un tei rotat chiar deasupra malului, de unde puteau zări cu privirea şi brişcă, apoi întinseră o pînză pe iarbă pentru masă şi făcură mai deoparte un foc de grăteje şi uscături, ca să frigă vreo zece bibani cumpăraţi de Core de la un pescar, care se tocmise cu el din luntre, de pe lac, şi apoi îi adusese la mal. Tot Core ăsta, care era foarte iscusit, fiind cîrciumar, aduse şi unul dintre cele trei clondire cu vin roşu puse la răcit în apă, în stufişul din dreapta. Friptura, pentru că pînă la urmă Core tot făcuse rost de un mieluşel, şi brînză cu ceapă merg bine cu vinul roşu. Un băieţaş, care umbla cu o coşniţă printre cei care se ospătau, le răsturnă pe pînza mesei vreo două ocale de vişini. Fu cu alte cuvinte un prînz de duminică, pentru nişte meşteri tăbăcari, aşa cum erau Licsandru Hergă şi Fănică Teică, că nimeni nu-i întreba ce mănîncă în restul săptămînii. După masă, cei patru bărbaţi istoviţi de o săptămînă de lucru şi de zilele începute de la patru dimineaţa adormiră buştean la umbra răcoroasă a teiului, sforăind sănătos. Femeile se mulţumiră să stea de vorbă, căci nu mai vorbiseră de vreo trei ceasuri şi aveau multe de spus.

Cele două căleşti trecînd de Bariera Tîrgului din Afară, căreia tot mai mulţi îi spun şi Bariera Moşilor, de cînd se ţine acolo marele bîlci pentru pomenirea morţilor şi strămoşilor, cu toiul în „Joia Moşilor", „joia cumpărăturilor", au luat-o pe drumul care se face în stînga, adică al Colentinei şi al Ur- zicenilor, lăsînd în dreapta pe acela al Pantelimonului. Numaidecît au făcut-o iar la stînga, pe lîngă biserica Sfîntu Dumitru, pe un şleau cu făgaşuri de roţi răsfrînte ca opturi lungi peste arapul cu iarbă măruntă, care se îndrepta spre palatul de la Tei. Au trecut pe drumul tăiat printre curtea cea mare şt grădina cu tei lăsată slobodă pentru obşte. Vreo cîteva sute de paşi, acest drum duce de-a lungul lacului, umbrit de sălcii mari, care se încovoaie pînă la faţa aci limpede a apei. Pe dreapta sînt încolăcituriie, printre smîrcuri, ale pîrîului, pe care ei le trecură pe un podeţ prin faţa unei mori şi a unei cîr- ciumi, chiar aci unde firul apei ia naştere din nou. Din lac, un şuvoi gros, care e însuşi pîrîul, după ce trece pe subt pod, cade pe roata morii şi iese dincolo, vijelios, pe talpa unui scoc lat de vreo cinci paşi şi lung poate de douăzeci. De aci se aruncă apoi spumegînd de furie, ca o zăpadă în albia pro- priu-zis, care îşi începe numaidecît încolăcirile printre smîrcuri, dar şi printre sălcii şi cîteva plute. Zeci şi veci de bărbaţi, femei şi copii se scaldă anume aici, ca să lupte cu şuvoiul. Numaidecît se zăreşte şi fiinţa

albă a mînăstirii Plumbuita, în faţa căreia cele două călești se opresc. E către ceasurile şase seara, dar n-a tocat de vecernie, căci soarele e încă sus, iar cei cîţiva călugări se odihnesc la umbra unui stejar în curtea» înconjurată, la drum şi pe laturi, de două rînduri de chilii cu ceardacuri, iar în spatele ei, biserica cu turlă scundă se apără cu ziduri groase de cetate. Stareţul, bătrîn şi înalt, cu barba căruntă şi. întoarsă subt bărbie, a ieşit înaintea boierilor primind cu smerenie prefăcută poftirea lui Tell.

— Binecuvîntează, părinte.

Cînd află că sînt membri ai Guvernului vremelnicesc, îşi pierde capul cu totul şi porunceşte arhondarului cafele şi dulceţuri. îi vede pe toţi patru vorbind între ei fără înţeles pentru el şi urcîndu-se unul după altul, pe scările mîncate de putregaiuri, spre pridvorul care înconjoară chiliile de sus. Pînă la urmă se pare că au ales aripa stingă şi dau poruncă să se lase acolo slobode cinci odăi mai mari, una pentru Odobescu, una pentru Solomon şi alte trei în stînga şi în dreapta pentru comanda de pază a Gvardiei Naţionale. După asta, vizitează şi biserica fără pridvor, cu intrarea îngustă, cu puţine ferestre înguste şi ele, unde stareţul le dă lămuriri şi le arată subt lespezi mici mormintele lui Vlad şi al domniţei Ilina, fiii lui Mihnea-vodă, nepoţii ctitorei Ecaterina şi a soţului ei Alexandru. Le arată şi un jilţ de piatră, dăltuit în stele aşezate una peste alta, cu lei mici, stîngaci, cu cozile întoarse pînă la coamă, spunîndu-le că a fost scaunul domnesc. Alecu Golescu îşi arată părerea de rău că pînă la urmă Bălcescu nu a putut veni cu *ei* ■ el care ar fi ascultat cu interes explicaţiile stareţului şi poate ar fi citit şi inscripţiile de pe lespezi.

Adevărul este că Bălcescu nu se învoise în ruptul capului ca mînăstirea să devie loc de închisoare, ca să nu se strice astfel încă o urmă a trecutului, de aceea pînă la urmă pretextă că este prins cu o scrisoare cifrată către Iancu Ghica la Con- stantinopol şi se lipsi de această vizită.

între zidurile groase, la umbra stejarilor din curte e răcoare şi musafirii întîrzie la dulceţuri cu apă rece şi cafele.

Cei trei tabaci şi Core crîşmarul s-au deşteptat după cîteva ceasuri de somn sănătos, s-au întins să le trosnească oasele, şi acum au iar poftă să se scalde şi să înoate. Licsandra însă vrea să se răcorească neapărat la scocul morii şi izbuteşte pînă la urmă să o înduplece pe Ilinca să meargă cu ea, în timp ce Sica, nevasta lui Teică, va rămîne să păzească brişcă şi îmbrăcămintea celor care se scaldă.

Sînt aci ca la şaizeci-şaptezeci de bărbaţi, femei şi copii, care intră pînă subt boltiţa de blăni groase şi putrede a morii, ca să primească drept în piept ori în spate trîmba puternică de apă, ce cade vijelioasă, cu o putere de cascadă. Se ţin unul de altul cinci-şase, cît îngăduie lăţimea scocului, şi încearcă să lupte voinicește cu viitoarea. Mult nu poate să ţină nimeni şi totdeauna unul din lanţ slăbeşte, iar apa-1 fură, trăgîndu-i după el şi pe ceilalţi, care se lasă chiuind în voia

şuvoiului peste patul de muşchi verde mătăsos al scocului. Au grijă, cei din dreapta, ca aşa, din zbor, să împingă cu mîna în ulucul scocului cam pe la mijloc, în dreptul unei rupturi, care le-ar putea scrijela pulpele. Sînt duşi ca vîntul cei cam şaizeci de paşi cît ţine patul cu uluci şi pe urmă sînt zvîrliţi într-o bulboană înspumată, Care se răsuceşte în loc. Unii se trezesc de acolo drept pe malul pîrîului, dar mulţi nimeresc şi subt podul scocului, de unde ies dacă-şi ţin bine răsuflarea, apucîndu-se de stîlpii lucioşi de pe care cam lunecă mîinile, din pricina muşchiului verde.

Licsandrei îi plăcea să înfrunte cu un fel de furie puterea trîmbei de apă de subt boltiţa asta, de la scocul morii Ghicu- leştilor ; o măgulea că-i poate ţine piept mai mult chiar decît bărbaţii care încercau această ispravă.

Înverşunată, era stîrnită în ea pofta de a birui a unei sălbăticiuni întărîtate. Îşi încleşta tot trupul în viscolul vîrtejului, iar cînd, în sfîrşit, era învinsă, smulsă din propteala mîinilor şi a picioarelor cu pulpe groase şi tîrîtă vijelios pe podul verde al scocului, chiuia ca o nebună, luîndu-se la întrecere cu vuietul asurzitor al apei, care scăpa din stăvilar... Cu o mînă îşi ţinea cămaşa de pînză albă care se împletea cu şuvoiul înzăpezit de spumă pe coapsele mari, iar cu alta şi-o apăsa pe pieptul voinic şi se lăsa astfel dusă, îmbătată de iuţeala apei, arătîndu-şi dinţii albi şi strălucitori. Nu se mai sinchisea că i se udaseră pletele bălaie, care începeau stufoase de) deasupra frunţii cam înguste şi care i se deznodaseră pe jumătate, toată făptura ei sclipind de picăturile de apă ale învolburării, mai ales obrajii laţi şi rumeni... Se prăbuşea în bulboană, luptînd să cadă, cît de cît, în picioare ; izbutea mai mult decît ceilalţi şi pe urmă ieşea din matca pîrîului, alerga cu cămaşa udă lipită de trupul ei uriaş, zburdind ca o cîrlană. îmbrîncea tot ce întîlnea în cale, bărbaţi sau copii, bruftuind ca un grenadir, şi iar îşi făcea loc sub boltiţa scocului. Acum o cunoşteau mai toţi, chiar şi ăi mai arţăgoşi mardeiaşi din Tei, vestiţi între cei vestiţi, şi se fereau din calea ei.

— Măi, asta-i nevasta lui Licsandru tabacu, feriţi-vă, mă, că iese lată rău... şi dăm dă dracu cu el... Nu mai ţineţi minte ce a fost cînd ne-am bătutără cu el ?

în vara trecută, tot aci la Tei, la circiuma de lîngă moară, Licsandru Hergă se pomenise înconjurat de vreo şapte inşi, dintre care unul, Tebeică, fălcos ca un cîine cîrn, tartorul Teilor, toţi cu ciomege în mîini şi cuţite pe dedesubt. I-a snopit însă pe toţi şapte în bătaie, nedîndu-le timp şi nici putinţă de a ajunge la cuţite, că-i smulsese ălui dintîi ciomagul din mînă. I-a lăsat mai mult morţi decît vii. Pînă a doua zi vestea făcuse înconjurul barierelor. Ceea ce speriase mai mult nu era atît puterea cumplită a lui Licsandru Hergă ăsta, cît faptul că părea de fier cînd era lovit... Se rupeau ciomegele în spinarea şi în ceafa lui şi el n-avea nici pe dracu... Spaima de el răspîndise şi spaima de tabaci îndeobşte.

Ilinca, bălaie ca un miel, stătea zgribulită, în cămaşa udă, pe mal, lîngă grămăjoara fustelor şi a papucilor. Nu mai îndrăznea să intre în apă, căci uneori şuvoiul smulgea cămaşa de pe femei şi atunci, acoperindu-şi cu o mînă mijlocul trupului, erau nevoite să o prindă cu cealaltă, cum puteau, pînă nu zbura toată în vijelia înspumată, şi astfel în goana apei o lipeau pe ele la întîmplare:

— Hai, fă, să te ţii dă mine, că te duc io în spate, o îndemna Licsandra cu faţa ei bălană, cîrnă şi cu gura mare strălucind de picături de rouă.

— Nu pot, dadă Licsandră, răspundea fata cu ciuful părului ca un caier de lînă ud şi ochii vineţi. Nu pot, că zboară cămaşa dă pă mine şi mi-e ruşine dă mor dă bărbaţi.

— Dă ce să-ţi fie ruşine, fă... ? Ce, alea dîn neamu lor n-au şi ele ? Hai, nu fi proastă, că apa asta nu e ca Dîmboviţa dă la noi, dă miroase a argăseală...

O lua mai mult fără voia ei, şi fata, gingaşă şi subţirică, se zbătea ca un miel alb la subsuoara năstruşnicei de Licsandra.

Dinspre mînăstire veneau una după alta cele două căleşti, la pas, ca să nu facă praf cea din faţă celei din urmă. Soarele, cu razele acum vădite, se lăsa departe spre pădurea neagră a Băneseı şi, în slava asfinţitului, lumina începuse să se daureaşpă.

Se pregătea lin peste cîmpul bogat înverzit, ici-colo cu clăiţe de snopi, peste lac şi zăvoaie, boarea înserării.

La vreo două sute de paşi înspre lac şi oraş, peste meandrele pîrîului, printre pîlcurile de sălcii şi teii lui rotaţi, ferestrele palatului, înălţat pe o terasă în partea asta, răspunzîndu-şi cu acoperişul zincat al bisericii de alături, răsfrîngeau razele tari ale unui început de apus.

Nicolae Golescu, care era în caleaşca din faţă cu fratele său Ştefan, scoase un ceasornic de aur cu două capace, bogat înflorate acolo în Elveţia cu stiloul de gravat, apăsă pe bumbul resortului, şi cel de deasupra se deschise, arătînd miezul alb al unui cadran european. Toţi cei patru fraţi aveau ceasornice la fel şi le purtau cu pietate, căci le fuseseră dăruite de tatăl lor, cînd erau în pension la Geneva.

— Mai avem un ceas şi mai bine pînă cînd o să se întunece, dar aci a şi început să se răcorească !... Şi, văzînd că Ştefan e cu privirea întoarsă prelung spre palatul ale cărui ferestre şi acoperişuri de zinc scînteiau în razele apusului, îi spuse ca şi cum şi-ar fi adus aminte : Ştii că la palat se fac pregătiri pentru masă mare ? Mi-a spus cineva că astă-seară Maria Doamna are un dineu cu musafiri politici.

— Ce dineu ? întrebă Ştefan. Nu ştii că la ea de obicei este lume poftită la masă, mai ales acum vara, căci pe terasa aia a lor — şi arătă cu privirea terasa din spatele

palatului dinspre pîrîu, căci faţada era spre lac — e răcoare şi plăcut seara.

— Nu, astă-seară e cu totul altceva. Aristocraţia noastră vrea să se înţeleagă cu marea negustorime... Prin Ion Cîmpineanu, Ghiculeştii, i-au chemat la palat, aci, pe Rudi Pavlicioni, pe Hagi Curţi şi pe Dobrovici.

— De unde ştii, Roşculiţă ? ! se miră fratele mai mare.

— Cum de unde ştiu ? Nu sînt ministru al Trebilor din Lăuntru ? Crezi că numai Iancu Manu avea oamenii lui ? (*„Ses informateurs"* [16], căci vorbeau ca de obicei între ei franţuzeşte.) Izbucni într-un rîs copilăros cel întrebat, de-i tremura bărbuţa, acum mai mult sură decît roşie.

— Ţi-ai angajat şi tu spionii tăi ? Pe faţa cu barbă, mică şi ea, a lui Ştefan Golescu se putea citi o mirare de om cumsecade ce era.

— Nu, sînt tot ăi de pe vremea lui... au şi acum nevoie de bani... Oameni despre care unii zic că sînt din lumea bună... Ascultă, n-ai să crezi... Ştii cine e printre ei ? Întîrzie, pentru ca să-i aţîţe interesul. Cineva chiar din familia Măriei Doamna... Şi-I spuse un nume care-l înmărmuri pe frate-său şi care era în acelaşi timp al unui pătimaş jucător de cărţi.

16 **Informatorii săi.**

Maria Doamna, cum îşi zicea şi îi zicea toată lumea, nu fusese chiar doamnă a Ţării Româneşti, căci după vreo optsprezece ani de căsătorie cu marele vornic Grigore Ghica, în care timp îi dăduse şase feciori, acesta în 1821 îi căută pricinăşi izbuti să divorţeze de ea şi să o silească să plece, dar luîn- du-şi cu ea pe toţi cei şase fii ai ei la Braşov... Asta cu un an înainte ca el să ajungă domnul Ţării Româneşti. Şi aşa prin străinătăţi a pribegit ea cît a domnit Grigore Ghica, şapte ani şi încă şapte, pînă cînd el a murit. Divorţase de ea ca să se însoare cu o fată, Eufrosina Săvescu, cu patruzeci de ani mai tînără decît el. Deci doamnă cu adevărat, deşi mamă a şase beizadele, nu fusese Maria Doamna... Dar domniţă fusese, fiindcă era fata lui Hangherliu şi viaţa se arătase cumplită cu ea, căci îi fusese dat să audă strigătele tatălui său, pe cînd era sugrumat în iatacul lui cu frînghia, de un harap mare, buzat, şi fusese apoi silită de acelaşi harap să privească împreună cu mama şi sora ei, pus pe tavă, capul retezat al părintelui ei... Toate acestea erau însă trecute, acum Maria Doamna avea şaizeci şi nouă de ani, locuia de mai bine de doisprezece ani în palatul de la Tei şi acolo primea necontenit musafiri, fiind ea însăşi foarte vorbăreaţă, plăcîndu-i să bîr- fească şi gustînd cu plăcere clevetirile şi şampania franţuzească. Toţi cei şase fii ai ei trăiau, dar cam certaţi între ei.

— N-aş fi crezut niciodată ! murmură după un timp, mereu uimit, Ştefan Golescu. N-aş fi crezut că o odraslă domnească ar putea să se dedea la una ca asta, să fie plătit de Agie.

— Ce vrei ? Patima jocului de cărţi... Şi am să-ţi mai spui' şi... nu sfîrşi vorba, căci rămase cu ochii întorşi spre pîrîu.

Ştefan cercetă cu privirea să vadă la ce se uită ţintă frate-său şi rămase şi el la fel.

Licsandra, uriaşă în goliciunea ei copleşitoare, alerga dincoace de vîltoarea scoculuişă-şi prindă cămaşa pe care i-o smulsese trîmba de apă, căci căzînd adînc în bulboană, o pierduse cîteva clipe din vedere... Cînd o zărise apoi, era departe, iar şuvoiul încă puternic i-o ducea şi mai departe. Astfel alerga, oarecum înspre cele două căleşti, în apă pînă la genunchi. Trupul ei bălan auriu aduna lumina care dădea un soi de gingăşie limpede unduirilor de gutuie ale sînilor voinici şi coapselor prea pline.

— Ştefane... n-am văzut niciodată o femeie atît de tînără şi atît de invoaltă. Ţi-aduci aminte de *Toilette der Venus* a
lui Rubens [x], de la muzeul din Viena ? Uită-te **Ia** ea şi spune-mi dacă nu seamănă cu Venus !

Licsandra, care cu gîndul la cămaşa luată de apă nici nu băgase de seamă că vin cele două căleşti, încerca acum s-o îmbrace. Cămaşa fiind udă se împiedica ba de umeri, ba de sîni, şi nu vrea să treacă de şoldurile atît de robuste. Era

acum cu spatele la ei, şi soarele culcat pe zare o lumina toată ca trimis dintr-o oglindă.

Ştefan, care întîrzia mereu răspunsul, întări în cele din urmă părerea fratelui său :

— Roşculiţă, e întocmai spatele acela uriaş al Venerei.

Flăcăi tomnatici, cei doi feciori mai vîrstnici ai lui Dinicu
Golescu erau la fel de muieratici ca şi părintele lor şi cunoscuseră atît de. mult femeile, că tot amînau. mereu să se însoare, spre amărăciunea Zincăi Golescu, care se vedea mamă a patru bărbaţi straşnici, dar fără o noră în casă, fiindcă nici ceilalţi doi nu păreau să se grăbească. Casa era goală de cînd fata, Felicia, se măritase cu un Racoviţă, ispravnic la Craiova.

În sfîrşit Licsandra izbuti să-şi tragă pe poale cămaşa udă şi se îndreptă iar în fugă spre scocul morii.

Caleaşca din urmă oprise cu cîteva clipe întîrziere, aşa că acum se găseau alături. Nicolae Golescu îl întrebă de-a dreptul pe Arăpilă, care rămăsese mereu nemişcat:

— Ţi-a plăcut, Aiecule, zeitatea asta a mahalalei ? Nu ţi s-a părut că seamănă cu femeile lui Rubens ?

Alecu Golescu nu răspunse, nu pentru că nu i-ar fi plăcut, ci tocmai fiindcă era prea tulburat. Atunci Nicolae Golescu îl întrebă pe Tell :

— Ce zici, generale, dumitale ţi-a plăcut ?

Omul îşi ciupi bărbuţa şi clătină din cap, semn că nu i-a plăcut. Foarte înalt el însuşi, Tell găsea farmec numai femeilor mici şi vioaie, tocmai dimpotrivă cu firea lui posacă ; le căuta mai ales pe cele care păreau şi deştepte şi-1 dominau pe el, care era şi cam greoi la minte.

Alecu Golescu se gîndi o clipă să se dea jos din caleaşcă şi să încerce să afle cine era tînăra femeie. El nu o vedea ca

[1] ***Peter Paul Rubens*** **(1577—1640) — celebru pictor "flamand, autorul a peste 2.300 de tablouri reprezentînd : portrete, peisaje, scene biblice, istorice, de familie, de vînătoare etc.**

pe Venusa lascivă a lui Rubens, ci se gîndise, cînd'fusese întrebat, că seamănă, dacă e vorba de pictură, mai mult cu o *Evă* de MjchelangeUo \ bălaie. Străfunduri' nelămurite se tulburară încă şi mai mult în fiinţa lui.

Trăsurile porniră mai departe la pas şi ocoliră pe podeţul de la moară.

— Te gîndeşti mereu la fata aceea ? îl întrebă Tell, pu- nîndu-i mîna pe genunchi, pe cînd mergeau de-a lungul lacului cu apele limpezite şi luminate de soarele domolit.

Ochii mari şi negri ai acestui vlăstar din Goleşti, cu faţa arămie ca de indian, căreia barba retezată drept îi dădea

un aspect dreptunghiular, rămîneau mereu îndepărtaţi. îi venea greu să vorbească, simţea că nu are putere să spună întocmai ce are de spus şi pe urmă gîndurile i se păreau prea delicate, prea intime. Cînd înţelese în sfîrşit că nu va scoborî din trăsură ca să afle cine e, că nu se va mai întîlni cu ea poate niciodată, răspunse încrucişînd braţele pe piept:

— Cu astfel de fete sănătoase ar trebui să se însoare cei mai mulţi dintre boierii noştri, dacă vor să fie din nou oameni adevăraţi... Numai întorcîndu-se la obîrşia sa în popor, boierimea noastră va cunoaşte omenia şi va fi iar folositoare.

Tell îl întrebă uluit r

— Ai lua de nevastă o asemenea fată ? Şi ştiind şi el de ciudăţenia preferinţelor amoroase, adăugă cu un soi de cordialitate : Poate unde eşti dumneata atît de negricios şi ea atît de bălană.

Alecu Golescu zîmbi şi el acestui gînd :

— Să ştii că dacă o mai întîlnesc o dată, o întreb dacă vrea să mă ia de bărbat.

— Opreşte caleaşca şi întreab-o.

— Nu... Trebuie să lăsăm cuvînt şi soartei. Şi nu mai spuse nimic, privind malul, mai înalt, de subt grădină, unde lumea se cam rărise şi de unde plecaseră cele mai multe brişti şi căruţe. Nu ştia că brişcă, largă şi cu leasă de nuiele pş care o privea chiar acum, era aceea cu care va pleca acasă femeia plăcută şi goală, pe care o scălda lumina soarelui.

[1] ***Michelangello Buonaroti*** **(1475—1564) — sculptor, arhitect, pictor ji inginer italian, unul dintre cei mai mari artişti ai Renaşterii.**

Tell, nedumerit mereu că Alecu Golescu ar putea să ia de nevastă o asemenea fată din popor, se întoarse din ocolul gîndului :

— Te-ai întrebat ce ar zice părintele dumitale dacă i-ai spune că vrei să te însori cu o fată dintre mărginaşii Bucureştilor... ? O asemenea fată, nora marelui logofăt Iordache Golescu ?

— Nu ar zice nimic... Şi pe el l-am auzit spunînd adesea că boierimea ar trebui să-şi împrospăteze sîngele luînd soţii din popor. Dar el vrea asta tocmai pentru regenerarea şi păstrarea mai departe a sevei boiereşti... Cînd l-am văzut ultima dată s-a arătat îndurerat că am desfiinţat rangurile boiereşti... „Voi trebuie să ridicaţi poporul la voi, să-l înstăriţi, să-i daţi poftă să cîştige şi el pe merit ranguri boiereşti, nu să vă coboriţi voi la ei, să fiţi la fel cu cei de rînd..."

Strălucitul cărturar, în vîrstă acum de optzeci de ani şi bolnav, suferea că şapte Goleşti, dintre care trei, feciorii lui (ceilalţi fraţi ai lui Arăpilă fiind unul maior în armată şi altul administrator la Brăila), erau printre fruntaşii unei revoluţii care voia să ştirbească proprietatea.

Lacul rămase în urmă şi acum începu pe dreapta grădina care era încă plină de lume, căci prin diata lui, Grigore Ghica- voievod o lăsase spre folosinţa obştească. Pe stînga începea grilajul palatului. La intrare, pe doi pilaştri de piatră, doi vulturi sculptaţi încercau să-şi ia zborul. Chiar din mersul la pas al trăsurii se putea citi pe unul dintre pilaştri inscripţia : *Zidit a fost din temelie acest Palat Domnesc, de către Voievodul Grigore Ghica, Domn al Ţării Româneşti, pe moşia domnească Colentina, în anul Mîntuirii 1822.*

Alături chiar durase totodată şi o biserică, bine înzestrată.

Ca la o sută de paşi în fundul curţii ca o pajişte, este o clădire cu etaj, mare şi simplă, toată albă, după moda ru- sească din vremea lui Alexandru I, adică inspirată de stilul aşa-zis „neoclasic". Un corp în mijloc, care nu are fronton, este cuprins între două aripi care au în schimb fiecare cîte un fronton triunghiular. Corpul central are patru ferestre mari arcuite sus, iar în mijloc o uşă-fereastră la fel arcuită sus, care dă într-un urît balcon de fier. Fiecare aripă are şi ea la etaj cîte trei ferestre tot mari şi arcuite sus. Registrul de jos, corespunzător parterului, are ferestre mai mici, drept- unghiulare, şi este despărţit de cel de sus printr-un hrîu de stuc ca o ghirlancfe. Totul este simplu şi armonios, mai ales că urîţenia balconului şi a leilor de piatră de la scara mică a intrării este răsplătită printr-o frumoasă friză în relief, lată de un cot, care aleargă pe subt streaşina mică. Hora faunilor şi a nimfelor, cu cununi de lauri, poate fi desluşită de la drum numai de cine a mai văzut-o o dată.

La poartă se văd de pază doi soldaţi. Sînt din grupa trimisă sîmbăta trecută de Voinescu I la cererea lui Nicolae Golescu. Se vede că postul nu a fost încă retras.

Locurile umbrite se înnegurează tot mai mult, în timp ce razele soarelui, acum aproape lungite pe pămînt, se răsfrîng tare în ferestrele şi acoperişul bisericii palatului şi în cele două-trei cocioabe care se. văd în împrejurime. Caii iuţesc pasul şi caleştile trec treptat de valurile de lume care se întoarce în oraş, revărsată peste cîmp.

La întoarcere oamenii aveau obiceiul să se oprească la cîrciumile care le erau cu socotelă negustorească aşezate în cale pe la barierile şi intrările în oraş. Asta făcură foarte mulţi şi de data asta. Mai toate cu umbrar şi împodobite cu frunziş verde, subt care erau mese ţărăneşti, cu bătătura din faţa lor stropită des, aceste cîrciumi sileau omul să se «scotocească în fundul pungii şi să facă cinste aşa cum cerea obiceiul, ori numai să-şi facă cheful. La mesele îndesate unele într-altele se adăugau mereu altele pînă în mijlocul răspîn- tiei — căci mai toate cîrciumile erau la răscruce de drumuri —■ pentru cei ce aşteptau în picioare ameţiţi de mirosul de cîrnaţi şi de frigărui. In mijlocul tarafului de lăutari, cel care-i zicea din gură trebuia să aibă glas, nu glumă, ca să răcnească peste toată lumea asta jalea cîntecului sau tîlcul lui amoros. Şi de astă dată oamenii, cei care nu erau fără leţcaie în buzunare,

firește își făcură cheful. Dar către nouă și jumătate, zece seara se răspîndi din gură în gură un zvon neliniștitor : vin oști străine asupra Bucureștilor. Oamenii se întunecau la față ; treceau- de la o masă la alta, întrebîndu-se, căutînd sfat.

• într-un pătrar de ceas, cele mai multe mese rămăseseră goale, flăcăii cu fote verzi care slujeau se uitau unii la alții speriați și ei, iar lăutarii cîntau a pustiu. Oamenii se grăbeau neliniștiți spre casă. Chiar cei care nu credeau, care se lăudau
eă ei nu cred toate prostiile și își turnau mereu **în** pahar, începuseră să se ia de gînduri, să se cam îndoiască. Aproape fiecare casă de pe ulițele cele mari avea o lavițâ la poartă și toate lavițele acum erau întesate, căci toți ieșiseră pînă în drum să afle veşti noi de la trecători. Mulți porniseră spre inima orașului în cete să iscodească mai de aproape cum stau lucrurile. Mai cu seamă în piața cu borne și lanțuri groase de fier din fața Palatului Administrativ, în dreptul ferestrelor multe, luminate toate, aștepta mulțime mare de tîrgoveți și printre ei, amestecați cu toți vînzătorii umblători, cu marfa in spate ori în tablalele atîrnate de gît, cu donița răcoritoare în mînă, erau foarte mulți negustori speriați rău. Cînd venea huruind pe macadam vreo trăsură ori vreo caretă, toți se întindeau spre ea, cu nădejdea că vor afla ceva. Dar cei din caretă ori trăsură, speriați și ei, dădeau buzna în palat, îngrijorați, fiindu-le parcă frică să vorbească. Către zece seara sosi în goană un lipcan călare, prăfuit tot, pînă și pe sprîncene și mustăți. Mai mult se zvîrli de pe cal, dar oamenii tot putură să afle. Venea de la Brăila. Veşti proaste. Turcii fac mari pregătiri și ei să treacă Dunărea.

Se știa că o bună parte din miniștri s-au adunat și deliberează în sala de la catul de sus.

Oamenii din piață vedeau doar umbre mișcîndu-se prin dreptul ferestrelor luminate și se întrebau plini de neliniște ce hotăriri se vor lua.

La palatul de la Colentina, la palatul Doamnei cum i se spunea mai obicinuit, vestea intrării în țară a armatelor străine va fi adusă după nouă seara de către vornicul Nicolae Băleanu, pe cînd, după ce luaseră aperitivele în micul pavilion de zid cu coloane dorice, musafirii se așezaseră la masa pusă pe terasă, masa strălucitoare cu olandă albă, porțelan de Saxa, pahare de cristal de Boemia și tacîmuri de argint pentru șaisprezece persoane.

Cerul era limpede, și, cum nu era lună, se umpluse repede de o spuză de stele, care din argintii și palide se prefăceau treptat în ținte de foc. Adia o boare atît de răcoroasă dinspre lac și grădina cu tei, unii întîrziați în floare, că în scurtă vreme elegantele cucoane își puseseră fișiuri de voal pe umerii goi. Mai tîrziu aveau să le prindă bine și împotriva țînța- rîlor, căci nu puteau să-i ardă pe toți cele patru sfeșnice mari de bronz cu cîte cinci lumînări roze.

Maria Doamna îşi punea de obicei un şal uşor de damasc albăstriu, cu dungi albastre, pe umeri şi purta peste părul cărunt o boneţică de fular franţuzesc cu panglică vineţie pe subt obrajii uscaţi.

Se aflau la masă şapte femei şi opt bărbaţi, cei mai mulţi din familia Ghica. Erau, firește, o parte numai din membrii acestei familii foarte numeroase, parte ieşită din cele două căsătorii ale marelui ban Dumitrache Ghica (fratele voievodului Grigore Ghica, cel decapitat de turci la Iaşi în 1775, fiindcă se împotrivise cedării de către diplomaţia otomană a mor- mîntului lui Ştefan cel Mare către austrieci) ; douăzeci şi patru de copii avusese marele ban care a trăit nouăzeci de ani şi, firește, asta făcuse ca unii încă în leagăn să fie fraţi şi surori cu bunici încărunţite. In a doua generaţie, mai ales prin complicaţia încuscrirîlor, încurcăturile erau şi mai mari. Alexandrina, fata de opt ani a Pulcheriei Blaremberg, aceasta fiind şi ea fiica cea mai mică a marelui ban, era la trei ani mătuşa baş boierului banul Filipescu, cel .cu barba albă peste tot pieptul. Ca să se deosebească unii de alţii era nevoie să-şi ia fiecare cîte o poreclă, căci erau patru-cinci Alexandru Ghica, trei-patru Scarlat Ghica şi aşa mai departe. Era astfel un Ghica Barbă-roşie, altul Ghica Căciulămare, acesta din- tr-altă ramură, Ghica Tingirică. Soţul Calliopei era marele logofăt Ghica Ţipar, poreclit aşa în legătură cu vreo întîm- plare din copilăria lui. Doi din feciorii marelui ban domniseră în Ţara Românească : Grigore şi Alexandru. De la masă lipseau însă trei din cei şase fii ai Măriei Doamna... Grigore Ghică fugise cu familia la Braşov, Dimitrie era bolnav la moşia lui de subt deal, iar Panait era certat pe viaţă şi pe moarte cu maică-sa, fiindcă ea ceruse Divanului să-l închidă într-o casă de nebuni, deoarece vrusese să se însoare cu o Rusetoaică fără voia mamei lui. Pretindea, mama dîrză, că Ruset l-a furat pe Panait cel cu minte puţină şi l-a dus la Breaza de l-a însurat cu fie-sa.

Masa fusese mai curînd posacă, cu toate că Maria Doamna se înzdrăvenise, după boala de săptămîna trecută, din pricină că beizadea Scarlat a cărui nevastă nu născuse încă, deşi trecuse de nouă luni, declarase că-i ia la palme pe cei trei mari negustori, bancherul Rudi Pavlicioni, giuvaergiul Hagi Curţi şi starostele tăbăcarilor State Dobrovici, dacă vor îndrăzni să stea la aceeaşi masă cu el. Aşa că pînă la urmă se hotărîse să fie chemaţi numai „la cafea", adică o dată cu încă vreo douăzeci de boieri şi cucoane, mai aşa, poftiţi numai la îngheţată şi la cafea după masă. Cei care stăruiseră să stea de vorbă şi să se caute o înţelegere cu marea negustorime erau vreo doi unchi ai dîrzului Scarlat, unul dintre ei chiar Alecu Ghica Barbăroşie, care erau de părere că problema proprietăţii e foarte gravă în cazul cînd se îngăduie cea mai mică atingere a principiului, chiar dacă atingerea ar fi trecătoare şi lucrurile s-ar restabili, şi ei chiar aşa socoteau că va fi, căci se puteau obicinui mulţi cu ideea că proprietatea

poate fi cumva atinsă, că nu mai era deci sfîntă. Ion Cîmpineanu, cu care unul dintre Ghica se întîlnise întîmplător, deşi era certat cu Ghiculeştii de cînd Alexandru Ghica, fostul lui prieten de altfel, îl ţinuse întemniţat la Mărgineni şi la Plumbuita, pentru atitudinea lui dîrză în Adunarea Obşteasc㠍 le arătase că s-ar putea ajunge la o înţelegere între marii boieri şi marii negustori în privinţa mersului revoluţiei, cel puţin pe chestia respectului proprietăţii.

Maria Doamna se arăta gata să-i primească pe aceşti negustori chiar la masă. Ea ştia de la feciorul ei, beizadea Grigore Ghica — cel care fusese la' Neofit, în ziua cînd Danielopolu, Rudi Pavlicioni şi ceilalţi mari negustori îl siliseră pe mitropolit să facă un guvern cerut de ei, care să cuprindă şi pe Ion Cîmpineanu, dar să scoată pe Nicolae Bălcescu — ce putere au devenit marii negustori, şi-1 cunoştea de altfel pe bancher de cînd îi vînduse marea vie de la Imper. Trebui să cedeze însă în faţa furiei fiului ei. Fuseseră deci chemaţi numai „la cafea".

Cînd Calliopi Ghica „logovipera" era de faţă, bineînţeles că numai ea singură vorbea la masă. Ar fi fost şi foarte greu să fie altfel, căci oricine ar fi îndrăznit să-i taie vorba, în afară de Maria Doamna, ar fi primit una dintre acele replici pline de duh, veninoase, care în trei zile făceau ocolul saloanelor bucureştene. Astă-seară ea schiţă într-o franţuzească acidulată un portret a lui Eliade ca revoluţionar cu atîta haz, că făcu deliciul celor de faţă. Fireşte că adăuga modelului mult de la ea :

— Se crede, *ma chere princesse* [17], de pe acum voievod... Umblă într-o mantie albă ca o cabaniţă d°mneasc㠍 mereu cu mîna stîngă pe garda unei săbii imaginare... Zi şi noapte e după" el o „suită" făcută din rudele lui : unul Alexandrescu, altul Andronic, cum şi o seamă de oameni, veri mai îndepărtaţi, care locuiesc pe aceeaşi uliţă cu el. Aceştia, cu fes în cap şi avînd cîte un covor pe umăr, parcă .ar fi nişte cădii ataşaţi persoane lui. Se supără din nimic şi începe să strige că are să taie capul la toată lumea dacă nu i se dă respectul cuvenit... în ceea ce priveşte banii, se duce singur în fiece zi la Vistierie, şi după ce vistiernicul îi deschide, ia de acolo tot ce găseşte în ziua aia, dar nu prea mult, fiindcă funcţionarul, păţit, ascunde o parte din aur.

Toţi rîdeau cu hohote, grosolan, plebeu, convinşi că astea sînt apucăturile şefilor revoluţiei.

Ion Cîmpineanu fu foarte stingherit şi se grăbi să amintească ce înseamnă Eliade :

— Nu e chiar aşa, scumpa mea prietenă, dar recunosc că ştiţi să mînuiţi arta portretului şi mă gîndesc cu spaimă că aş putea vreodată să vă servesc şi eu drept model. Trebuie să ştiţi că bietul Heliade a devenit ceea ce e numai după un mare necaz în viaţa lui de familie, care i-a schimbat

17 **Draga mea prinţesă (fr.).**

cu totul caracterul. Totuşi aşa cum este, el e mai aproape de noi, decît de extremişti. Heliade este un *jacteur* important al revoluţiei... Antrenat de formulările lapidare ale logofetesei, Ion Cîmpineanu se grăbi să caracterizeze şi el într-o formulă această revoluţie : ...Astfel, după cîte îmi dau eu seama, tăria revoluţiei stă în trei *facteurs :* popularitatea lui Heliade, mintea înverşunată a lui Nicolae Bălcescu şi puterea lui Gheorghe Magheru... la care s-ar putea adăuga apoi şi rolul în oştire al lui Tell.

— Foarte bine, în ăştia să lovim atunci, spuse marele logofăt Ghica Ţipar, care nu era şi ca fizic aecît umbra nevestei lui, această soră dîrză a lui Băl-Ceaurescu.

— Nu va fi atît de uşor... fiţi cu luare-aminte, preciză Cîmpineanu, pe care ifosele acestor beizadele îl iritau şi-1 dezgustau.

— Constat că ai uitat pe bieţii feciori ai lui madame Far- fara... pe scumpii veri, fraţii Goleşti. Ei, oare, nu înseamnă nimic ? *(Vous avez oublie Ies enfants de madame Farfara... mes ehers cousins, Ies Golesco.)* Calliopi Ghica îi botezase cîndva pe toţi marii boieri care se aflau printre revoluţionari „farfarale". „Farfarale" erau astfel Ion Ghica, nepotul ei, Costache Rosetti, fraţii Kretzuleşti, apoi Arăpilă şi fratele lui, dar mai cu seamă „farfarale" erau cei patru feciori ai Zincăi Golescu, pe care „logovipera" îi botezase într-o clipă de vervă *„Ies enfants de madame Farfara"*, ceea ce constituia un calambur foarte gustat şi foarte repetat în saloane, fiindcă Zinca Golescu, nevasta marelui vornic Dinicu Golescu, era de la Craiova şi era născută Farfara, după numele tatălui ei.

In timp ce urmară şi multe alte glume de acest fel, pe seama revoluţiei, care făceau încîntarea bătrînei gazde şi erau toate menite să otrăvească pe revoluţionari cînd le vor afla, începuseră să se adune în saloanele de sus musafirii poftiţi numai „la cafea". Cei trei negustori care sosiseră cei dintîi, fiindu-le teamă să întîrzie, fuseseră poftiţi să aştepte într-un salon mare, lung cît toată lăţimea palatului, cu tavanul împărţit de acolade aurite în relief şi la fel şi pereţii, cu cîteva cîmpuri pictate cu scene mitologice de către pictorul, în trecere prin ţară, Giaccometti. La cele patru colţuri ale lui, acest salon de recepţie avea cîte o canapea mare Louis XVI şi două scaune la -fel, cu picioarele subţiri, uşor arcuite, bogat aurite, cu căptuşeala de Aubusson[18] de culoarea mierii, înflorită cu buchete albăstrii, nisipii, verzui ori cărămizii, după felul colţului.

Se adunară aci vreo opt alţi musafiri, cînd prin salonul îngust, prin mijloc, trecu vijelios de-i fluturau pulpanele fracului albastru marele vornic Nicolae Băleanu, cel cu ochii mari, sprîncenaţi, cu nas de vultur. Servitorii se închinară adînc, căci era un obicinuit al casei, avînd dreptul să vie la orice oră vrea el.

18 ***Aubusson* — oraş în Franţa, renumit pentru covoarele şi mătă- surile sale**

Cînd apăru pe terasă, aprins la faţă, Calliopi voi să-i facă loc lîngă ea şi-1 pofti cu mîna amical... El se opri însă în loc şi anunţă vestea atît de aşteptată de ei, pentru care se ploconiseră şi trimiseseră delegaţi peste delegaţi şi emisari intriganţi de tot soiul, neîntîrziata reprimare a revoluţiei.

— Au intrat în ţară ostile împărăteşti... Cavaleria ţarului înaintează marş-marş spre capitală...

Fu o explozie de bucurie pe terasă subt cerul plin de stele vii, printre care Calea Laptelui părea un abur străveziu aibi- cios, indiferent faţă de întîmplările omeneşti.

„Logovipera" vru să-i facă din nou loc la masă, el însă spuse că nu mănîncă... A venit numai să le aducă vestea... e grăbit.

Guvernul golanilor va fugi la noapte. Un membru al ministerului mi-a spus că e vorba să fugă toţi în Austria pe la Rucăr... Asta înseamnă că trec pe la mine pe la Tîrgovişte... Plec şi eu acolo, astă-noapte chiar. Vreau să le tai calea şi să-i arestuiesc pe toţi.

Sărută mîna Măriei Doamna, apoi „logoviperei" şi pe urmă făcu un salut circular către ceilalţi.

— Scumpă mătuşă ! îi spuse, întorcîndu-se pe călcîie, lo- gofetesei... Ai grijă, te rog, şi pregăteşte, chiar astă-noapte, cîţiva călăreţi, prin care să-mi trimiţi fără întîrziere ştiri despre cele ce se întîmplă prin Bucureşti... şi iar salută dispă- rînd pe uşa cu două canaturi, arcuită sus, a palatului.

— Hei, acum ce facem cu negustorii din salon ? întrebă cu un aer voit fioros beizadea Scarlat Ghica. îi băgăm pe loc la beciuri aici la noi la palat ?

Ion Cîmpineanu îngălbeni... Se ridică în picioare, arătînd că e gata să plece şi el.

— Luaţi lucrurile puţin cam uşuratic, scumpul meu văr ! căci şi el era rudă cu Ghiculeştii. Ţineţi minte o vorbă de la mine : veacul acesta este veacul aburului şi al burgheziei... Nimeni nu mai poate trece peste ea.

Dar Scarlat Ghica, acum înalt şi băţos, stărui.

— Vă anunţ că, în orice caz, pe fraţii Goleşti ţiu să-i arestuiesc eu, cu mîna mea. Să fim înţeleşi. Eu am să-i acuz. Voi cere să fiu acuzator public. Să arăt eu de ce trebuie spîn- zuraţi. Era greu de înţeles de ce ţinea Scarlat Ghica să-l spîn- zure cu orice preţ pe Nicolae Golescu... Poate că nu-i poate ierta că-1 rugase cu ochii în lacrimi, frîngîndu-şi mîinile, ca să-i scape familia în noaptea de spaimă de săptămâna trecută şi Nicolae Golescu se lăsase înduioşat.

Se hotărî pînă la urmă ca Maria Doamna singură să-i primească pe cei trei, dar nu, nu aci şi nici în salonul cel mare,ci într-un salon mic, unde vor veni numai ei trei. Va sta de vorbă cu ei pînă li se va aduce cafea şi îngheţată şi apoi le va face semn că audienţa s-a terminat.

în oraş spaima crescuse şi oamenii ieşiţi din case pe la porţi ca să afle veşti noi nu se hotărau să meargă să se culce.

Ca la răspîntii şi ca la palatul Doamnei, aşa a fost aproape toată noaptea aceea în Bucureşti.

A doua zi luni pe la prînz se zvoni că trupele ţariste au ajuns la două zile de marş de Bucureşti. Toată lumea se întreba mereu ce va face guvernul. Se aflase că aseară, încă, Bălcescu obţinuse să se facă o nouă chemare către populaţie, cerîndu-i să se înscrie degrabă, numaidecît, în Gvardia Naţională. El ar fi vrut o ridicare în masă şi mulţi socoteau că dacă s-ar fi găsit arme de ajuns, s-ar fi putut alcătui un straşnic miez de oştire populară. încă de dimineaţă Simion, care trecea spre Eforie, îl întîlnise pe Damian pe lîngă biserica Sfîntu Nicolae, cu o puşcă pe umăr şi cu o sabie de gît. îl pufnise rîsul, dar Mutulică de pe vremuri era foarte serios. De cînd se însurase, Damian aproape că nu mai ieşea sîmbătă seara la petreceri cu celelalte calfe şi nu se mai întîlnise deci nici cu Simion, din săptămîna trecută. Ştia că fusese vorba ca văru-său să aibă nunta chiar în duminica asta, dar ştia şi că se amînase, fiindcă Deivos, care trebuia să fie naş împreună cu o mătuşă a fetei, îi vestise că nu e o zi potrivită pentru nuntă.

— Te însori, mă Simioane, cu adevărat ? îţi pui tu .pirostriile pă cap ?

Păi ce, mă Mutulică, să te las numai pe tine ? Să vezi, ma, ce frumoasă e Mărîoara mea... Am, mă, şi un băiat... Cînd l-am văzut, să-mi vie rău, mă, aşa seamănă cu mine ! Cum dă n-am ştiut io că am un asemenea flăcău ? M-aş fi întors dă la capătu pămîntului.Damian era prea puţin vorbăreţ ca să-i spună ce gîndeşte, că doar îl văzuse galben ca de ceară sîmbătă trecută cînd Trică brutarul îl ţinea de guler şi cîţiva oboreni îl înconjuraseră gata să-l şi înşface. Aflase de însurătoarea lui, dar cine-i spusese, îi spusese şi că Marioara a căpătat de zestre o căsuţă cu grădină şi vie, cam prin Delea Nouă, de la un unchi al fetei, orzar. Nu se putu să nu-i spună măcar o vorbă.

— Mă Simioane, nu cumva o găseşti frumoasă pă Mă- rioara fiindcă are acum casă şi vie, mă ?

— Taci, mă, nu-mi mai aduce şi tu aminte acum... Mai bine spune-mi, înscrisu-te-ai cumva în Gvardia Naţională ?

Damian îi arătă hotărît arma :

— Cum vezi, mi-am şi luat puşca... Mă duc la lăcătuş s-o dreg... Am făcut şi noi o roată în Tabaci, a noastră.

Simion pipăie curios mai ales sabia.

— Ce, să dă cumva şi sabie ?

Damian îl lămureşte, mereu grăbit :

— Sabia este a jupînului, că e căpitan...

De ani de zile Simion şi-a dorit să poarte şi el sabie.

— Ce zici, Damiane, dacă mă înscriu şi io, m-or face vagmistru ?

— ! ? Io zic că da... Vino la noi în Tabaci.

— Ştii, că dacă eşti vagmistru, atunci trebuie să-ţi dea şi sabie...

Damian îl sfătuieşte să zorească, să nu întîrzie înscrierea şi porneşte în grabă să-şi dreagă puşca.

La boieri acasă

La Cantacuzino acasă, boierii care se căutau unii pe alţii pe faţă, fierbînd de bucurie, şi în afară de obicinuitul joc de cărţi de sîmbătă seara, care se prelungea, firește, pînă luni, a fost de data asta o adevărată sindrofie. Au venit nechemaţi mai toţi boierii din portipendadă să afle ştiri, să facă planuri. Vorbesc batjocoritor despre oamenii guvernului care sînt înfăţişaţi ca nişte caraghioşi într-o panică nebună. Cică de duminică de la prînz, Eliade şi-a chemat escorta de vecini şi de aghiotanţi şi a încărcat de zor, în cîteva care, lucruri pe care le-a şi trimis spre Tîrgovişte. Ceva mai tîrziu l-au văzut unii, speriat, pe la şase seara, plîngîndu-se către toată lumea că el nu are nici o vină.

în odaia cu sofale şi cu sacnacsiu spre Podul Mogoşoaiei se joacă şi stos, ca să poată lua parte, la grămadă, cît mai mulţi. Şi totuşi nimeni nu joaca prea serios, căci toţi sînt nerăbdători şi cu gîndul aiurea. Din ceas în ceas se aşteaptă veşti noi.

La un joc în patru, în salonul tapetat cu verde, se discută în derîdere despre împroprietărirea clăcaşilor, jucîndu-se însă pe sume mari, căci ăştia patru sînt iscusiţi la joc, şi mai ales nu-şi pot înfrînge patima.

:— Costache, ţie cîte pogoane ţi-ar fi luat ? îl întrebă cu zîmbetul. lui fonf Vulpe.

— Apoi, dacă ar fi după tilharii ăştia, mi-ar fi luat un sfert din moşie... Ei, şapte punturi am luat, adăugă marele logofăt, mai mult în marginea gîndului.

Nu a luat, fiindcă Băl-Ceaurescu a fost mai tare. Intră pe uşă Lahovary, care stă în loc o clipă ca să-şi recapete răsuflarea, că a venit în goană de la caleaşcă pînă înlăuntru, şi anunţă apoi un spor de veste, sfîrîind de frenezie :

— Vin !... Au trecut! ! !

Vulpe se închină, cu o cruce largă :

— Dă... Doamne... Dă unde ştii ?

— Au venitără nişte negustori fugiţi de la Giurgiu.

Cantacuzino îl ia pe Vulpe în batjocură, vesel, şi îi susură la ureche :

— La Giurgiu ? Te-ai închinat degeaba, nene Alecule...

Vulpe întreabă iar, plouat, căci nădejdea lui era alta:

— La Giurgiu, mă Niculache ? Dă unde ştii ?

— Mi s-a spus că au venit nişte negustori azi noapte de acolo. Apoi se apleacă milog către Cantacuzino : Arhon boierule, dacă te pun turcii caimacam, nu mă uiţi ?

Cantacuzino joacă vesel, cu fălcile şi mai lăţite :

— Opt punturi... Şi-1 bate pe umăr pe Lahovary : Te fac ispravnic, mă. Du-te şi dă de veste prin tîrg, să băgăm şi mai multă spaimă în desculţii din guvern...

Au mai jucat, au mai bîrfit, unii întinşi pe sofale, cu mîinile împreunate subt cap, au băut şi au mîncat într-una.

Vulpe soarbe des vinars... Vinarsul e bun la surpătură şi la stomacurile leneşe.,

— Cine face cartea ? şi-i dă celui arătat pachetul.

Peste vreun ceas, Lenş intră pe uşă triumfător la rîn-

dul său :

— Vin dinspre Urziceni două corpuri de armată. Sint Ia două conace de poştă... Vuieşte tot Bucureştii...

E o mişcare de uimire şi bucurie. Cel venit, arogant de felul lui, cere scurt unui boier slăbănog, cu buza de jos care-i atirnă peste începutul bărbii :

— Dă-mi locul! Şi se aşază în locul celui care i-1 cedează respectuos.

Vulpe se închină cu. trei cruci acum pe drept fericit:

— Adu-i, Doamne... Adu-i pe drum de seară... Şi iar se închină. Apoi către Lenş : Cît ai pontat, mă ?

— O sută de galbeni.

Vulpe îi dă suta de galbeni şi mai cere pe deasupra încă trei sute. Lenş vede că a pierdut, de aceea îi spune acru, ca să-i strice aşa, pe dedesubt, cheful :

— Nene Alecule, oi fi dumneata pravoslavnic... Oi fi dumneata Vulpe, da' mi-e teamă că te-ai închinat degeaba...

Vulpe simte un cuţit în inimă. De-abia leagă -fonf întrebarea :

— Ce zici, mă Christache !

Lenş îi spune pe subt mustaţă, privind cu înţeles pe Băl- Ceaurescu :

— Mi se pare că nu-i pentru cine se pregăteşte... ci pentru cine...

Vulpe nu mai poate răsufla, se întrerupe :

— Pentru cine ? Pentru cine e, mă ?

Lenş îşi ciugulește cu vîrful degetelor nasul, semn că ştie bine ce ştie, că are mirosul, fin şi face cu ochiul, apoi îşi ciugulește tot cu tîlc firele bărbii mici şi parfumate, arătînd pe Băl-Ceaurescu :

— Pentru cine se scoală mai de dimineaţă şi nu spune la nimeni...

Dar vizatul, Băl-Ceaurescu, joacă, sau se preface numai că nu aude, şi vrea să ia banii de dinainte :

— Opt punturi... Am cîştigat.

Vulpe, mînios, adună grăbit, cu mîna grăsuţă şi pătată de pistrui, banii de pe măsuţa rotundă de mahon roşcat. Ochii verzui lăcrimoşi şi cu firişoare roşii acum scapără de ciudă.

— Nu se ştie, Ceaurescule, nu se ştie ! Şi îi arată cartea lui, care e mai mare, apoi clatină din cap cu

amărăciune, cu un soi de suferința în care el pune o îndurerată demnitate după chipul lui : Dar dacă o fi așa, dacă oamenii mei, cu care am mers o viață întreagă, o să treacă peste mine, uite, mă jur... îmi fac cruce... că mă fac turc și io... intru în partida lui Costache ăsta.

Cantacuzino îl întreabă uimit și bucuros :

— Te faci turc ? Și așteaptă curios, cu mîna ridicată, oprită înainte de a pune miza.

Vulpe se închină iar, făcînd o cruce largă, apăsată peste tot pieptul, și spune grav :

— Turc... asta mi-e crucea ! *

Guvernul vremelnicesc in ceasul răspunderilor

în cabinetul lui Nicolae Golescu, care este acum una dintre camerile mari ale palatului, aflat în colțul dinspre curte și Podul Mogoșoaiei, au început să se adune încă de pe 3a nouă dimineața, îngrijorați, mai toți membrii guvernului și foarte mulți fruntași ai revoluției. Nu e anunțată nici o ședință, dar au venit toți îmbolnăviți de știrile noi, să vadă ce se hotărăște pînă la urmă în ședința de azi. De altfel tot palatul e într-o forfoteală mută, funcționarii se adună prin birourile mai mari, discutînd îngrijorați, înspăimîntați de zvonurile care au înnebunit orașul. Curtea cea mare, mărginită cu, borne de piatră, legate cu lanțuri, e și ea plină de oameni din popor, de mici negustori și de tineret, care au auzit că guvernul stă să plece. Fiecare dintre fruntașii care urcă treptele de la intrare e cercetat cu îngrijorare.

— E adevărat că guvernul să pregătește să fugă în munți ? întreabă Trică brutarul pe Eliade, pe care-l cunoaște de la ei din mahala, după pelerina cea albă, cînd acesta coboară din caleașcă.

— Nici vorbă... Cine a mai răspîndit această minciună ticăloasă ? întreabă ridicînd fruntea popularul poet.

— Toată lumea spune, domnule, dă aceea am venit și noi, că vedeți... vorbește lumea... și ne pare bine că rămîneți cu

*noi. Ştiţi, n-ar fi frumos, zău, să ne părăsiţi şi să fugiţi cum spune lumea... că lumea zice...

— Nu, nu, cetăţene, fiţi fără nici o grijă, ii răspunde Eliade sonor şi gol ca o cupă de teatru la banchetele de pe scenă şi urcă sus, solemn.

Topit parcă de căldură, coboară şi urcă în fugă treptele Mărgărit Moşoiu, şeful Poliţiei, care aflînd că nişte cetăţeni afirmă că au văzut, ei cu ochii lor, trupe de cazaci mai sus de Urziceni, a trimis de i-a adus la Agie. Erau doi, un bărbat uscat, altul negru şi năsos, negustor de porci după îmbrăcăminte. Veneau de la Urziceni. Au călătorit cu o brişcă plecată din zorii zilei. Spuneau că înspre Făurei încolo, se vedeau nori de praf şi cete de călăreţi care alergau dintr-o parte într-alta. Oamenii fugeau de pe cîmp, de pe lanuri, înspăi- mîntaţi.

Cei de faţă îl ascultă uimiţi. Numai Arăpilă întreabă cu faţa înăsprită :

— Dar dacă e vreun ticălos, pus de boierime să răspîn- dească astfel de zvonuri ? L-ai arestuit ?

— De ce să-l arestuiesc ? întrebă Mărgărit Moşoiu. Dacă-i adevărat ce spune, ne-a făcut un bine, iar dacă nu e adevărat... nu e adevărat, şi pace ! Cu atît mai bine !

Bălcescu aflase de trecerea trupelor ţariste peste Prut, la Leova, încă de pe cînd era la Focşani, dar alte ştiri după asta arătaseră că aceste trupe trecuseră Prutul înapoi.

— Eu nu înţeleg, spuse iar furios Arăpilă, care de ciudă se apucase să dreagă o călimară cu capacul strîmb de pe birou, nu înţeleg de ce Iancu Brătianu nu dă nici un semn de viaţă, de ce nu se ţine de cuvînt.

Ca să aducă oarecare lămurire între atîtea ştiri contrazicătoare, guvernul trimisese înspre Focşani pe Ion Brătianu. Plecase ieri de dimineaţă cu un ordin de numire ca administrator la Buzău (ordin care dinadins fusese trimis la *Monitorul român* numaidecît ca să ştie lumea că pleacă din Bucureşti numai fiindcă e numit). El trebuia să trimită cîte un raport din fiece oraş şi din fiecare tact de subtadministraţie întîlnit în drum, cu mijloace locale, pentru ca astfel guvernul să ştie ce să facă. Deocamdată nu venise nici un fel de ştire de la el.

— Parcă 1-a înghiţit pămîntul, frate, îşi arătă nemulţumirea Ştefan Golescu. Parcă nu ar şti cum e aşteptată aci o veste de la el.

Pînă atunci cei de faţă răsfoiesc cu înfrigurare un teanc de ziare străine sosite azi de dimineaţă în Bucureşti. Toate cuprind cîte o notă, dată subt formă de depeşe, fie de la Constantinopol, fie de la Viena, despre revoluţie.

Către ora nouă şi jumătate veni şi Aristia, locţiitor al şefului Gvardiei Naţionale, pe care o şi conduce efectiv, fiindcă Scarlat Kretzulescu, din motive pe care nu le poate ghici nimeni, nu mai dă pe la postul său de aproape o săptămînă. Aristia era unul dintre cei mai îngrijoraţi, fiindcă

oricum el reprezenta — aşa socotea el — forţa de apărare a Bucureştilor. Ar fi vrut să aibă ordine precise. Deocamdată aduce vestea că boierii'se pregătesc să alcătuiască un guvern reacţionar, că au făcut liste de noi cîrmuitori, că acasă la mulţi dintre ei aşteaptă cîţiva slujitori gata să încalece ca să ducă în toată ţara vestea despre fuga guvernului în munţi şi instituirea unei noi administraţii. S-au făcut şi liste de cei care trebuie arestaţi şi împuşcaţi în cîteva ceasuri. Căpitanul Costache Chiorul, care s-a întors de la Grădişte de lîngă Rîmnic, unde-l mutaseră ca vapciu, 1-a întîlnit pe Paleologu acum un ceas şi 1-a ameninţat : „Ai să ai de-a face cu mine, boierule..."

— Şi pe ăsta de ce nu l-aţi arestat pe loc ? De ce ? întreabă uluit Bălcescu.

în clipa aceea îşi dădură aproape toţi seama că nu mai sînt un adevărat guvern, că puterea le-a scăpat din mîini. Iată, un Costache Chiorul îi sfidează, sigur fiind că în cîteva ceasuri el va fi din nou stăpînul oraşului, iar ei nu sînt în stare să-l aresteze. Bălcescu ceru să se convoace, acum pe loc, un consiliu al guvernului.

— Dar nu e mitropolitul, observă Rosetti.

— Vom trimite careta după el, să-l aducă aci numaidecît. Trimitem după toţi membrii guvernului care nu sînt aci. Avem de luat hotărîri grave ! Şi Bălcescu, fierbînd ca un vin tare, începu să se plimbe prin birou.

în sala cea mare, Guvernul provizoriu deliberează. De faţă sînt mitropolitul, Eliade, Tell, Nicolae Golescu, Nicolae Bălcescu, Ştefan Golescu, Hagi Curţi, Rosetti, Voinescu II, Golescu-Arăpilă, Magheru şi alţii. Este o atmosferă de panică sporită din pricina veştilor care vin de pretutindeni. Mai toţi au înfăţişarea unor oameni bolnavi, istoviţi de grijă, de zig-zagurile ştirilor contradictorii şi ale îndoielilor. Eliade se plimbă prin sală, se opreşte abătut :

— Ce ne facem acum ? Dacă ne prind armatele lor, ne spînzură.

Nicolae Golescu, palid, nedormit ca toţi ceilalţi, se adresează cu o voce răguşită mitropolitului care a adus ştirile cele mai alarmante :

— Sînteţi sigur, înaltpreasfinte, că ordinele pentru intrarea trupelor străine în ţară s-au şi dat ?

— Toate veştile oficiale care ni s-au adus, prin Zossima, întăresc acest fapt. Armatele protectoare s-au şi pus în marş. Asta e... Şi mitropolitul cu mîinile pe piept, cu fruntea încreţită, ia din nou o poză hieratic enigmatică.

Voinescu II ridică din umeri nervos, cu părul vîlvoi :

— Din nefericire, veştile noastre sînt aceleaşi. Turcii au debarcat de cîteva zile la Brăila şi la Giurgiu.

Eliade se întreabă, parcă de unul singur, frămîntîndu-se în gol :

— în definitiv, nu văz de ce ne-ar spînzură. Ce am făcut noi ca să ne spînzure ?

Voinescu II îl priveşte cu milă şi surîde amar de atîta puerilitate :

— Nimic, decît... o revoluţie.

Şi Eliade se miră candid:

— Da? !

Bălcescu este încruntat şi parcă absent, scrie mereu cu pana într-un dosar şi acum ridică doar puţin capul.

— Informaţiile care vin sînt contrazicătoare ? Dar ce importanţă are faptul că trupele străine nu vor intra azi, ci vor intra mîine sau poimîine ? Singura certitudine este că nici unul dintre cele trei imperii despotice care ne înconjoară nu va îngădui un guvern revoluţionar şi o mişcare populară la hotarele lor, adică un „exemplu rău" pentru popoarele lor. Chiar dacă se va dezminţi zvonul invaziei, noi trebuie să ştim ce avem de făcut... Iar ceea ce e de făcut trebuie început de îndată fără întîrziere şi fără şovăire.

Nicolae Golescu, care îşi trage nervos tot timpul o buclă de păr întinzînd-o spre tîmplă, îi ia pe, ceilalţi drept martori :

— Ce putem face ? Sîntem un guvern în aer... Fără nici un sprijin.

Bălcescu notează mereu şi absent parcă, cu totul deosebit de cei mai mulţi dintre oamenii aceştia în jachete mototolite, cu legăturile de la gît acum strîmbe, cu vîrfurile lungi ale gulerelor înmuiate, suferind şi de căldură pe deasupra, care nu mai găsesc pic de energie în ei.

— De la cine vrei sprijin ? De la proprietari ? Ei sînt duşmanii noştri cei mai înverşunaţi, îl fulgeră cu privirile, între- rupîndu-şi notele, Bălcescu.

Eliade îşi mîngîie mustaţa moale şi mică, încercînd să facă puţin curaj :

— Eu nu crez că puterile protectoare ar putea să ne spîn- zure, cum susţin proprietarii... în definitiv, ce-am făcut noi ? Am înlocuit numai pe Villara şi pe Ian cu Man... Căci nu sîntem noi de vină că Bibescu a abdicat şi a fugit... Şi altceva ? Nu pricep nici măcar ce vor proprietarii cu noi, căci noi nu ne-am atins de proprietate. Am cam atacat-o noi în prinţipiul ei, dar nu ne-am atins de ea.

Nicolae Golescu, care de la o vreme se sileşte să fie metodic şi să clarifice totul, intervine şi el :

— Mie îmi pare că fratele Eliade are dreptate. Cestiunea proprietăţii trebuie discutată serios... Şi spre a arăta buna lor credinţă, a Goleştilor, şi obiectivitatea cu care ei dezbat problema, invocă faptul adevărat, cunoscut de toţi : Ştiţi că noi, fraţii Golești, am vrut să emanţipăm şi să împroprietărim pe clăcaşii noştri încă de anul trecut, dar am fost opriţi de guvernul de atunci. Bibescu ne-a ameninţat cu exilul la moşie. Deci nouă nu ne e teamă de împroprietărirea clăcaşilor. Dar recunosc şi eu că din punct de vedere politic sînt multe de spus. Trebuie să ne gîndim bine şi ce vor spune ţarul şi sultanul.

Ochii lui Bălcescu au început să scînteieze : aruncă dosarul într-o parte.

— Atunci pe ce vreţi să sprijiniţi revoluţia, cînd ea este atacată şi subminată din toate părţile ? Cînd de la ceas la ceas ne putem aştepta la o răsturnare totală ?

— Deocamdată pe armata pe care o avem... e de părere, cam fără convingere, Tell.

Bălcescu îl priveşte îndîrjit.

—- Ce crezi dumneata că se poate face cu trei regimente de infanterie, două escadroane de cavalerie şi cu cele patru tunuri care constituie toată armata română de azi ?

Colonelul, proaspăt şi el, Voinescu II, deşi era secretar de stat, acum ţinea să se ştie că e înainte de toate ofiţer şi adaugă cu tristeţe :

— Dintre cele trei regimente trebuie să scoţi neapărat Regimentul III, pe care Solomon şi Odobescu l-au demoralizat şi deströmat. De altfel, cea mai mare parte dintre ofiţeri au anunţat că ei îşi vor da demisia dacă vor fi trimişi să lupte la hotare cu armiile străine ! Ridică mîinile în tavan şi le lăsă să cadă moi pe faţa de masă roşie, clătinînd din cap : Nu ne putem bizui pe armată.,.

Bălcescu îşi poartă privirile pe deasupra celor de faţă, cu un surîs sarcastic :

— Aţi ascultat glasul unui colonel...

El ştie de altfel că încă de azi de dimineaţă o delegaţie de ofiţeri din Regimentul III se prezentase la Tell declarîndu-i că ei nu vor părăsi capitala şi nu vor lupta cu armatele protectoare.

Ştefan Golescu întreabă, nenorocit şi scos din sărite, capi- tulînd ca un copil în faţa profesorului sever, cu toată barba lui ca un smoc sur :

— Dar bine, omule... spune-ne ce trebuie să facem...[1] Nu ne mai înnebuni aşa...

Bălcescu întîrzie dinadins răspunsul pînă cînd toate privirile sînt întoarse asupra lui, şi atunci îi sfătuieşte cu o silabisită ironie :

— Să vă duceţi acasă, să vă încălţaţi papucii, să aprindeţi ciubucele şi să sorbiţi cafele.

Şi începe să caute cu ochii oblici de încruntare în dosarul din faţa lui. îi vede acum caraghioşi, ca într-o oglindă vrăjită care arată plină de cruzime adevărul. Contactul silit cu realitatea demască oamenii.

Eliade, care parcă nu mai pricepe nimic, întreabă exasperat, graseind puţin, gata să-l găsească vinovat pe Bălcescu, nu să se recunoască în clipele astea inferior lui. Arde în el vanitatea ca o iască :

— Ce vrei, dumneata, Bălcescule, de la noi ?

Cel întrebat a ridicat iar capul, ochii-i strălucesc de ironie subt sprîncenele tari. Barba tunsă scurt şi potrivită mult în jurul obrazului cu briciul îl încadrează ca pe un cap de diacon. Mustaţa mică se strîmbă uşor.

— Nu vreau nimic de la dumneata... Dar aş dori să ştiu ce căutaţi dumneavoastră aici ? E în el acum o mustire de orgoliu, care-1 aţîţă şi-1 face să-i ţină ca pe nişte vietăţi, strînse într-o lumină nouă, neaşteptată.

Şi într-adevăr în clipa asta membrii guvernului şi miniştrii se uită unii la alţii, surprinşi de această constatare, cu o naivă nedumerire.

în sfîrşit, parcă în numele tuturor, Eliade mormăie încurcat, cu o candoare de copil care a făcut-o bună :

— Acum că făcurăm revoluţia... deh...

Bălcescu îl .măsoară cu privirea mereu tăioasă :

— Ei, acum că făcurăţi revoluţia, sînteţi liniştiţi şi nui vreţi să rămîneţi decît ceea ce sînteţi, nu-i aşa ?

Nicolae Golescu nu înţelege ironia şi murmură vag, dar tot candid :

— Vrem să guvernăm. Dar întrebarea e, ce facem acum ?

îndîrjitul secretar al guvernului se întoarce repede cu un surîs, în clipa asta compătimitor. E în el o nebănuită, uluitoare energie, care e şi mai tulburătoare, venind dintr-un trup destul de slăbit:

— Şi cei cărora le-aţi luat locul credeţi că o să vă lase să vă faceţi liniştiţi digestia ? Să „guvernaţi" ? Pînă cînd ? Proprietarii se agită şi vă vor da peste cap pînă într-o săptămînă. Vă repet. Credeţi că imperiile despotice protectoare puteau îngădui aci un guvern revoluţionar mai mult decît o lună ? Nu e de loc exclus ca ordinele de invadare să se fi şi dat, la ora asta... Nu trebuie să judecăm înlănţuiţi de ziua de azi, ci eu tot viitorul înaintea noastră. Trebuie să luăm acum, în ceasul acesta, hotărîri care să ne facă posibilă rezistenţa oricînd şi oriunde ne vom găsi.

Astfel, pe de o parte Bălcescu ar fi vrut ca guvernul să lucreze în linişte, fără spaimă, fără să ia notă năucit de situaţia de la hotarele ţării, dar pe de altă parte, văzîndu-i nu cum ar trebui să fie, ci cum sînt, schimbînd brusc tactica, ar fi vrut să profite tocmai de spaima asta a lor, ca să-i facă să voteze măsuri revoluţionare.

Nicolae Golescu se ridică iritat, spiritul lui împăciuitor nu mai e acum de ajuns :

— Dar dacă la proprietari nu putem găsi sprijin, dacă pe armată nu ne putem rezema, dacă diplomaţia nu ne ajută şi dacă puterile protectoare sînt împotriva noastră, atunci pe ce ne putem sprijini ? Pe ce ?

Bălcescu îl priveşte scurt. în clipe de acestea privirea ca şi rostirea lui e răspicată şi biciuitoare, nu mai are nici 0 urmă de şovăire. Nici unul dintre cei de faţă nu ar mai îndrăzni să-l bagatelizeze ca în şedinţele obicinuite, acum, cînd deasupra capului lor stă sabia cumplită a realităţii. Nu mai sînt nici în mod voit greoi, nici curcani importanţi. Ei caută cu privirile rătăcite şi cu respiraţia grăbită. Răspunsul

fostului osîndit de la Mărgineni cade simplu, greu ea un bloc de granit î

— Pe poporul român... Pe un popor care-şi ia soarta în propriile lui mîini.

S-a făcut un gol în cuprinsul sălii, căci oamenii tocmai la asta parcă nu se gîndiseră.

Bărbatul tînăr din faţa lor, care de atîtea ori dădea semne de obosealâ, care de atîtea ori părea cuprins de melancolie şi îndoialâ, se dovedea acum parcă făcut din fibre de oţel, iar ei, cu trupurile lor solide, bine proptite pe picioare, se vedeau fără puteri, amorfi.

După un lung răstimp de tăcere, Tell întreabă neclintit în părerea lui, dar cu vocea moale, cu o cuminte nedumerire, jucîndu-se cu degetele mari pe garda săbiei :

— Vrei să luptăm cu trei imperii ?

Bălcescu răspunde scurt, ca o sabie întinsă, fără şovăire :

— Va trebui să luptăm cu oricine va încălca pămîntul românesc...

Voinescu II, care se aşezase pe un scaun, se ridică iar uluit, ia martoră istoria militară, aşa cum o ştie el:

— Asta este cu neputinţă... Armata noastră nu va accepta niciodată asemenea luptă disproporţionată... Trei regimente împotriva a o sută de divizii ! întoarce capul la dreapta şi la stînga, aşteptînd o grabnică întărire a părerii lui,

1 Bălcescu îl priveşte cu ochi strălucitori, dar ridică moale braţele, căci violenţa lui e, în această creştere uimitoare, alternată cu clipe ck relaxare, şi surîde îngăduitor, ca unui copil.

— Dar nu e vorba despre armata actuală, care nu va avea niciodată curajul să înfrunte asemenea riscuri. Vom crea o nouă armată... O armată populară...

— O armată de gloate, o armată de adunătură ?... Şi vrei s-o duci să lupte cu armatele de carieră, care duc războaie grele, de sute de ani ? se revoltă ştiinţa militară a lui Tell.

Voinescu II, deşi are multă simpatie pentru Bălcescu (care se vădeşte, el cel melancolic şi frămîntat de îndoieli, în clipa asta atît de hotărît şi atît de încrezător), ia un ton sentenţios:

— Dar poporul român nu a mai fost în foc de două sute de ani ! Şi aci face o pauză, ca să vadă efectul afirmaţiei lui. Reia apoi cu o condescendenţă sentimentală, de om care crede că ştie ce spune : Frate Bălcescule, îţi sînt prieten şi ştii cît te admir, dar mi se pare oarbă această încredere într-un popor care a pierdut de veacuri tradiţia intrării în foc.

Cei de faţă nici nu-1 aprobă, nici nu-1 dezaprobă, căci sînt mai toţi parcă scoşi din apele lor, şi el aşteaptă cu privirea întrebătoare să vadă ce i se răspunde. Bălcescu

pleacă brusc de la locul lui şi înconjoară în căldura vorbirii masa cu postav roşu.

— Vă repet. Trebuie să ne sprijinim numai pe poporul român. Să facem o armată populară. Resursele unui popor chemat la viaţă prin revoluţie sînt nelimitate... Armatele Republicii Franceze, brigăzile acelea de sans-culoţi, la început neînarmate şi neaprovizionate, au învins toată Europa, coalizată împotriva lor, într-o serie de lupte cum nu s-au mai văzut pînă atunci. De altfel o politică laşă de jivine tîrîtoare costă orice popor mai scump şi în bani, şi în vieţi omeneşti decît o politică de rezistenţă în clipele potrivite ! Şi precizează tăios, fără să ridice glasul, prelungind fraza într-o paranteză de pauză : O rezistenţă hotărîtă, însă din vreme lucid organizată.

Vocea lui, cu acel uşor defect în convorbirile familiare, grăbită şi prea slabă ca forţă pentru adunările vaste, e acum îndârjită, răspicată, hotărîtoare, mai mult, e pătrunzătoare chiar în şoaptă şi în explicaţiile scăzute, ca vocea marilor actori.

Rosetti, care stătea cu mîinile la piept între ferestre, în picioare, se întoarce nedumerit, aşteptînd curios, oarecum neliniştit, să- vadă ce va ieşi de aci. Şi el, ca şi Brătianu în alte împrejurări, sînt pentru rezistenţă, dar în mod confuz, fără să înţeleagă nimeni ce vor, parcă sînt aşa, mai mult retoric, de dragul frazelor.

Nicolae Golescu are impresia că a găsit o spărtură în sistemul propunerilor făcute de Bălcescu şi cere răspicat, trium- fînd secret, o precizare pe care o crede periculoasă pentru fugosul secretar, cîntărindu-şi mîinile cu palma în sus :

— Ai spus : „rezistenţă în clipele potrivite". Ei bine, eu te întreb, crezi că e acum momentul „potrivit" pentru rezistenţă ?

Bălcescu rămîne drept, cu privirea sus, ca o sabie întinsă.

— Dacă nu mai pierdem şi ziua de azi, da... însă numai dacă în aceste puţine luni, puţine săptămîni, puţine zile, poate puţine ceasuri care ne mai despart de cotropirea ţării de către armatele trimise de despoţi, punem poporul în măsură să-şi apere el însuşi revoluţia, revoluţia lui, nu a boierilor, nu a negustorilor, nu a noastră, afirm hotărît că este momentul potrivit pentru o rezistenţă biruitoare împotriva oricui vrea să ne răpească libertatea... Ştiu ce spun... Prin glasul meu vorbesc şase sute de ani de istorie românească... Este singura dată cînd vă rog să nu uitaţi că am scris o carte : *Puterea armată la români*. Acesta va fi titlul ei definitiv... cînd o voi întregi. Da, e momentul potrivit... Şi aci vocea lui caldă se înecă parcă într-un val de amărăciune, se întoarse în ea însăşi, şi el spuse iar, dar în şoaptă intensă, ca o taină : Dar pentru asta nu trebuie să mai pierdem şi ziua de azi... Nici o zi pierdută...

Atunci, Nicolae Golescu, în felul său convins, căci mai totdeauna era de bună-credinţă, dar voinţă lui călca după inteligenţa lui, şi aceasta din păcate şovăia, spuse hotărît :

— Propune... Propune pe loc... Şi se lipi cu pieptul de masa cu postav roşu deasupra, aşteptînd.

— Să însărcinăm pe fratele Magheru — pe care de altfel degeaba l-am numit căpitan general — să ne facă o armată nouă de panduri volintiri, şi pe lîngă ea, pentru apărarea ordinii în Bucureşti, o gardă mobilă, ca să nu ne mai slujim de dorobanţii căpitanului Costache Chihaia. Trebuie să adunăm şi să înarmăm o sută de mii de clăcaşi, dezrobiţi.

Se făcu iar acel gol imens în sala cu masă lungă şi acoperită cu postav roşu. Urmează un răstimp de tăcere grea. leit nu-şi poate stăpîni .nemulţumirea, e iritat, căci se simte jignit în demnitatea lui de specialist :

Te întreb iar, cu astfel de gloate vrei dumneata sa lupţi împotriva unor armate de meserie? Cu o astfel de hoardă ?

Răspunsul e ca o cădere de fier :

— Nu ne rămîne altceva de fă'cut. Şi se aşază pe scaun, ca să curme o discuţie fără sens. Adaugă însă ca o paranteză cu tîlc : Aş vrea să ştîi însă, domnule general, că acea hoardă, acele teribile oşti ale tătarilor au fost în vremea lor, şi în unele privinţe n-au fost întrecute poate nici azi, una dintre cele mai organizate armate clin istorie. Ca să ştiţi !... Nu a existat în nici o epocă istorică o cavalerie atît de organizată şi atît de disciplinată... ca hoarda.

Voinescu II, uluit de acest optimism care îi apare nesocotit, legat de mari primejdii, crede că e mai potrivit să arate că el judecă şi se îndoieşte de toate, de aceea stăruie în ideea lui :

— Frate Bălcescule, vrei să aduni volintiri care habar n-au de ce e un război adevărat. Ce te faci cu oamenii aceştia cînd se vor găsi dintr-o dată cu un ceas înainte de bătălie?

— Ce-au făcut atîţia volintiri care au luptat o jumătate de veac alături de oştile ruseşti. Ce au făcut pandurii în atîtea rînduri. Vor face şi mai mult încă.

Dar cei de faţă sînt obosiţi de sforţarea făcută şi nu le mai place, nici nu mai înţeleg nuanţele. Ştefan Golescu pare cîştigat printre cei dintîi pentru rezistenţă :

— Totuşi crez că fratele Bălcescu are dreptate. Am putea să ne retragem în munţi. La Câmpulung, de pildă.

— Asta da, asta da ! întăreşte grăbit Eliade, care se gîndeşte cu bucurie că aşa va fi mai aproape de graniţă şi de familia lui trimisă la Elopatak (Vîlcele)... Trebuie să plecăm numaidecît. Acolo vom fi mai liniştiţi. Vom hotărî fără grabă.

Bălcescu tresare şi îl priveşte uimit:

— Cum asta, liniştiţi ? Nu plecăm acolo ca să fim mai „liniştiţi"... Plecăm ca să luptăm, ca să organizăm lupta, de altfel hotărîrile mari trebuie să le luăm aci, acum !

Nicolae Golescu întreabă cu îndoială, căci deşi a fost un colonel cam monden, aghiotant domnesc, a fost oricum Colonel în armată :

— Vrei să spui că vom lupta acolo ca haiducii ?

Răspunsul cade fără şovăire :

— Ca haiducii... Şi luptînd astfel, vom aştepta. Timpul e cu noi. Vor veni românii din Ardeal, grănicerii, să ne ajute. Aşa trebuie să ne cunoască Europa... Nu mergem ca să fim acolo mai „liniştiţi". Iar măsurile hotărîtoare, repet, trebuie luate acum, pe loc !

Arăpilă, care urmărise încordat dezbaterea, simte că e ceva schimbat şi crede că s-ar putea, cine ştie, ca această şedinţă să devie istorică. Se ridică şi trage hotărît concluzia care se impune :

— Sîntem nişte nevolnici... Nişte trădători ai cauzei pe care am proclamat-o. Să ne învîrtoşim ceva inimile şi să apucăm o politică mai energică, mai aspră împotriva inamicilor libertăţilor publice... care complotează subteran... împotriva duşmanilor revoluţiei de oriunde ar fi ei.

Eliade vede cu spaimă că acum lucrurile au ajuns prea departe. Proptindu-se în masă, împinge speriat jilţul înapoi, ca să-şi facă loc :

— A, nu... Noi am spus ţării că venim cu duhul frăţiei, nu cu sabia şi dihonia...

Capul mare al lui Arăpilă, cu bărbia scurtă, aproape pătrată, se opreşte asupra fostului profesor de la Sfîntu Şava şi omul pare supărat. Apoi spune agitînd arătătorul, ca o prevenire :

— Un guvern slab e silit la mai mari cruzimi decît un guvern tare. Se cere să fim tari, ca să nu fim nevoiţi să vărsăm sînge zadarnic. Să trecem pe loc la fapte... Să decretăm acum deci desfiinţarea polcului III al lui Solomon şi Lăcusteanu şi să urgentăm judecarea acestora, acum că tribunalul militar i-a absolvit, pentru crime şi trădare, că-i ţinem arestaţi degeaba. Să decretăm pe loc înfiinţarea armatei populare subt conducerea lui Magheru, aşa cum a propus-o fratele Bălcescu. Uite, eu am aci o ciornă de proiect. S-o subscrieţi acum.

Toate privirile s-au îndreptat spre fostul comandir de panduri care tace, cu mîinile încrucişate pe piept. N-a scos o vorbă.

Tell vede că nu mai poate stărui în opoziţia lui încăpăţînată şi convine, ridicîndu-se însă în picioare, şi trădîndu-şi astfel gîndul de dedesubt:

— Se poate discuta.

Dar Arăpilă e hotărît, şi chipul de indian nu îngăduie ocolul tactic :

— Nu mai discutăm... Subscriem acum. Se întoarce brusc spre Eliade, pe care-1 surprinde : Da, ori ba ? Şi aşteaptă încremenit răspunsul lui.

Acesta rămîne cîteva clipe pe gînduri, încleştat, citeşte textul şi, după oarecare şovăire mută, primeşte :

— Da.

A spus un „da" scurt, chibzuit.

Apoi toţi luaţi pe rînd subt privirea grea a lui Arăpilă, zic unul după altul, ca subt ameninţarea unui pistol : da.

în timp ce ei semnează sculîndu-se de la locul lor, Eliade îl priveşte moale pe Bălcescu şi îi spune părinteşte :

— Omule, nu mai fi aşa ţeapăn, mai lasă puţin şi de la dumneata...

Secretarul, care s-a ridicat în picioare, îl priveşte peste masa acoperită cu brocart roşu.

— Cum ?

Poetul cu faţa de cezar patern, îndoită de bunătate, cu un soi de tandreţe, precizează :

.—Dacă toţi ceilalţi zic că trei şi cu patru fac cinci, zi şi dumneata la fel cu ei... că nu se dărîmă lumea !

Bălcescu, drept ca o spadă, cu umerii sus, rosteşte totuşi încet, simplu şi hotărît:

— Nu poci ! Şi se uită apoi cu un fel de duioşie la cel pe care ei toţi îl consideră totuşi marele lor dascăl, deşi nu a profesat la Colegiul Sfîntu Sava (la a cărui înfiinţare însă a contribuit atît), şi deci numai unii ar fi putut fi elevii lui, şi încă numai pînă în 1829, căci în acel an, Eliade a început să scoată *Curierul românesc,* dîndu-şi demisia de la şcoală. îl socot dascălul lor fiindcă gazetele lui: *Curierul românesc, Curierul de ambe sexe, Gazeta teatrului,* şi, pe lîngă acestea, înfiinţarea Societăţii Filarmonice, au fost o şcoală naţională. îl doare inima că un astfel de om nu poate vedea limpede viitorul, că se împiedică în socoteli mediocre. Ştie şi el, că şi unele dureri în viaţa lui de soţ l-au înăcrit
pe acest poet, l-au făcut bănuitor şi i au exasperat orgoliul, schimbîndu-i cu totul firea. _

S-a făcut o pauză firească în timpul semnării. E trecut de ora trei. Sînt de cinci ore în şedinţă. Nervii tuturor s-au destins. S-a luminat ceva în fiecare din ei. Au uitat parcă de spaima care îi stăpîneşte de cîteva zile. Se fac mici grupuri, în discuţii mai libere. Şedinţa asta are în ea într-adevăr ceva de şedinţă istorică. Gulerele albe, înmuiate, şi latele cravate negre desfăcute de căldura toropitoare a sfîrşitului de iunie, care adineauri făcea din ei nişte oameni destrămaţi de spaimă, par acum, dimpotrivă, rezultatul unei cheltuieli de energie, a libertăţii veşmîntare, a unor oameni care fac un efort biruitor. Au şi chipurile mai luminoase. Nicolae Golescu îl întreabă surîzînd pe Hagi Curţi :

— Nu ţi-e cald ?

Hagiul, care nu are curajul să iasă din tradiţia breslei lui şi se poartă încă ras la tîmple şi îmbrăcat în anteriu şi

caftan de catifea, încins peste mijloc cu şal persan, cu breloc de diamant atîrnat cu lanţul de aur de la gît pînă la brîu, este singurul care parcă nu simte în nici un fel căldura, nici pe aceea a soarelui, nici aceea iscată din dezbateri. Clatină din cap zîmbitor. Emanciparea veşmîntară este în epocile de tranziţie, în societăţile închise, lucrul cel mai greu pentru individul aşezat. Un simplu amănunt în îmbrăcăminte, care arată intenţia de a trece în altă clasă, stîrneşte batjocura necruţătoare a celor de o seamă cu el, care văd în asta o intenţie de arivism, pe care o pedepsesc cum pot. A trebuit prestigiul fizic şi social al lui Costache Cantacuzino care să-i îngăduie să-şi radă barba şi să se îmbrace europeneşte, făcîndu-şi un cap aproape de nerecunoscut. Un lucru e oricum sigur,' că hagiul se simte prost între ceilalţi membri ai guvernului.

Bălcescu discută tot timpul aprins, între cele două ferestre, cu Arăpilă. Acesta îi arată că el totuşi nu crede că trupele invadatoare vor veni atît de repede.

Nu e vorba dacă vor veni acum sau mai tîrziu, Ale- cule. Am mai vorbit noi despre asta. E vorba că revoluţia nu poate dura, nu se poate aşeza bine pe temeliile ei dacărămîne capitala la trei poşte de Giurgiu, de poate întinde paşa de la Rusciuc, într-o noapte, mîna deasupra ei. Revoluţia va trebui să reziste împotriva oricărei presiuni din afară şi de aceea e mai bine ca rezistenţa să fie organizată în munţi. Un oraş mare, înconjurat şi asediat, nu poate rezista fără o armată interioară puternică, pe care noi nu o avem azi, mai ales cînd nu se poate bizui şi pe o armată liberă, mobilă, căci aceea cîştigă victoria, tocmai folosind rezistenţa cetăţii. Trebuie să ne folosim de spaima celor din guvern ca să mutăm provizoriu capitala la Cîmpulung, unde a fost dintru început. Dar trebuie să luăm acum, pe loc, unele măsuri hotărîtoare, pe care ei le tot ocolesc. Să-i silim la asta cît timp sînt cuprinşi de spaimă.

34
529

În tot timpul acestei şedinţe agitate, îndîrjite, doi oameni stătuseră tăcuţi pe scaunele lor cu spătar înalt, pe care erau puse buchete de trandafir aurite, la masa mare, roşie, fără să spuie o vorbă, dar din privirea lor se vedea că nu pierd un cuvînt din cele ce se spuneau : Magheru şi mitropolitul Neofit. Atît de adîncă era tăcerea lor, atît de limpede voită, încît Bălcescu nu-i scăpase o clipă din ochi, căci atitudinea lor era hotărîtoare pentru soarta guvernului şi deci a revoluţiei. De aceea, multiplicat în fiinţa lui, gata de apărare ca un izvor de energie mic în aparenţă, dar o dată descărcat, înmiit ca putere, istoricul era gata pentru orice răspuns, căci sporind năvalnic în gînduri, privind limpede peste timp, vedea totodată la fel de limpede şi ceea ce era în clipa aceea chiar în faţa lui, în jurul lui. Ca un diamant între bucăţi de granit şi de cuarţ, mintea şi făptura lui, care erau acum totuna, înregistrau, răsfrîngeau cu scînteiere totul. Nu-i scăpase nici un gest al celor de faţă, nici o nuanţă a replicilor lor. Observase că, puţin prea scund în jilţul său, din cauză că avea picioarele lungi, dar talia prea scurtă, mitropolitul Neofit, cu fruntea încreţită mult din cauza întrebărilor în viaţă, stătuse tot timpul nu numai încruntat, ci şi preocupat, scrutînd cu privirea. Pusese toiagul, bogat ca o cîrjă, sprijinit alături de alt jilţ şi nu scosese tot timpul mai nici o vorbă. Bălcescu înţelesese că mitropolitul nu vrea să se angajeze, că nu vrea să împărtăşească soarta guvernului. Era limpede că Neofit ţinea să-l găsească ziua de mîine dezlegat, cu mîinile libere, ca să poată lua iar frînele puterii, neimplicat în nici o iniţiativă, că îşi pregăteşte în amănunte trădarea. Ţinea mîinile trase în mînecile largi ale giubelei, cum îşi ţine o felină neagră ghearele ascunse. Neofit nu ştia că acei care triumfă într-o lovitură de stat, într-o răsturnare, nu mai fac, din dorinţa de a-şi exploata personal succesul, nici o deosebire între cei care au fost mai aprinşi şi cei care au fost doar călduţi şi le-au făcut, din postul înalt unde se găseau, servicii, că deci socoteala lui de a conduce, sau măcar de a rămîne mitropolit şi subt stăpînirea schimbată, era greşită. Se amăgea, naiv, cu

credinţa că marii boieri, care se mulţumesc acum cu serviciile pe care le aduce el proprietăţii şi reacţiunii, îl vor ierta că a stat, fie şi cu intenţii duşmănoase, alături de Bălcescu şi Eliade. Duşmănia celor loviţi în interesele lor maţeriale e oarbă, nu ţine socotealã de nuanţe.

Celălalt care tăcuse tot timpul era Magheru. Despre el fusese oarecum vorba mereu în şedinţa de azi, dar el stătuse tot timpul cu braţele încrucişate, fără să spuie o vorbă, cu capul drept pe umerii largi, cu ochii întunecaţi, multă vreme nemişcaţi şi ei. Numai din cînd în cînd îşi mușca mustaţa neagră, tunsă pe marginea buzei de sus. E adevărat că de cînd fusese trimis în mod nerod, sîmbătă trecută, la adunarea proprietarilor de la Momolo, de cînd se văzuse în aceeaşi zi din nou prins în capcană, din vina conducătorilor revoluţiei, îşi pierduse oarecum încrederea în colegii lui ; totuşi aripa stîngă a guvernului, îndeosebi Bălcescu şi cu Arăpilă, îi dăduseră mereu dovezi de încredere şi simpatie. De ce deci el nu reacţionează în nici un fel ? se întrebau aceştia. Tăcerea de statuie a acestui om de statură puternică era neliniştitoare. Bălcescu simţea că mai multe decît au făcut ei nu se putea face, fără un semn de înţelegere şi adeziune lămurită din partea lui.

Magheru, întîlnind privirea lor nedumerită, se ridică şi se iapropie de colţul în care vorbeau cei doi. Îşi mușcă după obiceiul lui capătul rotund al mustăţii scurte, dar pline. Semn de încurcătură, la el prelungită acum într-o întîrziere cu privirea pe fereastră înainte de a vorbi :

— Aş vrea să vă spui cîteva vorbe... Am tot şovăit pînă acum, pentru că încă nu sînt lămurit asupra diferitelor năzuinţe din sînul guvernului nostru... După cum văz, unii trag într-o parte, alţii într-alta. Ştiu că m-aţi primit aci mai mult ca ostaş, iar persoana unui ostaş e adeseori bănuită de colegii săi. Ei se tem că, avînd forţa ostăşească în mînă, el poate fi înclinat să abuzeze de ea...

Arăpilă îl întrerupse, trecînd cu spatele la fereastră, ca să-i vadă mai bine faţa :

— Odobescu a dovedit că uneori se întîmplă şi asta...

Dar Bălcescu intervine hotărît, făcîndu-i un loc mai potrivit lui Magheru, întţe ei, acolo între ferestre :

— Cazul lui Odobescu e un caz aparte... Noi avem toată încrederea în dumneata, domnule Magheru. Crez că ai înţeles asta din toate propunerile noastre de pînă azi... Noi doi, cel puţin, sîntem şi mergem alături de dumneata pînă la capăt, dacă şi dumneata eşti hotărît să mergi pe drumul care credem noi că e drumul mîntuirii patriei, al revoluţiei.

— Vreau să merg pînă la capăt şi să fac totul pentru izbăvirea patriei şi a revoluţiei... Dar vedeţi că tocmai aci a fost pentru mine, pînă acum, pricina rezervei mele. Pentru ca să ai mai mulţi sorţi de izbîndă, atunci cînd lupţi pentru izbăvirea patriei, este bine să duci în luptă toate

forţele poporului, este bine ca ţara să fie una în jurul conducătorilor pe care şi i-a dat. Mobilizarea ţării întregi nu se poate iace însă dacă nu este unire între conducători, dacă nu este încredere obştească în cel căruia i se încredinţează soarta oştilor. Mi-am zis deci că nu trebuie să fac nici un gest, să nu pui nici un cuvînt în balanţă, care să o facă să se încline într-o parte sau într-alta, cînd e vorba de două foiţe care se vor amîndouă în slujba aceluiaşi ţel. N-am cerut, pe de altă parte, eu însumi, să mi se dea conducerea oştirii neregulate, cum îi ziceţi, tot ca să nu mă bănuiască vreunii că urmăresc să iau puterea în scopuri personale... Dacă aş fi intervenit pînă azi, v-aş fi îngreuiat, dumneavoastră chiar, şi mai mult lupta pe care o duceţi pentru numirea mea în capul oştirii care se pregăteşte să lupte... înţelegeţi că aci intervenea şi poziţia — şi aci îşi frecă gingaş degetele de la mîna stîngă — gingaşe în care mă găsesc faţă de Tell, care este nominal capul întregii oştiri... îl ştiţi cît amor de sine are şi ce grijuliu este cînd e vorba de atributele lui. Aveam cu atît mai mult pricina să fiu rezervat şi să aştept, cu cît mi s-a părut că nu e destulă seriozitate în actele guvernului nostru, că se iau hotărîri numai de formă, fără gîndul de a fi duse pînă la capăt în fapt. Ai spus bine, că degeaba am fost numit căpitan general al unei oştiri care nu există... Astăzi aţi hotărît înfiinţarea unei armate de volintiri panduri şi a unei gărzi mobile.

34— Dar n-ai spus nici o vorbă nici în privinţa asta, îi spuse Arăpilă. N-ai cerut măcar cuvîntul ca să ştim noi, prietenii dumitale, ce crezi dacă să mergem mai departe, propunîndu-te.

— Am vrut să cer cuvîntul...

— Ei... da... şi de ce nu l-ai cerut ?

— Am vrut să cer cuvîntul ca să spui hotărît că nu primesc.

— ? ! Cum să nu primeşti ? întrebă încremenit "Arăpilă, pe cînd Bălcescu îşi fixa ochii puternici şi puţin oblici asupra noului căpitan general."

— Am renunţat s-o spui în plină şedinţă, dar acum v-o spui dumneavoastră, aci... Iată, acum s-au ales în guvern apele de uscat... Ştiu care sînt oamenii alături de care voi fi pînă la capătul acestei lupte, care trebuie să mîntuie poporul român şi să-i redea independenţa. Deci vă spui dumneavoastră : nu voi primi să fac această Oştire pînă ce nu mi se vor da şi mijloacele cu care s-o fac...

Arăpilă ridică din umeri şi se dădu un pas înapoi iritat, cu faţa lui mare, şi mai neagră parcă.

—"Se va încurca totul... Dacă faci asta, ne depărtăm cu totul de ţintă.

Bălcescu fu însă de altă părere :

— Ai dreptate, domnule căpitan general. Lasă asta în seama noastră... Bizuie-te pe noi... Prietenul Alecu va înţelege şi el că ai dreptate. Trebuie să reluăm numaidecît discuţia în continuare.

Magheru se uită la un ceasornic de aur cu multe capace. E ora patru după-amiază. Cei trei se întoarseră la masă şi Bălcescu în picioare, prin simpla atitudine hotărîtă a corpului său, îi chemă pe toţi la ordine. Voiau să vadă ce mai propune. El aştepta mereu în picioare ca fiecare să-şi ocupe locul la masa cea lungă. Ce departe erau şedinţele din zilele trecute cînd încercau să-l bagatelizeze luînd ca pretext tinereţea lui. De altfel într-un colţ, Voinescu II, Costache Filipescu şi fraţii Goleşti comentaseră tocmai personalitatea lui Bălcescu aşa cum apare acum. Ştefan Golescu părea cu deosebire tulburat.

— Cînd îl vezi în alte dăţi atît de firav şi cu vorbirea lui parcă mereu pripită, nu ai zice că...

Costache Filipescu, care-1 cunoştea mai bine pe Bălcescu, nu-1 lăsă să sfîrşească :

— Totdeauna gîndeşte prea repede, şi de aceea vorbeşte repede...

— N-ai putea crede, spuse mai departe Ştefan Golescu, că poate fi ca de oţel... Parcă n-ar mai fi acelaşi om. E mai mult decît un mare orator. Eu am auzit cîţiva la Paris şi-mi poci da bine seama.

— Nu-ţi aduci aminte la curse ? lămuri Costache Filipescu. Am văzut odată un cal care mi s-a părut cel mai slab dintre toţi caii. I se vedeau şoldurile, coastele, ţinea capul în

jos, dar cînd a început cursa, alerga în frunte, aşa, cum să spui, ca o flacără.

Trăgîndu-şi cu zgomot scaunul cu spătar înalt din faţa lui Bălcescu, Eliade îi spuse peste masă, cu un surîs voit, dar acru :

— Ei, poftim, frate Bălcescule, eşti mulţumit ?

— De ce să fiu mulţumit ?

— Că ţi-am făcut armată populară, să facă praf armiile împărăteşti !

Secretarul guvernului izbucni amar, vorbind acum, ca să-l urmărească şi să-l înţeleagă toţi :

— Aţi făcut o armată ? Aţi semnat o hîrtie şi credeţi că aţi făcut o armată ?

Eliade e acum de-a binelea indignat, cînd vede că Bălcescu e tot nemulţumit:

— Am semnat un decret aşa cum ai cerut... Ce mai vrei ?

— Ceea ce aţi semnat nu este — mai întîi — un decret. E un simplu deziderat, o minută de şedinţă. Un decret este o lege care trebuie 'să fie — şi aci face o pauză, apoi precizează cu tîlc — şi poate să fie executată. Ca să existe armata populară, trebuie să i se arate anume organizarea... trebuie lămurite raporturile cu departamentele toate, care să-i furnizeze cele necesare... Trebuie să-i votaţi deci un buget.

Nicolae Golescu întrebă nedumerit, întorcîndu-se în dreapta şi în stînga, pentru ca să-şi cîştige aprobarea celorlalţi :

— De unde bani ? Aţi văzut raportul colegului Filipescu, ministrul Finanţelor ? Casa Statului e goală. Avem un deficit din anii trecuţi de două milioane şi ceva... Prevederi sigure şi intrări pînă în toamnă nu sînt mai mult de şapte sute de mii de lei. De unde bani pentru armata populară... ?

Costache Filipescu se simţi obligat să ia şi el cuvîntul pornind pe o lungă şi încîlcită expunere a situaţiei în care se găsea vistieria statului. Bălcescu îl asculta arzînd mocnit în el însuşi, căci nu i se părea clipa potrivită pentru ca să se facă paradă de competenţă, mai ales că acest prieten al lui pleda împotriva intereselor revoluţionare şi se dovedea îmbîesit de prejudecăţi burgheze, ca un fost student ce era de pe vremea lui Ludovic Filip. De altfel, acest Costache Filipescu, care se arăta să fie un cap luminat şi îndrăzneţ şi pe care Bălcescu îl iubise foarte mult, îl dezamăgea din ce în ce mai mult. Se lăsase îmbătat de jocul ameţitor al contabilităţii, şi împreună cu frate-său, cu Costache Bălcescu, numit director al Finanţelor, alcătuiau un fel de guvern în guvern, un soi de contabilocraţie care nu ştia să zică decît nu. Îşi spuse iar că e o mare greşeală să preţuieşti oamenii pînă nu-i vezi la treabă şi începu să se gîndească la altceva. Cu braţele încrucişate pe piept, cu mîna dreaptă dusă la colţul gurii şi cu două degete, cel mic şi inelarul, pe buze, privea intens şi absent totuşi, de jos în sus, în gol. Eliade îşi opri îndelung ochii asupra lui şi

apoi îl arătă cu un fel de spaimă, în şoaptă cutremurată, lui Tell :

— Uite demonul... demonul revoluţiei !

Bălcescu observă că se vorbeşte despre el şi începu să-l asculte iar, cu gîndul aiurea, pe Filipescu. Mîzgălea cu creionul marginile albe ale gazetelor străine care erau în faţa lui.

Arăpilă se aplecă să vadă ce scrie şi citi: Lucica... Lucica Florescu... Lucica. Zîmbi şi începu să asculte şi el mai departe pe ministrul Finanţelor.

Cînd acesta întrebă la un moment dat sonor şi patetica

— De unde bani ?

Răspunsul lui Bălcescu căzu hotărît ca' o sabie :

— De la proprietarii care pînă acum au fost scutiţi... şi de bir, şi de serviciul militar... Au huzurit numai în drepturi... fără îndatoriri. A venit timpul să puie şi ei umărul la carul statului.

— Crezi că se vor scoate de la proprietari atîţia bani cît ne trebuie ? îl întrebă Nicolae Golescu, altfel cu bunăvoinţă, dar şovăitor, ca informaţie.

Bălcescu răspunde mereu neînduplecat, trîntind pana pe care o luase în mînă pe masă :

— Trebuie să se scoată. Aţi văzut că bugetul Ţării Româneşti este de şaptesprezece milioane de lei... Silabiseşte cu o nesfîrşită ironie. Adică în total cinci milioane de franci, atît cît este bugetul unei mari fabrici franceze... Iar banii aceştia sînt proveniţi numai din capitaţia asupra ţăranilor. Otcupurile, contractele vămilor şi ocnelor, adică tot restul venitului naţio-
nai este cedat prin regulament boierimii parazitare. Bibescu a primit cadou taxele de export asupra vitelor. Constituie deci privilegiile boiereşti feudale, la o jumătate de veac după Revoluţia Franceză... V-am spus : trebuie să folosim toate resursele ţării pentru independenţa şi propăşirea ei. Vom scoate bani de unde se vor găsi : de la proprietarii care au îngrămădit averi peste averi. Vom scoate atît cît ne trebuie, tot ce ne trebuie. Vom pune pe ei impozite care să ne dea putinţa să cumpărăm arme, căci mişună traficanţii de arme în Europa 5 iar pe noi nu ne interesează de unde ei le iau.

Arăpilă se ridică aprig, înverşunat, cu faţa arămie în chenarul bărbii scurte, negre, cu mîna mare punctînd fraza :

— Să plătească proprietarii pe două sute de ani în urmă, de cînd adună nesupăraţi. Să se puie bir, jumătate din averile mari... Clăcaşii nu mai pot da nimic altceva decît piepturile şi sîngele lor. Viaţa lor şi a copiilor lor... Numai smulgîndu-le boierilor monopolosul băuturilor spirtoase şi putem echipa şi întreţine un corp de armată.

Oamenii ar fi vrut să iscălească orice, dar fără nici un sacrificiu. Această impunere a proprietăţii, celor mai mulţi nu le convenea. Hagi Curţi se şi sculă încruntat şi anunţă mînios:

— Deoarece afacerile mele nu-mi lasă timp destul ca să mă ocup cum aş vrea de trebile statului, vă rog" să primiţi demisia mea din guvern... şi plecă, plimbîndu-şi giubeaua roşie, ca perdelele şi faţa de masă, de-a lungul pereţilor salonului, tapetaţi cu mătase zmeurie.

Eliade aleargă speriat spre el, încercînd să-l reţie :

— Frate Hagi Curţi, nu se poate să pleci !

Negustorul se opreşte o clipă, cu o ipocrită sfială :

— îmi pare rău, dar nu poci să rămîi ! Şi iese urmărit de privirile uimite ale celorlalţi.

Eliade, amărît, mai face cîţiva paşi prin salon ca să-şi învingă mînia, mustră apoi pe cei de faţă :

— Vedeţi, cu asemenea vorbe nesăbuite o să ne înstrăinăm toată negustorimea.., Am pierdut pe cel mai mare giuvaergiu din Bucureşti.

Dar Arăpilă clocoteşte de revoltă :

— Nu-î mare pagubă..1 Printre martirii de la 19 iunie nu era nici un giuvaergiu ! Ba mi se pare chiar că nu era nici un negustor...

Din nou atmosfera s-a întunecat. Cei de faţă încep iarăşi să şoväie. Diplomat ca de obicei, Nicolae Golescu crede că a găsit însă mijlocul de a ieşi din încurcătură :

— Propui o comisie compusă din Costache Filipescu, ministrul Finanţelor, Gheorghe Niţescu, ministrul Controlului obştesc, şi bancherul Menoach Hillel, care să studieze cum trebuie pus birul — şi aci apasă — pe toate clasele... Şi cu asta am terminat pe ziua de azi — nu-i aşa ? Am votat recrutarea armatei neregulate, numind căpitan general pe fratele Magheru, am votat comisia pentru impozite. El se ridică, înţelegînd să fie astfel îndemn şi pentru ceilalţi ca să se ridice... Mîine, dacă sîntem lăsaţi să lucrăm, vom mai vota şi alte proiecte.

Dar Bălcescu nu convine că s-a terminat pe ziua de azi, şi cu un semn îi opreşte pe loc :

— O armată nu are nevoie numai de bani, ci şi de ostaşi... Cei care sînt chemaţi să-şi dea viaţa pentru stat vor să aibă şi ei un cuvînt de spus în gospodărirea lui... Convocaţi dgci, neîntîrziat, aşa cum am promis la Izlaz, o Adunare Constituantă.

Arăpilă vede cu bucurie, pus hotărît în faţa guvernului, al doilea punct greu din programul urgent pe care i l-a explicat Bălcescu.

Eliade însă nici nu vrea să audă de Adunarea Obştească, în care s-ar putea ca proprietarii să nu mai aibă cuvînt:

— Chestiunea nu este atît de simplă... Trebuie să stabilim principurile legii electorale, mai întîi...

— Aşa... aşa... aprobă cei mai mulţi şi cu ei întîia dată mitropolitul, căci toţi ştiu propunerea imai veche a lui Eliade, care vrea ca Adunarea Constituantă să fie pe clase

sociale, o sută de mari proprietari, o sută de negustori şi o sută de oameni din popor.

Bălcescu ştie bine, din discuţiile anterioare, părerile Iui Eliade şi i se pare periculos să le lase să-şi facă drum :

— Legea electorală pe care o vreţi dumneavoastră este o lege reacţionară.

Eliade ridică, asemeni unui arhiereu în faţa unei calamităţi, mîinile spre tavan.

— Eu, reacţionar ? Eu ? Eu ? Poţi dumneata să spui că eu n-am fost şi nu sînt progresist ? Nu sînt eu progresist ? mai urlă el încă o dată.

— Eşti progresist, îi răspunse Bălcescu sec, dar eşti **o** speţa de progresist care crede că progresul trebuie să se sfîrşească şî s-a sfîrşit, neapărat o dată cu el, pentru totdeauna.

Nicolae Golescu, văzînd că poate să iasă cearta, din nou diplomat, propune şi aci un fel de amînare mascată :

— Să numim pe loc, acum, o comisie care să studieze cestiunea electorală. Propui pe fraţii: Eliade, Bălcescu, Kretzulescu, Voinescu II şi Ion C. Brătianu.

Bălcescu refuză cu îndîrjire, s-a ridicat de pe scaun, e în picioare lîngă mitropolit, zvîrle înapoi mîna moale a dezgust:

— A cîtea comisie numită azi ? Scoateţi-mă, scoateţi-mă din orice soi de comisie...

Eliade îl priveşte lung, apoi se apleacă şi îi spune în şoapta lui Nicolae Golescu, care se întorsese şi el cu ochii după Bălcescu şi-1 privea dezolat:

— Bun băiat Bălcescu ăsta... minunat... dar e un om imposibil... nu se poate lucra cu el...

Arăpilă socoate însă că e momentul să treacă la al treilea punct din programul de urgenţă, căci reforma electorală, oricum, va fi pusă din nou şi curînd. Bate cu pumnul în masă, ca să-i oblige pe toţi să fie atenţi :

— Am alcătuit azi, împreună cu fratele Bălcescu, un decret pentru împroprietărirea pe loc a clăcaşilor, aşa cum s-a promis la Izlaz.

Mitropolitul îşi iese din sărite, se crucişte :

— Prin decret ? Dar ce, sîntem aci cu toporul pe umăr ? Numai voinţa poporului poate hotărî în privinţa asta... numai Constituanta...

Bălcescu, din toată adîncimea sufletului său, îi imploră de data asta, venind la masă, aplecat pe ea, întorcîndu-se în dreapta şi în stînga :

— Nu vreţi să înţelegeţi că singurul sprijin adevărat al revoluţiei sînt milioanele de clăcaşi ? Că numai ei, împroprietăriţi, pot apăra statul de armatele străine ?

Argumentul este o lovitură de măciucă ; totuşi groaza de un conflict cu proprietarii pe cei mai mulţi îi paralizează. Nicolae Golescu caută iar o soluţie piezişă :

— Fratele Bălcescu are dreptate... Să numim o comisie compusă din fraţii Eliade, Voinescu II, Grădişteanu, Marghib» man, Arion, care să studieze prinţipiile împroprietăririi clă- caşilor.

Bălcescu, o clipă dezamăgit de inutilitatea tonului său aproape rugător, reia acum îndîrjit, măsurîndu-i pe toţi cu privirea tăioasă, furios :

— Vreţi încă o comisie în plus ? Foarte bine... Propui atunci ca să facă parte din comisia cerută de colegul Golescu şi optsprezece clăcaşi, cîte unul din fiecare judeţ, iar ceea ce va hotărî această comisie să devie proiect de lege pentru Constituantă...

Se produce o mare mişcare printre membrii guvernului şi miniştri, toţi sînt surprinşi de această propunere. Se apleacă şoptind unul către altul... încurcătura durează o bucată de timp.

în cele din urmă, Tell întreabă uimit, consultîndu-i, cu capul întors înspre dreapta şi înspre stînga, pe ceilalţi:

— Cum o să introducem optsprezece ţărani care să majoreze propunerile miniştrilor şi ale specialiştilor ? Şi rămîne ţeapăn şi uşor încovoiat, ca un semn de întrebare.

Bălcescu clatină din cap cu un surîs amar, sarcastic, privirea lui scapără de jos în sus.

— Mai specialişti în cestiuni de clacă decît clăcaşii nu cunosc !

Hotărît lucru, Eliade nu poate nici el primi această comisie. Teama lor, a tuturor celor legaţi de proprietate, este că s-ar putea ca în Adunarea Constituantă proprietarii să nu mai poată alege nici un reprezentant, sau să aleagă doar o infimă minoritate.

— Nu Se poate admite această măsură care ar ridica puterile protectoare împotriva noastră.

Tell, cu multă sagacitate, simte gîndul lui Eliade :

— Sînt totuşi de părere să primim propunerea fratelui Bălcescu, dar atunci în locul comisiei anunţate de fratele Nicolae Golescu să facem o comisie agrară, anume compusă din optsprezece ţărani, dar şi din optsprezece proprietari de moşie.

Propunerea apare acum surîzătoare tuturor, căci în modul acesta proprietarii îşi vor putea spune neîndoios şi ei cuvîntul în ceea ce priveşte legea agrară. Eliade aprobă grăbit şi bonom :

— Aşa e foarte **bine.** Să stea laolaltă şi să discute între et, ca fraţii... Se aprobă, nu-i aşa ? Şi surîde ca un om căruia i s-**a** luat o piatră de moară de pe cuget.

Bălcescu simte că în modul acesta „comisia" devine periculoasă. Schimbă priviri de luptători înfrînţi cu Arăpilă. Pe urmă, fulgerător,_ întrevede foloasele unei astfel de comisii, cu condiţia, ca aceste dezbateri, să fie bine conduse :

— Primim şi noi, dar prezidentul comisiei să fie agronomul Ionescu.

Se aprobă prin vagă ridicare din umeri, căci omul e un necunoscut. Agronomul Ion Ionescu, care avea să semneze mai tîrziu Ionescu de la Brad, era un prieten al aripei celei mai înaintate a mişcării revoluţionare şi avusese lungi discuţii cu Bălcescu despre problemele ridicate de clacă, de aceea Bălcescu se bizuia pe el ca să conducă astfel dezbaterile, încît să se poată auzi în voie glasul însetat de dreptate al clăcaşilor, nemaiauzit pînă acum din noaptea veacurilor.

Ca după toate discuţiile grele, înverşunate, care se sfîrşeau cu un aparent succes măcar, se iscă iar o destindere şi o voie bună între cei de faţă. începură conversaţii familiare.

Eliade se întoarse către Nicolae Golescu, ridică din umeri, îşi apăsă între ele buzele a nedumerire :

— Ţi-am spus... E un băiat foarte bun, dar nu se poate lucra cu el.

— Lungă şedinţă ! fu de părere Ştefan* Golescu... Şi cu scaunele astea, parcă şi mai obositoare...

în afară de jilţurile pe care stăteau mitropolitul şi Eliade la capetele mesei şi care apăruseră parcă pe nesimţite de vreo două zile, ceilalţi părtaşi la şedinţă stătuseră toţi pe acele ciudate scaune „empire", dar cu spătar înalt, din pai împletit, cu margine de mahon. Nimeni nu putea sta niciodată rezemat, fiindcă buchetul de trandafiri aurit, în jumătate relief, venea chiar între umerii **Omului,** împungîndu-i cu unele răsuciri de ramuri toată şira spinării.

— Cui a putut să-i treacă prin cap să facă asemenea scaune neroade ?

— Dar nu vedeţi cît sînt de frumoase ? exclamă jignit Eliade. Trandafirii aceştia sînt tare minunaţi.

Bălcescu fu şi el de aceeaşi părere ca aceste scaune sînt frumoase. Pe Arăpilă însă această părere îl supără rău :

— Un lucru făcut de mina omului nu e frumos decît dacă el corespunde scopului său. Scaunele astea sînt urîte şi caraghioase, fiindcă nu se poate sta ca lumea pe ele.

Eliade, bucuros de această destindere, stărui în părerea lui :

— Un filozof german, se numeşte Kantu a spus că frumuseţea e fără scop... Recunoaşte şi dumneata că aceste mănunchiuri de trandafiri sînt opera unui adevărat sculptor ! Eliade pronunţa dinadins numele lui Kant aşa cum îl pronunţa dascălul lui, Gheorghe Lazăr, la cursul său filozoficesc.

— Nu ştiu ce-o fi spus despre frumuseţe neamţul dumitale... Dar scaunele astea sînt urîte, fiindcă se stă prost pe ele. Iar mănunchiurile de trandafiri nici nu sînt măcar sculptate. Sînt stucărie lucrată din cocă de rumeguş de lemne. Dacă un scaun e aşa făcut că nu poţi să stai pe el, e urît. Asta e.

— De ce e nevoie să stăm pe ele, la urma urmelor ? N-avem decît să le ducem la un muzeu, pe care va trebui să-l înfiinţăm, fu de părere Gheorghe Nițescu, care de la o vreme prinsese gust pentru discuţiile despre artă.

Acum asculta toată lumea cu un interes de cafenea, parcă uitaseră toţi de toate.

— Ce să duci la muzeu ? Tot scaune ? De ce ? N-ai decît să desprinzi trandafirii şi să-i lipeşti pe alt chenar şi să-i duci Ia muzeu... sau să-i pui pe perete.

— Ba nu, sînt frumoşi acolo pe scaun, spune Nicolae Golescu cu un fel de încăpăţînare.

— Atunci dacă vă plac aşa aceste scaune, faceţi-le şi mai frumoase. Puneţi şi în locul pernelor îmbrăcate în atlaz, pe care staţi, tot cîte un buchet de trandafiri cît pumnul. Va fi şi mai frumos.

Toţi izbucniră în rîs, iar Alecu Golescu, înveselit şi el, îşi afirmă cu îndîrjire punctul de vedere :

— Un lucru făcut de mîna omului este frumos numai dacă e corespunzător scopului său. Altfel este o nerozie, cum sînt scaunele astea.

— Vorbeşti, dragă Alecule, se agăţă iar Nicolae Golescu, ca un brînzar care se gîndeşte numai la folos... Se cunoaşte că eşti matematician.

— N-am zis folos... N-am zis folos ! repetă el supărat. Am spus numai că trebuie să corespunză scopului. Asta e altceva...

Adevărul este că Arăpilă era gingăşia însăşi (care nu excludea de loc intervenţiile lui dîrze, accentele revoluţionare), şi poate că era cel mai dezinteresat din tot neamul Goleştilor, care era desigur familia cea mai generoasă din întreaga boierime. Dar era un om care vedea şi vedea bine.

Bălcescu veni însă cu o altă înfăţişare a lucrurilor, care-i surprinse pe toţi :

— Ei, dragă Alecule, dacă e adevărat ce susţii tu, află că aceste scaune sînt frumoase fiindcă sînt corespunzătoare scopului, cum zici .tu... Mi-a spus într-o zi Grigore Âlexandrescu, care ştia multe din gîndurile lui Bibescu, în calitatea lui de poet al Curţii, că aceste scaune au fost făcute aşa, cu buchetele acelea în dreptul umerilor, dinadins. Le-a făcut Bibescu, în felul acesta, după ce Alecu Ghica şi-a luat cea mai mare parte din mobilă acasă... pentru ca sfetnicii lui să-i dea astfel respectul cuvenit, stînd drept pe scaune. Sînt prin urmare corespunzătoare scopului. Sînt scaunele unui mic autocrat, tiran.

Toţi începură să rîdă de întorsătura explicaţiei. Bălcescu, în continuare, trase încheierea,

.— ...Dară dacă ele au corespuns scopului atunci, socot că azi nu mai corespund în nici un chip şi deci aci sînt şi eu de pa- rerea prietenului nostru Alecu Golescu. Să le

trimitem la muzeul pe care-I vom face cîndva, şi aci să aducem nişte scaune cuviincioase.

Oamenii parcă uitaseră de toate şi poate că şi uitaseră. Păturile conducătoare ale ţării erau în stare numai de păţanii, nu şi de experienţe.

În realitate, sfîrşitul acestei şedinţe, către şase seara, îi găseşte, pe cei mai mulţi dintre membrii guvernului şi miniştri cu gîndurile întoarse. Mai ales Voinescu II, Costache Filipescu şi chiar fraţii Goleşti par acum cîştigaţi pentru rezistenţă. Nici măcar Eliade nu mai are faţa deprimată cum o avea mereu de ieri de la prînz. Impresia produsă de atitudinea ho- tărîtă, scăpărătoare a lui Bălcescu şi Arăpilă a fost atît de puternică, încît oamenii aşteaptă acum evenimentele aproape fără frică.

Bălcescu îşi dă seama totuşi că nu au hotărît nimic precis, că n-au privit evenimentele în faţă. Propune ca astă-seară chiar, peste patru ore, să se ţie o nouă şedinţă, în continuare, adică, se uită el la ceas, la ora zece seara.

— Se aprobă.

Urcîndu-se pe rînd în trăsuri şi carete, răspund înviorăţi saluturilor pe care le striga mulţimea.

— Aşadar nu mai plecaţi ? întrebă un vlăjgan cu mustaţa groasă, cu buza de jos mare, moale.

— Nu, răspunse Nicolae Golescu. Guvernul rămîne...

E un vuiet de mulţumire, o izbucnire în urale, care arată cu cîtă uşurare primeşte poporul bucureştean această ştire, după ce timp de mai bine de douăzeci şi patru de ceasuri nu se vorbea decît de fuga guvernului. Soarele făcea să scînteieze acoperişurile de tablă albă, dar acum ei nu-i simţeau dogoarea, ci parcă striga şi el încins de bucurie.

Fuga

Se despărţiseră plini de curaj în această după-amiază de luni din ajun de Sfinţii Petru şi Pavel, dar spre seară sosi un nou val de ştiri care, comunicate la întîmplare miniştrilor care pe unde se găsea, arunca guvernul dintr-o latură într-alta, cum e aruncată încărcătura unei corăbii în furtună.

La şedinţa de la orele zece veniră toţi afară de Eliade. Cei mai mulţi nu mai erau însă în stare să mai gîndească de spaimă.

Cel mai agitat dintre toţi era acum Rosetti, care propuse ca tot guvernul să părăsească pe loc capitala, refugiindu-se la Rucăr. Ştirile pe care le are el sînt categorice şi îndeamnă la măsuri grabnice. Consulul englez i-a spus că are informaţii precise că trupele ţariste au trecut de Urziceni. Se hotărî deci, fără altă discuţie, ca guvernul să plece spre Rucăr. Ştefan Golescu ceru, în sfîrşit, ca plecarea să se facă în cea mai mare ordine subt protecţia regimentului de infanterie şi a escadro- nului de cavalerie. Atunci Tell mărturisi limpede ceea ce de altfel se ştia ; ofiţerii polcului III refuză să lupte, refuză să plece cu guvernul. Fu o clipă de deprimare şi revoltă. Bălcescu şi Arăpilă după ce se consultară îndelung cu

Magheru, văzînd că plecarea e acum hotărîtă, ceea ce nu contrazicea hotărîrea lor despre rezistenţă, fură de părere că de vreme ce Regimentul III refuză să lupte, să fie lăsat în oraş, iar ei cu cele două companii credincioase, cu cavaleria şi artileria, să se retragă pfe o linie de apărare, în jos de Rucăr, la început în zona dealurilor, în aşteptarea evenimentelor. Erau şi ei de părere că e de mare însemnătate ca guvernul să nu cadă prizonierul vreunei armate străine. Pînă la urmă linia extremă, hotărîtă, fu linia Rimnic-Curtea-de-Argeş-Cîmpulung-Pu- cioasa, dar cu sediul guvernului la Rucăr, ca să-i împace şi pe cei care ar fi vrut să fie mai aproape de graniţă. Acolo se va vedea ce e de făcut, după cum se vor desfăşura evenimentele.

— Văzînd şi făcînd, spuse cu o preacuminte înţelepciune Ştefan Golescu.

Nu toţi se gîndeau chiar la rezistenţă, pe care nu o credeau cu putinţă. Stîrnit de o întrebare a lui Tell, Bălcescu îşi dete pe faţă gîndurile şi făcu afirmaţia hotărîtoare : „Da", el preferă o înfrîngere totală, cu toate urmările ei, oricît de nimicitoare, unei capitulări laşe, ruşinoase. Niciodată asemenea sacrificii nu sînt pierdute pentru istoria unui popor, iar poporul român are nevoie de o asemenea afirmare istorică. Era noapte tîrziu şi socotiră de prisos să se mai discute, simţind că nici nu vor ajunge la vreun capăt. îşi însuşiră în grabă Proclamaţia redactată de Rosetti, care anunţa poporului bucu- reştean ceea ce s-a numit mai tîrziu „fuga guvernului".

Dar pe Bălcescu textul lui Rosetti, îmbibat de o frazeologie mistică, şi încă mai grav, de o stîngăcie ridicolă în motivarea plecării guvernului, îl îmbolnăvi.

„Fraţi Români !Români, crucea este arma vulturului nostru, crucea a fost mîn- tuirea lumii, crucea şi armele lui Dumnezeu vor fi apărarea noastră, dacă vom avea credinţă în Dumnezeu şi în sfintele noastre drepturi, pe cari de acum înainte nici o putere nu va putea să ni le mai ia. Insă guvernul ales de voi, crezînd că misia lui cea grea cu care l-aţi onorat nu s-a sfîrşit, a făcut apel la toate puterile străine, care de multe ori ne-au făgăduit ajutor, a trimis agenţi ca să ceară ajutor de armii — şi pentru ca să poată trata cu aceste puteri, ca să poată face o protestaţie cu armele în mînă, în cugetul său de Român şi invitat de multe deputăţii, s-a socotit dator să se tragă la munţi, acolo sus pe culmea Carpaţilor, care este singura noastră cetate..."

Urma un şir întreg de fraze cu „cenuşă pe cap* şi altele.

Cînd Bălcescu fu de părere să se facă un text scurt, limpede, puternic, în care să se publice hotărît intenţia de a ridica ţara, şi în care să se vestească eliberarea clăcaşilor, cei mai mulţi îi spuseră întărîtaţi că e prea tîrziu acum ca să se mai ţină de texte, că se leagă de nimicuri, că nu o să poată fi

gata de plecare nici pînă a doua zi la prînz caretele şi trăsurile. Era într-adevăr o grabă disperată.

— Aşa cum e, e foarte bună, fu de părere Nicolae Golescu, zorit. O trimit astă-seară la Obor s-o tipărească şi chiar la noapte oamenii Vorniciei o vor lipi pe zidurile şi gardurile oraşului.

Se hotărî să se ia vehiculele ministerelor şi ale Ospelului comunal. Fiecare ministru va avea o caretă sau o trăsură. Vor lua cu cele două companii credincioase din Oltenia şi o parte din escadronul de cavalerie. Unii, grăbiţi, plecară chiar înainte de sfîrşitul şedinţei.

Ion Voinescu găsi că e clipa să glumească sau poate că a vrut numai să arate că lui nu-i e frică :

— Ei, mergem să rezistăm în munţi. Eşti mulţumit, frate Bălcescule ? Vorba lui Eliade, eşti mulţumit ?

Bălcescu nu răspunse. Rămăsese cel din urmă, cu braţele încrucişate pe piept. Altfel gîndea el plecarea asta, lucidă ca o retragere pas cu pas. Mai ales pregătită cu un program de reforme revoluţionare.

Locul de întîlnire fusese dumbrava de la Băneasa, dincolo de lacul Herăstrăului. Cel dintîi sosit fu de altfel Bălcescu, care luase de acasă o valiză cu rufe, cu jocul de şah şi o haină albă căptuşită cu blană de lup, un coş cu ouă fierte şi cornuri făcute de Tiţa chiar în seara aceea, un ulcior cu apă. Ştia ea că nu e bine să plece fără apă la drum noaptea, şi tot ea stăruise să ia blana, bună zicea pentru orice întîmplare, la nevoie ca plapumă. Să fie acolo. Tiţa ştia că aerul tare de munte de Ia Rucăr e vestit, că ajută la bolile de piept şi de aceea, într-un fel, se bucura că Nicu va petrece acolo o bucată de vreme.

Aştepta trîntit în fundul trăsurii şi rămăsese scufundat în gîndurile cele mai tulburi. Vedea că plecau în necunoscut şi era aproape înfiorat. Era obsedat de gîndul că această retragere în munţi i-a găsit nepregătiţi.

încet, încet, începură să sosească din ce în ce mai încărcate caleştile celorlalţi. Cei care veniseră cu multe bagaje erau furioşi pe cei care încă întîrziau, din pricină, de bună seamă, că vor să încarce şi mai multe bagaje decît încărcaseră ei.

— Domnule, n-au pic de bun-simţ... Mai aşteptăm un pătrar de oră şi plecăm.

Tell sosi cu doi cai de călărie cu soldaţi. Soţia şi copiii erau în caretă. Cîţiva erau porniţi pe gîlceavă. Unul dintre ei mîrîi printre dinţi :

— Amicul ăsta doarme tun în trăsură... puţin îi pasă...

Bălcescu, căci despre el vorbea, auzi reflexia plină de răutate, dar îi era lehamite să mai spună ceva. Îşi zicea că în asemenea împrejurări oamenii îşi pierd capul şi că trebuie să fie iertător.

Fiecare socotea că 1 s-a dat cea mai puţin încăpătoare trăsură, caii mai proşti decît la ceilalţi. Observaţiile se făceau în gura mare cu reflexii acre :

— Åsta şi-a luat, se vede, şi putina cu murături...

Ceea ce spori încurcătura fu că de unde se credea că acest convoi de oameni care se retrag va fi alcătuit numai din membrii guvernului şi ai ministerului, sporise acum considerabil, căci veniseră şi rudele şi prietenii miniştrilor, cum şi o seamă de fruntaşi ai revoluţiei, ca Grigore Scarlat Grădişteanu, Costache Aristia şi alţii. Rosetti găsi că e clipa să glumească şi el înainte de pornire, şi trecînd pe lîngă trăsura lui Bălcescu îi spuse nu fără tîlc :

— Frate Nicolae, dumneata eşti, aşa învelit, în pelerina aceea ? Nu te desluşeam bine în întuneric. Ei, ce zici ? Au nu tot spre Rucăr a plecat oare şi Bibescu ?

Istoricul găsi că nu era tocmai potrivit locul şi timpul pentru glume din partea unui om cu răspundere, care ar fi trebuit să fie şi mai pătruns de sensul celor ce se întîmplă, şi răspunse aşa, în bobote :

— Caragea în 1818 a fugit pe la Cîmpina, Grigore Ghica în 1828 tot către Cîmpina, Alexandru Ghica în 1842 tot pe la Cîmpina...

Rosetti nu pricepu nimic şi se depărtă intrigat.

Magheru sosi cu Pleşoianu, amîndoi călare, dar şi cu un poştalion cu pînză deasupra, în care unul nu avea alt bagaj decît o ladă mică de lemn, din vremea cînd era comandir de panduri, şi celălalt — două cufere. Intîrziaseră pentru ca să se asigure că vor porni, numaidecît după ei, şi cele două companii credincioase din regimentul de la Craiova, ca şi divizionul des cavalerie.

Erau. gata de plecare ; îl aşteptau numai pe Eliade. Se făcuse două noaptea şi acesta tot nu mai venea. Fu trimis în goană la Obor un vagmistru călare să vadă din ce pricină întîrzie. Peste vreo trei sferturi de ceas acesta se întoarse spunînd că la Obor totul e închis, că un neamţ, care lucra în tipografie singur noaptea, i-a spus că „domnul Eliade plecat încă de la nouă seara cu Alexamdreseu şi Andronic, două trăsure bagaj... plecat Pucioasa..."

Au pornit şi ei luînd drumul către Tîrgovişte, că se luminase de-a binelea de ziuă. Călătoria fu grea, deoarece fiind prea multe vehicule, cînd se oprea dintr-un. motiv ori altul unul dintre ele, trebuia să se oprească toate, şi mai niciodată nu se ştia pricina opririi, ceea ce stîrnea mereu nelinişte şi întrebări fără sfîrşit.

Dar mai ales ceea ce îngreuna totul, înăbuşindu-i, era norul imens de praf ridicat de convoi, care-1 învăluia de nu vedeai trăsură de trăsură. într-o oră aveau pe faţă adevărate măşti de praf, iar mîinile le erau uscate. Chiar în caretele cele mai bune, care erau totuşi prost închise, pătrundeau nori de

pulbere şi făceau feţele fugarilor mai palide, ochii mai tulburi. Le era pe de altă parte frică să nu întîlnească, cine ştie, cete de cazaci abătuţi din drumul spre Bucureşti, în cercetare.

Peste noapte mai fugea cineva din Bucureşti, tot pe furiş, dar pe Valea Prahovei, căci pleca la una din moşiile lui de acolo. Costache Cantacuzino înţelegînd că e „lucrat" de mitropolit cu Duharnel şi cu Şuţuleştii, nu mai aşteptase desfăşurarea lucrurilor în Bucureşti, ci, după ce se refugie mai întîi la moşie, trecu graniţa, ca să meargă unde ştsia el că se fierbe vinul.

Cînd dimineaţa se văzură lipite de palat, pe clădirile publice şi pe unele garduri de grădini micile afipte cu Proclamaţia guvernului, tipărite în cursul nopţii la Obor de Rinţiţec şi postdatate 29 iunie, uimirea şi durerea bucureştenilor fu fără margini. Era în ziua aceea sărbătoare mare, Sfinţii Petru şi Pavel, dar în bisericile pline, numai despre asta se vorbea.

Pe la prînz, pe o căldură seacă, apăru pe pereţii aceleiaşi clădiri, ca şi pe pereţii bisericilor, „publicaţia" mitropolitului Neofit: aceasta spre deosebire de a Guvernului vremelnicesc grăia limpede, fără ocoluri :

„Rebeliştii fugind din Capitală în noaptea dintre 28 şi 29 ale următoarei... grăbim vestind această bună vestire tuturor locuitorilor ţării, totodată le arătăm că într-o unire cu d-lor boierii, care se află în Capitală, s-au luat toate măsurile pentru statornicirea liniştei obşteşti...

Semnat : ***Neofit, Mitropolitul Ungro-Vlahiei"***

În acelaşi timp soseau la palatul mitropolitan marii boieri, ca să constituie guvernul cel nou. Spre mirarea lor însă mitropolitul nu se grăbea de loc, amîna din ceas în ceas numirea caimacamilor. Stătea, în jilţul lui, scurt de talie, cu fruntea mult încreţită, cu camilafca neagră cu marginea brodată cu aur şi părea foarte încurcat. Se mulţumise să scoată numaidecît de la arest pe colonelul Odobescu, pe care-1 numi din nou şeful oştirii. îl întrebă dacă are cumva ceva împotriva scoaterii lui Solomon de la arest şi a numirii lui iar la comandă.

— Eu n-am nimic, dar s-ar putea' să nu primească el...! Scrie-i sfinţia-ta o scrisoare personal...

Fu adus pe loc un diacon, iar mitropolitul, bătînd mătă- niile de chihlimbar, îi dictă nervos:

„D-lui colonel Ioan Solomon.

Fiindcă din nenorocire, Guvernul provizoriu, astă noapte la 28 iunie, s-a făcut nevăzut împreună şi cu Comandirul poicului

7nr. III din garnizon, in vremea arestării d-voastre după nenorocita întîmplare de la 19 iunie..."

Şi după alte cîteva fraze:

Luaţi larăşi în comănduire polcul nr. III şi să îngrijiţi..."

Şi alte şi alte.

Solomon primf cu o satisfacţie pătimaşă, însetat de răzbunare ; îl chemă numaidecît pe căpitanul Costache Chiorul şi îi dădu poruncă să înceapă neîntîrziat arestările. Puse la închisoare de asemeni pe toţi ofiţerii şi soldaţii care simpatizau cu revoluţia.

Se apropia ora prînzului. Era în odăile mitropolitane, în care se înghesuiseră peste patruzeci de boieri, o căldură de nesuferit, sporită de., binişuri, de fermenele groase, de caftane îmblănite, de işlicuri. Cel care fierbea mai rău era Alecu Vulpe, de care rîdeau acum Hristache Băl-Ceaurescu, în jacheta lui cafenie, şi Lenş, tînărul, îmbrăcat în uniformă de secretar domnesc.

— Ei, nene Alecule, glumi marele logofăt, acuma să te văz... Nu uita să mă numeşti şi pă mine subtcîrmuitor la un tact pe undeva pe la Urziceni, că nici eu n-am să te uit cînd o fi ceasul meu... Te fac aprod la înaltul divan, căci eşti iute de picior.

Alecu Vulpe era atît de nerăbdător şi emoţionat, că nu fu 4n stare să răspundă la glumă. Singur mitropolitul ştia de ce tot amînă mereu formarea căimăcămiei şi a guvernului. Era în corespondenţă secretă cu Kotzebue, consulul ţarist, foarte activ, care se stabilise la Galaţi şi căruia îi făcea rapoarte despre şedinţele guvernului, despre toate hotărîrile. luate. încă de duminică îi scrisese că guvernul e în debandadă şi stă sa fugă la Rucăr şi întrebase pe cine să puie caimacam şi pe cine să facă miniştri. După orice socoteală şi după măsurile luate, ar fi fost vreme să ajungă lipcanul şi să se şi întoarcă a doua zi, cu cai de schimb. Nu putea fi vorba de întîrziere, căci Neofit îşi avea oamenii lui la Galaţi pe lîngă Kotzebue, care erau fraţii Şuţu, fiii fostului domnitor.

Între timp, cei de faţă, care luau dulceaţă, beau tot timpul cafele şi încercau de prisos tot soiul de răcoritoare, văzură cu surprindere că bătrînul mare ban Văcărescu, zis Furtună, şi marele vornic Emanoil Băleanu pleacă supăraţi. Băl-Ceaurescu îl opri în uşă pe vărul său şi-1 întrebă nedumerit:

— Pleci, nene Manolache ? Cum asta ?

— Da' ce-o să mă ţiu de fustele popii ăstuia toată ziua ?...

Se uitară toţi după ei miraţi şi aşteptară cuminţi mai departe. Peste un ceas veni în goana caleştii Lahovary, care îi vesti pe cei ce stau la taifas la mitropolit că Teodor Văcărescu-Furtună şi Emanoil Băleanu s-au instalat în Palatul Administrativ şi s-au proclamat caimacami. Au lipit pe zidurile

din împrejurime o Proclamaţie către popor iscălită de ei, l-au pus iar pe Herăscu-Năsturel vel postelnic şi au început să numească numaidecît pe cîrmuitorii judeţelor. Furia celor de faţă fu fără margini, mai ales că între timp sosise şi răspunsul lui Kotzebue, care cerea să fie numit caimacam baş bdierul Ior- dache Filipescu.

Toată ziua de Sfinţii Petru şi Pavel se urmară arestările. Căpitanul Costache Chiorul călărea pe podurile şi uliţele oraşului, croind la întîmplare în dreapta şi în stînga cu faimosul său gîrbaci cu şapte cozi, cu bumbi la vîrf, urlînd ca un turbat : „Am să-mi împletesc biciu cu piele dă rumîn, ca să ţie minte rumînu ce păţeşte libertatea cînd încearcă să vie p-aci". „Am să-mi stropesc şaua cu sînge dă rumîn." Cei arestaţi erau căraţi cu grămada pe la comisii. Din Obor fură ridicaţi peste treizeci de inşi, dar de Tudor Fărşerotu, căpitanul Gheorghe trimis să-l ridice, n-a avut curajul să se apropie.

După-masă, trecătorii de pe Podul Mogoşoaiei văzură cu durere statuia revoluţiei care era şi statuia dreptăţii, cu crucea şi cumpăna în mînă, făcută din gips de Rosenthal, Iscovescu şi arhitectul Melic, răsturnată şi spartă. Un mare portret, o femeie, tot de Rosenthal, reprezentînd tot revoluţia şi atîrnat între două ferestre ale palatului, înfăşurată într-un chenar tricolor, fusese sfîşiat şi aruncat în mijlocul pieţei. Spre seară intrase spaima în tot oraşul.

Cei porniţi spre Rucăr, abia către prînz izbutiră să facă o poştă de drum, căci vehiculele erau mereu în mare neorânduială şi se încurcau unele pe altele. Erau aproape de Tărtă- şeşti cînd un ofiţer veni călare din urmă să anunţe pe Magheru că îndemnaţi de unii ofiţeri, care se tem că se răstoarnă lucrurile şi ei rămîn fără grade, mai bine de jumătate din cei trei sute de soldaţi care jormau cele două companii credincioase, aduse din Oltenia, nu mai vor să meargă mai departe. Asta stîrni multă nelinişte, dar şi multă mînie. Pleşoianu clocotea de furie şi vru să alerge călare să facă orînduială cu pistolul, dar fu oprit de Magheru. Se ţinu un soi de sfat ostăşesc în dreptul trăsurii lui Bălcescu şi Arăpilă, care e uimit şi furios. Tell, dezolat, ţinea să meargă el să explice soldaţilor şi să încerce să-i convingă. Magheru nici nu vrea să audă de acest lucru :

— Nu te supăra, domnule general, dar eu alături de asemenea oameni nu mai merg în nici un fel... N-am nevoie de ei... Am nevoie de oameni în care să-mi pun toată nădejdea. Mi se pare că ne-am bizuit zadarnic pe ofiţerime. Nu mai e nimic de făcut cu ea.

Bălcescu şi Arăpilă fură de părerea lui, şi el porni îndată cu Pleşoianu în trap viu înapoi. Găsi cele două companii risipite în repaus pe marginea drumului care trece printr-o pădure. Ceru energic ofiţerului mai mare în grad să aşeze oamenii în front. Apoi le spuse răspicat următoarele :

— Sînt încunoştinţat că mulţi dintre dumneavoastră nu mai vreţi să mergeţi cu noi să luptaţi în munţi. Ţin să vă spui că toţi cei care vor să plece îs slobozi s-o facă numaidecît... dar numaidecît. Toată hrana luată în căruţe s-o ia cu ei... Aşa... Acum să-mi treceţi în partea dreaptă a drumului, în spatele meu, cei care vreţi să rămîneţi.

— Magheru se aşează cu armăsarul său vînăt pe partea dreapta a drumului. Trecură îndată vreo douăzeci, apoi alţi treizeci, pe urmă încă vreo cincizeci de soldaţi cu privirile zăpăcite. Căpitanul general întoarse armăsarul şi spuse:Sînteţi prea mulţi ! Rămîn cu noi numai aştia... şi arătă un pîlc de vreo douăzeci, anume cei care trecuseră cei dintîi, în fugă, în spatele lui... Am nevoie de oameni care vin din toată inima şi pe care să poci să mă bizui. Haideţi, flăcăi... Şi voi, le spuse el batjocoritor celorlalţi, călătorie sănătoasă...

Veniră şi trei dintre ofiţeri. Magheru şi Pleşoianu mergeau acum la pas în fruntea acestui pîlc de oameni înviorati, încurajaţi ca de un vin tare de această întîmplare.

Către seară, o parte din cai dădură semne că nu mai ţin la drum. Trimiseră la un proprietar, al cărui conac era chiar pe malul Ialomiţei, o poftire să împrumute cîţiva cai Guvernului provizoriu. Boierul veni el însuşi, bănuitor, să explice că-i sînt toţi opt caii obosiţi, deoarece de-abia a venit el însuşi de la Tîrgovişte azi-noapte.

Fiind prieten mai vechi al lui Magheru, îl luă deoparte şi-1 sfătui cu seriozitate :

— Dacă vreţi să fugiţi din ţară e mai bine să o luaţi de-a dreptul pe Ialomiţa în sus, peste Păduchiosul, spre Predeal. Pe la Rucăr e prea mare ocolul şi nu o să puteţi trece atîta lume prin satele întîlnite, care, oamenii, cred, cine ştie... că fugarii au luat banii statului.

Căpitanul general încremeni. Avea dintr-o dată viziunea celor ce vor urma.

Sufereau nespus din pricina arşiţei şi a prafului.

— Să nădăjduim că la Rucăr va fi mai răcoare, spuse amărît Voinescu II, ştergîndu-se într-una de năduşeală.

— Ce spui dumneata de răcoare, frate ? îl întrebă surîzînd Ştefan Golescu. Rucărul e în creierii munţilor, abia ajungi pînă acolo. Seara, trebuie să pui ceva gros pe tine, altfel tremuri... Sînt numai pustietăţi de stînci şi păduri. Altfel e un sat ca un pahar.

— Şi sînt cele mai frumoase muntence, în cel mai frumos port românesc din toată ţara, îl întregi Nicolae Golescu. Ah, ce-am mai vînat eu pe acolo, pe la izvoarele Dîmboviţei, la urşi.

Arăpilă era furios ca şi Magheru cînd, cercetînd cu luare- aminte convoiul, se făcu constatarea că numărul celor ce luase drumul munţilor era de trei ori mai mare decît numărul celor din guvern.

— Au pictat cu căţel şi purcel. E caraghios, spuse Arăpilă.

Magheru, care cercetând mereu, păşea cînd în stînga, cînd
în dreapta trăsurii în care Bălcescu lîncezea obosit de strădania din ultimele zile, dar mai ales moleşit de o fierbinţeală pricinuită de praf, îi răspunse lui Arăpilă cu amărăciune, dar adresîndu-se mai mult lui Bălcescu :

— Nu, nu e caraghios. E un lucru foarte nesocotit... Din cauza asta vom avea de suferit urmări de care acum nu vă daţi seama. Din pricina bagajelor astea lumea crede că fugim peste graniţă şi că am furat banii statului.

— Fără îndoială că facem o proastă impresie asupra poporului, nu trebuia să plecăm în pripă, dezorganizaţi, fu de aceeaşi părere, cu o voce obosită, Bălcescu. Praful ridicat de convoi îi apăsa mereu pieptul şi ţinea o batistă la gură.

— S-ar putea să fie şi mai rău, domnule Bălcescu... Acum înţeleg multe... Acum înţeleg şi ironia cu care Herăscu-Năs- turel mi-a spus că încă de duminică la prînz Eliade a trimis o parte din bagaj înainte... înţelegi că ne-am dat prin această nesocotinţă a lui Eliade în mîna reacţionarilor, care cine ştie ce pun la cale împotrivi noastră. Aţi văzut de altfel că prin satele prin care trecem, mulţi ne privesc chiondorîş. Chiar sătenii văd cu nedumerire aceste carete şi trăsuri, pline de calabalîc şi oameni speriaţi, care fug şi le vine greu să spuie de ce fug.

După încă vreo jumătate de oră,- Magheru, care oprise întreg convoiul fiindcă mergea alandala şi ceruse să fie aşteptaţi şi cei din urmă, lăsă armăsarul vînăt în mîna unui soldat, încălecă pe un cal roib al unuia din cei patru cavalerişti abia sosiţi cu ei şi începu un soi de inspecţie a caretelor şi trăsurilor, izbutind să facă din nou orîndulală.

Tocmai a doua zi pe la opt dimineaţa ajung în apropierea fostei reşedinţe domneşti. Le iese înainte un şef de masă de la Cîrmuire, Gheorghiescu, un bărbat îndesat, cu mustaţa răsucită, cu omuşorul ieşit ca un coltuc, care le spune că nu vor putea trece aşa de uşor prin oraş. Omul povesteşte aprins, dar căutînd în acelaşi timp să se exprime ca un funcţionar important ce este.

— Domnule, ieri după ce a trecut domnul Bolliac cu familia, pe la ceasurile şase evropeneşti a trecut şi domnul Eliade, tot în sus spre munte, spre Pietroşiţa. Domnul Eliade era cu doi domni secretari de la guvern, sau nu ştiu ce o fi fost. Ei au putut să treacă fiindcă pînă aseară pe la şapte nu sosise ştirea că s-a făcut căimăcămie...

Rosetti se miră exagerat, batjocoritor :

— A şi trecut domnul Eliade ? Era grăbit ?

— Da, domnule. Era tare grăbit. Pe urmă au venit călăreţi şi au anunţat că s-a făcut căimăcămie. Şi pe urmă noaptea un ticălos reacţionar, ce cu plăcere se intitula înainte mare paharnic, oposant, domnule, al constituţiei, unul, Nae Bră- tescu, a ieşit noaptea în oraş şi a strigat la arme pe toţi cetăţenii, prin lovire de baraban trivoguar, să iasă afară din oraş şi să prinză pe tîlharii care au guvernat constituţia, căci au prădat vistieria şi altele... arătînd că de nu vor face aşa, apoi cetăţenii vor rămîne răspunzători cu averile lor de ceea ce au jefuit acei tîlhari... Şi s-au adunat scursorile din mahala şi unii ţigani de la fabricile marelui vornic Băleanu, domnule,

eu zic să fie ca la o mie cinci sute, două mii de oameni, şi să vedeţi dumneavoastră, e în frunte fostul subtcîrmuitor, unul Ispas Farcaş, de l-aţi scos dumneavoastră din slujbă, o creatură a lui Satan, domnule, care urlă- şi ameninţă că omoară pe guvernul constituţiei. Eu am venit prin crîng să vă spui şi v-am aşteptat, că dumneavoastră sînteţi cu dreptatea.

Omul era tare inimos şi ceea ce spunea el era adevărat. Nu ştia un singur lucru, că Nicolae Băleanu, care fusese înştiinţat de Calliopi Ghica — „logovipera" — printr-un vătaf al curţii ei într-o grabnică scrisoare, aşa cum îi ceruse el, că frate-său Emanuel Băleanu s-a numit caimacam, cum şi de fuga guvernului spre Tîrgovişte, aţiţîndu-l şi ea să-i prindă pe toţi şi să-i aresteze, chemase pe fostul zapciu Ispas Farcaş, omul devotat lui trup şi suflet, şi îi spusese să adune numaidecît, la nevoie cu bani, oamenii pe care îi poate strînge din oraş; dăduse apoi poruncă şi la nişte nefericiţi salahori ţigani, de la una din fabricile lui, să iasă înaintea celor ce veneau. Ca să îi aţîţe lăcomia îi spusese acestui Farcaş că foştii miniştri au furat şi au ascuns într-o trăsură a lor tot aurul din vistierie, două sute de mii de galbeni. îşi cunoştea bine omul, pe care chestia cu aurul îl înnebuni, aşa că fostul zapciu, după ce le mai spusese, de la el, oamenilor că revoluţionarii sînt anti- ch rişti — fiindcă strică orînduirea lăsată de Dumnezeu, care în înţelepciunea lui a făcut ca să se nască unii boieri, iar alţii slugi, că antichriştii âştia vor să ia averile sfintelor mînăstiri — le dădu de ştire că fugarii au toţi buzunarele şi trăsurile pline cu aurul vistieriei, de n-a mai rămas un singur galben, măcar de sămînţă. Unii dintre sătenii şi ţiganii rătăciţi, nărăviţi, fără nici o nădejde pe lumea asta, erau şi ei de părere că propria lor eliberare strică orînduiala lui Dumnezeu, iar alţii, destui, erau aţîţaţi de gîndul aurului pe care l-ar fi putut găsi.

Revoluţionarii stătură în loc, ţinînd un fel de sfat, neştiind ce să facă. în scurtă vreme văzură venind spre ei sumedenie de oameni înarmaţi cu pari şi topoare, urlînd în neştire „moarte hoţilor", „moarte tîlharilor". Foarte[1] mulţi aveau puşti — unele de la noua Cîrmuire, altele de la marele vornic Nicolae Băleanu, care şedea ascuns într-un pridvor al casei lui din Tîrgovişte şi se uita cu un soi de ochean spre cîmpia din marginea oraşului. Erau de asemeni vreo douăzeci de dorobanţi, cu pistoale, săbii şi carabine.

într-o clipă, la o poruncă tunătoare a lui Magheru, trăsurile se adunară în cerc, pentru ca să poată fi mai bine apărate. Cei douăzeci de soldaţi rămăseseră mai în urtnă şi trebuiau să soseascâ din clipă în clipă. De altfel cei vreo treizeci de bărbaţi din convoi erau mai toţi, ca şi surugiii, bine înarmaţi, cu pistoale şi puşti de cea mai bună calitate.

Amenînţînd şi urlînd mereu, gloata de puşlamale şi derbedei înconjurară trăsurile care erau în cerc şi din ce în ce deveneau mai furioşi, încălziţi de propriile lor urlete. Copiii pribegilor plîngeau speriaţi, şi speriaţi erau şi părinţii care

gîndeau că din clipă în clipă fragedele făpturi puteau să cadă pradă celor pe care Farcaş şi Brătescu îi asmuţeau necontenit.

Nicolae Golescu, alb ca varul, de-i părea barba şi mai ascuţită, întrebă înspăimîntat:

— Ce facem ? Ne vor nimici ticăloşii ăştia !

Bălcescu, care se dăduse jos lîngă trăsură, căută cu privirea şi cînd văzu că Magheru nu e departe, îi spuse pe un ton pe jumătate glumeţ şi nepăsător, gîndindu-se parcă la altceva :

— Frate, sîntem cu Magheru.

— Magheru, ne-Magheru, nu văd cum o să scăpăm de aci, mîrîi fiert fostul aghiotant domnesc, privindu-1 îngrozit că
poate fi atît de nepăsător în asemenea clipe de primejdie.

— In 1825, glumi Bălcescu iarăşi, cum făcea cînd se vedea încolţit, Magheru a fost trimis de Grigore Ghica împotriva boierilor care veneau de la Sibiu ca să-l dea jos de pe tron. Şi el i-a împrăştiat şi le-a nimicit oştirea cu care veniseră şi le-a prins căpeteniile. Atunci a fost spînzurat şi vestitul Căţui şi alţii. în 1828 la Siseşti, cu vreo mie de volintiri, a nimicit trei mii de turci care atacau aripa dreaptă a generalului Geis- mar ; cînd la Craiova reacţionarii arestară guvernul de la Izlaz, el 1-a eliberat aproape singur ; iar cînd noi l-am trimis la proprietari la Momolo, era cît pe-aci să se războiască singur cu cinci sute de oameni ; în sfîrşit cînd am fost arestaţi de Odobescu, el singur a scăpat luptînd şi s-a baricadat în odaia lui din palat... Nu crezi că are pe dracul în el ? Şi zîmbi cu ochii care priveau de jos în sus. O să facă el ce-o face şi o să ne scape şi acum.„

— Dacă pînă atunci nu vom muri de căldură, întregi gluma Ion Voinescu II.

Era în plină amiază de vară, arşiţa şi praful le slăbise voinţa la cei mai mulţi. întîrziau aci de aproape cinci ceasuri. Mai ţinură încă un fel' de sfat, căci doreau mai mult să vadă ce gîndeşte pînă la urmă Magheru, care descălecase şi se plimba cu mîinile la spate. Se adunară mai toţi în jurul lui. Nicolae Golescu întrebă, mai mult ca să întrebe, căci el socotea situaţia grea de tot :

— Mai putem ieşi de aci, domnule căpitan general ? ;

Magheru îl privi mirat şi apoi răspunse foarte simplu :

— Oricînd vreţi... cu cele patruzeci de puşti ale noastre, unde mai puneţi că mai avem şi vreo cîteva săbii. Totul este dacă începem sau nu rezistenţa în munţi, vărsînd sînge românesc. Să mai aşteptăm să se mai sature de urlat şi apoi or să plece acasă...

Se întîmplă însă un lucru care aduse dezlegarea mai devreme. Fostul subtcîrmuitor Ispas Farcaş, un vlăjgan uscat şi prost articulat, năsos, cu faţa ascuţită, cu o barbă mică, ciu- fulită, dar cu mustaţa întoarsă cu vîrfurile în sus, se plictisise şi el tot asmuţind zadarnic lumea, şi dorind se vede să pună mai curînd mîna pe aur, se apropie de grupul celor care dis-

cutau şi îi declară arestaţi. Şi întocmai ca la tactul plăşii lui de pe vremuri, porunci scurt dorobanţilor care-1 înconjurau :

— Cercetaţi trăsliră cu trăsură.

Magheru tresări surprins. Sprîncenele i se coborîră brusc peste ochii mari, negri, cu reflexe dintr-o dată dure. Ieşi singur înainte cu cravaşa pe care o purta în mînă de cînd era în convoi, trecu încet printre dorobanţi şi îl întrebă şuierat şi autoritar pe vlăjgan :

— Cum îndrăzneşti dumneata să dai ordin să se arestuiască membrii guvernului ?•

Ispas Farcaş, cu barba răvăşită şi năduşită, răcni cu dinţii mari ca de cal :

— Nu mai sînteţi membri ai guvernului... Sînteţi arestuiţî. Şi făcu un semn dezarticulat dorobanţilor, ca să împingă lumea în cerc. Se întoarse şi spre cei cu furci şi pari : Auzi, tîl- harii, se mai cred membri ai guvernului ?

Ochii mari, negri ai lui Magheru scăpărau de mînie. O şuviţă din părul lung şi întors peste cap ca al unui diacon îi căzuse peste urechea dreaptă. Ridică scurt cravaşa, gata să-i cresteze faţa :

— Dacă nu dispari în două clipe, îţi crăp obrazul, neru- şinatule...

Atunci Farcaş pripit, cu toată făptura lui mototolită de mînie, dădu încă o poruncă dorobanţilor :

— Asta-i Magheru, foc asupra lui... Foc în carne vie, în aceşti tîlhari...

Fu o clipă de spaimă, iar în clipa asta încetară şi huiduielile şi se făcu o linişte de moarte.

încă o dată statura bărbătească şi curajul, de pe acum legendar, al lui Magheru îi mîntui pe ceilalţi toţi. Dorobanţii nu îndrăzniră să tragă. Liniştea de moarte se prelungi cîtva timp, apoi se prefăcu în linişte obicinuită. Cîţiva tineri se desprinseră în mod firesc din mulţime şi umplură cu apă, de la puţul din marginea drumului, păzit de dorobanţii lui Farcaş, cănile întinse de femeile şi copiii din convoi. De dimineaţă copiii tot cereau apă, şi mamelor nu le fusese îngăduit să ia o cană măcar. Gloata deveni dintr-o dată aproape prietenoasă. Se iviră şi cei douăzeci de soldaţi credincioşi.

Se hotărî numaidecît ca Rosetti şi Grădişteanu să meargă la administraţia judeţeană să afle ce ordine au venit din Bucureşti prin cei doi lipcani sosiţi cu un ceas înaintea lor.

— Să se ducă, fireşte, dar n-are nici o însemnătate ce ordine au sosit, fu de părere Magheru. Adăpăm caii şi pornim numaidecît spre Stoienesti... Vom face popasuri din ceas în ceas. Cînd intrăm între munţi, vremea se va răcori şi drumul este bun. Nu ne vom opri decît la Rucăr.

La administraţie, Rosetti şi Grădişteanu fură mai întîi arestaţi, dar cînd se află de înfrîngerea lui Ispas, un secretar fidel Guvernului provizoriu îi liberă şi putu să trimită cu ei doi o căruţă de alimente. De altfel înainte ca ei să se întoarcă, populaţia începuse sa aducă ea însăşi alimente şi băuturi

răcoritoare celor care erau atît de plini de praf, de parcă aveau măşti pe faţă.

— Viitorul popas îl facem pe malul Dîmboviţei, unde ne vom curăţi bine de praf şi ne vom putea spăla. Aranjaţi-vă aşa în carete şi trăsuri, ca să poată copiii să doarmă.

Adăpatul cailor dură, fiindcă nu era decît o ciutură.

Restul drumului, cei trei, Bălcescu, Arăpilă şi Magheru, îl făcură în caleaşca lui Magheru, împrumutînd trăsura cu care porniseră ei lui Tell, ca să se mai uşureze povara unei carete prea încărcate. Cei patru călăreţi mergeau acum în frunte, pe cînd în. coada convoiului era Pleşoianu cu cei vreo douăzeci de soldaţi care îi întovărăşeau.

— Prost început, frate Magherule, murmură Arăpilă, care se aşezase pe un scaun în faţa celor din fund şi sta pe jumătate întors.

— Greşeala cea mare e că am plecat în goană, prea speriaţi.

— Altfel visam eu retragerea guvernului în munţi, domnule căpitan general, căci Bălcescu din delicateţe, ţinînd seama de diferenţa de vîrstă, nu se putea hotărî să-i spuie lui Magheru „frate". Ah, cu totul altfel...

— Frate Bălcescule, clătină din cap Arăpilă, eu mă întreb, văzînd cele întîmplate aci la Tîrgovişte, pe cine ne vom bizui, cu ce popor alături de noi vom lupta în munţi ?

Deşi era încă obosit din pricina prafului înalt pînă în văzduh, stîrnit iarăşi de convoi, şi care-i usca mereu gîtlejul şi pieptul, Bălcescu nu era deprimat aşa cum socotea Arăpilă. Era abătut de greşelile făcute de ei, nu de purtarea poporului.

— Nu adunătura asta de ticăloşi, nu acest gunoi sînt poporul ! Se pot găsi oriunde în lume şi poate în orice timp oameni înrăiţi, care vor să trăiască bine fără muncă, sau rătăciţi, sau rămaşi în urmă, gata să se adune ca să cîştige fără trudă, mai ales cînd se- găsesc unii să-i aţîţe.

Voinescu II, care se urcase pe cal ca să mai schimbe şi călărea pe lîngă caleaşca, se amesteci în vorbă :

— Bine, frate Bălcescule, spuse el amar, dar tu nu vezi cum stau lucrurile ? Cei mai mulţi dintre ei erau ţărani ori salahori la fabrică. Ei, poţi pricepe asta ? Fraţii Goleşti şi alţii, care nu au nimic de cîştigat din această revoluţie, îşi pun în joc tot ce au ca să-i mîntuie pe ei din robie. Cu ce scop ? Ca să desfiinţeze rangurile boiereşti, ca să le dea lor dreptul de a-şi gospodări ţara, de a scăpa de . sărăcie, de a primi învăţătură... In schimb ei, care au tot de cîştigat, ies înaintea Goleştilor şi a guvernului care a desfiinţat pedeapsa cu bătaia şi le va da drept de vot, tocmai ei ies înaintea Goleştilor cu furci şi cu topoare, urlînd sudalme, strigîndu-le că strică legea lui Dumnezeu, care a lăsat să fie boieri şi ţărani, stăpîni şi slugi... Nu e ceva pe dos într-asta ?

Bălcescu nu răspunse numaidecît. Muşcă dintr-un măr, căci îi era sete, şi rămase cîtva timp pe gînduri :

— Ce vreţi ? Sute de ani de întuneric, de trai în adînc, ca sobolii, le-a stricat vederea... Lumina soarelui le face

rău şi-1 duşmănesc din orbire. Multa vreme de aci încolo duşmanul nostru vor fi superstiţiile, ereziile, abaterile de la religia adevărată. Ce vreţi ?... Ei vor să facă pe voia Domnului, iar sute de ani li s-a băgat în cap că asta, numai şi numai asta e voia Domnului. Le e frică de răzbunarea celui de sus... Va trebui să le deschidem ochii, să-i luminăm...

Arăpilă rînji amar:

— Să-l luminăm pe Farcaş ? Ce să-l mai luminăm ! Nu vezi că e tot numai jăratic al răului...

Istoricul se înfurie şi aproape strigă :

— Nu, Arăpilă, n-ai dreptate ! Apoi scăzu glasul, cu un surîs : Poate că dacă ar fi trăit în altă lume, acest Farcaş ar fi fost dimpotrivă un jăratic al binelui. Pe urmă, găsesc că mai mult noi sîntem de vină. Gîndeşte-te ce spectacol jalnic le-am arătat. Nişte fugari cu boarfele în căruţă, bănuiţi că ascund aur furat, că vei fi auzit că au strigat la noi că am furat vistieria statului... Altfel era dacă pregăteam plecarea... dacă am fi călătorit organizat, dacă am fi vestit reformele cele mari. Chiar în cele dintîi două săptămîni se putea face asta. Şi dacă mai vrei încă o dovadă, că nu sînt ei de vină, ci noi, e destul să constaţi, că în. clipa în care Magheru a făcut un act de demnitate şi de îndrăzneală, oamenii s-au schimbat dintr-o dată. N-au fost' nesimţitori la atîta curaj. N-avem decît să le dăm mai des asemenea pilde şi ei vor sfîrşi, cihar aceştia care ne-au apărut ca nişte lepădături de omenirii, prin a lupta alături de noi. întîmplarea de azi trebuie să fie grea de învăţăminte, pentru cele ce avem de făcut de aci încolo, la Rucăr... A fost o lecţie pe care ar fi trebuit să o plătim cu aur ! Şi adăugă, rîzînd numai cu un colţ al gurii ridicat subt mustaţa mică : Da' nu cu aurul furat din vistieria statului !...

În ajun, Eliade gonise cu nădejde, şi cînd căzu seara, izbutise să treacă cu bine, dar pe furiş, prin Tîrgovişte. Ca altădată un suveran care fugise din Paris, se prefăcuse şi el acum într-un fel de slugă de casă a tovarăşilor lui, Ştefan Andronic şi Nicolae Alexandrescu, care ieşeau dinadins în faţă. Căpă- tară chiar şi doi dorobanţi călări, ca să le arate drumul pe valea pietroasă a Ialomiţei spre văgăunile Bucegilor ; aceştia fură chemaţi însă înapoi de administrator, căci deşi era şi el om al revoluţiei, cam bănuise despre ce e vorba, iar cînd ştirea de la Bucureşti se adeveri, nu voise să se compromită de-a dreptul. Căruţa cu bagaje o lăsaseră noaptea în Tîrgo- vişte, la nişte rude ale lui. Au mers întins pînă către nămiaza, cînd caii n-au mai putut şi s-au oprit în dreptul unui ciudat conac, despre care Eliade spuse lui Andronic că nu-1 va uita în viaţa lui. Un fel de turn părăginit, care-i păru poetului un coteţ de porumbei, se ridica în mijlocul unei curţi fără acareturi. Era mai mult o livadă părăsită de pruni bătrîni, unii uscaţi, cu iarba necosită şi năpădită de buruieni. Ca să ajungi la cele două odăi ale boierului trebuia să urci o scară strîmbă şi zdruncinată, construită în afară, care ducea într-un ceardac dărăpănat, cu lemnul înnegrit şi crăpat de ploi şi zăpezi.

Boierul, care era îmbrăcat în anteriu peste straiele ţărăneşti, se numea Tache ; le ieşi înainte în ceardac, îi salută cu o temenea şi îi pofti într-una din odăi. Nu ştia cine sînt, mai ales nu ştia că Eliade însuşi e logofătul cu cizme şi fără legătură la gît care-i întovărăşea pe cei doi boieri călători, dar îi văzuse venind într-o caleaşcă, fiind pe deasupra şi bine îmbrăcaţi, deci un soi de musafiri chilipir pentru un singuratic ca el. În odaie, altfel mare, era o sofa joasă, acoperită cu scoarţe ţărăneşti, care lua jumătate din încăpere. Pe sofa era o măsuţă cu trei picioare, care-i apăru lui Eliade ca un fel de birou deschis, căci se găseau pe ea hîrtii în neorînduială, pene şi o călimară în formă de pistol. Şi nu se înşelă, dar, pe deasupra, ea mai era şi masă de mîncat, fie singur, fie cu musafiri, şi era bineînţeles şi masă de joc, căci se vedeau o pereche de cărţi cam soioase lîngă călimară. Pe duşumea, în faţa sofalei, era o blană de urs cu capul întreg : pe peretele sofalei, un mare covor turcesc, iar deasupra lui atîrnau, chipurile orînduite, două puşti de vînătoare, cîteva pistoale şi o sabie, adică în totul un fel de panoplie.

La un capăt al sofalei era uşa, la celălalt, o masă măricică, pe patru picioare de lemn alb, nevopsit, acoperită cu o faţă de pînză albă. Pe ea se vedea o tavă cu două chiselniţe cu dulceaţă, două pahare de cleştar şi şase ceşti de cafea, apoi o carte de rugăciuni, *Istoria preafrumoasei Elena şi a preafrumosului Arghir, Visul Maicii Domnului* şi o condică mare. Subt ferestrele mici, cu hîrtie de ziar în loc de geamuri, se afla o ladă pe care se putea sta ca pe o laviţă. Soba de zid, cam strîmbă, afumată, nevăruită de mult, slujea şi de raft pentru cărţi prăfuite, iar deasupra ei erau înşirate cîteva ouă roşii de Paşti, lucrate cu chipuri de porumbei. în colţul dinspre răsărit vegheau molcom vreo patru icoane încadrate în ştergare şi o candelă, legată în argint.

Boierul, bucuros de oaspeţi, căci se vedea că îi era tare urît în foişorul lui părăginit, îi întrebă dacă vor să mănînce boiereşte, adică aşezaţi pe sofa, la măsuţa rotundă, mică, ori nemţeşte, adică la masa cu patru picioare. Cerură să mănînce nemţeşte, şi masa fu eliberată de chiselniţe şi cărţulii şi adusă în mijlocul odăii. în timpul mesei, boierul Tache, care nu ştia cu cine are a face, se dovedi cel mai fioros duşman al tîlha- rilor de revoluţionari. I se încleştau fălcile, rase ca şi tîm- plele, şi i se zburlea mustaţa cu sfîrcuri cînd spunea că toţi ar merita să li se plimbe încet cuţitul crestîrtdu-le pielea înainte de a fi spintecaţi de-a binelea... Auzi, să îndrăznească să se atingă de proprietate... ?

Eliade îl întrebă cît îi e de mare moşia şi află că nu era mare, nu trecea decît puţin de cinci sute de pogoane.

— Vă spui eu', sînt nişte tîlhari, nişte vînduţi, nişte far- mazoni toţi, adică antichrişti... Nişte venetici... dacă mi-ar cădea în mînă vreunul din âştia, l-aş tăia bucăţi... Âştia sînt sămînţa iadului !

Firește, Eliade nici nu se gîndea să-i spună cine e el cu adevărat. îl făcură totuşi să ţie partea revoluţionarilor, cînd

Andronic îi spuse că aceştia au detronat pe Bibescu. Boier Tache află cu uimire. Ah, pentru asta meritau un celeng turcesc ! Pe Bibescu, boierul îl ura şi mai mult decît pe revoluţionari.

— Vreme de cinci ani cît a domnit el, eu, proprietar şi fiu de boier, am mucezit în foişorul ăsta fără slujbă şi fără cin. întrebă uimit : înţelegeţi dumneavoastră, boierilor ? Am îmbătrînit aproape şi nu mi se spune decît domnul Tache... E o nedreptate strigătoare la cer să te porţi astfel cu un os boieresc... Ah, păcat că nu l-a lovit glonţul cînd au tras în el boiernaşii ăia... Se vede că pistolul a fost încărcat cu boabe de cireşe...

Aşa au stat de vorbă pînă noaptea tîrziu. Pe urmă boierul i-a lăsat pe oaspeţi să se culce, iar el a trecut în odaia cealaltă, care era cîte puţin şi pătul, şi hambar, şi magazie de unelte vechi, şi coteţ de găini.

Cu toate că avu impresia că a mai cîştigat un adept al constituţiei în persoana fiorosului domn Tache (fără cin boieresc), Eliade se gîndi totuşi că ar fi mai cuminte să plece dis-de-dimineaţă, pînă cînd gazda nu află ce şarpe a găzduit. Mai departe însă drumul fu legat de mult mai mari neplăceri, înainte de a ajunge la Pietroşiţa, fu întors din cale, el şi cei doi care-1 întovărăşeau, de către logofătul Ioniţă, un flăcău cu cercel în ureche, şi de dorobanţii trimişi de la subtcîrmui- rea de la Pucioasa. Cînd sătenii aflară despre ce tîlhar e vorba, se adunară în jurul trăsurii cu furci, cu. sulițe şi chiar cu puşti, amenințînd şi huiduind, şi mai ales veghind cu grijă să nu le scape cumva. Porunca fusese dată logofătului plăşii şi dorobanţilor nu de zapciu, care era la Tîrgovişte după ştiri, ci de energica lui mamă care îl înlocuia, de altfel chiar şi cînd era acolo, gospodărind autoritar afacerile subtcîrmuirii. Pe această bătrînă cucoană, Cioranu se numea, înaltă, uscată, cu păr cărunt şi aspru subt un bariş negru mătăsos, Eliade o cunoştea mai demult, totuşi nu o putu îndupleca să le dea drumul. Dimpotrivă, ea adună tot tîrgul în jurul casei, ca şi pe vizitatorii băilor de pucioasă, aţiţînd lumea împotriva celor prinşi, făcîndu-i pînă şi pe cei veniţi la băi răspunzători, arătîndu-le că vor putrezi la ocnă dacă. vreunul dintre fugari scapă. Altfel înlăuntru, în canţălaria tactului, nu-1 mai scotea pe Eliade din „copilul meu" şi-1 îndemna la cafele şi dulceţuri, dar afară îl păzea o zgipţuroaică. Spre seară primi o scrisoare de la Tîrgovîşte de la feciorul ei, zapciul, care îi aprinse faţa şi o făcu să nu mai poată sta locului de tulburată ce era, căci în această scrisoare el o vestea că fugarul are asupra lui întreaga vistierie a mînăstirilor, optzeci de mii de galbeni aur. Şiretenia iscusitului Ioniţă logofătul îi scăpă însă viaţa lui Eliade. Flăcăul aflînd ce i-a scris fiul ei şi necrezînd că Eliade are acest aur, sfătui pe dîrza bătrînă să-i facă o straşnică cercetare a cuferelor la miezul nopţii, fără martori. Spre marea şi dureroasa ei dezamăgire, bătrînă duioasă nu găsi nimic.

Costache Filipescu, ministrul Finanţelor, a plecat cel din urmă şi a ajuns la Tîrgovişte tocmai cînd furia

reacţionarilor era în toi. A tras la locuinţa unei rude, dar s-a aflat numaidecît că e în oraş, şi poliţaiul, trimis de noul cîrmuitor, veni degrabă să-l aresteze.

— îndrăzneşti să arestuieşti pe un membru al guvernului, pe un ministru ?! a strigat boierul cu faţa lui de cîine dog, cu favoriţi, ca să-l sperie pe poliţai.

Dar nu-1 sperie de loc, ba îl îndîrji atît de tare, că vlăjganul cu sabie şi cu gîrbaci începu să rînjească arătîndu-şi colţii de subt mustaţă :

De unde şi pînă unde ministru...? Noi nu recunoaştem acel guvern de derbedei şi desculţi... Pentru asemenea miniştri avem noi ale noastre, ca să se sature de costituţie. La beci ! a strigat poliţaiul voinic, osos şi ciupit de vârsat. La beci ! Va dăm noi costituţie ! Aşa, să ştiţi... Noi nu sîntem cu derbedeii şi desculţii, noi sîntem cu vechea stare de lucruri, cu domnia boierilor. Aşa, să ştie toţi golanii.Ochii ministrului revoluţionar scăpărară de o mînie rece :

— Foarte bine, eşti cu vechea stare de lucruri... Aşa să fie. Bun, nu sînt ministru. Dar mai înainte de revoluţie eram mare vornic. Asta o ştii, nu-i aşa ?

Omul, parcă trezit, bîiguie zăpăcit:

— Ştiu, cum să nu ştiu.

Costache Filipescu, sfîrîind de mînie, începu să urle ia el:

— Vită, îndrăzneşti să arestuieşti pe un mare vornic ? Poliţaiul se aruncă dintr-o dată în genunchi la picioarele boierului.

— Eu să arestuiesc pe un mare vornic ? Eu ? Eu ? îndurare, măria-ta... Cine nu ştie cine e marele vornic Costache Filipescu ? Să trăieşti, măria-ta... îndurare ! Şi fără să aştepte măcar să fie iertat, a plecat de-a-ndaratelea.

E drept că nici Costache Filipescu n-a mai îndrăznit să iasă din casă pînă seara.

Se ridică a treia oară norodul bucureştean

între timp, miercuri, de dimineaţă de tot, cei care, scoşi din fire de urgia abătută asupra oraşului, îl căutau pe dascălul Axente Sever acasă la el, în Dobroteasa, erau îndemnaţi de bătrînă proprietăreasă să întrebe de el la măcelarul din colţ. De aci numai unii, cei care se arătau de încredere, erau îndrumaţi şi îl căutau în cîrciumă dintre vii. Aci sosiră rînd pe rînd dascălii ceilalţi, Vasile Maiorescu, Scarlat şi Ştefan Turnavitu, apoi Deivos şi Dincă Bălăşoiu, cum şi Demostene Turnavitu. Mare le fu mirarea cînd sosiră, toţi trei odată, părintele arhimandrit Ioasaf Snagoveanu, popa Dumitru Geor- gescu şi popa Ambrozie de Ia Episcopia Buzăului, cel care pătrunsese la 19 iunie, o dată cu Ana Ipătescu, dînd iureş peste soldaţi în Palatul Administrativ. De cu seară Axente trimisese vorbă, lui Licsandru Hergă să vie cu Damian şi Panait Stoica de-a dreptul la cîrciumă. îl aduseseră cu ei şi pe Toma, care era de la o vreme mai mult în Bucureşti. Vreo patru tabaci, pe ulîţele învecinate, jucau zmeiele deasupra viilor ca să le vadă şi cei din cîrciumă, pe cînd Damian îşi juca şi el zmeul lui cel mare, aşa tam-nisam, nu duminica, ci într-o

mîercure dimineaţa, cam în dreptul porţii lui Axente Sever, pe maidanul din jurul bisericii.

— Ce facem, fraţilor, că e urgie mare ? întrebă Scarlat Turnavitu aproape tot atît de aprins la faţă ca şi tată-său, prăpădit de arşiţa care o luase din zori. Se ştergea tot timpul de năduşeală cu basmaua lui roşie, dar fără folos.

— Păi, ce să facem, frate ?... îi măturăm. Zic zău lui Dumnezeu că pînă în prînz îi măturăm, că de acum ne cunoaştem mai bine meşteşugul, şi noi şi fraţii noştri tabaci şi calfe de Scaun, că de trei săptămîni tot asta facem, mîrîi Axente Sever. Părul îi era ciufulit deasupra frunţii înalte şi boltite, obrajii nu erau azi bărbieriţi pînă la chenarul bărbii, altfel destul de mari, că nu avusese timp. Făptura lui lungă şi osoasă părea înăcrită toată... Pînă în de-amiază musai să-i măturăm, că de nu, pot să prinză rădăcină...

Părintele arhimandrit Ioasaf, uscăţiv, cu bărbia mică şi neagră ca tăciunile, întrebă plin de smerenie :

— Să-i măturăm, negreşit, să-i măturăm, şi cu blîndeţe, fireşte, dacă asta-i voia Domnului, dar cum anume...?

— Asta rămîne să vedem, cuvioşia-ta, răspunse Deivos.

Nu discutară mai mult de o jumătate de ceas.

Axente fu din capul locului de părere că Deivos să se ducă în Obor la Tudor Fărşerotu, împreună cu Scarlat Turnavitu, că era de mare însemnătate să se mişte oborenii, fiindcă străbăteau calea cea mai însufleţită dintre podurile Bucureştilor, pornind de la Obor la Bariera Moşilor, de acolo la Sfîntu Gheorghe, la Piaţa Sfîntu Anton, Piaţa Mare pînă la Mitropolie. Sporeau pe drum cînd porneau ca un maldăr de ciulini care se face cît claia. Tot Deivos trebuia să treacă apoi prin Delea Nouă, pe unde era bine cunoscut, să aducă pe ginerele lui Tudor, pe Voicu orzarul cu ai lui.

— Păi ăla e şchiop, băgă de seamă părintele Ioasaf, îl cunosc bine, că are un băiat la şcoala de la Sfîntu Gheorghe.

— Şchiop, şchiop, părinte, că s-a răsturnat odată braşo- veanca încărcată şi i-a cam prins piciorul... da' n-ai văzut ce al dracului e,? Nici n-ai zice că are patruzeci şi cinci de ani şi e bunic... Mereu în frunte... Şontîc, şi mereu în frunte.

Deivos îl întregi surîzînd pe prietenul lui :

— Nu ştiu cum pune piciorul sănătos, sucit puţin, că dintr-o mişcare e în căruţă... Şi de încălecat ce să mai spui, cînd a pus mîna dreaptă în coama calului, piciorul beteag e şi dincolo de şa... Cu orzarii, că au şi cai buni, şi căruţe, de pot să dea de veste, avem în două ceasuri douăzeci de sate în jurul Bucureştilor. E prieten şi cu bulgarii de lîngă Mărcuţa.

Satele dinspre Olteniţa şi Giurgiu avea să le mişte Panait Stoica, iar pe cele dinspre Bragadiru şi Ciorogîrla, un dascăl, Vasile Popescu, feciorul popii de la Bragadiru şi nepot al lui Ioasaf, care avea să fie vestit de un tabac. Mai greu era povestea cu clopotul Mitropoliei, fiindcă bănuiau de data asta că o să fie bine păzit din porunca unei căimăcămii turbate. Dar fără clopotul cel mare nu se putea. Se hotărî, deci, ca Licsandru Hergă cu Damian, cu Fănică Teică şi cu Toma, care spunea că el trebuie să dea negreşit a dintîi izbitură a limbii în clopot, în totul vreo doisprezece inşi, cu pistoale la brîu şi cu cuţite în tureatcă, să plece într-acolo. Dincă Bălăşoiu tre-

buia să se îmbrace pe loc nemţeşte şi să se ducă la Spiru Dumitrache de pe Uliţa Tîrgoviştei şi, după ce va aduna în faţa rotăriei lui cinci-şase sute de oameni, s-o pornească pe lîngă casa Romanitului şi Vorniciei, dacă s-o putea trece de palat, dacă nu, pe din jos de Brezoianu, spre mînăstirea Sîntu Ion cel Mare şi apoi să treacă Dîmboviţa, ca să vie pe la biserica An- tim la Mitropolie, coborînd din sus, după ce va lua şi pe Fi- laret Mustea cu ţiganii lui. După socoteala lui Axente Sever, toată lumea asta putea fi pornită către ceasurile opt, aşa ca pe la douăsprezece să ajungă din toate părţile în jurul Mitropoliei. El cu tabacii şi cu calfele de Scaun şi cu dascălii ardeleni de la Radu-Vodă aveau să aştepte pînă se adună lumea în Cîmpul Filaretului, de unde vor da buzna peste cei de la Mitropolie, cînd vor vedea că nu merge treaba cum trebuie, într-o jumătate de ceas porniseră toţi care pe unde fuseseră trimişi. Soarele era acum înălţat de o suliţă peste vii şi Dîmboviţa scînteia ici-colo în lunca ei printre plopi ca nişte ascuţişuri de sabie, risipite printre răchiţi. Axente Sever începu numaidecît să orînduiască înştiinţarea lui Apoloni, a lui Mihăi- leanu, a lui Mavromati,- a lui Paleologu, a lui Peretz, cum şi a „coconaşilor" din Gvardia Naţională : cei doi Floreşti, Kretzulescu cel mic, Cantacuzino, feciorul Cantacuzinului, acum cînd tată-său fugise la Braşov, căci dracii ăştia, ştiindu-se bine apăraţi la nevoie, puneau în mişcare tot miezul Bucureştilor şi zăpăceau măsurile de apărare. Apoloni era acum un fel de conducător al Gvardiei Naţionale, fiindcă Scarlat Kretzulescu era nu se ştie unde, iar Aristia plecase cu guvernul, şi ea rămăsese astfel fără şef. Plecară toţi, rînd pe rînd, la rosturile arătate, în timp ce Axente Sever rămase cu tabacii lui.

Mult nu stătu însă nici el locului, zmeul lui Damian îi făcea semne stăruitoare să vină acasă. Ceea ce şi făcu.

Ion Brătianu, care plecase duminică dimineaţa cu numirea de administrator la Buzău în buzunar, ca să cerceteze graniţa spre Moldova, şi fusese atît de aşteptat de întreg guvernul, nu se întoarse în capitală decît tocmai marţi noaptea şi se duse de-a dreptul la cazinul de la hotel Caracas, unde era cam ca la el acasă, fiind şi el cam rudă cu Caracaşii ; acolo a stat ascuns pînă dimineaţa, trimiţînd însă vestea în toate părţile, prin căpitanul Grigore Caracaş, legat de revoluţie, şi prin prietenii acestuia, că trupele ţarului nici gînd nu au să intre în ţară, aşa că guvernul a fugit degeaba. In zori el se mută la Dimitrie Mănescu, unchiul doamnei Odobescu, născută Caracaş, unde a venit să-l vadă, în taină mare, însuşi Odobescu, pe care îl înştiinţă de asemenea că nu au intrat nici un soi de trupe străine în ţară.

Ion Brătiantî era cumplit de agitat, părul său negru, cîr- lionţat, era acum încîlcit, ochii de obicei catifelaţi îi erau tulburi. Barba crescută pe jumătate îl întuneca. Lucrurile se încurcaseră prea rău şi se cereau limpezite. Numirea de la sine a celor doi caimacami dădea totul peste cap. Alergă

numaidecît la Pavlicioni. îl găsi şi pe el zăpăcit şi îndîrjit aşa în gol :

— Ce-i de făcut, frate Iancule ? Cădem din lac în puţ. Ne-am speriat de golani şi de desculţi şi acum am căzut în laţul boierilor celor mari !

— Nu e decît un lucru de făcut, frate Pavlicioni, trebuie să ridicăm din nou poporul.

Pavlicioni nu se prea încălzi auzind glasul frumos, ca de cîntăreţ, al prietenului său :

— Vezi că poporul e mai greu de ridicat decît haimanalele lui Ulumeanu, care şi el e cam supărat pe noi, şi nu ştiu de ce. Bănuiesc că a vrut să fie în sfatul orăşenesc. Crez că e neapărat nevoie să-l mişcăm pe Tudor Fărşerotu cu_ai lui. Dacă izbutim, vin toţi ca oile după berbecul bătrîn... Hai pe jos, că e aproape, şi nu ne ia lumea la ochi.

Porniră într-acolo ocolind pe Uliţa dintre Ziduri. Dar Fărşerotu rămase neînduplecat, ca şi podeaua de pămînt bătătorită strîmb a prăvăliei lui. Le vorbi cam dintr-o parte, dînd în acelaşi timp sfaturi ucenicului cum să ciocănească o tingire pusă pe ţiţie. Ieşiră de acolo dezamăgiţi.

— Mă duc numaidecît la Axente Sever. Ăla cu tabacii şi măcelarii lui va veni negreşit. Mă duc să-i spui că nu vin trupele străine, şi că trebuie să pornească numaidecît cu ai lui... E mai ales nevoie să se tragă iar clopotul cel mare al Mitropoliei, care acum pare să fie păzit cu străşnicie.

— Eu aş zice să vezi ce e cu ăla din Dealu Spirii... Am auzit că ăia sînt nişte başbuzuci care nu se sperie de nimic, îl îndemnă Pavlicioni, îndurînd cu demnitate năduşeala care i se scurgea de-a lungul spinării.

— După ce vorbesc cu Axente, am să caut să-l văz şi pe Ghiţă Duşumea din Dealu Spirii.

Cu Deivos şi cu Scarlat Turnavitu, care nu putea nici de data asta s-o vadă pe Tincuţa, altfel stătu căldărarul de vorbă, aşa că pe la zece, maidanul din faţa prăvăliei lui era plin de lume, din Obor şi din împrejurimi.

Trică, încă plin de făină pe după urechi, fiindcă îşi clătise în fugă faţa şi abia îşi pusese pieptarul negru peste cămaşa, alergase să-l vestească pe Chiriac olarul, care avea o prăvălie mare în colţ, cu tot soiul de ulcioare, oale, borcane, străchini, căni şi farfurii smălţuite cu verde şi galben, olane de pus pe casă şi rogojini şi papură împletită, coşniţe, negustorie care făcea dever mare, căci toată ziua prăvălia îi era plină de muşterii.

— Ai, jupîne, ce mai stai, n-auzi clopotu ăl mare ? Ai, c-au ieşit iar deasupra Odobescu şi Solomon ! Au gonit boierii gubernu şi au făcut unu nou... Lasă pă lelea Tudora să închiză şi aideţi degrabă, că ai noştri sîntără în uliţă cu toţi...

Dar spre mirarea lui, jupînul nici vorbă să mai meargă de data asta:

— Lăsaţi-mă dracului, mă, cu boierii ăştia ai voştri ! M-am săturat dă atîta revoluţie... Toată ziua, bună

ziua, trebuie să-mi las prăvălia şi muşteriii şi să alerg ba la palat, ba la Mitropolie. M-am săturat ! Fugi de-aici, că uite, aşteaptă muierile astea să se tocmească.

Trică ridică nedumerit din umeri şi alergă înapoi spre Tudor Fărşerotu :

— Năşicule, alde nea Chiriac nu vrea să vie. Zice că s-a săturat dă atîta rivoluţie ! Zice că nici aşa n-am făcutără cine ştie ce scofală.

Bătrînul ridică sprîncenele, două perechi, ca o streaşină a ochilor.

— Cum, mă băieţaş, nu vrea să vie r[1] I-ai spus că noi am ieşit toţi în uliţă ?

— Iaca, nu vrea să vie, dacă-ţi spui că nu vrea...

Fărşerotu se scărpină în cap şovăielnic. Întîi ar fi vrut să
se lipsească de asemenea oameni care aşteaptă să fie rugaţi, dar pe urmă se gîndi că alde Chiriac sînt, cu feciorii, finii şi vîn- zătorii din prăvălie, vreo douăzeci de inşi.

— Mă băieţaş, hai cu mine la el.

Prăvălia lui Chiriac nu era în vecinătate, ci tocmai între biserica Oboru Vechi şi Biserica Olarilor. Mergea dîrz, în- călzit de mînie. îl găsi pe Chiriac, bărbat ca la cincizeci de ani, spătos şi mustăcios, dar fără dinţii de jos din faţă, ciocănind un ulcior smălţuit în verde, cu dungi galbene şi roşii, ca să arate unei cumpărătoare că este sănătos, întreg.

— Ce-i, mă Chiriac, cu tine ? Nu mergi ?

— Nu merg...

Omul lăsase ulciorul şi se apropiase cu respect de bătrîn, dar în glas era dîrz de tot.

— N-ai auzit, mă, că boierii au făcut guvern nou ? Că i-âu gonit p-ai noştri ?...

— Ei şi ? Ce vrei să le" fac io, nene Tudore ?

— Mă, tu n-ai înţeles, măi băiete, că au făcut iar boierii guvernul lor şi i-au gonit p-ai noştri ? îl întrebă mirat căldă- rarul.

Chiriac ridică din umeri cu silă şi de strîmbătură i se suci şi mustaţa mare.

— Nene Tudore, să ceartă boierii între ei : ce-avem noi să ne amestecăm în cearta lor ? Ei să ceartă, ei să- mpacă. Să fie sănătoşi... Nu-i ştii ? Dă oînd e lumea, boierii s-au certat între ei şi s-au tăiat pentru putere şi domnie... Ca să puie mîna care mai dă care pă tot caşcavalul. Oare ce-avem noi cu ei ?

— Bine, mă, de ce vorbeşti aşa ? Tu nu ştii că una sînt boierii ăi vechi şi alta sînt boierii noştri ? Cum poţi să fii atît de orb ?

— Lasă-mă, nene Tudore, că oricum dracu i-ai boieri, boierii tot boieri sîntără. Cînd e vorba dă caşcaval, să ceartă, să împacă şi să pupă, unde le place lor să să pupe, şi iar să ceartă...

— Mă Chiriac, te credeam mai deştept. Mă, io credeam că tu ai priceput că acum s-au schimbat lucrurile.

— Şi cum s-au schimbat, nene Tudore ?

— Mă, tu nu ştii că o parte dîn boieri, vreo cîţiva mai tineri dintre ei, ţin cu noi, cu norodul ? E unul mă, Bălcescu, şi vreo cîţiva Goleşti, mă, care luptă să ne dea nouă drepturi, care apără costituţia, mă...

— Şi ce-am io cu costituţia aia ? Ce, costituţia îmi dă mie să mănînc ?

Bătrînul se mînie, îi scăpărau ochii mici subt cele două rinduri ale sprîncenelor zburlite şi bătu din ciomag în piatra de şters picioarele din faţa prăvăliei :

— Costituţia nu ţi-o da să mănînci, mă, da-ţi dă dreptate... Dă dreptate norodului, dă dreptate bietului negustor să nu-l mai jecmănească şi să-l batjocorească boierii şi slugile lor ticăloase, să nu ne mai calce în picioare căpitanii ăia blestemaţi dă la Agie. Or ţie nu-ţi place oare dreptatea, mă Chiriac, mă ?' Uite, asta eu n-am ştiut-o. N-am ştiut-o, zău că n-am ştiut-o ! Anul trecut ţi-am plîns dă milă cînd a venit ipistatul dă la comisie dă la Văpseaua dă Negru şî te-a plesnit cu vîna dă bou, că i-ai vîndut un ulcior crăpat, cînd tu i-ai spus că i-ai vîndut marfă sănătoasă... A început să dea cu cizmele în toate ulcioarele şi oalele, dă ţi-a făcut toată marfa zob. Aşa, fără judecată. Ei, uite, io ţi-am plîns dă milă. Cum i-am plîns dă milă şi lui finâ-miu Tricâ, atunci cînd i-a intrat în prăvălie Gartacuz şi i-a zis că dă lipsă la cîntar şi aşa, mă, tot fără judecată, i-a luat toată marfa dîn brutărie, dă nu i-a lăsat nici o lipie pentru copil... Şi dă ce, mă ? Dă ce ? Fiindcă nu i-a dat pă subt mînă ruşfet. Care dintre noi nu plăteşte cu amîndouă mîinile în stînga şi-n dreapta ruşfet la toţi păduchii dă la Agie şi dă la Vornicie ? Asta bez dăjdiile pă care le plătim dă ne spetim, şi vamă, dă mă costă arama dă cinci ori mai scump decît costă la Braşov,. că toţi întind dă noi dîn toate părţile...

Chiriac tăcea din ce în ce mai întunecat, pe cînd bătrînul se încălzise vorbind, de-i curgea năduşeala de pe el.

— Ce, mă, copiii boierilor ies dîn aia a mă-si cu barbă dă mare vornic, mă, dă li se cuvine totul, şi avere, şi slujbe, şi nu li să cere nici măcar să-nveţe carte, pă cînd ai noştri ar vrea să înveţe, dar n-au unde ? Că n-avem şcoli, n-avem spitale, mă, înotăm în noroi pînă la genunchi, iar boierii şi-au făcut caldarîm *dz* poţi să mergi în ciorapi pă ulițele lor. Cu ce bani, mă ? Cu banii tăi, cu banii mei, că păcătoşii dă noi n-am fost în stare nici măcar să ridicăm mai sus dă un stat dă om zidurile bisericii ăstei a, pă care vrem s-o înălţăm aci în Oborul Nou ? Că parcă e un făcut... Spune, mă, toată ticăloşia asta îţi place... ?

— Nu-mi place, răspunse olarul încleştat.

— Atunci ce mîne-ta mai aştepţi, mă ? Hai cu noi... N-o să rămîi tu singur acasă în tot Oborul. E vremea, mă, să să ridice tot omul, toţi năpăstuiţii mă, întreg norodul...

Chiriac olarul strigă scurt tejghetarului :

-— Dumitriţă, pune obloanele numaidecît!

— Dă ce, jupîne ?

— Dă ce, dă ne ce... Pune obloanele, mă, şi veniţi toţi în uliţă la nea Tudor... Ai la costituţie !

Flăcăul se înveseli :

— Cu steagul, jupîne ?

— Cu steagul, mă !

Veniseră şi cei de prin Delea Nouă şi de pe la Bariera Vergului. Erau zeci şi zeci de steaguri. Mulţi purtau pene potrivite roşu, galben şi albastru la pălării, pe care le împărţise un mămular din gura Oborului. în clipa cînd dangătul greu şi rar al clopotului cel mare se împrăştie în văzduhul capitalei, Deivos făcu un semn, Scarlat Turnavitu scoase basmaua roşie pe care o învîrti deasupra capului şi pe urmă, cu steagul cel mare între ei, pe care îl ducea Tase, ginerele chiristigiu, porniră spre barieră, întîmpinaţi de clopotele de la Sfîntu Ion Moşi, care parcă zburdau. Lumea — ciucure pe la ferestre, în timp ce negustorii strîngeau în grabă şatrele, trăgeau cu băieţii din prăvălie obloanele şi alergau apoi după alai, Curînd se auziră şi clopotele de la Olari. Deivos, Tudor Fărşe- rotu, Turnavitu se ţineau de braţ mereu în frunte. Nimeni nu mai simţea căldura. Bucureştii de la un capăt la altul fierbeau de mînie. Ziua de ieri arătase de ce sînt în stare boierii şi slugile lor, care prefăcuseră întreg oraşul într-o închisoare, căci toate barierele şi uliţele care duceau afară erau păzite să nu poată să iasă nimeni. Şi se bătea cu gîrbaciul ca la temniţă. Tocmai acum, le sosi celor din alai vestea că în clipa aceea patru dorobanţi duc la comisie nişte negustori armeni. Numaidecît alergară spre Biserica Armenească Trică brutaru şi cîţiva oboreni înarmaţi cu ciomege, topoare şi pistoale. Cei care erau să fie duşi la comisie şi bătuţi erau arhitectul Melic, fratele lui şi un cumnat al lor. Eliberaţi, se alăturară şi ei celorlalţi, acum înarmaţi şi cu puştile dorobanţilor. Mulţimea curgea pe lungul şi îngustul Pod al Tîrgului din Afară ca apa unui rîu umflat de ploi, care stă să-şi iasă din albie. Văzduhul gemea prelung de dangătul cel greu, cutremurător al clopotului cel mare.

Către ceasurile douăsprezece erau în jurul Dealului Mitropoliei ca la treizeci de mii de oameni.

Cei veniţi dinspre Bariera~Tîrgului din Afară fuseseră în- tîmpinaţi la Sfîntu Gheorghe de arhimandritul Ioasaf şi cei doi preoţi, Dumitru Georgescu şi Ambrozie. Nn încăpură să treacă podurile şi mulţi, mai voinici firește, trecuseră Dîmboviţa prin vad. între Aşezămintele brîncoveneşti şi casa Făicoianului era o mare de capete. Palatul brîncovenesc, unde locuise Bibescu, era tot înconjurat de lume, care se suise şi pe gardul înalt de zid, cu zăbrele de lemn deasupra, dar pe care le prăbuşise în cîteva locuri. Pe Podu Beilîcului şi dinspre Filaret, veniseră cu Panait Stoica şi cu cîţiva tabaci în frunte, mii şi mii de ţărani, mulţi în căruţe, ceea ce băga spaima în negustori, căci ştiau că unii ţărani mai ai dracului veneau cu căruţele aşa într-o doară, poate o fi rost şi de puţin jaf prin prăvăliile alea pline de scumpeturi. Li se părea ciudat negustorilor că, de îndată ce erau vestiţi, ţăranii, pe o poştă şi mai

bine din jurul Bucureştilor, nu aşteptau să fie poftiţi de două ori. Aproape chiar subt ferestrele palatului mitropolitan se găseau cei din Ţigănie cu baroase şi răngi de fier, pe care-i adusese Filaret Mustea şi fecioru-său. Peste tot fîlfîiau steaguri tricolore şi se răsuceau pe deasupra capetelor crăci de copaci, ciomege şi pălării. Larma era de nedescris.

Boierii care ţineau sfat la Mitropolie o sfeclirä şi de la ceas la ceas spaima lor devenea adevărată-groază. Baş boierul lordache Filipescu îşi făcea mereu cruci peste barba albă care-i acoperea pieptul.

— Boierilor, nu mai scăpăm vii d-aci... Numai dobitocul ăla de Odobescu ne-a făcut asta... Ne-am pus şi noi ca proştii nădejdea în el. Dăgeaba i-ai scos de la închisoare, părinte, că uite, nu e în stare nici el, nici Solomon ăla al lui să ţie lumea în frîu. La ce dracu le mai folosesc puştile şi tunurile ?

Neofit nu răspunse nimic. Mic şi alb la faţă ca un cadavru, bătea mereu mătăniile de santal încrustat cu rubine, fără să asculte nimic.

Odobescu fusese de dimineaţă pe la mitropolit, unde se adunaseră iarăşi cea mai mare parte dintre boieri, care ţinuseră şi ieri sfat în aşteptarea unei indicaţii mai amănunţite de la consulul ţarist Kotzebue, căci nu ştiau cum să formeze ministerul. Erau furioşi pe marele logofăt Herăscu, fiindcă primise să fie mare postelnic al unor caimacami care se numiseră singuri, trecînd peste drepturile altora. Cînd veniseră nişte ofiţeri să-i spună că pe toate podurile înaintează sumedenie de oameni, gloate înarmate spre Mitropolie, Odobescu plecase, asigurîndu-i pe toţi că o să-i facă pe golani să fugă ru- pînd pămîntul. Cînd omul înţelese însă că o asemenea rupere de zăgazuri nu poate fi oprită cu cîteva roate de soldaţi, că în cîteva ceasuri Bucureştii vor fi subt marea de capete ca subt apă, se strecurase pe ulite lăturalnice şi se dusese de-a dreptul acasă, fără să ştie nimeni unde e plecat. Era păţit şi nu voia să mai treacă prin ceea ce trecuse, mai ales după ce stătuse în cursul nopţii de vorbă cu Ion Brătianu, care-i spusese că nici vorbă nu-i să intre în ţară trupele ţariste.

Stătea pe divanul din „,cabinetul" lui de acasă aprins la faţă şi trăgea cu amărăciune înăcrită ciubuc după ciubuc. Nu voia s-o vadă nici pe nevastă-sa, care încercase de două-trei ori să intre acolo în odaia lui de lucru.

— Ce vrei ? Ce vrei, cucoană ? Să mă îmbolnăveşti şi pe mine de isterismul tău ?

— Poate să-ţi fiu şi eu de folos cumva... Nu sta aşa singur, nu e bine. Spune-mi ce s-a întîmplat, se ruga ea de el, speriată, cu ochii rătăciţi.

—- Nu înţelegi odată, muiere, că m-am săturat să te tot văd leşinînd mereu !... Că m-am săturat de bîzdîcurile şi spaimele tale... Ce vrei, ce vrei acum ? Stai acolo, că-mi înfig mîinile în chica dumitale... Vezi de copii.

A stat aşa pînă pe la ceasurile unu după prînz.

între timp un grup dfe negustori în frunte cu Ion Brătianu, Pavlicioni, State Dobrovici, Hagi Curţi, pe care-1 convinseseră, Danielopolu şi alţii se încadraseră într-un fel de pâtrat de oameni care purtau steaguri, şi cu Ulumeanu în frunte, care-şi deschidea drum prin mulţime, strigînd mereu : „Loc pentru deputaţii poporului... loc... loc", izbutiră să ajungă subt ferestrele palatului mitropolitan. Cerură prin diaconul de serviciu să vorbească mitropolitului, şi cînd acesta află că sînt Brătianu, Pavlicioni, State Dobrovici, adică mai mult delegaţii, marilor negustori, fură primiţi numaidecît. Poate că de la ei să vie dezlegarea în ceasul ăsta greu, care părea pentru toţi cel din urmă. Dar Brătianu nu se mai urcă sus. Abil, pre- puelnic, rezervîndu-se necontenit, aţîţînd şi apoi fugind, el socoti că e mai bine să aibă mîinile libere faţă de tovarăşii lui din guvern şi deci rămase subt fereastră.

Pavlicioni întovărăşit de Dobrovici, foarte bătăios, de Hagi Curţi, a cărui privire întunecată ocolea pe a celorlalţi, şi de Danielopolu, foarte apelpisit, străbătură sala lunga şi îngustă, cu covoare şi scoarţe pe pereţi, iar cînd urcară, fură întîmpinaţi de Neofit, care îşi încrucişase mîinile pe piept. Socoti totuşi că nu trebuie să se vadă că e speriat şi izbuti să întrebe autoritar :

— Ce vreţi de la mine ?

Pavlicioni scrîşni întîi din dinţi, apoi se stăpîni şi întrebă, voit moale ;

— De ce ai făcut asta, părinte ? De ce ţi-ai călcat cuvîntul ? De ce ai scuipat pe constituţia pe care ai jurat ?

Dar în locul lui Neofit răspunse neaşteptat de dîrz Danielopolu :

— Acum că a făcut-o, a făcut-o. O să lingă unde a scuipat, şi pace...

Deşi ocara era scîrboasă, Neofit întrevăzu parcă o filfîire albă şi înmuguri în el un sîmbure de speranţă :

— Ce să fac. oameni buni ? Ce să fac ?

— Deh, părinte, îi spuse Pavlicioni cu un ton neobicinuit de blînd la el, care de obicei era atît de agresiv, deh, eu ţi-am spus să nu te mai gîndeşti la boieri, că e nenorocire mare. Ei, dacă nu ţi-aş fi spus... Da' vezi că nu m-ai ascultat, nu te-ai lăsat de boieri.

. Pavlicioni nu putea uita că fuseseră îmbrînciţi pe uşă, duminică seara, după ce fuseseră poftiţi la palatul Ghiculeştilor de la Tei.

Neofit înţelese că e de prisos să-şi mai dea ifose faţă de ei. De afară se auzeau urletele mulţimii ca vuietul mării ; el făcu doi paşi spre fereastră, dar picioarele îi erau moi şi se lăsă într-un jilţ.

— O să mă omoare, oameni buni... Or să mă omoare, nu ?

— Cum vrei să te ierte, cînd a doua oară ţi-ai călcat jurămîntul ? îl întrebă acru şi plictisit Danielopolu.

Pavlicioni, cu o liniște de necrezut, cu o voce blmdă, îi puse mîna pe umăr :

— Nu te omoară nimeni cît timp sîntem noi aci. Numai să asculți de noi... Uite ce vei face : Vei ieși la fereastră și vei vesti mulțimii că ai izgonit căimăcămia și păstrezi vechiul guvern, în care vor intra și colonelul Odobescu, și domnul Ion Cîmpineanu. Asta-i tot. Cînd poporul va auzi asta se va liniști numaidecît...

Neofit înțelese pe dată că asta era o portiță de scăpare. Odobescu și Cîmpineanu erau în minister, unul la Războel, altul la Dreptate, și mulțimea nu prea știa ce deosebiri sînt între guvern și minister. Ca să arate lui Pavlicioni că el totuși nu e prost, că el știe ce face, întrebă nevinovat :

-— Dar în locul cui în guvern ?

Pavlicioni își aminti cele discutate cu Brătianu, care în convorbirea cu Odobescu aflase de la acesta că trebuie neapărat scoși din guvern Magheru și Tell, care, pretindea colonelul, strică oștirea, așa că el nu o mai putea avea în mînă cît timp aceștia doi hotărau peste capul lui. Se prefăcu că se gîndește și, punînd fără să vrea mîna pe mătăniile lui Neofit, care as- cultînd înciudat nu le mai bătea, îi spuse :

— Foarte simplu. Vor ieși din guvern Magheru și Tell. Dar să știi, nu e nevoie să spui asta mulțimii. Așa... Hai, părinte, ieși la fereastră și nu mai vesti nici că intră în guvern Odobescu și Cîmpineanu, spune numai că vei chema înapoi Guvernul provizoriu, și pace... Spune că vei trimite numaidecît după el la Rucăr.

Danielopolu ieși la fereastră înaintea lui Neofit și vesti lumii uimite că îl vede acolo :

— înaltpreasfințitul are să vă dea o veste... o veste mare, care are să vă bucure pe toți, și făcu loc la fereastră mitropolitului.

Cu capul mic, cu potcapul căzut pe fruntea încrețită, cu barba îngustă, cu camilafca neagră pe umeri și cu mîna sprijinită pe cîrja episcopală, apăru Neofit încadrat în fereastra destul de mică și de altfel nu prea ridicată, căci palatul nu avea două caturi decît în spate, unde cobora colina. Între palat, biserică și clădirea Adunării Obștești nu era prea mult loc, așa că aci nu pătrunsese prea multă lume, dar era atît de înghesuită, încît se vădea că nu e decît o mică parte din aceea ce înconjura dealul. Cei dinlăuntru măsuraseră cu groază această mulțime, de la ferestrele din dos, care aveau vedere la dreapta spre casa lui Fălcoianu și spre palatul lui Bibescu.

Cu un glas necrezut de puternic în clipele acelea, glas format la școala slujbelor în biserică, el vesti că a izgonit căimăcămia și a trimis oameni la Rucăr să aducă înapoi Guvernul provizoriu. Brătianu făcu semn celor din jurul lui, ridicînd amîndouă brațele ca un îndemn spre urale, și Ulumeanu strigă un „ura" formidabil și toți urlară după el. Atuncea strigătul se tălăzui în jos spre poalele Dealului, zguduitor, reluat din ce în ce mai departe, pînă spre zăvoaiele

Dîmboviţei. Se fîl- fîiau steaguri şi crengi înfrunzite, se aruncau pălării în sus. Dar nimeni nu ştia prea bine ce s-a spus şi de ce se strigă. Totuşi trecu ca o creastă de val ştirea că va fi chemat Guvernul provizoriu de la Rucăr.

— Pe treptele fostei Adunări Obşteşti, unde ajunseseră obo- renii, în frunte cu Turnavitu, Deivos, făcuseră loc şi tabacilor şi măcelarilor veniţi, ca un rîu în mare, prin mulţime cu Axente Sever. Erau de asemeni cei trei preoţi care întîmpina- seră alaiul la Sfîntu Gheorghe. Ajunseseră pînă în faţă şi cei doi fraţi ai lui Scarlat, Demostene şi Ştefan Turnavitu, care veniseră cu satele dinspre Giurgiu, în frunte cu Panait Stoica. Mai erau şi Licsandru Hergă, Toma şi Damian, care lăsaseră clopotul cel mare în seama celorlalţi tabaci.Tîlharul ăsta care a spurcat sfînta *Evanghelie* tot ju- rînd pe ea cînd alb, cînd negru, cînd pentru sfinţi şi cînd pentru draci, crede că poate scăpa atît de uşor ? spuse cu un glas gros şi blajin de tot părintele Ioasaf, întorcîndu-se spre popa Dumitru. Ce zici, părinte ?

— Ce vreţi, preacuvioase ? Crede că ne mai poate înşela iarăşi.

Popa Ambrozie, care avea un glas de buhai, de răsuna bolta bisericii cînd cînta octoihul, se strîmbă de ciudă ;

— Eu socot că trebuie neapărat să dezică ticăloşia pe care a publicat-o ieri... Dacă boaita a jurat de atîtea ori, mai poate jura o dată.

— Ar trebui să strige careva asta, spuse părintele Ioasaf, dar nu dumneata, că oricum eşti faţă bisericească...

Scarlat Turnavitu, care asculta cu interes spusele arhimandritului, îi făcu semn cu mîna că strigă el, şi scoţînd basmaua roşie, o flutură ca să atragă luarea-aminte şi să se facă ascultat. Apoi întrebă cu glas cam piţigăiat :

— Vă întreabă poporul de ce aţi publicat ieri, înaltprea- sfinte, că Guvernul provizoriu e un guvern de rebeliţi ?

Neofit păru că nu aude dintîi şi atuncea Scarlat-Turna- vitu se pregăti ca şi cum ar fi vrut să repete întrebarea, dar mitropolitul, îngrozit, făcu semn că a înţeles, .că nu e nevoie să repete, era numai încurcat "că nu ştia ce să spună.

— Să vedeţi, oameni buni, nu eu am scris... Nu eu... Secretarul meu Zossima a scris-o...

Ştefan Turnavitu strigă înfuriat:

— Bine... bine... el a scris-o, dar sfinţia-ta ai zis ce trebuie să scrie... De ce ai subscris-o şi ai tfbştit-o ?

Se auzi un glas de la fereastra cealaltă, care era a lui Danielopolu :

— Acum că a scris-o, a scris-o. Să lăsăm dracului proclamaţiile şi să ne apucăm de treabă...

— Asta nu se poate... îşi bate joc de norod, spuse Tudor Fărşerotu destul de tare, ca să poată fi auzit.

Şi după el se luară şi alte glasuri ;

— Asta nu se poate... Asta nu se poate... Strigătul se tă- lăzui golit de tîlcul lui spre poalele Dealului şi se întoarse ca un ecou : „Asta nu se poate... asta nu se poate..."

Mitropolitul aşteptă alb la faţă, înţepenit parcă în fereastră. Ascultă venind peste capete acum de jos în sus : „Asta nu se poate... asta nu se poate".

Atuncea se auzi glasul lui Toma, răsunător :

— Oameni buni... dacă înaltpreasfinţitul a lipit pă garduri vorbe atît dă urîte despre guvernu nostru... e neapărat nevoie să obştească altă hîrtie, care să dezică ce a spus ieri. Numai aşa poate îndrepta ce a făcut.

Iar se porni vuietul mulţimii:

— Să obştească, să obştească... Să auzim obştirea. S-auzim...

La fereastra de a doua, Danielopolu făcea semne amărîte lui
Pavlicioni că nu e nimic de făcut şi se părea că încurcătura o să dureze mult. Atunci se auzi glasul lui Licsandru Hergă :

— Măi oameni, dacă şi voi credeţi că popa trebuie să lingă unde a scuipat, atuncea veniţi după mine... şi cu satirul ridicat îşi deschise drum printre cei din faţă.

După el, buluc, Toma şi alţi tabaci. Mitropolitul se dete îngrozit înapoi de la fereastră, în timp ce mulţimea începu să urle.

Intrînd mai întîi în veranda rotundă ca un sacnacsiu cu geamuri mari, albastre, prin care dacă nu se vedea înlăuntru, se vedea dinlăuntru afară totul într-o umbră albăstruie, Licsandru Hergă, Toma şi tabacii urcară zguduind scara ceruită de lemn vopsit cu roşu, care ducea la catul de sus.

Nimeni nu îndrăzni să-i oprească şi nici nu o putea face, căci mulţimea dezlănţuită se înghesuia în uşă, striga, năvălea prin odăi. Ajunseră în odaia cu strană, icoane multe de argint şi aur şi covoare groase, cu pereţi zugrăviţi în frescă, de un meşter bisericesc. Mitropolitul era numai cu Ion Cîmpineanu, Pavlicioni, Danielopolu şi State Dobrovici'. Ceilalţi fugiseră, îngroziţi.

Licsandru Hergă intră furios ca un taur şi nevăzîndu-1 pe Neofit, căci era lîngă peretele dinapoi, întrebă răstit:

— Unde-i popa ?

Ion Cîmpineanu îi arătă cu privirea înapoi.

Pavlicioni se grăbi să spuie aşa de la el :

— înaltpreasfinţitul vă aştepta... să-i spuneţi ce vreţi să scrie.

— Sa întoarcă foaia pă partea bună şi să scrie acum numaidecît, că dacă nu, îl umflăm că p-un berbec cu ţeava, spuse Toma.

577

— Ce să ne mai scrie acum ? Mai bine sa ne spuie dă ce şi-a călcat jurămîntu — şi dintr-o dată Licsandru Hergă îl

37 — Un om între oameni, voi. IX descoperi şi îl înşfăca pe Neofit de piept, apoi mai mult îl tîrî înspre sala cea mai din mijloc.

— Adu-1 încoace pă ticălosul ăla, striga un bătrîn tîr- goveţ, adu-1 să dea socoteală norodului.

Ciomege şi topoare se ridicară deasupra capului celui pe care Licsandru Hergă îl zguduia de piept.

— Iertaţi-mă, oameni buni... Am greşit... Trimiteţi-mă la mînăstire... hotărîţi cum vreţi cu mine, dar nu mă ucideţi... iertaţi-mă...

Meşterul tabac strigă la el, înfiorîndu-1 :

— Cum să te iertăm, nelegiuitule ? Te-am iertat o dată şi iar ţi-ai călcat jurămîntu...

— Nu mă omorîţi... închideţi-mă în mînăstire...

. — Ai să spurci şi sfînta mînăstire... în genunchi, liftă spurcată !

Popa înţelegînd din asta că a fost iertat se lăsă în genunchi. Licsandru Hergă se întoarse spre ceilalţi :

— Ce dracu facem cu el ?

Se auzi un glas din fund, fără să se vadă cine strigă :

— Acum că spune că nu mai face, să-l iertăm, da să scrie pă dos dă cum a scris şi să-l trimitem la mînăstire.

— De ce să-l trimitem la mînăstire ? ţîşni Pavlicioni. Pe cine vreţi să punem preşedinte în locul lui în fruntea'Guvernului provizoriu ? întrebă prefăcîndu-se îngrijorat.

Pavlicioni jucase puţin teatru ca să sperie pe cei de faţă, totuşi în realitate el, ca şi toţi marii negustori, îşi dădea seama că mitropolitul este oricum un fel de autoritate legală, locote- nenţa lui provizorie fiind conformă datinei aproape de la întemeierea Principatelor. Fără Neofit în fruntea guvernului, gîndeau mai toţi, ţara ar fi aruncată în haos.

— Oameni buni, se grăbi să intervie Ion Cîmpineanu, n-aţi spus că Guvernul provizoriu trebuie să rămînă neschimbat ? Lăsaţi-1 tot pe el pînă vin şi ceilalţi de la Rucăr. Trimitem numaidecît să-i aducă.

— Să rămîie dar, da să dezică ce-a obştit ieri, spuse iar îndîrjit Toma.

— Foarte bine, întări Ion Cîmpineanu. Spuneţi-i atunci ce să scrie.

Toma strigă :

— Să întoarcă foaia iar. S-o întoarcă acum pă partea bună.

— Să scrie acum, numaidecît, că dacă nu, îl umflam cu ţeava ca pă un berbec, spuse zguduindu-1 de piept iarăşi Licsandru Hergă, aşa cum spusese şi Toma. Să mai jure încă o dată, ticălosu, ca să vadă lumea ce înseamnă un jurămînt dă mitropolit.

— Spuneţi, oameni buni, ce să scrie... că uite, scriu eu în locul lui, şi el iscăleşte, spuse Ion Cîmpineanu.

— Să scrie că tot ceea ce a obştit ieri nu era adevărat, strigă Ştefan Turnavitu.

— Bun, atuncea lăsaţi că scriu eu şi el va iscăli în faţa

Aşezat la măsuţa de abanos, care era între cele două ferestre, Cîmpineanu se pregătea să scrie.

Neofit se scînci :

— Dar dacă scrii acolo, să nu mă mai ucidă apoi. Dacă vrea norodul, mă duc la mînăstire...

— Lasă vorba şi spune ce să scrie, strigă la el Licsandru Hergă-

Şi Neofit, căutînd cu greu vorbele, dictă lui Ion Cîmpineanu :

„PUBLICAŢIE

Ceea ce s-a obştit. ieri, la 29 ah acesteia, subt iscălitura noastră, făcînd Guvernul provisoriu rebeli-şi altele, astăzi, după dorinţa poporului Român, o refusăm cu desăvîrşire, adeverind şi întărind din toată puterea mea jurămîntul ce am săvîrşit în Cîmpul Libertăţii în 15 ale acesteia, ca să păzim tot acele 21 articole..."

Aci Cîmpineanu făcu o lungă pauză şi-şi plimba privirea de la Danielopolu la Dobrovici. Pavlicioni făcu semn cu arătătorul ca^ să sublinieze tîlcul şi continuă el în locul mitropolitului :

...„afara din articolul proprietăţii, care îl va hotărî Obştească Adunare, pe care constituţie jur că nu voiu călca-o subt orice sacrificiu din parte-mi..."

Se consultară cîteva clipe din privire şi apoi mitropolitul dictă mai departe :

9...„Guvernul provizoriu se va chema prin într-adins curier fi toţi focsionarii orînduiţi de Guvernul provisoriu se vor întări în foncsiile lor. Această publicaţie subt a mea iscălitură se va obfti prin glasul foilor, pe care am subtînscmnat-o de faţă cu deputaţii poporului."

— Ai sfîrşit ? Ei, acum iscăleşte, îi spuse Danielopolu.

Motropolitul luă o pană din cupa de onix în care erau ţinute şi iscăli.

— Oameni buni, am făcut cum mi-aţi spus... Acum va rog să mă ajutaţi să plec chiar astă-seară la Căldăruşani şi tot ce vă mai cer este să-mi daţi o pază bună pînă acolo, şi dacă se poate paza să rărniie şi acolo™

Ion Cîmpineanu luă hîrtia, puse nisip deasupra şi se plimba cu , ea prin încăpere.

. Cineva strigă :

— Iscăleşte şi dumneata.

Ion Cîmpineanu iscăli numaidecît. Pavlicioni se grăbi să ajute pe mitropolit.

— Acum că aţi fost înţelept şi aţi iscălit, nu e nevoie să mergeţi la Căldăruşani, părinte...

— în sfîrşit, oriunde vreţi... Trimiteţi-mă în Transilvania, dacă socotiţi că e mai bine.

— Nu, îl linişti bancherul, ai să rămîi în fruntea Guvernului provizoriu, pe care o să-l mai pieptănăm puţin că e cam neţesălat... O să punem în el şi cîţiva boieri, dar boieri liberali de-ai noştri. O să punem pe domnul Ion Cîmpineanu, pe domnul Costache Kretzulescu şi, firește, şi pe colonelul Odobescu...

Neofit, cu fruntea încreţită, de bucurie acum, căci nu-i venea să creadă că a scăpat atît de ieftin, se închina mormăind o rugăciune fierbinte.

Danielopolu fu de părere că numai mitropolitul poate răsturna pe caimacami şi de aceeaşi părere fură şi ceilalţi care rămăseseră în palatul mitropolitan.

Cînd miile de oameni aflară că Guvernul provizoriu va fi rechemat, izbucniră în nesfîrşite urale şi se revărsară ca mean-. drele unui fluviu spre ulițele din Tîrgul din Lăuntru. Pretutindeni filfîiau steaguri tricolore şi cocarde vrezi, ori din trei culori; cîntecele de bucurie răsunau în tot oraşul.

în două carete se îndreptară deci spre Palatul Administrativ, în faţa căruia se adunase între timp o mare mulţime de oameni care huiduiau căimăcămia, fiindcă dărîmase Statuia Libertăţii. Mai era aci şi Odobescu, care sfătuise şi el pe Ema- noil Băleanu şi pe Văcărescu-Furtună să plece mai bine acasă. Se încercă acum şi aci o nouă formulă cu Odobescu în guvern. O anunţă Ion Cîmpineanu, dar lumea huiduia, cerînd Guvernul provizoriu.

Apăru peste un ceas Ion Cîmpineanu, a doua oară în balcon, vestind de data asta că s-a trimis de îndată, cu o droaşcă ministrul Gheorghe Nițescu şi administratorul Aaron

Florian, cu dorobanţi călări şi cu cai de schimb, cu scrisori anume care cheamă înapoi guvernul. Căimăcămia a fost desfiinţată- Pînă cînd sosesc cei plecaţi, va fi un guvern interimar subt preşedinţia mitropolitului, cu Ion Cîmpineanu, cu Costache Kretzulescu.

Oamenii se declarară mulţumiţi oarecum, dar cineva veni în fugă şi aduse vestea că Odobescu, furios că a fost huiduit, a plecat cu trăsura la arsenal, dînd poruncă lui Solomon să vie cu el. Se află că au luat cu ei tunurile şi s-au închis în cazarmă.

Toma Panduru se urcă pe o bîrnă şi ceru celor de faţă să meargă să ia numaidecît tunurile, să nu le lase pe mîna ucigaşilor. Ion Cîmpineanu îi rugă să aştepte, însă, că va aduce el însuşi o scrisoare din partea lor, că se retrag şi că predau tunurile.

Într-adevăr, către seară se afişă o nouă publicaţie, după aceea care-i chema înapoi pe „rebeliştі", semnată acum numai de mitropolit şi de cei doi, Odobescu şi Solomon, prin care aceştia pe răspunderea mitropolitului, „consfinţeşte această cauză sacră a libertăţii..." şi altele la fel.

Fierbînd încă de mînie, mulţimea începu să cutreiere oraşul. Fu dărîmată casa căpitanului Costache, mobilele îi fură sfărîmate şi arse pe foc în mijlocul curţii. La fel se întîmplă şi cu locuinţa secretarului mitropoliei, Zossima. Casele lui Herăscu-Năsturel, care apăruse în ultima clipă în căimăcă- mie ca mare postelnic, şi ale lui Emanoil Băleanu fură călcate de mulţimea care azvîrlea cu pietre, uşile scoase şi geamurile toate praf făcute. Scăpă Văcărescu-Furtună, care avea o faimă devenită anecdotică, de preşedinte de Divan judecătoresc iubitor de dreptate.

În timpul nopţii un pîlc de tabaci, în frunte cu Toma, dor- mită sau se prefăcură că dorm pe deal, în fundul unei grădini din faţa cazărmii, stînd toată noaptea cu ochii pe clădirile lungi şi pe curtea cît un bărăgan.

A doua zi, era joi 1 iulie, tabacii şi calfele din Scaune erau din nou în număr mare în faţa cazărmii şi pe uliţele înconjurătoare, căci Toma îi trimisese vorbă lui Axente Sever că se petrec lucruri nu tocmai curate în curtea acestei cazărmi. Caii sînt înhămaţi la tunuri, şi soldaţii, înarmaţi, sînt gata de plecare, nimeni nu ştie unde.

Situaţia era într-adevăr dintre cele mai grele. Odobescu şi Solomon purtau cocarda tricoloră în piept şi deci nu aveau curajul să se dea pe faţă şi să treacă la o acţiune hotărîtă, nu aveau nici măcar curajul să ceară socoteală tabacilor care supravegheau cazarma. Colonelul socoti însă că e mai bine să iasă cu trupa afară din oraş, ca să aibă mai multă libertate de acţiune. Dar cînd să se puie tunurile în mişcare, Toma strigă la tabaci, care se îmbulziră în jurul lui şi se aşezară de-a latul drumului, arătînd că numai peste ei ar putea trece tunurile.

Atunci Odobescu înţelese că totul este pierdut pentru ei doi şi, înnebunit de furie, dădu poruncă să se aşeze în curte tunurile în bătaie, iar soldaţii să ia poziţie de luptă.

Între timp trimise vorbă lui Ion Brătianu, amintindu-i încă o dată că-i fusese praporcic în regiment, să vie să limpezească situaţia, fiindcă dacă-i ameninţat cumva, el bombardează Bucureştii. Să se retragă neîntîrziat poporul din faţa cazărmii.

Brătianu fu găsit numaidecît şi veni, dar văzînd că e prea mîniat ca să-l împace el singur, că înfruntarea dintre colonel şi popor e legată de mari primejdii, alergă cu o trăsură la sora nevestei lui Odobescu, ca ea s-o caute şi s-o roage pe aceasta să se ducă la cazarmă, să-l liniştească pe colonel, iar el alergă la mitropolit cu aceeaşi trăsură, ca să-l aducă să împrăştie mulţimea.

Între timp se trăsese un foc de pistol din cazarmă şi mulţimea începuse să arunce cu pietre.

Anastasia, sora Catincăi, alergă fierbînd de spaimă spre Biserica Icoanei, să dea de veste soţiei lui Odobescu despre cele ce se întîmplă la cazarmă, şi să-i spuie că oştirea e gata să tragă în popor. Casa lui Odobescu era chiar peste drum de biserică, în fundul unei curţi vaste, fără grădină şi făcută parcă din bucăţi, pentru că tot fusese^ sporită cu timpul prin adăugiri succesive, cumpărate din vecinătate, m<ai ales spre fund, ca să se mărească grajdurile şi şoproanele, căci colonelul avea nu numai caleaşcă şi trăsuri, dar şi numeroşi cai de călărie. Casa de locuit era în mijlocul curţii, iar în stînga ei, la poarta cea mare, erau nişte căsuţe vechi, în care locuiau cîteva rude sărace. Se tot gîndeau să le dărîme, cocioabele astea, ca să facă o casă mare chiar la uliţă, peste drum de biserică. Între planurile gospodăreşti ale soţiei şi între deprinderile milităroase ale colonelului casa părea deocamdată mai ■ mult o cazarmă, atît de plină de soldaţi era curtea, unii slujind în casă, alţii la grajd şi la trăsuri, cîţiva la caii de călărie. O cocioabă, lipită de poartă spre maidanul cel mare al Icoanei, era un adevărat corp de gardă, căci nu oricine putea intra în curtea şefului oştirii.

— Va fi o mare nenorocire, Tincuţo... O să se verse iar sînge... Şi Anastasia căzu în genunchi în faţa icoanei Maicii Domnului, îmbrăcată în argint, deasupra căreia ardea o candelă cu cupă roşie, ţinută cu arc... Maica Domnului, ai milă de noi... Ajută-ne, preasfîntă.

Catinca Odobescu, o făptură înaltă şi frumoasă, dar prea slabă, cam bolnăvicioasă, cu ochii negri în cearcăne, îndura din ce în ce mai greu felul aspru al colonelului, mai ales după naşterea celor doi băieţi, cînd sănătatea ei se şubrezise, ceea ce nu-i plăcea omului atît de milităros.

Era fata doctorului Constandinache Caracaş, om de inimă, fire neobosită, un adevărat binefăcător al Celor din jurul său (e cel care, prin truda şi contribuţia lui în parte, a înfiinţat Spitalul Filantropiei, fiind de altfel un medic foarte căutat). Murise ca un soldat pe cîmpul de luptă, prin 1828,

îngrijind bolnavii de holeră, de la care a şi luat boala. Bunicul ei fusese doctorul Dimitrie Caracaş, întemeietorul medicinii româneşti, medicul oraşului Bucureşti şi al spitalului Pantelimon, unde i-a urmat la moartea sa, în 1804, feciorul lui. De la bunicul şi de la părintele ei moştenise această femeie de o sensibilitate puţin obicinuită şi, e drept, puţin cam dezordonată, toată dragostea şi omenia care o făceau să caute să aline oricînd şi oriunde suferinţele pe care le vedea.

Gîndul că s-ar putea întîmpla din nou o vărsare de sînge **o** zdrobea. începu să se îmbrace în grabă.

— Mă duc la el... Mă duc la cazarmă..

Dar aci Anastasia, fără nici un soi de logică, se ridică speriată în picioare.

— O să se supere... Ştii cum e, nu-i place să se amestece nimeni într-ale lui.

— Poate să mă calce în picioare... poate să mă zdrobească.. Dar trebuie să-l împiedic să mai înfăptuiască iar greşeala pe care a făcut-o. Am să iau şi copiii cu mine.

Ceru pe fereastră unui soldat să puie caii la o caleaşcă şi strigă copiilor să se îmbrace grabnic, căci vor merge cu ea.

După ce trecu podul de la Mihai-Vodă, trăsura se apropie numai la pas şi din ce în ce mai greu de cazarmă, din pricină că uliţa era plină de oameni. Catinca Odobescu era însă foarte cunoscută şi iubită, căci toţi ştiau cine fusese tatăl ei, aşa că i se făcu totuşi încet, încet loc. Un negustor, un sobar, pare-se, ori coşar, atît de smolit era la faţă, îi strigă însă cu un glas aspru şi poruncitor :

— Spune-i smintitului dumitale să se potolească... Dă' nu... va fi rău dă el. Uite, norodu şi-a pierdut răbdarea... 11 va sfîşia în bucăţi.

Catinca făcu un semn împăciuitor, surîzînd îndurerată :

— Nu... nu... fiţi fără teamă.

Era încă înainte de amiază. O arşiţă şi un zăduf înăbuşitor toropeau totul. Aproape de cazarmă, caleaşca s-a oprit, căci din pricina mulţimii nu se mai putea înainta, iar Odo- beasca — aşa o saluta cu simpatie poporul — se îndrepta greu spre cuftea cazărmii.

Cînd o văzu venind pe jos, dinspre poartă, cu copiii după ea, Odobescu fu cuprins de o furie turbată. O aşteptă cu mîna stîngă încleştată pe garda-săbiei, şi cu, şapca în mîna dreaptă, căci nu mai putea s-o ţie în cap din pricina căldurii.

— Muiere nebună, ce vrei ?... ce mai vrei ?

Ea îi căzu în genunchi acolo în mijlocul curţii. Ochii îi erau mari de spaimă şi i se despletise părul negru şi bogat peste umeri.

-— Nu ţi-am cerut niciodată ceva atît de greu ca acum. Ştiu... dar nu pociî îndura gîndul că va fi iar vărsare de sînge. Ah... nu uita... sîngele cere sînge. Iancule, te implor... pentru numele lui Dumnezeu, ascultă glasul norodului.

Cu vocea lui toată din fălci şi repezită în cerul gurii, stridentă uneori ca un ţipăt de femeie şi foarte pătrunzătoare, voce de om obicinuit să comande sonor în faţa frontului, Odobescu începu să urle la ea, în timp ce toţi din jurul lor, soldaţi şi ofiţeri, priveau înmărmuriţi :

— Furca... muiere, furca ! Nu te amesteca în politică...

— Pentru binele tău... te rog în genunchi... Gîndeşte-te la copiii noştri.

Fu cuprins de o furie şi mai turbată, căci dintr-o dată văzu în soţia sa un duşman. Minte întortocheată, el înţelesese că ea voia să-l îndemne să se predea, chiar dacă ar fi fost ca pe urmă poporul să-l sfîşie.

— Muiere ingrată... Tu ai voi să mă vezi în ocnă... Dar nu, de ar fi aşa, nu m-aş linişti pînă ce nu aş călca mai întîi în sîngele tău... Şi a început s-o lovească peste faţă cu şapca încărcată de fireturi, julindu-i obrajii palizi.

Infrîntă, umilită, strîngînd copiii la piept, femeia primea cu resemnare loviturile pe care i le dădea cu şapca peste obraji, ca şi cum ar fi pălmuit-o. De ruşine nu îndrăznea să ridice capul.

Maiorul Lăcusteanu îşi luă inima în dinţi şi, aşezîndu-se între ei, cu spatele la colonel, o ajută să se ridice în picioare. Ea a privit rătăcită în jurul ei şi s-a îndreptat abătută spre poartă, cu cei doi copii de mînă. Mulţimea, care văzuse de la gard ce se întîmplase în curtea cazărmii, a primit-o cu apostrofe de prietenie, cu urale, urlînd „Trăiască Odobeasca !" O ţigancă bătrînă, care fusese lipită de poarta cazărmii, strigă după ea :

— Âstuia să-i pui şoricioaică în mîncare, maică... E păcat d-aşa mîndreţe dă femeie ca să îndure atîta !

în curtea cazărmii soldaţii pe companii răzleţe aşteptau încordaţi, pe cînd de-afară zece mii de oameni priveau, strigau, zvîrleau cu pietre, dar rămîneau pe loc.

Toma îşi pierdu în cele din urmă răbdarea :

— Ce facem, mă tabacilor ? Aţi adormit ? Hai să sfîrşim odată—

Licsandru Hergă. strigă şi el

— Ce-o fi o fi...

împreună cu Gligore, frate-său, care de două săptămîni rătăcea prin Bucureşti căpiat de bucurie, ca un soldat întors, slobod în sat la el, proptiră mîinile mari ca lopeţile în gardul de uluci pe care, împingîndu-1, îl năruiră în bună parte la pămînt, înspre curte.

Odobescu urlă cu vocea lui subţire şi stridentă către Lăcusteanu :

— Pune toboşari să bată adunarea regimentului în coloane... Să se aprindă fitilurile tunurilor.

Lăcusteanu înţelese că Odobescu vrea să atace prin împun- gerea cu spăngile şi, bucuros că i se adresează lui, peste capul lui Solomon, aşează în cîteva clipe regimentul în

coloană,dar porunci scurt şi încărcarea puştilor, căci în înfrigurarea lui auzise greşit că Odobescu i-a spus să comande şi încărcarea armelor.

Un lung fior trecu peste mulţimea care încremeni în aşteptare. O tăcere de moarte cuprinse totul. Chiar dacă n-ar fi tras toţi cei aproape două mii de oameni ai regimentului şi totuşi măcelul ar fi depăşit cu mult pe cel de la 19 iunie. Toma, încleştînd pumnul, încercă să păşească peste ulucile culcate la pămînt, dar trosnetul lor făcu tăcerea şi mai grea. întoarse capul şi văzu că dinapoi nimeni nu-l urmează. Soldaţii mînuiau aspru, mai departe, complicata încărcare a armelor cu patroane. Miile de oameni aşteptau mereu încremeniţi.

Din spate el auzi deodată glasul ţipat al lui Scarlat Turnavitu, care, trecînd şi el peste gardul trîntit la pămînt, scosese basmaua roşie şi, fîlfîind-o ca pe un steag, căzu în genunchi, strigînd cu un soi de frenezie deznădăjduită către soldaţi:

— Nu trageţi, fraţilor ! Nu trageţi... Nu ne omorîţi, că pentru voi am făcut revoluţia, pe voi am vrut să vă mîntuim de robie... să vă dăm drepturi... să fie libertate... înţelegeţi voi, libertate ! Voi, fraţii noştri... căci fraţi sîntem cu toţii ! Şi totuşi parcă din senin glasul lui umflat şi teatral picura lacrimi. începu să-şi şteargă ochii cu basmaua roşie.

Soldaţii se opriseră din încărcatul armelor şi priveau mai mult miraţi pe omul acesta care părea că nu-şi dă seama unde se găseşte. Atunci Solomon răcni înfuriat:

— Mă mîrlanilor, ce-aţi încremenit ca proştii ? Nu ascultaţi propaganda crailor, căci scopul lor este să ia moşiile proprietarilor şi să le dea clăcaşilor... Auziţi voi ? Vor să ia moşiile proprietarilor...

Un caporal lipi zgomotos călcîiele şi strigă aşa în poziţie de drepţi j

— Să trăiţi, domnule polcovnic, dacă ar fi aşa, n-ar fi prea urîtă treaba asta.

Soldaţii ciuliră urechile, uimiţi de îndrăzneala caporalului.

Lăcusteanu, care îl ura de moarte pe Solomon, găsi prilejul să-i trîntească iarăşi o vorbă drept în faţă, nemairespectînd ierarhia şi disciplina militară :

— Bravo, polcovnice, frumos discurs le-ai ţinut. Ai auzit ce-au spus ?... Dacă tăceai, filozcrf rămîneai, cum spury>recii... Mai bine dă poruncă să se aprindă fitilurile tunurilor, cum a ordonat şeful oştirii.

Solomon îşi muşcă înciudat mustaţa şi spuse răcnit căpitanului de artilerie să poruncească aprinderea fitilurilor la tunuri.

Primejdia era foarte mare, căci tunurile erau încărcate cu mitralii, adică fel de fel de rupturi, cuie, gloanţe, care explodau chiar la zece-douăzeci de paşi, împrăştiind înainte

sute de proiectile care sfîrtecau totul. La depărtare mică, erau mai ucigătoare decît obuzele.

Atunci se desprinse din afară, dintre cei trei preoţi care veniseră împreună, popa Ambrozie, cel de la Episcopia Buzăului. Roşcat la faţă, cu barba însă neagră, cu firul tare, vădit, cu ochii mari şi nasul turtit, el întinse crucea ridicată spre tunurile ale căror fitiluri sfîrîiau.

— La o parte, popo, că te fac scrum tunurile, nu înţelegi, blestematule ? strigă Solomon la el.

— Pentru ce să mai trăiesc cînd voi călcaţi crucea căreia mă închin, crucea lui Christ, care ne dă soare şi apă... Şi începu să păşească drept înainte, plin de hotărîre, spre tunurile din mijlocul curţii. Toţi îl priveau înfricoşaţi. Ajunse în faţa unuia dintre ele, încălecă, aşa cu anteriul pe el, pe ţeavă şi rupse fitilul.

Fu ajuns din urmă de Scarlat Turnavitu şi de arhimandritul Ioasaf, care în cîteva clipe fură şi ei lîngă tunuri, rupînd fitilurile.

Era de altfel limpede că de-acum încolo soldaţii nu vor mai trage, de vreme ce au putut privi nedumeriţi ca la un spectacol.

Un ofiţer de artilerie încălzit prea rău, cu fălcile încleştate, cu sprîncenele negre aduse pe ochi nu mai fu în stare să se ţie în făgaşul clipei şi să-şi dea seama de prefacerea întîmplată. Se repezi la popa Ambrozie, scoţînd pistolul cu două cocoaşe şi urlă ca ieşit din minţi:

— Dă-te jos, boaita dracului, că-ţi sfărîm creierii I

Cum popa Ambrozie, tot atît de încleştat, nici nu-1 au/.ea, ofiţerul descărca pistolul spre el, dar nu-1 nimeri. Călare pe tun, cu crucea în mîna-ntinsă, popa nu auzise nici pocnetul pistolului şi se pregătea să vorbească mulţimii, fără să bănuiască nimic din cele ce se întîmplă în spatele lui. Atunci ofiţerul, parcă ruşinat şi furios că nu-1 nimerise. îl apucă de coada împletită la ceafă şi, cu degetul pe al doilea trăgaci, se pregătea să apese, cînd, cu o sprinteneală de sălbăticiune, Scarlat Turnavitu, care era pe tunul vecin şi văzuse totul, sări drept în spatele ofiţerului, prinzîndu-i şi sucindu-i mîna dreaptă în care ţinea pistolul. Arma se descărcă în sus şi ofiţerul se zbuciumă zadarnic în braţele profesorului. îl potoli numaidecît Licsandru Hergă, smucindu-1, cu mîna stîngă doar, şi zvîrlindu-1 într-o .parte, de făcu doi paşi de-a-nda.ratelea, ca un om beat, şi, căzînd pe spate, se lovi cu capul de roata tunului. Scarlat Turnavitu avea urechea şi părul pîrlit de praful de puşcă din descărcarea pistolului, iar din sfîrcul urechii îi picura sînge ; dar nu se potoli, căci nici nu ştia că a fost atins. Se urcă iar pe tun şi începu să vorbească mai înflăcărat, cu un glas umflat şi teatral :

— Nu ne omorîţi, fraţilor... Nu trageţi, fraţilor... Sînteţi şi voi fiii patriei... Ascultaţi glasul lui Mircea, al lui Ştefan cel Mare, al lui Mihai Viteazu... şi alte vorbe... tot atît de anapoda legate. Scoase basmaua roşie şi se şterse cu ea pe frunte, pe ureche, căci credea că şiruirea de pe ureche e de

năduşeală. Redingota lui cafenie, scurtă pînă mai sus de genunchi, se descheiase, şi gulerul alb i se ridicase la spate, în timp ce luptase cu ofiţerul, bărbuţa bălaie ieşită bot îi era înflăcărată, parcă nu-şi dădea seama de nimic şi gesticula mereu, cu vocea tot mai umflată. Toată lumea îl asculta însă înmărmurită, căci în clipa _asta cele mai absurde fraze căpătau, prin el, un sens şi copleşeau.

Soldaţii, tulburaţi, lăsară armele jos şi în cîteva clipe mulţimea năvăli peste ei, îmbrăţişîndu-i. Scarlat Turnavitu văzînd că doi inşi îl duceau prins pe ofiţerul care trăsese, iar alţii îi dădeau pumni în cap de-1 umpluseră de sînge, strigă la ei :

— Fraţilor, lăsaţi-1 acum... în clipa asta, ca să zic sublimă ! Că eu aşa zic, că e sublimă ! E clipa împăcării ! Să ne împăcăm cu "toţii... Lăsaţi-1 slobod.

Axente Sever, care fusese în fruntea tabacilor, dar nu să rise nici pe tunuri, nici nu se avîntase în învălmăşeală, se apropie cu popa Dumitru, Deivos şi Dincă Bălăşoiu de arhimandrit, ca să se sfătuiască ce e de făcut, fiindcă tot nu se vedeau limpede 'gîndurile lui Odobescu şi ale lui Solomon. îl strigară şi pe Scarlat Turnavitu. Popa Dumitru, care nu mai avea acum ochi decît pentru acesta, se duse şi-1 luă de mînă, poftindu-1 spre ceilalţi. în timp ce dascălul asculta ca de pe altă lume ce spunea Axente Sever, ce trebuie făcut în seara asta, popa îi luă basmaua şi-1 legă la ureche, înfăşu- rîndu-i capul.

Se auziră de dincolo de ulucile care mai rămăseseră în picioare strigăte şi huruituri de trăsură. Lăcusteanu văzu mirat lumea dîndu-se la o parte. Era careta mitropolitului, pe care o cunoştea, înhămată cu patru cai. Pe scări, ţinîndu-se cu o mînă erau cîţiva tîrgoveţi revoluţionari, alţii erau pe capră şi deasupra caretei, iar între ei Ion Brătianu. Maiorul făcu semn cu sabia scoasă către Odobescu, care sta în faţa cancelariei, cu un picior îndoit, proptit pe o laviţă, nehotărît, nemaiştiind parcă în ce fel să se descurce, căci era limpede că în cîteva clipe soldaţii se vor înfrăţi cu poporul. Cînd îl ghici prin fereastra caretei pe mitropolit, fu fericit şi comandă el însuşi, cu glasul lui strident şi pătrunzător :

— Regiment... în genunchi !...

-Neofit coborî din caretă sprijinit de Ion Cîmpineanu şi, cu omoforul arhieresc în jurul gîtului şi pe umeri, înainta prin faţa soldaţilor, care puseseră un genunchi la pămînt, blagoslo- vindu-i şi spunîndu-le să se înfrăţească cu poporul. Ceea ce se şi întîmplă numaidecît, căci în cîteva clipe miile de oameni erau în curtea cazărmii, năvălind şi îmbrăţişîndu-se cu soldaţii, punînd stăpînire pe tunuri şi pe cazarmă.

Lăcusteanu văzu înfuriat că mitropolitul, Odobescu, Ion Cîmpineanu şi Ion Brătianu s-au tras într-un colţ, la un capăt de masă de umbrar, nedată la rindea, dintre cele la care mîncau soldaţii, unde stătură de vorbă ei între ei o bucată bună de timp.

-r- Ce-or fi vorbind oare... maiorule ? Ce mai pun la cale ? întrebă Solomon, care avea ceva de curcan beat.

— Asta o vom afla pe lumea cealaltă, polcovnice.

Odobescu, făcînd un semn cu mîna înapoi, se desprinse
încruntat din grupul celor patru şi chemă pe căpitanul Boboc, dîndu-i poruncă să aducă numaidecît steagurile tricolore şi cocardele din cancelaria regimentului.

— Solomon ! strigă el polcovnicului, punîndu-i acestuia, cînd se înfăţişă, o cocardă tricoloră în piept. Să-şi pună toţi ofiţerii cocarde în piept...

Ioasaf Snagoveanu se întoarse înmărmurit spre popa Ambrozie, pe care poporul îl tot aclama cu dragoste, strigîndu-i într-una : „Să trăiască popa Tun !"

— Cuviosia-ta, să ştii că tîlharul ăsta de mitropolit iar se apucă de jurăminte...

Aşa şi era. Văzînd că totul e pierdut pentru ei, cei patru cerură trupei să depuie un nou jurămînt pe constituţie.

Popa Dumitru ţinea să-i spună ceva lui Scarlat Turnavitu şi se tot codea, că nu ştia cum să-i zică : domnule, frate... sau chiar pe nume ; nimic nu se potrivea. Se mulţumi deci să-i pună mîna pe umăr, şi-i spuse puţin cam încurcat ;

— Eu mă duc mîine dimineaţă la Pasărea, să-i văz pe ai mei. Nu vrei să vii s-o vezi pe Tincuţa ?

Rămase o clipă locului încurcat şi aşteptă, închizînd ochii mari pe jumătate.

Scarlat îngheţă. I se păru că are năluciri ale auzului şi îşi spuse că e fără îndoială din pricina detunăturii pistoalelor.- Nu răspunse nimic. Dar popa, văzîndu-l că tace, înţelese că a spus „da" şi adăugă :

— Plecăm mîine pe la cinci de dimineaţă, pe răcoare. Vin cu brişcă să te iau.

Acum dascălul îşi zise că nu mai e nălucire, că e ceva adevărat, cum e şi ceea ce vede în clipa asta, dar asta a fost tot ce a priceput. Altfel lumea se învîrtea în capul lui.

A doua zi, joi 2 iulie, două Proclamaţii ale comisiei interimare, ale guvernului improvizat vesteau demisia din armată a celor doi colonei care obţineau în acelaşi timp şi paşapoarte' şi escortă, să poată părăsi în linişte ţara.

Lăcusteanu se întoarse acasă între ai lui grozav de ţanţoş, dar grijuliu se hotărî ca, a doua zi chiar, să-i pună pe toţi ari lui în trăsuri şi să plece cu ei pe furiş la Braşov.

înapoi spre inima ţării

Tot a doua zi, spre seară, Eliade şi Costache Filipescu sosiră cu trăsura cu cai de poştă de la Tîrgovişte şi fură primiţi încă de la Mogoşoaia de mii de oameni, cu facle în mîini, eu cocarde, fîlf&nd steaguri tricolore, chiuind.

Alegerea Rucărului ca sediu al guvernului nu era la întîmplare, căci faima lui de sat singuratic, îndestulat şi plăcut ochilor era foarte mare. Aşezat acolo unde se adună izvoarele

reci ca gheaţa ale Dîmboviţei, care aci erau nişte pîraie sălbatice şi învolburate, pline de păstrăvi, în singurătăţile şi tăcerile de piatră dintre cei mai mari munţi ai ţării, Păpuşa şi culmile Făgăraşului spre apus, Piatra Craiului la miază-noapte şi Bucegii mai în lături, acest sat, dincolo de care nu mai era altul, aduna şi el-aci cît se putea din belşugul locului. Casele, strânse între Dîmboviţa şi RîuşorUl, se vădeau cele mai multe de bîrne, cu temelii de piatră, cu un rînd deasupra, înconjurat de pridvor şi cu ceardac în faţă, erau mai totdeauna proaspăt văruite, căci firește, piatra, lemnul şi varul, fără preţ acolo, erau la îndemîna oamenilor harnici.

În desagii de pe caii mici, încărcaţi pe tarniţe ca samarele, lîna şi fruptul căşăriilor porneau la vale şi, o dată cu ele, pe apa repede, şi butucii de brad curăţaţi de coajă, ori stive întregi de scînduri de la joagărele de pe Dîmboviţa. Din jos veneau în schimb firele de in şi de bumbac pentru cămăşi, cum şi borangic, aşa că portul de sărbătoare al muntenilor şi mai ales al rucărencelor, cu catrinţe învîrstate eu fir de argint şi cu marame de borangic mari, bogate ca în poveste, era cel mai arătos din ţară. Se potriveau de data asta cu cele înfăţişate de pictorii străini în arătările lor. Chiar în zilele săptămîtiii, îmbrăcămintea era albă şi curată, căci munca la munte sfîşie straiele, dar nu le prea murdărește, noroiul şi praful fiind acolo lucru rar de tot, căci povîrnişurile sînt pietroase şi repezi. Aveau şi livezi de pruni, numai atît, căci merele şi perele rămîneau sălbatice, dar mai ales scoteau mult fîn, aşa că unii dintre ei erau călăuzi şi făceau cărăuşie prin singurul loc de trecere peste munte, spre Braşov. Mai mult călare, cu desagii într-o parte şi alta a calului, cu cîte cinci- şase cai legaţi în coadă, căci drumuri statornice nu erau, iar trăsurile încărcate străbăteau posadele, tăiau povîrnişurile şi treceau pîraiele cu mari primejdii, punînd şi ele în unele locuri poverile pe cai. Ceea ce se îndrepta la albia pîrîului ori pe rîpă, pentru o trecere, era iar năruit de toanele muntelui şi ale zăpezilor, aşa încît data viitoare, ori în anul următor se făcea îndreptare în alt loc, prin viroage cu grohotiş. De altfel, de cînd Dunărea era slobodă şi umblau piroscafele, mărfuri aproape că nici nu mai treceau pe aici.

In toate privinţele, Rucărul se vădea astfel o aşezare potrivită pentru un guvern care vrea să rămîie liber şi să cheme poporul să lupte, dar, firește, luptele înseşi aveau să se dea mai jos înspre dealuri.

Cum sosiseră în sat, membrii guvernului şi însoţitorii lor aşezaseră o tabără pe o sălişte netedă, cambia răscrucea mare a tîrgului, acolo unde RîuşorUl zvăpăiat şi limpede se arunca subt ochii lor, printre aluni, în apele lărgite, peste prundiş, ale Dîmboviţei. Bălcescu ar fi voit ca, înainte de a descinde cu totul în acest tîrg înconjurat de munţi, să se alcătuiască un plan de aşezare şi de lucru, căci era vorba oricum să se facă aci un fel de reşedinţă a ţării şi să se puie această parte a ei în stare de apărare. Pînă pe la prînz se lămuriră în ce priveşte această aşezare. închiriară întreg

hanul de la răscruce, cu spatele chiar în malul Rîuşorului, închis între bolovani mari cît baniţa, şi mai închiriară la cîţiva paşi, peste podul pîrîului, o casă lungă a unui fruntaş al tîrgului. Amîndouă casele aveau cîte un lung rînd de odăi deasupra, care dădeau .toate într-un pridvor de lemn, ce făcea sprinten înconjurul casei, pe două laturi. Odăile de jos, cu gîrlici, erau mai mult pentru nevoile de toată ziua ale casei, dar cele de sus, luminoase, văruite proaspăt, cu paturi de lemn, cu velinţe, icoane şi mese, erau o bucurie a ochilor, ca tot acest sat, cu case şi căsuţe curate şi strînse laolaltă, care susura ca un izvor de sănătate. Rînd pe rînd, după ce se spălară de naduşeala şi de praful cumplit al celor două zile de călătorie de la Bucureşti încoace, musafirii satului începură să se arate primeniţi şi învioraţi. Nu-i supăra nici ploaia care venea uşoară şi răcoritoare, după arşiţa cumplită şi prăfuroasă a drumului de ieri, nici noroiul, puţin, cît se făcea, fiindcă drumurile erau piezişe şi apa se scurgea repede, lăsînd un mîl uşor de praf de piatră, nu de pămînt gloduros.

Colinele fumegau, iar norii aburoşi, alburii, se scurgeau din munţii mari de-a lungul văilor împădurite, cum se scurgeau pîraiele, şi din cînd în cînd, căpăţîna stîncoasă, din marginea satului, a Ghimbavului se făcea nevăzută, de parcă nici n-ar fi fost, iar cerul cobora deasupra lor, ca un cort umed de pînză curată.

Ieşind din odaia lui, după ce îşi schimbase hainele, Nicolae Golescu îl văzu pe Bălcescu, cu pelerina pe umeri, privind lacom departe, spre apus, culmile pînă la cer, ale Păpuşii şi ale Iezerujui, care treceau într-unele locuri mult deasupra norilor, cu verdeaţa lor umedă.

— Simţi că trăieşti aci, în creierii munţilor, frate Băl- cescule. Ia uite... şi arătă jos în vale cîteva rucărence tinere şi rumene, cu pălării bărbăteşti în cap peste marame. Hai, ce zici ? Şi fostul colonel se întinse cu poftă. Să ştii că muntele ăla, şi arătă spre Ghimbav, e»plin de urşi, dar nimeni nu se poate apropia de el din pricina prăpăstiilor. Află că nu mă las pînă cînd nu voi organiza o vînătoare ! Şi dîndu-şi seama că a fost frivol, se întregi : Ca să fim de folos oamenilor...

Ştefan Golescu, rezemat de un stîlp, sorbea cîte puţin dintr-o cană albă lapte proaspăt muls.

— Hei, va trebui să facem ceva... ceva, dar nu ştiu dacă vînătoarea ta, Roşcatule, ar putea fi de folos. Uite, cum caută oamenii la noi.

Oamenii se uitau simplu şi cuminte, numai că nu văzuseră niciodată atîţi boieri odată în satul lor. Dar în faţa casei lui popa Baştea erau legaţi de gard vreo patru cai mărunţi cu tarniţele pe ei. Aşteptau să li se puie în spate desagii pentru purtat sarea la stînile preotului, care era foarte bogat. Era prieten cu Bibescu, şi oamenii de la cai erau oamenii lui care, îndemnaţi de popa Baştea, căruia fostul

domnitor îi trimisese chiar ieri un călăreţ cu ştiri şi îndemnuri, aţîţau satul împotriva pribegilor.

Asta o simţiseră numaidecît Ştefan Golescu şi mai ales Tell.

Ceea ce nu pricepeau ei şi aveau să mai discute faptul şi în zilele următoare este cum se dusese atît de repede, de necrezut de repede, vestea plecării lor, în toată ţara, ajungînd pas cu pas înaintea lor. Mai tîrziu, Nicolae Golescu avea să poruncească o cercetare mai îndeaproape a acestei ciudate întîmplări. Totuşi nu ar fi fost pentru nimeni greu să vadă, numai privind convoiul lor cu atîtea carete, că sînt oameni fugiţi, „că nu e lucru curat cu ei", cum spuneau unele unelte boiereşti. Dar, firește, cum a putut afla Craiova, ba şi Tîrgu-Jiu, chiar în ziua de 29 seara, despre fuga guvernului în' zorii zilei din Bucureşti e altceva şi e într-adevăr de mirare. Cel mai puţin mirat fusese totuşi Bălcescu, care ştia că asemenea ştiri se răspîndesc ca focul, atunci cînd are ce arde.

De jos, din ploaie, unde umbla cu capul gol, dar cu raun- dirul pe el, Magheru le făcu un semn amical, apoi se urcă şi el pe scara de lemn alb, ca nou, care trosnea subt greutatea lui.

— îţi place ploaia, căpitane general ? întrebă Nicolae Golescu.

— După arşiţa şi praful de ieri mi se pare o binecuvântare...

Era într-adevăr o ploaie uşoară ca o părere, parcă luminoasă, şi mai ales era aerul tare al înălţimilor, pe care Bălcescu îl trăgea cu nesaţ în piept, cum trage un fumător aroma ţigării. Dintr-o odaie de la capătul pridvorului ieşi numai în jiletcă Rosetti, cu barba snop şi ochii albaştri, bulbucaţi.

— Aş sta aici tot anul, fraţilor...

— Avem să şi stăm, îi spuse îngîndurat Bălcescu. Şi trebuie să ne apucăm numaidecît de treabă...

— Dar dacă ne cheamă înapoi poporul la Bucureşti ? întrebă candid Rosetti.

Tuturor li se păru de necrezut o asemenea posibilitate şi zîmbiră unii către alţii, ridicînd din umeri :

— Se cunoaşte că ai fost poet, frate Rosetti, fu de părere Nicolae Golescu.

Dar peste cîteva minute, cînd Bălcescu se duse de-a lungul pridvorului ca să privească şi în partea cealaltă, spre Piatra Craiului, fu ajuns de Rosetti, care-i vorbi cu gravitate :

— Ascultă, Niculache, eu te întreb serios, ce-am face dacă ne-ar chema înapoi poporul la Bucureşti ?

Bălcescu zîmbi, puţin încurcat:

— Ce să facem ? Ne-am întoarce, bineînţeles, dar nu mi se pare atît de apropiat acest lucru...

— Dar dacă s-ar întîmpla asta... nu crezi că ar fi mai bine să iasă din Guvernul provizoriu Magheru şi Tell, ca

să scăpăm de generali şi să intre în locul lor Ion Cîmpineanu şi Kretzulescu ?

Bălcescu ridică iar din umeri :

— Vorbeşti copilării, frate... Şi îşi pierdu privirea departe spre stîncile sălbatice care ascundeau izvoarele Dîmboviţei.

Se aşezară mese mici ici-colo, prin pridvoare, cînd sosiră nişte călăreţi din Cîmpulung cu steaguri şi cocarde tricolore, chiuind, strigînd sălbatic : „Trăiască revoluţia"... Mai toţi-erau în straie de munteni tîrgoveţi.

Aşa aflară membrii guvernului că a şi fost răsturnată căimăcămia.

Veselii şi mîndrii vestitori îi zoreau să se pregătească de plecare, fiindcă de la Cîmpulung vin în urmă trăsuri şi cai de schimb, ca să-i ia pe sus.

— Reacţionarii ce zic, Ştefănache ?• întrebă Alecu Golescu, care cunoştea bine Cîmpulungul, pe un bărbat mustăcios, cu nădragi de ţară albi, dar cu jiletcă.

— Păi, să vedeţi, răspunse cel întrebat. Şi de noi spune lumea că sîntem reacţionari... că, să vedeţi, cînd am văzut că am primit ordin de la căimăcămie... ce era să facem ?... ne-am supus şi am dat jos steagurile. Acum tare ne-am bucurat c-a venit ordin să le punem iară.

Ţinură pe loc un consiliu, ca să hotărască fără întîrziere ce e de făcut. Lipsea numai Tell, care, fiind cu nevasta şi copiii, închiriase numai pentru el o căsuţă cu cerdac mare, în sus pe uliţa care mergea spre Păpuşa, de-a lungul Rîuşorului bolovănos. Trimiseră să-l cheme. Dar nu vru să vie. Se duse
atunci Aristia, care de-abia îl înduplecă să se arate. Dar nu veni îmbrăcat în uniformă, ci în straie nemţeşti. Aflară uimiţi că el nu se mai socoteşte în guvern, că are de gînd să rămîie pe loc şi că o să treacă în Transilvania.

— De ce ? întrebă uimit Magheru.

Ştefan Golescu izbucni furios :

— Nu, asta nu se poate, frate, nu se poate subt nici un cuvînt... Am jurat că nici unul dintre noi nu se poate retrage şi nu poate părăsi lupta pentru cauză, pînă cînd nu ne părăseşte cauza pe noi...

— Dar nici nu poci rămîne în guvern, alături de soţi inconsecvenţi şi perfizi, spuse posomorit şeful oştirii. Azi, miercuri, se împlinesc trei săptămîni de cînd am ridicat steagul la Izlaz... Aflaţi că îmi ajunge.

Erau tot în cerdacul casei în care trăsese şi Bălcescu, deşi ploaia se înteţise şi-i ajungeau din cînd în cînd picăturile ei călduţe.

—: Şi cine sînt aceşti soţi perfizi ? întrebă încruntat Bălcescu.

— Rosetti şi Brătianu, răspunse Tell, fără ocol, privindu-1 în ochi pe cel învinovăţit, care asculta palid.

Şi apoi arătă pe larg ce-1 face să creadă asta. Rosetti şi Brătianu, care demisionaseră din calitatea lor de secretari

ai guvernului şi nu cedaseră cu nici un preţ stăruinţelor celor-lalţi de a-şi retrage demisiile, s-au întors totuşi, aşa de la ei, nechemaţi, în momentul în care au fost arestaţi Solomon şi Odobescu ; osteneala pe care şi-au dat-o ca să-i dezvinovăţească în faţa poporului, Rosetti luîndu-şi asupra lui în acest scop redactarea Hroclamaţiei, relaţiile lor neîntrerupte cu Odobescu, opunerea lor la orice măsură care ar fi dus la judecarea grabnică a celor doi. Le aminti că Solomon, în timp ce era arestat, i-a chemat, pe Magheru, pe Eliade şi pe el, pe Tell, mărturisindu-le că la 19 iunie au fost înţeleşi cu Brătianu şi Rosetti... Cine a adus în ultima clipă, de la consulul englez, falsa ştire despre intrarea trupelor străine în ţară ? Rosetti ! Cu ce scop ? Ca să împingă guvernul la o greşeală compromiţătoare, ca să-l facă ridicol.

Bălcescu îi ceru lămuriri mai de-aproape.

— Bine, foarte bine. Şi Tell îl luă de nasturii surtucului. Cine, după ce a adus luni seara — cu gesturi de spaimă — vestea că oştile străine sînt numai la două zile depărtare de capitală, a redactat Proclamaţia către popor, prin care se vestea plecarea guvernului ? Rosetti. O scrisese acasă şi o învăţase pe dinafară. Cum îţi explici dumneata ca ăl mai bun prieten al lui Rosetti e singurul membru al guvernului, în afară de mitropolit, care a rămas în Bucureşti şi a figurat apoi în noul guvern ? Nu-i aci complicitate ?! Totul, domnule Bălcescu, a fosr pus la cale.

Dar Bălcescu, deşi tulburat de violenţa acuzării, îi răspunse că deocamdată nu e în măsură şă judece. Prima lui impresie fu însă că era o rivalitate între cei care, trădînd idealurile revoluţiei, trăgeau fiecare apa la moara lui. Sop6ti că e bine să ia apărarea lui Rosetti :

— Socot că prietenul nostru Tell nu are dreptate... Cele arătate de el, şeful oştirii, sînt numai prepusuri neîntemeiate de fapte.

Stăruiră toţi pe lîngă Tell să-şi îmbrace uniforma şi să-şi pună eşarfa de revoluţionar.

In timp ce ţineau acest consiliu, aşa, afară în ceardac, se ivi dinspre Dragoslavele o caleaşcă cu şase cai, care trecu aproape în goană pietrişul luminos şi vadul Dîmboviţei.

Cînd ajunse la răscruce, coborîră din ea colegul lor Gheorghe Niţescu, însoţit de Florian Aaron, administratorul de Ilfov. Le duceau proclamaţiile guvernului interimar şi scrisori personale pentru unii din ei. Nerăbdători, îl puseră pe Gheorghe Niţescu să povestească ce s-a întîmplat în capitală de alaltăieri de dimineaţă, de cînd părăsiseră ei Bucureştii.

între timp, Tell desfăcuse scrisoarea personală pe care i-o adresa mitropolitul şi în care îi arăta că pentru liniştea ţării îl sfătuieşte părinteşte, numai părinteşte, să-şi dea demisia din guvern. Cînd Tell izbucni furios împotriva sfatului nerușinat, Magheru desfăcu şi el grăbit scrisoarea pe care i-o trimitea tot mitropolitul. îl sfătuia şi pe el, tot părinteşte, şi tot pentru liniştea ţării, să-şi dea de asemenea demisia din guvern. Pe căpitanul general îl pufni rîsul :

— Vedeţi ce ne face popa ăsta dacă nu l-am ras de barbă, nu l-am tuns şi nu l-am trimis la mînăstire ?

BălcescU primise şi el o scrisoare de la Deivos. Trecu o clipă în odaia lui ca să citească în linişte, dar peste cîteva minute ieşi nebun de furie şi se năpusti asupra Iui Rosetti, încercînd parcă să-l sugrume. Era atît de aprirrs, că parcă nici nu putea vorbi, parcă se înăbuşea. Mîinile îi erau atît de încleştate în gîtul celui învinuit, că păreau că nu se vor mai putea desface. Abia cînd fu nevoit să răsufle, se auzi cuvîntul plin de silă :

— Trădătorilor... trădătorilor...

Cei de faţă fură uimiţi de această bruscă schimbare a lui Bălcescu, dar înţeleseră cînd acesta le arătă că Brătianu s-a întors în capitală fără frică de reacţionari, că a avut sfaturi tainice cu Odobescu de cîteva ori, că a acceptat modificări ale Guvernului provizoriu şi numai silit de popor a renunţat la ele. Toate astea i le scrisese în grabă Deivos.

Rosetti recunoscu în cele din urmă că aparenţele, cum zicea el, sînt împotriva lui, dar că se vor convinge în curînd, pe bază de fapte, că el e un tovarăş loial.

Şedinţa de a doua zi a Guvernului provizoriu se ţinu la Bucureşti, în Palatul Administrativ. Bălcescu puse din nou cu încăpăţînare problema programului de realizări urgente, întîmpinînd aceeaşi rezistenţă din partea colegilor lui, care tot ieşeau în balconul palatului pentru ca să fie văzuţi de poporul bucureştean, ce nu mai contenea cu uralele. Bălcescu privea, liniştit acum în adîncul sufletului său, care neştiut, tot fusese pradă îndoielilor, căci fusese nevoit să lupte cu amintirea mulţimii asmuţite din marginea Tîrgoviştei. Toată curtea cuprinsă între bornele cu lanţuri dintre palat şi Vornicie era ticsită : foia lumea şi pe Podul Mogoşoaiei, era căţărată pe casele mici cu un cat deasupra prăvăliilor, înghesuite unele într-altele de pe partea cealaltă a Podului. Mulţi erau agăţaţi de frasinii din curte, ori de felinare. Aduseseră steaguri şi ghirlande de frunziş verde.

Magheru, care parcă se simţea prea înalt în balconul îngust, se trăsese spre uşa cu două canaturi, care era de fapt o fereastră, dar se trezi că acoperă pe Bălcescu, care privea dinapoia draperiei roşii.

— Ce zici, domnule Bălcescu, e poporul cu noi ? Şi-i strălucea ochii mari de mulţumire.

— Au fost grele şi încărcate aste trei săptămîni, fu de părere Nicolae Golescu, care amintindu-şi, vesti cu un soi de
uimire tulbure. Astă-seară, vineri, se împlinesc trei săptămîni de cînd am luat puterea... trei săptămîni, cît trei ani...

Bălcescu nu-i răspunse numaidecît. Intîrzia parcă apăsat de gînduri, apoi îl privi, cu faţa gravă :

— Poporul bucureştean a mai făcut încă o dată revoluţia lui. A făcut-o din nou pentru a treia oară... Să-l scutim s-o mai facă încă o dată.

Vineri dimineaţa, Scarlat Turnavitu, după o noapte de nerăbdare şi insomnie care i s-a părut fără sfîrşit, îl aşteptase zadarnic pe popa Dumitru să vie să-l ia cu brişcă. Se îmbolnăvi de întrebări, de presupuneri de tot felul, de bănuieli cu dedesubturi. Ameţise de atîta frămîntare, de parcă l-ar fi ars un vin otrăvit pe dinlăuntru. Nu mai încăpea îndoiala că popa se răzgîndise şi, furios pe el însuşi că l-a poftit să-i vadă fata, nici măcar nu se mai gîndise să-i trimită vorbă că nu-l mai ia la vie, nici nu gîndise măcar că împrejurarea merită oboseala unei minciuni cuviincioase. Stătu acasă pînă la prînz, aşteptînd, zicîndu-şi că poate doar a întîrziat, cine ştie unde. Pe la prînz, înnebunit de pîndirea seacă, nemai- putînd nici să se plimbe ca într-o cuşcă prin odaie, cu urechea ţintuită de portiţa de la uliţă, cum făcuse toată dimineaţa, Scarlat Turnavitu se hotărîse să plece de acasă," să se ducă oriunde, să alerge pînă va cădea jos, mort de istovire, ca să nu mai ştie de nimic. Îşi zicea, otrăvit de zbucium, că luni de zile fusese liniştit, amorţit mai bine zis, împăcat cu gîndul că, deocamdată — Dumnezeu ştie pînă cînd — nu o va mai vedea. Şi acum popa rupsese faşa însîngerată de pe rana inimii lui. Trebuia să facă neapărat ceva, să-şi scoată din minte întîmplarea, ca să nu-şi piardă minţile cu totul. De ureche nu mai ştia nimic, nici măcar că locul începuse să prindă cheag, să se usuce.

Umbla aşa în neştire pe la Sfînta Vineri, cînd se văzu strigat dintr-o birjă de Ion Brătianu ; acesta se opri lîngă el şi se coborî să-i vorbească. Nu a înţeles prea bine despre ce e vorba, dar i s-a părut că l-a certat că de ce nu pleacă împreună cu Steriade, directorul Departamentului Trebilor din Lăuntru. A spus „da", cu buzele arse, fără să mai întrebe unde să plece, şi a luat-o razna spre oraş. în realitate Brătianu îi spusese că i-a dat ordin lui Steriade, în numele Comisiei interimare, să-l numească pe dascăl, prin decret contrasemnat de el, administrator la Slam-Rîmnic, care decret, spusese el, a şi apărut azi în *Monitorul român*. După ce se căutase în buzunar, secretarul îl găsise şi i-1 vîrîse între surtuc şi vestă. Pînă la urmă, către cinci după-amiază, noaptea nedormită şi alergarea aiurită îl doborîră şi se întoarse acasă, unde se trînti pe pat şi adormi buştean. îl deşteptă pe la opt pe înserate slujnica proprietăresei, care-1 zgîlţîi bine, pînă cînd izbuti să-l trezească :

— A venit un părinte cu o brişcă să .vă ia la vie, conaşule. Vă sculaţi ?

A crezut că i-a sfîşiat pieptul un cuţit, dar nu numai că nu-1 duru, ci dimpotrivă făcu să se scurgă dintr-o dată toată otrava dospită din el. După ce sări în picioare, se clătină cîteva clipe năuc, neştiind ce să facă mai întîi : să se spele pe faţă, sau să alerge la portiţă. Se hotărî să-şi clătească faţa cu, apă şi pentru ca să se mai dezmeticească puţin.

Popa Dumitru se arătă foarte necăjit de întîmplare, dar dis-de-dimineaţă venise la el un diacon de la Mitropolie cu o teleguţă, gata să-l ridice pe sus, dacă nu merge numaidecît.

îl chema Neofit, ca şi pe arhimandritul Snagoveanu şi pe popa Ambrozie, ca să le ceară socoteală că au fost printre cei care au mers aseară printre revoltanţi, să-i mustre şi să-i amenințe amarnic.Nu a putut scăpa de acolo decît acum un ceas şi ceva. A alergat acasă, a cerut lui Tase, cumnată-su, brişcă şl acum e gata să-l ia cu el, dacă mai vrea să meargă la Pasărea.

Nu merg chiar la mînăstire, unde fostul său duhovnic, protosinghelul Ghiorghiescu, om acum în vîrstă de optzeci de ani, fusese numit, după ce şi-a pierdut parohia în focul cel mare de acum un an, duhovnic al mînăstirii de maici. Se opresc mai încoace,- mai înspre oraş. Bătrînului îi convenise această numire, tocmai fiindcă avea via asta la care merg ei în apropierea sfîntului lăcaş. S-a călugărit, căci preoteasa, cu care n-a avut copii, murise de mult. A fost bucuros să-i găz-duiască pe ai fostului său ucenic într-ale Domnului. Au loc destul unde să doarmă toţi, fiindcă via are şi un adevărat

Astea i Ie-a spus pe drum un ceas şi mai bine, cît a durat călătoria în brişcă, şi multe altele, dar el nu auzea decît un murmur, binefăcător ca murmurul răcoros al unui pîrîu pe arşiţă. Se lăsase în voia gîndurilor pe leagănul căptuşit cu cîlţi şi muşama şi atîrnat cu patru cângi mici de fier de carîmbii briştii, şi totul era în gîndirile lui ca o legănare. în faţa lor, pe o scîndură groasă, aşezată şi ea de-a latul, dar fără cîrlige, de-a dreptul pe carîmbi, stătea îngheboşat un bătrîn cu cămaşa încreţită, de pînză groasă, care mîna caii, altfel bine îngrijiţi, roibii lucioşi, dar cam greoi, ai chiristigiului. Scarlat Turnavitu era treaz şi parcă totuşi era căzut într-o aromeală, care-1 făcea să vadă în stînga şi în dreapta nu copaci, ori căsuţe, sau garduri care rămîneau în urmă, ci numai nişte lungi fîşii, cînd întunecate, cînd albicioase, care lunecau pe de lături înapoi, rareori întrerupte. Chiar şi stelele, care erau ca nişte ţinte vii, în cerul înalt al acestei seri răcdfoase de iulie, lui Scarlat Turnavitu, care nu le putea privi, căci nu mai era în el pic de voinţă, ci se lăsa doar dus, i se lipeau de ochi ca nişte dîre uşoare de foc ; luna nouă de argint, proaspătă de două zile, el n-o vedea, căci se înălţa rece în spatele lui.

în codîrlă, peste fîn, erau traista cu tainul de ovăz al cailor si doi desagi cu tîrguieli pentru gospodărie.

în spatele casei, subt un dud rotat, cu rodul trecut, dincolo de care, după vreo cîţiva paşi de pajiştea cu vreo doi-sprezece stupi, începeau întîii butuci ai viei — mare de vreo douăsprezece pogoane — era o masă cu picioarele în pămînt şi înconjurată pe trei laturi de laviţe încheiate între ele. Cînd Scarlat fu strigat şi poftit de părintele Dumitru să ia gustarea de dimineaţă, Tincuţa tocmai aşezase peste faţa de pînză de in, albă ca zăpada, un ştergar mare, învîrstat cu rîuri de bo-rangic auriu. Două străchini de culoarea lămîii, cu mogîldeţe rotunjite de unt, căni albe cu gîtul înflorat de inele roşii pline cu lapte gras şi proaspăt, pentru fiecare dintre cei de faţă, încă o strachină cu ouă mari, două chiselniţe de cleştar cu miere, ca o zăpadă galbenă şi caldă, pîine fumurie, cu coajă înfloritâ la ţest, erau ca o mărturie de preaplinul acestei di-

mineţi binecuvîntate. Dar Scarlat nici nu le văzu. /El nu o vedea decît pe Tincuţa cu părul negru tras neted spre tîmple şi cu doua codiţe trecute pe spate, lungi pînă la jumătatea trupului împlinit şi zvelt. Gospodină mereu nemulţumită, tot aducea şi schimba cele de pe masă. Era încă de dimineaţă, căci în casa popii lumea se scula devreme de tot; iarba lucea plină de rouă, iar ochii albaştri, cam albicioşi, ai lui Scarlat căutau acum luminoşi şi înrouraţi. Vara se vestea plină de roade, şi în jos, dincolo de tăul a cărui oglindă mai răsfrîngea oblu razele soarelui, crud încă, pe costişa cealaltă a vîlcelei molcome, căpiţele de grîu secerat erau ca nişte urşi aurii culcaţi pe mirişte încă proaspătă.

Cînd se ivi în prag şi bătrînul protosinghel, însoţit de popa Dumitru, Scarlat Turnavitu îi ieşi înainte şi îi sărută mîna uscată, aie cărei degete se desfăceau greu. Bătrînul avea faţa bolnavă, afinată, fără picătură de sînge, iar barba rărită, lînoasă îi curgea pe gît. Se aşeză cu greu în fruntea mesei. Preoteasa îl poftf-pe Scarlat Turnavitu să se aşeze şi el, şi strigă după cei doi copilandri, unul de unsprezece, altul de doisprezece ani, care încă nu se deşteptaseră ca lumea, căci pentru ei începuse vacanţa, să vie mai repede, că dacă nu, rămîn nemîncaţi. Ceea ce ei făcură îmbrăcîndu-se în fugă, hîrjonindu-se, zbenguindu-se. După ce se aşezară şi ei la masă, Scarlat Turnavitu văzu, cu un dulce fior, că pînă la urmă locul din stînga lui rămăsese liber, păstrat pentru Tincuţa.

Ea se afla, în dimineaţa asta însoriţă, cu aer crud şi limpede ca apa de izvor, alături de el. Pe un p&ltin, înclinat puţin deasupra vîlceluşei, un stol de rîndunele se aşezase ca un roi. Frunzişul paltinului, înalt aproape ca un plop, e mai îngust, mîncat la mijloc, de parcă ar fi doi paltini puşi unul peste altul. Din cînd în cînd, ca şi cînd sutele de rîndunele s-ar speria, stolul se depărtează într-o larmă ameţitoare la o azvîrli- tură de băţ în văzduh, se învîrtejeşte, fiecare rîndunică se zbenguie de capul ei şi cu toate laolaltă se scaldă, zvăpăiate, cîteva clipe în lumina vie a dimineţii, ca nişte copii care s-ar alerga şi s-ar hîrjoni în apa unui rîu de munte. Tincuţa îl priveşte de alături şi-i întinde din cînd în cînd cîte ceva de pe masă, căutînd să ghicească ce doreşte. El parcă nu mai doreşte nimic din roadele vieţii care stau înaintea lui. A rămas aşa lîn- oezind surîzător, ca după o grea boală, în lumina care îmbată ca vinul alb. Ea nici măcar nu-i mai surîde, cum făcea cînd se vedeau atît de rar şi numai de departe. Dragostea lor nu mai plutеşte în înălţimi serafice. Privirile şi gîndurile lor nu se mai pierd fără nădejde pe poteci astrale, unde tainele sînt întuneric şi lumini de aură. Totul e acum limpede în soare, ca o deşteptare din vis. Dar, aşa pămîntească, minunea a rămas tot atît de tulburătoare. E bunăvestirea belşugului însuşi, laptele plin în cănile albe, ouăle ca varul şi mierea în străchini, dulceaţa acrişoară a vişinilor mari, altoite. La cîţiva paşi, tipsiile mari de floarea-soarelui de un galben tare şi crud se rotesc pe luje- rele prea înalte, căutînd astrul din slavă. Se arată stihiile vieţii în toate

roadele pămîntului, care se vestesc bogate la începutul acestei veri. Nu mai este întuneric, dar taine sînt încă, în încol- ţirea boabelor, în creşterea zilnică, în prefacerea seminţelor în roade şi a roadelor în seminţe. Se vădeşte minune în gingăşia fără seamăn a caliciului întortocheat şi fraged al florilor acestea de nemţişor şi de gura-leului de pe masă, în meşteşugul fracurilor roşii, minuscule şi tari, în care sînt îmbrăcate gîngă- niile acestea, ca nişte mici juvaericale, numite ochiul-boului, care se tîrăsc pe laviţă şi unele chiar pe faţa de masă ; era în neasemănata complexitate a trupurilor acestor albine care trec în jurul lor ca nişte scîntei în soare. O taină întreagă este capul rotund al pisicii cu blăniţa de tigroâică micuţă, care se împleteşte în jurul taliei lui cerşind lapte. De unde venea catifeaua de vis, fragedă şi crudă a trandafirului alb, văratic ?

Nu le gîndea toate acestea Scarlat Turnavitu, dar le trăia, le vedea şi le simţea fără să le ştie, căci tainele pămîntului par simple şi familiare, nu sînt de spaimă ca tainele altor tărîmuri. Totul vădea un început, era ca un sfert de viaţă care creşte în făptura de lîngă el. Fetişcana asta, împlinită şi zveltă, era nespus de la fel florilor, şi gîzelor, şi stropului de rouă, dar le întrecea, căci mai era şi altceva decît ele. Stătea lîngă el fără prihană, dar nu mai era înger. Păstra ceva neaievea în ea, ca mireasma roadelor, ca răsuflarea florilor, ca aşteptarea copacilor care chiuiau mut în dimineaţa asta, pînă-n slava cerului. Cea mai pipăibilă dintre aceste taine era însă aceea care punea faţă-n faţă, la un pas, făptura frumoasă a mamei de treizeci şi trei de ani — în care se adunau toate minunile de la începutul începuturilor pînă la floarea laptelui, la harul oului, la hărnicia de aur a albinelor, la dulceaţa grasă a fagurelui de miere, la rodnicia matcei din stup — cu fata ei abia împlinită, neatinsă de nimic, care era ea şi nti. mai era ea, ceva trecuse din- tr-una într-alta, dar ceea ce trecuse nu fusese ceva întîmplător, ci miezul însuşi de la începutul începuturilor, iar ceea ce în- cînta era tocmai ceea ce avea să piară, ca să renască. Benghiul cît o bobiţă de mac de pe buza de sus a fetei era aluniţa cît bobul de piper al mamei.

Nefiind în stare să le gîndească toate astea. Scarlat Turnavitu le trăia şi nu mai dorea nimic, de altfel nici măcar nu ar fi putut vorbi, spre uimirea părintelui Dumitru, care-I ştia vorbăreţ ca un pîrîu de munte, glăsuind aproape totdeauna mai mult decît îl ajungea din urmă gîndirea.

Tincuţa nu se mira însă de loc că nu-1 aude vorbind, că sta aşa tăcut şi cu ochii albaştri, înrouraţi. Niciodată nu s-a închipuit pe ea însăşi vorbind cu acest om atît de dorit. Era aici lîngă ea şi asta era totul. II privea pe furiş, ca o femeie mică totuşi. Se gîndea înduioşată :

„Doamne, urît şi scump mai e ! Mulţumesc că l-ai adus lîngă mine."

Bătrînul, ridicînd cu greu capul, care atîrna într-o parte pe umăr, căci vinele gîtului îşi pierduseră puterea, întrebă cu glasul uşor tremurat, dar mereu cu şir în gîndire :

— Turnavitu ? Turnavitu ? Eu am cunoscut în tinereţele mele, e mult, era în veacul celălalt, un Turnavitu. Era omul lui Ipsilanti, ba nu, al lui Mavrogheni, nu mai ştiu... A fost şi locţiitor de domn. Şi pe urmă, îndreptîndu-se : Al lui Mavrogheni...

— Acel Dumitrache Turnavitu de care vorbiţi, eu nu l-am cunoscut. Era fratele bunicului meu, îi spuse cu glas înmuiat de respect Scarlat.

— Crez că i-au tăiat şi lui turcii capul, ca şi lui Mavrogheni. Nu aveai dară cum să-l cunoşti. Amarnic om. Şi tare urît de boieri. El îi băgase în cap lui Mavrogheni ăla să se dea de partea opincii împotriva boierilor. Auziseră şi ei ceva despre răzmeriţa franţuzilor. Ei, nu se potrivesc toate oriunde !... Şi bunicul dumitale cine era ?

— Era fratele lui mai mic, Iancu Turnavitu, dascăl la Academia grecească.

Bătrînul rămase încremenit, cu ochii puţin holbaţi. Şi deodată se întoarse uşor înviorat, încălzit:

— O, Doamne, .slabă e amintirea omenească. Şi pe el, pe acest Iancu Turnavitu treti logofăt, l-am cunoscut. Era însurat — oh ! au trecut multe zeci de ani de atunci — cu o femeie negricioasă, Catinca Budişteanu. Acum îmi dau seama că şi la chip nu semeni cu Dumitrache, care era negru şi încruntat la faţă, ci c-hiar cu bunicul dumitale, cu dascălul, care âvea o fire molcomă şi trăgea numai la carte.

Popa Dumitru se gîndi că Scarlat avea totuşi ceva din fratele bunicului său, din acel Dumitrache, sfetnicul dîrz al lui Mavrogheni.

— Vezi, preacinstite părinte, că acest prieten şi fiu al nostru seamănă puţin şi cu unchiul lui după bunic. Şi el luptă ca să se înnoiască ceva. Asemenea har trece, se vede, pe căi ocolite la unii dintre nepoţi.

Dar bătrînul se încăpăţîna şi stăruia în părerea lui că nu e nici o asemănare.

Atunci se auziră bătăi în poarta viei şi toţi aşteptară cu urechile ciulite, căci nu se vedea dincolo de casă, pînă cînd se ivi, venind pe lîngă pridvor, bătrîna ţărancă încovoiată de spate care îngrijea de gospodăria protosinghelului şi care era şi mama paznicului. Venea încet, morocănoasă, şi nu vorbi decît de la un pas, în şoaptă, ducînd basmaua în dreptul gurii, cu un fel de spaimă tainică :

— E unu afară... da' e călare. Nu-ş' de unde spune că e... e călare.

Pînă să sfîrşească ea, cei doi băieţandri alergară în goană să vadă cine e şi apărură numaidedt cu un lipcan care descă- lecase şi lăsase calul în bătătură. Aducea o scrisoare grabnică a lui Bălcescu către Scarlat Turnavitu :

„Prietene, află că urmează să pleci neîntîrziat la Focşani. Deivos m-a îndrumat să te caut la părintele

Georgescu şi crez că aceste rînduri ale mele te vor ajunge. Treci neapărat pe la mine înainte de a părăsi capitala."

Aflînd că va pleca numaidecît la Focşani, Bălcescu ţinea să-l vadă pe Scarlat Turnavitu ca să-l însărcineze să ia legătură cu căpitanul de corabie de la Galaţi, în privinţa butoaielor de pulbere de puşcă de care ştia că va fi neapărat nevoie. Era bucuros că Turnavitu, plecînd la Focşani, îi va putea fi chiar de-acolo de folos, mai ales că puteau să aibă în viitor prin el veşti mai grabnice decît le adusese, întîrziat, Brătianu. De cum se întorsese în Bucureşti, Bălcescu, îndîrjit în muncă de întorsătura prielnică a evenimentelor şi hotărît să tragă cel mai mare folos pentru revoluţie din răgazul atît de bine venit, pe care li—1 dădea norocul (pe cînd celorlalţi, la cei mai mulţi le aduceau doar zile, în sfîrşit, de desfătare optimistă, lipsită
de spaime), el se pornise iar — fără repaus — să ducă la îm - plinire planul lui de înfăptuiri esenţiale şi grabnice : alegeri pentru Constituantă, împroprietărirea clăcaşilor, alcătuirea unei armate populare. Trăgînd învăţămintele cuvenite din cele îndurate în aceste săptămîni, el şi Arăpilă hotărîseră că este de. cea mai mare însemnătate găsirea oriunde şi cu orice preţ a unui bun armament. Tunuri, puşti, muniţie. Fără arme nu putea dăinui nici un stat, nici o revoluţie. De unde pînă acum ei pregetau şi tot amînau plecarea lui Arăpilă în misiune, acum găsiră de cuviinţă că el trebuie să plece neîntîrziat, a doua zi chiar. Va trece întîi munţii şi va zăbovi cît trebuie în Ardeal, ca să vadă ce sprijin se poate afla la românii de acolo, apoi mai departe la Budapesta, Viena, pînă la Paris. N-au mai dormit decît pe apucate în cele două nopţi următoare, tot punînd lucrurile la cale. Nu trebuia să se piardă nici un ceas măcar.

Auzind că trebuie să plece numaidecît, bătrînul protosin- ghel se arătă mirat :

—■ Da[1] de ce să pleci ? Dacă faci legămîntul căsătoriei apoi trebuie să rămîi cu logodnica dumitale, tinere.

— A fost numit administrator la Slam-Rîmnic şr trebuie să-şi ia slujba în primire, spuse părintele Georgescu, nu fără o tainică mîndrie.

Bătrînul îşi încruntă sprîncenele albe şi rărite.

— Administrator ? Ce e asta administrator ?

— Administrator, cîrmuitor adică al judeţului, ispravnic de...

— Cîrmuitor^? Cîrmuitor de judeţ ? repetă bătrînul. Păi asta-i slujbă de boier mare... cum se poate să fii dumneata cîrmuitor ?

Scarlat Turnavitu glumi :

— Acum s-a isprăvit cu boierii mari, cinstite părinte. Acum revoluţia a venit cu oamenii ei. Poporul se va conduce prin oameni aleşi de el.

Protosinghelul clătină din cap ca şi cînd afla întîia data despre revoluţie, deşi vorbise mereu cu popa Dumitru despre asta :

— Şi Bălcescu ăsta care-l zoreşte să plece cine e?

— Nu-l zoreşte el să plece, îi scrie numai ca să vie să-l vază înainte de a pleca, că o fi avînd să-i spuie ceva... Bălcescu este secretar al guvernului.

— Secretar al guvernului ? Măi, măi... cum s-au schimbat lucrurile ! L-am cunoscut bine, că am cunoscut, e mult de-a- tunci, pe tatăl său, serdarul Petrescu.

— Serdarul Petrescu ? Păi, preacinstite părinte, vorbim de Bălcescu...

— Bălcescu, ştiu eu ce spui... E băiatul serdarului Petrescu. Am cunoscut-o şi pe mamă-sa, doftoroaia, că acum vreo douăzeci de ani am fost bolnav de ochi, ca şi pe el. Pe băiat îl ştiu de cînd era calemgiu la Vistierie...

— Nu, nu, părinte, ăla e Costache, feciorul cel mare al serdăresei.

Aci interveni hotărît Scarlat Turnavitu :

A fost... serdăreasă. Acum nu mai e nimic...

Popa începu să rîdă :

— Ei, bată-te să te bată... Aşa e, uitai. Vezi că ne deprindem greu chiar noi cu noua stare de lucruri... Apoi se întoarse adunînd fărîmiturile de pe masă în palma stîngă. Preacinstite părinte, secretar al guvernului este Nicolae, al doilea băiat al doftoroaiei.

— Nicolae ? Niculache ? Păi ăsta e copil... Stai, stai... şi se gîndi nedumerit: ^Să tot aibă douăzeci şi trei de ani. Care va să zică în 30 era copil ca de cinci ani.

— Era mai mare, preacuvioase, îl lămuri Turnavitu. Era mai mare. Am fost amîndoi la Sfîntu Sava de la întemeierea Colegiului. Cred că are douăzeci şi opt de ani, dacă nu douăzeci şi nouă.

— E tînăr, îl întregi cu admiraţie popa Dumitru, care da fărîmituri la păsări, dar este o flacără. E mintea şi inima revoluţiei.

Bătrînul protosinghel îşi duse mîinile cu degetele înţepenite, care nu-l prea ascultau, şi scăpa totul, în cumpănire, mereu nedumerit:

— Bine, bine... mintea ? Frumos, frumos... Inima, şi asta-i tare frumos... Dar unde e puterea ? Cum poate ti revoluţie — cum ziceţi dumneavoastră, că noi îi ziceam răzvrătire — fără putere ?

Turnavitu se întoarse exaltat, după ce fură o privire Tin- cuţei, către bătrînul preot:

— îmi pare rău, părinte, că n-aţi fost Ia 11 iunie, că n aţi fost la 19 iunie, ca n-aţi fost la 30 iunie... aţi fi văzut unde e puterea. îmi pare rău. Are Bălcescu acesta o vorbă : Puterea e poporul.

— Ai dreptate, prietene, fiule : are dreptate Bălcescu ăsta al nostru, îi spuse popa Dumitru. Puterea e poporul.

Cînd îl auzise pe popa Dumitru numindu-1 „prieten şi fiu", Scarlat Turnavitu îşi ieşi din lîncezeala lui de om beat de fericirea de a trăi şi-1 privi înfiorat pe acest tată al dragostei lui. Popa îi ghici gîndurile şi-i spuse încurcat, dar tare, ca să audă toţi :

— Crez că fetiţa asta a mea a văzut mai bine decît mine.

—- Vezi, fiule, că fetele văz cu alţi ochi decît cu ochii noştri de popă, răspunse pentru toţi bătrînul, acum încălzit bine. Şi cînd vrei să-i logodeşti ? Aş vrea să faceţi asta cît sînteţi aci, ca să le schimb eu inelele.

Obrajii Tincuţei se împurpurară ca sîngele pentru întîia dată, iar lui Scarlat începură să-i vîjîie urechile.

Răspunse părintele Dumitru tot pentru amîndoi :

— Păi, dacă ar avea verighetele, i-am putea logodi şi azi. Au aşteptat destul, bieţii de ei...

Turnavitu sări de la masă, căci nu mai putea sta locului :

— Mă duc eu pe jos pînă la Bucureşti să caut verighete. Pînă în deseară sînt înapoi... Şi sări, gata să şi pornească.

— Ei, atunci o să pleci, dar măi tîrziu, şi iei brişcă asta cu dumneata la ducere, dar o s-o laşi acolo, lui Tase. Te întorci pe jos sau cu ce vei găsi pe drum. Dar e timp destul, iar ziua e frumoasă. Uite, acum plimbaţi-vă puţin pe pajiştea asta. Aţi fi avînd ceva de vorbit.

Au plecat să se plimbe. Turnavitu era fericit că e alături de ea, dar de vorbit tot nu putea vorbi. Priveau în jurul lor legaţi cu gîndul unul de altul. Tot fata fu acea care spuse în- tîiele vorbe :

— Mi-a fost tare drag de dumneata de cînd ai venit la noi, ştii, ţi-am ţinut surtucul cel gros, în iarna aceea... Aşa am să fac toată viaţa.

— Să-mi ţii surtucul ? întrebă el glumind tulburat.

—- Dacă e al dumitale ?

Fetele din neamul ei spuneau „dumneata" bărbaţilor lor toată viaţa.

— Crezi că o să-ţi placă ?• — Pînă la moarte... » Nu ştia ce spune.

Poate şi fiindcă, în jurul lor, în ei, bucuria de a trai era fără margini.

Scarlat Turnavitu vedea plin de încredere că revoluţia, încă o dată şi definitiv biruitoare, se ridică spre slava ei, ca şi vara abia începută, că lîngă el era o fată fragedă, cu părul negru tras spre tîmple, că o să-şi trăiască toată viaţa, zi de zi şi noapte de noapte, poate chiar acolo la Focşani, unde răspunderea noilor împrejurări, într-un judeţ întreg, era în seama lui. întreaga constelaţie mergea spre steaua cea mai înaltă a tăriilor de sus, luminoase ziua, după ce fuseseră întunecate noaptea.

Sjtrşitul volumului IICuprins

CARTEA A CINCEA

Ce-a fost mai departe în noaptea cea de taina 7
Unde-ar fi trebuit să fie un om 17
întoarcere spre o duminică viu însorită 34
Turnavitu şi dragostea lui 59
Stoluri de puici şi "puicuţe 68
Goană după revoluţionari 89
Deştepţii între ei 105
Cei care trebuie să fie pretutindeni 114
De la Bucureşti spre Gura Oltului 122
Frate clăcaş... 146
Revoluţia vestită în fuga calului 161
Toma spre Bucureşti 173
Căldărarul încăpăţînat 178
Ard iar Bucureştii 190

CARTEA A ŞASEA

în dimineaţa de 11 iunie 201
în inima Lipscanilor 209

Din nou la Goleşti 226Veste bună la Vadu Rău 237
Despre Sultana şi pătimirea ei 243
Două zile ministru 260
Negustorii la mitropolit 281
O cotitură în revoluţie ' 278
Jocul de şah 283
Pe Cîmpia Libertăţii 296
Un joc neruşinat 333
„Oltenii" spre Bucureşti 309
Safta cea neagră croieşte cu gîrbaciul 3l8
In jurul şi-năuntrul unui palat domnesc '326
Şedinţa Guvernului vremelnicesc 368
Boierii dedesubt 366
Ce-a fost mai departe la şedinţa Guvernului vremelnicesc 386
Se ridică pentru a doua oară Bucureştii 377
Priveghiul morţilor care veghează 4Q0
Apoteoza celor în zdrenţe 426
CARTEA A ŞAPTEA.
Ostaşi de tot soiul 435
Drum spre Focşani 451
Procesul celor trei 467
Cea de a treia duminică . 492
La boieri acasă 512
Guvernul vremelnicesc în ceasul răspunderilor _ 515
Fuga 542
Se ridică a treia oară norodul bucureşteaa 5g3

înapoi spre inima ţării

59

Redactor responsabil : CLINCA FELICIA Tehnoredactor : ŞTEFANIA MIHAI

Apărut 1967. Comanda nr. 7 4Ş7. Tiraj 25 140. Hîrtie ziar **de** *50 gîm? 5i0 x 840/16. Coli editoriale 36,39. Coli de tipar 39. A. 16162. C.Z. pentru bibliotecile mici* **SR—33.**

Tiparul executat sub comanda nr. 70 589 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. l, Bucureşti — Republica Socialistă Români

a[1] *Alexandr Alexandrovici Bestujev* (1797—1837) — scriitor rus, participant activ la răscoala decembriştilor din 14 decembrie 1825. Deportat, a murit în 1837 într-o luptă cu cazacii.

[8] ***Decabriști (decembriști)*** **— revoluționari ruși care s-au ridicat împotriva autocrației țariste în timpul domniei lui Alexandru I.**

[1] ***Mihail Ilarionovici Kutuzov*** **(1745—1813) — general rus, unul din** creatorii **tactici! și strategiei militare moderne.**

[1] ***Alexandr Vasilievici Suvorov*** **(1729—1800) — general în armata** rusă, **cunoscut mai ales prin victoriile repurtate asupra turcilor.**

[1] ***Chippendale*** **— stil de mobilă, deosebit de elegant, inițiat "în secolul al XVIII-lea de tîmplarul englez Thomas Chippendale.**

[1] **Sînt o forță... (fr.).**

[1] ***Salut*** **— salut ! (fr.).**

[1] ***Denonce*** **— denunțat (fr.).**

[1] **Dragul meu frate (fr.).**

[1] **E caraghios, nu-i așa ? (fr.).**

[1] ***Varennes*** **— oraș în Franța, unde a fost arestat Ludovic al XVI-lea, la 22 iunie 1791, în momentul cînd se pregătea să fugă în străinătate.**

[1] ***Lordul Henry Palmerston*** **(1784—1865) — om politic englez, care a sprijinit politica lui Napoleon al III-lea.**

[1] **Și apoi... (fr.).**

[1] ***Immanuel Kant*** **(1724—1804) — filozof idealist german.**